ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ - ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄

ΑΘΗΝΑΙ 1988

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ - ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄

ΑΘΗΝΑΙ 1988

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ ΜΟΥ
ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΦΛΩΡΙΝΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΝ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΑΡΣΕΝΙΟΝ ΚΟΜΠΟΥΓΙΑΝ
ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΝ ΤΡΕΜΠΕΛΑΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φέρει τὸ ἀποκλειστικῶς προσωπικὸν ὄνομα יהוה *(ἀφωνηέντιστον), τὸ Τετραγράμματον λεγόμενον, ὅπερ προφέρομεν Γιαχβὲ (Γιεχωβᾶ καὶ Γιεχωβὶ κατὰ τοὺς φωνηεντισμοὺς τῶν Μασοριτῶν). Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἤτοι Ὀρθοδόξων, Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν, ὁ Γιαχβὲ εἶνε τριαδικὸς Θεός, Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅλαι σχεδὸν αἱ Ὁμολογίαι συναντῶνται ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης βάσεως τοῦ τριαδικοῦ δόγματος. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν σήμερον οἱ Σοκινιανοί, οἱ Οὐνιτάριοι, οἱ Μορμόνοι, οἱ ὀπαδοὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐπιστήμης καὶ οἱ Χιλιασταὶ ἢ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ. Οὗτοι, ὡς καὶ οἱ Ἑβραῖοι, Γιαχβὲ θεωροῦν μόνον τὸν Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀρνοῦνται.*

Θέμα τῆς παρούσης μελέτης εἶνε ἡ Θεότης τοῦ Υἱοῦ. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο ἐνεβάθυνε μεγάλως καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὸ λαμπρῶς ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ καταπολεμήσει τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Κυρίως δὲ ἡ Ἐκκλησία ἀπέδειξε τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐννοιολογικῶς, ἐπὶ τῇ βάσει θεοπρεπῶν ἰδιωμάτων αὐτοῦ, διακηρύξεων περὶ αὐτοῦ καὶ τίτλων αὐτοῦ. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἡ Θεότης τοῦ Υἱοῦ ἀποδεικνύεται κυρίως φιλολογικῶς, διὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ. Ἀποδεικνύεται δηλαδή, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται, καὶ δὴ καὶ πλειστάκις, διὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, τοῦ ἀπολύτως προσωπικοῦ ὀνόματος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Οὕτω τίθεται πέρας πάσης ἐντελῶς ἀντιλογίας εἰς τὸ θέμα τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ, ἂν καὶ περὶ τῶν ὑπερηφάνων καὶ κακοπροαιρέτων πνευμάτων ἰσχύει τὸ «οὐ με πείσεις κἂν με πείσῃς».

Ἐν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ θέματος ἡμῶν δὲν ἀπεβλέψαμεν εἰς ὅλα τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ βασικῶς καὶ κυρίως ἐστηρίχθημεν εἰς τὰ ἰσχυρότερα ἐξ ἐκείνων, ὅπου ἡ Καινὴ Διαθήκη συναντᾶται μετὰ τῆς Παλαιᾶς κατὰ μᾶλλον ἐμφανῆ τρόπον, ἢ εἰς τὰς συναφείας αὐτῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς ἄλλα χωρία καὶ στοιχεῖα. Ἐνίοτε δὲ ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ αὐτὰ χωρία, διότι ἐξετάζομεν ταῦτα ἐκ διαφόρων ἐπόψεων.

Εἰς τὴν μελέτην δὲν ἐδώσαμεν σχολαστικῶς ἐπιστημονικὴν μορφὴν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν περὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἀντίληψιν, διότι ἀπεβλέψαμεν εἰς ὁπωσδήποτε εὐρύτερον κύκλον μελετητῶν τῆς Βίβλου. Φύσει δὲ ἀντιπαθοῦμεν τὸν θεολογικὸν σχολαστικισμόν, διότι πιστεύομεν, ὅτι οὗτος ἔχει μεγαλυτέραν σχέσιν πρὸς τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα ἢ πρὸς τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα. Πρὸς τοὺς πρώτους θεολόγους ὁ Χριστὸς δὲν εἶπε, «πορευθέντες συγγράψατε σχολαστικὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα». Καιρὸς νὰ καταλάβῃ ὁ θεολογικὸς κόσμος, ὅτι ἡ Θεολογία, ἡ ὑψίστη ἐπιστήμη, δὲν ἔχει προορισμὸν νὰ παραμένῃ ἔγκλειστος εἰς τὰ σπουδαστήρια καὶ τὰς βιβλιοθήκας.

Παρὰ τὰς καταβληθείσας προσπαθείας, λόγῳ τοῦ θεωρητικοῦ καὶ συλλογιστικοῦ χαρακτῆρος ἡ μελέτη αὕτη δὲν εἶνε ὁμολογουμένως τόσον εὔληπτος ὅσον ἠθέλομεν. Ἀλλ' ἀσφαλῶς ἡ Θεολογία δὲν εἶνε ἐκ τῶν εὐκολωτέρων πραγμάτων.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μελέτης δέον νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ κείμενα τῆς Γραφῆς, ἵνα βλέπῃ τὰ χωρία, τὰς συναφείας, τὰ παράλληλα, ἄλλα χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα παραπέμπομεν, καὶ τὰς τυχὸν διαφορὰς μεταξὺ τῶν κειμένων. Ἐπίσης ἡ μελέτη πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ὁλόκληρος, διότι ὡς σύνολον κατανοεῖται εὐκολώτερον, ἐπειδὴ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν ἀλλήλων.

Διὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐχρησιμοποιήσαμεν τὸ κείμενον τῶν Ο', ὡς ἔχει ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς «Ζωῆς», καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ἢ Μασοριτικὸν κείμενον. Τὰς δὲ διαφορὰς τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἢ Μασοριτικοῦ ἀπὸ τῶν Ο' ὡς πρὸς τὴν ἀρίθμησιν κεφαλαίων καὶ στίχων ἐσημειώσαμεν ἐντὸς παρενθέσεως ἢ ἀγκυλῶν. Διὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐχρησιμοποιήσαμεν τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον, ἤτοι τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ὡς ἔχει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Β. Ἀντωνιάδου, διότι τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον θεωροῦμεν ὀρθότερον. Ὁ ἐν Α' Τιμ. 3 : 15 λόγος ἰσχύει καὶ ἐν προκειμένῳ. Ὅπου δὲ ἐχρησιμοποιήσαμεν ἄλλο κείμενον, ἐμνημονεύσαμεν αὐτό.

Ὡς βοηθήματα εἴχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ σπουδαιότερα ἡμέτερα καὶ ξένα ὑπομνήματα εἰς τὴν Γραφὴν καὶ ἑρμηνείας τῶν Πατέρων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπόψεως, ἐκ τῆς ὁποίας τίθεται τὸ θέμα ἡμῶν, ταῦτα δὲν προσέφεραν πολλὴν βοήθειαν.

Διὰ τὰς ἀτελείας τοῦ βιβλίου ζητοῦμεν τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ μάλιστα τῶν εἰδικῶν. Ἓν τέλειον, τὸ Εὐαγγέλιον.

Πεποίθαμεν ἐν Χριστῷ, ὅστις φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου μεταλλείου τῆς Γραφῆς ἐφέραμεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν νέα πράγματα καὶ ἐδώσαμεν ὀρθὰς ἑρμηνείας εἰς παρερμηνευόμενα χωρία. Ἰδίᾳ ἐπεσημάναμεν παράδοξα καὶ καταπληκτικὰ χωρία, ἀδιανόητα καὶ ἀνεπινόητα ἀνθρωπίνως, καὶ διακρίσεις προσώπων τῆς Θεότητος ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Παρέχομεν δὲ ἀφορμὰς πρὸς περαιτέρω ἔρευναν τῆς Βίβλου ὑπὸ νέον πρῖσμα.

Ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι εἰσφέρομεν «ξενίζοντά τινα», ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἡ Γραφὴ εἶνε ἀνεξάντλητος θησαυρὸς καταπληκτικῶν πραγμάτων, ὅπως τὸ μυστηριῶδες Σύμπαν, παραδίδομεν τὸ παρὸν πόνημα εἰς τοὺς φίλους τοῦ Λόγου καὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχόμεθα νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιστροφὴν καὶ σωτηρίαν ἀρνητῶν τοῦ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου ἐξαγοράσαντος αὐτοὺς Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.

Ἐν ἱδρύματι «Ἅγιος Σάββας» Κάντζας Ἀττικῆς 25 Μαρτίου 1976, ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ «ὄνομα» ἐν τῇ Βίβλῳ

Ὡς παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, οὕτω καὶ παρ᾽ Ἑβραίοις ὁ ὅρος «ὄνομα» (שֵׁם) εἶνε πολυσήμαντος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦ βιβλίου τούτου κρίνομεν ἀναγκαῖον ἐκ τῶν πολλῶν σημασιῶν αὐτοῦ νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα τὰς ἑξῆς.

Ὡς καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ὁ ὅρος πλειστάκις ἀναφέρεται εἰς λέξεις, δι᾽ ὧν πρόσωπα, τόποι ἢ ἀντικείμενα προσδιορίζονται καὶ διακρίνονται ἀπ᾽ ἄλλων (Ἀριθ. 11: 26· Κριτ. 1: 26· Ἀποκ. 8: 11, εἰ καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ δὲν πρόκειται περὶ πραγματικοῦ ἀντικειμένου καὶ ὀνόματος, ἀλλὰ περὶ ἀλληγορίας καὶ συμβολισμοῦ).

Ὁ ὅρος μεταπίπτει εἰς τρεῖς συγγενεῖς σημασίας, γνωστὰς ἐπίσης καὶ παρ᾽ ἡμῖν. Αὗται εἶνε: ὑπόληψις (Παροιμ. 22: 1· Ἐκκλ. 7: 1· Σοφ. Σειρ. 41: 12), φήμη (Β´ Βασ. 23: 18· Ἰεζ. 16: 14· Α´ Μακ. 3: 26), δόξα (Α´ Παρ. 22: 5· Α´ Μακ. 2: 51, ἔνθα ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «ὄνομα» προσδιορίζεται ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ πρὸς τὸν ὅρον «δόξα». Ἰδὲ ἐπίσης Ἡσ. 55: 13· Νεεμ. 9: 10· Σοφ. Σειρ. 15: 6, ἔνθα ἡ ἔννοια εἶνε ἀναμφισβητήτως δόξα). Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸν ἐν λόγῳ ἑβραϊκὸν ὅρον οἱ Ο´ ἀποδίδουν καὶ διὰ τοῦ ἐπιθέτου «ὀνομαστός», τοῦ ὁποίου ἡ ἔννοια εἶνε προφανῶς περίφημος, ἔνδοξος (Γεν. 6: 4· Δευτ. 26: 19· Α´ Παρ. 5: 24). Ἄξιον δὲ τέλος παρατηρήσεως, ὅτι πολλάκις ἐν τῇ Βίβλῳ οἱ ὅροι «ὄνομα» καὶ «δόξα» συνδέονται στενότατα (ὄνομα καὶ δόξα, δόξα ὀνόματος, ὄνομα δόξης, δοξάζειν τὸ ὄνομα κ. ἄ.).

Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιον τυγχάνει, ὅτι τὸ «ὄνομα» παρ᾽ Ἑβραίοις συχνάκις χρησιμοποιεῖται ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τὸ πρόσωπον. Οὕτως ἐν Γεν. 12: 2 λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ: «Καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου». Ἐκ τῶν δύο προτάσεων ἡ δευτέρα, παράλληλος πρὸς τὴν πρώτην, σημαίνει: «καὶ μεγαλυνῶ σε». Ἐπὶ δὲ Θεοῦ ἐν Ἀριθ. 14: 21 (κατὰ τοὺς Ο´) λέγεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ: «Ζῶ ἐγώ, καὶ ζῶν τὸ ὄνομά μου». Ἡ δευτέρα πρότασις, συνώνυμος τῆς πρώτης, σημαίνει ὅ,τι καὶ ἐκείνη ἀκριβῶς. Ἐν Ψαλμ. 9: 11· 90 (91): 14 γίνεται λόγος περὶ γνώσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τουτέστι περὶ γνώσεως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐν Ψαλμ. 73: 10, 18 (κατὰ τοὺς Ο´) γίνεται λόγος περὶ παροξυσμοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τουτέστι πάλιν περὶ παροξυσμοῦ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ παραδόξῳ χωρίῳ Ἡσ. 30: 27 λέγεται, ὅτι

«τὸ ὄνομα Κυρίου ἔρχεται διὰ χρόνου πολλοῦ (μακρόθεν, κατὰ τὸ Μασοριτικὸν)», ὅπερ σημαίνει, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἔρχεται, ὡς σαφῶς ἄλλωστε δεικνύει ἡ συνέχεια τοῦ λόγου: «καιόμενος ὁ θυμός, μετὰ δόξης τὸ λόγιον τῶν χειλέων αὐτοῦ κλπ.». Ἐν Τωβ. 13: 11 ἀπαντᾷ ἡ ἀντιστρόφως ὁμοία πρὸς τὸ «ἔρχεσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου» ἔκφρασις «ἥκειν πρὸς τὸ ὄνομα Κυρίου», ἤτοι ἥκειν πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον. Τὸ πρῶτον αἴτημα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, «ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου» (Ματθ. 6: 9· Λουκ. 11: 2), ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «ἁγιάσθητι σὺ αὐτός». Καὶ τὸ ἐν Ἰωάν. 12: 28 αἴτημα τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ, «δόξασόν σου τὸ ὄνομα», σημαίνει «δόξασον σεαυτόν». Τέλος ἐν Πράξ. 1: 15· Ἀποκ. 3: 4· 11: 13 τὸ ἑλληνικὸν «ὀνόματα» σημαίνει «πρόσωπα» ἢ «ἄτομα».

Συναφῶς πρὸς τὴν ἀνωτέρω σημασίαν ὁ ὅρος σημαίνει τὴν φύσιν ἢ τὴν οὐσίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἢ τὰ ἰδιώματα τοῦ προσώπου. Οὕτω τὸ ἐν Ἀποκ. 19: 12, καθ' ὃ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει «ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰμὴ αὐτός», σημαίνει, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Λόγου εἶνε ἀκατάληπτος. Ὁ δὲ ἐν Ἰωάν. 17: 6 λόγος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις», σημαίνει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους βαθύτερον ἢ ὅσον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ.

Τὸ «ὄνομα» ἐπὶ Θεοῦ σημαίνει ἐπίσης ἀποκάλυψιν, ἤτοι τὸν ἀποκαλυφθέντα χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ, πᾶν ὅ,τι εἶνε γνωστὸν περὶ αὐτοῦ (Ἐξόδ. 9: 16· Ψαλμ. 21: 23 [22: 22]).

Τὸ «ὄνομα» ἐκφράζει ἐπίσης τὴν ἰδέαν τῆς αὐθεντίας ἢ κυριότητος. Τοῦτο συμβαίνει εἰς ἐκφράσεις οἷαι τὸ ποιεῖν τι «ἐν (τῷ) ὀνόματι ἢ ἐπὶ (τῷ) ὀνόματι ἢ τῷ ὀνόματι ἢ εἰς (τὸ) ὄνομά τινος» (בְּשֵׁם פ'), τὸ «(ἐπι)καλεῖσθαι τὸ ὄνομά τινος ἐπί τινος ἢ ἐπί τινι ἢ ἐπί τινα ἢ ἐπί τι» (נִקְרָא שֵׁם עַל פ'), καὶ τὸ «(ἐπι)καλεῖσθαί τινα ἐν (τῷ) ὀνόματι ἢ ἐπὶ (τῷ) ὀνόματι ἢ τῷ ὀνόματί τινος» (נִקְרָא בְּשֵׁם פ'). Ἡ πρώτη ἔκφρασις σημαίνει ποιεῖν τι ἐν ἀναγνωρίσει τῆς αὐθεντίας ἢ κυριότητός τινος καὶ κατὰ συμμόρφωσιν πρὸς τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ βούλησιν καὶ πρὸς χάριν αὐτοῦ (Ἰδὲ ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων Γ' Βασ. 20 [21]: 8· Ἐσθ. 3: 12 (κατὰ τὸ Μασοριτικόν)· Ματθ. 10: 41, ἐπὶ Θεοῦ Ἐξόδ. 5: 23· Ψαλμ. 62: 5 [63: 4]· Ἱερ. 33 [26]: 9· Ἑβρ. 6: 10, ἐπὶ δὲ Χριστοῦ ἰδιαιτέρως Ματθ. 7: 22· 18: 20· Μάρκ. 9: 41· 16: 17 - 18· Κολ. 3: 17). Ἡ δευτέρα ἔκφρασις σημαίνει περιέρχεσθαί τινα ἢ τι ὑπὸ τὴν κυριότητα ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ ὄνομα (Ἡσ. 63: 19, ἔνθα ἀξιοπρόσεκτος ὁ παραλληλισμὸς τῶν ἐννοιῶν τοῦ «ἄρχειν τινὸς» καὶ τοῦ «ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα ἐπί τινα»· Ἱερ. 7: 10· Δαν. 9: 18). Ἡ τρίτη ἔκφρασις

ἐν ἐνεργητικῇ μὲν ἐννοίᾳ εἶνε σχετικὴ πρὸς τὴν πρώτην ἔκφρασιν, ὡς ἐν Γεν. 12: 8· Ψαλμ. 115: 8 (κατὰ τοὺς Ο΄), ἐν παθητικῇ δὲ ἐννοίᾳ εἶνε σχετικὴ πρὸς τὴν δευτέραν ἔκφρασιν, ὡς ἐν Ἠσ. 43: 7· Σοφ. Σειρ. 36 (33) : 11. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ἡ τρίτη ἔκφρασις ἐν ἐνεργητικῇ ἐννοίᾳ ὑπὸ τῶν Ο΄ ἀποδίδεται συνήθως ἐλευθέρως διὰ τοῦ «ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα», ἀντὶ τοῦ «ἐπικαλεῖσθαι ἐν (τῷ) ὀνόματι ἢ ἐπὶ (τῷ) ὀνόματι ἢ τῷ ὀνόματι», ὡς ἐν Γεν. 4: 26· Ψαλμ. 104 (105) : 1· Ἰωὴλ 3: 5 (2: 32).

Ἄξιον τέλος προσοχῆς, ὅτι ἐν Λευῒτ. 24: 11, ἐπὶ πλέον δὲ κατὰ τὸ Μασοριτικὸν καὶ ἐν στίχ. 16 καὶ ἐν Β΄ Βασ. 6: 2, ἀπαντᾷ ἀπολύτως ἡ φράσις «τὸ ὄνομα» ἀντὶ τοῦ «Γιαχβέ».

Τὰ προσωπικὰ ὀνόματα ἐν τῇ Βίβλῳ

Ἐξ ὧν ἐσημειώσαμεν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ περὶ τῆς παρ' Ἑβραίοις σημασίας τοῦ ὅρου «ὄνομα», εὐκόλως ἀντιλαμβάνεταί τις καὶ οἵα παρ' αὐτοῖς ἀποδίδεται σημασία εἰς τὰ συγκεκριμένα ὀνόματα προσώπων. Ταῦτα, ἁπλᾶ καὶ σύνθετα ὄντα, δὲν εἶνε τυχαῖαι λέξεις, ἀλλ' ἐκφραστικαὶ ἐννοιῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν ἐπικρατέστεραι γενικῶς εἶνε αἱ θρησκευτικαί. Εἰδικῶς τὰ σύνθετα ὀνόματα κατὰ τὸν μεγαλύτερον αὐτῶν ἀριθμὸν ἀποτελοῦν προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἢ δηλοῦν τι ἢ ἐκφράζουν εὐχὴν θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος. Τὰ πολυαριθμότερα δὲ σύνθετα ἐν τῇ Παλαιῇ Διαθήκῃ ὡς ἓν ἐκ τῶν συνθετικῶν ἔχουν τὸ **Jah** (βραχύτερον τύπον τοῦ **Jahve**, Κύριος), ἀκολουθοῦν δὲ εἰς ἀριθμὸν τὰ ἔχοντα ὡς ἓν τῶν ἐκ συνθετικῶν τὸ El (Θεός). Ἰδιαιτέραν δὲ θρησκευτικὴν σημασίαν ἔχουν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως δοθέντα ὀνόματα εἰς πρόσωπα ἐξαιρετικῆς ἐν τῇ ἱερᾷ ἱστορίᾳ ἀποστολῆς.

Ἀναφέρομεν παραδείγματα, ἐν οἷς φαίνεται ἡ σπουδαία θρησκευτικὴ σημασία τῶν προσωπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ Βίβλῳ.

Αὐτὸς πρῶτον ὁ Θεός, ἐνῷ καθ' ἑαυτὸν δὲν ἔχει ὄνομα, ἅτε μηδενὸς ὀνόματος δυναμένου νὰ ἐκφράσῃ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἑβραϊκὸν λαὸν ἐμφανίζεται φέρων τὸ ὄνομα Γιαχβέ. Τοῦτο εἶνε σκόπιμον, τοῦ Θεοῦ θέλοντος νὰ ἐκφράσῃ δι' αὐτοῦ ὑψίστην θρησκευτικὴν ἔννοιαν, ὡς βλέπει τις εἰς εἰδικὴν παράγραφον τῆς Εἰσαγωγῆς περὶ τῆς σημασίας τοῦ θείου τούτου ὀνόματος.

Τρεῖς ἄγγελοι ἔπειτα παρίστανται ἐν τῇ Γραφῇ ὡς φέροντες ἑβραϊκὰ ὀνόματα ἀκριβῶς πρὸς δήλωσιν σπουδαίων θρησκευτικῶν ἀλη-

θειῶν. Οὗτοι εἶνε ὁ Μιχαήλ, ὁ Γαβριὴλ καὶ ὁ Ραφαήλ. Τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου (מִיכָאֵל), «ἑνὸς τῶν ἀρχόντων τῶν πρώτων» καὶ ἄρχοντος τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὰ Δαν. 10: 13, 21· 12: 1 καὶ «ἀρχαγγέλου» κατὰ τὸ Ἰούδ. 9, σημαίνει: «τὶς ὡς ὁ Θεός;». Ὡς ἀπάντησις ἐξυπακούεται «οὐδείς». Τὸ ὄνομα δηλαδὴ ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς ἀσυγκρίτου, μοναδικῆς καὶ ἀπολύτου ὑπεροχῆς τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου (גַּבְרִיאֵל), «τοῦ παρεστηκότος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» κατὰ τοῦ Λουκ. 1: 19, σημαίνει: «ἀνὴρ Θεοῦ» ἢ «ὁ ἀνὴρ ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Θεοῦ». Τὸ ὄνομα εἶνε παράδοξον, διότι χαρακτηρίζει τὸν ἄγγελον ὡς ἄνθρωπον. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς δεικνύει, ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε συμβατικὸν καὶ κατὰ ἄνθρωπον (ad hominem) ἐπὶ σκοπῷ ἀναδείξεως πρὸς ἀνθρώπους θρησκευτικῆς ἰδέας. Ἀναδεικνύεται δὲ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀγγέλου τούτου ἡ ἰδέα τῆς προθύμου, ρωμαλέας καὶ πιστῆς ἐκτελέσεως τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου (רְפָאֵל), «ἑνὸς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἁγίων ἀγγέλων, οἳ προσαναφέρουσι τὰς προσευχὰς τῶν ἁγίων, καὶ εἰσπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου» κατὰ τὸ Τωβ. 12: 15, σημαίνει: «Ὁ Θεὸς ἐθεράπευσεν» (Πρβλ. τὸν προηγούμενον στίχ. 14).

Εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἔδωκε τὸ ὄνομα Ἀδὰμ (אָדָם , Γεν. 5: 2). Τοῦτο ἐν τῇ Βίβλῳ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ὄνομα κοινὸν πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀσχέτως φύλου, γενικῶς καὶ περιληπτικῶς, σπανίως δὲ πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀνδρὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ ὡς ὄνομα κύριον τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἢ προπάτορος. Ὄνομα δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθὲν καὶ οὐ μόνον εἰς τὸν πρῶτον, ἀλλ' εἰς πάντα ἄνθρωπον ἀφορῶν, προδήλως ἔχει σπουδαίαν σημασίαν. Κατὰ δὲ τὴν γνώμην, ἣν δεχόμεθα ὡς σοβαρωτέραν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ Γεν. 2: 7, ὅπου ὁ θεόπνευστος συγγραφεὺς ὁπωσδήποτε σχετίζει τὸ «ἀδὰμ» (ἄνθρωπος) πρὸς τὸ «ἀδαμὰ» (γῆ), ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος τοῦ πρωτοπλάστου εἶνε «χοϊκός» (Πρβλ. Α´ Κορ. 15: 47). Οὕτως εἰς τὸν πρωτόπλαστον ἐδόθη ὄνομα πρὸς τὸ κατώτερον αὐτοῦ συστατικόν, τὸ σῶμα, σχετιζόμενον, καὶ τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς καὶ εὔθραυστον τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ὑπεμφαῖνον, καὶ τὸ δρᾶμα τῆς πτώσεως καὶ τοῦ θανάτου ἴσως προφητικῶς ὑπαινισσόμενον (Πρβλ. Γεν. 3: 19).

Εἰς τὴν πρώτην γυναῖκα ὁ Ἀδὰμ κατὰ προφητικὴν ἔμπνευσιν ἔδωκε τὸ ὄνομα Εὔα (חַוָּה). Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ οἱ Ο´ μεταφράζουν Ζωή, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξαγγελίαν τῆς κατάρας τοῦ θανάτου δοθέν, εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς εὐλογίας τῆς ζωῆς, καθόσον ἡ γυνὴ θὰ ἐγίνετο «μήτηρ πάντων τῶν ζώντων», ἤτοι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐγεννῶντο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι (Γεν. 3: 20).

Οὕτως, ἐνῷ εἰς τὸν πρῶτον ἄνδρα ἐδόθη ὄνομα ταπεινόν, πρὸς τὸ ἓν ἀνθρώπινον συστατικόν, τὸ σῶμα, συνδεόμενον, εἰς τὴν πρώτην γυναῖκα ἐδόθη ὄνομα ὑψηλόν, πρὸς τὸ ἄλλο ἀνθρώπινον συστατικόν, τὸ ζῶν καὶ ζωογόνον πνεῦμα συνδεόμενον (Γεν. 2: 7). Καθ' ἡμᾶς δηλαδὴ τὰ δύο ὀνόματα τῶν πρωτοπλάστων ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ δύο συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος πατριάρχης τῶν Ἑβραίων ἔφερε τὸ ὄνομα Ἄβραμ (אַבְרָם), τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ παράδοσιν σημασία εἶνε «ὑψηλὸς πατὴρ» ἢ «ὁ πατὴρ τοῦ ὑψηλοῦ». Ἀλλ' ὁ Θεὸς μετέβαλε τὸ ὄνομα εἰς Ἀβραὰμ (אַבְרָהָם). Τὸ νέον ὄνομα, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, εἶχε τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ φέρων τοῦτο θὰ ἐγίνετο «πατὴρ πλήθους ἐθνῶν» (Γεν. 17: 4-6), οὐ μόνον δὲ ἐν σαρκικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ (Ρωμ. 4: 11 - 12, 16 - 18). Ὡς δὲ ὁ Θεὸς μετέβαλε τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου, οὕτω μετέβαλε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀπὸ Σάρας (שָׂרַי) εἰς Σάρραν (שָׂרָה), ὅπερ σημαίνει τὴν «ἄρχουσαν», ἤτοι ἐκφράζει ἔννοιαν παρομοίαν πρὸς τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς (Γεν. 17: 15 - 16).

Ὁ δεύτερος πατριάρχης κατ' ἐντολὴν ἐπίσης τοῦ Θεοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἰσαὰκ (יִצְחָק), τοῦ ὁποίου ἡ σημασία εἶνε «γέλως». Τὸ ὄνομα τοῦτο ὀφείλεται εἰς χαρίεν περιστατικόν, καθ' ὃ Ἀβραάμ, ἡλικίας ἑκατὸν ἐτῶν, ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς Σάρρας, ἡλικίας ἐνενήκοντα ἐτῶν, θὰ ἀπέκτα υἱόν, «ἐγέλασεν» ἐπὶ τῷ παραδόξῳ ἀκούσματι, εἰπὼν κατὰ διάνοιαν: «Εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται υἱός; Καὶ εἰ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν τέξεται;» (Γεν. 17: 16 - 19. Πρβλ. 18: 12 - 15· 21: 6 - 7). Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα Ἰσαὰκ εἶνε ζωηρὰ ὑπόμνησις τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, δυναμένου νὰ ποιῇ παράδοξα καὶ ὑπὲρ φύσιν πράγματα (Γεν. 18: 14).

Ὁ τρίτος πατριάρχης ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰακὼβ (יַעֲקֹב) ὀφειλόμενον εἰς τὸ ἐν Γεν. 25: 24 - 26 περιστατικὸν καὶ σημαῖνον τὸν «πτερνιστὴν» ἢ «ὑποσκελιστὴν» (Πρβλ. Γεν. 27: 36). Ἀλλ' ὁ Θεὸς μετωνόμασεν αὐτὸν εἰς Ἰσραὴλ (יִשְׂרָאֵל) κατὰ τὸ ἐν Γεν 32: 24 κ. ἑ. περιγραφόμενον δρᾶμα τῆς πάλης μετὰ τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ σημαίνει: «ὁ ἐπιμένων μετὰ τοῦ Θεοῦ» ἢ «ὁ ἰσχυρὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ» (Γεν. 32: 28). Ὁ Ἰακὼβ ἐδείχθη ἰσχυρὸς ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, πολλῷ δὲ μᾶλλον θὰ ἐδεικνύετο ἰσχυρὸς ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀπώτερον καὶ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν πραγμάτωσιν τῶν περὶ Μεσσίου ὑποσχέσεων.

Εἰς τὸν μέγαν ἡγέτην καὶ προφήτην τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Μωυσῆς (מֹשֶׁה), ὅπερ κατὰ τὸ Ἐξόδ. 2: 10 ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι οὗτος ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ ὕδατος. Τὸ ὄνομα εἶνε ζωηρὰ ὑπόμνησις τοῦ τρόπου τῆς παρ' ἐλπίδα διασώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας.

Εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ ὁ Μωυσῆς, πρότερον καλούμενον Αὐσῆ (הוֹשֵׁעַ , Ἀριθ. 13: 17 κατὰ τοὺς Ο΄, 13: 16 κατὰ τὸ Μασοριτικόν), ὅπερ σημαίνει «ἀπαλλαγή, ἀπελευθέρωσις», ἔδωκε τὸ ὄνομα Ἰησοῦς (יְהוֹשֻׁעַ , αὐτόθι), ὅπερ σημαίνει «ὁ Γιαχβὲ εἶνε σωτηρία». Ὁ Γιαχβὲ διὰ μέσου τούτου θὰ ἔσῳζε τὸν λαὸν ἐκ τῶν ποικίλων ἐχθρῶν καὶ ἀντιξόων περιστάσεων, ἐγκαθιστῶν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Εἰς τὸν μέγιστον τῶν προφητῶν, τὸν πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν τοῦ Χριστοῦ, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Γαβριὴλ τὸ ὄνομα Ἰωάννης (Λουκ. 1: 13). Τὸ ὄνομα τοῦτο, βραχύτερος τύπος τοῦ ὀνόματος Ἰεχοχανάν (יְהוֹחָנָן), σημαίνει «δῶρον τοῦ Γιαχβέ». Τὸ ὄνομα εἶνε ζωηρὰ ὑπόμνησις τῆς ἐκ γονέων προβεβηκυίας ἡλικίας θαυμαστῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸν κορυφαῖον Ἀπόστολον, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα Συμεὼν (שִׁמְעוֹן , ὅπερ σχετίζεται ἐν Γεν. 29: 33 πρὸς τὸ שָׁמַע = ἀκούειν) καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μορφῇ Σίμων, ὁ Ἰησοῦς ἔδωκε τὸ νέον ὄνομα Κηφᾶς ἐν τῇ Ἀραμαϊκῇ, Πέτρος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ἵνα δείξῃ τὸ στερρὸν τῆς πίστεως τοῦ Ἀποστόλου (Ἰωάν. 1: 43· Ματθ. 16: 18).

Ἐκτὸς τῶν μονολεκτικῶν προσωπικῶν ὀνομάτων ἀπαντοῦν ἐν τῇ Γραφῇ καὶ περιφραστικὰ τοιαῦτα, σαφέστερα καὶ ἐντονώτερα ἐν τῇ ἐκφράσει ἐννοιῶν.

Οὕτως ἓν τέκνον τοῦ προφήτου Ἠσαΐου ἔλαβε κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα «Ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον» (מַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז , Ἠσ. 8: 3), ἕτερον δὲ τὸ ὄνομα «Ὑπόλοιπον θὰ ἐπιστρέψῃ» (שְׁאָר יָשׁוּב , Ἠσ. 7: 3). Τὰ δύο ὀνόματα ἦσαν προφητικὰ καὶ συμβολικὰ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τυχῶν μετὰ θρησκευτικῆς σημασίας.

Τὸ ἐν Ἠσ. 9: 6 θαυμαστὸν Παιδίον φέρει τὸ ἐκτενέστατον περιφραστικὸν ὄνομα «Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» κατὰ τοὺς Ο΄, «Θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης» κατὰ τὸ Μασοριτικὸν (פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם). Τὸ ὄνομα ἐνταῦθα δηλοῖ χαρακτηριστι-

κὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ θαυμαστοῦ Παιδίου. Τὸ Παιδίον εἶνε ὅ,τι τὸ ὄνομα αὐτοῦ λέγει.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται κατάδηλος ἡ ἰδιάζουσα σημασία, ἥτις παρ' Ἑβραίοις ἀποδίδεται εἰς τὰ ὀνόματα, μάλιστα δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐξαιρετικὰς προσωπικότητας δοθέντα.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ

Τὸ Θεῖον ὡς ἀνώνυμον ἀποβαίνει πολυώνυμον. Καθόσον δηλαδὴ οὐδὲν ὄνομα εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκφράσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, πολλὰ ὀνόματα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ὡς οἷόν τε προσφυεστέραν καὶ πληρεστέραν ἔκφρασιν τῶν ἰδιωμάτων αὐτοῦ. Οὕτως ἐν τῇ Γραφῇ ἡ Θεότης φέρει τὰ ὀνόματα El (אֵל , Θεός), **Eloah** (אֱלוֹהַּ , Θεός), **Elohim** (אֱלֹהִים Θεὸς ἤ, κατ' ἀκρίβειαν, Θεοί), **El Shaddai** (אֵל שַׁדַּי , Θεὸς Παντοκράτωρ), **El Elyon** (אֵל עֶלְיוֹן , Θεὸς Ὕψιστος) κ.ἄ. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶνε μᾶλλον τίτλοι καὶ ἐπωνύμια τοῦ Θεοῦ. Τὸ κύριον καὶ κατ' ἐξοχὴν ὄνομα αὐτοῦ εἶνε Γιαχβὲ (יהוה).

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς ἀνάγεται εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἐξόδου. Ὁ Θεὸς παρέδωκε τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸν Μωυσῆν ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας.

Ὁ Μωυσῆς εὑρισκόμενος ἐν Μαδιὰμ καὶ ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ Ἰοθὸρ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος Χωρὴβ (ἢ Σινά). Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν ἐν τῷ γνωστῷ ὁράματι τῆς βάτου καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν, ἵνα ἀναλάβῃ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν καὶ ἐξαγάγῃ τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου. Ὁ Μωυσῆς ἀντιλαμβανόμενος τὴν δυσχέρειαν τῆς ἀποστολῆς ταύτης προέβαλεν ἀντίρρησιν. «Τίς εἰμι ἐγώ», εἶπεν, «ὅτι πορεύσομαι πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἐξάξω τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου;» (Ἐξόδ. 3: 11). Ὁ Θεὸς ἀπήντησε βεβαιῶν τὸν Μωυσῆν, ὅτι θὰ ἦτο μετ' αὐτοῦ: «ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ» (Αὐτόθι, στίχ. 12). Τότε ὁ Μωυσῆς εἶπεν: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξελεύσομαι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. Ἐρωτήσουσί με· τί ὄνομα αὐτῷ; Τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς;» (Αὐτόθι, στίχ. 13). Εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀπαντῶν ὁ Θεὸς πρῶτον εἶπεν: אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה , ἤτοι «εἰμὶ ὅστις εἰμί». Ἔπειτα εἶπεν «Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· אֶהְיֶה ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς» (Αὐτόθι, στίχ. 14). Τουτέστιν, «Οὕτω θὰ εἴπῃς εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας: Ὁ Εἰμὶ μὲ ἀπέστειλε πρὸς ὑμᾶς». Τελικῶς δὲ εἶπεν: «Οὕτως

ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· יהוה (ὅπερ προφέρομεν Γιαχβὲ) ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς Ἰακώβ, ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· τοῦτό μού ἐστιν ὄνομα αἰώνιον καὶ μνημόσυνον γενεῶν γενεαῖς» (Αὐτόθι, στίχ. 15).

Κατὰ δὲ τὸ Ἐξόδ. 6: 2 - 3 ὁ Θεὸς εἶπεν ἐπίσης πρὸς τὸν Μωϋσῆν: «Ἐγὼ Γιαχβέ· καὶ ὤφθην πρὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ διὰ τοῦ ὀνόματος El Shaddai (Θεὸς παντοκράτωρ) καὶ τὸ ὄνομά μου Γιαχβὲ οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς». Ρητῶς ἐνταῦθα μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς πατριάρχας.

Ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς διάφοροι διετυπώθησαν ὑποθέσεις περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ θείου τούτου ὀνόματος. Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τὸ ὄνομα ἔχει Χαναανιτικὴν προέλευσιν, κατ' ἄλλην Ἰνδοευρωπαϊκήν, κατ' ἄλλην Αἰγυπτιακήν, καὶ κατ' ἄλλην Χαλδαϊκὴν ἢ Ἀκκαδικήν. Οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι οἱ ἐρευνηταὶ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἀνεκάλυψαν διαφόρους μορφὰς ἢ τὴν ρίζαν τοῦ ὀνόματος εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ὕπαρξις τόσων ἐκδοχῶν, πασῶν ἐχουσῶν ἐπιχειρήματα ὑπὲρ ἑαυτῶν, μηδεμιᾶς δὲ ἐχούσης ἀποφασιστικὸν ἐπιχείρημα, εἶνε τὸ καλλίτερον κατ' αὐτῶν ἐπιχείρημα. Οἱ ὀρθολογισταὶ δὲν ἀνεκάλυψαν, εἰμὴ ὅ,τι προετίθεντο ν' ἀνακαλύψουν! Οὐδὲ πάλιν συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν ἄλλην ἐκδοχήν, καθ' ἣν τὸ ὄνομα Γιαχβὲ εἶνε μὲν Ἑβραϊκῆς προελεύσεως, ἀλλὰ προϋπῆρχε τοῦ Μωυσέως, καὶ δὴ καὶ εἶνε προϊστορικόν, λαβὸν μόνον ἐπὶ Μωυσέως νέαν σημασίαν διὰ τῆς συσχετίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ρῆμα הָיָה (εἶναι). Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν προσαγομένων ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς προμωσαϊκῆς καὶ προϊστορικῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ εἶνε τρία: Ὅτι ἡ λέξις περιέχεται εἰς τὸ ἐν Ἐξόδ. 6: 20 ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ Μωυσέως Jokebed, ὅτι ἡ ἐν Γεν. 4: 26 ἐπίκλησις γίνεται ἐν ὀνόματι τοῦ Γιαχβέ, καὶ ὅτι ἓν νέον ὄνομα τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωυσέως θὰ ἐσήμαινεν ἕνα νέον Θεόν.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ Μωυσέως εἶνε ὁμόηχον πρὸς τὸ ὄνομα Γιαχβέ, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁμόρριζον (יוֹכֶבֶד — יְהוָה). Ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ρίζης ἂν ἦτο, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἦτο ταὐτὸ ἀκριβῶς μετὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, τὸ ἐπιχείρημα τῶν ὀρθολογιστῶν δὲν θὰ ἦτο ἀποφασιστικόν. Διότι ἡ ὕπαρξις ἑνὸς ὀνόματος οὔτε προϋποθέτει οὔτε συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς ἄλλου ὀνόματος τῆς αὐτῆς ρίζης.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ περὶ ἐπικλήσεως ἐν ὀνόματι τοῦ Γιαχβὲ εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τῆς Γενέσεως εἴρηται γενικῶς, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπικλήσεως ἢ λατρείας ἐν ὀνόματι τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐν ἀναγνωρίσει τῆς αὐθεντίας καὶ κυριό-

τητος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅστις διὰ τὸν συγγραφέα τῆς Γενέσεως, ἐκ τῶν ὑστέρων γράφοντα, ὀνομάζεται Γιαχβέ, οὐχὶ δὲ εἰδικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐν τῇ ἐπικλήσει χρησιμοποιήσεως ὡρισμένου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὅρος δηλονότι «ὄνομα» ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ χωρίου τούτου «ἐπικαλεῖσθαι ἐν τῷ ὀνόματι» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν λέξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς προσδιορίζεται, ἀλλ' ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς αὐθεντίας καὶ κυριότητος (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 10-11). Ἡ περίπτωσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἐν Πράξ. 19: 13 καθ' ἥν, ἐνῷ λέγεται ὅτι Ἰουδαῖοί τινες ἐξορκισταὶ ἐπεχείρησαν «ὀνομάζειν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», ἐν τῇ πραγματικότητι οὗτοι δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὸ «Κύριος», ἀλλὰ μόνον τὸ «Ἰησοῦς». Ἂν δὲ εἰς τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως, ὡς καὶ εἰς πλῆθος ἄλλα χωρία, εἰς τὴν προμωσαϊκὴν ἐποχὴν ἀναφερόμενα, ὁ Θεὸς ὀνομάζεται Γιαχβέ, τοῦτο, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκ τῶν ὑστέρων γράφοντα συγγραφέα, τουτέστι τὸν Μωυσῆν. Τὸ ὄνομα δηλαδὴ Γιαχβὲ εἰς τὰ ἐν λόγῳ χωρία χρησιμοποιεῖται ἀναχρονιστικῶς (Πρβλ. τὸ Α' Κορ. 10: 9, καθ' ὃ τινὲς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπείρασαν τὸν Χριστόν, ἂν καὶ πρὸ Χριστοῦ οἱ Ἰσραηλῖται δὲν εἶχον συνείδησιν, ὅτι ἐπείραζον τὸν Χριστόν).

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον δ' ἐπιχείρημα, καθ' ὃ νέον ὄνομα θὰ ἐσήμαινε νέον Θεόν, τοῦτο ἀνατρέπεται ἀμέσως, καθόσον ὁ Θεὸς δηλῶν τὸ νέον ὄνομα ἐδήλου ἅμα, ὅτι εἶνε «ὁ Θεὸς τῶν πατέρων, Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς Ἰακώβ», «ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων» (Ἐξόδ. 3: 6, 15, 16, 18· 4: 5). Τὸ νέον ὄνομα συνεπῶς δὲν ἐσήμαινε διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας νέον Θεόν, ἀλλὰ νέαν ἀποκάλυψιν περὶ τοῦ Θεοῦ).

Εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ὄνομα Γιαχβὲ προϋπῆρχε τοῦ Μωυσέως, ἀντιλέγει ὁ ἐν Ἐξόδ. 5: 2 λόγος τοῦ Φαραώ, καθ' ὃν οὗτος ἠγνόει τὸν Γιαχβέ.

Δεδομένου τέλος, ὅτι τὸ ὄνομα Γιαχβὲ εἶνε παραδοξότατον, καθόσον εἶνε ρηματικῆς μορφῆς καὶ κατὰ γράμμα μεταφράζεται «ὁ Ἐστί», εὐστόχως παρετηρήθη, ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ μορφὴ τοῦ ὀνόματος ἀντίκειται πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ἐξ εἰδωλολατρικῶν πανθέων. Τὸ ἀπιθάνως πρωτότυπον τοῦτο ὄνομα δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπεκαλύφθη πράγματι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωυσέως.

Αἱ μορφαὶ τοῦ θείου ὀνόματος

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται ὑπὸ τέσσαρας μορφάς, μίαν ἐκ-

τενεστέραν καὶ τρεῖς βραχυτέρας. Ἐκτενεστέρα εἶνε ἡ μορφὴ Jahve (יהוה), τὸ λεγόμενον τ ε τ ρ α γ ρ ά μ μ α τ ο ν. Αὕτη ἐν τῷ Μασοριτικῷ ἀπαντᾷ περὶ τὰς 6800 φοράς. Αἱ βραχύτεραι μορφαὶ εἶνε Jah (יָהּ), Jahu (יָהוּ) καὶ Jo (יוֹ). Ἡ πρώτη ἐκ τῶν τριῶν τούτων μορφῶν ἀπαντᾷ 25κις καὶ δὴ ἐν ποιητικαῖς περικοπαῖς, ὡς ἐν Ἐξόδ. 15: 2 (Ὠδὴ Μωυσέως), Ἠσ. 38: 11 (Προσευχὴ Ἐζεκίου), Ψαλμ. 67: 5 (68: 4). Ἐπίσης ἀπαντᾷ ἐν τῇ λειτουργικῇ ἐπιφωνήσει hallelujah (הַלְלוּיָהּ , αἰνεῖτε τὸν Κύριον), ἥτις εὕρηται 20κις που ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς τίτλοις αὐτῶν (105, 106, 111 κλπ.), ὡς καὶ ἐν Τωβ. 13: 18· Γ΄ Μακ. 7: 13 ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταγραφῇ «ἀλληλούια». Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῇ μεταγραφῇ ταύτῃ ἡ ἐν λόγῳ λειτουργικὴ ἐπιφώνησις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ 4κις, ἐν Ἀποκ. 19: 1, 3, 4, 6. Αἱ δύο ἄλλαι ἐκ τῶν βραχυτέρων μορφῶν τοῦ θείου ὀνόματος ἀπαντοῦν μόνον ἐν συνθέσει, ὡς εἰς τὰ κύρια ὀνόματα Jeshajahu (יְשַׁעְיָהוּ , Ἠσαΐας, ὅπερ σημαίνει «ὁ Γιαχβὲ εἶνε σωτηρία», ὂν συνώνυμον τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς) καὶ Joel (יוֹאֵל , Ἰωήλ), ὅπερ σημαίνει «ὁ Γιαχβὲ εἶνε Θεός»).

Ἐτέθη θέμα περὶ τοῦ ποία μορφὴ τοῦ θείου ὀνόματος εἶνε ἀρχαιοτέρα. Ἐπὶ μακρὸν δ' ἐπικρατοῦσα γνώμη μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς ἦτο, ὅτι ἡ μορφὴ Jahve εἶνε μία σχετικῶς μεταγενεστέρα Ἰσραηλιτικὴ ἀνάπτυξις τῶν βραχυτέρων μορφῶν τοῦ ὀνόματος. Ἀλλὰ δεδομένου ἀφ' ἑνὸς μέν, ὅτι τὸ τετραγράμματον εὑρίσκεται εἰς ἀρχαιότατα κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς π. χ. τὸ ᾆσμα τῆς Δεββώρας (Κριτ. 5), καὶ εἰς ἐξωβιβλικὰ γραπτὰ μνημεῖα, ὡς ἡ Μωαβιτικὴ Στήλη (9ος αἰὼν π. Χ.) καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τῆς Λαχὶς (περὶ τὸ 589 π. Χ.), ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι αἱ ἐπίμονοι προσπάθειαι τῶν ὀρθολογιστῶν ν' ἀνακαλύψουν τὰς βραχυτέρας μορφὰς τοῦ ὀνόματος εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους τοῦ Ἑβραϊκοῦ πολιτισμοὺς τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς δὲν ἀπέδωκαν ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα, ἡ γενικὴ τάσις τῶν ἐρευνητῶν σήμερον εἶνε ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ὀνόματος ἦτο ἡ ἐκτενεστέρα, ἤτοι Γιαχβέ, ἥτις, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἀπαντᾷ περὶ τὰς 6800 φορὰς ἐν τῷ Μασοριτικῷ, αἱ δὲ ἄλλαι μορφαὶ εἶνε ἐπιβραχύνσεις.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ τὴν Γραφὴν θέμα περὶ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ ὀνόματος δὲν ὑπάρχει. Ὁ Θεὸς τὸ πρῶτον παρέδωκεν εἰς τὸν Μωυσῆν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐκτενεστέραν μορφὴν Γιαχβὲ (Ἐξόδ. 3: 15· 6: 2 - 3).

Ἡ προφορὰ τοῦ θείου ὀνόματος

Τὸ ἀρχαῖον Ἑβραϊκὸν κείμενον περιεῖχε μόνον τὰ σύμφωνα τῶν

λέξεων, τὰ δὲ φωνήεντα, εὐκόλως ἐννοούμενα, παρελείποντο. Αἱ λέξεις δηλαδὴ προεφέροντο πλήρως, ἀλλ' ἐγράφοντο τὰ σύμφωνα αὐτῶν. Οὕτως εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑβραϊκὸν κείμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἦτο μία λέξις ἐκ τεσσάρων συμφώνων, יהוה , ἐξ οὗ καὶ τ ε τ ρ α γ ρ ά μ μ α τ ο ν καλεῖται. Ἀρχικῶς τὸ τετραγράμματον προεφέρετο κανονικῶς. Ἀλλ' ἐνωρὶς οἱ Ἑβραῖοι ἤρχισαν ν' ἀποφεύγουν τὴν προφορὰν τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀνόματος ἐξ ὑπερβολικοῦ σεβασμοῦ καὶ κατὰ παρεξήγησιν τοῦ Λευΐτ. 24: 16 «ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου (יהוה) θανάτῳ θανατούσθω· λίθοις λιθοβολείτω αὐτὸν πᾶσα ἡ συναγωγὴ Ἰσραήλ· ἐάν τε προσήλυτος, ἐάν τε αὐτόχθων, ἐν τῷ ὀνομάσαι αὐτὸν τὸ ὄνομα (Κυρίου, κατὰ τοὺς Ο΄) τελευτάτω». Κατὰ τὴν μεταιχμαλωσιακὴν περίοδον ἀπέβη σύνηθες παρ' Ἑβραίοις, ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ τετραγραμμάτου ν' ἀναγινώσκουν οὗτοι **Adonai** (אֲדֹנָי , Κύριος), ἢ **Elohim** (אֱלֹהִים , Θεός) ἐὰν τὸ **Adonai** συνήπτετο ἐν τῷ κειμένῳ μετὰ τοῦ τετραγραμμάτου. Ἡ συνήθεια αὕτη κατέστη σταθερὸς κανών, ἰσχύων μέχρι σήμερον ἐν τῇ συναγωγῇ. Τὸ τετραγράμματον δηλαδὴ ἐθεωρήθη «ὄνομα ἄρρητον, ἄφραστον, ἄλεκτον, ἄφθεγκτον, ἀνεκφώνητον, ἀπόρρητον καὶ ρηθῆναι μὴ δυνάμενον, μυστικόν». Λόγῳ δὲ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἀχρησίας ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ, ἡ προφορὰ αὐτοῦ ἐλησμονήθη καὶ κατέστη πρόβλημα. Οἱ δὲ Μασορῖται, εἰς λίαν μεταγενεστέρους χρόνους φωνηεντίσαντες τὸ κείμενον, προσέθεσαν εἰς τὸ τετραγράμματον τὰ φωνήεντα τοῦ **Adonai**, ἢ τοῦ **Elohim** ὅπου τὸ τετραγράμματον ἀπήντα συνημμένον μετὰ τοῦ **Adonai**. Οὕτως ἐκ τῶν συμφώνων μιᾶς λέξεως καὶ τῶν φωνηέντων ἄλλης λέξεως, προέκυψαν αἱ μορφαὶ τοῦ Μασοριτικοῦ κειμένου **Jehova** (יְהֹוָה) καὶ **Jehovi** (יֱהֹוִה). Πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι αἱ μορφαὶ αὗται οὐδὲν συμβάλλουν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀρχικῆς καὶ ἀληθοῦς προφορᾶς τοῦ τετραγραμμάτου.

Πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος βοήθειαν παρέχουν βραχύτεροι τύποι τοῦ ὀνόματος, Ἕλληνες Πατέρες τῶν πρώτων αἰώνων καὶ ἄλλαι πηγαί. Βραχύτεροι τύποι τοῦ ὀνόματος ὑπεμφαίνοντες τὴν προφορὰν αὐτοῦ εἶνε οἱ **Jah** (יָהּ) καὶ **Jahu** (יָהוּ). Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς μετέγραψε «τὸ ὄνομα τῶν τεσσάρων γραμμάτων» διὰ τοῦ Ἰαουέ. Θεοδώρητος ὁ Κύρου μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ Σαμαρεῖται, οἱ ὁποῖοι ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς Βίβλου ἐδέχοντο τὴν Πεντάτευχον, προέφερον τὸ τετραγράμματον Ἰ α β έ. Ἡ προφορὰ αὕτη φέρεται καὶ εἰς τὸν Ἐπιφάνιον Κύπρου καὶ εἰς Αἰθιοπικὸν χειρόγραφον. Αἰγυπτιακοὶ Μαγικοὶ Πάπυροι ἐπιμαρτυροῦν ἐπίσης τὴν προφορὰν τῶν Πατέρων, μάλιστα τὸ «Ἰαβέ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω νύξεων σύγχρονοι ἐπιστήμονες ἤχθησαν βαθμι-

αίως νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἢ ὡς ἔγγιστα προφορὰ τοῦ θείου ὀνόματος ἦτο **Jahve** (יַהְוֶה).

Ἡ σημασία τοῦ θείου ὀνόματος

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ ὑπάρχουν πολλαὶ ἐκδοχαὶ οὐ μόνον μεταξὺ τῶν θεωρούντων τὴν προέλευσιν αὐτοῦ ἐξ ἄλλων γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν δεχομένων τὴν Ἑβραϊκὴν αὐτοῦ προέλευσιν. Πρὸς εὕρεσιν δὲ τῆς πραγματικῆς σημασίας ἡμεῖς προϋποθέτομεν τὰ ἑξῆς.

Ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος δέον νὰ εἶνε σπουδαιοτάτη, καθόσον πρόκειται περὶ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὀνόματος αὐτοῦ. Πᾶσα ἐτυμολογία μὴ παρέχουσα σοβαρωτάτην ἔννοιαν εἶνε ἀπορριπτέα.

Ἡ σημασία, παρὰ τὴν συνήθη ἁπλότητα τῆς Βίβλου, δὲν ἀποκλείεται, ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην τινῶν, νὰ εἶνε βαθυτάτη, καὶ δὴ καὶ φιλοσοφική, εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ μεταφυσικοῦ μυστηρίου εἰσάγουσα, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον ἡ Γραφὴ φέρει ἐν πολλοῖς καὶ σοφιολογικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ Μωυσῆς ἦτο πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων πεπαιδευμένος (Πράξ. 7: 22).

Ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος εἶνε πιθανώτατον νὰ ἔχῃ στενὴν σχέσιν πρὸς τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς τοῦτο παρεδόθη εἰς τὸν Μωυσῆν.

Αὐτὴ ἡ Βίβλος εἶνε πιθανὸν νὰ δίδῃ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος κατὰ τρόπον οὐχὶ ρητὸν καὶ ἀμέσως ἐμφανῆ, πρᾶγμα πολλάκις εἰς δύσκολα σημεῖα τῆς Γραφῆς παρατηρούμενον.

Τέλος ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος δέον νὰ ἐγένετο καταληπτὴ εἰς τὸν Μωυσῆν, δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Συναγωγὴν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἄλλως ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὀνόματος, παραδόξως μάλιστα ἐν ρηματικῇ μορφῇ, δὲν θὰ εἶχε νόημα καὶ ἡ παράδοσις αὐτοῦ θὰ ἦτο ἄσκοπος.

Ὑπὲρ τῆς σπουδαιοτάτης πράγματι σημασίας τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ συνηγορεῖ ἡ μεγίστη ἔμφασις, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Θεὸς δίδει εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἅμα τῇ ἀποκαλύψει τούτου εἰς τὸν Μωυσῆν: «Τοῦτό μού ἐστιν ὄνομα αἰώνιον καὶ μνημόσυνον γενεῶν γενεαῖς» (Ἐξόδ. 3: 15).

Ὑπὲρ τῆς φιλοσοφικῆς βαθύτητος τοῦ ὀνόματος συνηγορεῖ ὁ αἰνιγματικὸς χαρακτὴρ τῆς ἐν Ἐξόδ. 3: 14 εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Μωυσέως περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀπαντήσεως τοῦ Θεοῦ « אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· אֶהְיֶה ἀπέσταλκέ με», τουτέστιν,

«Εἰμὶ ὅστις εἰμί. Οὕτω θὰ εἴπῃς εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ· ὁ Εἰμὶ μὲ ἀπέστειλεν».

Ὡς πρὸς τὴν πιθανότητα στενῆς σχέσεως τοῦ ὀνόματος πρὸς τὰς συνθήκας τῆς παραδόσεως αὐτοῦ νομίζομεν, ὅτι ἐκ τῆς σχετικῆς περικοπῆς ὅλως ἰδιαιτέρα προσοχὴ δέον νὰ δοθῇ εἰς δύο ἐρωτηματικὰς προτάσεις δηλωτικὰς ἰδεῶν καὶ καταστάσεων. Πρόκειται περὶ τοῦ λόγου τοῦ Μωυσέως «τίς εἰμι ἐγώ;» (Ἐξόδ. 3: 11) καὶ τοῦ ὑποτιθεμένου λόγου τοῦ λαοῦ «τί ὄνομα αὐτῷ (τῷ Θεῷ);» (αὐτόθι, στίχ. 13). Διὰ τοῦ πρώτου λόγου ὁ Μωυσῆς ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς μηδαμινότητος αὐτοῦ καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ πρὸς ἀνάληψιν τοῦ τεραστίου ἐγχειρήματος τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Διὰ τοῦ δευτέρου δὲ λόγου δὲν ἐκφράζεται, ὡς κακῶς νομίζεται, περιέργεια αὐτοῦ τοῦ Μωυσέως, ὅπως πληροφορηθῇ τὸ θεῖον ὄνομα, οὐδὲ δηλοῦται μαγικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις, καθ' ἣν οὗτος, γνωρίζων τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν, ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος ὁρμᾶται ἐκ τῆς γενικῆς ἰδέας καὶ καταστάσεως τῆς πολυθεΐας. Ἐπειδὴ δηλονότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπεκράτει ἡ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν πολλῶν Θεῶν καὶ ἡ πολυθεΐα ἦτο καθεστώς, εὔλογον ἦτο νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα, τίς ἐκ τῶν πολλῶν Θεῶν ἦτο ὁ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὸν Ἰσραήλ; Διὰ τοῦ ὀνόματος θὰ διεκρίνετο ὁ Θεὸς αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἄλλων. Ὁπωσδήποτε τὸ ἐρώτημα «τί ὄνομα αὐτῷ;» προϋποθέτει τὴν πολυθεΐαν.

Τὰς ὑπὸ τῶν δύο ἐρωτηματικῶν προτάσεων ὑποδηλουμένας ἰδέας καὶ καταστάσεις ὑπαινίσσεται καθ' ἡμᾶς ὁ ἐν Ἐξόδ. 3: 14 αἰνιγματώδης λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἡ τρὶς ἀπαντωμένη ἐν αὐτῷ λέξις אֶהְיֶה εἶνε ρηματικὸς τύπος τοῦ הָיָה (ἀρχαιότερον הָוָה), ὅπερ σημαίνει «εἶναι» ἔν τε συνδετικῇ καὶ ἐν ὑπαρκτικῇ ἐννοίᾳ. Ἐν τῇ φράσει אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה τὸ πρῶτον אֶהְיֶה εἶνε συνδετικόν, ἔχον ὡς κατηγορούμενον τὴν ὑπόλοιπον φράσιν, τὸ δὲ δεύτερον εἶνε ὑπαρκτικόν, κείμενον ἀπολύτως. Ὑπαρκτικὸν εἶνε ἐπίσης ἐν τῇ φράσει « אֶהְיֶה ἀπέσταλκέ με». Τὸ אֶהְיֶה, μελλοντικῆς ἐννοίας ἀλλαχοῦ, ἐνταῦθα εἶνε ἐνεστωτικῆς ἐννοίας, ὡς δεικνύει ἡ μετάφρασις τῶν Ο', οἵτινες κάλλιον παντὸς ἄλλου ἐγνώριζον τὰ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοσις αὐτοῦ ἐν ἐνεστωτικῇ ἐννοίᾳ εἶνε «εἰμί». Εἰς τὸ «τίς εἰμι ἐγώ;» τοῦ Μωυσέως ὁ Θεὸς βεβαίως ἀπήντησεν ἀμέσως «ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ» (Ἐξόδ. 3: 12). Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν ἀποκλείει τὸν εἰρημένον ὑπαινιγμόν. Διὰ τοῦ ὑπαινιγμοῦ ἡ ἀπάντησις γίνεται βαθυτέρα καὶ πληρεστέρα. Εἰς τὸ «τίς εἰμι ἐγώ;» τοῦ Μωυσέως, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἐκμηδενίζει ἑαυτόν, ὁ Θεὸς ἀντιτάσσει τὸ ἴδιον αὐτοῦ «εἰμί». Εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Σὺ μὲν οὐδὲν εἶ. Ἀλλ' ἐγὼ εἰμι. Οὕτω δὲ εἰμι, ὥστε εἰς

ἐμὲ τὸ εἶναι ἀντιστοιχεῖ κατὰ φύσιν καὶ γίνεται ὄνομά μου. Ὕπαγε καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν λαόν, ὁ Εἰμὶ μὲ ἀπέστειλεν».

Ὁ Θεὸς εἶνε τὸ πλήρωμα τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς δυνάμεως.

Εἰς τὴν ὑποδηλουμένην ἐπίσης ἐν τῷ ἐρωτήματι «τί ὄνομα αὐτῷ;» πολυθεΐαν ὁ Θεὸς ἀντιτάσσει τὸ «εἰμὶ» ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι εἶνε ὁ μόνος ὑπαρκτὸς Θεός. Εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Ζητεῖται τὸ ὄνομά μου, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι νομίζουν, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι Θεοί, ἀπὸ τῶν ὁποίων δέον διὰ τοῦ ὀνόματος νὰ διακρίνωμαι. Ἀλλ' εἶμαι αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶμαι. Οἱ ἄλλοι Θεοὶ δὲν εἶνε. Διὰ τοῦτο, ἀντὶ ἄλλης περὶ τοῦ ὀνόματός μου ἀπαντήσεως, εἰπὲ εἰς τὸν λαόν, ὁ Εἰμὶ μὲ ἀπέστειλεν. Εἰς ἕκαστον τῶν ἄλλων Θεῶν ἁρμόζει τὸ ὄνομα, Οὔκ εἰμι». Πράγματι δὲ ἐν Ἐσθ. 4: 17π (κατὰ τοὺς Ο΄) οἱ εἰδωλολατρικοὶ Θεοὶ καλοῦνται «οἱ μὴ ὄντες». Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἔχει τὸ ὄνομα «ὁ ὢν» καὶ πᾶς ἄλλος Θεὸς ἔχει τὸ ὄνομα «ὁ μὴ ὤν».

Ὁ λαλήσας τῷ Μωυσεῖ Θεὸς εἶνε ὁ μόνος ἀληθινός. Οἱ ἄλλοι Θεοὶ εἶνε ψευδεῖς. Αὐτὴν κυρίως τὴν ἀλήθειαν θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ αἰνιγματώδους αὐτοῦ λόγου. Ἀλλ' ἂν ὁ ἐν Ἐξόδ. 3: 14 αἰνιγματώδης λόγος τοῦ Θεοῦ περιέχῃ ὑπαινιγμὸν εἰς τὰς δύο ἐρωτηματικὰς προτάσεις «τίς εἰμι ἐγώ;» καὶ «τί ὄνομα αὐτῷ;», οὗτος περιέχει σαφέστερον ὑπαινιγμὸν εἰς τὸ ἐν Ἐξόδ. 3: 15 αἰνιγματῶδες ὄνομα יהוה, καθόσον τοῦτο συνδέεται ἐτυμολογικῶς καὶ ταὐτίζεται οὐσιαστικῶς πρὸς τὸ προηγηθὲν ἀπόλυτον אהיה.

Πράγματι ἐνταῦθα αὐτὴ ἡ Βίβλος παρέχει τὴν ἐξήγησιν τοῦ τετραγραμμάτου, εἰ καὶ τοῦτο δὲν δηλοῦται βεβαίως ρητῶς καὶ δὲν εἶνε ἀμέσως ἐμφανές, ἐπειδὴ ἡ Βίβλος θέλει νὰ ἀσκῇ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ אהיה εἶνε ἡ κλεὶς τῆς ἑρμηνείας τοῦ יהוה, ἢ μᾶλλον εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ ἑρμηνεία τοῦ θείου ὀνόματος. Διότι τὸ אֶהְיֶה, ρηματικός, ὡς ἐλέχθη, τύπος τοῦ הָיָה (ἀρχαιότερον הָוָה =εἶναι) εἰς τὸν προσεκτικῶς ἐξετάζοντα τὴν σχέσιν μεταξὺ Ἐξόδ. 3: 14 καὶ 15 δεικνύει, ὅτι καὶ τὸ יהוה εἶνε ρηματικὸς τύπος τοῦ αὐτοῦ ρήματος. Οὕτως αἱ δύο λέξεις κατ' οὐσίαν σημαίνουν ἓν καὶ τὸ αὐτό, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι אֶהְיֶה λέγεται ὁ Θεὸς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἰδίου, ἤτοι κατὰ πρῶτον πρόσωπον (ὁ Εἰμί), καὶ יהוה ἐκ τῆς πλευρᾶς τῶν ἄλλων, ἤτοι κατὰ τρίτον πρόσωπον (ὁ Ἐστί). Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα יהוה εἶνε παραδόξως ρῆμα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ ταὐτόσημον ὄνομα אהיה ἐν τῇ φράσει « אהיה ἀπέσταλκέ με», πρὸς τὰ ὁποῖα πρβλ. καὶ τὸ «ὁ ἦν» τῆς Ἀποκαλύψεως (1: 4, 8 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἀνάλυσιν δὲ τοῦ ὀνόματος יהוה καὶ ἄριστον εἰς αὐτὸ ὑπόμνημα ἀποτελεῖ ἡ φράσις אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, εἰμὶ ὅστις εἰμί.

Οὕτω διὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ σημαίνεται ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ε ἰ ν ε, ἤτοι ὁ ὤν, ὁ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει ἔχων τὸ εἶναι, ὁ ὄντως ὤν, ἢ ἄλλως ὁ ὑπάρχων, ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων τὴν ὕπαρξιν, ὁ ἀπολύτως ὑπάρχων· πάντα τὰ ἄλλα δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' ἔλαβον ὕπαρξίν τινα ἐξ αὐτοῦ, καὶ δύνανται νὰ χρακτηρισθοῦν ὡς «τὰ μὴ ὄντα».

Κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἀποβαίνει συνώνυμον πρὸς τὴν γνωστὴν ὅρκειον καὶ ἰσχυροτάτην ἔκφρασιν τοῦ Θεοῦ «ζῶ ἐγώ» (Ἀριθ. 14: 21· Δευτ. 32: 40· Ἰεζ. 5: 11 κ.ἄ.), τὴν γνωστὴν ὁμοίαν ἔκφρασιν τῶν ἀνθρώπων «ζῇ Κύριος» ἢ «ζῇ ὁ Θεός» (Α΄ Βασ. 14: 39· Ἱερ. 4: 2· Ἰὼβ 27: 2 κ. ἄ.) καὶ τοὺς χαρακτηρισμοὺς ἐπίσης τοῦ Θεοῦ «(ὁ) ζῶν» (Γεν. 16: 14, ὅπου κατὰ τὸ Μασ. τὸ «ὁ ζῶν» ἀπαντᾷ ἀπολύτως· Δ΄ Βασ. 19: 4· Ψαλμ. 41: 3 (42: 2)· Ματθ. 16: 16 κ. ἄ.), «ὁ ἀμήν» (Ἡσ. 65: 16, κατὰ τὸ Μασ.) καὶ «(ὁ) ἀληθινός» (Ἡσ. 65: 16, κατὰ τοὺς Ο΄· Γ΄ Μακ. 6: 18· Ἰωάν. 17: 3· Α΄ Θεσ. 1: 9· Α΄ Ἰωάν. 5: 20).

Ὡς ὢν ἐπίσης ὁ Θεός, διαρκῶς δηλονότι ὤν, εἶνε ὁ ἀΐδιος καὶ ἀτελεύτητος. Ἐν δὲ τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἀποβαίνει συνώνυμον πρὸς τὰ «ὁ αἰώνιος» (Ἡσ. 40: 28· Βαρ. 4: 10 κ. ἄ.), «τὸ Α καὶ τὸ Ω» (Ἀποκ. 1: 8· 21: 6), «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» (Ἡσ. 41: 4· 44: 6· 48: 12 κατὰ τὸ Μασ., πρὸς ὃ πρβλ. τοὺς Ο΄), «ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος» (Ἀποκ. 21: 6), «ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος» (Ἀποκ. 1: 4, 8 κλπ.).

Ὡς ἀπολύτως δὲ ὑπάρχων ὁ Θεός, ἐξ οὗ ἔλαβον ὕπαρξιν τὰ πάντα, καὶ ὡς αἰωνίως ὑπάρχων, εἶνε ὑπεράνω πάντων, κρατεῖ πάντων καὶ δύναται πάντα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ δὲ ταύτῃ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἀποβαίνει συνώνυμον πρὸς τὸ «Κύριος» ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ.

Αὗται καθ' ἡμᾶς εἶνε αἱ βασικώτεραι, αἱ βαθύτεραι, ἅμα δὲ καὶ αἱ πλέον φυσικῶς καὶ ἀβιάστως προκύπτουσαι ἔννοιαι τοῦ τετραγραμμάτου. Ἡ ἐν Ἐξόδ. 3: 14-15 διατύπωσις εἶνε βεβαίως τοιαύτη, καὶ μάλιστα ἐν τῇ φράσει אהיה אשר אהיה, εἰμὶ ὅστις εἰμί, ἢ εἰμὶ ὅ,τι εἰμί, ἢ ἔσομαι ὅστις ἔσομαι, ἢ ἔσομαι ὅ,τι ἔσομαι, ὥστε εἰς τὸ θεῖον ὄνομα καὶ ἄλλαι ἔννοιαι δύνανται ν' ἀποδοθοῦν, ὡς ἡ ἔννοια τοῦ ἀναλλοιώτου τοῦ Θεοῦ (ῥητῶς διακηρυσσομένου ἐν Μαλ. 3: 6) καὶ τοῦ ἀξιοπίστου αὐτοῦ (Ἐξόδ. 3: 12). Ἴσως δὲ σκοπίμως ἡ ἐν λόγῳ διατύπωσις εἶνε τοιαύτη, ὥστε τὸ θεῖον ὄνομα νὰ εἶνε ἀνοικτὸν εἰς πολλὰς σπουδαίας σημασίας.

Ἀλλ' ὡς ἤδη εἴπομεν, αἰνιγματωδῶς ἑρμηνεύων ὁ Θεὸς καὶ παραδίδων εἰς τὸν Μωυσῆν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπηνίσσετο τὴν ἐν τῷ ἐρωτήματι «τί ὄνομα αὐτῷ;» ὑποδηλουμένην πολυθεΐαν καὶ ἐξέφραζε κυρίως τὴν

ἀλήθειαν, ὅτι εἶνε ὁ μόνος ὑπαρκτὸς καὶ ἀληθινὸς Θεὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄλλους Θεούς, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀνύπαρκτοι καὶ ψευδεῖς. Αἱ ἄλλαι δύο βασικαὶ ἀλήθειαι, ἡ τῆς αἰωνιότητος καὶ ἡ τῆς κυριότητος τοῦ Γιαχβέ, ἔρχονται μετὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς πραγματικῆς καὶ μοναδικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ὡς Θεοῦ. Ὑπὲρ τούτου συνηγοροῦν περικοπαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾶται ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι» ἀπολύτως, ὡς ἀπαντᾶται ἐν Ἐξόδ. 3: 14 τὸ «εἰμι».

Οὕτως ἐν Σοφον. 2: 15 ἡ πανίσχυρος ἀνθρωπίνως καὶ ὑπερήφανος μεγαλόπολις τοῦ ἀρχαίου κόσμου Νινευὴ παρίσταται προσωποποιουμένη καὶ λέγουσα: «Ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι μετ' ἐμὲ ἔτι». Ἐπίσης ἐν Ἡσ. 47: 8 - 10 ἡ ἄλλη μεγαλόπολις τοῦ ἀρχαίου κόσμου Βαβυλὼν τρὶς παρίσταται λέγουσα: «Ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα». Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ τὸ ῥῆμα ἐλλείπει ἐκ τῶν παρατεθεισῶν προτάσεων. Ἀλλὰ τοῦτο εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅπως ἐπίσης εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτι εἰς τὰς προτάσεις ταύτας τοῦτο ἔχει ἔννοιαν ὑπαρκτικήν. Τὸ νόημα τοῦ λόγου τῶν περιβοήτων πόλεων εἶνε προφανέστατον. Ἑκάστη τούτων καυχᾶται, ὅτι αὐτὴ μόνον ὑπάρχει, καὶ ἄλλη δὲν ὑπάρχει!

Ἀλλ' ὅπως ἑκάστη τῶν εἰρημένων πόλεων ἐκφράζεται ἐν τῇ ψευδεῖ περὶ ἑαυτῆς πεποιθήσει, τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς ἐκφράζεται ἐν τῇ πραγματικῇ περὶ ἑαυτοῦ συνειδήσει. Οὕτως ἐν Δευτ. 32: 39 ὁ Θεὸς διακηρύσσει μετὰ τῆς πλέον ἰσχυρᾶς ἐμφάσεως: «Ἴδετε ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ». Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι», ἀναδιπλουμένης τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἔχει οὕτως: «אֲנִי אֲנִי הוּא». Κατὰ γράμμα δὲ καὶ δουλικῶς ἡ ἑβραϊκὴ αὕτη ἔκφρασις ἀποδίδεται: «Ἐγώ, ἐγὼ αὐτὸς (ἐνν. εἰμι)». Ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι» εἶνε καὶ ἐδῶ ἀπόλυτος καὶ δὲν πρόκειται περὶ ἐλλειπτικῆς προτάσεως πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁποίας ἐξυπακούεται ἡ λέξις «Θεός», ὡς δύναταί τις νὰ νομίσῃ παρασυρόμενος ἐκ τῆς ἀκολουθούσης προτάσεως «καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ». Ἄλλωστε καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ προτάσει τὸ «Θεὸς» εἶνε ὑποκείμενον, ὄχι κατηγορούμενον. Κατὰ ταῦτα τὸ νόημα τοῦ παρατεθέντος λόγου τοῦ Θεοῦ εἶνε: «Ἐννοήσατε καὶ καταλάβετε, ὅτι ἐγώ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἐγὼ μόνος ὑπάρχω, ἐκτὸς δὲ ἐμοῦ πᾶς ἄλλος Θεὸς δὲν ὑπάρχει». Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ἡ ἀντωνυμία הוּא, αὐτός, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ εἰς ὅλας τὰς περὶ ἑαυτοῦ ἀπολύτους ἐκφράσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, περιέχει βασικῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως καὶ εἶνε συνώνυμος τοῦ ὀνόματος יהוה. Ὁ Morgenstern μάλιστα πιστεύει, ὅτι ἡ σημασία τῆς ἀντωνυμίας ταύτης εἶνε «ὁ αἰωνίως ὑπάρχων». Οὕτως ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐκφράσεως ἐμφαίνει τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ διττῶς·

τοῦτο μὲν διὰ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ρήματος «εἰμι», τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἀντωνυμίας הוּא. Εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Ἐγώ, ἐγὼ ὁ ὑπάρχων ὑπάρχω· οἱ ἀνύπαρκτοι δὲν ὑπάρχουν». Εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Θεὸς τονίζει τὴν ἀπόλυτον κυριότητα αὐτοῦ: «Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω κἀγὼ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου» (στίχ. 39).

Ἐπίσης ἐν Ἡσ. 43: 9 - 13 προκαλῶν ὁ Θεὸς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη διὰ τοῦ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχειρήματος λέγει κατὰ τοὺς Ο΄: «Πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἅμα, καὶ συναχθήσονται ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν. Τίς ἀναγγελεῖ ταῦτα; Ἢ τὰ ἐξ ἀρχῆς τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν; Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν καὶ δικαιωθήτωσαν καὶ εἰπάτωσαν ἀληθῆ. Γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς μου, ὃν ἐξελεξάμην, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγώ εἰμι. Ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεὸς καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. Ἐγὼ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ ὁ σώζων. Ἐγὼ ἀνήγγειλα καὶ ἔσωσα, ὠνείδισα καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος. Ὑμεῖς ἐμοὶ μάρτυρες καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός. Ἔτι ἀπ' ἀρχῆς καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος· ποιήσω, καὶ τίς ἀποστρέψει αὐτό;». Τὸ Μασοριτικὸν ἐμφανίζει διαφοράς τινας ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Ο΄, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιοσημείωτοι εἶνε ἐνταῦθα δύο: Ἀντὶ τοῦ ἐν στίχ. 11 «ἐγὼ ὁ Θεός» τῶν Ο΄, τὸ Μασ. ἔχει «ἐγώ, ἐγὼ Γιαχβέ». Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐν στίχ. 13 «ἔτι ἀπ' ἀρχῆς», ἔχει «καὶ πρὶν τὴν ἡμέραν γενέσθαι, ἐγὼ αὐτὸς (ἤμην ἢ εἰμι)». Εἶνε πάλιν προφανέστατον, ὅτι διὰ τῆς ἐκφράσεως «ἐγώ εἰμι» ὁ Θεὸς θέλει κυρίως νὰ τονίσῃ, ὅτι εἶνε ὁ μόνος ὑπαρκτὸς Θεός. Διότι εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν ἐν στίχ. 10 λέγει: «Ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεὸς καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται». Τοσοῦτον δ' ἐπιμένει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι εἶνε ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὥστε ἐν τῇ εὐθὺς κατόπιν ἐν στίχ. 11 ἰσχυρότατα ἐμφατικῇ κατὰ τὸ Μασ. προτάσει, «ἐγώ, ἐγὼ Γιαχβέ», τὸ «Γιαχβὲ» κεῖται προφανῶς ἀντὶ τοῦ «Θεός», ἐν τῇ ἐννοίᾳ βεβαίως τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν οἱ Ο΄ σκοπίμως ἀπέδωσαν τὴν πρότασιν αὐτὴν διὰ τοῦ «ἐγὼ ὁ Θεός», εἰς τὴν ἔννοιαν ἀποβλέψαντες καὶ ὄχι εἰς τὸ γράμμα. Ὅτι δὲ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶνε ὁ μοναδικὸς Θεός, ἀποδεικνύεται ἐνταῦθα ἐκ τῆς προφητείας. Ὁ Γιαχβὲ ἐξήγγειλε προφητείας καὶ ἐξεπλήρωσεν αὐτάς. Οἱ Ἰσραηλῖται εἶνε μάρτυρες τούτου. Ἀντιθέτως οἱ εἰδωλολάτραι δὲν δύνανται νὰ μαρτυρήσουν, ὅτι οἱ Θεοὶ αὐτῶν εἶπόν ποτε μίαν ἀληθῆ προφητείαν. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ περικοπὴν μετὰ τὴν μοναδικὴν θεότητα αὐτοῦ ὁ Γιαχβὲ τονίζει τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν κυριότητα αὐτοῦ.

Πάλιν ἐν Ἡσ. 46: 3 - 4 ὁ Θεός, ἀφοῦ προηγουμένως ὡμίλησε σαρ-

καστικῶς περὶ καταρρεύσεως, ἁλώσεως καὶ γελοιοποιήσεως τῶν εἰδώλων, ἐπάγει κατὰ τοὺς Ο΄: «Ἀκούετέ μου, οἶκος Ἰακὼβ καὶ πᾶν τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ, οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας καὶ παιδευόμενοι ἐκ παιδίου ἕως γήρους· ἐγώ εἰμι, καὶ ἕως ἂν καταγηράσητε, ἐγώ εἰμι· ἐγὼ ἀνέχομαι ὑμῶν, ἐγὼ ἐποίησα καὶ ἐγὼ ἀνήσω, ἐγὼ ἀναλήψομαι καὶ σώσω ὑμᾶς». Ἀκολούθως δὲ ἐλέγχει τοὺς Ἰουδαίους διότι ὑπὸ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπηρεασθέντες κατεσκεύασαν καὶ αὐτοὶ καὶ προσεκύνησαν χειροποίητα καὶ ἄψυχα εἴδωλα. Ὡς δὲ ἡ συνάφεια καταδεικνύει, διὰ τῆς ἀπολύτου ἐκφράσεως «ἐγώ εἰμι» ὁ Θεὸς ἀντιθέτει τὴν πραγματικὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ψεῦδος τῶν εἰδώλων. Τοῦτο ἄλλωστε καὶ ρητῶς δηλοῖ ἐν στίχ. 9: «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν ἐμοῦ». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς ἀληθινῆς θεότητος αὐτοῦ προσάγει πάλιν ἐν στίχ. 10 τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα: «ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα συνετελέσθη». Ἐν δὲ τῷ προηγουμένῳ 45ῳ κεφαλαίῳ, ἔνθα ἐπίσης ὁμιλεῖ κατὰ τῶν εἰδώλων (στίχ. 20) καὶ προσάγει τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα (στίχ. 21), πλειστάκις καὶ ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο κεφάλαιον τῆς Βίβλου τονίζει, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ Γιαχβὲ καὶ ὁ Θεός, καὶ ὅτι ἄλλος Γιαχβὲ καὶ Θεὸς ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει. Τέλος αὐτὸ τὸ παρατεθὲν χωρίον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι», ἐκτὸς τῆς μοναδικότητος δεικνύει καὶ τὴν αἰωνιότητα καὶ παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐν Ἠσ. 48: 12 ὁ Θεὸς διακηρύσσει ἐπίσης κατὰ τὸ Μασ.: «Ἐγώ εἰμι· ἐγὼ ὁ πρῶτος, ἐγὼ καὶ ὁ ἔσχατος». Οἱ Ο΄ ἔχουν: «Ἐγώ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγώ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀπολύτου κατὰ τὸ Μασ. ἐκφράσεως «Ἐγώ εἰμι», ὡς αἱ ἀμέσως ἑπόμεναι δύο προτάσεις «ἐγὼ ὁ πρῶτος, ἐγὼ καὶ ὁ ἔσχατος» δεικνύουν, ὁ Θεὸς θέλει νὰ τονίσῃ τὴν αἰωνιότητα αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν κυριότητα καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ, ὡς προηγούμενα καὶ ἑπόμενα τοῦ παρατεθέντος ἐδάφια δεικνύουν, καθόσον ἐν αὐτοῖς πάλιν ὁ Θεὸς ἀναφέρει τὰ εἴδωλα, καὶ πρὸς τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν ἀντιθέτει τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ, χρησιμοποιῶν ἅμα καὶ αὖθις, καὶ δὴ καὶ διὰ πλειόνων, τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα.

Τέλος καὶ ἐν Ἠσ. 41: 4 ὁ Θεὸς διακηρύσσει κατὰ τὸ Μασ.: «Ἐγὼ Γιαχβέ, ὁ πρῶτος, καὶ ὁ μετὰ τῶν ἐσχάτων· ἐγώ εἰμι». Οἱ Ο΄ ἔχουν: «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι». Τὸ χωρίον εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ προηγούμενον (Ἠσ. 48: 12) καὶ ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα καὶ περὶ ἐκείνου, δεδομένου μάλιστα, ὅτι καὶ αἱ συνάφειαι τῶν δύο χωρίων εἶνε ὅμοιαι.

Τοιαύτη ἡ σημασία τοῦ ἱεροῦ τετραγραμμάτου. Ἐξ ὅλων τῶν ὁ-

νομάτων γενικῶς καὶ δὴ καὶ τῶν θείων εἰδικῶς, πλὴν μόνον ἑνός, τοῦ τριαδικοῦ ὀνόματος τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἔχει τὴν βαθυτέραν, ἅμα δὲ καὶ πλατυτέραν σημασίαν.. Προπάντων σημαίνει τὸ ἀπύθμενον μυστήριον τῆς ὑπάρξεως, τῆς ἀπολύτου καὶ αἰωνίου ὑπάρξεως. Σημαίνει δηλαδὴ ὅ,τι ἐπιμονώτερον ἀπασχολεῖ τὰς ἀνθρωπίνας διανοίας καὶ ὅ,τι βαθύτερον ἀποκαλύπτεται περὶ Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Ἔπειτα σημαίνει ἄλλα μεγάλα ἰδιώματα τοῦ Θείου.

Τοιαύτης οὔσης τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, προσφυέστατα οἱ Ο΄ ἀπέδωσαν τὸ μὲν ἀπολύτως κείμενον אהיה τοῦ Ἐξόδ. 3, 14 διὰ τῆς μετοχῆς «ὁ Ὤν», αὐτὸ δὲ τὸ יהוה διὰ τοῦ ἐπιθέτου «Κύριος», ἀμφοτέρων οὐσιαστικοποιουμένων καὶ ἀποβαινόντων κυρίων ὀνομάτων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὡς πρὸς τὴν εὐστοχίαν τῆς ἀποδόσεως εἶνε βεβαίως δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ «Ὤν», κατὰ γράμμα ἀπόδοσις τοῦ ἀντιστοίχου Ἑβραϊκοῦ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ σπουδαιοτάτη ριζικὴ αὐτοῦ ἔννοια διατηρεῖται, εἶνε ἀναντιρρήτως εὐστοχώτατον, ἀλλὰ τὸ «Κύριος» δὲν εἶνε τόσον εὔστοχον. Ἡ ἀντίρρησις αὕτη δὲν εἶνε ὀρθή. Φαίνεται δηλαδὴ ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι τὸ «Κύριος» εἶνε ὅλως ἐλευθέρα καὶ κατὰ πνεῦμα ἀπόδοσις τοῦ ἀντιστοίχου Ἑβραϊκοῦ, ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ ἀποδόσει ἡ σπουδαιοτάτη ριζικὴ ἔννοια τοῦ θείου ὀνόματος ἀπόλλυται. Ἀλλ' ἐτυμολογικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ «Κύριος» ἀποδίδει τόσον τὸ γενικώτερον πνεῦμα τοῦ ἀντιστοίχου Ἑβραϊκοῦ ὅσον καὶ τὴν ριζικὴν ἔννοιαν αὐτοῦ. Διότι τὸ ἐπίθετον «κύριος», ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ «κῦρος» παραγόμενον, βασικῶς σημαίνει «ἔγκυρος», «ὑφεστώς», «πραγματικός», «ἀληθινός», «γνήσιος», ὡς τὸ ἀντίθετον «ἄκυρος» σημαίνει «ἀνυπόστατος», «μὴ πραγματικὸς» κ.τ.λ. Τὸ δὲ ρῆμα «κυρῶ» βασικῶς σημαίνει «ὑφεστὼς εἰμι», «γεγονὼς εἰμι», «ὑπάρχω», ἤτοι ταὐτίζεται κατὰ τὴν σημασίαν πρὸς τὸ ρῆμα «εἰμὶ» ὡς ὑπαρκτικόν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μεταφράζεται ὑπὸ τῶν Ο΄ καὶ «Ὤν» καὶ «Κύριος». «Κύριος» δηλαδὴ ἐν τῇ βασικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ σημαίνει «Ὤν». Ἀλλ' ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ θείου ὀνόματος διὰ τοῦ «Κύριος» ἐκτὸς τῆς βασικῆς ἐννοίας οἱ Ο΄ ἔλαβον ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἄλλας ἐννοίας, τὰς ὁποίας τὸ ἐπίθετον «κύριος» προσλαμβάνει, καὶ καθ' ἃς κύριος εἶνε ὁ ἐλεύθερος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν δοῦλον καὶ ὁ αὐθέντης ἢ δεσπότης. Ἐν τῇ ἀποδόσει δηλαδὴ τοῦ τετραγραμμάτου διὰ τοῦ «Κύριος» οἱ Ο΄ ἐξέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν εἰς ὅλην τὴν κλίμακα τῶν σημασιῶν αὐτῆς.

Ὅτι δὲ τέλος ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ ἐγένετο καταληπτή, τοῦτο φαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς. Καίτοι τὸ ὄνομα καὶ τὰ περὶ τὸ ὄνομα κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ ὑπῆρξαν περίεργα καὶ αἰνιγματικά, ὁ Μωυσῆς οὐδεμίαν ἀπορίαν ὑπέβαλεν εἰς τὸν Θεὸν περὶ τῆς σημασίας τοῦ

ὀνόματος. Ὁ Μωυσῆς, θεόπνευστος ἄλλωστε, ἀντελήφθη καλῶς τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος. Πολλάκις ἐπίσης ἐν τῇ Γραφῇ τὸ ὄνομα αὐτὸ τονίζεται. Οὕτως ἐν Ἱερ. 16: 21 ὁ Θεὸς τονίζει: «καὶ γνώσονται ὅτι ὄνομά μοι Γιαχβέ». Ἐν δὲ Ἀμ. 5: 8 τονίζεται: «Γιαχβὲ ὄνομα αὐτῷ». Ἰδὲ ἐπίσης Ψαλμ. 67: 5 (68: 4)· Ἠσ. 48: 2· Ἱερ. 10: 16 κ.ἄ. Ἐν δὲ τῷ Ἰεζεκιὴλ ὁ Θεός, ἀφοῦ προλέγει καταπληκτικὰς τιμωρητικὰς καὶ σωτηρίους ἐνεργείας αὐτοῦ, συχνάκις ἐπιλέγει μετὰ ἰσχυροτάτου τονισμοῦ: «καὶ γνώσεσθε (ἢ ἐπιγνώσεσθε) ὅτι (ἢ διότι) ἐγὼ Γιαχβέ», «καὶ γνώσονται (ἢ ἐπιγνώσονται) ὅτι (ἢ διότι) ἐγὼ Γιαχβὲ» (Ἰεζ. 6: 7, 14· 7: 27· 11: 10, 12· 12: 15, 16, 20 κ.ἄ.). Ἂν ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ δὲν κατενοεῖτο ὑπὸ τῆς Συναγωγῆς, τοιαῦται ἐκφράσεις, δι᾽ ὧν τὸ θεῖον ὄνομα τονίζεται, καὶ δὴ καὶ λίαν ἰσχυρῶς, οὐδὲν θὰ εἶχον νόημα. Ἀλλ᾽ αἱ ἐκφράσεις ἦσαν βεβαίως καταληπταί, ὅπως ἦσαν καὶ ἀνάλογοι ἐκφράσεις, οἷαι «ὁ Κύριος, οὗ ὄνομα ζηλότυπος» (Ἐξόδ. 34: 14 κατὰ τὸ Μασοριτικόν), «ὄνομα αὐτῷ ἅγιος Ἰσραὴλ» (Ἠσ. 47: 4).

Ὅτι δὲ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ εἶνε πράγματι ἡ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἐκτεθεῖσα, τοῦτο ἐκ πολλῶν φαίνεται. Καὶ πρῶτον μέν, ὡς εἴδομεν, δεικνύουν τοῦτο οἱ αἰνιγματικοὶ λόγοι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰς τὸν Μωυσῆν καὶ αἱ ἀλλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπαντῶσαι ἀπόλυτοι ἐκφράσεις «ἐγώ εἰμι», λαμβανομένων ὑπ᾽ ὄψιν καὶ τῶν συναφειῶν αὐτῶν. Δεύτερον, προσθέτομεν ἐνταῦθα, δεικνύουν τοῦτο καὶ αἱ λίαν ἐμφατικαὶ τοῦ ὀνόματος Γιαχβὲ ἐκφράσεις, περὶ ὧν ἐγένετο προηγουμένως λόγος (Ἱερ. 16: 21 κλπ.), λαμβανομένων πάλιν ὑπ᾽ ὄψιν καὶ τῶν συναφειῶν αὐτῶν, ἐξ ὧν φαίνεται, ὅτι τὸ «Γιαχβέ» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἀνύπαρκτον καὶ ἀδρανὲς τῶν εἰδωλολατρικῶν Θεῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀνίσχυρον τῶν ἀνθρώπων. Τονίζουσα δηλονότι ἡ Γραφή, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ εἶνε Γιαχβέ, καὶ ὅτι ἐκ τῶν πραγμάτων θὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι αὐτὸς εἶνε Γιαχβέ, οὐδὲν ἄλλο τονίζει ἢ ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ μόνος ὑπαρκτὸς Θεὸς καὶ τὸ μόνον παντοδύναμον ὄν. Τρίτον, τὴν ἐκτεθεῖσαν σημασίαν τοῦ θείου ὀνόματος βεβαιοῦν οἱ Ο΄, οἵτινες τὸ μὲν ἀπολύτως κείμενον אהיה τοῦ Ἐξόδ. 3: 14 μετέφρασαν «ὁ Ὤν», τὸ δὲ יהוה μετέφρασαν «Κύριος» ἢ «ὁ Κύριος», εἰς ὀλίγας δὲ περιπτώσεις «ὁ Θεός», κατὰ πνεῦμα εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας περιπτώσεις μεταφράσαντες, καθόσον ὁ Γιαχβὲ εἶνε ὁ Θεός, ὁ μόνος δηλαδὴ ἀληθινὸς Θεός. Τέταρτον δέ, βεβαιοτέραν καὶ ἀναμφισβήτητον πλέον τὴν ἐκτεθεῖσαν σημασίαν τοῦ τετραγραμμάτου καθιστοῦν οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, οἵτινες υἱοθέτησαν τὰς ἀποδόσεις τῶν Ο΄ «ὁ Ὤν» καὶ «(ὁ) Κύριος». Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἀπόδοσιν «ὁ Ὤν» ἰδὲ Ἀποκ. 1: 4, 8· 4: 8· 11: 17· 16: 5. Ὡς πρὸς δὲ τὴν

ἀπόδοσιν «(ὁ) Κύριος» ἰδὲ πλῆθος παραθέσεις ἐκ τῆς Παλαιᾶς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὡς π.χ. Ματθ. 3: 3· Μάρκ. 11: 9· Λουκ. 2: 23· Ἰωάν. 12: 38· Πράξ. 2: 20-21· Α΄ Κορ. 10: 26· Α΄ Πέτρ. 2: 3.

Τὸ ἀκοινώνητον τοῦ θείου ὀνόματος

Ἐφ' ὅσον τὸ ὄνομα Γιαχβὲ σημαίνει τὴν πραγματικήν, πλήρη καὶ ἀπόλυτον ὕπαρξιν, αἰωνιότητα καὶ κυριότητα, τὸ ὄνομα αὐτὸ ἁρμόζει βεβαίως εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις ἔχει τὰ ἐν λόγῳ ἰδιώματα. Ἐφ' ὅσον δὲ οὐδεὶς ἄλλος ἔχει τὰ ἐν λόγῳ ἰδιώματα, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ φέρῃ καὶ τὸ ὄνομα αὐτό.

Ἡ συχνὴ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἰδίᾳ παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ, καὶ ἐντονωτάτη δήλωσις τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, «Ἐγὼ Γιαχβέ», ἔνθα ἡ ἔμφασις ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, σημαίνει: «Ἐγὼ εἶμαι καὶ λέγομαι Γιαχβέ, οὐδεὶς ἄλλος». Ἡ δὲ πρώτη ἐντολὴ «Ἄκουε, Ἰσραήλ· Γιαχβὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἷς Γιαχβέ ἐστι» (Δευτ. 6: 4), ἔνθα ἡ ἔμφασις ἐπὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ, σημαίνει, ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ Γιαχβέ, ἀλλ' εἷς μόνον, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἔδει νὰ προσφέρῃ ὅλην τὴν λατρείαν. Ἡ αὐστηρὰ μονοθεΐα τῆς Γραφῆς ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν ἑτέρου Γιαχβέ.

Ἐν Ἠσ. 42: 8 ὁ Θεὸς διακηρύσσει: «Ἐγὼ Γιαχβὲ (Κύριος ὁ Θεός, κατὰ τοὺς Ο΄), τοῦτό μού ἐστι τὸ ὄνομα· τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω οὐδὲ τὴν αἴνεσίν μου (τὰς ἀρετάς μου, κατὰ τοὺς Ο΄) τοῖς γλυπτοῖς». Ὡς ἀλλαχοῦ παρετηρήθη (σελ. 9), οἱ ὅροι ὄνομα καὶ δόξα πολλάκις ἐν τῇ Βίβλῳ συνδέονται στενότατα, οὐκ ὀλίγας δὲ φορὰς παραλληλίζονται καὶ καταντοῦν συνώνυμοι. Ἰδιαιτέρως δὲ ἀξιοπαρατήρητον εὑρίσκομεν, ὅτι οἱ ὅροι ὄνομα, δόξα καὶ αἴνεσις, οἱ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ τοῦ Ἠσαΐου ἀπαντῶντες, οἱ αὐτοὶ ἀκριβῶς ἀπαντοῦν καὶ ἐν Ψαλμ. 101: 16, 22 (102: 15, 21), καὶ μάλιστα κατὰ παραλληλισμόν: «Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομά σου, Κύριε, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου». «Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα Κυρίου καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ». Τούτων λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν, πιθανώτατον εἰς ἡμᾶς φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἠσαΐου «ἡ δόξα» τοῦ Θεοῦ εἶνε «τὸ ὄνομα» αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον, ἵνα συνδυάσωμεν τοὺς δύο ὅρους, τὸ ἔνδοξον ὄνομα αὐτοῦ. Ὁμοίως «ἡ αἴνεσις» εἶνε τὸ αἰνετὸν ὄνομα αὐτοῦ. Ἂν ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶνε ὀρθή, τότε ἡ δήλωσις τοῦ Θεοῦ «Ἐγὼ Γιαχβέ, τοῦτό μού ἐστι τὸ ὄνομα, τὴν δόξαν μου οὐ δώσω ἑτέρῳ, οὐδὲ τὴν αἴνεσίν μου τοῖς γλυπτοῖς», ἔνθα αἱ δύο τελευταῖαι προτάσεις παραλληλίζονται συνωνυμικῶς, σημαίνει: «Τὸ ὄνομά μου Γιαχβὲ καὶ τὰ

ὑπ' αὐτοῦ σημαινόμενα θεῖα ἰδιώματα δὲν θὰ παραδώσω εἰς τὰ εἴδωλα· δὲν θὰ ἀφήσω νὰ κατισχύσῃ τελικῶς ἡ εἰδωλολατρία καὶ οἱ εἰδωλολατρικοὶ Θεοὶ νὰ νομισθοῦν Γιαχβέ, τουτέστιν ἀληθινοί». Ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας ταύτης ἡ ὑπὸ τῶν Ο΄ ἀπόδοσις «τὰς ἀρετὰς» συνηγορεῖ ἔτι περισσότερον τῆς μεταφράσεως «τὴν αἴνεσιν». Διότι ὑπὸ «τὰς ἀρετὰς» δέον ὁπωσδήποτε νὰ ἐννοήσωμεν τὰ θαυμαστὰ ἰδιώματα τοῦ Θείου, τὰ ὁποῖα σημαίνονται καὶ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ. Οἱ Ο΄ δὲν ἀνέγνωσαν ἄλλην γραφήν, ἀλλὰ μετέφρασαν κατὰ πνεῦμα, ἀποβλέψαντες εἰς «τὰς ἀρετὰς» τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὰ ἰδιώματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται ὡς βάσις διὰ «τὴν αἴνεσιν» αὐτοῦ. Τέλος πρὸς τὸ ἐνταῦθα σχολιασθὲν χωρίον Ἠσ. 42: 8 πρβλ. καὶ τὸ 48: 11. Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἑρμηνεία τῶν χωρίων τούτων, πάντως τὸ ὄνομα Γιαχβὲ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ σημαινόμενο θεῖα ἰδιώματα δὲν δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς ἄλλον ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ.

Ἐντεῦθεν ἡ Γραφὴ ἐν Σοφ. Σολ. 14: 21 τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ χαρακτηρίζει «ἀκοινώνητον», παρατηροῦσα ἅμα, ὅτι οἱ εἰδωλολάτραι «τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα λίθοις καὶ ξύλοις περιέθεσαν». Τὸ ὄνομα δηλαδὴ Γιαχβὲ χαρακτηρίζεται «ἀκοινώνητον», διότι κανονικῶς δὲν κοινοποιεῖται εἰς ἄλλον· παραμένει ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀντικανονικῶς ὅμως οἱ εἰδωλολάτραι ἀπέδωκαν αὐτὸ εἰς τὰ γλυπτά. Εἶνε δὲ προφανὲς ἐνταῦθα, ὅτι τὸ ὄνομα Γιαχβὲ οἱ εἰδωλολάτραι ἀπέδωκαν εἰς τὰ γλυπτὰ ὄχι ὡς λέξιν ἀλλ' ὡς ἔννοιαν. Δὲν ὠνόμασαν τὰ εἴδωλα διὰ τοῦ τετραγραμμάτου, ἀλλ' ἀπέδωκαν εἰς αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δηλούμενα ἰδιώματα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἢ ἄλλως τὴν ἀληθινὴν Θεότητα.

Κατὰ ταῦτα τὸ «Γιαχβὲ» εἶνε ἀποκλειστικῶς προσωπικὸν ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ φέρων τὸ ἀκοινώνητον τοῦτο ὄνομα περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ταὐτίζεται μετ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ ΕΠΙ ΤΗι ΒΑΣΕΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ

Τὸ Ὄνομα

Ἐν τῇ περικοπῇ Λευϊτ. 24: 10-16, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἀσεβοῦς τινος βλασφημήσαντος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως παρατηρεῖται καὶ ἰσχυρὰν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν, ὅτι ἅπαξ μὲν κατὰ τοὺς Ο΄, ἤτοι ἐν στίχ. 11, δὶς δὲ κατὰ τὸ Μασ., ἤτοι καὶ ἐν στίχ. 16, ἡ φράσις «τὸ ὄνομα» ἀπαντᾷ ἀπολύτως. Οὕτως ἐν τῷ στίχ. 11 ἀναγινώσκομεν: «Καὶ ἐπονομάσας ὁ υἱὸς τῆς γυναικὸς τῆς Ἰσραηλίτιδος τὸ Ὄνομα κατηράσατο». Ἐν δὲ τῷ στίχ. 16 ἀναγινώσκομεν: «Ἐάν τε προσήλυτος, ἐάν τε αὐτόχθων, ἐν τῷ ὀνομάσαι αὐτὸν τὸ Ὄνομα, τελευτάτω». Κατὰ τὸ Μασ. ἡ φράσις «τὸ ὄνομα» ἀπαντᾷ ἐπίσης ἀπολύτως καὶ ἐν Β΄ Βασ. 6: 2, ὅπου λέγεται, ὅτι εἰς τὴν κιβωτὸν «ἐπικαλεῖται τὸ Ὄνομα, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων». Τὸ ὄνομα εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας εἶνε τὸ γνωστὸν ὄνομα, τὸ ἀποκλειστικῶς προσωπικὸν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, τὸ «Γιαχβέ». Ἀντὶ δηλαδὴ τοῦ τετραγραμμάτου χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα ἡ περίφρασις «τὸ Ὄνομα». Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως κατὰ τὴν ἀρνητικὴν κριτικὴν δὲν ὀφείλεται εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς Βίβλου, ἀλλ' εἰς γραμματεῖς καὶ ἀντιγραφεῖς μεταγενεστέρων χρόνων, ὅτε οἱ Ἑβραῖοι, κατὰ παρεξήγησιν τοῦ εἰρημένου χωρίου Λευϊτ. 24: 16, ἀπέφευγον τὴν προφορὰν τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ. Καθ' ἡμᾶς βεβαίως ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως εἶνε κάλλιστα δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς αὐτοὺς τοὺς θεοπνεύστους συγγραφεῖς τῆς Βίβλου. Διότι καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἐκφράσεις ἀπαντοῦν ἐν τῇ Γραφῇ περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων προϋποτιθεμένων ὡς λίαν γνωστῶν, ὁπωσδήποτε δὲ ὀλιγώτερον γνωστῶν ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Οὕτω π. χ. ἐν Ἀββ. 3: 3 λέγεται ἀπολύτως «ὁ ἅγιος» (ἐνν. ὁ Θεός), ἐν Ἰωάν. 1: 21 «ὁ προφήτης» (ἐνν. ὁ κατ' ἐξοχὴν προφήτης ὁ ὑπὸ τοῦ Μωυσέως προαγγελθείς), ἐν Πράξ. 22: 14 «ὁ δίκαιος» (ἐνν. ὁ Χριστός), ἐν Β΄ Θεσ. 2: 8 «ὁ ἄνομος» (ἐνν. ὁ ἀντίχριστος),

ἐν Ἑβρ. 13: 10 «ἡ σκηνή» (ἐνν. τοῦ μαρτυρίου), ἐν Πράξ. 19: 23 «ἡ ὁδός» (ἐνν. ἡ χριστιανική). Ἀλλ' εἴτε εἰς τοὺς θεοπνεύστους συγγραφεῖς εἴτε εἰς γραμματεῖς καὶ ἀντιγραφεῖς ὀφείλεται ἡ περίφρασις «τὸ Ὄνομα» ἀντὶ τῆς λέξεως Γιαχβέ, τὸ γεγονὸς πάντως εἶνε, ὅτι τὸ ἐν Λευϊτικῷ (καὶ Β' Βασιλειῶν κατὰ τὸ Μασ.), οὐδαμοῦ δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, παρατηρούμενον τοῦτο φαινόμενον ἦτο παρ' Ἑβραίοις σύνηθες, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς μεταβιβλικοὺς χρόνους.

Αὐτὴ δὲ ἡ συνήθεια, καθ' ἣν ἀντὶ τοῦ «Γιαχβὲ» ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ περίφρασις «τὸ Ὄνομα», συνεχιζομένη διέβη καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἔνθα ἐπανειλημμένως χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων.

Ἐν Πράξ. 5: 41 ὁ Λουκᾶς, περιγράφων τὰ συναισθήματα τῶν Ἀποστόλων μετὰ τὴν φυλάκισιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἐνώπιον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου δίκην, καθ' ἣν ἠπειλήθησαν καὶ ἐδάρησαν, γράφει: «Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ Ὀνόματος ἀτιμασθῆναι». Ἡ γραφὴ «ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ» δὲν εἶνε αὐθεντική. Ἡ προσθήκη τῆς ἀντωνυμίας εἶνε πολὺ φυσικὴ καὶ πιθανή, ἐνῷ ἡ ἀφαίρεσις θὰ ἦτο πολὺ δύσκολος. Διὰ τῆς περιφράσεως «τοῦ Ὀνόματος», ἥτις ἀμέσως φέρει τὴν διάνοιαν εἰς «τὸ Ὄνομα» τοῦ Λευϊτ. 24: 11 (καὶ 16 καὶ Β' Βασ. 6: 2 κατὰ τὸ Μασ.), ὡς καὶ εἰς τὴν εἰρημένην συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων, ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ τῶν Πράξεων δηλοῦται ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτο εἶνε φανερὸν ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχου, ὡς ἐπίσης καὶ ἐξ ἄλλων στίχων καὶ ἐκ τοῦ ὅλου πνεύματος τῶν κεφαλαίων 4 καὶ 5 τῶν Πράξεων, καθόσον ἐξ ἀρχῆς τῆς αὐτόθι περιγραφομένης περιπετείας τῶν Ἀποστόλων τὸ πᾶν περιεστράφη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ (4: 7, 10, 12, 17, 18, 30· 5: 28).

Ἐν τῇ Γ' Καθολικῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ, στίχ. 7, ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης γράφει ἐπίσης περὶ τῶν περιοδευόντων κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου: «Ὑπὲρ γὰρ τοῦ Ὀνόματος ἐξῆλθον». Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς περιφράσεως «τοῦ Ὀνόματος» δηλοῦται ὁ Χριστός. Ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ οὐ μόνον τὸ παρατεθὲν χωρίον Πράξ. 5: 41, ὅπερ εἶνε παράλληλον ὡς πρὸς τὴν περίφρασιν ταύτην, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ λόγος εἶνε ἐπίσης περὶ κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ τὸ καθόλου πνεῦμα καὶ ἡ φρασιολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸ πρυτανεῦον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὄνομα εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅσα ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ λέγονται ἢ γίνονται ὑπὲρ ἢ περὶ ἢ ἕνεκεν ὀνόματος (ἡ πρόθεσις ὑπὲρ χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ χωρίῳ), ταῦτα λέγονται ἢ γίνονται ὑπὲρ ἢ περὶ ἢ ἕνεκεν τοῦ ὀνό-

ματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ δι' ὅσα λέγονται ἢ γίνονται διὰ ἢ εἰς τὸ ὄνομα, διὰ τοῦ ὀνόματος, ἐπὶ τῷ ὀνόματι, ἐν (τῷ) ὀνόματι καὶ ἁπλῶς τῷ ὀνόματι. Τὰ πάντα ἔχουν τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Πράξ. 15: 26· 8: 12· Ματθ. 19: 29· Ἀποκ. 2: 3· Ματθ. 18: 20· Πράξ. 10: 43· Λουκ. 24: 47· Κολ. 3: 17· Ματθ. 7: 22). Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ὀλίγας φορὰς ἀναφέρεται ἡ Καινὴ Διαθήκη, προπάντων εἰς λόγους τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἢ περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα, ὅπερ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ συγκινεῖ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ὄνομα καὶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον λατρείας τῶν πιστῶν, εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν ὁ Ἀπόστολος θέλει «πρωτεύοντα ἐν πᾶσι» καὶ «τὰ πάντα ἐν πᾶσι» (Κολ. 1: 18· 3: 11). Εἶνε δὲ προφανὴς ὁ συναισθηματικὸς τόνος καὶ εἰς τὰ δύο ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ ἐξεταζόμενα χωρία, ἤτοι τὸ Γ' Ἰωάν. 7 καὶ τὸ Πράξ. 5: 41(*).

Τὸ γεγονός, ὅτι τὴν ἀπόλυτον ἔκφρασιν «τὸ Ὄνομα», ὑφ' ἣν νοεῖται τὸ ἄρρητον καὶ ἀνεκφώνητον «Γιαχβέ», οἱ Ἀπόστολοι χρησιμοποιοῦν πρὸς δήλωσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ἡ κατὰ κυριολεξίαν ἐνσάρκωσις τοῦ Γιαχβὲ καὶ ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ.

Ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Γιαχβὲ Υἱός, ἅτε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελούντων ἓν ὄνομα, ὡς περιφανέστερον παντὸς ἄλλου δεικνύει τὸ κλασσικὸν περὶ Τριαδικοῦ Θεοῦ χωρίον ἐν τῷ τέλει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου: «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἄξιον παρατηρήσεως ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶπεν «εἰς τὰ ὀνόματα», κατὰ πληθυντικόν, ἀλλ' «εἰς τὸ ὄνομα», καθ' ἑνικόν, καίτοι μετὰ τὴν φράσιν ταύτην ἀκολουθοῦν τρία πρόσωπα. Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα εἶνε ἓν ὄνομα, διότι εἶνε εἷς Θεός. Εἶνε δὲ εἷς Θεός, διότι εἶνε μία οὐσία.

Τὸ λεγόμενον «κόμμα Ἰωάννου», καθ' ὃ «ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἕν εἰσιν» (Α' Ἰωάν. 5: 7), ἂν καὶ δὲν μαρτυρεῖται ὑπ' οὐδενὸς ἀρχαίου χειρογράφου (καλοὶ ἑρμηνευταὶ εὑρίσκουν σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν Τερτυλλιανὸν καὶ τὸν Κυπριανόν), δὲν παύει

(*) Τὴν ἀπόλυτον ἔκφρασιν «τὸ Ὄνομα» χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, δηλῶν δι' αὐτῆς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

ἔκ τινος ἐπόψεως νὰ ἔχῃ σοβαρὰν σημασίαν. Διὰ τῆς, ἐκ τῶν ὑστέρων ἔστω, θέσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν κείμενον τὸ χωρίον τοῦτο, καίτοι αὐτὸ μὴ μαρτυρούμενον, οὐχ ἧττον ὅμως μαρτυρεῖ σαφέστατα τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ τριαδικὸν ἅμα καὶ ἑνιαῖον τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰδέα ἄλλωστε ἡ ἐκφραζομένη ἐν «τῷ κόμματι τοῦ Ἰωάννου» ἐκφράζεται καὶ ἐν ἀδιαμφισβητήτῳ χωρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ Ἰωάν. 10: 30, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἦτο μόνον περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἐκφράζεται ἡ ἑνότης τῶν δύο μόνον προσώπων: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν». Ἡ ἐνταῦθα τονιζομένη ἑνότης, ὡς ἡ συνάφεια τοῦ χωρίου δεικνύει, εἶνε οὐσιαστικὴ καὶ ὄχι ἠθική. Ἡ ἠθικὴ ἑνότης (ἑνότης θελήσεως) ἐξυπακούεται βεβαίως, ἀλλ' ὡς φυσικὴ συνέπεια τῆς οὐσιαστικῆς ἑνότητος (ἑνότητος φύσεως). Κατὰ ταῦτα ἐκ τῆς ἀπορρίψεως «τοῦ κόμματος τοῦ Ἰωάννου» οἱ ἀντιτριαδῖται οὐδὲν καρποῦνται καὶ οἱ εἰς τὴν Τριάδα πιστεύοντες οὐδὲν ζημιοῦνται. Τὸ Ἰωάν. 10: 30 μένει ἀκλόνητον. Ἐπίσης ἀκλόνητον μένει τὸ Ἰωάν. 14: 8 - 11. Ἡ ἐν ἀλλήλοις ἐνοίκησις καὶ περιχώρησις τῶν θείων προσώπων, ὡς θέμα πίστεως τιθεμένη ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὀφείλεται εἰς τὴν ταὐτότητα τῆς οὐσίας αὐτῶν Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 10, 38.

Τὴν οὐσιαστικὴν ἑνότητα Θεοῦ καὶ Χριστοῦ δεικνύουν ἐπίσης θαυμασίως ὡρισμένα χωρία, ἰδίᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως, διὰ τῆς παραδόξου γλωσσικῆς αὐτῶν διατυπώσεως καθ' ἑνικόν, ἐνῷ κανονικῶς ἀνεμένετο πληθυντικός: Α' Θεσ. 3: 11 - 12· Β' Θεσ. 2, 16 - 17· Ἀποκ. 11: 15· 20: 6· 22: 3 - 4. Καὶ πολυειδῶς ἄλλως ἡ Γραφὴ ἐμφαίνει τὸ ὁμοούσιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ὅταν π.χ. λέγῃ, «καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» καὶ «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰωάν. 1: 1, 18). Ἐκ τοῦ μνημονευθέντος δὲ χωρίου Ἀποκ. 22: 3 - 4 ὡς ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ τὴν παροῦσαν παράγραφον ἐπισημαίνομεν τὸ ἑνιαῖον τοῦ ὀνόματος Θεοῦ καὶ Ἀρνίου («τὸ ὄνομα αὐτοῦ», καθ' ἑνικόν, ἀντὶ τοῦ κανονικῶς ἀναμενομένου πληθυντικοῦ «τὰ ὀνόματα αὐτῶν»).

Τὸ ὄνομα Γιαχβὲ εἶνε τὸ κυριώτερον τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, διότι εἶνε τὸ ἐκφραστικώτερον τῆς φύσεως αὐτοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ὀνόματα αὐτοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Ἀλλ' ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀποκαλύπτεται νέον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει τὸ μυστήριον τῆς Θεότητος βαθύτερον τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ. Συμφώνως πρὸς τὸ παρατεθὲν χωρίον Ματθ. 28: 19 τὸ νέον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ βαθύτερον καὶ ὑψηλότερον τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, εἶνε «Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα». Τὸ τριπλοῦν τοῦτο ὄνομα εἶνε τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ εἷς τὴν οὐσίαν Θεὸς εἶνε τριαδικὸς τὰς ὑποστάσεις ἢ τὰ

πρόσωπα. Τὸ ὄνομα Γιαχβὲ οἱονεὶ ἀναλύεται εἰς τὸ «Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα». Οὕτω Γιαχβὲ ὁ Πατήρ, Γιαχβὲ ὁ Υἱός, Γιαχβὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πλὴν δὲν ὑπάρχουν τρεῖς Γιαχβέ, ἀλλ' εἷς Γιαχβὲ (Δευτ. 6: 4), διότι ὑπάρχει μία θεία οὐσία. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων ἔχει ὁλόκληρον τὴν θείαν οὐσίαν, ἅτε κοινὴν οὖσαν καὶ τῶν τριῶν προσώπων καὶ ἀδιαίρετον(*), διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ λέγωμεν, οὐ μόνον ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε Γιαχβέ, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἶνε ὁ Γιαχβὲ (ἐνάρθρως), ὁ ὅλος δηλαδὴ Θεός(**).

Οὕτως ἐν τῇ Γραφῇ ὁ Χριστὸς καλεῖται «Κύριος» (Α΄ Κορ. 12: 3) καὶ «ὁ Κύριος» (Α΄ Θεσ. 4: 16), ὡς ἐπίσης «Θεὸς» (Ἰωάν. 1: 1) καὶ «ὁ Θεὸς» (Ἰωάν. 20: 28). Ὁμοίως ἐν Α΄ Ἰωάν. 5: 20, ἐνῷ καλεῖται «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ, συγχρόνως καλεῖται «ὁ ἀληθινὸς Θεός». Τὸ παράδοξον τοῦτο Γραφικὸν φαινόμενον ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ ἀληθινοῦ ὡς πρόσωπον καὶ εἶνε ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ὡς οὐσία, ὡς ἡ ὅλη Θεότης. Περὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου πρόκειται, νομίζομεν, καὶ ἐν Ἰωάν. 11: 4. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δηλαδὴ δὲν πρόκειται περὶ δύο προσώπων, τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ περὶ ἑνὸς προσώπου, τὸ ὁποῖον εἶνε «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ ἅμα «ὁ Θεός». Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ δύο προσώπων, ὡς ἐκδέχονται οἱ ἑρμηνευταί, ἡ διατύπωσις δὲν θὰ ἦτο, «ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' ἀντιστρόφως, «ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Θεός». Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἰησοῦς κηρύσσει πλαγίως καὶ αἰνιγματικῶς, ὡς πολλάκις, ὅτι εἶνε «ὁ Θεός», ἡ δὲ ὅλη ἔννοια

(*) Κατὰ τὸ Ἀποκ. 19: 12 ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ φέρει «ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός». Κατὰ δὲ τὸν Ἀνδρέαν Καισαρείας «τὸ ἄγνωστον τοῦ ὀνόματος τὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀκατάληπτον σημαίνει». Σαφῶς δὲ καὶ λίαν ἐμφατικῶς ἐν Κολ. 2: 9 ὁ Ἀπόστολος γράφει, ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος (ἤτοι ὁλόκληρος - ὁλόκληρος ἡ θεία οὐσία σωματικῶς».

(**) Ἰδέαν τινὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Θεότητος λαμβάνει τις ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἐν τῷ ἡλίῳ ὑπάρχουν τρία τινά, ὁ δίσκος, τὸ φῶς, ὅπερ ἀμέσως γεννᾶται ἐκ τοῦ δίσκου, καὶ ἡ θερμότης, ἥτις ἀμέσως ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ δίσκου. Ἥλιος εἶνε ὁ δίσκος, ἥλιος τὸ φῶς, ἥλιος ἡ θερμότης, πλὴν τὰ τρία ταῦτα εἶνε εἷς ἥλιος, διότι εἶνε μία μᾶζα ἢ οὐσία. Ἐπίσης, εἴτε εἰς τὸν δίσκον ἀποβλέπομεν, εἴτε εἰς τὸ φῶς, εἴτε εἰς τὴν θερμότητα, λέγομεν ἐνάρθρως «ὁ ἥλιος»: Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν, ὁ ἥλιος φωτίζει, ὁ ἥλιος καίει.

τοῦ αἰνιγματικοῦ αὐτοῦ λόγου εἶνε ἡ ἑξῆς· «Αὐτὴ ἡ ἀσθένεια δὲν εἶνε πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἤτοι συγκεκριμένως ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Αἱ φράσεις δηλαδὴ «ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ» καὶ «ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» εἶνε ἰσοδύναμοι. Ἐπίσης κατὰ τὸ Ψαλμ. 71 (72) : 1 ὁ Μεσσίας εἶνε «ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως» καὶ ἅμα «ὁ βασιλεύς». Καὶ ὁ υἱὸς μὲν τοῦ βασιλέως εἶνε ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ βασιλεὺς δὲ ὡς αὐτὸς ὁ Θεός(*).

Ὁ κατὰ τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν λόγος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Θεὸν «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. 17: 6) ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπεκάλυψε βαθύτερον ἢ ὅσον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τὴν φύσιν καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, κυρίως ὅμως καθ' ἡμᾶς ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἀπεκάλυψε τὸ ὑπερφυέστερον πάντων τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, τὴν τριάδα τῶν θείων προσώπων. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης τὰ μέγιστα συνηγορεῖ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἀρχιερατικῆς προσευχῆς ἐκτενῆ πρὸς τοὺς Μαθητὰς ὁμιλίαν (Ἰωάν. κεφ. 13 - 16) πολλάκις ὁ Ἰησοῦς ὡμίλησε περὶ Ἑαυτοῦ, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Παρακλήτου ἢ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῶν τριῶν τούτων προσώπων, οὐ μόνον πρὸς τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλληλα. Ἡ ἐκτενὴς αὕτη ὁμιλία τοῦ Κυρίου παρέχει τὴν ἐντύπωσιν οἱονεὶ ἐκθέσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ δόγματος τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐν τῷ τέλει ἐπίσης τῆς ἀρχιερατικῆς προσευχῆς λόγος «Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω» (Ἰωάν. 17: 26) ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι μετὰ τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὴν Πεντηκοστὴν τὸ μυστήριον τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ θὰ ἀπεκαλύπτετο σαφέστερον.

Ἡ διὰ τοῦ Μωυσέως φανέρωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐσήμαινεν, ὅτι ὑπάρχει εἷς Θεός. Ἡ δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ φανέρωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ σημαίνει, ὅτι ὁ εἷς αὐτὸς Θεὸς εἶνε τριαδικὸς τὰς ὑποστάσεις.

Ἐν Σοφ. Σολ. 14: 21 ὑπὸ «τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα», ὅπερ οἱ εἰδωλολάτραι «λίθοις καὶ ξύλοις περιέθεσαν», νοεῖται, ὡς ἤδη εἴπομεν (σελ. 30), τὸ ὄνομα Γιαχβὲ οὐχὶ ὡς λέξις, ἀλλ' ὡς περιεχόμενον, ἤτοι ὡς τὰ

(*) Ὁμοίως κατὰ τὸ Β΄ Κορ. 3: 17 ὁ τρίτος τῆς Τριάδος εἶνε «τὸ Πνεῦμα Κυρίου» καὶ ἅμα «ὁ Κύριος», κατὰ δὲ τὸ Α΄ Κορ. 3: 16 - 17 εἶνε «τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» καὶ ἅμα «(ὁ) Θεός». Ὁμοίως πάλιν ὁ περίφημος «ἄγγελος Κυρίου» ἢ «ἄγγελος Θεοῦ» εἶνε ἅμα αὐτὸς «ὁ Κύριος» καὶ «ὁ Θεός» (Γεν. 16: 7 - 14· 21: 17 - 19· 22: 11 - 18 κλπ.).

θεῖα ἰδιώματα ἢ ἡ Θεότης. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὸν ὅρον «τὸ ὄνομα» ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ ἀρχιερατικῇ προσευχῇ αὐτοῦ, κατὰ μὲν τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἅπαξ, ἤτοι ἐν Ἰωάν. 17: 11, κατὰ δὲ τὸ κριτικὸν κείμενον τοῦ Nestle δίς, ἤτοι καὶ ἐν στίχ. 12. Οὕτως ὁ Ἰησοῦς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πατέρα λέγει περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ: «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς. Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι». Ἡ σύνταξις «ᾧ δέδωκάς μοι» εἶνε καθ' ἕλξιν ἀντὶ «ὃ δέδωκάς μοι», ὅπερ καὶ ἀπαντᾷ ὡς ἄλλη γραφή. Συμφώνως πρὸς τὸν παρατεθέντα λόγον ὁ Πατὴρ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἤτοι τὰ θεῖα ἰδιώματα ἢ τὴν Θεότητα, εἰς τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ πῶς λέγεται ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Πατὴρ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸν Χριστόν, ἀφοῦ ὡς ὁ δεύτερος τῆς Τριάδος ὁ Χριστὸς ἔχει τὰ θεῖα ἰδιώματα ἢ τὴν Θεότητα ἐκ φύσεως; Εἶνε αὐτονόητον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς προσεύχεται ὡς ἄνθρωπος. Ὁ δὲ Πατὴρ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας παρατηρεῖ: «Δεδόσθαι δὲ πάλιν τὸ τῆς Θεότητος ὄνομά φησιν ἑαυτῷ, οὐχ ὡς ἐκ τοῦ μὴ εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς εἰς ἐπίκτητον Θεότητος κεκλημένος ἀξίωμα... Ἐπειδὴ δέ... γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, τουτέστιν ἄνθρωπος, δεδέχθαι φησὶν ἅπερ εἶχεν ὡς Θεός». Ὁ δὲ Ζυγαβηνὸς παρατηρεῖ: «Ὃ (ὄνομα) ἔχω φύσει κἀγώ· Θεὸς γὰρ κἀγώ» καὶ «ὃ δέδωκέ μοι ὡς ἀνθρώπῳ». Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰησοῦ «τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα» κανονικῶς κοινωνεῖται· τὰ θεῖα ἰδιώματα κοινοποιοῦνται τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Χριστοῦ λόγῳ τῆς ὑποστατικῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς θείας φύσεως. Ὁπωσδήποτε ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τῆς ἀρχιερατικῆς τοῦ Κυρίου προσευχῆς ὁ Υἱὸς σαφῶς παρουσιάζεται ὡς ἔχων κοινὸν μετὰ τοῦ Πατρὸς τὸ ὄνομα, ὅπως ἐν τῷ κλασσικῷ περὶ Τριάδος χωρίῳ Ματθ. 28: 19. Πρβλ. καὶ Ἀποκ. 14: 1, ἔνθα ἡ μετοχὴ «γεγραμμένον» ἐτέθη, νομίζομεν, σκοπίμως κατὰ ἑνικόν, ἵνα δι' αὐτῆς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρνίου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ συγχωνευθοῦν καὶ ἐκληφθοῦν ὡς ἓν κατ' οὐσίαν ὄνομα, δεδομένου μάλιστα, ὅτι πολλάκις ἡ Ἀποκάλυψις, καὶ δὴ καὶ κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα αὐτῇ, ἀναδεικνύει τὴν ἰσοτιμίαν καὶ τὴν ἑνότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. ἐπίσης τὸ Ἀποκ. 22: 3 - 4, ὅπερ ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τοῦ ἰδιάζοντος τρόπου τῆς ἀναδείξεως τῆς ἰσοτιμίας καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπου σαφέστερον φαίνεται τὸ ἑνιαῖον τοῦ ὀνόματος αὐτῶν.

Ὅ,τι ἐν τῷ ἐξετασθέντι χωρίῳ τῆς ἀρχιερατικῆς τοῦ Κυρίου προσευχῆς ἐλέχθη ἐνεργητικῶς («ᾧ δεδωκάς μοι»), ἐν Πράξ. 4: 12 λέγεται παθητικῶς («τὸ δεδομένον»). Τὸ ὄνομα δηλαδὴ «τὸ δεδομένον ἐν ἀν-

θρώποις» εἶνε τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς ἕνα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ φράσις «ἐν ἀνθρώποις» ὑπαινίσσεται τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ μετάδοσις τῶν θείων ἰδιωμάτων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ σωτηρία εἶνε ἀδύνατος.

Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα πρέπει, νομίζομεν, νὰ ἐκληφθῇ καὶ τὸ Ἑβρ. 1: 4, καθ' ὁ Υἱὸς «κεκληρονόμηκεν ὄνομα» ὑπεροχώτερον τῶν ἀγγέλων. Εἶνε καὶ ἐνταῦθα ἐκ τῆς συναφείας φανερόν, ὅτι ὁ Υἱὸς «κεκληρονόμηκεν ὄνομα» ὡς ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ «ὀνόματος» αὐτοῦ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρατιθέμενα ἐδάφια ἐν στίχ. 5 - 6 καὶ 8 - 13 οὔτε ὅλα περιέχουν ὄνομα, οὔτε τὰ περιέχοντα περιέχουν τὸ αὐτό, ἀλλὰ τρία ὀνόματα, ἤτοι Υἱός, Θεὸς καὶ Κύριος (Γιαχβέ), διὰ ταῦτα θεωροῦμεν σφάλμα ὅτι ἀναζητεῖται ἐν προκειμένῳ καὶ προσδιορίζεται συγκεκριμένον ὄνομα, ὡς τὸ ὄνομα Υἱός. Ἐν τῇ φράσει «κεκληρονόμηκεν ὄνομα» ὁ ὅρος «ὄνομα» δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ συνήθει, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ. Ὡς δ' ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἐδαφίων φαίνεται, περιεχόμενον τοῦ «ὀνόματος» εἶνε τὰ θεῖα ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα ὁ Μεσσίας ἐκληρονόμησεν ὡς ἄνθρωπος, ἀφοῦ μάλιστα ἐν τοῖς ἐδαφίοις τούτοις καλεῖται καὶ ὡς ἄνθρωπος Υἱὸς (ἐν ἐξαιρετικῇ καὶ ἀποκλειστικῇ ἐννοίᾳ), Θεὸς καὶ Κύριος. Περιεχόμενον ἐπίσης τοῦ «ὀνόματος» δύνανται συναφῶς νὰ εἶνε αἱ ἐκ τῶν θείων ἰδιωμάτων καὶ τῶν θεοπρεπῶν ἐνεργειῶν ἀπορρέουσαι δόξαι τοῦ Μεσσίου. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐννοίᾳ πρβλ. Σοφ. Σειρ. 15: 6 («ὄνομα αἰώνιον κατακληρονομήσει»).

Ὁμοίως τὸ «ὄνομα» εἴρηται ἐν Φιλιπ. 2: 9 - 10. Τὸ «ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα» εἶνε σχεδὸν συνώνυμον πρὸς τὸ «ὑπερύψωσεν αὐτόν». Τὸ «ὄνομα» δηλαδὴ ἐνταῦθα σημαίνει «δόξα» (Ἰδὲ σελ. 9). Οὕτως ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τοῦ ἐν λόγῳ ἐδαφίου εἶνε: «Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ὑπερεδόξασεν αὐτόν, χαρίσας εἰς αὐτὸν δόξαν ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν, ἵνα πρὸ τῆς δόξης τοῦ Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ κλπ.). Ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν αὐτοῦ εἶχε ζητήσει παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὡς Θεὸς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου (Ἰωάν. 17: 5). Πράγματι δὲ τὴν δόξαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας. Τὰ κοινοποιηθέντα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Χριστοῦ θεῖα ἰδιώματα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐξέλαμψαν πλήρως. Ἄρα καὶ ἐνταῦθα εἶνε σφάλμα νὰ νομίζεται, ὅτι τὸ «ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα» εἶνε ὡρισμένον ὄνομα, οἷον Ἰησοῦς ἢ Κύριος ἢ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Συνελόντι εἰπεῖν, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε Γιαχβὲ ἢ ὁ Γιαχβὲ (ἐνά-

θρως). Φέρει δὲ τὸ ἄρρητον καὶ ἀνεκφώνητον τοῦτο ὄνομα ὄχι μόνον ὡς Θεός, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος, λόγῳ τῆς κοινοποιήσεως τῶν ἰδιωμάτων.

Ἐντεῦθεν δέ, ὅ,τι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἴσχυεν ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Γιαχβέ, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἰσχύει ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα, ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα, προφητεύειν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κλπ.).

Ἐγώ εἰμι

Ὅπως ἡ ἔκφρασις «τὸ ὄνομα» ἀπαντᾷ ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπολύτως, οὕτω καὶ ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι».

Ὡς εἴδομεν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, ἐν Ἐξόδ. 3: 14 ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ ἀπολύτως δὶς περὶ αὐτοῦ τὴν ἔκφρασιν אהיה, «Εἰμί», «ὁ Εἰμὶ» («ὁ Ὤν» κατὰ τοὺς Ο΄), ἕτερον παρὰ τὸ θεῖον ὄνομα יהוה, «ὁ Ἐστί», ρηματικὸν τύπον τοῦ αὐτοῦ ρήματος, τῶν δύο τύπων σημαινόντων κατ' οὐσίαν τὸ αὐτὸ (Ἰδὲ σελ. 21 - 22). Ἀλλαχοῦ δέ, ἤτοι ἐν Δευτ. 32: 39· Ἠσ. 43: 10· 46: 4 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 48: 12 (κατὰ τὸ Μασ.)· 41: 4 (ἐπίσης κατὰ τὸ Μασ.), χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν אֲנִי הוּא, κατὰ γράμμα «Ἐγὼ αὐτὸς (ἐνν. εἰμι)», κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ο΄ «Ἐγώ εἰμι». Καὶ διὰ μὲν τῆς ἐν Ἐξόδῳ ἐκφράσεως, ρήματος ἰσχυρῶς τονιζομένου, Εἰμί, ὁ Θεὸς τονίζει τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ ἀπόλυτον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ὑποδηλῶν ἅμα, ὡς ὑπεστηρίξαμεν, τὸ ἀνύπαρκτον τῶν εἰδωλολατρικῶν Θεῶν καὶ τὸ σχετικὸν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἄλλων ὄντων, ἔπειτα δ' ἐμφαίνει καὶ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ὑπὲρ πάντα κυριότητα αὐτοῦ (Ἰδὲ σελ. 21 - 23). Διὰ δὲ τῆς ἐν Δευτερονομίῳ καὶ Ἠσαΐᾳ ἐκφράσεως, ἰσχυρῶς τονιζομένης τῆς ἀντωνυμίας «Ἐγώ», καὶ ταύτης ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ἔτι μᾶλλον ἐνισχυομένης ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ μετὰ τῆς ἀντωνυμίας הוּא, «αὐτός», ἐν δὲ Δευτ. 32: 39 (κατὰ τὸ Μασ.) ἐνισχυομένης καὶ ἐξ ἀναδιπλώσεως, «Ἐγώ, ἐγὼ αὐτός (εἰμι)», ὁ Θεὸς τονίζει, ὄχι πλέον ὅτι ὑπάρχει, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἀποκλειστικῶς, ὅτι αὐτὸς μόνος εἶνε ἀληθινὸς Θεός, οὐδεὶς ἄλλος. Οὕτως ἡ ἀνυπαρξία τῶν εἰδωλολατρικῶν Θεῶν, ἐνῷ διὰ τῆς ἐν Ἐξόδῳ ἀπολύτου ἐκφράσεως, Ἐγὼ εἰμί, ἁπλῶς ὑποδηλοῦται, διὰ τῆς ἐν Δευτερονομίῳ καὶ Ἠσαΐᾳ ὁμοίας τοιαύτης, Ἐγώ εἰμι, σαφῶς δηλοῦται. Πάντως δέ, εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀπόλυτον ὕπαρξιν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ὑπὲρ πάντα κυριότητα τοῦ Γιαχβὲ ἀναφερόμεναι, καὶ τὸ θεῖον τοῦτο ὄνομα, τύπον τοῦ ὑπαρκτικοῦ ρήματος, ὑπαινισσόμεναι καὶ ἑρμηνεύουσαι αἱ δύο αὗται ἐκφράσεις, ὧν ἡ δευτέρα περιέ-

χει καὶ τὴν συνώνυμον κατὰ τὸν Morgenstern τοῦ θείου ὀνόματος ἀντωνυμίαν אה , κατ' οὐσίαν εἶνε μία ἔκφρασις, ὡς ἄλλωστε δεικνύει καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ο΄ ἀπόδοσις τῆς πρώτης διὰ τῆς μετοχῆς «ὁ Ὢν» καὶ τῆς δευτέρας διὰ τοῦ «Ἐγώ εἰμι». Ὅπως δὲ οὐδεὶς ἐκτὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ δύναται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα Γιαχβέ, οὕτω καὶ οὐδεὶς ἐκτὸς αὐτοῦ δύναται νὰ χρησιμοποιῇ περὶ ἑαυτοῦ τὴν ἀπόλυτον ἔκφρασιν «Ἐγώ εἰμι».

Ἀλλ' ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὴν ἔκφρασιν «Ἐγώ εἰμι» χρησιμοποιεῖ ἀπολύτως περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἰησοῦς. Χρησιμοποιεῖ δὲ τὴν μυστηριώδη ταύτην ἔκφρασιν τρὶς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν Εὐαγγελιστήν, τὸν Ἰωάννην, οὗτινος τὸ Εὐαγγέλιον διακρίνεται ἐπὶ μείζονι βαθύτητι καὶ μυστικωτέρᾳ διαθέσει. Δὶς χρησιμοποιεῖ αὐτὴν κατὰ μίαν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁμιλίαν ἐν Ἰωάν. 8: 24, 28, ἅπαξ δὲ κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον ἐν Ἰωάν. 13: 19. Παραθέτομεν τὰ χωρία μετὰ τῶν συναφειῶν αὐτῶν.

«Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐ γ ώ ε ἰ μ ι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. Ἔλεγον οὖν αὐτῷ· σὺ τίς εἶ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· τὴν ἀρχὴν ὅ,τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι, κἀγὼ ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον. Οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐ γ ώ ε ἰ μ ι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ Πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ. Καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστιν· οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ Πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε» (Ἰωάν. 8: 21 - 29).

«Ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά. Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ

πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. 'Απ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι ἐ γ ώ ε ἰ μ ι» ('Ιωάν. 13: 12 - 19).

Ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ξένων τε καὶ ἡμετέρων ἑρμηνευτῶν, καθ' ἣν εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιπτώσεις, ἤτοι 'Ιωάν. 8: 24, 28' 13: 19, ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι» εἶνε ἐλλειπτική, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ ταύτης ἐξυπακούεται «ὁ Μεσσίας» (ἢ «ὁ Χριστὸς») ἢ «ὁ περὶ οὗ γέγραπται» ἢ ἄλλος τις τίτλος τοῦ 'Ιησοῦ ἢ ἄλλη τις φράσις ἢ πρότασις ἀναλόγως πρὸς τὰ συμφραζόμενα. Ὁ Lenski εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 'Ιωάν. 8: 23 συμπληροῖ οὕτως: «ἐγώ εἰμι ἐκ τῶν ἄνω, οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Εἰς τὴν τρίτην δὲ περίπτωσιν συμπληροῖ οὕτως: «ἐγώ εἰμι ὁ λέγων τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων, ἵνα πιστεύσητε».

Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι καὶ εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιπτώσεις τὸ «ἐγώ εἰμι» εἶνε ἔλλειψις, ὑποδεικνύονται ἄλλαι περιπτώσεις, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ Εὐαγγελίῳ, ὅπου ἡ αὐτὴ πρότασις εἶνε πράγματι ἐλλειπτική. Τοιαῦται περιπτώσεις εἶνε αἱ 'Ιωάν. 4: 26' 6: 20' 9: 9' 18: 5, 6, 8. 'Αλλ' εἰς μὲν τὸ πρῶτον καὶ τὰ τρία τελευταῖα ἐκ τῶν ἐδαφίων τούτων ἡ ἔλλειψις εἶνε φανερὰ ἀμέσως, καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἐπίσης συνάγεται ἀμέσως, ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης δυσκολίας. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἐδάφιον οἱ ὁμιλοῦντες ἐκφράζονται ὡς πάντες ἐκφραζόμεθα, ὅταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν καὶ νὰ βεβαιώσωμεν τὴν ταὐτότητα ἡμῶν ἀγνοουμένην ἢ ἀμφισβητουμένην. Ταῦτα, ἀντιθέτως, δὲν συμβαίνουν εἰς τὰ ἐπίμαχα χωρία 'Ιωάν. 8: 24, 28' 13: 19. 'Εντεῦθεν δὲ καὶ αἱ πολλαὶ διαφοραὶ κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ἐλλειπτικῆς δῆθεν προτάσεως.

Ἡ ἐκδοχή, ὅτι εἰς τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν «ἐγώ εἰμι» ἐξυπακούεται «ὁ Μεσσίας» (ἢ «ὁ Χριστός»), ἡ ἐπικρατεστέρα ἐκδοχὴ μεταξὺ τῶν θεωρούντων τὴν πρότασιν ἐλλειπτικήν, εἰς ἡμᾶς φαίνεται ἀπίθανος διὰ τρεῖς κυρίως λόγους. Πρῶτον μέν, ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ οὐδὲν ἔρεισμα εὑρίσκει εἰς τὰς συναφείας, διότι ἐν αὐταῖς οὔτε τὸ ὄνομα Μεσσίας (ἢ Χριστὸς) περιέχεται, οὔτε ἄλλο τι περὶ τῆς μεσσιακῆς ἰδιότητος τοῦ 'Ιησοῦ συγκεκριμένως καὶ εἰδικῶς ἀναφέρεται. Δεύτερον, ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ ὁπωσδήποτε ἀποκλείεται εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ 'Ιωάν. 13: 19, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ 'Ιησοῦς ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευον, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ Μεσσίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἴπῃ εἰς αὐτοὺς «ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι — ὁ Μεσσίας». 'Εκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ Μαθηταὶ πρὸ τῆς 'Αναστάσεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς δὲν εἶχον σαφῆ

ἰδέαν καὶ ἀκλόνητον πίστιν, ἦτο ἡ ἐνδοτέρα, ἡ κατ' οὐσίαν ἑνότης τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός, τουτέστιν ἡ Θεότης τοῦ Μεσσίου. Ἐντεῦθεν ὁ λόγος τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν Ἰησοῦν, «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν», εἰς ὃν ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησε, «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα; Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι;» (Ἰωάν. 14: 8-10). Τρίτον δέ, κατὰ τὰς δύο ὁμιλίας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἐπίμαχος ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι», ὁ Ἰησοῦς εἶπε περὶ ἑαυτοῦ πλεῖον τῆς ἁπλῶς μεσσιακῆς ἰδιότητος αὐτοῦ. Οὕτως ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁμιλίᾳ ὑπεδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐδήλωσε τὴν οὐράνιον αὐτοῦ προέλευσιν εἰπών: «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». «Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί, ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ἰωάν. 8: 21, 23. Πρβλ. 3: 31). Ἐν δὲ τῇ πρὸς τοὺς Μαθητὰς ὁμιλίᾳ ἐβεβαίωσε τὴν ἐν ἀπολύτῳ προφανῶς ἐννοίᾳ ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς Διδασκάλου καὶ Κυρίου εἰπών: «Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμι γάρ» (Ἰωάν. 13: 13).

Ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Lenski συμπληροῖ, ὡς εἴδομεν, τὴν κατ' αὐτὸν ἐλλειπτικὴν πρότασιν «ἐγώ εἰμι», εἶνε ἀφύσικος. Ἐν Ἰωάν. 8: 23, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ποιεῖται τὴν συμπλήρωσιν ὁ Lenski εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις τῆς προτάσεως, ὁ Ἰησοῦς τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν περὶ ἑαυτοῦ διετύπωσε πρῶτον μὲν θετικῶς, «ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί», ὕστερον δὲ καὶ ἀρνητικῶς, «ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἂν δὲ ἐν Ἰωάν. 8: 24 ἐπρόκειτο πράγματι περὶ ἐλλειπτικῆς προτάσεως, ἥτις θὰ ἔδει νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸν προηγούμενον στίχον, ἡ τοιαύτη πρότασις θὰ εἶχε διατυπωθῆ ὄχι θετικῶς, ἀλλ' ἀρνητικῶς, συμφωνοῦσα ὄχι πρὸς τὴν ἀπωτέραν θετικὴν διατύπωσιν τοῦ προηγουμένου στίχου, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐγγυτέραν ἀρνητικήν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ στοιχειώδης συντακτικὴ ἀνάγκη. Ἐπὶ πλέον λεπτή τις αἴσθησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπαιτεῖ μᾶλλον νὰ εἶχε παραλειφθῆ ἡ ἀντωνυμία «ἐγὼ» ἐκ τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως. Κατὰ ταῦτα, εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς προηγουμένως, «ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», κατόπιν θὰ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, «ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι οὐκ εἰμι (ἐκ τοῦ κόσμου τούτου), ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν». Ἂν λοιπὸν ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Lenski ἦτο ὀρθός, ἡ φυσικὴ ἔκφρασις τοῦ Ἰησοῦ ἐν Ἰωάν. 8: 24 θὰ ἦτο «οὐκ εἰμι». Ἀλλὰ πάλιν, ἐνῷ ἡ ἔκφρασις αὐτὴ θὰ ἦτο φυσικὴ ἀπὸ συντακτικῆς πλευρᾶς, ὡς ἀρνητικὴ ἐλλειπτικὴ ἔκφρασις ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς δὲν θὰ ἦτο τόσον εὔστοχος καὶ ἁρμόζουσα εἰς τὸ στόμα τοῦ Κυρίου. Ὁ Ἰησοῦς συνήθως δὲν τονίζει τί δὲν εἶνε, ἀλλὰ τί εἶνε. Ἐλλειπτικῶς δὲ τιθεμένη εἰς τὸ στόμα

τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἔκφρασις «οὐκ εἰμι» καὶ τὴν ἀντίθετον ἀπόλυτον καὶ ὑψηλὴν Γραφικὴν ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι» ἀμέσως εἰς τὴν διάνοιαν ἀνακαλοῦσα, θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ μελετητοῦ τῆς Βίβλου. Διὸ ὁ Ἰησοῦς, ἂν ἤθελε νὰ ἐκφρασθῇ ὡς ὁ Lenski νομίζει, ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει θὰ ἐχρησιμοποίει πλήρη μᾶλλον ἢ ἐλλειπτικὴν ἔκφρασιν. Ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ Lenski εἰς τὴν περίπτωσιν Ἰωάν. 8: 24, κατὰ μείζονα λόγον ἰσχύει περὶ τῆς αὐτῆς ἐκδοχῆς εἰς τὴν περίπτωσιν Ἰωάν. 8: 28. Ἡ καὶ ἐνταῦθα συμπλήρωσις τῆς ὑποτιθεμένης ελλείψεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ἰωάν. 8: 23 λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τοῦ ἑνὸς χωρίου ἀπὸ τοῦ ἄλλου εἶνε τελείως ἀφύσικος. Τέλος ἡ συμπλήρωσις εἰς τὴν περίπτωσιν Ἰωάν. 13: 19 εἶνε νοηματικῶς ἀφύσικος καὶ στερεῖται σοβαρότητος. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπῃ ὁ Ἰησοῦς, «ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι — ὁ λέγων τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων κλπ.»; Τίς ἀμφέβαλλεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς «ἔλεγε τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων»;

Εἰς τὰς εἰρημένας τρεῖς περιπτώσεις τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι» εἶνε πράγματι ἀπόλυτος. Τὴν ἀπόλυτον δὲ καὶ μυστηριώδη ταύτην ἔκφρασιν ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ περὶ αὐτοῦ, ἵνα δείξῃ συνεσκιασμένως τὴν ταὐτότητα αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γιαχβέ. Λέγομεν συνεσκιασμένως, διότι ὁ Ἰησοῦς περὶ τῆς Θεότητος, ἔτι δὲ καὶ τῆς μεσσιακῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, ἀπέφευγε νὰ ὁμιλῇ σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Τοῦτο μὲν διότι ἤθελεν ἡ περὶ αὐτοῦ πίστις νὰ σχηματίζεται φυσικῶς καὶ ἀβιάστως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλοπροαιρέτων, τοῦτο δὲ διότι δὲν ἤθελε νὰ προκαλῇ εἰς τὸ ἔπακρον τοὺς κακοπροαιρέτους καὶ ἀπίστους. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ἡ ἐν λόγῳ ἔκφρασις ἦτο ἀπόλυτος καὶ συνεσκιασμένη, οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἀντελήφθησαν τὴν σημασίαν αὐτῆς καὶ ἔλεγον: «σύ τίς εἶ;» (Ἰωάν. 8: 25).

Τὴν οὐσιαστικὴν ἄλλωστε ἑνότητα τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἄρα τὴν ταὐτότητα αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γιαχβὲ πολλάκις καὶ πολλαχῶς ἔδειξεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν δημοσίαν αὐτοῦ δρᾶσιν, καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτὰς τὰς δύο ὁμιλίας, εἰς τὰς ὁποίας περιέχεται ἡ μυστηριώδης ἔκφρασις.

Οὕτως, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τὰς δύο ταύτας ὁμιλίας, καὶ δὴ εἰς ὅ,τι παραθέσαμεν ὡς συναφείας τῆς ἐν λόγῳ ἐκφράσεως, ἐν Ἰωάν. 8: 21, 23 ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἤδη εἴπομεν, ὑπεδήλωσε καὶ σαφῶς ἐδήλωσε τὴν οὐράνιον αὐτοῦ καταγωγήν, ἐν δὲ Ἰωάν. 13: 13 ἐβεβαίωσεν, ὅτι εἶνε ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος. Κατὰ τὸ Ἰωάν. 8: 26 ὁ Ἰησοῦς λέγει εἰς τὸν κόσμον ὅσα ἤκουσεν (ἐννοεῖται ἐν τῷ οὐρανῷ) παρὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Ἡ ἀνθρωποπαθὴς αὕτη ἔκφρασις, δι' ἧς ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς αὐτήκοον τοῦ Θεοῦ, δεικνύει ὅλως ἰδιαιτέραν σχέσιν αὐτοῦ

πρὸς τὸν Θεὸν (Πρβλ. 3: 31 - 32, ὡς καὶ 16: 13 περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπίσης Πρβλ. τὸ ὅμοιον 8: 38α ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ 1: 18). Ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν πέμψαντα αὐτόν, ἐν Ἰωάν. 8: 27 ὁ Εὐαγγελιστὴς διατυπώνει κατὰ τῶν Ἰουδαίων τὴν μομφήν, ὅτι «οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν». Ἄξιον παρατηρήσεως ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν γράφει «τὸν Θεόν», ἀλλὰ «τὸν Πατέρα», τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἡ σχέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν πέμψαντα αὐτὸν εἶνε σχέσις Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, τουτέστι σχέσις ὁμοουσιότητος. Τὸ αὐτὸ σημαίνει ἡ ἐν Ἰωάν. 8: 28 φράσις τοῦ Ἰησοῦ «ὁ Πατήρ μου» (Πρβλ. Β΄ Ἰωάν. 3, ἔνθα ὁ Ἰησοῦς λέγεται «ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρός», τουτέστιν ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ φύσει Πατρός). Ἐν Ἰωάν. 8: 28 ὁ Ἰησοῦς λέγει: «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ Πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ». Ἄξιον παρατηρήσεως ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς, περὶ ἑαυτοῦ ὁμιλῶν, διακρίνει μεταξὺ «τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου», περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὡς περὶ τρίτου προσώπου, καὶ τοῦ ἰδίου «ἐγώ». Διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης ὁ Ἰησοῦς δεικνύει ἐναργῶς τὰς δύο αὐτοῦ φύσεις. Διὰ «τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» δηλοῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ δὲ τοῦ «ἐγὼ» ἐκφράζει τὴν βαθυτέραν αὐτοῦ συνείδησιν ὡς ὑπερκοσμίου ὄντος καὶ δηλοῖ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, ἣν ὑποδηλοῖ διὰ τῆς φράσεως «ὁ Πατήρ μου». Ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κυρίως εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγων δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸν ὡς ἄνω λόγον εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Ὅταν σταυρώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ γνωρίσετε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε θὰ καταλάβετε, ὅτι ὡς Υἱὸς οὐδὲν πράττω ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ τὰ πάντα πράττω ἐν ἐνδοτάτῃ κοινωνίᾳ καὶ πλήρει συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Πατρός μου, τοῦ ὁποίου τοὺς λόγους λαλῶ». Ἐν Ἰωάν. 8: 24 καὶ 13: 19 ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς ἀντικείμενον πίστεως. Ζητεῖ, ἵνα οἱ ἄνθρωποι πιστεύσουν εἰς αὐτόν. Ρητῶς δὲ ὡς σκοπὸς τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου τίθεται ἡ πίστις εἰς τὸν Ἰησοῦν ὄχι ἁπλῶς ὡς τὸν Μεσσίαν, ἀλλ' ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 20: 31). Ἐπίσης ἐν Ἰωάν. 8: 24, ὡς καὶ 8: 21, ὁ Ἰησοῦς τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐξαρτᾷ ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸ Ἠσ. 43: 25, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Γιαχβὲ μετὰ μεγίστης ἐμφάσεως βεβαιοῖ, ὅτι αὐτὸς μόνον ἐξαλείφει ἁμαρτίας. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τοῦ Ἠσαΐου ὁ Γιαχβὲ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀπόλυτον ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι» καὶ ἐκζητεῖ πίστιν καὶ γνῶσιν τοῦ προσώπου αὐτοῦ (στίχ. 10), ἐκφραζόμενος ὡς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ 8ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωάννου.

Οὕτω μεταξὺ τοῦ 43ου κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐου καὶ τοῦ 8ου τοῦ

'Ιωάννου ὑπάρχουν αἱ ἑξῆς καταπληκτικαὶ ὁμοιότητες: Εἰς ἀμφότερα χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφρασις «ἐγώ εἰμι»· τὸ ζήτημα τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν συνδέεται ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸ πρόσωπον, ὅπερ χρησιμοποιεῖ περὶ ἑαυτοῦ τὴν ἔκφρασιν ταύτην· τὸ πρόσωπον αὐτὸ παρουσιάζεται ὡς ἀντικείμενον πίστεως· γίνεται λόγος περὶ γνώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτό· καὶ ἐν τῷ κυριωτάτῳ σημείῳ χρησιμοποιεῖται ἡ αὐτὴ σχεδὸν φρασιολογία («ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγώ εἰμι» — «ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι». «τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι»). Ὡς δὲ ἀμέσως θὰ ἴδωμεν, μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ κεφαλαίων ὑπάρχει καὶ ἄλλη καταπληκτικὴ ὁμοιότης: Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς διὰ τοῦ «ἐγώ εἰμι» ἐκφραζομένης ἀληθείας χρησιμοποιεῖται εἰς ἀμφότερα τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα.

Ὡς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ παρετηρήσαμεν (σελ. 25 - 26), εἰς ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ Ἡσαΐου, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Γιαχβὲ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀπόλυτον ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι», πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι αὐτὸς εἶνε πράγματι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα ὡς τὸ ἰσχυρότερον καὶ περιφανέστερον. Σημειωτέον δέ, ὅτι παρ' Ἡσαΐᾳ ἡ ἔκφρασις αὐτὴ ἀπαντᾷ εἰς πλείονας περιπτώσεις ἢ εἰς ὅλην τὴν ὑπόλοιπον Παλαιὰν Διαθήκην. Ὡς δὲ παρ' Ἡσαΐᾳ, οὕτω καὶ εἰς τὰ δύο κεφάλαια τοῦ Ἰωάννου, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι», ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα, ἤτοι τὸ ἐκ τῆς προφητείας. Καὶ ἐν μὲν τῷ 13ῳ κεφαλαίῳ, στίχ. 19, τὸ ἐπιχείρημα εἶνε ἀμέσως φανερόν. Ὁ Ἰησοῦς προφητεύει τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, ἵνα διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς προφητείας ἀποδειχθῇ ἡ Θεότης αὐτοῦ καὶ πιστεύσουν εἰς αὐτὴν οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ 8ῳ κεφαλαίῳ, στίχ. 28, τὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶνε ἀμέσως φανερὸν καὶ διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἑρμηνευτῶν. Οὗτοι εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ, «ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι», δίδουν γενικῶς τὸ ἑξῆς νόημα: «Ὅταν μὲ σταυρώσετε, τότε ἐκ τῶν συνταρακτικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀκολουθήσουν ἀμέσως εἰς τὴν σταύρωσιν, καὶ ἐκ τῆς ἀναστάσεως, τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία θὰ ἔλθῃ ὡς τιμωρία διὰ τὴν σταύρωσιν, ἑκόντες ἄκοντες θὰ μὲ ἀναγνωρίσετε, ἀσχέτως τοῦ ἂν θὰ μὲ ἐγκολπωθῆτε ἢ ὄχι».

Τοιοῦτον κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς εἶνε τὸ νόημα. Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι, ὡς ἐν Ἰωάν. 13: 19 ὁ Ἰησοῦς προσφέρει τὸ ἐκ τῆς προφητείας ἐπιχείρημα διὰ τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἀξίωσιν «ἐγώ εἰμι», οὕτω καὶ ἐν Ἰωάν. 8: 28 διὰ τὴν αὐτὴν ἀξίωσιν προσφέρει τὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐνταῦθα, ὅπου ὁ λόγος πρὸς τοὺς Ἰου-

δαίους, τὸ ἐπιχείρημα προσφέρεται πλαγίως. Λέγων ὁ Ἰησοῦς, «ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», εἰς τὴν πραγματικότητα ἐξέφερε προφητείαν, καὶ δὴ πολὺ μεγαλυτέραν καὶ πλέον συγκεκριμένην τῆς ἐν Ἰωάν. 13: 19 προφητείας περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα. Προέλεγε δηλονότι εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἔμελλον νὰ θανατώσουν αὐτόν, καὶ μάλιστα διὰ σταυροῦ. Ἡ προφητικὴ δύναμις τῆς πλαγίας φράσεως, «ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», εὐκόλως διαλανθάνει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἑρμηνευτῶν. Ἀλλ' ἦτο δύσκολον νὰ μὴ ἔπληξεν ἔν τινι βαθμῷ τὰς ψυχὰς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἤκουσαν τὴν ἐνοχοποιητικὴν δι' αὐτοὺς φράσιν. Πλέον δὲ δύσκολον ἦτο νὰ μὴ ἀνεκλήθη ἡ φράσις αὕτη εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ νὰ μὴ ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς σκέψεις ἀναγκαζούσας εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς προφητεύσαντος τὸ μέλλον. Λέγων συνεπῶς ὁ Ἰησοῦς, «ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι», εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Προλέγω, ὅτι θὰ μὲ σταυρώσετε. Ὅταν δὲ μὲ σταυρώσετε καὶ ἡ προφητεία ἐκπληρωθῇ, τότε θὰ καταλάβετε, ὅτι εἶμαι ὁ Γιαχβέ».

Ἡ φράσις τέλος τοῦ Ἰησοῦ, «τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι», εἶνε καταπληκτικῶς ὁμοία πρὸς τὸ συχνάκις παρ' Ἰεζεκιὴλ μετὰ προαγγελίαν συγκλονιστικῶν γεγονότων ἐπιφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ: «Καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος (Γιαχβέ)».

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω γενόμεναι παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν συναφειῶν τῆς περιέργου ἐκφράσεως «ἐγώ εἰμι» ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ συγκλίνουν εἰς τὴν ἐκδοχήν, ὅτι διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ὁ Ἰησοῦς δεικνύει τὴν ταὐτότητα αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γιαχβέ.

Ὁ Γιαχβὲ ἄλλωστε, ὅστις χρησιμοποιεῖ τὴν ἐν Δευτ. 32: 39 ἀπόλυτον ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι», κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς, 1: 6, ἥτις παραθέτει ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 43 (κατὰ τοὺς Ο'), εἶνε ὁ Υἱός, ὄχι ὁ Πατήρ.

Συναφὴς δὲ πρὸς τὴν Γιαχβικὴν ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι», δι' ἧς πρὸς τοῖς ἄλλοις σημαίνεται καὶ ἡ αἰωνιότης τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἡ ἐν Ἰωάν. 8: 58 κατηγορηματικὴ διακήρυξις τοῦ Ἰησοῦ, «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι». Ἀξία παρατηρήσεως ἐν τῇ διακηρύξει ταύτῃ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ «γενέσθαι» ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ «εἰμι» ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἀβραὰμ ἐγένετο, τουτέστιν ἐδημιουργήθη, ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς ἦτο. Ἀλλὰ περισσότερον ἄξιον παρατηρήσεως τὸ παράδοξον συντακτικῶς φαινόμενον, καθ' ὅ, ἀντὶ τοῦ ἀναμενομένου παρατατικοῦ «ἤμην», χρησιμοποιεῖται ὁ ἐνεστὼς «εἰμι». Ἀντὶ δηλαδὴ

νὰ λεχθῇ, «πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ ἤμην», ἐλέχθη, «πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι». Τοιοῦτος τρόπος ἐκφράσεως εἶνε ἄγνωστος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, γνωστὸς δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Γραφῆς. Τὸ ἐν λόγῳ «εἰμι» ἐξεπήγασε φυσικῶς καὶ αὐθορμήτως ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἰησοῦ ὡς αἰωνίου Θεοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει διάκρισις παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος, ἀλλ' ἓν διαρκὲς παρόν, ἐκφραζόμενον διὰ τοῦ ἐνεστῶτος (*).

Συναφὴς ἐπίσης πρὸς τὴν Γιαχβικὴν ἔκφρασιν «ἐγώ εἰμι» εἶνε καὶ ἡ ἐν Κολ. 1: 16-17 διακήρυξις τοῦ Ἀποστόλου περὶ τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἣν «τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων». Ὁμοίως ἀξία παρατηρήσεως καὶ ἐνταῦθα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ «ἔκτισται» ἐπὶ τῶν ἄλλων ὄντων καὶ τοῦ «ἐστι» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐκφραζομένη καὶ διὰ τῆς ἑβραϊζούσης φράσεως «καὶ αὐτός», τουτέστιν «αὐτὸς δέ», «αὐτὸς ἀντιθέτως», ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἐνεστὼς «ἐστι» ἀντὶ τοῦ συντακτικῶς ἀπαιτουμένου παρατατικοῦ «ἦν». Καθ' ὃν τρόπον ἐξεφράσθη περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Θεότητος αὐτοῦ, ἐξεφράσθη περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ θεοπνευστίᾳ αὐτοῦ. Δέον νὰ εἶνέ τις ἢ Θεὸς ἢ θεόπνευστος, ἵνα ἐκφράζηται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ὁδὸς Κυρίου

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο', ἐκ τῆς ὁποίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραθέτουν οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰκοσάκις περίπου ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» (ἢ «ὁδοὶ Κυρίου»). Πλειστάκις δὲ περὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ λέγεται «ἡ ὁδός μου» (ἢ «αἱ ὁδοί μου») ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, καὶ «ἡ ὁδός σου» ἢ «ἡ ὁδὸς αὐτοῦ» (ἢ «αἱ ὁδοί σου» ἢ «αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ») ἐκ μέρους ἄλλων.

Ἡ λέξις «ὁδὸς» κατὰ τὴν ἀνωτέρω χρῆσιν ἔχει μεταφορικὴν ἔννοιαν καὶ σημαίνει τρόπον ζωῆς. Ἡ δὲ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» σημαί-

---

(*) Ὁ Ἰησοῦς ἐκφράζεται ἐνταῦθα μετὰ τόσης παραδοξότητος ἐξ ἐπόψεως χρόνου, μεθ' ὅσης ἐκφράζεται ἐξ ἐπόψεως τόπου ἐν Ἰωάν. 3: 13, ἂν δεχθῶμεν τὴν σοβαρωτέραν καὶ ἐπικρατεστέραν ἐκδοχήν, καθ' ἣν ἡ μετοχὴ «ὁ ὢν» ἔχει ἐνεστωτικὴν ἔννοιαν, ὁπότε ὁ Ἰησοῦς, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ εὑρισκόμενος ἐπὶ τῆς γῆς, ἐμφανίζει ἑαυτὸν εὑρισκόμενον ἅμα ἐν τῷ οὐρανῷ.

νει τρόπον ζωῆς συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου. Τόσον δὲ εὐρείας σημασίας εἶνε ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου», ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αὕτη καλύπτει ὅλον τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου «θρησκεία» ἐν τῇ σημερινῇ εὐρυτάτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ συμπίπτει μετ' αὐτοῦ.

Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις περιέχει τὸ τετραγράμματον: דֶּרֶךְ יְהוָֹה ἢ דַּרְכֵי יְהוָה, κατὰ πληθυντικὸν (Γεν. 18: 19· Κριτ. 2: 22· Β΄ Βασ. 22: 22· Ψαλμ 17: 20 (18: 21) κλπ.). Ἅπαξ διὰ τῆς φράσεως «αἱ ὁδοὶ Κυρίου» οἱ Ο΄ ἀποδίδουν καὶ τὴν ἐπίσης περιέχουσαν τὸ τετραγράμματον φράσιν אָרְחוֹת יְהוָה (Ψαλμ. 24 (25): 10), τῆς ὁποίας ἀκριβεστέρα ἀπόδοσις θὰ ἦτο «αἱ τρίβοι Κυρίου». Μόνον δὲ παρ' Ἰεζεκιὴλ (18: 25· 18: 29· 33: 17· 33: 20) ἡ ἔκφρασις δὲν περιέχει τὸ τετραγράμματον, ἀλλ' εἶνε דֶּרֶךְ אֲדֹנָי, καθ' ἡμᾶς ἐπειδὴ αὐτόθι ἀποδίδεται ἀκριβῶς ὁ λόγος τοῦ λαοῦ, ἀποφεύγοντος νὰ χρησιμοποιῇ τὸ ἄρρητον θεῖον ὄνομα, χρησιμοποιοῦντος δ' ἀντ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα Adonai.

Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτάτη ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου», τεχνικὸς ὅρος ἰσοδύναμος, ὡς ἐλέχθη, πρὸς τὸν ὅρον «θρησκεία», χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἰς πλειάδα χωρίων, σημαίνουσα καὶ ἐνταῦθα τὸν τρόπον ζωῆς συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ «Κύριος» ἐνταῦθα, πρὸς τὸν ὁποῖον συνάπτεται ἡ ἔννοια τῆς «ὁδοῦ», εἶνε ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τόσον δὲ στενῶς ἡ ἔννοια τῆς ὁδοῦ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ συνάπτεται μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὥστε οὗτος διακηρύσσει ἑαυτὸν ὡς «τὴν ὁδόν», ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα θρησκεία ὀνομάζεται «ἡ ὁδός» (ἀπολύτως), οἱ δὲ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας ὀνομάζονται «τῆς ὁδοῦ» (Ἰωάν. 14: 6· Πράξ. 9: 2· 19: 9, 23· 22: 4· 24: 14, 22).

Τὸ πρῶτον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» ἀπαντᾷ παρὰ Ματθαίῳ, 3: 3, «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τ ὴ ν ὁ δ ὸ ν Κ υ ρ ί ο υ». Ὁ λόγος οὗτος εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 40: 3 καὶ ὑπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐφαρμόζεται εἰς τὸν πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην, παρατίθεται δὲ καὶ ἐν Μάρκ. 1: 3· Λουκ. 3: 4· Ἰωάν. 1: 23. Ὁ δὲ «Κύριος» ἢ κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν Γιαχβέ, τοῦ ὁποίου ἔδει νὰ ἑτοιμασθῇ ἡ ὁδός, εἶνε ὁ Χριστὸς διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

Ἡ προτροπὴ «ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου» ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἐν Ἀνατολῇ συνηθείας, καθ' ἣν πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ μονάρχου ἢ τοῦ ἡγεμόνος ἐκαθάριζον, ἐξωμάλυνον καὶ καθίστων εὐθεῖαν τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος θὰ διήρχετο (Πρβλ. Ἀποκ. 16: 12). Οὕτως ἡ προτροπὴ «ἑτοιμά-

σατε τὴν ὁδὸν Κυρίου» εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὸ «ἑτοιμάσατε τὴν ὁδόν, ἵνα διέλθῃ ὁ Κύριος», τουτέστιν ὁ ἐρχόμενος Μεσσίας. Ὅτι δὲ πράγματι ἡ ἑτοιμασία τῆς ὁδοῦ ἀναφέρεται ἀμέσως καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μεσσίου εἰς τὸν κόσμον, τοῦτο κάλλιον παντὸς ἄλλου δεικνύουν τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰωάννου χωρία Μαλ. 3: 1 (ὅπερ παρατίθεται ἐν Ματθ. 11: 10· Μάρκ. 1: 2· Λουκ. 7: 27)· Λουκ. 1: 16 - 17, 76· Πράξ. 13: 24, ὅθεν καὶ πρόδρομος ἐπεκλήθη ὁ Ἰωάννης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης, τὸ παρὰ Ματθαίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις Εὐαγγελισταῖς παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Ἡσαΐου ἐν Μάρκ. 1: 2 - 3 συνδυάζεται πρὸς τὸ Μαλ. 3: 1, «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου (Μαλαχίας)· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου κλπ. (Ἡσαΐας)». Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Μαλαχίου, ὡς τοῦτο παρατίθεται εἰς τὸν Μᾶρκον, γίνεται διάκρισις Γιαχβὲ καὶ Μεσσίου. Ὁ δὲ Γιαχβὲ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Μεσσίαν λέγει «τὴν ὁδόν σου». Ἀλλ' ὁ συνδυασμὸς τῶν χωρίων Μαλαχίου καὶ Ἡσαΐου τὴν ὁδὸν τοῦ Μεσσίου («τὴν ὁδόν σου») δεικνύει ταὐτιζομένην πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Γιαχβὲ («τὴν ὁδὸν Κυρίου»), ἄρα καὶ τὸν Μεσσίαν ταὐτιζόμενον πρὸς τὸν Γιαχβέ. Αὐτὴ δὲ ἡ ταύτισις Μεσσίου καὶ Γιαχβὲ φαίνεται σαφῶς εἰς τὸ χωρίον τοῦ Μαλαχίου ὡς τοῦτο ἔχει ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ: «Ἰδοὺ ἐγὼ (ὁ Γιαχβὲ) ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου».

Ἀλλὰ παραδόξως ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Γιαχβὲ ὁμιλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν παρὰ τῷ προφήτῃ, «καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ Κύριος (הָאָדוֹן), ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε· ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ», εἰσάγει τὴν διάκρισιν Γιαχβὲ καὶ Μεσσίου, ὡς καὶ εἰς τὴν εἰρημένην παρὰ Μάρκῳ παράθεσιν, τῆς μιᾶς διακρίσεως ὁρμηθείσης, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς ἑτέρας. Τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ μυστηριῶδες φαινόμενον τῆς ταυτίσεως ἅμα καὶ διακρίσεως Γιαχβὲ καὶ Μεσσίου, σύνηθες ἄλλωστε ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Βίβλῳ, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἑνότητος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἅμα τῆς διακρίσεως προσώπων ἐν τῇ Θεότητι, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ Μεσσίου ὡς ἀνθρώπου. Ὁ Χριστὸς δηλαδὴ εἶνε ἓν μετὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν, διακρίνεται δὲ διττῶς ἀπ' αὐτοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς Πατρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὡς τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς προσλαβὼν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ γενόμενος Θεάνθρωπος εἶνε καὶ ἰδιαίτερόν τι παρὰ τὸν τριαδικὸν Θεόν. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο εἶνε καὶ ὁ λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου πολλάκις ἡ Γραφὴ παρὰ τὸν Θεόν, ὑφ' ὃν ὡς τριαδικὸν νοεῖται καὶ ὁ Υἱός, ἀναφέρει καὶ τὸν Χριστὸν ἰδιαιτέρως. Ὅθεν, ὁσάκις ἐν τῇ Γραφῇ συναντᾶται τὸ σχῆμα Θεὸς — Χριστός,

ὑπὸ τὸ «Θεός» δὲν εἶνε πάντοτε ἀναγκαῖον νὰ νοῆται μόνον ὁ Πατήρ, ἀλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ νοῆται ἡ Τριάς.

Ὁπωσδήποτε λοιπὸν ἡ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπ' εὐθείας εἰλημμένη καὶ εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ τοὺς λοιποὺς Εὐαγγελιστὰς παρατιθεμένη ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς ταὐτίζεται πρὸς τὸν Γιαχβέ.

Μετὰ τὰ Εὐαγγέλια ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου» ἀπαντᾷ δὶς εἰς τὰς Πράξεις, κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν εἰς πληθυντικὸν («αἱ ὁδοὶ Κυρίου»), κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς ἑνικὸν («ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου»).

Οὕτως ἐν Πράξ. 13: 10 ἐπιτιμῶν ὁ Παῦλος τὸν Ἰουδαῖον ψευδοπροφήτην Βαριησοῦν ἢ Ἐλύμαν λέγει: «Ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας;». Ἡ φράσις «διαστρέφων τ ὰ ς ὁ δ ο ὺ ς Κ υ ρ ί ο υ τὰς εὐθείας» ἴσως ἀπηχεῖ συγκεκριμένως τὰ Παροιμ. 10: 9 καὶ Ὡσ. 14: 10. Τὸ δεύτερον χωρίον εἶνε ἐκ τῶν εἴκοσι περίπου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ ἡ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἀπασχολοῦσα ἡμᾶς ἑβραϊκὴ ἔκφρασις, καὶ δὴ κατὰ πληθυντικόν, «αἱ ὁδοὶ Κυρίου». Ἀλλ' εἴτε ἔχομεν ἀπήχησιν τοῦ Ὡσ. 14: 10 ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ χωρίῳ τῶν Πράξεων εἴτε ὄχι, πάντως λόγῳ τῆς ἑβραϊκῆς προελεύσεως τῆς αὐτόθι περιεχομένης ἐκφράσεως «αἱ ὁδοὶ Κυρίου» ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ «Κύριος» εἶνε ὁ Γιαχβέ. Τοῦτο ἄλλωστε δεικνύει καὶ τὸ ἄναρθρον τοῦ ὀνόματος. Παραλείπεται δηλαδὴ τὸ ἄρθρον πρὸ τῆς ἐνταῦθα γενικῆς «Κυρίου», ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ Κυρίου, τοῦ Γιαχβέ.

Ἤδη δὲ ἐρχόμεθα νὰ δείξωμεν ὅτι ἐν Πράξ. 13: 10 ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ. Πράγματι ἡ συνάφεια τοῦ χωρίου συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς. Τὸ ὄνομα «Κύριος» ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν ἑπόμενον τοῦ χωρίου στίχ. 11 («χεὶρ Κυρίου») καὶ εἰς εἰς τὸν μεθεπόμενον στίχ. 12 («ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου»), εἰς οὐδένα δὲ στίχον μετὰ διακριτικοῦ τινος προσδιορισμοῦ. Οὕτω δὲ ἀναφερόμενον τὸ αὐτὸ ὄνομα εἰς τὴν αὐτὴν περικοπὴν καὶ μάλιστα εἰς διαδοχικοὺς στίχους δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ σημαίνῃ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κατ' οὐσίαν Κύριον. Καὶ ὁ μὲν στίχος 11, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς διὰ τυφλώσεως τιμωρίας τοῦ Ἐλύμα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸ ὅμοιον πάθημα τοῦ ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὴν γνωστὴν πορείαν πρὸς τὴν Δαμασκόν. Ὁ ἀφαιρέσας τότε τὸ φῶς τοῦ Σαύλου διὰ τῆς ἐκτυφλωτικῆς αὐτοῦ λάμψεως ἦτο ῥητῶς ὁ ὀφθεὶς εἰς αὐτὸν Κύριος Ἰησοῦς (Πράξ. 9: 3 - 9, 17· 22: 6 - 11· 26: 12 - 15). Ἐν δὲ τῷ στίχ. 12, καθ' ὅν,

«ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονὸς ἐπίστευσεν, ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου», δὲν εἶνε δύσκολον νὰ αἰσθανθῇ τις, ὅτι «ὁ Κύριος» εἶνε ὁ Κύριος Ἰησοῦς. Ἡ Καινὴ Διαθήκη κηρύττει πίστιν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, σπανιώτατα εἰς τὸν Θεόν. Περὶ δὲ τῶν Πράξεων τοῦτο ἰσχύει ἀκόμη περισσότερον (Πράξ. 10: 43· 13: 39· 16: 31 18: 8· 20: 21· 26: 18 κ.ἄ.). Ἅπαξ μόνον εἰς τὰς Πράξεις, 16: 34, γίνεται λόγος περὶ πίστεως εἰς τὸν Θεόν, καὶ τοῦτο κατὰ τὸ Πράξ. 16: 31 σαφῶς ἰσοδυναμεῖ πρὸς πίστιν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκήρυξαν οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας καὶ εἰς τὸν ἀνθύπατον, ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς πίστεως ὁ Ἐλύμας, Ἰουδαῖος ὤν, ἐζήτει κατὰ τὸ Πράξ. 13: 8 νὰ διαστρέψῃ τὸν ἀνθύπατον. Ἐκεῖνος συνεπῶς, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀνθύπατος «ἐπίστευσεν», εἶνε ὁ Χριστός. Ἡ δὲ «διδαχὴ τοῦ Κυρίου», ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ «ἐξεπλήσσετο», εἶνε ἡ διδαχὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ καινὴ διδαχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ (Πρβλ. Β´ Ἰωάν. 9). Αὐτὴ «ἡ διδαχὴ τοῦ Κυρίου» συμπίπτει πρὸς «τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας», τὰς ὁποίας ὁ Ἐλύμας διέστρεφε, διαστρέφων ἅμα τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως. Κατὰ ταῦτα ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐν Πράξ. 13: 10 ἐκφράσεως «αἱ ὁδοὶ Κυρίου», ὁ αὐτὸς κατ' ἀνάγκην ὢν μετὰ τοῦ «Κυρίου» τῶν δύο ἑπομένων στίχων, εἶνε ὁ Ἰησοῦς.

Ἡ ἑτέρα περίπτωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου», εἶνε τὸ Πράξ. 18: 25. Παραθέτομεν τὸ χωρίον μετὰ τῆς συναφείας. «Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλὼς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· οὗτός τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. Ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα προσελάβοντο αὐτὸν καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ. Βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος· εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν» (Πράξ. 18: 24 - 28).

Εὐκολώτερον ἐνταῦθα ἐννοεῖ τις, ὅτι «ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου», τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουδαῖος Ἀπολλὼς ἦτο κατηχημένος, εἶνε ἡ ὁδὸς τοῦ Ἰησοῦ, ἡ καὶ ἁπλῶς καὶ ἀπολύτως «ἡ ὁδὸς» λεγομένη, τουτέστιν ἡ νέα πίστις ἢ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐξεταζομένης ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως εἶνε καὶ ἐδῶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς. Ἂν δὲ ὑπολείπεται ἀμ-

φιβολία τις περὶ αὐτοῦ, αὕτη αἴρεται ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐκφράσεως, ἔνθα ἐπίσης, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ ὄνομα «Κύριος» (*). Ὁ δὲ «Κύριος» ἐνταῦθα, τὰ περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀπολλὼς ἐδίδασκεν ἀκριβῶς, εἰ καὶ οὐχὶ πλήρως, παρρησιαζόμενος μάλιστα ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων, ἀναμφισβητήτως εἶνε ὁ Χριστός. Τὸ δὲ ἐν στίχ. 26, ὅτι ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα προσέλαβον τὸν Ἀπολλὼ καὶ ἐξέθεσαν εἰς αὐτὸν ἀκριβέστερον «τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ», οὐδὲν ἄλλο λέγει, εἰμὴ ὅτι ἡ ὁδὸς τοῦ Ἰησοῦ ταυτίζεται μετὰ «τῆς ὁδοῦ τοῦ Θεοῦ» ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἰησοῦς ταυτίζεται μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡμέρα Κυρίου

Ὡς ἡ ἔκφρασις «ὁδὸς Κυρίου», οὕτως ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο´ εἰκοσάκις περίπου ἀπαντᾷ καὶ ἡ ἔκφρασις «ἡμέρα Κυρίου». Συνωνύμως δὲ πρὸς τὴν ἔκφρασιν ταύτην ἀπαντᾷ πλειστάκις καὶ ἡ ἔκφρασις «ἡ ἡμέρα ἐκείνη» (Ὠσ. 1: 5· Ὀβδ. 1: 8· Σοφον. 1: 15· Ἠσ. 2: 11 κ.ἄ.). Συνωνύμως ἐπίσης ἀπαντᾷ ἐνίοτε καὶ ἡ ἀπόλυτος ἔκφρασις «ἡ ἡμέρα», ἡ γνωστὴ ὑπό τινα ἔποψιν ἡμέρα (Ἰωὴλ 1: 15· Ἰεζ. 7: 12 κ.ἄ.).

Ἡ ἔκφρασις «ἡμέρα Κυρίου» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν προφητῶν, σημαίνει δὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Θεὸς ἐπεμβαίνει ἀποτόμως εἰς τὴν πορείαν τῶν γεγονότων καὶ διὰ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἐνεργεῖ κρίσιν εἰς τὸν Ἰσραὴλ ἢ εἰς ἄλλα ἢ εἰς πάντα τὰ ἔθνη, τιμωρῶν τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀνυψῶν τοὺς εὐσεβεῖς. Κατὰ τοιοῦτον δὲ τρόπον περιγράφεται καὶ διὰ τοιούτων χρωμάτων ζωγραφεῖται ὑπὸ τῶν προφητῶν ἡ «ἡμέρα Κυρίου», ὥστε αὕτη ἀποκτᾷ πολλάκις μεσσιακὸν καὶ ἐσχατολογικὸν βάθος. Εἰς ὡρισμένας μάλιστα περιπτώσεις εἶνε καθαρῶς μεσσιακοῦ καὶ ἐσχατολογικοῦ χαρακτῆρος. Τοιούτου π.χ. χαρακτῆρος εἶνε ἀναμφισβητήτως ἡ «ἡμέρα Κυρίου» ἐν Μαλ. 4: 1 (κατὰ τὸ Μασ. «ἡ ἡμέρα», ἀπολύτως) καὶ Ἰωὴλ 3: 4 (2: 31).

Διὰ τοῦ «ἡμέρα Κυρίου» οἱ Ο´ ἀποδίδουν κανονικῶς τὸ ἑβρ. יוֹם יְהוָה (Ἀμ. 5: 18, 20· Ἰωὴλ 2: 1, 11· 3: 4 (2: 31)· Ὀβδ. 1: 15· Σοφον. 1: 7, 14 κλπ.). Εἰς δύο περιπτώσεις, ἤτοι Ἠσ. 2: 12 καὶ Ἰεζ. 30: 3, ἀποδίδουν τὸ יוֹם לַיהוָה, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοσις θὰ ἦτο «ἡμέρα Κυρίῳ». Εἰς τρεῖς περιπτώσεις, ἤτοι Ἰωὴλ 1: 15· Μαλ. 4: 1· Ἰεζ. 7: 10, ὅπου οἱ Ο´ ἔχουν «ἡμέρα Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει ἀπολύτως «ἡ ἡμέρα»,

---

(*) Ὁ Nestle ἔχει «Ἰησοῦς».

εἰς μίαν δὲ περίπτωσιν, Ἱερ. 32: 19 (25:33), ἔχει «ἡ ἡμέρα ἐκείνη». Τέλος δὲ εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν, Ζαχ. 14: 1, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν κατὰ πληθυντικὸν «ἡμέραι Κυρίου» (διὰ τὴν ἀκρίβειαν, «ἡμέραι ἔρχονται Κυρίου»), τὸ Μασοριτικὸν ἔχει καθ' ἑνικὸν יוֹם־בָּא לַיהוָה, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς μεταφράζεται, «ἡμέρα ἔρχεται Κυρίῳ».

Ἀλλ' ὡς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, οὕτως ἡ ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ἡμέρα Κυρίου», ὡς καὶ αἱ συνώνυμοι αὐτῆς ἐκφράσεις «ἡ ἡμέρα ἐκείνη» καὶ «ἡ ἡμέρα», ἀπολύτως, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν «ἡ ἡμέρα ἐκείνη» (ἢ «ἐκείνη ἡ ἡμέρα») ἴδε Ματθ. 7: 22· Λουκ. 10: 12· 21: 34· Β΄ Θεσ. 1: 10. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔκφρασιν «ἡ ἡμέρα» ἴδε Ρωμ. 13: 12· Α΄ Κορ. 3: 13· Α΄ Θεσ. 5: 4· Ἑβρ. 10: 25· Β΄ Πέτρ. 1: 19 (Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει κατ' ἄλλην γραφὴν «ἡμέρα», ἀνάρθρως, καὶ κατ' ἄλλην «ἡ ἡμέρα», ἐνάρθρως). Ἐν τῇ Καινῇ δὲ Διαθήκῃ ἡ «ἡμέρα» συνάπτεται, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς ἐννοίας, τὰς ὁποίας ἔχει ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἤτοι καὶ κατὰ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς ἑκάστοτε ἐπαγωγῆς κρίσεως ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς κόσμου, καὶ κατὰ τὰς εἰδικὰς ἐννοίας τῆς μεσσιακῆς ἐποχῆς καὶ τῆς δευτέρας παρουσίας.

Οὕτω κατὰ τὸ Ἀποκ. 6: 17, ὅπερ μεταφέρει εἰς τὸν ἔσχατον πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας χρόνον, καθ' ὃν κατὰ τοὺς προηγουμένους στίχ. 12-16 τρομεραὶ ἀναστατώσεις συντελοῦνται ἐν τῷ σύμπαντι, περὶ τοῦ Ἀρνίου λέγεται, «ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ». Ὡς δηλονότι ὑπὸ τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γίνεται λόγος περὶ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεγάλης ἡμέρας τοῦ Γιαχβέ, ἡμέρας τρομακτικῆς κρίσεως κατὰ τούτου ἢ ἐκείνου ἢ πάντων τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἔννοιαν καὶ ὑπὸ τοῦ προφήτου τῆς Καινῆς Διαθήκης Ἰωάννου γίνεται ἐνταῦθα λόγος περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ πλέον δέ, δεδομένου ὅτι παρὰ τοῖς προφήταις καὶ ἐν τῇ Γραφῇ ἐν γένει γίνεται λόγος περὶ ὀργῆς ἢ θυμοῦ τοῦ Γιαχβὲ ἢ Θεοῦ (Δ΄ Βασ. 22: 13· Σοφον. 2: 2, 3· Ἡσ. 13: 13· Ἰωάν. 3: 36· Ἐφ. 5: 6 κ.ἄ.), ἡ δὲ ἡμέρα τοῦ Γιαχβὲ καλεῖται ἡμέρα ὀργῆς (Σοφον. 1: 15, «ἡμέρα ὀργῆς ἡ ἡμέρα ἐκείνη»· Ἡσ. 13: 9· Ρωμ. 2: 5), εἶνε ἰδιαιτέρως ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἐν τῇ μνημονευθείσῃ φράσει τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ ταύτης στίχῳ, γίνεται λόγος περὶ ὀργῆς τοῦ Ἀρνίου, καὶ δὴ καὶ παρὰ τὸ ὀξύμωρον τοῦ λόγου τούτου.

Κατὰ τὸ Ἰωάν. 8: 56 περὶ τῆς «ἡμέρας» ἐν μεσσιακῇ ἐννοίᾳ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ὁμιλεῖ ὡς περὶ ἰδίας αὐτοῦ ἡμέρας, λέγων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη».

Περὶ δὲ τῆς «ἡμέρας» ἐν ἐσχατολογικῇ ἐννοίᾳ ὡς ἡμέρας τοῦ 'Ιησοῦ ρητῶς ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ 'Ιησοῦς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος πολλάκις.

Οὕτως ὁ 'Ιησοῦς, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πόθον, τὸν ὁποῖον ἐν δεινοῖς ἐσχατολογικοῖς καιροῖς θὰ αἰσθανθοῦν οἱ πιστοί, ἵνα πρὸς ἀνάψυξίν τινα ἴδουν οἱονεὶ προηγουμένην τῆς δευτέρας παρουσίας μίαν τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ἥτις θὰ ἐγκαινισθῇ διὰ τῆς δευτέρας παρουσίας, εἶπεν: «'Ελεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε. Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· ἰδοὺ ὧδε, ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθητε μηδὲ διώξητε. Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ... Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Λουκ. 17: 22, 23, 24, 26). Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἐνταῦθα ὁ 'Ιησοῦς ὁμιλεῖ περὶ «ἡμέρας» αὐτοῦ, καθ' ἑνικὸν (στίχ. 24), καὶ περὶ «ἡμερῶν» αὐτοῦ, κατὰ πληθυντικὸν (στίχ. 22, 26), τοῦ πληθυντικοῦ τούτου ὑπενθυμίζοντος τὸ Ζαχ. 14: 1 κατὰ τοὺς Ο'.

Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας ὁμιλεῖ περὶ «ἡμέρας Χριστοῦ» (Φιλιπ. 1: 10), «ἡμέρας 'Ιησοῦ Χριστοῦ» (Αὐτόθι 1: 6) καὶ «τῆς ἡμέρας τοῦ Χριστοῦ» (Β' Θεσ. 2: 2).

Ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ «τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου 'Ιησοῦ» δὶς (Α' Κορ. 5: 5· Β' Κορ. 1: 14) καὶ «τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 1: 8) (*). Ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων τελευταίων περιπτώσεων δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι μετὰ τὸ «ἡμέρα» τὸ «Κυρίου» τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς, οἰκείας ἄλλωστε εἰς τὸν Ἀπόστολον, ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως «ἡμέρα Κυρίου» καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τετραγράμματον. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν δὲ περίπτωσιν, καθ' ἣν μετὰ τὸ «Κυρίου» ἀπαντᾷ ἡ ἀντωνυμία «ἡμῶν» («τοῦ Κυρίου ἡμῶν»), δύναται βεβαίως νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ οὐδέποτε λέγεται «ὁ Γιαχβὲ ἡμῶν», διότι τὸ θεῖον τοῦτο ὄνομα δὲν λαμβάνει ἀντωνυμικὸν ἐπίθημα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο δύναται ἐπίσης ν' ἀντιπαρατηρηθῇ, ὅτι, ἀφοῦ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀποδίδεται διὰ τοῦ «Κύριος», ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ εἶνε κάλλιστα δυνατὸν νὰ λέγεται «ὁ Κύριος ἡμῶν» (τοῦ «Κύριος» δηλονότι ὡς ἀντιστοίχου πρὸς τὸ τετραγράμματον ἐννο-

---

(*) Εἰς τὰς περιπτώσεις Β' Κορ. 1: 14 καὶ Β' Θεσ. 2: 2 ὁ Nestle ἔχει ἀντιστοίχως «τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ» καὶ «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου».

ουμένου), ὅπως ἀκριβῶς ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ λέγεται אֲדֹנֵינוּ, τουτέστιν «ὁ Κύριος (Adon) ἡμῶν». Οὕτω πράγματι ἐν τῇ φράσει τοῦ Β΄ Θεσ. 1: 12, «ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν», τὸ «Κυρίου» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τετραγράμματον, ὡς δεικνύει τὸ Ἠσ. 66: 5, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχει ληφθῇ (κατὰ τοὺς Ο΄΄ πρβλ. Μασοριτικὸν) ἡ φράσις αὕτη, ἐκτὸς βεβαίως τοῦ «ἡμῶν».

Ἤδη δὲ χωροῦμεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως «ἡμέρα Κυρίου» εἰς τρεῖς ἄλλας περιπτώσεις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἤτοι Πράξ. 2: 20· Α΄ Θεσ. 5: 2· Β΄ Πέτρ. 3: 10.

Κατὰ τὸ Πράξ. 2: 20 ὁμιλῶν ὁ ἀπόστολος Πέτρος κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν εἶπεν: «Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἢ ἐλθεῖν τ ὴ ν ἡ μ έ ρ α ν Κ υ ρ ί ο υ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». Ὁ λόγος οὗτος εἶνε παράθεσις τοῦ Ἰωὴλ 3: 4 (2: 31), ὁ δὲ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκφράσεως «ἡμέρα Κυρίου» εἶνε ὁ Χριστὸς διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

Πρῶτον, νομίζομεν, ἡ ἔκφρασις «ἡμέρα Κυρίου» βασικῶς περιέχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλεύσεως. Σημαίνει δηλαδὴ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Κύριος ἔρχεται, ἐπιφαίνεται, «ἐπισκέπτεται» τὸν κόσμον. Κατὰ ταῦτα τὸ «ἡμέρα Κυρίου» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἡμέρα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου». Τὸ δὲ «ἔρχεσθαι τὴν ἡμέραν Κυρίου» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἔρχεσθαι τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ». Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δὲ ταύτην κηρύσσεται ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦν ὁ Ἰωὴλ καὶ ὁ Πέτρος, ἔρχεται αὐτὸς ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβέ.

Δεύτερον, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ὡς ἤδη παρετηρήσαμεν, ὁ λόγος εἶνε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς περὶ ἡμέρας τοῦ Χριστοῦ, ὄχι τοῦ Θεοῦ.

Τρίτον δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ὡς τὸν Ἰησοῦν θέλει τὸν «Κύριον» τοῦ προκειμένου χωρίου Πράξ. 2: 20 ἡ συνάφεια αὐτοῦ. Διότι, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ἀνέφερε τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν πρώτην παρουσίαν τμῆμα τῆς προφητείας τοῦ Ἰωὴλ (στίχ. 17 - 18), ἀπαντήσας δι' αὐτοῦ εἰς τὴν περὶ μέθης χλεύην (στίχ. 13, 15), προὐχώρησεν εἰς τὸ ἄλλο τμῆμα τῆς προφητείας, τὸ ὁποῖον εἶνε σχετικὸν πρὸς τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ περιλαμβάνει πρόρρησιν φοβερῶν πρὸ αὐτῆς καταστροφῶν (στίχ. 19 - 21). Διὰ τοῦ τελευταίου δὲ τούτου ὁ Ἀπόστολος ἐπεδίωκε προφανῶς τὴν πρόκλησιν φόβου καὶ κατανύξεως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν καὶ πίστεως αὐτῶν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐπαπειλουμένων τιμωριῶν. Διὸ καί, διακόψας πρὸς τὸ τέλος τὴν εἰρημένην προφητείαν, τελευταῖον ἐξ αὐτῆς ἀνέφερε τὸ σημεῖον, ἐν τῷ

ὁποίῳ, κατὰ τρόπον ἐμμέσου προτροπῆς, γίνεται λόγος περὶ ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος Κυρίου: «Καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ πάλιν, εἰς ἐπίκλησιν τοῦ ὁποίου διὰ τοῦ χωρίου τούτου προέτρεπεν ἐμμέσως ὁ Ἀπόστολος τοὺς Ἰουδαίους, εἶνε ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι δὲν ἐπεκαλοῦντο, διότι δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν. Ἐπικαλεῖσθαι καὶ πιστεύειν ἐνταῦθα ἀποβαίνουν σχεδὸν συνώνυμα. Τὸ ὄνομα ἄλλωστε, τοῦ ὁποίου ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ζητεῖται ἡ ἐπίκλησις καὶ οἱ πιστοὶ ἐπικαλοῦνται, ἤτοι ἀναγνωρίζουν καὶ πιστεύουν εἰς αὐτό, εἶνε πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (Πράξ. 9: 14, 21· 22: 16· Ρωμ. 10: 12, 14· Α΄ Κορ.1: 2· Β΄ Τιμ. 2: 22) (*). Τέλος δέ, ἂν ἀπομένῃ ἀμφιβολία τις περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ Κυρίου ἢ Γιαχβὲ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐν τῷ χωρίῳ Πράξ. 2: 21 (ἄρα καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ), ταύτην αἴρει τὸ 10ον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς, ὅπου γίνεται λόγος περὶ πίστεως εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ὁμολογίας καὶ ἐπικλήσεως αὐτοῦ, καὶ παρατίθεται ἐπίσης τὸ χωρίον τοῦτο μετὰ τῆς εὐθὺς κατόπιν παρατηρήσεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου περὶ τῶν ἀπίστων Ἰσραηλιτῶν: «Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν;» (Ρωμ. 10: 9 - 14).

Κατὰ τὸ Α΄ Θεσ. 5: 2 ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει πρὸς τοὺς πιστούς: «Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε ὅτι ἡ ἡ μ έ ρ α Κ υ ρ ί ο υ ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται». Πρῶτον ἀξιοπρόσεκτος ἐνταῦθα ἡ ἔλλειψις ἄρθρου πρὸ τοῦ ὀνόματος «Κυρίου». Τοῦτο, ὅπερ ἀμέσως προδίδει τὸ λεκτικὸν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄, δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ Κυρίου, ἤτοι τοῦ Γιαχβέ, ὅπερ ἄλλωστε ἡ ἑβραϊκὴ προέλευσις τῆς φράσεως «ἡ ἡμέρα Κυρίου» ἀποδεικνύει καὶ λεκτικῶς, καθόσον ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ἡ φράσις περιέχει τὸ τετραγράμματον. Ὁ δὲ Κύριος ἢ Γιαχβὲ εἶνε ὁ Ἰησοῦς. Ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ ἡ προμοίωσις ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μεθεπομένῳ στίχ. 4 τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου πρὸς «κλέπτην», καθόσον πρὸς «κλέπτην» ὁ Ἰησοῦς παρωμοίασεν ἐπανειλημμένως ἑαυτὸν εἰς λόγους περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας (Ματθ. 24: 43 - 44· Λουκ. 12: 39 - 40· Ἀποκ. 16: 15. Πρβλ. καὶ Ἀποκ. 3: 3, ἔνθα μᾶλλον πρόκειται περὶ ἄλλης τινὸς κρίσεως καὶ ὀλιγώτερον περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας). Ἡ φράσις «ἡ ἡμέρα Κυρίου ἔρχεται ὡς κλέπτης» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «ὁ Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ ἔρχεται ὡς κλέπτης». Ἀλλ' ἂν ἡ πρὸς κλέπτην παρομοίωσις ἁπλῶς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ὁ Κύριος

(*) Ἐν Β΄ Κορ. 1: 23 καὶ Α΄ Πέτρ. 1: 17 τὸ «ἐπικαλεῖσθαι» ἔχεται ἄλλης ἐννοίας, ὡς καὶ ἐν Πράξ. 7: 59.

ἢ Γιαχβὲ τοῦ Α΄ Θεσ. 5: 2 ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ συνάφεια τοῦ χωρίου ἐντελῶς ἀποδεικνύει τὴν ἐκδοχὴν ταύτην. Διότι τὸ αὐτὸ ὄνομα «Κύριος» εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην περικοπὴν 4: 15 - 18 ἀναφέρεται πεντάκις, εἶνε δὲ κατάδηλον ἐκεῖ, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἰησοῦ («εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου», «αὐτὸς ὁ Κύριος καταβήσεται», «εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα»).

Τέλος καὶ περὶ τοῦ ὁμοίου πρὸς τὸ Α΄ Θεσ. 5: 2 χωρίου Β΄ Πέτρ. 3: 10, «Ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτί», ἰσχύουν ὅσα καὶ περὶ ἐκείνου ἐλέχθησαν, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὡς πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου δέον ἐνταῦθα νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος.

Ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως «ἡ ἡμέρα Κυρίου» εἶνε βεβαίως ὁ αὐτὸς «Κύριος», ὅστις ἀναφέρεται εἰς τοὺς δύο ἀμέσως προηγουμένους στίχ. 8 καὶ 9. Ὅπως μάλιστα ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ἐκφράσει, οὕτω καὶ ἐν τῷ στίχ. 8, ὅπου κατὰ τὸ Ψαλμ. 89(90): 4 λέγεται περὶ τοῦ «Κυρίου», ὅτι χίλια ἔτη παρ' αὐτῷ ὡς ἡμέρα μία, πρόκειται σαφῶς περὶ τοῦ Γιαχβέ.

Ἀλλ' ὅτι ὁ Γιαχβὲ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ στίχ. 9: «Οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὥς τινες βραδυτῆτα ἡγοῦνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ κλπ.». Τὴν καιρίαν σημασίαν διὰ τὸ θέμα ἡμῶν ἔχει τὸ «βραδύνει». Οἱ ξένοι ἑρμηνευταί, μὴ ἔχοντες λεπτὴν αἴσθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ ἐννοήσουν τὴν φράσιν «οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας», συνδέουν τὸ «βραδύνει» μετὰ «τῆς ἐπαγγελίας» καὶ δίδουν τὸ ἑξῆς νόημα: «Δὲν βραδύνει ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας, ἢ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν, ἢ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπαγγελίαν». Κατὰ τοὺς ξένους δὲ ἑρμηνεύουν καὶ οἱ ἡμέτεροι. Ἀλλὰ τὸ «βραδύνω» δὲν συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Τοιαύτη σύνταξις φαίνεται ἀφύσικος. Ἂν δὲ ὁ Ἀπόστολος ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅ,τι οἱ ἑρμηνευταὶ αὐτοῦ λέγουν, θὰ συνέτασσεν ἁπλούστατα μετὰ δοτικῆς, χρησιμοποιῶν τὸ ρῆμα ὡς ἀμετάβατον, ἢ μετ' αἰτιατικῆς, χρησιμοποιῶν αὐτὸ ὡς μεταβατικόν: «Οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τῇ ἐπαγγελίᾳ» (Δὲν βραδύνει ὁ Κύριος ὡς πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν) ἢ «Οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τὴν ἐπαγγελίαν» (Δὲν ἐπιβραδύνει ὁ Κύριος τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπαγγελίας).

Ἡ γενικὴ «τῆς ἐπαγγελίας» κακῶς συνδέεται πρὸς τὸ «βραδύνει». Αὕτη δέον νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ, ἐγγυτέρου ἄλλωστε, «Κύριος». Ἡ δὲ φράσις «ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας» οὔτε καθ' ἑαυτὴν οὔτε ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμφραζόμενα εἶνε ἀκατανόητος, ὡς νομίζουν οἱ ξένοι καὶ οἱ ἡμέτεροι ἑρμηνευταί, ἀλλ' εὐοδοῦται ἄριστα. Ἡ φράσις αὕτη δύναται νὰ εἶνε

ἀνάλογος πρὸς πολλὰς ἄλλας Γραφικὰς ἐκφράσεις, οἷαι π.χ. «Κύριος τῆς σωτηρίας» (Ψαλμ. 37: 23 κατὰ τοὺς Ο΄), «ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης» (Β΄ Θεσ. 3: 16), «ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων» (συχνοτάτη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ φράσις), «ὁ Κύριος πάντων» (Ρωμ. 10: 12· Πράξ. 10: 36· Πρβλ. Ρωμ. 9: 5, «ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός»). Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει τὸ νόημα τῆς φράσεως «ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας» μετὰ τῶν συμφραζομένων εἶνε: «Ὁ Κύριος, ὅστις ἔδωκε τὴν ἐπαγγελίαν καὶ ὡς Κύριος δύναται εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτήν, δὲν βραδύνει νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Ἀφοῦ ὁ Κύριος ὑπεσχέθη, ὁπωσδήποτε θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Ἡ φαινομένη καὶ προβαλλομένη βραδύτης δὲν εἶνε ἔνδειξις ἀθετήσεως τῆς ἐπαγγελίας ἢ ἀδυναμίας, ὡς νομίζουν οἱ ἐμπαῖκται, ἀλλ' ἀπόδειξις μακροθυμίας».

Καὶ ἄλλη δ' ἐκδοχὴ τῆς φράσεως «ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας» εἶνε κάλλιστα δυνατή. Κατ' αὐτὴν ἡ φράσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὰς Γραφικὰς φράσεις «ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας» (Ἑβρ. 11: 9), ἤτοι ἡ ἐπηγγελμένη γῆ, «τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας» (Ρωμ. 9: 8· Γαλ. 4: 28), ἤτοι τὰ ἐπηγγελμένα τέκνα, καὶ «τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγγελίας τὸ Ἅγιον» (Ἐφ. 1: 13), ἤτοι τὸ ἐπηγγελμένον Ἅγιον Πνεῦμα. Οὕτως ἡ φράσις «ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας» σημαίνει «ὁ ἐπηγγελμένος Κύριος». Τὸ δὲ νόημα τῆς φράσεως κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην μετὰ τῶν συμφραζομένων εἶνε τὸ ἑξῆς: «Ὁ Κύριος, περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὁποίου ἐδόθη ἡ ἐπαγγελία, δὲν βραδύνει νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ μακροθυμεῖ».

Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐκδοχὰς μετὰ τὸ «βραδύνει» ἐξυπακούεται «ἐλθεῖν». Τουτέστι δὲν βραδύνει νὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος (Πρβλ. Κριτ. 5: 8 κατὰ τὸ Μασ.· Α΄ Τιμ. 3: 15 - 16· Ἑβρ. 10: 37). Συνεπῶς ὁ «Κύριος» τοῦ στίχ. 9 εἶνε ὁ Ἰησοῦς, ὅστις θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν. Ὅτι δ' ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁ «Κύριος», ὅστις «οὐ βραδύνει», ἀλλὰ «μακροθυμεῖ», εἶνε ὁ Ἰησοῦς, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ στίχ. 15, ἔνθα ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ «τῆς μακροθυμίας» αὐτοῦ καὶ καλεῖται «ὁ Κύριος ἡμῶν», ὡς δηλαδὴ συχνάκις καλεῖται ὁ Ἰησοῦς ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς, καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν Β΄ Ἐπιστολῇ τοῦ Πέτρου (1: 2, 8, 11, 14, 16· 3: 18). Ἄρα καὶ ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τοῦ στίχ. 10, ὅστις περιέχει τὴν ἑβραϊκὴν ἔκφρασιν «ἡ ἡμέρα Κυρίου» (ὡς βεβαίως καὶ τοῦ στίχ. 8), εἶνε ὁ Ἰησοῦς.

Κατόπιν τούτων ὁ ἐν Β΄ Πέτρ. 3: 12 χαρακτηρισμὸς τῆς δευτέρας παρουσίας ὡς «τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας» οὐδὲν ἄλλο λέγει, εἰμὴ ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ταὐτίζεται μετὰ τῆς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ταὐτίζεται μετ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐν αὐτῇ μάλιστα

τῇ Β΄ Ἐπιστολῇ τοῦ Πέτρου, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς στίχῳ, ἐν τῇ φράσει, «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ», προφανῶς γίνεται ταύτισις Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ διακρίσεως, πρὸ τῆς λέξεως «σωτῆρος» ἀναγκαίως θὰ ἐτίθετο τὸ ἄρθρον. Εἰς τὴν φράσιν τοῦ δευτέρου στίχου, «τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν», ὅπου πράγματι γίνεται διάκρισις, τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἄρθρου πρὸ τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦ» δικαιολογεῖ τὸ ἔναρθρον τῆς παραθέσεως «τοῦ Κυρίου ἡμῶν». Ὅτι δὲ εἰς δύο συνεχομένους στίχους γίνεται ταύτισις ἅμα καὶ διάκρισις Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, τοῦτο εἰς τὸν δεχόμενον τὴν θεοπνευστίαν τῆς Γραφῆς καὶ τὸ μυστήριον τοῦ ἑνιαίου ἅμα καὶ τριαδικοῦ Θεοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, δὲν προξενεῖ κατάπληξιν, ἄλλωστε καὶ ἐπειδὴ τὸ παράδοξον ἐν τῇ Γραφῇ εἶνε σύνηθες.

Κύριος παρὰ Κυρίου

Εἰς τὸ Γεν. 19: 24 ἀναγινώσκομεν: «Καὶ Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ». Ἡ ἐνταῦθα περιεχομένη διατύπωσις «Κύριος παρὰ Κυρίου» (יְהוָה מֵאֵת יְהוָה) εἶνε περίεργος. Ὡς πιθανὸν ἐθεωρήθη, ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης διατυπώσεως ἡ Γραφὴ θέλει νὰ τονίσῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ἔβρεξεν ἐξ ἑαυτοῦ, διὰ τῆς ἀμέσου δηλαδὴ δυνάμεως αὐτοῦ καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ συνήθους τρόπου τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ ἡ φράσις «παρὰ Κυρίου» ἢ ἡ φράσις «ἔβρεξεν ὁ Κύριος» θὰ ἐπερίττευε, δεδομένου ὅτι βροχὴ πυρὸς καὶ θείου «ἐξ οὐρανοῦ» εἶνε ἀδύνατον νὰ προκληθῇ κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τῆς φύσεως. Ἂν τὸ χωρίον ἔλεγεν ἁπλῶς, «Καὶ Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ» ἤ, «Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ», τοῦτο θὰ ἤρκει ἵνα δείξῃ τὸ ὅλως ἔκτακτον καὶ θεήλατον τῆς καταστροφῆς. Θὰ ἤρκει δὲ καὶ τὸ ἔτι ἁπλούστερον, «Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ». Ἄλλωστε καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γραφῆς γίνεται λόγος περὶ θαυματουργικῆς πτώσεως πυρός, θείου καὶ χαλάζης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς παραδειγματικὴν τιμωρίαν ἀνθρώπων ἢ ἄλλον σκοπόν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιῆται ἡ ἐν λόγῳ περίεργος διατύπωσις (Ἐξόδ. 9: 23· Γ΄ Βασ. 18: 38· Δ΄ Βασ. 1: 10, 12, 14· Β΄ Παρ. 7: 1· Β΄ Μακ. 2: 10· Ἰεζ. 38: 22).

Ὡς δεικνύουν, μάλιστα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης, πλεῖστα περίεργα περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἔννοιαν χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ καταπληκτικῶς ὅμοια πρὸς τὸ προκείμενον

χωρίον τῆς Γενέσεως, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ συνάφεια τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καὶ ἓν χωρίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ Β΄ Τιμ. 1: 18, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς διατύπωσις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ παροῦσα παράγραφος ἀποβλέπει, ἡ ἔκφρασις «Κύριος παρὰ Κυρίου» εἶνε μυστηριώδης, ὑποδηλοῦσα τὸ μυστήριον τῆς διακρίσεως ἐν τῷ Θεῷ προσώπων.

Τὴν διάκρισιν ταύτην ὑπαινίσσονται πρῶτον τὰ χωρία Γεν. 1: 26· 3: 22· 11: 7. Ἐν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ὁμιλῶν, χωρὶς παραδόξως νὰ λέγεται πρὸς τί ἀπευθύνεται, χρησιμοποιεῖ πληθυντικὸν («ποιήσωμεν», «ἡμῶν», «δεῦτε καταβάντες συγχέωμεν»). Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς ἀγγέλους οὐδὲν ἔρεισμα εὑρίσκει εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἢ τὰς συναφείας αὐτῶν ἢ τὴν Γραφὴν ἐν γένει. Ἂν ὁ Θεὸς ἀπηυθύνετο πρὸς ὄντα ἐκτὸς ἑαυτοῦ, στοιχειώδης κανὼν τοῦ λόγου ἀπαιτεῖ νὰ εἶχε δηλωθῆ πρὸς ποίους ἀπηυθύνετο. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ προσώπων ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ, καὶ κατ' οὐσίαν λόγου τοῦ Θεοῦ καθ' ἑαυτόν, οἱονεὶ μονολόγου, τὸ πρᾶγμα διαφέρει, μάλιστα ἀφοῦ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θεότητος σκοπίμως ὁ Θεὸς ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ συνεσκιασμένως, τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μυστηρίου προοδευτικῶς ἐν τῇ Γραφῇ χωρούσης καὶ πλήρως γινομένης ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, σαφῶς μαρτυροῦντος τὴν Τριάδα, ἰδίᾳ ἐν τῷ κλασσικῷ χωρίῳ Ματθ. 28: 19. Ἐπὶ πλέον, εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ Γεν. 1: 26 ἀποκλείεται, ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται ὑπαινιγμὸς ἀγγέλων, διότι κατὰ τὸν εὐθὺς ἑπόμενον στίχ. 27 τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν ὁ Θεός, ὄχι καὶ οἱ ἄγγελοι, ἐποίησε δὲ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ, ὄχι καὶ τῶν ἀγγέλων.

Ὁ ἰσχυρισμὸς ἐπίσης, ὅτι εἰς τὰ ἐν λόγῳ χωρία τῆς Γενέσεως πρόκειται περὶ πληθυντικοῦ μεγαλοπρεπείας συναντωμένου εἰς τοὺς λόγους τῶν ἀρχόντων τῆς Περσίας, πρῶτον μὲν ἔχει ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι τὰ χωρία ταῦτα προηγοῦνται κατὰ πολὺ τῆς Περσικῆς περιόδου καὶ ἄρα ἡ συνήθεια τῆς χρήσεως τοῦ πληθυντικοῦ μεγαλοπρεπείας δυνατὸν νὰ εἶνε μεταγενεστέρα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὰ χωρία ἐγράφησαν, δεύτερον ὅτι εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς ἡ χρῆσις πληθυντικοῦ μεγαλοπρεπείας ἢ εὐγενείας δὲν εἶνε οἰκεία, τρίτον δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, εἰς τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν χωρίων τῆς Γενέσεως, ἤτοι τὸ 3: 22 καὶ τὸ 11: 7, ὁ πληθυντικὸς μεγαλοπρεπείας ἀποκλείεται ἀπολύτως ἐκ τῶν φράσεων «εἷς ἐξ ἡμῶν» καὶ «δεῦτε» (β΄ πρόσωπον) ἀντιστοίχως(*).

(*) Καὶ αὐτὸς ὁ πληθυντικὸς τῆς μεγαλοπρεπείας ἢ εὐγενείας ὡς τρόπος ἐκφράσεως τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχῃ κατὰ βάθος σχέσιν πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

Ὁμοίως πληθυντικὸν χρησιμοποιεῖ ὁ Θεὸς ἐν Ἠσ. 6: 8 (κατὰ τὸ Μασ.) 41: 22, 23, 26· 43: 9 (κατὰ τὸ Μασ.)· 57: 14 (κατὰ τοὺς Ο΄)· Ὡσ. 11: 2, 12 («αὐτῶν», «ἁγίων», κατὰ τὸ Μασ.)· Ἠσ. 16: 6· Ὀβδ. 1 (κατὰ τὸ Μασ.)· Ἰερ. 48: 29 (κατὰ τὸ Μασ.). Προσέτι πληθυντικὸν περὶ Θεοῦ χρησιμοποιεῖ ὁ Δαβὶδ ἐν Β΄ Βασ. 7: 23 («ὑπὲρ ὑμῶν», τουτέστιν ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν θείων προσώπων, κατὰ τὸ Μασ.) καὶ ὁ ἐν Ἰερ. 17: 12 ὁμιλῶν («ἁγίασμα ἡμῶν»), ὅστις καθ' ἡμᾶς εἶνε ὁ Μεσσίας, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ ἑπομένου στίχ. 13, «οἱ ἀποστάται ἀπ' ἐμοῦ», κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τοὺς ἐν συνεχείᾳ στίχ. 14 - 18. Ὅμοιος ἴσως εἶνε καὶ ὁ ἐν Δαν. 7: 5 πληθυντικὸς («ἔλεγον»).

Τὴν διάκρισιν ἐν τῷ Θεῷ προσώπων ὑπεμφαίνει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, εἴς τινα δ' ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ σαφῶς ἐμφαίνει. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς μέγα πλῆθος ἐδαφίων, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Προφήταις, παρατηρεῖται τὸ ἑξῆς φαινόμενον: Ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ περὶ Θεοῦ κατὰ τρίτον πρόσωπον. Ἐπίσης, ἐνῷ ὁμιλεῖ κατὰ πρῶτον πρόσωπον, ἀποτόμως μεταβάλλει τὸ πρόσωπον εἰς τρίτον, ἢ ἀντιστρόφως, ἐνῷ ὁμιλεῖ κατὰ τρίτον πρόσωπον, ἀποτόμως μεταβάλλει τὸ πρόσωπον εἰς πρῶτον. Ἄνθρωποι ἐπίσης, ἐνῷ ἀπευθύνονται εἰς τὸν Θεὸν καὶ χρησιμοποιοῦν κανονικῶς δεύτερον πρόσωπον, αἴφνης μεταβάλλουν καὶ ὁμιλοῦν περὶ Θεοῦ εἰς τρίτον πρόσωπον, ἢ πράττουν τὸ ἀντίστροφον. Διὰ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς οὕτως ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ἰδὲ ἐνδεικτικῶς Ἠσ. 6: 11 - 12· 8: 5 - 7· Ὡσ. 1: 7· Μιχ. 4: 7· Ναοὺμ 1: 13 - 14· Σοφον. 3: 9· Ἰερ. 36 (29): 4· 33 (26): 2· Σοφον. κεφ. 1. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁμιλητὴς φαίνεται ὅτι εἶνε μόνον ὁ Θεός, ἔχομεν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ τρίτον καὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου πάλιν εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον. Διὰ δὲ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς οὕτως ὁμιλοῦν ἄνθρωποι, ἰδὲ ἐνδεικτικῶς Ψαλμ. 20: 10 (21: 9)· 25(26): 1· 29: 9 (30: 8)· 61: 12 - 13 (62: 11 - 12)· Θρήν. 3: 22 -23· Δαν. 9: 4 - 19. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περικοπῇ ἔχομεν ἐπανειλημμένως ἐναλλαγὴν μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου προσώπου.

Τὸ νὰ ὁμιλῇ τις περὶ ἑαυτοῦ κατὰ τρίτον πρόσωπον δὲν εἶνε βεβαίως ἄγνωστον καὶ εἰς τὸν κοινὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐν τῇ Γραφῇ καὶ δή, ὡς ἐλέχθη, παρὰ τοῖς Προφήταις παρατηρεῖται πλειστάκις, εἰς ποσοστὸν τεραστίως δυσανάλογον πρὸς πάντα ἀνθρώπινον λόγον καὶ πρὸς πᾶν ἀνθρώπινον βιβλίον. Καὶ μόνον δ' ἕνεκα τούτου τὸ φαινόμενον ἐν τῇ Γραφῇ εἶνε δύσκολον νὰ θεωρηθῇ πάντοτε ὡς τρόπος τοῦ λέγειν. Οὔτε ἡ ἐναλλαγὴ προσώπων δύναται νὰ θεωρηθῇ πάντοτε ὡς τρόπος τοῦ λέγειν. Οὔτε ἐπίσης ἡ ὑπόθεσις τῆς πολλάκις ἐν τῷ θεοπνεύστῳ λόγῳ ἀποτόμου καὶ ἄνευ δηλώσεως εἰσαγωγῆς ἄλλου ὁμιλητοῦ,

οὔτε ἡ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ λόγῳ τάσις τοῦ παραλληλισμοῦ λέξεων καὶ νοημάτων, οὔτε ἡ χρῆσις στερεοτύπων ἐκφράσεων περιεχουσῶν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὔτε λόγοι ἐξάρσεως καὶ ἐμφάσεως ἐξηγοῦν πλήρως καὶ ὁριστικῶς τὸ φαινόμενον. Ὡς τρόπος τοῦ λέγειν εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ τὸ φαινόμενον ἐν χωρίοις οἷα Ἐξόδ. 34: 6· Ὡσ. 1: 2· Ἰωὴλ 2: 12 - 13. Ἐκ τῆς σιωπηρᾶς εἰσαγωγῆς εἰς τὸν λόγον ἄλλου ὁμιλητοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐν χωρίοις οἷον Ζαχ. 14: 2 - 3. Ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ παραλληλισμοῦ ἐν χωρίοις οἷον Ἠσ. 29: 23. Ἐκ τῆς χρήσεως στερεοτύπων ἐκφράσεων ἐν χωρίοις οἷον Μαλ. 4: 4 (5), ὅπου, ἀντὶ νὰ εἴπῃ «τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν», εἶπε «τὴν ἡμέραν Κυρίου», ὅπερ εἶνε στερεότυπος ἔκφρασις. Ἐκ λόγων δὲ ἐξάρσεως καὶ ἐμφάσεως ἐν χωρίοις οἷα Γ΄ Βασ. 19: 10· Ἠσ. 21: 16 - 17.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μέγας ἀριθμὸς χωρίων, ἐν τοῖς ὁποίοις τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως, εἰμὴ μόνον ὡς δηλωτικὸν διακρίσεως ἐν τῇ Θεότητι προσώπων. Χωρία καθ' ἡμᾶς εἰσηγούμενα τὴν διάκρισιν ἐν τῇ Θεότητι προσώπων ἐκτὸς ἄλλων εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ διδακτικῶν βιβλίων: Γεν. 9: 5 - 6 (κατὰ τὸ Μασ.)· Ἐξόδ. 21: 13· 31: 17· Λευϊτ. 26: 46 (κατὰ τοὺς Ο΄)· Δευτ. 1: 8 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· 28: 20· Β΄ Βασ. 7: 11 - 12· Α΄ Παρ. 17: 10 - 11· Β΄ Παρ. 34: 27 (κατὰ τὸ Μασ.)· Ψαλμ. 44: 7 - 8 (45: 6 - 7)· 61: 12 - 13 (62: 11 - 12)· 74 (75), ὅπου καθ' ἡμᾶς ὁμιλεῖ ὁ Μεσσίας ὡς εἷς τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ γενικώτερον τῶν ἀνθρώπων, ἅμα δὲ καὶ ὡς Θεὸς («Ἐξομολογησόμεθα», «ἐπικαλεσόμεθα» κατὰ τοὺς Ο΄, στίχ. 2 (1) — «ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς», στίχ. 4(3), «καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω», στίχ. 10)· 90(91), ὅπου ὁ Ψαλμῳδὸς διακρίνει μεταξὺ δύο προσώπων τῆς Θεότητος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶνε ὁ Μεσσίας (ἰδὲ στίχ. 2 - 3 καὶ 9, τὸν τελευταῖον κατὰ τοὺς Ο΄)· 94: 8 - 11 (95: 7 - 11) (ὅθεν παράθεσις ἐν Ἑβρ. 3: 7 - 11)· 144 (145): 11 - 12 (κατὰ τὸ Μασ.).

Ἐκ τῶν τεσσάρων μεγάλων προφητῶν: Ἠσ. 2: 6 - 9 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 6: 11 - 12 (Πρβλ. στίχ. 8 κατὰ τὸ Μασ.)· 8: 11 - 14, ὅπου ὁ «Κύριος» (Γιαχβὲ) ὁμιλεῖ περὶ «Κυρίου» (Γιαχβὲ) ὡς λίθου προσκόμματος καὶ πέτρας σκανδάλου, ἤτοι περὶ τοῦ Μεσσίου (Ρωμ. 9: 33· Α΄ Πέτρ. 2: 7)· 10: 12 (κατὰ τὸ Μασ.)· 11: 15 - 16 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 16: 13 - 14 (κατὰ τοὺς Ο΄, ἀξία δὲ παρατηρήσεως καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἀορίστου «ἐλάλησε» καὶ τοῦ ἐνεστῶτος «λέγω»: Τὸ ἓν θεῖον πρόσωπον «ἐλάλησε» κατὰ τὸ παρελθόν, τὸ δὲ ἄλλο διαβιβάζει τώρα τὰ λαληθέντα καὶ προσθέτει νέον στοιχεῖον)· 22: 17 - 23 (ἰδὲ ἰδίᾳ τὸν στίχ. 19 κατὰ τὸ Μασ.)·

45: 1 - 3 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄, παρ' οἷς τὸ χωρίον εἶνε παραδοξότερον: «τῷ χριστῷ μ ο υ»)· 45: 14 (κατὰ τοὺς Ο΄), ὅπου ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μεσσίαν, ὅστις ἐν αὐτῷ ἔχει τὸν Θεὸν καὶ ἅμα εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός, «Θεὸς κρυπτόμενος» κατὰ τὸν ἑπόμενον στίχ. 15 συμφώνως πρὸς τὸ Μασοριτικόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄΄ 48:12 - 16· 51: 15 (κατὰ τὸ Μασ.)· 51: 16 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 61: 1 - 8· 62: 1 - 2 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 62: 6 - 7 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 62: 8 - 9· 62: 10 - 11· (κατὰ τοὺς Ο΄)· 65: 15 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· Ἱερ. 6: 11 - 12 (κατὰ τὸ Μασ.)· 12: 14· 14: 15· 17: 13 (κατὰ τὸ Μασ.)· 23: 1 - 2· 32: 22 - 23 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 35 (28): 13 - 14 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· 36 (29): 4· 39 (32): 14 - 15· 29: 20 - 21 (κατὰ τὸ Μασ.)· Ἰεζ. 11: 5· 18: 1 - 3· 25: 12 - 13· 25: 15 - 16· 34: 7 - 10· 34: 17 (κατὰ τὸ Μασ.)· 44: 2· Δαν. 9: 8 - 15, ὅπου ὁ προφήτης προσευχόμενος εἰς τὸν Θεὸν χρησιμοποιεῖ περὶ αὐτοῦ κανονικῶς δεύτερον πρόσωπον καὶ παραδόξως τρίτον πρόσωπον, τῶν δύο προσώπων πολλάκις ἐναλλασσομένων· 9: 17 (κατὰ τὸ Μασ.).

Ἐκ τῶν δώδεκα μικρῶν προφητῶν: Ὡσ. 8: 12 - 14· Ἀμ. 3: 1, ἔνθα ἀξιοπρόσεκτος καὶ ὁ ἀόριστος «ἐλάλησεν»: Ὁ Κύριος «ἐλάλησε» κατὰ τὸ παρελθόν, τώρα δὲ ἐγώ, ὅστις ἄλλοτε «ἀνήγαγον» ὑμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀναγγέλλω τὰ λαληθέντα· 4: 11· 4: 12 - 13 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· Μιχ. 4: 13 (ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασ.)· 5: 1 - 3 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 7: 19 - 20 (κατὰ τοὺς Ο΄)· Ἰωὴλ 2: 12 - 14· 4 (3): 8· 4 (3): 21· Ἀβδ. 1 (ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασ., ὅπερ εἶνε παραδοξότερον λόγῳ τοῦ πληθυντικοῦ «ἠκούσαμεν»)· Ναοὺμ 1: 13 - 14· Ἀββ. 3: 8 - 9 (κατὰ τοὺς Ο΄)· Σοφον. 1: 8· Ἀγγ. 1: 2 - 5· 1: 17 - 18 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· 2: 5· Ζαχ. 1: 1 - 2· 1: 3· 1: 17 (ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασ.)· 2: 12 - 15 (8 - 11)· 3: 2· 4· 8 - 9· 6: 12 - 15· 7: 12 - 13 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· 9: 6 - 8· 10: 3 - 6 (ἰδὲ ἰδίᾳ τὸν στίχ 3 κατὰ τὸ Μασ.)· 10: 12· 11: 10 - 11· Μαλ. 1: 9 (κατὰ τὸ Μασ.)· 2: 13 - 14 (κατὰ τοὺς Ο΄)· 3: 1.

Τὴν διάκρισιν ἐν τῇ Θεότητι προσώπων εἰσηγοῦνται καὶ ἄλλης τάξεως περίεργα χωρία, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐμφανίζεται ὁ περίφημος «ἄγγελος Κυρίου (Γιαχβέ)» ἢ «ἄγγελος Θεοῦ», ὁ ὁποῖος ἅμα παρουσιάζεται ὡς Θεὸς καὶ ρητῶς καλεῖται «Θεός» καὶ «Κύριος» (Γιαχβέ). Τοιαῦτα χωρία εἶνε τὰ ἑξῆς.

Γεν. 16: 7 - 14 (ἐν στίχ. 11 ὁ «ἄγγελος Κυρίου» διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ «Κυρίου», προφανῶς τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὸν Θεοῦ Πατρός, ἐν στίχ. 10 ταὐτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὴν Θεότητα, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ὁμιλεῖ ὡς Θεός, καὶ ἐν στίχ. 13 ρητῶς λέγεται «Θεός» καὶ «Κύριος», Γιαχβέ)· 21: 17 - 19· 22: 11 - 18· 31: 11 - 13· Ἐξόδ. 3: 2 - 21· Κριτ. 2: 1 - 5 (κατὰ τὸ Μασ.)· 6: 11 - 24· 13: 3 - 23. Πρβλ. Γεν. 18: 1 - 19: 29· 32:24 - 32· 48: 15 -

16· Ἐξόδ. 13: 21 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ 14: 19· 23: 20 - 21· 33: 14 - 15 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ Ἡσ. 63: 9 (ἀμφότερα κατὰ τὸ Μασ., πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄)· Ἀριθμ. 22: 31 - 35· Ἰησ. 5: 13 - 6: 5· Κριτ. 5: 23· Μαλ. 3: 1 («ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης»).

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁμιλοῦν ὁ ἐν λόγῳ «ἄγγελος Κυρίου», οἱ εἰς οὓς ἐμφανίζεται καὶ ἡ Γραφὴ περὶ αὐτοῦ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπουν, ὅτι οὗτος εἶνε πρόσωπον ἐν τῇ Θεότητι. Ἡ δὲ ἐκδοχή, καθ' ἣν οὗτος εἶνε εἷς ἐκ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ καὶ παρουσιάζεται ὡς Γιαχβὲ ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν Γιαχβέ, στερεῖται σοβαρότητος. Ἀντιπρόσωπός τινος οὐδέποτε ὁμιλεῖ ὡς αὐτὸς ὁ ἀντιπροσωπευόμενος, ἰδιοποιούμενος τὰ ἐκείνου, καὶ οὐδέποτε ὀνομάζει ἑαυτὸν ἢ ὀνομάζεται ὑπ' ἄλλων διὰ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου. Καὶ ἂν τοῦτο ἰσχύει περὶ ἀντιπροσώπων ἀνθρώπων, πολλῷ μᾶλλον ἰσχύει περὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἰδιώματα καὶ τὸ ὄνομα εἶνε ἀποκλειστικῶς προσωπικά. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀντιπροσώπων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν Ἀποστόλων, οὐδείς ποτε ὡμίλησεν ὡς ἐὰν ἦτο αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ οὐδεὶς ὠνόμασεν ἑαυτὸν ἢ ὠνομάσθη ὑπὸ ἄλλων Γιαχβέ. Ἐκ τῶν μεγίστων δὲ ἀγγέλων ὁ Γαβριήλ, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐμφανισθεὶς εἰς ἀνθρώπους, δὲν ὡμίλησεν ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς πραγματικὸς ἄγγελος, καὶ δὲν ἐγνωρίσθη διὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος (Δαν. 8: 16 - 26· 9: 21 - 27, — ὡς ὀρθῆς ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ λαμβανομένης τῆς γραφῆς τοῦ Μασ. καὶ τῶν Ο΄ «θυσία» ἀντὶ τῆς τοῦ Θεοδοτίωνος «θυσίας μου» —· Λουκ. 1: 11 - 20, 26 - 38). Ἐπίσης ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ καλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος (Δαν. 10: 13, 21· 12: 1· Ἰούδ. 9). Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν, ὅτι εἷς ἐκ τῶν ἀγγέλων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι εἶνε ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, ἦτο δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ ὡς αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν θὰ διέκρινεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβέ, διότι ἄλλως θὰ παρουσίαζε συγχρόνως ἑαυτὸν καὶ ὡς Γιαχβὲ καὶ ὡς ἄγγελον, πρᾶγμα ἀντιφατικὸν καὶ κωμικόν. Ὁ ἐν λόγῳ «ἄγγελος Κυρίου» καὶ ταὐτίζει ἑαυτὸν μετὰ τοῦ Γιαχβὲ καὶ διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβέ, διότι δὲν εἶνε πραγματικὸς ἄγγελος, ἀλλ' ἓν ἐκ τῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Ἐν προκειμένῳ δηλαδὴ ὁ «ἄγγελος Κυρίου» ἢ «ἄγγελος Θεοῦ» δὲν εἶνε «ἄγγελος» ἐν τῇ εἰδικῇ καὶ συνήθει τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, ὡς ὁ Γαβριήλ, ἀλλ' ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἤτοι ἐξάγγελος, μηνυτής, ἀπεσταλμένος. Ὅπως ἡ ἑλληνικὴ λέξις «ἄγγελος» ἔχει στενοτέραν καὶ εὐρυτέραν ἔννοιαν, οὕτω καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἑβραϊκὴ (Γεν. 28: 12· Ψαλμ. 103 (104): 4—Γεν. 32: 3· Ἀριθ. 20: 14· Ἀγγ. 1: 13· Μαλ. 2: 7· 3: 1). Καὶ ἄγγελος μὲν Κυρίου ἢ Θεοῦ καλεῖται τὸ ἐν λόγῳ μυστηριῶδες ὂν ὡς ἀπεσταλμέ-

νος καὶ ἐξάγγελος τῶν βουλῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ Πατρός, Κύριος δὲ ἢ Θεὸς καλεῖται ὡς εἷς τῆς Τριάδος, ὅστις ἔχει τὴν θείαν οὐσίαν καὶ συνεπῶς εἶνε Θεὸς ἢ Κύριος. Ἐν τῷ σημείῳ δὲ τούτῳ δέον νὰ ὑπογραμμισθῇ ὡς ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὸ πρόσωπον, ὅπερ τὸ πρῶτον ἐγνωρίσθη εἰς τὸν Μωυσῆν διὰ τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, δὲν εἶνε ὁ Πατήρ, ἀλλ' ἄγγελος, ἤτοι ἀπεσταλμένος, τοῦ Γιαχβὲ Πατρός, ἄλλο δηλονότι θεῖον πρόσωπον (Ἐξόδ. 3: 2, 4, 6, 7 - 8, 14 - 16).

Κατὰ τοὺς Πατέρας ὁ περίφημος «ἄγγελος Κυρίου» καὶ ἅμα «Κύριος» εἶνε ὁ Υἱός, ὅστις ἐν Ἠσ. 9: 6 χαρακτηρίζεται ὡς «μεγάλης βουλῆς ἄγγελος» (κατὰ τοὺς Ο΄), ἐν Μαλ. 3: 1 ὡς «ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης», καὶ πρὶν ἢ μεσιτεύσῃ ἐν τῇ ἀπολυτρώσει, ἐμεσίτευσεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

Ὁπωσδήποτε ὁ μυστηριώδης «ἄγγελος Κυρίου» εἶνε ἄλλο πρόσωπον ἐν τῇ Θεότητι παρὰ τὸν Πατέρα.

Ἰδιαιτέρως ἀναφέρομεν τριαδικὰ χωρία, ἤτοι χωρία ἔνθα βλέπομεν διάκρισιν καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Ὡς τοιαῦτα χωρία ἐκτὸς ἄλλων θεωροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Ψαλμ. 109(110), ὅπου ὁ «Κύριος» (Πατὴρ) ἀπευθύνεται πρὸς τὸν «Κύριον» (Υἱὸν - Μεσσίαν), στίχ 1, ὁ αὐτὸς δὲ ὁμιλῶν καὶ ἐν τοῖς ὑπολοίποις στίχοις καὶ ὄχι ὁ Δαβὶδ (συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἀρχῇ δήλωσιν τοῦ Ψαλμῳδοῦ, τὸν στίχ. 3 κατὰ τοὺς Ο΄, καὶ ἕνεκα τοῦ ὅτι θὰ ἦτο ἀνάρμοστον εἰς τὸν Μεσσίαν ν' ἀκούῃ χρηματισμοὺς καὶ διαβεβαιώσεις παρ' ἀνθρώπου καὶ ὄχι παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ), ποιεῖται λόγον περὶ τρίτου «Κυρίου» (τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἢ Παρακλήτου), στίχ. 2, 4, 5, χρησιμοποιῶν περὶ αὐτοῦ τρίτον πρόσωπον, καὶ ἐν στίχ. 5 παριστῶν αὐτὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ Μεσσίου, ἐνῷ αὐτὸς ὁ ὁμιλῶν κατὰ τὸν στίχ. 1 παρίσταται ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Μεσσίου.

Ἠσ. 8: 5 - 8 (ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασ.), ὅπου εἷς «Κύριος», στίχ. 5, ὁμιλεῖ περὶ ἄλλου «Κυρίου», στίχ. 7, καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν «Ἐμμανουήλ», στίχ. 8· 53: 8 - 10 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄), ὅπου ἓν θεῖον πρόσωπον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Μεσσίου καὶ ἀναφέρει ἐπίσης ἄλλο θεῖον πρόσωπον, ὅπερ ὀνομάζει «Κύριον».

Ἰερ. 2: 1 - 3 (κατὰ τοὺς Ο΄), ὅπου ἓν θεῖον πρόσωπον ὁμιλεῖ («Καὶ εἶπε») ἀναφερόμενον εἰς δεύτερον θεῖον πρόσωπον («τάδε λέγει Κύριος»), ὅπερ ἐπίσης ὁμιλεῖ ἀναφερόμενον εἰς τρίτον θεῖον πρόσωπον («λέγει Κύριος»), ὅπερ ἐκφράζεται περὶ ἑαυτοῦ κατὰ γ΄ πρόσωπον πρὸς ἔξαρσιν («τοῦ ἐξακολουθῆσαί σε τῷ ἁγίῳ Ἰσραήλ, λέγει Κύριος ἅγιος Ἰσραήλ)· 36 (29): 4 - 7· 37 (30): 1 - 3· 39 (32): 36 - 42, ὅπου θεῖον

πρόσωπον ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν προφήτην ἀναφέρεται εἰς «Κύριον τὸν Θεὸν 'Ισραήλ», στίχ. 36, ὅστις πάλιν ἀναφέρεται εἰς ἄλλον «Κύριον», στίχ. 42· 40 (33): 1-5, ὅπου διὰ τοῦ ὀνόματος «Κύριος» (Γιαχβὲ) ἀναφέρονται καὶ τὰ τρία πρόσωπα ὡς ἑξῆς: εἰς «Κύριος», στίχ. 1, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν προφήτην (τὸ Πνεῦμα τὸ "Αγιον τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν) καὶ ἀναφέρεται εἰς λόγους ἄλλου «Κυρίου», στίχ. 2, ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς «ποιῶν γῆν καὶ πλάσσων αὐτὴν» (ὁ Υἱός, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ Πνεῦμα τὸ "Αγιον λαμβάνει καὶ ἀναγγέλλει ἡμῖν, 'Ιωάν. 16: 14, καὶ ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ ἄμεσον τῆς δημιουργίας αἴτιον, 'Ιωάν. 1: 3· 'Εβρ. 1: 10), οὗτος δὲ ἀναφέρεται εἰς ἄλλον πάλιν «Κύριον», στίχ. 4, ὅστις λαμβάνει ἀποφάσεις, στίχ. 6 ἑξ. (ὁ Πατήρ), καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου σαφέστατα διακρίνει ἑαυτόν, στίχ. 4-5 («εἶπε Κύριος», γ΄ πρόσωπον, — «ἐπάταξα», α΄ πρόσωπον). Τὸ χωρίον τοῦτο, εἰς τὸν τύπον τοῦ ὁποίου ἀπαντοῦν καὶ πολλὰ ἄλλα, δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς κλασσικὸν τριαδικὸν χωρίον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ· 41 (34): 12-17 (ἰδὲ ἰδίᾳ τὸν στίχ. 12 κατὰ τὸ Μασ.)· 42 (35): 12-17· 44 (37): 6-9 (ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄)· 51 (44): 25-30.

'Ιεζ. 5: 5-8· 13: 8-13· 23: 18-28· 26: 1-7.

'Αγγ. 2: 4-6· Ζαχ. 2: 9-15 (5-11), ὅπου εἷς «Κύριος» (τὸ Πνεῦμα), στίχ. 9 (5), ὁμιλεῖ περὶ δευτέρου «Κυρίου» (τοῦ Μεσσίου), στίχ. 12 (8), ὅστις πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τρίτου «Κυρίου» (τοῦ Πατρός), στίχ. 13 (9)· 7: 8-13 (ἰδὲ ἰδίᾳ τὸν στίχ. 12 κατὰ τοὺς Ο΄).

Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μνημονευθέντων χωρίων, ὡς καὶ εἰς ἄλλα ὅμοια, οἱ ἑρμηνευταί, παρὰ τὸ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἄπλετον φῶς, οὔτε βλέπουν, ἢ οὔτε κἂν ὑποπτεύονται τὴν διάκρισιν θείων προσώπων. 'Εν τούτοις εἶνε ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι εἰς πολλὰ τῶν περιέργων αὐτῶν χωρίων ὑπάρχουν σημαντικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ Μασοριτικοῦ καὶ Ο΄. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ σημαίνουν, ὅτι ὑπῆρξαν προβληματισμοί, ὅπερ πάλιν σημαίνει, ὅτι περίεργοι διατυπώσεις χωρίων οὔτε ὡς τρόποι τοῦ λέγειν ἐθεωρήθησαν, οὔτε ὡς ἑβραϊσμοί, οὔτε ἄλλως πως, ἀλλ' ὡς παραφθοραὶ καὶ ἀνωμαλίαι. "Οθεν καὶ ἀπετολμήθησαν «διορθώσεις» πρὸς ἐξομάλυνσιν δῆθεν τοῦ κειμένου.

'Εκ τούτων καθίσταται φανερὰ ἡ ἀνάγκη ἀναθεωρήσεως ὡρισμένων τρόπων καὶ μεθόδων ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Γραφῆς. 'Η ἐξέτασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ δὴ τῶν Προφητῶν ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς διακρίσεως ἐν τῷ Θεῷ προσώπων εὐκόλως θὰ δείξῃ εἰς πάντα ἐξ ὀρθολογιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐσφαλμένων ἑρμηνευτικῶν μεθόδων καὶ προϋποθέσεων ἀπροκατάληπτον μελετητὴν τῆς Βίβλου, ὅτι ἐν πλείστοις χωρίοις, ἐν τοῖς

ὁποίοις ὡς ὁμιλητὴς νομίζεται ὁ προφήτης ἢ ἄλλο ἀνθρώπινον ἢ ἀγγελικὸν πρόσωπον, ἐν τῇ πραγματικότητι ὁμιλητὴς εἶνε θεῖον πρόσωπον. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις θὰ δείξῃ ἐπίσης, ὅτι ἡ συνήθης φράσις «λέγει Κύριος» πολλάκις λέγεται ὑπὸ θείου προσώπου περὶ ἄλλου θείου προσώπου, ὡς π.χ. ἐν Ζαχ. 1: 3.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν φράσιν «Τάδε λέγει Κύριος» περιέργως ἀπαντᾷ κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἡ φράσις «λέγει Κύριος», ἡ ὁποία φαίνεται ὡς περιττή. Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτάς, ὅπως ἡ πρώτη φράσις ὑποτίθεται ὅτι λέγεται ἐκ μέρους τοῦ προφήτου, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα φράσις ὑποτίθεται ὅτι λέγεται ἐκ μέρους τοῦ προφήτου πρὸς ἐκ νέου δήλωσιν ἢ ὑπόμνησιν τοῦ ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Κύριος. Ἀλλ' ἐκ νέου δήλωσιν ἢ ὑπόμνησις, καὶ μάλιστα διπλῆ, ἐντὸς ἑνὸς μόνον στίχου, εἰς βραχύτατον μῆκος λόγου, μετὰ μικράν τινα πρότασιν, δὲν δικαιολογεῖται. Ἐκ νέου δήλωσιν ἢ ὑπόμνησιν πράγματός τινος δικαιολογεῖ ἡ μακρότης τοῦ λόγου, ἕνεκα τῆς ὁποίας εἶνε δυνατὸν νὰ λησμονήσῃ τις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλωστε τῶν λεγομένων, «ἐπιστρέψατε πρός με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς», ἀμέσως γίνεται καταδηλον, ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη δηλώσεως τούτου ἢ ὑπομνήσεως. Τέλος δέ, ἂν μετὰ τὴν φράσιν «Τάδε λέγει Κύριος» ἠκολούθουν δύο τοὐλάχιστον προτάσεις καὶ ἔπειτα ἡ φράσις «λέγει Κύριος», θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ «Τάδε λέγει Κύριος» εἰσάγει τὴν πρώτην μόνον πρότασιν, ἡ δὲ δευτέρα πρότασις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ «λέγει Κύριος», ὅπερ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο ἐμφατικοῦ μᾶλλον ἢ ἐπαναληπτικοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλὰ τώρα ἀκολουθεῖ μία μόνον πρότασις, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ «λέγει Κύριος», ἡ δὲ εἰσαγωγικὴ φράσις «Τάδε λέγει Κύριος» φαίνεται ὡς μηδὲν εἰσάγουσα.

Διὰ ταῦτα ὑποστηρίζομεν, ὅτι τὸ διπλοῦν «λέγει Κύριος» λέγεται ἐκ μέρους τοῦ «Κυρίου» τῆς εἰσαγωγικῆς φράσεως «Τάδε λέγει Κύριος». Εἷς δηλαδὴ «Κύριος» ἀναφέρεται εἰς ἄλλον «Κύριον» καὶ εἰς τοὺς λόγους ἐκείνου, Δι' ἄλλων λέξεων, ὁ πρῶτος «Κύριος» λέγει (=ἀποκαλύπτει) ὅτι ὁ δεύτερος «Κύριος» λέγει: «ἐπιστρέψατε πρός με κλπ.». Χρησιμοποιοῦντες τὰ κατάλληλα σημεῖα στίξεως πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας ταύτης τοῦ χωρίου δέον νὰ γράψωμεν τοῦτο ὡς ἑξῆς. Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ: «"ἐπιστρέψατε πρός με", λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων, "καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς", λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων». Ἐκ τοῦ διπλοῦ «λέγει Κύριος» τὸ δεύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον εἶνε ἐμφατικὸν μᾶλλον ἢ ἐπαναληπτικόν.

Ὅτι δὲ πράγματι ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ Ζαχ. 1: 3 γίνεται διάκρι-

σις δύο θείων προσώπων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κύριος» (Γιαχβέ), δεικνύουν καὶ οἱ ἀμέσως προηγούμενοι στίχ. 1 - 2, ὅπου γίνεται ἡ αὐτὴ διάκρισις.

• Ἡ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς διακρίσεως θείων προσώπων θεώρησις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ δὴ τῶν Προφητῶν θὰ συντελέσῃ μεγάλως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος πολλῶν τμημάτων αὐτῆς, ὅπου ἐν συνεχείᾳ ὁμιλητὴς εἶνε ὁ Θεός, ἐνῷ τώρα νομίζεται, ὅτι ἐν μέρει εἶνε ὁ Θεὸς καὶ ἐν μέρει ὁ προφήτης ἢ ἄλλο πρόσωπον. Ἐπίσης θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἄρσιν πολλῶν φαινομενικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ δυσχερειῶν περὶ τὴν κατανόησιν, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ἐκ διαφόρων αὐθαιρέτων «διορθώσεων», εἰς τὴν ἀναθεώρησιν ἐσφαλμένων ἑρμηνειῶν καὶ γενικῶς εἰς εὐστοχωτέραν καὶ ὀρθοτέραν ἑρμηνείαν.

Τὰ μνημονευθέντα πάντως καὶ ἄλλα περίεργα περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἔννοιαν χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ καθ' ἑαυτὰ μέν, πολλῷ δ' ἐναργέστερον ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλληλα καὶ ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης θεωρούμενα, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἤδη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει τὴν ἐν τῷ Θεῷ διάκρισιν προσώπων.

Ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη ἐπιβεβαιοῖ τὴν διάκρισιν αὐτὴν κυρίως διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὸν Χριστὸν Γιαχβικῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἤτοι χωρίων ἀναφερομένων εἰς τὸν Γιαχβέ. Ἀναφέρομεν δύο παραδείγματα.

Ἐν Ἰωὴλ 3: 1 - 5(2: 28 - 32) εἰς προσεκτικὸν ἀναγνώστην φαίνεται, ὅτι ὁ Θεὸς Πατήρ, ὅστις ὁμιλεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐν τοῖς δύο τελευταίοις στίχοις ποιεῖται λόγον περὶ ἄλλου «Κυρίου» (ἑβρ. Γιαχβέ). Ὡς δὲ ἀλλαχοῦ εἴδομεν σχετικῶς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου παραθέσεις ἐν Πράξ. 2: 20 - 21 καὶ Ρωμ. 10: 13, πρόκειται πραγματικῶς περὶ ἄλλου προσώπου, τοῦ Γιαχβέ - Υἱοῦ (σελ. 55 - 56).

Ἐν Ψαλμ. 94: 8 - 11 (95: 7 - 11) ὑπάρχει περιεργοτάτη διατύπωσις. Ὁ ἀπὸ τῆς φράσεως «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε» ἀποτόμως λαμβάνων τὸν λόγον καὶ ὁμιλῶν εἶνε σαφέστατα Γιαχβέ (ἰδὲ στίχ. 9 - 11). Ἀλλ' ὁ Γιαχβὲ οὗτος, ἐνῷ ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ, κατὰ πρῶτον πρόσωπον («ἐπείρασάν μ ε», «ἐδοκίμασάν μ ε», «τὰ ἔργα μ ο υ», «π ρ ο σ ώ χ θ ι σ α», «ε ἶ π α» κλπ.), ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀρχικῇ φράσει «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς α ὐ τ ο ῦ ἀκούσητε» ὁμιλεῖ περὶ ἄλλου, κατὰ τρίτον πρόσωπον, χρησιμοποιῶν διὰ τὸν ἄλλον τοῦτον τὴν ἀντωνυμίαν «αὐτοῦ» καὶ ἐννοῶν τὸν προηγουμένως μνημονευθέντα ἐν τῷ Ψαλμῷ «Θεὸν» καὶ «Κύριον (Γιαχβέ)», εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀντωνυμία ἀναφέρεται. Ὁ ὁμιλῶν δηλαδὴ Γιαχβὲ ὀξέως διακρίνει μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ ἄλλου Γιαχβέ, οἱο-

νεῖ λέγων: «Ὅταν ἀκούσητε τὴν φωνὴν α ὐ τ ο ῦ, τοῦ Θεοῦ Γιαχβέ, μὴ πράξητε τὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔπραξαν εἰς ἐ μ ὲ οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τὸ μυστήριον τοῦ ὁμιλοῦντος Γιαχβὲ ἀποκαλύπτει ἡ Καινὴ Διαθήκη. Κατὰ τὸ Ἑβρ. 3: 7 ὁ Γιαχβὲ οὗτος εἶνε ρητῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ δὲ ἄλλος Γιαχβέ, τὸν ὁποῖον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐννοεῖ διὰ τῆς ἀντωνυμίας «αὐτοῦ», δὲν εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι εἶνε ὁ Θεὸς Πατήρ. Οὕτως ἐν τῷ Ψαλμικῷ χωρίῳ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα οἱονεὶ λέγει: «Σήμερον, κατὰ τὴν μεσσιακὴν «ἡμέραν» (Ἑβρ. 4: 7), ὅταν ἀκούσητε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὁ ὁποῖος τώρα λαλεῖ διὰ τοῦ Υἱοῦ (Ἑβρ. 1: 1), μὴ πράξητε τὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔπραξαν εἰς ἐμὲ τὸν Παράκλητον οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Οὕτω λύεται τὸ αἴνιγμα τοῦ περιεργοτάτου χωρίου. Ἀλλ' ἡ ἀρνητικὴ θεολογία, ἔτι δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς παρασυρόμενοι συντηρητικοὶ θεολόγοι, ἐκδέχονται τὸ χωρίον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ προκύπτουν ἐξ αὐτοῦ δύο θεῖα πρόσωπα, ἀλλ' ἕν· «Σήμερον εἴθε νὰ ἀκούσητε τὴν φωνὴν αὐτοῦ: Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κλπ.». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ὁμιλητὴς ἐν τῇ πρώτῃ προτάσει τοῦ χωρίου εἶνε ὁ Ψαλμῳδός· τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ τὸ Ἑβρ. 3: 7, λαλεῖ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ἐμπνέει τὸν Ψαλμῳδόν· οἱ δὲ λόγοι τοῦ χωρίου μετὰ τὴν πρώτην πρότασιν εἶνε τὸ περιεχόμενον «τῆς φωνῆς αὐτοῦ», τουτέστι τοῦ Θεοῦ (Πατρός). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ ἀποτελεῖ δεινὴν κακοποίησιν καὶ παρανόησιν τοῦ χωρίου διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Πρῶτον, ἡ μεταβολὴ τοῦ ὑποθετικοῦ «ἐάν» εἰς τὸ εὐχετικοῦ «εἴθε» εἶνε αὐθαιρεσία. Δεύτερον, μετὰ τὴν φράσιν «τῆς φωνῆς αὐτοῦ» διὰ τὴν φυσικότητα τοῦ λόγου θὰ ἠκολούθει μᾶλλον ἡ μετοχὴ «λεγούσης» ἢ «λέγοντος», ἂν οἱ ἐν συνεχείᾳ λόγοι ἦσαν τὸ περιεχόμενον τῆς εἰρημένης φράσεως. Τρίτον, κατὰ τὴν κρινομένην ἐκδοχὴν τὸ «ἀκούειν (τῆς φωνῆς αὐτοῦ)» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀκροᾶσθαι μετὰ προσοχῆς» ἢ «ὑπακούειν», πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἔννοιαν ἀνταποκρίνεται μόνον ἡ προτροπὴ «μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν», οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐκ τῶν ὑπολοίπων λόγων τοῦ χωρίου. Τέταρτον δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ἡ ἀπόδοσις ἐν τῷ προκειμένῳ Ψαλμικῷ χωρίῳ εἰς τὸ ρῆμα «ἀκούειν» τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀκροᾶσθαι μετὰ προσοχῆς» ἢ «ὑπακούειν» ἀντίκειται πρὸς τὰ Ἑβρ. 3: 15 - 16 («ἀ κ ο ύ σ α ν τ ε ς παρεπίκραναν»)· 4: 2 («καὶ γὰρ ἐσμὲν ε ὐ η γ γ ε λ ι σ μ έ ν ο ι, καθάπερ κἀκεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τ ῆ ς ἀ κ ο ῆ ς ἐκείνους μὴ συγκεκραμένους τῇ πίστει τοῖς ἀ κ ο ύ σ α σ ι ν»). Ὡς δεικνύουν τὰ χωρία ταῦτα, τὸ «ἀκούειν» ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπακοῆς, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς θεολογίας ἐκδοχὴ τῆς πρώτης προτάσεως τοῦ ὑπ' ὄψιν ψαλμικοῦ χωρίου

ὡς εὐχετικῆς, ἀλλ' ἔχει τὴν ἔννοιαν ἁπλῶς τῆς ἀκοῆς: Οἱ ἄνθρωποι ἤκουσαν τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Μωυσέως, ἀλλ' ἠπείθησαν· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον συνέστησε κατόπιν, ὅταν ἐκ νέου θὰ ἤκουον τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεσσίου, νὰ πειθαρχήσουν.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἑρμηνεία τῆς ἀρνητικῆς θεολογίας καταπίπτει καὶ μένει ἀκλόνητος ἡ ἑρμηνεία, καθ' ἣν ἐν τῷ περιεργοτάτῳ ψαλμικῷ χωρίῳ ὁμιλητὴς εἶνε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ διαστέλλει ἑαυτὸ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (Πατρός). Τὸ χωρίον εἶνε κλασσικὸν παράδειγμα περιέργου διατυπώσεως καὶ διακρίσεως ἐν τῷ Θεῷ προσώπων.

Ἤδη δὲ κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἴδωμεν, ὡς ἐκ τῶν πλέον ἐναργῶν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ μυστηρίου τῆς Θεότητος, τρεῖς περικοπὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰς μὲν δύο περὶ τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος ἰδιαιτέρως ἑκάστου, τὴν δὲ τρίτην περὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Θεότητος ὁμοῦ.

Ἡ πρώτη περικοπὴ εἶνε ἡ Σοφ. Σολ. 18: 14 - 18. Ἐν αὐτῇ ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθυνόμενος καὶ εἰς τὴν θανάτωσιν τῶν πρωτοτόκων τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν πρὸ τῆς Ἐξόδου νύκτα ἀναφερόμενος λέγει: «Ἡσύχου σιγῆς περιεχούσης τὰ πάντα καὶ νυκτὸς ἐν ἰδίῳ τάχει μεσαζούσης, ὁ παντοδύναμός σου Λόγος ἀπ' οὐρανοῦ ἐκ θρόνων βασιλειῶν ἀπότομος πολεμιστὴς εἰς μέσον τῆς ὀλεθρίας ἥλατο γῆς, ξίφος ὀξὺ τὴν ἀνυπόστατον ἐπιταγήν σου φέρων, καὶ στὰς ἐπλήρωσε τὰ πάντα θανάτου· καὶ οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπὶ γῆς». Ὡς καὶ παρ' Ἰωάννῃ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐνυπόστατος, παντοδύναμος καὶ πανταχοῦ παρών, καθόσον ἐπὶ γῆς πατῶν ἥπτετο συγχρόνως τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ δευτέρα περικοπὴ εἶνε ἡ Ἡσ. 63: 9 - 14, εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἀναφερομένη, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν πορείαν διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ τρὶς γίνεται λόγος περὶ τοῦ Πνεύματος. Κατὰ τὸν στίχ. 10 οἱ Ἰσραηλῖται «ἠπείθησαν καὶ παρώξυναν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον» τοῦ Θεοῦ. Τὸ Μασοριτικὸν ἀντὶ «παρώξυναν» ἔχει «ἐλύπησαν», πρὸς ὃ πρβλ. τὸ ἐν Ἐφ. 4: 30 «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε». Κατὰ τὸν στίχ. 11 ὁ Θεὸς ἔθηκεν ἐν μέσῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἐκλεγέντας ἑβδομήκοντα συνεργάτας τοῦ Μωυσέως συμφώνως πρὸς τὰ Ἀριθμ. 11: 17, 25, «Καὶ καταβήσομαι καὶ λαλήσω ἐκεῖ μετὰ σοῦ (τοῦ Μωυσέως) καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ καὶ ἐπιθήσω ἐπ'

αὐτούς... Ὡς δὲ ἐπανεπαύσατο Πνεῦμα ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐπροφήτευσαν». Ἐπίσης ἀναφέρεται εἰς τὸ συμφώνως πρὸς τὸ Νεεμ. 9: 20 μᾶλλον γενικώτερον εἰς τοὺς Ἰσρηλίτας δοθὲν Ἅγιον Πνεῦμα: «Καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ἔδωκας συνετίσαι αὐτούς». Κατὰ δὲ τὸν στίχ. 14 τῆς ἐν λόγῳ περικοπῆς τοῦ Ἡσαΐου, «κατέβη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου καὶ ὡδήγησεν αὐτούς». Τὸ Μασοριτικὸν ἔχει: «τὸ Πνεῦμα Κυρίου ἀνέπαυσεν αὐτούς». Τέλος πρὸς τὰ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ περὶ τῆς ἀπειθείας αὐτῶν λεγόμενα πρβλ. τὸν λόγον τοῦ Στεφάνου, ὅστις ἀνασκοπήσας ἐνώπιον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ κατέληξεν εἰπών: «Ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς» (Πράξ. 7: 51). Ἐκ πάντων τούτων καθ' ἑαυτὰ καὶ κυρίως ἐν συνδυασμῷ φανερόν, νομίζομεν, καθίσταται, ὅτι ἐν τῇ εἰρημένῃ περικοπῇ τοῦ Ἡσαΐου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον νοεῖται ὡς καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἤτοι καὶ ὡς δύναμις ἢ χάρις μεριζομένη καὶ κατὰ διάφορα μέτρα διδομένη, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ἑβδομήκοντα αὐτοῦ συνεργατῶν, καὶ ὡς ἰδιαίτερον ἐν τῷ Θεῷ πρόσωπον, ὅπερ οἱονεὶ ἀποσπᾶται ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ καταβαίνει εἰς τὴν γῆν, ὁδηγεῖ καὶ ἀναπαύει τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὁ ποιμὴν τὰ πρόβατα, συνετίζει αὐτοὺς καὶ παροξύνεται ἢ λυπεῖται διὰ τὰς ἀπειθείας αὐτῶν.

Ἡ τρίτη περικοπὴ εἶνε ἡ Ἡσ. 48: 16, «Προσαγάγετε πρός με καὶ ἀκούσατε ταῦτα· οὐκ ἀπ' ἀρχῆς ἐν κρυφῇ λελάληκα, οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῷ· ἡνίκα ἐγένετο, ἐκεῖ ἤμην, καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ». Τὴν καιρίαν σημασίαν διὰ τὸ θέμα ἡμῶν ἔχει προφανῶς ἡ τελευταία πρότασις, «καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ». Θεωροῦμεν σαφές, ὅτι ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ στίχῳ ὁμιλεῖ Γιαχβέ, ὅστις ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ ἄλλου Γιαχβὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐνάργεια τῆς προτάσεως ταύτης ὡς πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἢ παραδόξως διαφεύγει ἢ σκανδαλίζει τοὺς ἑρμηνευτάς. Δι' αὐτὸν δὲ κυρίως τὸν λόγον ἡ πρότασις ὑπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν χαρακτηρίζεται ὡς crux interpetum καὶ θεωρεῖται ὡς μὴ προσαρμοζομένη πρὸς τὸ προηγούμενον τμῆμα τοῦ στίχου, ἀλλ' ὡς ἀποσπασθεῖσα ἐξ ἄλλης συναφείας καὶ παρεμβληθεῖσα ἐνταῦθα, ὡς γλῶσσα δηλαδή, ἢ ὡς παρεφθαρμένη ἐξ ἐπόψεως κειμένου, ὁπότε διάφοροι «διορθώσεις» ἐπιφέρονται κατὰ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ. Κακῶς ἐπίσης ὡς ὁμιλητὴς ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ θεωρεῖται ὁ προφήτης ἢ ὁ Κῦρος, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ.

Ὁ Κῦρος ἀποκλείεται νὰ εἶνε ὁ ὁμιλητὴς ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ

διά πολλούς λόγους. Οὐδεμία ἔνδειξις ὑπάρχει, ὅτι εἰσάγεται ὁ Κῦρος εἰς τὸν λόγον, καὶ δὴ καὶ τόσον ἀποτόμως, καὶ ἵνα εἴπῃ μόνον μίαν πρότασιν. Ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν διὰ τῆς φράσεως «καὶ νῦν» εἰσάγεται ἡ πρότασις, προϋποθέτει, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὁμιλεῖ καὶ εὐθὺς προηγουμένως. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως προηγούμενοι λόγοι οὔτε ἀποδίδονται εἰς τὸν Κῦρον, οὔτε εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδοθοῦν. Τὸ δὲ κυριώτερον, ὡς εἰδωλολάτρης καὶ σχεδὸν ἀσυνείδητον ὄργανον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ὁ Κῦρος, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ ἐν θεολογικῇ γλώσσῃ, διακρίνων μεταξὺ Θεοῦ καὶ Πνεύματος αὐτοῦ.

«Καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ» θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ προφήτης. Ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ στίχος δὲν ἁρμόζει εἰς τὸ στόμα ἀνθρώπου. Ἡ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ περιέργων καὶ δυσκόλων προφητικῶν χωρίων ἐφαρμοζομένη εὔκολος ὑπόθεσις, καθ' ἣν ὁ προφήτης ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ δύναται καὶ αὐτὸς νὰ ὁμιλῇ ὡς Θεός, εἶνε ἀφελής, ἂν μὴ καὶ ἀσεβής, ἐξ αἰτίας δὲ τῆς θεωρίας ταύτης μυστηριώδη χωρία τῶν προφητῶν ἀντιμετωπίζονται ὡς ἁπλᾶ καὶ ὕψισται θεολογικαὶ ἀλήθειαι ὑποκρυπτόμεναι ἐν αὐτοῖς παρέρχονται ἀπαρατήρητοι. Ἂν ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἦτο ὀρθή, τότε ὁ Ἠσαΐας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ καὶ ὡς ἑξῆς: «Ἐγὼ ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός, καὶ νῦν Κύριος ὁ Θεὸς ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ»! Δι' ἄλλων λέξεων ὁ προφήτης θὰ ἠδύνατο συγχρόνως νὰ εἴπῃ: «Εἶμαι ὁ Γιαχβέ, καὶ εἶμαι ἁπλῶς ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Γιαχβέ»! Λόγος ἀντιφατικὸς καὶ κωμικός. Ἂν ἡ εἰρημένη ὑπόθεσις ἦτο ὀρθή, τότε θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι καὶ οἱ θεοπρεπεῖς λόγοι τοῦ Ἰησοῦ («Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς», «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή», «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια», «Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἀρχὴ καὶ τέλος» κλπ.) λέγονται ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄρα ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶνε ὅ,τι ἀξιοῖ περὶ αὐτοῦ.

Οὔτε ἐπίσης εἶνε ὀρθὴ ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ στίχου, ἤτοι μέχρι τῆς φράσεως «οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῷ», ὁμιλητὴς εἶνε ὁ Θεός, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει, ἤτοι ἀπὸ τῆς φράσεως «ἡνίκα ἐγένετο», ὡς ὁμιλητὴς παρεμβάλλεται ὁ προφήτης. Ἡ αὐστηρά, ὡς θὰ ἴδωμεν, συνοχὴ τῶν νοημάτων τοῦ στίχου καὶ ἡ ἀντιστοιχία τῆς φράσεως «καὶ νῦν» πρὸς τὰς φράσεις «ἡνίκα ἐγένετο» καὶ «ἀπ' ἀρχῆς» ἀπαιτοῦν τὴν παραδοχὴν ἑνὸς ὁμιλητοῦ, ὄχι δύο. Ἐπίσης, ἀφοῦ ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τοῦ στίχου παρουσιάζεται αὐτὸς ὁ Θεός, προσωπικῶς καὶ ἀπ' εὐθείας, ὁμιλῶν, καὶ πλησίον αὐτοῦ συγκαλῶν τοὺς Ἰουδαίους πρὸς ἀκρόασιν τῶν λόγων αὐτοῦ, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ δευ-

τέρῳ τμήματι τοῦ στίχου παρουσιάζεται ὁ προφήτης ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ ἵνα διαβιβάσῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ.

Ὁμιλητὴς ἐν ὅλῳ τῷ στίχῳ Ἡσ. 48: 16 εἶνε ὁ Γιαχβέ, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις, ἐκφραζόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος στίχου ἀκριβῶς σχεδὸν ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν στίχων 45: 19, 20· 34: 1.

Ἡ δὲ ἐπίμαχος πρότασις, «καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλεν ἐμὲ καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ», προσαρμόζεται καλῶς πρὸς τὸ προηγούμενον τμῆμα τοῦ στίχου κατ' ἔννοιαν καὶ γλωσσικῶς. Γλωσσικῶς μὲν ἡ φράσις «καὶ νῦν», ὡς ἤδη ἐσημειώσαμεν, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς φράσεις «ἡνίκα ἐγένετο» καὶ «ἀπ' ἀρχῆς». Πρὸς τὸ παρελθὸν δηλαδὴ παραβάλλεται τὸ παρὸν (πρβλ. 16: 13 - 14). Κατ' ἔννοιαν δὲ ὁ Υἱὸς λέγει περίπου τὰ ἑξῆς ἐν ἀναπτύξει: «Πλησιάσατε πρὸς ἐμὲ καὶ ἀκούσατε ταῦτα φανερῶς καὶ δημοσίᾳ. Ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς δὲν εἶπα μίαν προφητείαν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, ἀλλὰ πάντοτε ἐλάλησα φανερῶς καὶ δημοσίᾳ (πρβλ. Ἰωάν. 18: 20), ὅπως καὶ σήμερον. Δὲν ἀπέφευγον τὴν δημοσιότητα, ὡς θὰ ἔπραττε ψευδοπροφήτης φοβούμενος τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων διάψευσιν, διότι ἐγὼ δὲν ἐφοβούμην μὴ διαψευσθῶ. Πρὶν ἢ ἀναγγείλω τὰ μέλλοντα, ἤμην ἐκεῖ, ὅπου ἐλήφθησαν καὶ ἐξηνέχθησαν αἱ ἀποφάσεις, ὡς τετελεσμένα γεγονότα θεωρούμεναι, καὶ ἤκουσα καὶ εἶδον ταῦτα παρὰ τῷ Θεῷ Πατρί. Ὅπως δὲ ὡς πρὸς τὰ παλαιά, οὕτω καὶ τώρα, ὅτε νέα πράγματα γίνονται καὶ ἀναγγέλλω (στίχ. 6 - 7), ἤμην ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἤκουσα καὶ εἶδον ταῦτα παρὰ τῷ Θεῷ Πατρί, καὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀπέστειλεν ἐμὲ καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ (*) πρὸς ἐξαγγελίαν τούτων (πρβλ. Σοφ. Σολ. 9: 17· Ἀποκ. 2: 1 καὶ 7 ἐν συνδυασμῷ: «λέγει» ὁ Χριστός, καὶ τὰ αὐτὰ συγχρόνως «λέγει» τὸ Ἅγιον Πνεῦμα), καὶ ὅ,τι προαγγέλλω καὶ διακηρύττω, εἶνε ἀδύνατον νὰ διαψευσθῇ».

Εἶνε δυνατὴ καὶ ἄλλη ἑρμηνεία: «Πλησιάσατε πρὸς ἐμὲ καὶ ἀκούσατε ταῦτα. Δὲν εἶπον ταῦτα, τὰ κατὰ τὸν Κῦρον, εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, διὰ νὰ μὴ εἴπητε, ὅτι ἐγνωρίζετε αὐτὰ (πρβλ. στίχ. 7 - 8). Οὔτε εἶπον ταῦτα ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, διότι δὲν ἐφοβούμην διάψευσιν. Ὅτε ἐγένοντο αὐτά, αἱ περὶ Κύρου ἀποφάσεις, τετελεσμένα γεγονότα

(*) Ἐπειδὴ περὶ ἀποστολῆς τοῦ Υἱοῦ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς οὐδὲν ἄλλο χωρίον τῆς Γραφῆς γίνεται λόγος, ἐνῷ περὶ τοῦ ἀντιστρόφου γίνεται πολλάκις, διὰ τοῦτο ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τοῦ Ἡσαΐου «τὸ Πνεῦμα» ἐκλαμβάνομεν ὡς ἀντικείμενον τοῦ «ἀπέστειλε» καὶ ὄχι ὡς ὑποκείμενον, παρὰ τὴν κρατοῦσαν ἀντίθετον ἐκδοχήν.

ἐκ θείας πλευρᾶς, ἤμην ἐκεῖ ὅπου ἐγένοντο, ἐν οὐρανῷ, καὶ ἤκουσα καὶ εἶδον ταῦτα παρὰ τῷ Θεῷ Πατρί, καὶ τώρα ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀπέστειλεν ἐμὲ καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ πρὸς ἐξαγγελίαν τούτων, καὶ ὅσα προαγγέλλω, ἐξάπαντος θὰ ἐκπληρωθοῦν».

Ἐκφράσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Υἱὸς ἤκουσε καὶ εἶδε παρὰ τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἀπέστειλεν αὐτόν, εἶνε βεβαίως ἀνθρωποπαθεῖς. Ἀλλ' αὗται στηρίζονται εἰς πολλὰ χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐκφράζουν ἀπερινοήτους σχέσεις τῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Ἀρκούμεθα ἐνταῦθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰ χωρία Ἰωάν. 8: 26, 38, 42. Περὶ ἀκοῆς καὶ ἀποστολῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἀπερινοήτων σχέσεων ἐν τῷ Τριαδικῷ Θεῷ γίνεται ἐπίσης λόγος καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Περὶ μὲν ἀκοῆς ἐν Ὀβδ. 1 καὶ ἐν τῷ παραλλήλῳ Ἰερ. 29 (49): 14, ἴσως καὶ ἐν Ἠσ. 21: 10 (κατὰ τὸ Μασ.)· 28: 22, ἂν δηλαδὴ ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ὁ ὁμιλητὴς εἶνε Γιαχβέ. Περὶ δὲ ἀποστολῆς γίνεται λόγος εἰς πολλὰ χωρία. Οὕτως ἐν Ψαλμ. 106 (107): 20 γίνεται λόγος περὶ ἀποστολῆς τοῦ Λόγου· ἐν Ψαλμ. 103 (104): 30 περὶ ἀποστολῆς τοῦ Πνεύματος· ἐν Γεν. 16: 7 - 14 καὶ ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ὁ περίφημος «ἄγγελος Κυρίου», ὅστις καλεῖται καὶ «Κύριος», τῆς φράσεως συνεπῶς «ἄγγελος Κυρίου» περιεχούσης τὴν ἔννοιαν τῆς, πρὸς μετάδοσιν ἀγγελίας, ἀποστολῆς Κυρίου παρὰ Κυρίου, Γιαχβὲ παρὰ Γιαχβὲ (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 63 - 66)· εἰς τρεῖς ἐπίσης περικοπὰς τοῦ Ζαχαρίου, ἤτοι 2: 12 - 15 (8 - 11)· 4: 8 - 9· 6: 12 - 15, ὁμιλητὴς εἶνε ὁ Γιαχβὲ καὶ λέγει, ὅτι ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Γιαχβέ, εἰς τὴν πρώτην δὲ περικοπὴν ὁ ἀποσταλεὶς Γιαχβὲ εἶνε σαφῶς ὁ Χριστός. Τὰ χωρία ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ Ὀβδιοὺ καὶ Ζαχαρίου θὰ ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ ὡς ἐξόχως χαρακτηριστικὰ τῆς διακρίσεως ἐν τῷ Θεῷ προσώπων, σφόδρα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας, τὴν ὁποίαν ἐδώσαμεν εἰς τὸ Ἠσ. 48: 16.

Τέλος προσεκτικὴ παρατήρησις πείθει, ὅτι καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐου, ἤτοι 48: 1 - 3, 12 - 14 (κατὰ τὸ Μασ.), 21 (κατὰ τοὺς Ο΄), ὁμιλητὴς εἶνε ὁ Γιαχβέ - Υἱός, ὅστις διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβέ - Πατρός, περὶ ἑαυτοῦ μὲν ὁμιλῶν κατὰ πρῶτον πρόσωπον, περὶ ἐκείνου δὲ κατὰ τρίτον. Σημειωθήτω ἐπίσης, ὅτι ὁ ἐν στίχ. 12 αὐτοχαρακτηρισμὸς τοῦ Γιαχβὲ «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» (κατὰ τὸ Μασ. πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄) ἐν Ἀποκ. 1: 17· 2: 8· 22: 13 ἀπαντᾷ ὡς αὐτοχαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰησοῦ.

Συνελόντι εἰπεῖν, ἐν Ἠσ. 48: 16 γίνεται διάκρισις τριῶν προσώπων τῆς Θεότητος καὶ κατ' οὐσίαν περιέχεται ἐν αὐτῷ ὁ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἀπασχολῶν ἡμᾶς τύπος «Κύριος παρὰ Κυρίου», ἀφοῦ ἐν αὐτῷ ὁ Γιαχβέ - Υἱὸς λέγει ὅτι ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Γιαχβέ - Πατρός.

Ὁ τύπος «Κύριος παρὰ Κυρίου» κατ' οὐσίαν περιέχεται καὶ εἰς τὰ μνημονευθέντα ἤδη ἀκόλουθα χωρία τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Ὀβδιοῦ.

Ζαχ. 2: 12 - 15 (8 - 11): «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ὀπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς, διότι ὁ ἀπτόμενος ὑμῶν ὡς ὁ ἀπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ. Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω τὴν χεῖρά μου ἐπ' αὐτούς, καὶ ἔσονται σκῦλα τοῖς δουλεύουσιν αὐτοῖς καὶ γνώσεσθε ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με. Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαὸν καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρός σε». Ἐν στίχ. 15(11) τὸ Μασ. ἔχει: «Καὶ ἔσονται λαός μου καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου». Ἡ περικοπὴ καταπλήσσει διὰ τῆς ἐναργείας. Ὁ ὁμιλῶν ἐν αὐτῇ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ εἶνε ὁ προφήτης. Τὰ κατὰ πρῶτον πρόσωπον ἐξαγγελλόμενα («ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω τὴν χεῖρά μου ἐπ' αὐτούς», τουτέστιν ἐπὶ τὰ ἔθνη, «ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου») ἁρμόζουν μόνον εἰς Θεόν. Ρητῶς δ' ἐν ἀρχῇ τῆς περικοπῆς λέγεται, ὅτι ὁ ἐν συνεχείᾳ ὁμιλῶν εἶνε «Κύριος παντοκράτωρ», ἑβρ. Γιαχβὲ σαβαώθ, ὑπενθυμίζεται δὲ καὶ ἐν στίχ. 14 (10), ὅτι εἶνε «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς περικοπῆς, στίχ. 14 - 15 (10 - 11), σαφῶς φαίνεται, ὅτι ὁ ὁμιλῶν εἶνε ὁ Μεσσίας. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ καταπληκτικὸν σχῆμα, καθ' ὃ Κύριος παντοκράτωρ ἀποστέλλεται παρὰ Κυρίου παντοκράτορος, στίχ. 12, 13, 15 (8, 9, 11), ἤτοι ὁ Υἱὸς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πατρός.

Ἐν Ζαχ. 4: 8 - 9 λέγεται: «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρός με λέγων· Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελέσουσιν αὐτόν, καὶ ἐπιγνώσῃ, διότι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρός σε». Τὸ Μασοριτικὸν ἀντὶ «πρός σε» ἔχει «πρὸς ὑμᾶς». Ὁ ὁμιλῶν ἐν στίχ. 9 καὶ λέγων, ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέστειλεν αὐτόν, εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τοῦ στίχ. 8, ὄχι ὁ προφήτης. Ὁ ὁμιλῶν διαστέλλεται ἀπὸ τοῦ προφήτου, ἅτε ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν προφήτην. Τοῦτο δεικνύουν αἱ φράσεις «πρός με» (ἐνν. τὸν προφήτην), «ἐπιγνώσῃ» (ἐνν. σύ, ὁ προφήτης, πρὸς ὃ πρβλ. καὶ τὸ «οὐ γινώσκεις;» τοῦ στίχ. 5) καί, κατὰ τοὺς Ο', «πρός σε» (ἐνν. πάλιν τὸν προφήτην, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἐννοεῖ ἡ γραφὴ τοῦ Μασοριτικοῦ «πρὸς ὑμᾶς» καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλωστε περιλαμβάνεται καὶ ὁ προφήτης). Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν γίνεται διάκρισις θείων προσώπων, ἅτε Γιαχβὲ ἀποστελλομένου παρὰ Γιαχβέ.

Ὁμοίως καὶ ἐν Ζαχ. 6: 15 ὁ παντοκράτωρ Κύριος (στίχ. 12) με-

ταξὺ ἑαυτοῦ καὶ παντοκράτορος Κυρίου διαστέλλων λέγει: «Καὶ οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἥξουσι καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, καὶ γνώσεσθε, διότι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἔσται, ἐὰν εἰσακούοντες εἰσακούσητε τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν». Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν φράσιν «Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν», δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι, ἂν ὡς ὁμιλῶν ἐνεφανίζετο ὁ προφήτης καὶ ὄχι θεῖον πρόσωπον, οὗτος θὰ ἔλεγε μᾶλλον «Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν», ἤτοι ἡ ἀντωνυμία θὰ ἦτο εἰς α' πρόσωπον.

Τέλος τὸ «γνώσεσθε» ἢ «ἐπιγνώσῃ», ὅπερ τὸ ὁμιλοῦν εἰς τὰς ἐν λόγῳ περικοπὰς τοῦ Ζαχαρίου πρόσωπον τετράκις καὶ μετ' ἐμφάσεως καὶ ἐν ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ χρησιμοποιεῖ (θὰ μάθετε ἢ θὰ μάθῃς ἐκ τῶν πραγμάτων), ὑπενθυμίζει τὴν αὐτὴν συχνοτάτην ἔκφρασιν, οἱονεὶ ἐπῳδόν, τοῦ Γιαχβὲ παρ' Ἰεζεκιὴλ (καὶ ὀλιγώτερον ἀλλοῦ) «καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος» καὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐν Ἰωάν. 8: 28.

Ἐν Ὀβδ. 1 περιέχεται: «Ὅρασις Ὀβδιού. Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ· ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου καὶ περιοχὴν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλεν. Ἀνάστητε καὶ ἐξαναστῶμεν ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον». Τὸ Μασοριτικὸν ἔχει: «Ὅρασις Ἀβδιού. Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς περὶ τοῦ Ἐδώμ· Ἠκούσαμεν ἀγγελίαν παρὰ Κυρίου καὶ μηνυτὴς ἀπεστάλη πρὸς τὰ ἔθνη (λέγων)· Ἐγέρθητε καὶ ἂς ἐγερθῶμεν ἐναντίον αὐτοῦ εἰς πόλεμον».

Τὸ χωρίον ἀνήκει εἰς τὰ πλέον μυστηριώδη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθόσον ἐν αὐτῷ «Κύριος ὁ Θεὸς» (Adonai Jehovi) λέγει, ὅτι ἤκουσεν ἀγγελίαν παρὰ «Κυρίου» (Jahve). Ἀλλ' οἱ ἑρμηνευταὶ ἀντιμετωπίζουν τὸ χωρίον ὡς ἁπλοῦν, εἴτε διότι δὲν ὑποπτεύονται ὅτι ἐν αὐτῷ ἐγκρύπτεται μυστηριώδης ἀλήθεια, εἴτε διότι δὲν παραδέχονται τοῦτο, εἴτε διότι παρασύρονται οἱ μὲν ὑπὸ τῶν δέ, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ πλείστων χωρίων τῆς Γραφῆς. Ἐν τῇ προτάσει «ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου» οὗτοι νομίζουν ὅτι ὁμιλεῖ ὁ προφήτης, ὄχι «Κύριος ὁ Θεός», περὶ δὲ τῆς προτάσεως «Τάδε (διὰ τὴν ἀκρίβειαν, οὕτω) λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ» ὑπάρχει ἡ ἐκδοχή, ὅτι αὕτη εἶνε ἐπιγραφή, ὡς ἡ φράσις «Ὅρασις Ὀβδιού», ἤτοι ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου φέρει διπλῆν ἐπιγραφήν.

Ἀλλὰ κατ' αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: Ἐξ ὅλων τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν πλὴν ἑνός, τοῦ Ναούμ, οὐδὲν ἄλλο φέρει, εἴτε ἐν ἀρχῇ εἴτε ἐσωτερικῶς, διπλῆν ἐπιγραφήν. Καὶ ἡ μοναδικὴ δὲ περίπτωσις τοῦ βιβλίου τοῦ Ναοὺμ ἀμφισβητεῖται, καθόσον ὑποστηρίζεται, ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ ἀρχικῶς ὑπῆρχε μία ἐπιγραφή. Τὸ δὲ κυριώτε-

ρον, οὐδεμία ἐξωτερικὴ ἢ ἐσωτερικὴ ἐπιγραφὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν εἶνε τῆς μορφῆς «οὕτω λέγει Κύριος». Ἀντὶ τοῦ περιφραστικοῦ «οὕτω λέγει» αἱ σχετικαὶ ἐπιγραφαὶ ἔχουν τὸ μονολεκτικὸν «λόγος» (ἢ «λόγοι»), ὡς ἁρμόζει εἰς ἐπιγραφάς, τῶν ὁποίων ἡ διατύπωσις ἀπαιτεῖ πᾶσαν δυνατὴν λακωνικότητα. Γενικῶς δὲ ἡ προφητικὴ ἔμπνευσις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν προφητικῶν βιβλίων ἐκφράζεται διὰ μονολεκτικῶν ὅρων οἷον «λόγος», «ὅρασις», «λῆμμα». Ἂν λοιπὸν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ὀβδιοὺ ἐπρόκειτο περὶ διπλῆς ἐπιγραφῆς, ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ δὲν θὰ ἦτο «Τάδε (οὕτω) λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ», ἀλλὰ «Λόγος Κυρίου κατὰ Ἰδουμαίας», εἰ καὶ πάλιν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ ἐτίθετο ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιγραφή, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «λόγου (Κυρίου)» περιέχεται εἰς τὴν εὐρυτέραν καὶ ἰδιάζουσαν ἔννοιαν τῆς «ὁράσεως». Ἰδὲ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν βιβλίων Μιχαίου (κατὰ τὸ Μασ.) καὶ Ἀμώς, καθ᾽ ἃς οἱ προφῆται εἶδον τὸν λόγον ἢ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Ὅτι δ᾽ ἐν τῇ ἁπλῇ ἐπιγραφῇ «Ὅρασις Ὀβδιοὺ» δὲν ἀναφέρεται τὸ θέμα τοῦ βιβλίου (ἡ Ἰδουμαία), τοῦτο δὲν εἶνε λόγος νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναγκαίαν τὴν ὕπαρξιν συμπληρωματικῆς ἐπιγραφῆς, δεδομένου ὅτι θέματα δὲν ἀναφέρονται εἰς τῶν περισσοτέρων προφητικῶν βιβλίων τὰς ἐπιγραφάς, ἔκ τινων δὲ βιβλίων ἐλλείπουν τελείως ἐπιγραφαί. Ἡ εἰρημένη ἁπλῆ καὶ σύντομος ἐπιγραφὴ εἶνε ἀνταξία τοῦ βιβλίου τοῦ Ὀβδιού, τοῦ συντομωτέρου ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἀφοῦ δὲ ἡ πρότασις «Τάδε (ἢ οὕτω) λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ» δὲν εἶνε ἐπιγραφή, ἐν τῇ ἑπομένῃ προτάσει «ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου» καθίσταται βέβαιον ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Θεός. Εἰς τὰς παμπληθεῖς περιπτώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «Τάδε (ἢ οὕτω) λέγει Κύριος», αὕτη εἰσάγει πάντοτε αὐτολεξεὶ λόγους τοῦ Κυρίου. Ἡ περὶ ἓν μόνον χωρίον, τὸ Ἱερ. 30: 5 κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ὑπάρχουσα ἀμφισβήτησις ἐξηγεῖται ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ὅτι τὸ χωρίον εἶνε, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὅμοιον πρὸς τὸ παρόν. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ λέγομεν, ὅτι κατὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἐν τῇ εἰρημένῃ προτάσει ὁμιλεῖ ὁ προφήτης, εἶνε καὶ ὁ πληθυντικὸς τοῦ Μασοριτικοῦ «ἠκούσαμεν», ὑφ᾽ ὅν, ἂν δὲν πρόκηται περὶ πληθυντικοῦ μεγαλοπρεπείας, ὅπερ λίαν ἀπίθανον, εἶνε ἀδύνατον μετὰ τοῦ προφήτου νὰ συνυπονοήσωμεν καὶ τὸν λαὸν ὡς ἀμέτοχον τῆς προφητικῆς ἐμπνεύσεως.

Καὶ εἰς τὴν παράλληλον περὶ καταστροφῆς τῆς Ἰδουμαίας περικοπὴν Ἱερ. 49: 7-22 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν (29: 7-22 κατὰ τοὺς Ο΄) ἐν τῇ αὐτῇ φράσει «ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου», στίχ. 14, φαίνεται ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Κύριος. Ὑποστηρίζομεν δὲ τοῦτο διὰ τρεῖς λόγους. Πρῶτον μέν, διότι εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους στίχους τῆς περικοπῆς ἀπὸ 7 ἕως 19 εἶνε φα-

νερόν, ἰδίᾳ ἐν τῷ Μασοριτικῷ, ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, μόνον δὲ εἰς το τέλος τῆς περικοπῆς, στίχ. 20 - 22, φαίνεται νὰ ὁμιλῇ ὁ προφήτης ὡς ἐν συμπεράσματι καὶ περιλήψει («Διὰ τοῦτο ἀκούσατε βουλὴν Κυρίου...», στίχ. 20). Δεύτερον, ἐν στίχ. 11 - 12 εἶνε φανερόν, ὅτι γίνεται διάκρισις δύο θείων προσώπων, καθόσον ἐν θεῖον πρόσωπον (στίχ. 11) ἀναφέρεται εἰς ἄλλο θεῖον πρόσωπον (στίχ. 12). Τρίτον, ἡ ἐν τῷ Μασοριτικῷ διὰ τοῦ «διότι» εἰσαγωγὴ τοῦ στίχ. 15, ἐν τῷ ὁποίῳ σαφῶς ὁμιλεῖ ὁ Κύριος κατὰ πρῶτον πρόσωπον («διότι, ἰδοὺ θὰ σὲ καταστήσω μικρὸν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν»), συνδέει τὸν στίχον τοῦτον πρὸς τὸν προηγούμενον στενῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀπαιτοῦντα ἵνα τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὁμιλῇ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους. Ἂν ἐν τῷ στίχ. 14 ὡμίλει ὁ προφήτης, ἐν τῷ στίχ. 15 ἓν ἐκ τῶν δύο θὰ συνέβαινεν· Ἢ δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ «διότι», ἤ, ἂν ὑπῆρχεν, ὁ λόγος θὰ ἐγίνετο κατὰ τρίτον πρόσωπον (διότι, ἰδοὺ θὰ σὲ καταστήσῃ (ὁ Κύριος) κλπ.). Ἴσως μάλιστα ἡ ἀπουσία τοῦ «διότι» ἐκ τῶν Ο΄ ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὴν παρεκδοχὴν τοῦ στίχ. 14. Ἐπειδὴ δηλονότι ἐνομίσθη ὅτι ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁμιλεῖ ὁ προφήτης, τὸ «διότι» ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ ἑπομένου στίχου ὡς ἀδικαιολόγητον. Τέλος κατὰ τὴν ἔννοιαν ὁ στίχ. 14 συνδέεται πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ τὸν ἑπόμενον ὡς ἑξῆς: Ὁ Κύριος, ὅστις κατὰ τὸν στίχ. 13 ὤμοσεν εἰς ἑαυτὸν καταστροφὴν τῆς Ἰδουμαίας, εἶνε ὁ Πατὴρ ἐν οὐρανῷ. Ἀπ᾿ αὐτοῦ δὲ τοῦ Κυρίου διακρίνεται ὁ Κύριος, ὅστις ἐν στίχ. 14 καὶ 15 λέγει κατ᾿ οὐσίαν: Ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἀπόφασιν καὶ ἀγγελίαν περὶ καταστροφῆς, διότι πράγματι ἐγώ, ὡς ἐκτελεστὴς τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ Πατρός, θὰ σὲ καταστρέψω, Ἰδουμαία!

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐκδοχή, ὅτι ἐν τῇ φράσει «ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου» ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ Κύριος, εὑρίσκει λόγους ἰσχυροὺς οὐ μόνον παρ᾿ Ὀβδιού, ἀλλὰ καὶ παρ᾿ Ἱερεμίᾳ.

Ὑπὸ δὲ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ πέπλος τοῦ μυστηρίου, ὅστις περικαλύπτει τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Ὀβδιού, αἴρεται πλήρως καὶ τὸ πρόβλημα λύεται τελείως. Τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ «ἤκουσα» εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ παρ᾿ Ἰωάννῃ «ἤκουσα» τοῦ Ἰησοῦ ὡς προαιωνίου Λόγου (8: 26, 40· 15: 15· πρβλ. 5: 30), τὸ «ἤκουσε» τοῦ Βαπτιστοῦ περὶ τοῦ Ἰησοῦ (3: 32) καὶ τὸ «ὅσα ἂν ἀκούσῃ» τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (16: 13).

Ἂν δὲ ἡ ὀρθὴ γραφὴ παρ᾿ Ὀβδιοὺ εἶνε «ἠκούσαμεν», κατὰ πληθυντικόν, τοῦτο εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ «ἠκούσαμεν» τοῦ Ἱερ. 30: 5 κατὰ τὸ Μασοριτικόν. Τὸ χωρίον τοῦτο μετὰ τοῦ ἐν συνεχείᾳ σχετικοῦ στίχου ἔχει κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὡς ἑξῆς: «Διότι οὕτω λέγει Κύριος (Γιαχβέ)·

ἠκούσαμεν φωνὴν τρομεράν, φόβον καὶ οὐχὶ εἰρήνην. Ἐρωτήσατε τώρα καὶ ἴδετε, ἐὰν ἄρσεν τίκτῃ· διατί βλέπω ἕκαστον ἄνδρα ἔχοντα τὰς χεῖρας αὑτοῦ ἐπὶ τὴν ὀσφὺν αὑτοῦ, ὡς τίκτουσαν, καὶ πάντα τὰ πρόσωπα ἐστράφησαν εἰς ὠχρίασιν;». Ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ οἱ Ο΄, ἐκτὸς ἄλλων μικροτέρας σημασίας διαφορῶν, ἀντὶ τοῦ «ἠκούσαμεν» ἔχουν «ἀκούσεσθε». Ἀλλὰ δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ Μασοριτικὸν ἐνταῦθα εἶνε ὁμαλὸν καί, ἐκτὸς μόνον τοῦ αἰνιγματικοῦ «ἠκούσαμεν», κατὰ τἄλλα σαφές, ἐνῷ τὸ κείμενον τῶν Ο΄ ἐμφανίζει αἰσθητὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀσάφειαν (κατὰ τοὺς Ο΄ Ἱερ. 37: 5 - 6). Ὡς πρὸς τὴν κυρίαν δὲ διαφορὰν εἰδικῶς, διὰ τοῦ ἀορίστου «ἠκούσαμεν» ἐν τῷ Μασοριτικῷ παρέχεται φυσικωτάτη ἔννοια, ἐνῷ διὰ τοῦ μέλλοντος «ἀκούσεσθε» τῶν Ο΄ μεταξὺ τῆς τρομερᾶς φωνῆς τοῦ πόνου (στίχ. 5) καὶ τῆς πρὸς τοκετὸν παραβαλλομένης καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων (στίχ. 6) δημιουργεῖται πρωθύστερον, καθόσον ἡ ἐκ τῶν ὠδίνων τρομερὰ φωνὴ παρίσταται ἀκουσθησομένη εἰς τὸ μέλλον, ὁ δὲ τοκετὸς παρίσταται ὡς συμβαίνων ἐν τῷ παρόντι ἢ μᾶλλον ὡς ἤδη γενόμενος κατὰ τοὺς Ο΄.

Ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ὀβδ. 1, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ εἰσαγωγικὴ πρότασις «οὕτω λέγει Κύριος» ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ «ἠκούσαμεν» λέγεται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἄλλωστε σαφῶς κατὰ τοὺς Ο΄ λέγεται τὸ κατ' αὐτοὺς «ἀκούσεσθε». Δέον δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ γραφὴ τῶν Ο΄ προῆλθεν ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ κατανοηθῇ τὸ «ἠκούσαμεν» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον. Ὡς ἐκ περισσοῦ λέγομεν, ὅτι ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι εἰς τὴν ἐν λόγῳ παράγραφον τοῦ Ἰερεμίου κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, συνηγορεῖ καὶ τὸ κατὰ β΄ πρόσωπον ρ. «ἐρωτήσατε» (ὑμεῖς οἱ ἄνθρωποι).

Τὸ «ἠκούσαμεν» τῶν Ὀβδ. 1 καὶ Ἱερ. 30: 5 κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ὅπερ καθ' ἡμᾶς εἶνε πολὺ ἀπίθανον νὰ εἶνε πληθυντικὸς μεγαλοπρεπείας, γίνεται κατανοητὸν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀποκαλύψεως. Ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Κύριος λέγει «ἠκούσαμεν», διότι ἐν τοῖς προκειμένοις χωρίοις πρόκειται περὶ δύο προσώπων, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα ἀκούουν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἀρχῆς ἐν τῇ Θεότητι. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο πρόσωπα κατ' οὐσίαν εἶνε εἷς Θεὸς (ὅπως καὶ τὰ τρία πρόσωπα), διὰ τοῦτο ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἱερεμίου ὀλίγον μετὰ τὸ «ἠκούσαμεν» λέγουν «βλέπω», καθ' ἑνικὸν (κατὰ τοὺς Ο΄ «ἑώρακα»). Ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν δίδομεν ἐνταῦθα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν παράδοξον πληθυντικὸν «ἠκούσαμεν», ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παράδοξον διαφορὰν πληθυντικοῦ καὶ ἑνικοῦ «ἠκούσαμεν» — «βλέπω», (εἷς) «Κύριος», θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξεζητημένη, ἂν τὰ πα-

ράδοξα αὐτὰ φαινόμενα δὲν ἦσαν τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς περιφήμου ἐν τῇ Γενέσει διηγήσεως περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν τριῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν 'Αβραὰμ καὶ τῶν δύο ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν Λὼτ καὶ ἂν ἐπίσης δὲν συνηντῶντο καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Καὶ περὶ μὲν τῆς περιφήμου διηγήσεως τῆς Γενέσεως θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Ἐκ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸν ἐν 'Ιωάν. 3: 11 λόγον τοῦ 'Ιησοῦ πρὸς τὸν Νικόδημον: «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὃ οἴδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε». Οἱ πληθυντικοὶ «ὑμῖν» καὶ «λαμβάνετε» ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς συνυπονοήσεως μετὰ τοῦ Νικοδήμου καὶ τῶν ἄλλων 'Ιουδαίων, μάλιστα τῶν ἀρχόντων. Οἱ δὲ πληθυντικοὶ «οἴδαμεν», «λαλοῦμεν», «ἑωράκαμεν», «μαρτυροῦμεν» καὶ «ἡμῶν» ὡς πιθανώτερον ἐθεωρήθη ὅτι εἶνε πληθυντικοὶ μεγαλοπρεπείας. 'Αλλὰ δεδομένου ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἐκφράζεται οὐ μόνον κατὰ α΄ πληθυντικὸν πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ κατὰ α΄ ἑνικόν, «λέγω», ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ στίχῳ τὸν λόγον στρέφει ὅλως εἰς α΄ ἑνικόν, «εἶπον», «εἴπω», εἶνε δυσκολώτατον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον σχεδὸν συγχρόνως καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ τοῦ λόγου χρησιμοποιεῖ καὶ κανονικὸν τρόπον ἐκφράσεως καὶ πληθυντικὸν μεγαλοπρεπείας. Τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀφύσικον καὶ θὰ προσέκρουεν ἰσχυρῶς εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα. Καὶ σήμερον, ὅτε τοῦ πληθυντικοῦ τῆς μεγαλοπρεπείας ἢ εὐγενείας γίνεται συχνοτάτη χρῆσις, εἰς δύο συνεχομένας προτάσεις τοῦ λόγου δυσκόλως θὰ ἐξεφράζετό τις οὕτω περὶ ἑαυτοῦ: «Λέγω εἰς ὑμᾶς ὅτι γνωρίζομεν τοῦτο». Ἢ θὰ ἔλεγε: «Λέγω... ὅτι γνωρίζω...», ἢ θὰ ἔλεγε: «Λέγομεν... ὅτι γνωρίζομεν...». Τὸ δὲ ἔτι σοβαρώτερον, εἰς οὐδὲν ἄλλο χωρίον ὁ 'Ιησοῦς χρησιμοποιεῖ πληθυντικὸν μεγαλοπρεπείας. Οἱ ἐν λόγῳ πληθυντικοὶ τοῦ 'Ιωάν. 3: 11 «οἴδαμεν», «λαλοῦμεν», «ἑωράκαμεν», «μαρτυροῦμεν» καὶ «ἡμῶν» ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸ μυστήριον τῆς τριαδικῆς Θεότητος (Πρβλ. τοὺς ἐν 'Ιωάν. 14: 23· 17: 11, 21, 22 πληθυντικούς). Ὁ 'Ιησοῦς ἐκφράζεται κατὰ πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον, ἐπειδὴ μεθ' ἑαυτοῦ συνυπονοεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ὑπὲρ τούτου πολλοὶ λόγοι συνηγοροῦν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκούμεθα εἰς τοὺς ἑξῆς:

Ἡ ἰσχυροτάτη πρῶτον ἔμφασις τοῦ 'Ιησοῦ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ 'Ιωάν. 3: 11 «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν» καὶ ἡ πολλάκις ἰδιάζουσα παρ' 'Ιωάννῃ ἔννοια τῶν ἐν αὐτῷ ρημάτων «οἶδα» καὶ «ὁρῶ» (ἰδὲ ἀντιστοίχως 7: 29· 8: 14, 55 καὶ 1: 18· 3: 32· 6: 46· 8: 38) ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ «ἄνωθεν» γεννήσεως (στίχ. 3, 7) καὶ «ἐπουρανίων» πραγμάτων (στίχ. 12), δεικνύουν, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται περὶ ἀμέσου, οἱονεὶ ἐξ αὐτοψίας, καὶ ἀπολύτως αὐθεντικῆς γνώσεως τῶν ὑπερφυῶν ἀληθειῶν, ὁποίαν μόνον θεῖα

πρόσωπα δύνανται νὰ ἔχουν. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνέφερεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Νικόδημον ὀλίγον προηγουμένως καὶ κατ' ἐπανάληψιν (στίχ. 5, 6, 8). Ἐν Ἰωάν. 3: 34 ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης λέγει περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Χριστὸς κατέχει καὶ διδάσκει τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον θείαν ἀποκάλυψιν, διότι ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ ἐν πλήρει μέτρῳ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατὰ τὰς ἐκφράσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶνε «τὸ λαλοῦν» καὶ «τὸ μαρτυροῦν» ἐν ἰδιαζούσῃ καὶ ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ (Ματθ. 10: 20· Α' Ἰωάν. 5: 6, 7). Ἐν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει πρὸς τὰς ἑπτὰ ἐκκλησίας λαλεῖ τόσον ὁ Χριστὸς ὅσον καὶ τὸ Πνεῦμα συγχρόνως (2: 1 καὶ 7, 8 καὶ 11 κλπ.). Ἐν Ἰωάν. 3: 11 ὁ Ἰησοῦς ἐκφράζεται κατὰ πληθυντικὸν ὡς ἐκφράζεται καὶ ἐν Ἰωάν. 14: 23, ἔνθα ὁ λόγος περὶ ἐλεύσεως καὶ ἐνοικήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ πιστῷ: «Καὶ ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν».

Κατόπιν τῆς ἐξετάσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ χωρίων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ διδάσκεται ἡ διάκρισις ἐν τῷ Θεῷ προσώπων, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ χωρίον Γεν. 19: 24, ἵνα ἐξετάσωμεν τοῦτο ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ 18ον κεφ. τῆς Γενέσεως, στίχ. 18, ὁ Θεὸς (Ο') ἢ Γιαχβὲ (Μασ.) ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Ἀβραὰμ παρὰ τὴν δρῦν Μαμβρῆ. Ὑψώσας δὲ ὁ Ἀβραὰμ τοὺς ὀφθαλμοὺς παραδόξως εἶδε τρεῖς ἄνδρας. Παραδόξως πάλιν καὶ κατὰ θείαν προφανῶς παρόρμησιν, ἐν στίχ. 3, προσφωνεῖ αὐτοὺς καθ' ἑνικὸν διὰ τοῦ «Κύριε» (Adonai), ἐνῷ ἐν τοῖς ἀμέσως ἑπομένοις στίχ. 4 καὶ 5 ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς κατὰ πληθυντικὸν («τοὺς πόδας ὑμῶν», «καταψύξατε», «φάγεσθε» κλπ.). Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι, ἐνῷ ἐν στίχ. 3 ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς δοῦλον ἑνὸς («τὸν παῖδά σου»), ἐν στίχ. 5 ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς δοῦλον τριῶν («τὸν παῖδα ὑμῶν»). Οἱ τρεῖς ὁμιλοῦν συγχρόνως καὶ λέγουν τὰ αὐτά, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος. Καὶ ἐν μὲν τῷ στίχ. 5 τὸ κείμενον γράφει κανονικῶς «εἶπαν», κατὰ πληθυντικόν, ὡς τρεῖς, ἐν δὲ τοῖς στίχ. 10, 13, 15, 17, 20 γράφει παραδόξως «εἶπε», καθ' ἑνικόν, ὡς εἷς. Ἐν στίχ. 9 τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «εἶπον», ἐνῷ οἱ Ο' ἔχουν «εἶπε». Ἄξιον ἐπίσης προσοχῆς, ὅτι ἀλλοῦ τὸ κείμενον γράφει «εἶπε Κύριος (Γιαχβέ)» καὶ ἀλλοῦ ἁπλῶς «εἶπε», χωρὶς δηλαδὴ νὰ καθορίζῃ ὑποκείμενον, τοῦθ' ὅπερ εἶνε πάλιν παράδοξον, διότι κανονικῶς γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Τίς ἐκ τῶν τριῶν «εἶπε»; Γενικῶς εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ὑψηλῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τούτου ἀπέναντι αὐτῶν παρουσιάζεται ἡ ἑνότης ἅμα καὶ ἡ διάκρισις καὶ ἡ ἰσοτιμία τῶν τριῶν προσώπων.

Ἀφοῦ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐφιλοξενήθησαν παρὰ τῷ Ἀβραάμ, ἐγερ-

θέντες ἀνεχώρησαν διευθυνόμενοι πρὸς τὰ Σόδομα. Ὁ δὲ Ἀβραὰμ συμπροέπεμπεν αὐτούς. Τότε κατὰ τοὺς στίχ. 20 - 21 ὁ Γιαχβὲ εἶπεν· «Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρός με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. Καταβὰς οὖν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην συντελοῦνται, εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ». Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Γιαχβέ, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀβραάμ, θὰ κατέβαινεν εἰς τὰς ἁμαρτωλὰς πόλεις, ἵνα προσωπικῶς καὶ ἰδίοις ὄμμασιν («καταβὰς ὄψομαι») διαπιστώσῃ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Παρὰ τὸν λόγον ὅμως τοῦ Γιαχβὲ περὶ προσωπικῆς καταβάσεως αὐτοῦ εἰς Σόδομα, τὸ κείμενον λέγει, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐξηκολούθησε νὰ ἵσταται ἐνώπιον τοῦ Γιαχβὲ καὶ νὰ συνομιλῇ μετ' αὐτοῦ μεσιτεύων ὑπὲρ σωτηρίας τῶν Σοδόμων, μεθ' ὃ ὁ Γιαχβὲ ἀπῆλθεν (στίχ. 22 - 33), εἰς δὲ τὰ Σόδομα κατὰ τὸ 19ον κεφ., στίχ. 1, ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἦλθον οἱ δύο μόνον, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται καὶ ἄγγελοι, ἐν δὲ τῷ στίχ. 13 ἐμφανίζουν ἑαυτοὺς ὡς ἀπεσταλμένους τοῦ Γιαχβέ. Ἐκ τούτου προκύπτει ἡ ἀπορία: Δὲν κατέβη ὁ Γιαχβὲ προσωπικῶς καὶ αἰσθητῶς εἰς Σόδομα, ὡς εἶπεν εἰς τὸν Ἀβραάμ; Ἡ ἀπάντησις εἶνε θετική. Πράγματι ὁ Γιαχβὲ κατέβη εἰς Σόδομα προσωπικῶς καὶ αἰσθητῶς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν δύο ἀνδρῶν - ἀγγέλων. Οἱ δύο κατὰ τὰ πρόσωπα κατὰ τὴν οὐσίαν εἶνε ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Γιαχβέ.

Ὅπως τὸ κεφ. 18 περὶ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἀβραὰμ γέμει παραδόξων, οὕτω καὶ τὸ κεφ. 19 περὶ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Λώτ. Ὅπως οἱ τρεῖς παρουσιάζονται ἅμα ὡς εἷς Κύριος, οὕτω καὶ οἱ δύο. Κατ' ἀρχὰς ὁ Λὼτ ἐν στίχ. 2 προσφωνεῖ τοὺς δύο ἄνδρας κανονικῶς κατὰ πληθυντικὸν διὰ τοῦ «κύριοι». Ἀλλ' ἔπειτα ἐν στίχ. 18 παραδόξως καὶ κατὰ θείαν προφανῶς παρόρμησιν προσφωνεῖ αὐτοὺς καθ' ἑνικὸν διὰ τοῦ «Κύριε» (Adonai). Παραθέτομεν τὸν στίχον μετὰ τοῦ ἑπομένου: «Εἶπε δὲ Λὼτ πρὸς αὐτούς· δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς ἐπ' ἐμὲ τοῦ ζῆν τὴν ψυχήν μου, ἐγὼ δὲ οὐ δυνήσομαι διασωθῆναι εἰς τὸ ὄρος, μήποτε καταλάβῃ με τὰ κακὰ καὶ ἀποθάνω». Ρητῶς λέγει τὸ κείμενον, ὅτι ὁ Λὼτ ἀπηυθύνθη πρὸς «αὐτούς», τουτέστιν ὄχι πρὸς τὸν ἕνα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς δύο ἄνδρας, ὡς ἄλλωστε ἦτο φυσικόν. Καὶ ἀναμφισβήτητον καθίσταται ἐκ τῶν φράσεων «ὁ παῖς σου», «ἐναντίον σου», «τὴν δικαιοσύνην σου» καὶ «ὃ ποιεῖς», ὅτι πράγματι ὁ Λὼτ προσεφώνησεν «αὐτούς» διὰ τοῦ ἑνικοῦ «Κύριε». Ἔτι δὲ μᾶλλον τοῦτο καθίσταται ἀναμφισβήτητον ἐκ τοῦ στίχ. 21, ὅστις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν στίχ 18. Μετὰ τὴν παράκλησιν τοῦ Λὼτ πρὸς τοὺς δύο ἄνδρας, στίχ. 18 - 20, διὰ τὴν ἀνταπόκρισιν αὐτῶν ἐν τῷ στίχ. 21 γράφεται: «Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ

ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ρήματι τούτῳ, τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας». Δὲν γράφεται «Καὶ εἶπον», ὁπότε ὡς ὑποκείμενον θὰ ἐξυπηκούετο «αὐτοὶ» (οἱ δύο ἄνδρες), ἀλλὰ «Καὶ εἶπεν», ὁπότε ὡς ὑποκείμενον ἐξυπακούεται τὸ «Κύριος», διὰ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς ὁ Λὼτ προσεφώνησε τοὺς δύο ἄνδρας. Συναφῶς ἐπίσης κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ἐν στίχ. 17 γράφεται: «Καὶ ὅτε ἐξήγαγον (ἐνν. οἱ δύο ἄνδρες) αὐτοὺς ἔξω, εἶπε· Διάσωσον τὴν ζωήν σου κλπ.». Μετὰ τὸ «ἐξήγαγον» κανονικῶς ἔδει νὰ γραφῇ «εἶπον», ἀφοῦ οὐσιαστικῶς ἀμφοτέρων τῶν ρημάτων ὑποκείμενον εἶνε τὸ αὐτό. Ἀλλ' ἐγράφη «εἶπε», διότι οἱ δύο εἶνε ὁ Κύριος. Οἱ Ο΄ ἔχουν «εἶπαν». Ἀλλὰ τὴν γραφὴν τοῦ Μασοριτικοῦ ὡς παράδοξον θεωροῦμεν καὶ πιθανωτέραν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐν στίχ. 16 ὡς Κύριος ἢ Γιαχβέ, ὅστις ἐσπλαγχνίσθη, νοοῦνται εἰδικῶς οἱ δύο ἄνδρες: βλέποντες ὅτι ὁ Λὼτ ἐβράδυνε, ἐσπλαγχνίσθησαν αὐτὸν καὶ πιάσαντες ἐκ τῆς χειρὸς ἐξήγαγον αὐτόν.

Ὁπωσδήποτε οἱ δύο εἶνε εἷς κατ' οὐσίαν Κύριος.

Κατόπιν τούτων τὸ πρόβλημα τοῦ Γεν. 19: 24 καθ' ἡμᾶς λύεται ὡς ἑξῆς: Διὰ τοῦ πρώτου «Κύριος» (Γιαχβέ) ἐννοεῖται τὸ ἄμεσον αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων, ἤτοι οἱ δύο ἄνδρες ἢ ἄγγελοι (=ἀγγελιαφόροι, ἀπεσταλμένοι), εἷς κατ' οὐσίαν Κύριος. Διὰ δὲ τοῦ δευτέρου «Κύριος» (Γιαχβὲ) ἐννοεῖται τὸ ἀπώτερον αἴτιον τῆς καταστροφῆς, ἤτοι ὁ τρίτος τῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ δύο εἶχον ἀποχωρισθῆ. Καὶ ὑπὸ μὲν τὰς μορφὰς τῶν δύο ἀνδρῶν ἦσαν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὑπὸ δὲ τὴν μορφὴν τοῦ τρίτου ὁ Πατήρ. Ὁ Πατὴρ ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οὗτοι ἔβρεξαν πῦρ καὶ θεῖον ἐκ μέρους αὐτοῦ ἤ, ἄλλως, ἐξετέλεσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Δέον τέλος νὰ τονισθῇ, ὅτι τοιαῦτα (καὶ δὴ καὶ τοσαῦτα) παράδοξα, οἷα τὰ ἐν τοῖς κεφ. 18 καὶ 19 τῆς Γενέσεως, εἶνε ἀνθρωπίνως ἀδιανόητα καὶ ἀνεπινόητα, καὶ οὐδεμία ὑπόθεσις ἐξηγεῖ αὐτά. Ὅταν τὰ τρία πρόσωπα παρουσιάζωνται ἰσότιμα (ἰδὲ π.χ. 18: 5, 9) καὶ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ στίχῳ 19: 18 (καὶ 19: 17 κατὰ τὸ Μασ.) ἀπαντᾶται ἡ παράδοξος ἐναλλαγὴ πληθυντικοῦ καὶ ἑνικοῦ («αὐτούς», «Κύριε»), τοῦ παραδόξου, ὡς εἴδομεν, τελείως ἐπιβεβαιουμένου ὑπὸ τῶν ἑπομένων στίχ. 19, 21, 22, αὐστηρῶς συναπτομένων πρὸς τὸν στίχ. 18, τότε ἡ περὶ συμπιλήσεως διαφορετικῶν πηγῶν ὑπόθεσις, ὡς καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι οἱ δύο ἄγγελοι ἦσαν ἁπλῶς συνοδοὶ τοῦ Γιαχβέ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε αὐθαίρετοι, οὐδὲν ἐξηγοῦν. Τοιαῦτα παράδοξα ἀποδεικνύονται ἀφ' ἑαυτῶν θεόπνευστα. Ἐπὶ πλέον, ἕνεκα αὐτῶν τὰ ἐν λόγῳ δύο κεφάλαια τῆς Γενέσεως ἀποβαίνουν τὰ παραδοξότερα καὶ περιεργότερα τῆς Βί-

θλου. Μέγα τὸ ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις μυστήριον, ἀνάλογον πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ.

Ἀλλ' ἡ ἐν Γεν. 19: 24 ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «Κύριος παρὰ Κυρίου» (יהוה מאת יהוה) ἀπαντᾷ, ὡς εἴπομεν, καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Ἐν Β΄ Τιμ. 1: 18 ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει περὶ τοῦ πιστοῦ Ὀνησιφόρου: «Δώῃ αὐτῷ ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ». Διετυπώθη καὶ ἐνταῦθα ἡ ὑπόθεσις, ὅτι πιθανῶς πρόκειται περὶ ἑβραϊσμοῦ, καθ' ὃν ὁ Ἀπόστολος ἐπαναλαμβάνει τὸ ὄνομα «Κύριος» ὅπου ἡμεῖς θὰ ἐθέτομεν ἀντωνυμίαν καὶ ἄρα δὲν πρόκειται περὶ διακρίσεως προσώπων τῆς Θεότητος. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἀγνοεῖ τὸ προηγούμενον τῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ Γενέσει, ὅπου, ὡς ἀπεδείχθη, πρόκειται πράγματι περὶ διακρίσεως προσώπων. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τὸ νόημα εἶνε: «Εἴθε ὁ Κύριος νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ὀνησιφόρον νὰ εὕρῃ ἔλεος παρ' ἑαυτοῦ». Ἀλλὰ παρὰ τίνος ἄλλου θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἔλεος, μάλιστα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δευτέρας παρουσίας, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ πρόσθετος ἔννοια «παρ' ἑαυτοῦ»; Ἄλλωστε ἡ ἔννοια, ὅτι τὸ ἔλεος δίδεται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, περιέχεται ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ κατὰ τρόπον ἁπλοῦν, «Δώῃ ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ», καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τρόπον δύσκολον. Ἂν ἡ ὑπόθεσις ἦτο ὀρθή, ἐν τῷ στίχ. 18 θὰ ἤρκει νὰ ἐγράφετο: «Δώῃ αὐτῷ ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ». Ἡ ὀρθὴ γνώμη εἶνε, ὅτι τὴν ἔκφρασιν «ὁ Κύριος παρὰ Κυρίου» χρησιμοποιεῖ ὁ Ἀπόστολος, ἐπειδὴ ἐν νῷ ἔχει τὴν διάκρισιν μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός. Ὑπὲρ τῆς διακρίσεως συνηγορεῖ καὶ ἡ περὶ τὸ ἄρθρον διαφορά, «ὁ Κύριος (ἐνάρθρως) παρὰ Κυρίου (ἀνάρθρως)». Ἀλλ' ἐνῷ οἱ περισσότεροι ἑρμηνευταὶ συμφωνοῦν πρὸς τὴν γνώμην περὶ διακρίσεως, κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ «Κυρίου» ἐν ἑκάστῃ τῶν δύο περιπτώσεων διαφωνοῦν. Κατὰ τὴν μίαν ἄποψιν «ὁ Κύριος» εἶνε ὁ Θεός, καὶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, «παρὰ Κυρίου», «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς ὡς κριτής. Ἀντιθέτως κατὰ τὴν ἄλλην ἄποψιν «ὁ Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς ὡς μεσίτης ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῷ Πατρὶ (Ματθ. 10: 32-33), ὁπότε «Κύριος» ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει εἶνε ὁ Θεός. Δεχόμεθα τὴν τελευταίαν ταύτην ἄποψιν, οὐ μόνον διότι τὸν Χριστὸν ἡ Ἐκκλησία αἰσθάνεται ὡς μεσίτην περισσότερον ἢ ὡς κριτήν, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς καὶ διὰ δύο εἰσέτι λόγους. Τὸ ἔναρθρον «ὁ Κύριος» ἁρμόζει περισσότερον εἰς τὸν Χριστὸν ὡς προσιτὸν καὶ οἰκεῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς πρόσωπον τοῦ ὁποίου πάντες, λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἔχομεν ἐν τῇ ψυχῇ συγκεκριμένην τινὰ παράστασιν (Ἰωάν. 20: 20, 25· 21: 7), ἐνῷ τὸ ἄναρθρον «Κύριος» ἁρμόζει περισσότερον εἰς τὸν ἀόρατον καὶ ἀπρόσιτον Θεόν. Ἐπίσης, ἕνεκα τοῦ προηγουμένου λόγου ἀκριβῶς, ἐν τῇ Και-

νῇ Διαθήκῃ τὸ ἔναρθρον «ὁ Κύριος» ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἄποψιν, ἀφοῦ ἐν τῷ ἀποστολικῷ χωρίῳ πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ μωσαϊκοῦ χωρίου ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀμφότερα τὰ «Κύριος» εἶνε Γιαχβέ, εἴτε εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν εἴτε εἰς τὴν ἄλλην ὁ Κύριος - Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου εἶνε Γιαχβέ.

Χεὶρ Κυρίου

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ τριακοντάκις περίπου ἐν ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «χεὶρ Κυρίου», ὀλιγώτερον δὲ ἡ ἔκφρασις «χεὶρ Θεοῦ». Ἰσοδυνάμως δὲ πρὸς τὰς ἐκφράσεις ταύτας πλειστάκις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγεται «ἡ χείρ μου» καὶ ἐκ μέρους ἄλλων «ἡ χείρ σου» ἢ «ἡ χεὶρ αὐτοῦ».

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω χρῆσιν «χείρ» σημαίνει δύναμιν καὶ «χεὶρ Κυρίου» τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου κατά τε τὴν ἀγαθοποιὸν καὶ τὴν τιμωρητικὴν αὐτῆς ὄψιν καὶ ἐκδήλωσιν. Εἰδικώτερον δὲ πολλάκις, ἰδίᾳ παρ' Ἰεζεκιήλ, «χεὶρ Κυρίου» σημαίνει τὴν προκαλοῦσαν τὴν προφητικὴν ἔκστασιν καὶ ἔμπνευσιν δύναμιν τοῦ Κυρίου.

Διὰ τοῦ «χεὶρ Κυρίου» οἱ Ο΄ μεταφράζουν κανονικῶς τὸ ἑβρ. יַד־יְהוָה (Ἐξόδ. 9: 3· Ἀριθ. 11: 23· Κριτ. 2: 15· Ρούθ 1: 13· Α΄ Βασ. 5: 6· Γ΄ Βασ. 18: 46· Ἡσ. 19: 16· 41: 20· Ἰεζ. 1: 3· 3: 14 κ.ἄ.). Ἐν Ἰεζ. 8: 1, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «χεὶρ Κυρίου», τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει יַד אֲדֹנָי יְהוִה. Ἐν Β΄ Παρ. 30:12· Ἰὼβ 19:21· 27: 11, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «χεὶρ Κυρίου», τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει ἀντιστοίχως יַד הָאֱלֹהִים, יַד־אֱלוֹהַּ, יַד־אֵל. Ἀντιθέτως ἐν Δευτ. 2: 15· Β΄ Ἔσδρ. 7: 28· Παροιμ. 21: 1, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «χεὶρ Θεοῦ», τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει יַד־יְהוָה, εἰ καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ πρόκειται μᾶλλον περὶ ἁπλῶς ἀνθρωποπαθοῦς ἢ ἐν ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ ἐκφράσεως. Τέλος ἐν Α΄ Βασ. 5: 3 καὶ Ἰὼβ 31: 35, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «χεὶρ Κυρίου», τὸ Ἑβραϊκὸν εἶνε διάφορον καὶ ἡ ἔκφρασις ἐλλείπει ἐξ αὐτοῦ.

Ἡ ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «χεὶρ Κυρίου» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τρίς, ἐν Λουκ. 1: 66· Πράξ. 11: 21· 13: 11. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐν λόγῳ ἐκφράσεως εἶνε φανερὸν ὅτι εἶνε ὁ Θεός. Ἀλλ' εἰς τὰς δύο ἄλλας περιπτώσεις εἶνε ὁ Χριστός. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τοῦ Πράξ. 13: 11 τοῦτο ἐδείχθη ἤδη ἐν ἄλλῃ παραγράφῳ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ἑβραϊκῆς ἐκ-

φράσεως «ὁδοὶ Κυρίου» (σελ. 50 - 51). Ἤδη δὲ ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν περίπτωσιν Πράξ. 11: 21.

Παραθέτομεν τὸ χωρίον μετὰ τῆς συναφείας αὐτοῦ: «Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διῆλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. Ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες εἰσελθόντες εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ' αὐτῶν, πολύς τε ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον. Ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν ἕως Ἀντιοχείας· ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ Κυρίῳ... Καὶ προσετέθη ὄχλος ἱκανὸς τῷ Κυρίῳ» (Πράξ. 11: 19 - 24). Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῷ στίχ. 20 ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ «Ἕλληνας», ἀλλ' ἡ ἄριστα μεμαρτυρημένη εἶνε «Ἑλληνιστάς».

Ὁ στίχ. 21, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ὀνόματος «Κύριος», ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ ἐπανάληψις γίνεται (Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου, πολύς τε ἀριθμὸς ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον) εἶνε λίαν εὔγλωττος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἡμῶν. Ὁ «Κύριος» τῆς φράσεως «χεὶρ Κυρίου» δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἄλλος, εἰμὴ ὁ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ἑπομένῃ προτάσει «Κύριος» τῆς φράσεως «ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον». Ὁ δὲ «Κύριος» πάλιν τῆς φράσεως αὐτῆς εἶνε ὁ «Κύριος Ἰησοῦς» τῆς φράσεως τοῦ προηγουμένου στίχου «εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν». Τὸν Κύριον Ἰησοῦν «εὐηγγελίζοντο» οἱ κήρυκες καὶ συνεπῶς εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον «ἐπέστρεψε» τὸ πλῆθος (Πρβλ. Πράξ. 9: 35). Ἂν δὲ κατὰ τὴν ἄριστα μεμαρτυρημένην γραφὴν τὸ κήρυγμα ἀπηυθύνετο πρὸς ἑλληνιστὰς Ἰουδαίους (καὶ ὄχι πρὸς ἐθνικοὺς Ἕλληνας), αὐτονόητον πάλιν εἶνε, ὅτι ὁ Κύριος, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτοι ἐπίστευσαν καὶ ἐπέστρεψαν, εἶνε ὁ Ἰησοῦς. Ἀξία δὲ παρατηρήσεως καὶ ἡ ἐν στίχ. 23 διάκρισις «Θεός» — «Κύριος», ἥτις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ συνήθως ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν διάκρισιν τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, ἢ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ.

Ἐδείχθη λοιπόν, ὅτι ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐν Πράξ. 11: 21 ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως «χεὶρ Κυρίου» ταυτίζεται μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Τὴν ταύτισιν δὲ ταύτην δεικνύει καὶ ὁ παράδοξος λόγος τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἁρπάσῃ τὰ πρόβατα ἐκ τῆς «χειρός» τοῦ Υἱοῦ, διότι οὐδεὶς δύναται ν' ἁρπάσῃ ταῦτα ἐκ τῆς «χειρός» τοῦ Πατρός, τοῦ παραδόξου τούτου τῆς ἐν λόγοις διακρίσεως καὶ κατ' ἔννοιαν ταυτίσεως τῆς χειρὸς

τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς εὑρίσκοντος ἐξήγησιν ἐν τῇ εὐθὺς κατόπιν διακηρύξει τοῦ Ἰησοῦ: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἕν ἐσμεν» (Ἰωάν. 10: 28 - 30).

Λόγος Κυρίου

Διακοσίας περίπου φορὰς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «λόγος Κυρίου» (ἢ κατὰ πληθυντικὸν ἐνίοτε «λόγοι Κυρίου»). Ὀλίγας δὲ φορὰς ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «λόγος Θεοῦ». Αἱ δὲ φράσεις «ὁ λόγος μου», «ὁ λόγος σου» καὶ «ὁ λόγος αὐτοῦ» προκειμένου περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ συνολικῶς ἀπαντοῦν πλειστάκις.

Ἡ ἔκφρασις «λόγος Κυρίου» εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις σημαίνει τὸν ἐξ ἀποκαλύψεως λόγον τοῦ Κυρίου εἴτε ὡς σύνολον γενικῶς καὶ ἀορίστως εἴτε ὡς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον εἰδικῶς καὶ συγκεκριμένως.

Διὰ τοῦ «λόγος Κυρίου» εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις οἱ Ο΄ μεταφράζουν κανονικῶς τὸ ἑβραϊκὸν דְּבַר יְהוָה (Β΄ Βασ. 12: 9· Β΄ Ἔσδρ. 1: 1· Ψαλμ. 32 (33): 4· Ὡσ. 1: 1· Ἀμ. 8: 11· Ἠσ. 1: 10· 2: 3· Ἰερ. 1: 4· 20: 8· Ἰεζ. 1: 2 (3)· 3: 16· Δαν. 9: 2 κ.ἄ.), σπανιώτατα δὲ τὸ דִּבֶּר יְהוָה (Ὡσ. 1: 2· Ἰερ. 23: 17). Ἐν Ἰερ. 5: 13, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «λόγος Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει הַדִּבֵּר, «ὁ λόγος», ἀπολύτως. Ἐν δὲ Ἰερ. 45 (38): 27 ἔχει הַדָּבָר, «τὸ πρᾶγμα». Διὰ τοῦ «λόγος Κυρίου» οἱ Ο΄ ἀποδίδουν ἐπίσης εἰς δύο περιπτώσεις τὸ דְּבַר אֲדֹנָי יְהוִה (Ἰεζ. 25: 3· 36: 4). Οὕτως ἐπίσης ἀποδίδουν δὶς τὸ פִּי יְהוָה, κυρίως «πρόσταγμα Κυρίου» (Α΄ Βασ. 15: 24· Α΄ Παρ. 12: 24 (23), ἅπαξ τὸ מִצְוֹת יְהוָה, «ἐντολαὶ Κυρίου» (Κριτ. 2: 17) καὶ ἅπαξ ἐπίσης τὸ קוֹל יְהוָה, «φωνὴ Κυρίου» (Ἰερ. 45 (38): 20). Εἴς τινας περιπτώσεις, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «λόγος Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει דְּבַר־אֱלֹהִים, καὶ ἀντιστρόφως, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «λόγος Θεοῦ» τὸ Μασοριτικὸν ἔχει דְּבַר־יְהוָה (Γ΄ Βασ. 12: 22· Α΄ Παρ. 17: 3 — Ἰερ. 1: 2· 9: 20). Σπανιώτατα ἐπίσης, ὡς ἐν Ἰερ. 27 (50): 1, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «λόγος Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «λόγος ὃν ἐλάλησεν ὁ Κύριος». Τέλος ἐν Παροιμ. 1: 29 ἀντὶ τοῦ «λόγος Κυρίου» τῶν Ο΄ τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «φόβος Κυρίου».

Ὁ ὅρος «λόγος» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα τοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθέντος ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πλειστάκις. Πολλάκις δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ ἀπαντᾷ

ἡ φράσις «ὁ λόγος» ἀπολύτως (Ματθ. 13: 21· Μάρκ. 2: 2· Λουκ. 1: 2· Πράξ. 6: 4· 11: 19· Α' Θεσ. 1: 6· Β' Τιμ. 4: 2 κ.ἄ.). Εἰς ἱκανὸν δὲ ἀριθμὸν περιπτώσεων ἀπαντοῦν αἱ φράσεις «λόγος Κυρίου» καὶ «λόγος Θεοῦ».

Ἡ φράσις «λόγος Κυρίου», συνήθης, ὡς εἴδομεν, ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἑξῆς χωρία: Λουκ. 22: 61· Πράξ. 8: 25· 13: 48, 49· 15: 35, 36· 16: 32· 19: 10, 20· Α' Θεσ. 1: 8· 4: 15· Β' Θεσ. 3: 1. Ἐν Πράξ. 20: 35 ἀπαντᾷ ἡ φράσις «οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου (Ἰησοῦ)», κατὰ πληθυντικόν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν Α' Τιμ. 6: 3 «λόγοι οἱ τοῦ Κυρίου (ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ)». Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται περὶ λόγου κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑκάστης τῶν περιπτώσεων τούτων, ἵνα ἐξακριβώσωμεν ἐὰν ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς εἰς αὐτὰς φράσεως «λόγος Κυρίου» εἶνε ὁ Χριστός, ἀναφέρομεν δύο γενικὰ ἐπιχειρήματα. Πρῶτον: Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγος εἰς πολλὰ μὲν χωρία ἐμφανίζεται ὡς λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἐμφανίζεται ὡς λόγος τοῦ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς Εὐαγγελίοις περισσότερον ὡς λόγος τοῦ Χριστοῦ. Δεύτερον: Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ ὄνομα Κύριος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα παρατηροῦμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς πολλάκις τὴν θείαν ἀποκάλυψιν καὶ διδαχὴν παρουσιάζει ὡς ἴδιον αὐτοῦ λόγον, ἐκφραζόμενος οὕτως: «ὁ λόγος μου» (ἢ «οἱ λόγοι μου»), «ὁ λόγος ὁ ἐμός» (ἢ «οἱ λόγοι οἱ ἐμοί»). Ἰδὲ Ματθ. 7: 24, 26· 24: 35· Μάρκ. 8: 38· Ἰωάν. 5: 24· 8: 31, 37, 43, 51· 14: 23· Ἀποκ. 3: 8. Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 14: 15, 21· 15: 10, 12, ἔνθα ὁ Ἰησοῦς τὰς θείας ἐντολὰς ἐμφανίζει ὡς ἰδίας αὐτοῦ ἐντολάς(*). Οἱ Ἀπόστολοι ἐπίσης τὸν θεῖον λόγον παρουσιάζουν ὡς λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν χωρίοις οἷα τὰ Πράξ. 14: 3· Κολ. 3: 16· Α' Ἰωάν. 2: 5. Ὁμοίως δὲ τὸ εὐαγγέλιον παρουσιάζουν ὡς εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ εἰς πολλὰ χωρία, ἤτοι Ρωμ. 1: 9· 15: 29· Α' Κορ. 9: 18· Β' Κορ. 9: 13· Β' Θεσ. 1: 8 (Πρβλ. Ρωμ. 1: 16· Β' Κορ. 2: 12· 10· 14· Γαλ. 1: 7· Φιλ. 1: 27· Α' Θεσ. 3: 2). Πρβλ. καὶ Α' Κορ. 14: 37· Β' Πέτρ. 3: 2· Α' Ἰωάν. 2: 3, 4 περὶ ἐντολῶν, ὡς καὶ Πράξ. 13: 12· Β' Ἰωάν. 9 περὶ διδαχῆς.

(*) Ἡ ἐν Ἰωάν. 14: 23 βεβαίωσις τοῦ Ἰησοῦ, «ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρός», εἶνε τρόπος τοῦ λέγειν, διὰ τοῦ ὁποίου τονίζεται ἡ ἀπόλυτος συμφωνία τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρός. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ οὗ Ἰωάν. 7: 16.

Ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑκάστης περιπτώσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου».

Ἐν Λουκ. 22: 61 λέγεται: «Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι ἀπαρνήσῃ με τρίς». Πρόδηλον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ «Κύριος» τῆς φράσεως «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου» εἶνε ὁ Χριστός. Ἄξια δὲ σημειώσεως δύο τινά: Ὁ περὶ ἀρνήσεως τοῦ Πέτρου λόγος ὡς προφητεία εἶνε λόγος κατὰ ἀποκάλυψιν, ἤτοι λόγος ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἐκφράσει. Τὸ δὲ ὄνομα «Κύριος» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτε ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχε προσλάβει τὴν πλήρη σημασίαν αὐτοῦ.

Ἐν Πράξ. 8: 25 περιέχεται: «Οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, πολλάς τε κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο». Ὁ «Κύριος» ἐνταῦθα δὲν εἶνε σαφὲς καὶ ἀναντίρρητον, ὅτι εἶνε ὁ Χριστός. Ὑπὲρ αὐτοῦ πάντως συνηγορεῖ ἡ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 24 γραφὴ τοῦ κειμένου τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως «τὸν Θεόν» (ὅρα καὶ στίχ. 22, ἐπίσης κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, καὶ 21). Διὰ τῆς γραφῆς ταύτης φαίνεται, ὅτι πιθανῶς καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, γίνεται διάκρισις «τοῦ Θεοῦ» ὡς Τριαδικοῦ ἢ Πατρὸς ἀπὸ «τοῦ Κυρίου» (στίχ. 25) ὡς Χριστοῦ. Ἐπίσης ἐν στίχ. 16 «Κύριος» ὀνομάζεται ρητῶς ὁ Ἰησοῦς. Ἀξιοπρόσεκτος δὲ καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Jacquier, καθ' ἣν ἐν προκειμένῳ «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου» σημαίνει τὴν περὶ τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, τὸν περὶ τοῦ μεσσιακοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ λόγον.

Ἐν Πράξ. 13: 48-49 γράφεται: «Ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαιρον καὶ ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας». Ἀντὶ «ἐδέξαντο» ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ «ἐδόξαζον» (Πρβλ. Β΄ Θεσ. 3: 1). Ὁ «Κύριος» τῆς δὶς ἐνταῦθα περιεχομένης φράσεως «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου» εἶνε ὁ Κύριος Ἰησοῦς. Τοῦτο δεικνύει ἡ φράσις τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 47 «οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος», ὅπου, ἀφοῦ πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἀσφαλῶς πρόκειται καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ὁ Κύριος δὲν εἶνε ὁ Θεός, ὡς δύναταί τις νὰ νομίσῃ παρασυρόμενος ἐκ τῆς εὐθὺς ἀκολουθούσης παραθέσεως ἐκ τοῦ Ἠσ. 49: 6 «τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς». Ὁ ὁμιλῶν ἐν

τῇ παραθέσει εἶνε βεβαίως ὁ Θεός, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὸν Μεσσίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ φράσει «ὁ Κύριος ἐντέταλται ἡμῖν» ἡ ἐντολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, ὁ δὲ «Κύριος», ὅστις «ἐντέταλται» τοῖς Ἀποστόλοις, εἶνε ὁ Κύριος Ἰησοῦς. Αὐτὸς ἔδωκεν ἐντολὴν καὶ ὁδηγίας εἰς τοὺς Ἀποστόλους νὰ γίνουν μάρτυρες αὐτοῦ «ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ» πρῶτον, «καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» κατόπιν (Πράξ. 1: 8), νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον «πάσῃ τῇ κτίσει» (Μάρκ. 16: 15), νὰ μαθητεύσουν «πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28: 19), νὰ κηρύξουν «ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀρξάμενον (καὶ ἡ γραφὴ «ἀρξάμενοι») ἀπὸ Ἱερουσαλήμ» (Λουκ. 24: 47). Εἰς δὲ τὸν Παῦλον ἰδιαιτέρως κατὰ τὸ ὅραμα τῆς Δαμασκοῦ εἶπεν: «Εἰς τοῦτο ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγώ σε ἀποστέλλω ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς... τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν...» (Πράξ. 26: 16 - 18).

Ἡ φράσις «οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος» ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ προηγούμενα αὐτῆς, καθ' ἃ οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας μετὰ τὴν πείσμονα ἀντίδρασιν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα εἶπον εἰς αὐτούς: «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν... ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη» (Πράξ. 13:46). Ἡ κατόπιν δηλαδὴ τῆς ἀντιδράσεως τῶν Ἰουδαίων στροφὴ τῶν Ἀποστόλων πρὸς τὰ ἔθνη ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἵνα, ἀφοῦ πρῶτον κηρύξουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, κατόπιν πορευθοῦν εἰς τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἠσαΐου «τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν κλπ.» προσήγαγον οἱ Ἀπόστολοι, ἵνα ἀποδείξουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ περὶ στροφῆς πρὸς τὰ ἔθνη ἦτο σύμφωνος καὶ πρὸς τὴν πρόρρησιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ λέγομεν, ὅτι ἡ ταὐτότης τοῦ Κυρίου τοῦ Πράξ. 13: 48 - 49 ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ Πράξ. 14: 3, ὅπου «ὁ λόγος» ἐμφανίζεται πάλιν ὡς λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ Κύριος, ἐπὶ τῷ ὁποίῳ οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν «παρρησιαζόμενοι» ἐνώπιον τῶν ἐξεγερθέντων Ἰουδαίων, εἶνε προφανῶς ὁ Ἰησοῦς. Τέλος ἡ ὀλίγον πρὸ τῆς χρήσεως τῆς φράσεως «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου» ἐν Πράξ. 13: 48 - 49 χρῆσις τῆς φράσεως «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ» ἐν στίχ. 46 οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας κατ' οὐσίαν ταύτισιν Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐν Πράξ. 15: 35 - 36 ἀναγινώσκομεν: «Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέ-

ρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας εἶπε Παῦλος πρὸς Βαρνάβαν· ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πῶς ἔχουσι». Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ὁ «Κύριος» τῆς καὶ ἐνταῦθα δὶς περιεχομένης φράσεως «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου» εἶνε ὁ Ἰησοῦς, συνηγορεῖ ὁ στίχ. 26, ἔνθα «Κύριος» ὀνομάζεται ρητῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Μεταξὺ τῶν στίχων 26 καὶ 35 οὔτε ἄλλος «Κύριος» παρεμβάλλεται οὔτε ὁ Θεός, ἀλλὰ μόνον ἐν στίχ. 28 τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπίσης συνηγορεῖ ὁ στίχ. 40, ὅπου τὸ πρῶτον μετὰ τὸν στίχ. 36 ἀπαντᾷ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον τὸ ὄνομα «Θεός», ὅπερ, ὡς εἴπομεν, πλειστάκις χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἀπὸ τοῦ «Κυρίου» ὡς τοῦ Χριστοῦ.

Ἐν Πράξ. 16: 32 περὶ τῆς κατηχήσεως τοῦ δεσμοφύλακος τῶν Φιλίππων καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων λέγεται: «Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ». Ὁ «Κύριος» ἐνταῦθα (ὁ Nestle ἔχει «Θεός») εἶνε ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτο καθιστᾷ φανερὸν ἡ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ προτροπὴ τῶν Ἀποστόλων «πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου». Τὸ «ἐλάλησαν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου» σημαίνει, ὅτι ἐξέθεσαν τὰ κύρια σημεῖα τῆς διδασκαλίας καὶ θρησκείας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ «πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ» τοῦ στίχ. 34 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ «πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν» τοῦ στίχ. 31 ὑπαγορεύει τὴν κατ' οὐσίαν ταύτισιν Θεοῦ καὶ Χριστοῦ.

Ἐν Πράξ. 19: 10 περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου τινός, ἔνθα κατέφυγεν ὁ Ἀπόστολος μετὰ πείσμονα ἀντίδρασιν τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ἐφέσου, καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς αὐτόθι διδασκαλίας λέγεται: «Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας». Τὸ ὄνομα «Ἰησοῦ», ἐλλεῖπον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Nestle, ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σημειοῦται διὰ πλαγίων χαρακτήρων ὡς γραφὴ ἰσχυρῶς μαρτυρουμένη. Ἄρα ἔχομεν ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Ἰησοῦς. Ὑπὲρ τούτου δὲ συνηγορεῖ καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ στίχ. 11, ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 8, ἄλλου ὀνόματος, τοῦ «Θεός».

Ἐν Πράξ. 19: 20 ἀναγινώσκομεν: «Οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὔξανε καὶ ἴσχυεν». Δεδομένου πρῶτον, ὅτι ἐν τῇ περικοπῇ ἀπὸ τοῦ στίχ. 13 μέχρι τοῦ στίχ. 19 μόνον τὸ ὄνομα τοῦ

Κυρίου Ἰησοῦ μνημονεύεται ἐκ τῶν θείων ὀνομάτων· δεδομένου δεύτερον, ὅτι ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ἐξαίρεται ἡ φοβερὰ καὶ καταπληκτική δύναμις τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν τῷ ἐκβάλλειν δαιμόνια· δεδομένου τρίτον τοῦ ἐκδήλως συναισθηματικοῦ καὶ θριαμβικοῦ τόνου τοῦ στίχ. 20· λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ στίχου τούτου πρὸς τὸν στίχ. 17, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν φράσιν «καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», ὁμοιότητος κατ' ἔννοιαν καὶ κατὰ τὸ ὄνομα «Κύριος», ἰσχυρὰ πεποίθησις δημιουργεῖται, ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Πράξ. 19: 20 ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Ἰησοῦς.

Ἐν Α΄ Θεσ. 1: 8 ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει ἐπαινετικῶς πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Θεσσαλονίκης: «Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου· οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι». Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός, δυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν τρία ἐπιχειρήματα. Πρῶτον, ἡ χρῆσις δύο ὀνομάτων, τοῦ «Κύριος» καὶ τοῦ «Θεός», εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν συνήθη διάκρισιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γενικῶς ἢ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς εἰδικῶς. Δεύτερον, τὸ «ἐξήχηται» ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἢ εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ κατά τινα τρόπον καὶ ἔν τινι βαθμῷ εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ «ἐξηχηθῆ» ἀπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰουδαίων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ὕπαρξις «σεβομένων τὸν Θεόν», ἤτοι προσηλύτων. Ἀπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ χριστιανῶν «ἐξηχήθη» ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Τρίτον, «ὁ Κύριος» τοῦ στίχ. 8 δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ εἶνε «ὁ Κύριος» τοῦ στίχ. 6, τοῦ ὁποίου οἱ πιστοὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἐγένοντο «μιμηταὶ» «ἐν θλίψει πολλῇ», ἄρα ὁ Χριστός.

Ἐν Α΄ Θεσ. 4: 15 ὁ Ἀπόστολος γράφει περὶ τοῦ ζητήματος τῆς κοινῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ ἀναστάσεως: «Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας». Ὁ «Κύριος» τῆς παρούσης φράσεως «λόγος Κυρίου» («ἐν λόγῳ Κυρίου»), ὁ αὐτὸς πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν στίχον («εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου»), εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον («αὐτὸς ὁ Κύριος... καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ»), καὶ εἰς τὸν μεθεπόμενον στίχον («ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα»), πρόδηλον ὅτι εἶνε ὁ Χριστός.

Ἐν Β΄ Θεσ. 3: 1 ὁ Ἀπόστολος προτρέπει: «Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ

καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς». Καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος», ὁ αὐτὸς ἀσφαλῶς καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους στίχ. 3, 4, 5, ὅπου τὸ αὐτὸ ὄνομα, εἶνε ὁ Κύριος 'Ιησοῦς. Τοῦτο φαίνεται ἐν τῷ στίχ. 5 λόγῳ τῆς διακρίσεως τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ: «ὁ δὲ Κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ». Ὁ στίχος οὗτος ἔχει βεβαίως περίεργον διατύπωσιν, ἕνεκα δὲ ταύτης ὁ Κύριος φαίνεται διακρινόμενος τόσον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ. 'Αλλὰ πραγματικὴ διάκρισις εἶνε ἡ πρώτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἡ δευτέρα, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἶνε διάκρισις ὀνομάτων, οὐχὶ δὲ καὶ προσώπων. 'Οφείλεται δὲ ἡ τελευταία αὐτὴ διάκρισις τῶν ὀνομάτων εἰς τὴν παρεμβολὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ 'Απόστολος ἀντὶ ἀντωνυμίας ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ θέσῃ τὸ ὄνομα «Χριστός». Μᾶλλον δὲ ὀφείλεται καὶ εἰς βαθύτερον λόγον, ἤτοι εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ 'Αποστόλου, ἵνα ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου ἤδη «Κυρίου» διακρίνῃ τὸν ταπεινὸν καὶ πάσχοντα «Χριστόν», εἰς τὸν ὁποῖον ἁρμόζει καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον συνάπτεται ὧδε ἡ ἔννοια τῆς ὑπομονῆς («εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ»). Ὡς πρὸς τὴν περίεργον διατύπωσιν τοῦ Β' Θεσ. 3: 1 πρβλ. καὶ 1: 7-8 καὶ Α' Θεσ. 4: 16. 'Επὶ πλέον τὴν ταὐτότητα «τοῦ Κυρίου» τοῦ Β' Θεσ. 3: 1 καὶ τῶν ἑπομένων στίχ. 3, 4, 5 δεικνύει καὶ ὁ στίχ. 6, ἔνθα ἀπαντᾷ τὸ πλῆρες ὄνομα «Κύριος 'Ιησοῦς Χριστός». Σημειωθήτω δέ, ὅτι ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς 'Επιστολῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ Α', ὁ Χριστὸς φέρει πολλάκις καὶ τὸ πλῆρες ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἁπλοῦν «Κύριος».

Σχετικῶς δὲ πρὸς τὰς τρεῖς ὁμοῦ τελευταίας περιπτώσεις τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς 'Επιστολῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «λόγος Κυρίου», ἀναφέρομεν καὶ τὴν γνώμην, καθ' ἣν εἰς ἀμφοτέρας τὰς 'Επιστολὰς ταύτας τὸ «Κύριος» σημαίνει οὐχὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν Χριστόν.

Τέλος εἰς τὰς ὑπολοίπους δύο περιπτώσεις, ἤτοι Πράξ. 20: 35 καὶ Α' Τιμ. 6: 3, ἔνθα ἀπαντᾷ ἔκφρασις «οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου», κατὰ πληθυντικόν, ρητῶς ὡς «Κύριος» ἀναφέρεται ὁ 'Ιησοῦς.

Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν δεκαπέντε περίπου ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ περιπτώσεων τῆς συνήθους ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐκφράσεως «λόγος Κυρίου», εἰς τὰς πλείστας ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ τῆς ἐκφράσεως ταύτης εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ Χριστός. Εἰς δὲ τὰς ὑπολοίπους περιπτώσεις ὑπάρχουν ἰσχυροὶ λόγοι, ἵνα πιστεύσωμεν, ὅτι εἶνε πάλιν ὁ Χριστός.

Ρῆμα Κυρίου

'Εξηκοντάκις περίπου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρα-

σιν τῶν Ο΄ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ῥῆμα Κυρίου», ἐνίοτε δὲ κατὰ πληθυντικόν, «ῥήματα Κυρίου». Εἰς ἐλαχίστας δὲ περιπτώσεις ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ῥῆμα Θεοῦ».

Ὡς ἡ ἔκφρασις «λόγος Κυρίου», οὕτω καὶ ἡ ἔκφρασις «ῥῆμα Κυρίου» εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις σημαίνει τὸν ἐξ ἀποκαλύψεως λόγον τοῦ Κυρίου εἴτε γενικῶς καὶ ἀορίστως εἴτε εἰδικῶς καὶ συγκεκριμένως.

«Ῥῆμα Κυρίου» οἱ Ο΄ εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις μεταφράζουν κανονικῶς τὸ ἑβραϊκὸν דְּבַר יְהוָה, τὸ ὁποῖον συνηθέστερον, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ εἴδομεν, μεταφράζουν «λόγος Κυρίου» (Ἐξόδ. 9: 20· 24: 4· Α΄ Βασ. 3: 1· Β΄ Βασ. 7: 4· Γ΄ Βασ. 13: 18· Δ΄ Βασ. 20: 4· Β΄ Παρ. 36: 22· Ἡσ. 66: 5· Ἱερ. 6: 10), εἰς μίαν δὲ περίπτωσιν μεταφράζουν οὕτω τὸ אִמְרַת יְהוָה (Β΄ Βασ. 22: 31). Εἰς δεκάδα περίπου περιπτώσεων οἱ Ο΄ διὰ τῆς φράσεως «ῥῆμα Κυρίου» ἀποδίδουν τὸ פִּי יְהוָה (Ἐξόδ. 17: 1· Ἀριθ. 14: 41· 22: 18 κλπ.). Ἐν Ἐξόδ. 24: 3, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει דִּבְרֵי יְהוָה. Ἐν Δ΄ Βασ. 24: 13, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «ῥῆμα Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «ἐλάλησεν ὁ Κύριος». Τέλος ἐν Ἀριθ. 31: 16, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «ῥῆμα Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν διαφέρει καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἔκφρασις ἐλλείπει ἐξ αὐτοῦ.

Ἡ ἔκφρασις «ῥῆμα Κυρίου» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγου τοῦ Κυρίου ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δίς, ἐν Πράξ. 11: 16 καὶ Α΄ Πέτρ. 1: 25. Τετράκις δὲ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ῥῆμα Θεοῦ».

Ἐν Α΄ Πέτρ. 1: 24-25 περιέχεται: «Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε· τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς». Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος παραθέτει ἐκ τοῦ Ἡσ. 40: 6-8, ἐκτὸς τῆς τελευταίας προτάσεως, ἥτις πάλιν τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἡσ. 40: 9 («εὐαγγελιζόμενος» — «εὐαγγελισθέν»).

Ἡ ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς ἔκφρασις ἐν τῷ Μασοριτικῷ, Ἡσ. 40: 8, εἶνε דְּבַר־אֱלֹהֵינוּ, ὅπερ οἱ Ο΄ μεταφράζουν κανονικῶς «τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ἀλλ' ἀντὶ «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» ὁ Ἀπόστολος γράφει «Κυρίου». Αὐτὴ δὲ ἡ μεταβολὴ φαίνεται ὅτι εἶνε σκόπιμος. Ὁ Ἀπόστολος δηλαδὴ φαίνεται ὅτι ἐν νῷ ἔχει τὸν Χριστὸν καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «Θεός» λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Θεοῦ γενικῶς, τὸ δὲ «Κύριος» λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Σημειωθήτω δέ, ὅτι ἡ περικοπὴ Ἡσ. 40: 1-11, ἐκ τῆς

ὁποίας παραθέτει ὧδε ὁ Ἀπόστολος, ἀλλαχοῦ δὲ οἱ Εὐαγγελισταὶ (Ματθ. 3: 3· Μάρκ. 1: 3· Λουκ. 3: 4-6· Ἰωάν. 1: 23· Πρβλ. καὶ Ἀποκ. 22: 12· 7: 17), εἶνε μεσσιακή, ὁ δὲ Μεσσίας ἐν αὐτῇ καλεῖται Θεὸς (Elohim) ἅμα δὲ καὶ Κύριος (Jahve καὶ Adonai). Ἐν τῇ περικοπῇ δηλαδὴ τοῦ Ἡσαΐου ὁ Θεὸς ἢ Γιαχβὲ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπίσης μετὰ τὴν ἔκφρασιν «τὸ ρῆμα Κυρίου» καὶ ἐν στενῇ μετ' αὐτῆς συναφείᾳ, ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ διὰ «τὸ ρῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς» καὶ διὰ «τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα» (2: 2), ὅπερ ταὐτό, ποιεῖται ἐλευθέρως ἄλλην παράθεσιν, ἐκ τοῦ Ψαλμ. 33: 9 (34: 8), γράφων, «...εἴπερ ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος» (2: 3). Ἐν τῇ παραθέσει ταύτῃ διὰ τοῦ «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ, ὁ Ἀπόστολος, ὡς ἡ συνέχεια σαφῶς ἐμφαίνει (2: 4), ἐννοεῖ τὸν Χριστόν. Καὶ ἂν λοιπὸν δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῇ ἐκφράσει «τὸ ρῆμα Κυρίου» ὁ Ἀπόστολος δὲν ἔχει ἐν νῷ συγκεκριμένως τὸν Χριστόν, ἡ ὀλίγον κατόπιν χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ συγκεκριμένως ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἔκφρασιν ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τὸ «Κύριος» ἀσχέτως πρὸς τὸν διάκρισιν Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἢ ἄλλως ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ταὐτίζονται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἀποστόλου, ὅπως καὶ εἰς τὴν εἰρημένην περικοπὴν τοῦ Ἡσαΐου.

Ἐν Πράξ. 11: 16 ὁ ἀπόστολος Πέτρος λέγει: «Ἐμνήσθην δὲ τοῦ ρήματος Κυρίου ὡς ἔλεγεν· Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ». Πρόδηλον ἐνταῦθα, ὅτι «τὸ ρῆμα Κυρίου» εἶνε τὸ ρῆμα τοῦ Ἰησοῦ, ἤτοι ὁ ἐν Πράξ. 1: 5 ἀποκαλυπτικὸς λόγος αὐτοῦ περὶ τῆς μετ' ὀλίγας ἡμέρας καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀξία δὲ παρατηρήσεως καὶ ἡ πρὸ τῆς γενικῆς «Κυρίου» ἔλλειψις ἄρθρου ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν χρησιμοποιουμένῳ κειμένῳ (ὁ Nestle ἔχει «τοῦ Κυρίου»). Ἡ ἄναρθρος αὕτη ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος, συνηθεστάτη ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', σημαίνει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτονίσαμεν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ Κυρίου, τοῦ Γιαχβέ.

Συναφῶς τέλος πρὸς τὴν ἔκφρασιν «ρῆμα Κυρίου» παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ θεῖα ρήματα ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ὡς ἴδια αὐτοῦ ρήματα (Ἰωάν. 5: 47· 12: 47, 48· 15: 7. Πρβλ. καὶ τὸν ἐν Ἰωάν. 6: 68 λόγον τοῦ Πέτρου). Κατὰ δὲ τὸ Ἑβρ. 1: 3 «τὸ ρῆμα τῆς δυνάμεως», ἤτοι τὸ δυνατὸν ρῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου διέπονται τὰ σύμπαντα ἐμφανίζεται ἐπίσης ὡς ρῆμα τοῦ Υἱοῦ, εἰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ρῆμα ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ προστάγματος καὶ οὐχὶ τοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγου.

Ὄνομα Κυρίου

Ἑκατοντάκις περίπου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ὄνομα Κυρίου» ἢ «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου» ἢ «ἐν ὀνόματι Κυρίου» ἢ «τῷ ὀνόματι Κυρίου». Πλειστάκις δὲ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ λέγεται «τὸ ὄνομά μου» καὶ ἐκ μέρους ἄλλων «τὸ ὄνομά σου» ἢ «τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Σχετικῶς ἐπίσης ἀπαντοῦν καὶ ἐκφράσεις οἷαι «τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον» καὶ «τὸ ὄνομα τῆς δόξης». Ὡς δὲ ἀλλαχοῦ εἴδομεν, ἀπαντᾷ καὶ ἡ περίφρασις «τὸ Ὄνομα» ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου «Γιαχβέ».

Ὑπὸ τὴν μορφὴν «τὸ ὄνομα Κυρίου» ἡ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἐξεταζομένη ἔκφρασις ἀπαντᾷ εἰς περιπτώσεις οἷαι π.χ. ὀνομάζειν, καλεῖν, ἐπικαλεῖσθαι (μέσον μετ' ἐνεργητικῆς σημασίας), ἐπικαλεῖσθαί τινι ἢ ἐπί τινα ἢ ἐπί τι (παθητικόν) καὶ αἰνεῖν τὸ ὄνομα Κυρίου (Λευϊτ. 24: 16· Γεν. 16: 13· Γ΄ Βασ. 18: 24· Δευτ. 28: 10· Β΄ Βασ. 6: 2· Ψαλμ. 112 (113) : 1). Ὑπὸ τὴν μορφὴν «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου» ἀπαντᾷ εἰς περιπτώσεις οἷαι πεποιθέναι, ἐπικαλεῖσθαι καὶ προφητεύειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου (Ἠσ. 50: 10· Γεν. 12: 8· Ἱερ. 11: 21). Ὑπὸ τὴν μορφὴν «ἐν ὀνόματι Κυρίου» ἀπαντᾷ εἰς περιπτώσεις οἷαι πορεύεσθαι, προσεύχεσθαι, ὀμνύειν καὶ λαλεῖν ἐν ὀνόματι Κυρίου (Μιχ. 4: 5· Γ΄ Βασ. 8: 44· Α΄ Βασ. 20: 42· Γ΄ Βασ. 22: 16). Ὑπὸ δὲ τὴν μορφὴν «τῷ ὀνόματι Κυρίου» ἀπαντᾷ εἰς περιπτώσεις οἷαι καλεῖν, λαλεῖν, λειτουργεῖν, ψάλλειν καὶ ἐξομολογεῖσθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου (Ἐξόδ. 34: 5· Δευτ. 18: 22· 18: 7· Ψαλμ. 7: 18 (17)· 121 (122) : 4).

Ἐκ τῶν τοιούτων περιπτώσεων καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων πρὸς αὐτὰς φανερὸν γίνεται, ὅτι «τὸ ὄνομα Κυρίου» ἐκφράζει τὴν ὑψίστην κυριότητα ἢ αὐθεντίαν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὁποίαν δέον νὰ αἰσθάνεται, φρονῇ, λέγῃ καὶ πράττῃ τις τὰ πάντα. Διὸ ἐν Δευτ. 18: 20 ὁ Θεὸς λέγει: «Ὃς ἂν λαλήσῃ ἐν ὀνόματι θεῶν ἑτέρων, ἀποθανεῖται ὁ προφήτης ἐκεῖνος». Κατὰ δὲ τὸ Γ΄ Βασ. 18: 24 καὶ 25 ὁ Ἠλίας εἰρωνεύεται τοὺς προφήτας τῆς αἰσχύνης λέγων: «Βοᾶτε ἐν ὀνόματι θεῶν ὑμῶν», «ἐπικαλέσασθε ἐν ὀνόματι θεοῦ ὑμῶν». Τόσην ἰσχὺν ἔχει τὸ «ἐν ὀνόματι Κυρίου» ἐν τῇ Βίβλῳ, ὥστε, ὡς παριστοῦν τὸ πρᾶγμα τὰ χωρία Α΄ Παρ. 16: 8, Ψαλμ. 28 (29) : 2 καὶ 95 (96) : 8 κατὰ τοὺς Ο΄, καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον δέον νὰ ἐπικαλώμεθα «ἐν ὀνόματι αὐτοῦ» καὶ τὴν δόξαν νὰ προσφέρωμεν αὐτῷ «ὀνόματι αὐτοῦ»!

Αἱ φράσεις «ὄνομα Κυρίου», «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου», «ἐν ὀνόματι Κυρίου» καὶ «τῷ ὀνόματι Κυρίου» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ εἶνε

שֵׁם יְהוָֹה , בְּשֵׁם יְהוָֹה καὶ לְשֵׁם יְהוָֹה ἀναλόγως πρὸς τὴν κατὰ περίπτωσιν ἔννοιαν καὶ σύνταξιν (Ἐξόδ. 20: 7· Ἰὼβ 1: 21· Ἡσ. 56: 6· Ἰωὴλ 2: 32· Γεν. 12: 8· Ζαχ. 13: 3· Ἡσ. 50: 10· Ἱερ. 11: 21· Β΄ Βασ. 6: 18· Ψαλμ. 19: 8 (20: 7)· 123(124): 8· 117 (118): 10, 11, 12· Ἠσ. 9: 9· Γ΄ Βασ. 5: 17· Ψαλμ. 121 (122): 4). Σημειωτέον, ὅτι ἔν τισι χωρίοις τὸ Μασοριτικὸν διαφέρει καὶ τὰ ἀντίστοιχα τῶν παρὰ τοῖς Ο΄ ἐν λόγῳ ἐκφράσεων ἐλλείπουν ἐξ αὐτοῦ (Δευτ. 17: 12· Γ΄ Βασ. 8: 44· Ψαλμ. 12(13): 6· 39(40) 5· Ἡσ. 12: 5· 33: 21· 64: 2· 65: 5· Ἱερ. 20: 9). Ἐν δὲ Λευϊτ. 24: 16, ἔνθα οἱ Ο΄ ἔχουν «τὸ ὄνομα Κυρίου» δίς, τὸ Μασοριτικὸν ἔχει ἅπαξ.

Ἡ ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ὄνομα Κυρίου» ὑπὸ διαφόρους αὐτῆς μορφὰς («ὄνομα Κυρίου», «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου», «ἐν ὀνόματι Κυρίου», «τῷ ὀνόματι Κυρίου», «διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου» καὶ «ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου») ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ἐκτὸς δύο περιπτώσεων.

Καὶ πρῶτον, τὸ πρυτανεῦον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ «ὄνομα» εἶνε τοῦ Χριστοῦ. Ἤδη κατὰ παράθεσιν ἐν Ματθ. 12: 21 ἐκ τοῦ Ἡσ. 42: 4 κατὰ τοὺς Ο΄ ὁ προφήτης εἶχεν εἴπει περὶ τοῦ Μεσσίου, «τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν».

Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς πολλάκις ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶνε ἀντικείμενον πίστεως, αἰτία τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, κέντρον καὶ σκοπὸς τῆς ζωῆς, αἰτία τῶν θαυμάτων, καὶ ὅρος ἐκπληρώσεως παντὸς αἰτήματος.

Κατὰ τὸ Ἰωάν. 3: 18 ὁ Χριστὸς λέγει: «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν (τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ) οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Κατὰ τὸ Λουκ. 24: 46 - 47 λέγει: «Οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη». Κατὰ τὸ Ματθ. 18: 20 τοὺς πιστοὺς θέλει συνηγμένους εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 19: 29 τὴν ἐγκατάλειψιν οἰκιῶν, οἰκείων καὶ ἀγρῶν θέλει ἐπίσης ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Οὕτω πάλιν κατὰ τὸ 10: 22· 24: 9· Λουκ. 21: 12· Ἰωάν. 15: 21 θέλει καὶ τὸ ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων μῖσος κατὰ τῶν πιστῶν καὶ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς περιπετείας καὶ τὰ μαρτύρια αὐτῶν (Ἰδὲ καὶ Μάρκ. 13: 13· Λουκ. 21: 17). Κατὰ τὸ Πράξ. 9: 15 - 16 περὶ τοῦ Παύλου λέγει: «Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ· ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν».

Κατὰ τὸ Ἀποκ. 2: 3 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας λέγει: «Καὶ ἐβάστασας διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐ κεκοπίακας»· κατὰ τὸ 2: 13 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Περγάμῳ ἐκκλησίας: «Καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου»· κατὰ δὲ τὸ 3: 8 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας: «Καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου».

Κατὰ τὸ Μάρκ. 9: 38 - 39, ὅταν ὁ Ἰωάννης εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, «Διδάσκαλε, εἴδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν», ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «Μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με» (Ἰδὲ καὶ Λουκ. 9: 49). Κατὰ τὸ Ματθ. 7: 22 εἶπεν ἐπίσης: «Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;». Κατὰ δὲ τὸ Μάρκ. 16: 17 - 18 εἶπε πάλιν: «Σημεῖα τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς· ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψῃ· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν». Τέλος κατὰ τὰ χωρία Ἰωάν. 14: 13-14· 15: 16· 16: 23, 24, 26 ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω... Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω». «Ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ, ἵνα ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῷ ὑμῖν». «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. Ἕως ἄρτι οὐκ ᾐτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε... Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε...».

Ἀπὸ τοῦ μικροτέρου καὶ τοῦ ἐλαχίστου πράγματος, ὡς εἶνε ἡ ὑποδοχὴ ἑνὸς «παιδίου», ἤτοι ταπεινοῦ ἀνθρώπου (Ματθ. 18: 5· Μάρκ. 9: 37· Λουκ. 9: 48), καὶ ἡ προσφορὰ ἑνὸς ποτηρίου ὕδατος (Μάρκ. 9: 41), μέχρι τοῦ ὑψίστου πράγματος, ὡς εἶνε ἡ πέμψις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἰωάν. 14: 26), τὰ πάντα ὁ Χριστὸς θέλει ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Ὁ Χριστὸς βεβαίως ὁμιλεῖ ἐνίοτε καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ὡς π. χ. ἐν Ἰωάν. 10: 25· 17: 6, ἐν δὲ Ἀποκ. 3: 12 καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' αὐτὸς πάλιν ὁ Χριστὸς ἐν Ματθ. 28: 19 «τὸ ὄνομα» τοῦ Πατρὸς θέλει κοινὸν μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο ὄνομα τῶν τριῶν προσώπων διατάσσων τὸ βάπτισμα τῶν πιστευόντων. Ἐν δὲ Ἰωάν. 17: 11, ἴσως δὲ καὶ 12, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς Πατὴρ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν,

ὡς δὲ ἐξηγήσαμεν (σελ. 37 - 39), τοῦτο ἰσχύει περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου. Ἐπίσης κατὰ τὸ Ἀποκ. 22: 4, ἴσως δὲ καὶ 14: 1, ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχουν ἑνιαῖον ὄνομα. Πλείονα σχετικῶς ἰδὲ ἐν σελ. 31 - 39.

Τὸ «ὄνομα» τοῦ Χριστοῦ εἶνε τὸ κήρυγμα καὶ ἡ λατρεία τῶν Ἀποστόλων. Τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου εὐαγγελίζονται καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ παρρησιάζονται (Πράξ. 8: 12· 9: 27). Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο κηρύττουν πίστιν καὶ ὑπακοήν. Ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης λέγει: «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ), ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Ἰωάν. 3: 23). Ἐπίσης λέγει: «Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε, καὶ ἵνα πιστεύητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» (Αὐτόθι 5: 13. Ἰδὲ καὶ Ἰωάν. 1: 12· 2: 23· Πράξ. 3: 16). Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ «ἀποστολῆς εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ» (Ρωμ. 1: 5). Ἐν Ἐξόδ. 14: 31 λέγεται, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπίστευσαν Μωυσῇ», ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἐλέγετο, ὅτι «ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωυσῆ».

Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐπικαλοῦνται οἱ πιστοὶ (Πράξ. 9: 14, 21). Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐξαρτοῦν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ αἰώνιον ζωήν. Ὁ Πέτρος τονίζει: «Τούτῳ (τῷ Χριστῷ) πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτὸν» (Πράξ. 10: 43). Ὁ Ἰωάννης: «Γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ» (Α΄ Ἰωάν. 2: 12). Ὁ αὐτὸς ἐπίσης: «Ταῦτα γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» (Ἰωάν. 20: 31). Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἀπαιτοῦν οἱ Ἀπόστολοι νὰ βαπτίζωνται οἱ πιστοί. «Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ(*) εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», κηρύττει ὁ Πέτρος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2: 38). Ἐν Α΄ Κορ. 10: 2 ὁ Παῦλος γράφει περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς ἐξόδου, ὅτι «εἰς τὸν Μωυσῆν ἐβαπτίσαντο». Ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἔγραφεν, ὅτι «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωυσέως ἐβαπτίσαντο». Ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπιστολῇ, 1: 13 - 15, ὁ Ἀπόστολος γράφει ἐπίσης: «Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; Ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε; Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβά-

(*) Ὁ λόγος οὗτος δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐν τῇ πράξει τῆς βαπτίσεως τελετουργικὸν τύπον, ὅστις βεβαίως εἶνε ὁ τριαδικός, «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

πτισα εἰς μὴ Κρίσπον καὶ Γάιον, ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα». Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἀπόστολοι παραγγέλλουν νὰ ἐξέλθουν τὰ δαιμόνια, ποιοῦν σημεῖα καὶ κηρύττουν δυνατὴν τὴν σωτηρίαν (Πράξ. 16: 18· 3: 6, 16· 4: 10, 12). Ἐν ὀνόματι Χριστοῦ οἱ πιστοὶ ὀνειδίζονται καὶ ἐπὶ τούτῳ μακαρίζονται (Α΄ Πέτρ. 4: 14).

Καὶ γενικῶς ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει: «Πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ» (Κολ. 3: 17).

Εἰς δύο δὲ χωρία, τὸ Πράξ. 5: 41 καὶ τὸ Γ΄ Ἰωάν. 7, ὡς ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ εἴδομεν (σελ. 32 - 33), οἱ Ἀπόστολοι χρησιμοποιοῦν περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν περίφρασιν «τὸ Ὄνομα», ὑφ' ἣν νοεῖται τὸ «Γιαχβέ».

Ἤδη δὲ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν περιπτώσεων τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ὄνομα Κυρίου» ὑπὸ διαφόρους αὐτῆς μορφάς.

Εἰς τὸν Θεὸν ἡ ἐν λόγῳ ἔκφρασις ἀναφέρεται ἐν Ματθ. 21: 9 καὶ τοῖς παραλλήλοις χωρίοις, ἔνθα παρατίθεται ἡ γνωστὴ ψαλμικὴ φράσις «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», ὡς καὶ ἐν Ἰακ. 5: 10, ἔνθα λέγεται περὶ τῶν προφητῶν, ὅτι «ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι Κυρίου». Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις, εἴκοσι τὸν ἀριθμόν, ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν.

Εἰς τὸ Πράξ. 2:21 ὁ Πέτρος καὶ εἰς τὸ Ρωμ. 10:13 ὁ Παῦλος παραθέτουν τὴν γνωστὴν ῥῆσιν τοῦ Ἰωὴλ (3: 5 ἢ 2: 32) «πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τ ὸ ὄ ν ο μ α Κ υ ρ ί ο υ σωθήσεται». Περὶ ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος Κυρίου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γίνεται πολλάκις λόγος. Ἡ δ' ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ ἔκφρασις «τὸ ὄνομα Κυρίου» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ εἶνε ἀκριβῶς בְּשֵׁם יְהוָה, ὅπερ κατὰ γράμμα μεταφράζεται «ἐν ὀνόματι Κυρίου». Τὴν ἔκφρασιν δὲ ταύτην, ἡ ὁποία περιέχει τὸ τετραγράμματον, οἱ Ἀπόστολοι ἀναφέρουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Τοῦτο ἀποδεικνύουν αἱ σχετικαὶ συνάφειαι, καθ' ἃ ἤδη ἐξηγήσαμεν ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς (σελ. 55 - 56), θὰ ἐξηγήσωμεν δὲ διὰ πλειόνων εἰς τὸ Δ΄ Κεφάλαιον.

Εἰς τὸ Πράξ. 22: 16 γίνεται ἐπίσης λόγος περὶ ἐπικλήσεως «τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου». Ὁ ἐν Δαμασκῷ μαθητὴς Ἀνανίας εἶπε πρὸς τὸν Σαῦλον: «Ἀναστὰς βάπτισαι καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τ ὸ ὄ ν ο μ α τ ο ῦ Κ υ ρ ί ο υ»(*). Ὅτι καὶ ἐνταῦθα «ὁ Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός, σαφῶς φαίνεται ἐκ τῶν ἑπομένων στίχ. 17 - 21

(*) Ὁ Nestle ἔχει «τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

(«αὐτόν», στίχ. 17, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸν προηγουμένως μνημονευθέντα «Κύριον» τοῦ στίχ. 16· «οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ», στίχ. 18, κλπ.).

Λόγος περὶ ἐπικλήσεως «τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου» γίνεται καὶ εἰς τὸ Α΄ Κορ. 1: 2, «σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντὶ τόπῳ αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν». Ρητῶς ἐνταῦθα «Κύριος» λέγεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ δὲ ἔννοια τῆς «ἐν παντὶ τόπῳ» ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπενθυμίζει τὸ Ψαλμ. 102 (103) : 22 καὶ τὸ Ἰωάν. 4: 20 - 24.

Ὁμοίως πρὸς τὸ «ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου» εἰς τὸ Πράξ. 19: 13 λέγεται «ὀνομάζειν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει: «Ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ λέγοντες· ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρατηροῦμεν τὸ ἑξῆς: Ἐνῷ ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξορκισταὶ ἐπεχείρησαν νὰ ὀνομάζουν «τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», ἐν τῇ πράξει οὗτοι οὔτε τὸ «Κύριος» ἐχρησιμοποίησαν, οὔτε τὸ «ὄνομα». Οὔτε δηλαδὴ εἶπον «ὁρκίζομεν ὑμᾶς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», οὔτε «ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Κύριον Ἰησοῦν», οὔτε «ὁρκίζομεν ὑμᾶς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ», ἀλλ' ἁπλῶς εἶπον «ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν». Τοῦτο, νομίζομεν, δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξορκισταὶ ἀπέφυγον καὶ τὸ ὄνομα «Κύριος» καὶ τὸν τύπον «ἐν τῷ ὀνόματι», διότι δὲν ἐπίστευον εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ὑπ' αὐτῶν χρῆσις τούτων θὰ ἐσήμαινεν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Γιαχβέ. Διὸ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησαν ἁπλῶς τὸ «Ἰησοῦς», νομίζοντες ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ ἐνεργήσῃ μαγικῷ τῷ τρόπῳ καὶ ex opere operato. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀπιστίας αὐτῶν τὸ πονηρὸν πνεῦμα, ἀντὶ νὰ ἐξέλθῃ, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν» (στίχ. 16). Ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν δὲ «ὀνομάζειν τὸ ὄνομα Κυρίου» ἰδὲ Λευΐτ. 24: 16· Ἀμ. 6: 11 (10)· Ἱερ. 20: 9 καὶ κυρίως Ἡσ. 26: 13. Πρβλ. καὶ Α΄ Ἔσδρ. 4: 63· Σοφ. Σειρ. 23: 10· Α΄ Μακ. 14: 10· Ἱερ. 32: 15 (25: 29).

Εἰς τὸ Β΄ Τιμ. 2: 19 περιέχεται ἐπίσης: «Ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου». Ὡς πρὸς τὴν φρασιολογίαν ἰδὲ Ψαλμ. 6:9· Ἡσ. 52:11· Λουκ. 13: 27· Λευΐτ. 24: 16· Ἡσ. 26: 13. Οἱ κατὰ τὴν ρῆσιν ταύτην ὀνομάζοντες τὸ ὄνομα Κυρίου εἶνε οἱ κατὰ τὸν στίχ. 22 ἐπικαλούμενοι τὸν Κύριον, τουτέστιν οἱ Χριστιανοί, καὶ ἄρα καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» τῆς ἐκφράσεως «τὸ ὄνομα Κυρίου» εἶνε ὁ Χριστός (Πρβλ. Ρωμ. 10: 13 καὶ Πράξ. 19: 13). Οἱ αἱρετικοί, περὶ ὧν ὁ

λόγος ἐν στίχ. 16-18, ὠνόμαζον μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου (Ἰησοῦ Χριστοῦ), ἀλλὰ μετὰ «ἀδικίας» (στίχ. 19), καὶ ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον (Ἰησοῦν Χριστόν), ἀλλ' οὐχὶ «ἐκ καθαρᾶς καρδίας» (στίχ. 22). Ὑπὲρ τῆς ταὐτότητος «Κυρίου» καὶ Χριστοῦ συνηγορεῖ καὶ ἡ ἑτέρα ῥῆσις τοῦ στίχ. 19, «Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ», ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ Ἰωάν. 10: 14, 27.

Εἰς τὸ Πράξ. 8: 16 περὶ τῶν Σαμαρειτῶν, οἵτινες εἶχον πιστεύσει διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' εἰσέτι δὲν εἶχον λάβει Πνεῦμα Ἅγιον, ὁ Λουκᾶς λέγει: «Μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».

Ὁμοίως εἰς τὸ Πράξ. 19: 5 περί τινων μαθητῶν ἐν Ἐφέσῳ, οἵτινες εἶχον βαπτισθῆ εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα καὶ ἐπίσης δὲν εἶχον λάβει Πνεῦμα Ἅγιον, ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι κατόπιν διαφωτίσεως ὑπὸ τοῦ Παύλου «ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».

Εἰς δὲ τὸ Πράξ. 10: 48 περὶ τοῦ ἐν Καισαρείᾳ ἐθνικοῦ Κορνηλίου καὶ τῶν ἄλλων σὺν αὐτῷ ἐθνικῶν λέγεται, ὅτι ὁ Πέτρος «προσέταξεν αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου», προφανῶς καὶ ἐνταῦθα τοῦ Χριστοῦ.

Ὡς πρὸς τὰς τρεῖς τελευταίας περιπτώσεις δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι τὸ βαπτίζεσθαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ σημαίνει ἀναγνωρίζειν τὸν Ἰησοῦν ὡς Κύριον καὶ καθίστασθαι κτῆμα ἢ περιουσία αὐτοῦ. Τίνος δὲ δύναται νὰ καταστῇ τις κτῆμα ἢ περιουσία ἐν ἀληθεῖ θρησκευτικῇ ἐννοίᾳ εἰμὴ τοῦ Γιαχβέ; Πρβλ. Α' Κορ. 1: 13-15.

Εἰς τὸ Α' Κορ. 6: 11 ὁ Ἀπόστολος τονίζει πρὸς τοὺς Χριστιανούς: «Ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ἐν Ἡσ. 45: 25 προφητεύεται, ὅτι ἡ δικαίωσις παντὸς τοῦ σπέρματος τοῦ Ἰσραὴλ θὰ εἶνε «ἀπὸ Κυρίου», ἑβρ. בַּיהוָה, ἐν τῷ Γιαχβέ.

Ἐν Ἰακ. 5: 14, 15 ὁ ἀδελφόθεος Ἀπόστολος γράφει: «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος». Ἐπειδὴ κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὰ πάντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δέον νὰ λέγωνται καὶ πράττωνται «ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ» (Κολ. 3: 17), «ὁ Κύριος» τῆς ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ ἐκφράσεως «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου» εἶνε ἀσφαλῶς ὁ Χριστός. Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ διατάσσεται ἡ τέλεσις τοῦ εὐχελαίου καὶ αὐτὸς ἐγείρει τοὺς κάμνοντας (Μάρκ. 16: 17-18), περὶ αὐτοῦ δὲ πρόκειται καὶ ἐν στίχ. 7 καὶ 8, ὅ-

που ἐπίσης χρησιμοποιεῖται τὸ ὄνομα «Κύριος» («ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου», «ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἤγγικε»). Ἄξιον δὲ προσοχῆς, ὅτι ἐν στίχ. 10 ὁ Ἀπόστολος ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔκφρασιν «τῷ ὀνόματι Κυρίου» περὶ τοῦ Θεοῦ («τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι Κυρίου»). Τόσον δηλαδὴ τὸ ὄνομα «Κύριος» ὅσον καὶ τὸν τύπον «(ἐν) τῷ ὀνόματι Κυρίου» ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀδιακρίτως, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ οἱ δύο εἶνε εἷς κατ' οὐσίαν καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος ἢ Γιαχβέ.

Ἐν Πράξ. 9: 28 περὶ τοῦ Παύλου λέγεται, ὅτι «ἦν παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς». Πρβλ. καὶ τὸ «ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ» τοῦ προηγουμένου στίχ. 27. Τὸ «παρρησιάζεσθαι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου (Ἰησοῦ)» εἶνε ὅμοιον πρὸς τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ «λαλεῖν ἐν τῷ ὀνόματι (ἢ ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἢ τῷ ὀνόματι) Κυρίου» καὶ «προφητεύειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι (ἢ τῷ ὀνόματι) Κυρίου» (Ἰδὲ ἀντιστοίχως Α´ Παρ. 21: 19· Ἱερ. 33 (26): 16· 51 (44): 16 κ. ἄ. Ἱερ. 11: 21· 33 (26): 9 κ. ἄ. Πρβλ. καὶ Δευτ. 18: 20).

Ἐν Β´ Θεσ. 3: 6 ὁ Παῦλος γράφει: «Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν». Οἱ Ἀπόστολοι δίδουν παραγγελίας ἢ ἐντολὰς οὐχὶ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ στηριζόμενοι εἰς τὴν τελείαν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν ὑψίστην αὐθεντίαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. Α´ Θεσ. 2: 13.

Ἐν Α´ Κορ. 5: 3-5 ὁ Ἀπόστολος γράφει περὶ τοῦ αἱμομίκτου τῆς Κορίνθου: «Ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περὶ τοῦ Χριστοῦ χρησιμοποιοῦνται δύο ἐκφράσεις ἰδιαζούσης σημασίας, ἤτοι «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου» καὶ «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου», ἀμφότεραι δὲ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ περιέχουν τὸ τετραγράμματον. Περὶ τῆς δευτέρας ἐγένετο λόγος ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ (σελ. 54). Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν πρώτην ἔκφρασιν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ σύναξις τῆς ἐκκλησίας πρὸς ἀφορισμὸν τοῦ αἱμομίκτου ἐμφαίνει τὴν ὑψίστην αὐθεντίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐννοιολογικῶς, ἀσχέτως δηλαδὴ πρὸς τὴν ὕπαρξιν τοῦ τετραγραμμάτου εἰς τὸ ἀντίστοιχον τῆς

ἐκφράσεως ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ φράσει, «σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», τὸ «Κύριος» φαίνεται ὅτι ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης πρὸς τὸ τετραγράμματον. Διότι διὰ τῆς φράσεως «ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου» οἱ Ο΄ ἀποδίδουν τὸ ἐν Ἰησ. 4: 24 יַד־יְהוָה, ὅπερ κατὰ γράμμα μεταφράζεται «χεὶρ Κυρίου» καὶ εἶνε τεχνικὸς ὅρος, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ, καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, 5: 14, צְבָא־יְהוָה, πρὸς ὃ πρβλ. τὸ πλειστάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντῶν יְהוָה צְבָאוֹת, «Κύριος τῶν δυνάμεων» (*). Ὁπωσδήποτε δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀοράτου παρουσίας τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῇ συνάξει τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου ἀποδεικνύεται ἐννοιολογικῶς, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ, διότι μόνον τοῦ Γιαχβὲ ἡ δύναμις εἶνε πανταχοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ εἶνε πανταχοῦ.

Ἐν Α΄ Κορ. 1: 10 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες κλπ.». Ἡ ἔκφρασις «διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου» ἀντιστοιχεῖ, ὡς ἡ ἔκφρασις «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου», πρὸς τὸ בְּשֵׁם יְהוָה. Πρβλ. τὸ ἐν Α΄ Βασ. 28: 6· 30: 8· Ἱερ. 3: 23 «διὰ (τοῦ) Κυρίου», ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ בַּיהוָה.

Ἐν Ἐφ. 5: 18-21 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ Θεῷ καὶ πατρί, ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ». «Ὁ Κύριος» τοῦ στίχ. 19 εἶνε προφανῶς «ὁ Κύριος» τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 20, ἤτοι ὁ Χριστός. Πρὸς δὲ τὸ τετραγράμματον ἀντιστοιχεῖ τὸ «Κύριος» οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκφράσει «ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου», ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐν τῇ φράσει «ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Διότι αἱ φράσεις «ᾄδειν τῷ Κυρίῳ» καὶ ψάλλειν τῷ Κυρίῳ» ἀπαντοῦν πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, εἰς πάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ἐκτὸς δύο τὸ «Κύριος» εἰς τὰς φράσεις ταύτας ἀποδίδει τὸ «Γιαχβέ» (Ἰδὲ ἀντιστοίχως Ἐξόδ. 15: 1, 21· Ψαλμ. 12 (13) : 6· 95 (96) : 1· Ἱερ. 20: 13. — Ψαλμ. 9: 12 (11)· 29 (30) : 5· 97 (98) : 5. Ἰδὲ ἐπίσης περὶ τοῦ «ᾄδειν» καὶ «ψάλλειν» ἐν συνδυασμῷ Κριτ. 5: 3· Ψαλμ. 26 (27) : 6). Αἱ δύο ἐξαιρέσεις εἶνε Ἰουδὶθ 16: 1 («ᾄσατε τῷ Κυρίῳ μου») καὶ Ψαλμ. 67: 33 (68: 32)

(*) Διὰ τοῦ «δύναμις Κυρίου» οἱ Ο΄ ἀποδίδουν καὶ τὸ ἐν Ἰώβ 37: 14 נִפְלְאוֹת אֵל, ὅπερ ἀκριβῶς μεταφράζεται «τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ».

(«ψάλατε τῷ Κυρίῳ (Adonai)»). Ἀλλὰ καὶ ἀσχέτως τῆς γλωσσικῆς ἀντιστοιχίας, ἐφ' ὅσον εἰς «τὸν Κύριον», ἤτοι τὸν Χριστόν, ἁρμόζουν «ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι καὶ ᾠδαὶ πνευματικαί», οὗτος εἶνε ὁπωσδήποτε ὁ Γιαχβέ, μάλιστα ἂν οἱ «ψαλμοί», τοὺς ὁποίους ὁ Ἀπόστολος προτρέπει οἱ πιστοὶ νὰ ἀπευθύνουν εἰς «τὸν Κύριον», εἶνε οἱ γνωστοὶ Ψαλμοὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὡς γνωστὸν δέ, ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἐποιεῖτο δαψιλῆ χρῆσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ λατρευτικῇ ζωῇ. Ἄλλωστε δέ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προηγουμένως ἐν Ἐφ. 4: 8 γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παραθέσεως ἐκ τοῦ Ψαλμ. 67: 19 (68: 18), ὁ Jah ἢ Jahve, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ψαλμῳδὸς ἀπευθύνει τὸν Ψαλμὸν τοῦτον, προτρέπων ἅμα, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι ᾄσουν καὶ ψάλουν εἰς αὐτόν, στίχ. 5, 33, 34 (4, 32), εἶνε ὁ Μεσσίας.

Ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβὲ φαίνεται ἐπίσης ἐκ τῆς φράσεως «ἐν φόβῳ Χριστοῦ». Διότι κατὰ τὴν Γραφὴν εἷς μόνον φόβος δικαιολογεῖται καὶ ἅμα ἐπιβάλλεται καὶ ἐπαινεῖται, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Πλειστάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ τοῦ φόβου. Ἡ φράσις «φόβος Κυρίου» ἀποβαίνει στερεότυπος ἐν τῇ Γραφῇ. Εἰς δὲ τὰς Παροιμίας καὶ τὴν Σοφίαν Σειρὰχ πολὺς ὁ λόγος περὶ τοῦ «φόβου Κυρίου» (Νεεμ. 5: 9· Ψαλμ. 18: 10 (19: 9)· 33: 12 (34: 11)· Παροιμ. 1: 7· 19: 23· 23: 17· Σοφ. Σειρ. 1: 11, 12· 23: 27· Ἠσ. 8: 12 - 13· Πράξ. 9: 31· Β΄ Κορ. 5: 11). Τέλος τὸ «εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὅμοιον πρὸς τὰς παραδόξους παρὰ τοῖς Ο΄ διατυπώσεις «ἐπικαλεῖσθαι αὐτὸν (τὸν Θεόν) ἐν ὀνόματι αὐτοῦ» (Α΄ Παρ. 16: 8) καὶ «προσφέρειν τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ» (Ψαλμ. 28 (29) : 2· 95 (96) : 8). Τὸ «ὄνομα» τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' οὐσίαν εἶνε αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὀλίγον προηγουμένως, ἐν Ἐφ 5: 5, ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, «ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (ὄχι «τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ»), διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ κοινοῦ ἄρθρου ταυτίζων Χριστὸν καὶ Θεόν.

Ἐν Β΄ Θεσ. 1: 11 - 12 ὁ Ἀπόστολος, ἀφοῦ προηγουμένως ὡμίλησε περὶ τῆς ἐνδόξου παρουσίας καὶ φοβερᾶς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπάγει: «Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει, ὅπως ἐνδοξασθῇ τ ὸ ὄ ν ο μ α τ ο ῦ Κ υ ρ ί ο υ ἡμῶν Ἰησοῦ (Χριστοῦ) ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἡ φράσις «ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου» περιέχεται εἰς τὸ Ἠσ. 66: 5 κατὰ τοὺς Ο΄. Τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἔχει, «ἂς δοξασθῇ ὁ Γιαχβέ». Συνεπῶς τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τετραγράμματον, οὐ μόνον διότι ἀνήκει εἰς τὴν ἰδιαζούσης σημασίας καὶ στερεότυπον ἔκφρασιν «ὄνομα

Κυρίου», ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς εἰρημένης φράσεως τοῦ Ἡσαΐου. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐν τοῖς προηγουμένοις στίχ. 8, 9, 10 ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐχρησιμοποίησε χαρακτηριστικὴν φρασιολογίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν ὁποίαν αὕτη χρησιμοποιεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ ἢ Γιαχβὲ (Ἐξόδ. 3: 2 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς στίχ. 4 καὶ 6· Δαν. 7: 9· Ἡσ. 66: 15· 2: 10, 19, 21· Ψαλμ. 67: 36 κατὰ τοὺς Ο΄· 88: 8 ἐπίσης κατὰ τοὺς Ο΄). Τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἐν τῇ τοιαύτῃ φρασιολογίᾳ τοῦ στίχ. 9 περιλαμβάνεται ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τὸ ὄνομα «ὁ Κύριος», ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἐν Ἡσ. 2: 10, 19, 20 «Γιαχβέ». Τέλος ἐν τῇ φράσει τοῦ στίχ. 12 «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ» διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ κοινοῦ ἄρθρου ὁ Ἀπόστολος ταὐτίζει Θεὸν καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Ὑπὲρ δὲ τοῦ ταὐτισμοῦ συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ «ἡμῶν» μετὰ τὸ «Κυρίου».

Ἐν Πράξ. 19: 17 ὁ Λουκᾶς γράφει, ὅτι «ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Κατὰ τὸ Β΄ Βασ. 7: 26 ὁ Δαβὶδ εὔχεται νὰ μεγαλυνθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Γιαχβέ: «Μεγαλυνθείη τὸ ὄνομά σου ἕως αἰῶνος». Ἐπίσης κατὰ τὸ παράλληλον Α΄ Παρ. 17: 24: «Μεγαλυνθήτω τὸ ὄνομά σου ἕως αἰῶνος». Πρβλ. καὶ Ψαλμ. 137: 2 κατὰ τοὺς Ο΄. Πρβλ. ἐπίσης Α΄ Παρ. 29: 11 («σοί, Κύριε, ἡ μεγαλωσύνη κλπ.»). Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ μεγαλύνεται ὁ Θεός, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ μεγαλύνεται ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ὡς ἓν κατ' οὐσίαν, εἷς Γιαχβὲ (Λουκ. 1: 46· Πράξ. 10: 46· Φιλιπ. 1: 20).

Ἐν Πράξ. 15: 26 ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζει τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον ὡς «ἀνθρώπους παραδεδωκότας τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐν δὲ Πράξ. 21: 13 ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Ἐγὼ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».

Εἰς τὰ δύο ταῦτα χωρία οἱ Ἀπόστολοι ἐμφανίζονται μέχρι θανάτου ἀφωσιωμένοι, οὐχὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τοῦθ' ὅπερ πάλιν σημαίνει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε αὐτὸς ὁ Θεὸς ἢ Γιαχβέ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δέον ν' ἀποβλέπῃ ὡς τὸ ἔσχατον καὶ ὕψιστον τέλος εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου (Πρβλ. Φιλιπ. 1: 20· Ρωμ. 14: 7 - 9).

Τέλος ἐν Κολ. 3: 17 ὁ Ἀπόστολος τονίζει: «Πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ». Ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ παραπέμπομεν εἰς ὅ,τι ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ χωρίου Ἐφ. 5: 18 - 21 παρετηρήσαμεν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ

«εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ» (σελ. 105). 'Ιδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιον ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Κολ. 3: 17 εἶνε τὸ γενικὸν καὶ τὸ ἀπόλυτον τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος, τὸ ποιεῖν δηλαδὴ τὰ πάντα, εἴτε τὰ ἐν λόγῳ εἴτε τὰ ἐν ἔργῳ, ἄνευ οὐδεμιᾶς τελείως ἐξαιρέσεως, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου 'Ιησοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, «ἄ ν θ ρ ω π ο ς Χριστὸς 'Ιησοῦς» (Α' Τιμ. 2: 5), εἶνε συγχρόνως καὶ «Κ ύ ρ ι ο ς 'Ιησοῦς Χριστός», ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ τοῦ ὀνόματος «Κύριος», ἤτοι Γιαχβέ. Ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο Γιαχβέ, τὸ ποιεῖν τὰ πάντα ἐν ὀνόματι αὐτοῦ θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς εἰδωλολατρίαν. Ὁ δὲ ἀπόστολος 'Ιωάννης συνιστᾷ τὴν ἀποφυγὴν τῆς εἰδωλολατρίας ἀκριβῶς ἐν τῷ χωρίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ διακηρύττει τὸν Χριστὸν ὡς μέσον γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ (Θεοῦ) καὶ ἅμα ὡς αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν (Α' 'Ιωάν. 5: 20 - 21).

Εἰς εἴκοσι λοιπὸν περιπτώσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ὄνομα Κυρίου» (ἢ «ἐν ὀνόματι Κυρίου» κλπ.), ὁ Χριστὸς διακηρύσσεται «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ, συμμαρτυρουσῶν καὶ τῶν συναφειῶν τῆς ἐκφράσεως εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις.

'Εν Κυρίῳ

Εἰκοσιπεντάκις περίπου ἐν τῇ 'Ελληνικῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ». Σημαίνει δὲ αὕτη: ἐν ἀναγνωρίσει τῆς ὑπερτάτης αὐθεντίας καὶ δυνάμεως τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, διὰ μέσου τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, καὶ γενικῶς ἐν στενοτάτῃ σχέσει πρὸς τὸν Κύριον ὡς τὸ ὕψιστον ὄν. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἀκριβεστάτης ἐννοίας τῆς ἐκφράσεως ταύτης δὲν εἶνε πάντοτε δυνατός.

Διὰ τοῦ «ἐν Κυρίῳ» οἱ Ο' ἀποδίδουν, μᾶλλον δουλικῶς, τὸ συχνότατον ἐν τῇ 'Εβραϊκῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ בַּיהוָה , ἤτοι τὸ יְהוָה μετὰ τῆς προθέσεως בְּ , διὰ τῆς ὁποίας οἱ 'Εβραῖοι ἐκφράζουν πολλὰς καὶ λεπτῶν ἀποχρώσεων ἐννοίας (Κριτ. 20: 23· 21: 7· Α' Βασ. 2: 1· 30: 6· Δ' Βασ. 18: 5· Β' Παρ. 20: 20· Ψαλμ. 32 (33): 1· 33: 3 (34: 2)· Ὡσ. 1: 7· Ζαχ. 10: 12). Εἰς μίαν περίπτωσιν, Β' Παρ. 15: 14, ὅπου οἱ Ο' ἔχουν «ἐν Κυρίῳ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει לַיהוָה (εἰς τὸν Κύριον). Εἰς δύο ἄλλας περιπτώσεις, Ψαλμ. 72 (73): 28 καὶ Α' Βασ. 23: 16, ὅπου οἱ Ο' ἔχουν ἐπίσης «ἐν Κυρίῳ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει ἀντιστοίχως בַּאדֹנָי יְהוִה (ἐν Κυρίῳ Κυρίῳ) καὶ בֵּאלֹהִים (ἐν Θεῷ). 'Εν Κριτ. 20: 28 τὸ Μασορι-

τικὸν διαφέρει καὶ ἀντίστοιχον τοῦ «ἐν Κυρίῳ» τῶν Ο΄ δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῷ(*).

Ἡ πολυσήμαντος ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ σχεδὸν πεντηκοντάκις. Εἰς πάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ἐκτὸς μόνον μιᾶς, ᾽Αποκ. 14: 13, περιέχεται ἐν ταῖς ᾽Επιστολαῖς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ὡς φαίνεται δέ, εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, ἐκτὸς ἴσως τῆς ἐν Α΄ Κορ. 1: 31 καὶ ᾽Αποκ. 14: 13, ἡ ἐν λόγῳ ἔκφρασις χρησιμοποιεῖται ὄχι περὶ τοῦ Θεοῦ γενικῶς, ἀλλὰ περὶ τοῦ ᾽Ιησοῦ εἰδικῶς, ὡς πλειστάκις χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφρασις «ἐν Χριστῷ». Διὰ τῶν δύο αὐτῶν ἐκφράσεων ἐκφράζεται ἄριστα ὁ χριστοκεντρισμὸς καὶ ὁ μυστικισμὸς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὸ «ἐν Κυρίῳ» καὶ τὸ «ἐν Χριστῷ» πολλάκις παρ᾽ αὐτῷ σημαίνουν: ἐν ἑνώσει μετὰ τοῦ Κυρίου ἢ Χριστοῦ. Οὕτω δέ, ἐκτὸς τῶν ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας ἐκφράζει τὸ ביהוה ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, τὸ «ἐν Κυρίῳ» καὶ τὸ «ἐν Χριστῷ» τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐκφράζουν καὶ βαθυτέραν, μυστικωτέραν καὶ πλουσιωτέραν ἔννοιαν.

Καὶ πρῶτον, ἡ Καινὴ Διαθήκη τὰ πάντα θέλει ἐν τῷ Χριστῷ μᾶλλον ἢ ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ ἔκφρασις «ἐν (τῷ) Θεῷ» ὀλίγας φορὰς χρησιμοποιεῖται ἐν αὐτῇ.

Οὕτως αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐν κεφ. 15 τοῦ ᾽Ιωάννου λέγει: «Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοί» (στίχ. 2), «μείνατε ἐν ἐμοί», «ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε» (στίχ. 4), «ὁ μένων ἐν ἐμοί» (στίχ. 5), «ἐὰν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοί» (στίχ 6), «ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί» (στίχ. 7). Ὁ Χριστὸς θέλει τοὺς ἀνθρώπους ἡνωμένους μετ᾽ αὐτοῦ. ᾽Επίσης ἐν ᾽Ιωάν. 16: 33 λέγει: «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε».

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Κολ. 1: 16, 17 τονίζει, ὅτι «ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) ἐκτίσθη τὰ πάντα», «καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε». Κατὰ τὸ 1ον κεφ. τῆς πρὸς ᾽Εφεσίους ᾽Επιστολῆς ὁ Θεὸς «ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) πρὸ καταβολῆς κόσμου» (στίχ. 4), καὶ «ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν» (στίχ. 6, 7), «γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ», τουτέστι πάλιν τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν, ἣν θεωροῦμεν ὡς πιθανωτέραν (στίχ. 9), συνάψας «τὰ ἐπὶ

(*) ᾽Εν Β΄ Βασ. 18: 28, ὅπου περιέχεται ἡ φράσις «τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπαραμένους τὴν χεῖρα αὐτῶν ἐν τῷ κυρίῳ μου τῷ βασιλεῖ», τὸ «ἐν τῷ κυρίῳ μου» τῆς φράσεως ταύτης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ בַּאדֹנִי , λέγεται δὲ περὶ τοῦ Δαβὶδ καὶ σημαίνει «κατὰ τοῦ κυρίου μου».

τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ, ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν κλπ.» (στίχ. 10, 11). Ἐπίσης «ἐν αὐτῷ» ἡμεῖς ἐγενόμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ (Β΄ Κορ. 5: 21), καὶ «ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται» (Πράξ. 13: 39), «καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία» (Πράξ. 4: 12). Ὁ Χριστὸς εἶνε ἐκεῖνος, «ἐν ᾧ καὶ περιετμήθημεν περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ» (Κολ. 2: 11), «ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθημεν διὰ τῆς πίστεως» (Αὐτόθι 2: 12). «Ἐν παντὶ ἐπλουτίσθημεν ἐν αὐτῷ» (Α΄ Κορ. 1: 5) «καὶ ἐσμὲν ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι» (Κολ. 2: 10). Κατὰ τὸ Α΄ Ἰωάν. 5: 11 ἡ αἰώνιος ζωὴ «ἐν τῷ Υἱῷ ἐστιν». Κατὰ τὸ Κολ. 2: 6, 7 «ἐν αὐτῷ» δέον νὰ περιπατῶμεν, ἤτοι νὰ ζῶμεν, «ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ». Κατὰ δὲ τὸ Α΄ Ἰωάν. 5: 20 «ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ». Ὄντες ἐν τῷ Υἱῷ τοῦ ἀληθινοῦ, κατ᾽ οὐσίαν εἴμεθα ἐν αὐτῷ τῷ ἀληθινῷ.

Ὀγδοηκοντάκις δὲ περίπου παρὰ Παύλῳ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ἐν Χριστῷ», λίαν χαρακτηριστικὴ τῆς θεολογίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Πέτρῳ τρίς. «Ἐν Χριστῷ» ὁ Θεὸς «ἐποίησε πρόθεσιν τῶν αἰώνων», ἤτοι ἐπραγματοποίησε τὸ προαιώνιον αὐτοῦ σχέδιον χάριν ἡμῶν (Ἐφ. 3: 11). Τὸ δὲ προαιώνιον τοῦτο σχέδιον εἶνε «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ» (Αὐτόθι 1: 10). «Ἐν Χριστῷ» ἐκάλεσεν ἡμᾶς (Α΄ Πέτρ. 5: 10), «ἐχαρίσατο ἡμῖν», ἤτοι συνεχώρησεν εἰς ἡμᾶς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν (Ἐφ. 4: 32), «συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν (ἡμᾶς) ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Αὐτόθι 2: 6), «ηὐλόγησεν ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Αὐτόθι 1: 3), «ἐθριάμβευσε» τοὺς Ἀποστόλους (Β΄ Κορ. 2: 14), καὶ πληροῖ πᾶσαν ἡμῶν χρείαν (Φιλιπ. 4: 19). Εἴμεθα «ποίημα» Θεοῦ «κτισθέντες ἐν Χριστῷ» (Ἐφ. 2: 10). Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων» (Β΄ Τιμ. 1: 9. Ἰδὲ καὶ Α΄ Κορ. 1: 4). Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ φρουρεῖ τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ τὰ νοήματα ἡμῶν «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Φιλιπ. 4: 7).

Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις οἷαι «προελπίζειν ἐν Χριστῷ» (Ἐφ. 1: 12), «καταργεῖσθαι ἐν Χριστῷ τὸ κάλυμμα τῆς παλαιᾶς διαθήκης» (Β΄ Κορ. 3: 14), «γίνεσθαι ἐγγύς», ἤτοι πλησιάζειν τῷ Θεῷ, «ἐν Χριστῷ» (Ἐφ. 2: 13), «γίνεσθαι ἐν Χριστῷ», τουτέστι προσέρχεσθαι εἰς τὸν Χριστὸν (Ρωμ. 16: 7), «εἶναι ἐν Χριστῷ» (Α΄ Κορ. 1: 30· Γαλ. 3: 28· Ρωμ. 12: 5· Β΄ Κορ. 5: 17), «ζῆν ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 6: 11), «εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ» (Β΄ Τιμ. 3: 12), «ἁγιάζεσθαι ἐν Χριστῷ» (Α΄ Κορ. 1: 2), «ἐλευθερίαν ἔχειν ἐν Χριστῷ» (Γαλ. 2: 4), «δικαιοῦσθαι ἐν Χριστῷ» (Αὐτόθι 2: 17), «ἀλήθειαν λέγειν ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 9: 1), «λαλεῖν ἐν Χριστῷ» (Β΄ Κορ. 2: 17· 12: 19), «γεννᾶν ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγ-

γελίου» (Α΄ Κορ. 4: 15), «πάντα ἰσχύειν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ» (*) (Φιλιπ. 4: 13), «παρρησίαν ἔχειν ἐν Χριστῷ» (Φιλήμ. 8), «καυχᾶσθαι ἢ καύχησιν ἔχειν ἐν Χριστῷ» (Φιλιπ. 3: 3· Ρωμ. 15: 17· Α΄ Κορ. 15: 31), «κοιμᾶσθαι», ἤτοι ἀποθνήσκειν, «ἐν Χριστῷ» (Α΄ Κορ. 15: 18) καὶ «ζωοποιεῖσθαι ἐν τῷ Χριστῷ» (Αὐτόθι 15: 22).

Ὡσαύτως οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Πέτρος λέγουν «οἱ ἐν Χριστῷ», οἱ ἄνθρωποι δηλαδή, οἵτινες πνευματικῶς εἶνε ἡνωμένοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνήκουν εἰς αὐτὸν (Ρωμ. 8: 1· Α΄ Πέτρ. 5: 14). Ὁ πρῶτος ἐπίσης λέγει «αἱ ὁδοὶ αἱ ἐν Χριστῷ» (Α΄ Κορ. 4: 17), «νήπιοι ἐν Χριστῷ» (Αὐτόθι 3: 1), «φρόνιμοι ἐν Χριστῷ» (Αὐτόθι 4: 10), «ἄνθρωπος ἐν Χριστῷ» (Β΄ Κορ. 12: 2), «δόκιμος ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 16: 10), «τέλειος ἐν Χριστῷ» (Κολ. 1: 28), «ἅγιος ἐν Χριστῷ» (Φιλιπ. 4: 21), «οἱ ἅγιοι καὶ πιστοὶ ἐν Χριστῷ» (Ἐφ. 1: 1), «οἱ ἅγιοι καὶ πιστοὶ ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ» (Κολ. 1: 2), «αἱ ἐκκλησίαι αἱ ἐν Χριστῷ» (Γαλ. 1: 22· Α΄ Θεσ. 2: 14), «ἡ Ἐκκλησία ἐν Χριστῷ» (Ἐφ. 3: 21), «οἱ συνεργοὶ ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 16: 3), «ὁ συναιχμάλωτος ἐν Χριστῷ» (Φιλήμ. 23), «οἱ δεσμοί», ἤτοι ἡ φυλάκισις, «ἐν Χριστῷ» (Φιλιπ. 1: 13), «οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ» (Α΄ Θεσ. 4: 16).

Ὁ Παῦλος ἐπίσης ὁμιλεῖ περὶ «θελήματος Θεοῦ ἐν Χριστῷ» (Α΄ Θεσ. 5: 18), περὶ «τῆς χάριτος τῆς ἐν Χριστῷ» (Β΄ Τιμ. 2: 1), περὶ «τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 3: 24), περὶ «ζωῆς ἢ ζωῆς αἰωνίου ἐν Χριστῷ» (Ρωμ. 6: 23· 8: 2· Β΄ Τιμ. 1: 1), περὶ «τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ» (Φιλιπ. 3: 14), περὶ «πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν Χριστῷ» (Γαλ. 3: 26· Κολ. 1: 4· Α΄ Τιμ. 3: 13· Β΄ Τιμ. 3: 15· Ρωμ. 8: 39· Α΄ Κορ. 16: 24· Α΄ Τιμ. 1: 14· Β΄ Τιμ. 1: 13), περὶ «παρακλήσεως ἐν Χριστῷ» (Φιλιπ. 2: 1), περὶ «καυχήματος ἐν Χριστῷ» (Αὐτόθι 1: 26). Ὁ δὲ Πέτρος ὁμιλεῖ περὶ «ἀναστροφῆς ἐν Χριστῷ» (Α΄ Πέτρ. 3: 16). Τέλος τὸ «ἐν Χριστῷ» περιέχεται καὶ εἰς ἄλλας τινὰς ἐκφράσεις.

Τὰ πάντα οἱ Ἀπόστολοι θέλουν «ἐν Χριστῷ», καὶ δὴ καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔννοιαν, καὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ» ὡς μεσίτου. Ἡ πρυτανεύουσα ἔννοια εἶνε «ἐν ἑνώσει μετὰ τοῦ Χριστοῦ». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι διὰ τοὺς Ἀποστόλους ὁ Χριστὸς εἶνε τὸ πᾶν. Ἂν δὲ τὸ «ἐν Χριστῷ» ἰσοδυνάμει πρὸς τὸ «ἐν ἀνθρώπῳ» ἢ «ἐν ἀγγέλῳ», οἱ Ἀπόστολοι θὰ ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι ζηλωταὶ τῆς εἰδωλολατρίας. Ὁπωσδήποτε τὸ «ἐν Χριστῷ» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν Θεῷ» ἢ «ἐν Γιαχβέ», ὡς καὶ γλωσσικῶς ἀποδεικνύει ἡ παράλληλος ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «ἐν Κυ-

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὴν λέξιν «Χριστῷ».

ρίῳ» (בַּיהוָה), τὴν ὁποίαν ἤδη ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῆς περιπτώσεις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Εἰς τὸ Α΄ Κορ. 1: 31, ὅπου ὁ Ἀπόστολος παραθέτει ἐλευθέρως ἐκ τοῦ Α΄ Βασ. 2: 10 κατὰ τοὺς Ο΄ καὶ Ἰερ. 9: 23 - 24, ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» τῆς παραθέσεως «ὁ καυχώμενος ἐ ν Κ υ ρ ί ῳ καυχάσθω» δὲν εἶνε σαφὲς ἂν ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ἢ τὸν Χριστόν. Καθ' ἡμᾶς μᾶλλον ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους.

Πρῶτον, τὸ «ἐν Κυρίῳ» φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» τοῦ προηγουμένου στίχου, ὅπερ ἔχει τὴν αὐτὴν πρόθεσιν καὶ εἶνε ἐμφατικόν.

Δεύτερον, ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ὅλαι αἱ πνευματικαὶ εὐλογίαι συνδέονται πρὸς τὸν Χριστόν.

Τρίτον, ἐν σχέσει πρὸς τὸ «ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω» φαίνεται ὅτι λέγεται τὸ ἐν τῷ μεθεπομένῳ στίχῳ (2: 2) «οὐ γάρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον» ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: Οἱ Κορίνθιοι ἐκαυχῶντο διὰ διάφορα πράγματα καὶ πρόσωπα, ὡς π.χ. διὰ σοφίαν, διὰ ρητορείαν, διὰ τὸν Ἀπολλώ, διὰ τὸν Κηφᾶν. Ἀλλ' ὁ Παῦλος δὲν ἔκρινεν ἐπιτετραμμένον νὰ γνωρίζῃ τίποτε μεταξὺ τῶν Κορινθίων ἐξ ἐκείνων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐκαυχῶντο, εἰμὴ μόνον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. Ὁ ἐσταυρωμένος Κύριος εἶνε τὸ μοναδικὸν καὶ ὕψιστον καύχημα τοῦ Ἀποστόλου. Πρβλ. Γαλ. 6: 14.

Τέταρτον, εἰς τὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ παράθεσις, ἀπαντοῦν αἱ φράσεις «μὴ καυχάσθω ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ», «μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ», «μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ». Ὁ δὲ Ἀπόστολος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, εἰς μὲν τὸν στίχ. 24 τονίζει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, εἰς δὲ τὸν στίχ. 30, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγένετο εἰς ἡμᾶς σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι τὸ «ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω» ὁ Ἀπόστολος εἶπεν ἐν ἀναφορᾷ καὶ ἀντιθέσει πρὸς τὰς εἰρημένας φράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης («μὴ καυχάσθω ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ» κλπ.) ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: Ἂς μὴ καυχᾶταί τις ἐν τῇ δυνάμει καὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἂς καυχᾶται ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ὅστις εἶνε «Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία», ὅστις «ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις».

Πέμπτον, τὸ Α΄ Βασ. 2: 10, ἐκ τοῦ ὁποίου παραθέτει ὁ Ἀπόστο-

λος, φαίνεται ὅτι εἶνε χριστολογικόν. Τοῦτο δὲ κυρίως διὰ δύο λόγους: Ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐν αὐτῷ κατὰ τοὺς Ο΄ περιέχεται ὁ παράδοξος λόγος «Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς κλπ.», πρὸς ὃν πρβλ. Ψαλμ. 67: 19 (68: 18) ἐν συνδυασμῷ πρὸς Ἐφ. 4: 8 - 10, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι τὴν ᾠδὴν τῆς Ἄννης, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχεται τὸ εἰρημένον χωρίον Α΄ Βασ. 2: 10 ἐχρησιμοποίησεν ἡ Θεοτόκος ἐν τῇ γνωστῇ ᾠδῇ αὐτῆς, Λουκ. 1: 47 - 55. Ἀλλὰ καὶ τὸ παράλληλον τοῦ Α΄ Βασ. 10: 2 ἐδάφιον Ἱερ. 9: 23 - 24 πιθανὸν νὰ εἶνε χριστολογικόν. Διότι εἶνε δυνατόν, τὸ μὲν «ἐπισκέψομαι ἐπὶ» τοῦ ἑπομένου στίχ. 25 νὰ χρησιμοποιῆται ἐπὶ καλῆς σημασίας, ὡς ἐν Β΄ Ἔσδρ. 1: 2, τὸ δὲ νόημα τοῦ στίχου τούτου μετὰ τοῦ στίχ. 26 νὰ εἶνε ἡ παγκοσμιότης καὶ ἡ πνευματικότης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἂν πράγματι συμβαίνουν ταῦτα, ἤδη ἐν τοῖς χωρίοις Α΄ Βασ. 2: 10 καὶ Ἱερ. 9, 23 - 24, ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτει ὁ Ἀπόστολος ἐν Α΄ Κορ. 1: 31, «Κύριος» ἢ Γιαχβὲ εἶνε ὁ Μεσσίας.

Ἕκτον, εἰς τὸ ἑπόμενον κεφ. 2, στίχ. 8, «Κύριον» ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει τὸν Χριστόν.

Ἕβδομον, εἰς τὸ 2: 16, ὅπου παράθεμα ἐκ τοῦ Ἠσ. 40: 13, ὡς δεικνύει ὁ συνωνυμικὸς παραλληλισμὸς τῆς φράσεως τοῦ Ἠσαΐου «νοῦν Κυρίου» πρὸς τὴν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου «νοῦν Χριστοῦ», τὸν «Κύριον» ἢ Γιαχβὲ ὁ Ἀπόστολος ταυτίζει μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἂν τὸ «ἐν Κυρίῳ» τοῦ Α΄ Κορ. 1: 31 ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, θὰ ἦτο δύσκολον ἐν τῇ σκέψει τοῦ Παύλου νὰ μὴ ἀνεφέρεται συγχρόνως καὶ εἰς τὸν Χριστόν.

Ἡ παράθεσις «ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω» γίνεται καὶ ἐν Β΄ Κορ. 10: 17. Ἐνταῦθα δὲ τὸ «ἐν Κυρίῳ» φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν δι' ἔτι ἰσχυροτέρους λόγους:

Ὁ «Κύριος» τῆς παραθέσεως δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ εἶνε ὁ «Κύριος» τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 18, «οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν». Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁ Ἀπόστολος ὑποδηλοῖ, ὅτι αὐτὸν συνέστησεν ὁ Κύριος. Ὁ δὲ Κύριος, ὅστις συνέστησεν αὐτόν, ἐν τῇ σκέψει αὐτοῦ εἶνε μᾶλλον ὁ Χριστός. Συνέστησε δὲ τὸν Παῦλον ὁ Χριστὸς ποικιλοτρόπως: Ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ ὅραμα τῆς Δαμασκοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος πολλάκις ἀναφέρεται, καὶ δὴ καὶ διὰ μακρῶν· ἐξέλεξεν αὐτὸν Ἀπόστολον, εἰπὼν πρὸς αὐτόν, «Εἰς τοῦτο ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν» (Πράξ.

26: 16 - 18)˙ ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐν Δαμασκῷ 'Ανανίαν ὡς «σκεῦος ἐκλογῆς»˙ ἔδωκε καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, ὡς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἄλλους 'Αποστόλους˙ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ἠξίωσεν αὐτὸν καὶ ἄλλων ἐμφανίσεων κατὰ διαφόρους περιστάσεις, σώζων αὐτὸν καὶ εὐλογῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ˙ ἠξίωσε δὲ αὐτὸν καὶ ὅλως ἐξαιρετικῶν ἀποκαλύψεων.

Πρὶν ἢ γράψῃ ὁ 'Απόστολος «ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω», ἐν στίχ. 7 - 8 ἔγραψεν: «Εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω πάλιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ. 'Εάν τε γὰρ καὶ περισσότερόν τι καυχήσωμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ἧς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι». 'Εν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ χρησιμοποιεῖται τὸ αὐτὸ ὄνομα «Κύριος», ἐπίσης φαίνεται, ὅτι ἐννοεῖται ὁ Χριστός. Διότι ὁ 'Απόστολος ὁμιλεῖ περὶ «ἐξουσίας», τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος «ἔδωκεν» εἰς ὅλους τοὺς γνησίους 'Αποστόλους (ἀξία παρατηρήσεως ἡ διαφορὰ τῶν ἑνικῶν «καυχήσωμαι», «αἰσχυνθήσομαι» προκειμένου περὶ τοῦ Παύλου μόνου πρὸς τοὺς πληθυντικοὺς «ἡμεῖς», «ἡμῶν», «ἡμῖν» προκειμένου περὶ τῶν 'Αποστόλων γενικῶς). 'Ο Κύριος δέ, ὅστις κατὰ τὰ Εὐαγγέλια ἐξέλεξε καὶ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς δώδεκα καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα 'Αποστόλους, εἶνε ὁ Χριστός. Καὶ ἄν που ἐμφανίζεται δίδων τὴν ἐξουσίαν ὁ Θεός, ταύτην δίδει εἰς τὸν Χριστόν, ὡς μεσίτην, ἵνα ὁ Χριστὸς δώσῃ εἰς τοὺς 'Αποστόλους (Ματθ. 10: 1˙ Μάρκ. 3: 15˙ 6: 7˙ Λουκ. 9: 1˙ 10: 19˙ Ματθ. 28: 18 - 20. Πρβλ. 'Ιωάν. 1: 12˙ 'Αποκ. 2: 26). 'Ως δὲ εἴπομεν, καὶ τὸν Παῦλον ἐκάλεσε καὶ κατέστησεν ἀπόστολον ὁ Χριστός.

'Εν τῇ αὐτῇ δὲ 'Επιστολῇ, ἤτοι ἐν Β' Κορ. 13: 10, ὁ 'Απόστολος ἀναφέρεται πάλιν εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Κύριος, τονίζων: «Διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέ μοι ὁ Κύριος εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν». 'Εν ταύτῃ δὲ τῇ περιπτώσει φαίνεται περισσότερον, ὅτι «ὁ Κύριος», ὅστις ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν, εἶνε ὁ Χριστός. Διότι εἰς τοὺς προηγουμένους στίχ. 2 - 3 ὁ 'Απόστολος λέγει ἐν τόνῳ ἀπειλητικῷ: «Προείρηκα καὶ προλέγω,... ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν οὐ φείσομαι, ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν». Ταῦτα δὲ λέγων ὁ 'Απόστολος, οὐδὲν ἄλλο πράττει εἰμὴ ὑπογραμμίζει καὶ ἅμα ἐπισείει τὴν ὑπό τινων ἀμφισβητουμένην ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν «ὁ Κύριος», καὶ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐμφανίζει ὡς δύναμιν τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ («ὃς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ»). Προσέτι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ὡς «τοῦ Κυ-

ρίου» τοῦ στίχ. 10 συνηγορεῖ τὸ ὅτι εἰς τοὺς ἑπομένους στίχ. 11 καὶ 13 ὁ Πατὴρ καλεῖται διὰ τοῦ ὀνόματος «Θεός», κυρίως δὲ τὸ ὅτι εἰς τὸν στίχ. 13, ὅπου ἐπίσης ἀναφέρεται «ὁ Κύριος», πρόκειται ρητῶς περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπίσης ἡ κυρία ἔννοια τοῦ Β΄ Κορ. 10: 7 - 8, ὅπου ἐκτὸς τοῦ «Κύριος» ἀπαντᾷ καὶ τὸ «Χριστός», φαίνεται ὅτι εἶνε αὕτη: «Ἂν ἄλλος τις ἔχῃ πεποίθησιν καὶ καύχησιν, ὅτι αὐτὸς εἶνε τοῦ Χριστοῦ, ἂς γνωρίζῃ, ὅτι ἐγὼ ὡς ἀπόστολος δύναμαι νὰ καυχῶμαι περισσότερον, ὅτι εἶμαι τοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς ἐμὲ ὁ Κύριος ἔδωκεν ἐπὶ πλέον τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν». Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸ «Χριστός» καὶ τὸ «Κύριος» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

Εἰς τὰ κεφ. 11 καὶ 12 τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς, ἤτοι τῆς Β΄ πρὸς Κορινθίους, ὁ Ἀπόστολος ἀμυνόμενος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος καὶ κύρους αὐτοῦ ἔναντι τῶν ψευδαποστόλων καὶ τῶν ψευδαδέλφων, ἀναγκάζεται καὶ «ὡς ἐν ἀφροσύνῃ» (11: 17) ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ ἀναφέρων θαυμαστὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ζωῆς, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ ὅλως ἐξαιρετικὴ εὔνοια τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτόν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία εἰς ἡμᾶς, ὅτι τὰ προσωπικὰ αὐτὰ στοιχεῖα ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ κεφ. 10 σαφῆ ὑπαινιγμόν, καθ' ὃν οὗτος ἔχει τὴν σύστασιν αὐτοῦ τούτου «τοῦ Κυρίου». Ὁ Ἀπόστολος δηλαδὴ ὁμιλεῖ περὶ θαυμαστῶν κατορθωμάτων καὶ καταπληκτικῶν ἀποκαλύψεων ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, ἵνα δείξῃ, ὅτι δι' αὐτῶν ὁ «Κύριος» ἔδωκε σύστασιν καὶ μαρτυρίαν περὶ αὐτοῦ. Τὸ δὲ «Κύριος» εἰς τὰ εἰρημένα κεφ. 11 καὶ 12 ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τετράκις, ἤτοι εἰς τὸ 11: 17, τὸ 11: 31, τὸ 12: 1 καὶ τὸ 12: 8. Εἰς τὸ 12: 1 γίνεται λόγος περὶ «ὀπτασιῶν καὶ ἀποκαλύψεων Κυρίου», τεκμηρίου διὰ τὸν Ἀπόστολον περὶ τοῦ ὅτι «ὁ Κύριος συνίστησιν» αὐτὸν (Πρβλ. Πράξ. 26:16). Ἐκ δύο δὲ περιπτώσεων ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ «Κύριος», ὅστις συνιστᾷ τὸν Παῦλον καὶ ἀναφέρεται τετράκις εἰς τὰ κεφ. 11 καὶ 12, ἔνθα παρέχονται τὰ στοιχεῖα τῆς συστάσεως, εἶνε ὁ Χριστός. Ἡ πρώτη περίπτωσις εἶνε τὸ 11: 31, ὅπου «Κύριος» ὀνομάζεται ρητῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ δὲ δευτέρα περίπτωσις εἶνε τὸ 12: 8. Καὶ ἐνταῦθα «Κύριος» νοεῖται ὁ Χριστός, ὡς σαφῶς φαίνεται ἐκ τοῦ ἑπομένου στίχου, καθ' ὃν ὁ «Κύριος» εἶπεν: «ἡ δύναμίς μου», ὁ δὲ Ἀπόστολος λέγει: «ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ».

Ὡς ἐκ περισσοῦ τέλος, πρὸς τὸ «ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν» τοῦ Β΄ Κορ. 10: 18 πρβλ. τὸ «ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ» τοῦ Ρωμ. 16: 10.

Ἐν συνόψει λέγομεν:

Τὸ «ἐν Κυρίῳ» τῆς ἐν Β΄ Κορ. 10: 17 παραθέσεως ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «Κύριος» ἢ ἐκ τῆς ἐννοίας ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος ἅμα καὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἐξῆς χωρίων: Τοῦ ἀμέσως ἑπομένου τῆς ἐν λόγῳ παραθέσεως, ἤτοι τοῦ Β΄ Κορ. 10: 18· τοῦ προηγουμένου 10: 7 - 8· τοῦ παραλλήλου τούτου 13: 10 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ προηγούμενον αὐτοῦ 13: 2 - 3 καὶ τὰ ἑπόμενα αὐτοῦ 13: 11 καὶ 13: 13· τῶν 11: 17· 11: 31· 12: 1· 12: 8 - 9· καὶ τέλος τοῦ Ρωμ. 16: 10.

Ἤδη δέ, ἀποδειχθέντος ὅτι ἐν Β΄ Κορ. 10: 17 ὁ κατὰ παράθεσιν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λόγος «ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι ὁ αὐτὸς λόγος ἐν Α΄ Κορ. 1: 31 ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, δέον νὰ συναποδεχθῶμεν τοῦτο: Ἐφ' ὅσον αὐτὸν τὸν λόγον, ὅστις περιέχει τὸ «Γιαχβέ», ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν ἀδιακρίτως, ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀποστόλου Θεὸς καὶ Χριστὸς ταὐτίζονται, ἤτοι οἱ δύο εἶνε κατ' οὐσίαν ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Γιαχβέ.

Μετὰ τοῦτο ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν συντόμως τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ τὸ «ἐν Κυρίῳ».

Ἐν Ρωμ. 14: 14 ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῦ» (κατ' ἄλλην γραφὴν «δι' ἑαυτοῦ»). Ἐνταῦθα ρητῶς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοῦς ὡς Γιαχβὲ εἶνε ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως («οἶδα») καὶ ἡ βάσις τῆς πεποιθήσεως («πέπεισμαι») τοῦ Ἀποστόλου.

Εἰς τὸ 16ον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» ἀπαντᾷ ἑπτάκις, ἐν στίχ. 2, 8, 11, 12 (δίς), 13, 22. Εἰς ὅλας δὲ τὰς περιπτώσεις ἐκτὸς τῆς πρώτης περιέχεται εἰς ἀσπασμούς, ἤτοι χαιρετισμούς. Ὡς δὲ δεικνύει ἡ ἐναλλαγὴ μεταξὺ τοῦ «ἐν Κυρίῳ» καὶ τοῦ «ἐν Χριστῷ», τοῦ δευτέρου ἀπαντῶντος εἰς τοὺς ἀσπασμοὺς τετράκις (στίχ. 3, 7, 9, 10), ὁ «Κύριος» τῆς ἐν λόγῳ ἐκφράσεως ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ πλέον, τὸ «Κύριος» περιέχεται εἰσέτι εἰς τοὺς στίχ. 18, 20, 24, καὶ εἰς τοὺς τρεῖς δὲ τούτους στίχους ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὸν Χριστόν.

Ἐν Α΄ Κορ. 4: 17 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς μου τὰς ἐν Χριστῷ». Ὀλίγον δὲ προηγουμένως ἐν στίχ. 15 γράφει: «Ἐὰν μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Τὸν ταὐτισμὸν Κυρίου καὶ Χριστοῦ ὑπαγορεύει ἐνταῦ-

θα ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἐκφράσεων «ἐν Κυρίῳ» καὶ «ἐν Χριστῷ», τῆς δευτέρας περιεχομένης εἰς τοὺς δύο στίχους τρίς, ὡς καὶ ἡ ἔννοια τῆς πνευματικῆς γεννήσεως. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Ἀπόστολος διὰ τοῦ εὐαγγελίου «ἐγέννησεν ἐν Χριστῷ» (στίχ. 15), τὸ «τέκνον ἐν Κυρίῳ» (στίχ. 17) ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «τέκνον ἐν Χριστῷ». Ἰδὲ καὶ στίχ. 4-5, ὅπου σαφῶς φαίνεται, ὅτι «Κύριος» ἢ «ὁ Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός.

Κατὰ τὸ Α΄ Κορ. 7: 22 «Ὁ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος Κυρίου ἐστίν· ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστι Χριστοῦ». Κατ' οὐσίαν «ὁ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος» καὶ «ὁ δοῦλος Χριστοῦ» εἶνε ἰσοδύναμα, καὶ ἄρα «Κύριος» καὶ «Χριστὸς» καλεῖται ὁ αὐτός. Ἰδὲ καὶ στίχ. 17. Ἰδὲ ἐπίσης 6: 13 - 14, ὅπου σαφῶς φαίνεται, ὅτι ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός.

Ἐν Α΄ Κορ. 7: 39 ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ». Ὅτι καὶ ἐνταῦθα «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός, ἐκτὸς προηγουμένων χωρίων τῆς Ἐπιστολῆς, ἐν τοῖς ὁποίοις τὸ «Κύριος» σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, ὡς καὶ τοῦ ἑπομένου χωρίου 8: 6, καθ' ὃ «εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός», ἐμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια τοῦ γάμου, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ. Κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἠθικὴν γάμος «ἐν Κυρίῳ» εἶνε ὁ γάμος «ἐν Χριστῷ», ἤτοι ὁ σύμφωνος πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας περὶ ἠθικῆς ἐπιταγὰς τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὸ Α΄ Κορ. 9: 1-2 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; Οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; Οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν ἑώρακα; Οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ; Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι· ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ». Φανερὸν ὅτι τὸ «Κύριος» τῆς δὶς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐκφράσεως «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς «Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν». Τοῦτο γίνεται ἐπίσης φανερὸν ἐκ τῆς φράσεως τοῦ στίχ. 5 «οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου».

Εἰς τὸ Α΄ Κορ. 11: 11 περιέχεται: «Πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν Κυρίῳ». Ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς δεικνύουν οἱ στίχ. 23, 26, 27, 29, ὅπου τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ἑξάκις καὶ σαφῶς σημαίνει τὸν Χριστόν.

Ἐν Α΄ Κορ. 15: 58 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν Κυρίῳ». Κατὰ τὸν ἀμέσως προηγούμενον στίχον «Κύριος» εἶνε ῥητῶς

ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν δὲ τῷ στίχ. 47 γράφεται, «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος(*) ἐξ οὐρανοῦ». Ὡς πρὸς δὲ τὴν φράσιν, «ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν Κυρίῳ», πρβλ. τὸ ἐν Σοφ. Σολ. 5: 15 περὶ τῶν δικαίων, «ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντὶς αὐτῶν παρὰ Ὑψίστῳ».

Ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» ἐν τῇ Α΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ περιέχεται τέλος εἰς ἀσπασμόν, ἤτοι χαιρετισμόν, εἰς τὸ 16: 19. Ὡς δ' ἐκ τῶν ἑπομένων στίχ. 22 καὶ 23 φαίνεται, «Κύριος» καὶ ἐνταῦθα εἶνε ὁ Χριστός. Πρβλ. καὶ τὸ «ἐν Κυρίῳ» εἰς τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ 16ου κεφαλαίου τῆς πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς. Σχετικὸς λόγος ἐγένετο ἐν σελ. 115.

Τέλος ὡς πρὸς πάσας συνολικῶς τὰς περιπτώσεις τῆς ἐκφράσεως «ἐν Κυρίῳ» ἐν τῇ Α΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ ἰσχυρότατον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἡ ἔκφρασις αὐτὴ ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὸν Χριστόν, εἶνε δύο χωρία τῆς Ἐπιστολῆς, τὸ 8: 6 καὶ τὸ 12: 4-6. Κατὰ τὰ χωρία ταῦτα τὸ «Κύριος» εἶνε τὸ ὄνομα, ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐνῷ εἰς τὸν Πατέρα, ὡς ἀρχὴν ἐν τῇ Θεότητι, προσιδιάζει τὸ «Θεός». Κατὰ τὸ πρῶτον μάλιστα χωρίον ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς ὁ μοναδικὸς Κύριος: «Εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός».

Εἰς τὸ Β΄ Κορ. 2: 12 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Τρῳάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν Κυρίῳ κλπ.». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» δηλοῖ τὴν σφαῖραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠνοίχθη θύρα δράσεως εἰς τὸν Ἀπόστολον. Δι' ἄλλων λόγων ἐνώπιον τοῦ Ἀποστόλου ἠνοίχθη πεδίον, ἵνα κηρύξῃ καὶ εὐαγγελισθῇ τὸν «Κύριον», προφανῶς τὸν Χριστὸν(**). Ἄρα τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Ὑπὲρ τούτου δὲ συνηγορεῖ καὶ ἡ ὁμοία ἔκφρασις «ἐν (τῷ) Χριστῷ» ἐν στίχ. 14 καὶ 17.

Εἰς τὸ Γαλ. 5: 10 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε». Δεδομένου ὅτι ἡ πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴ εἶνε ἔντονον κήρυγμα κατὰ τῆς προσκολλήσεως καὶ πεποιθήσεως εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον καὶ δὴ τὴν περιτομήν, ἅτινα ἐκήρυττον Ἰουδαΐζοντες, προκαλοῦντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γαλατίας

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ὄνομα «ὁ Κύριος».

(**) Ἴσως μάλιστα καὶ ἡ φράσις «εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ» ἔχει τὴν ἔννοιαν «ἵνα εὐαγγελισθῶ τὸν Χριστὸν» (καὶ ὄχι «ἵνα κηρύξω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ»).

μεγίστην ἀναστάτωσιν· καὶ δεδομένου ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας ἀντιλήψεις καὶ διδασκαλίας ὁ Ἀπόστολος ἀντιτάσσει ἰσχυρῶς τὴν σημασίαν τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ὀλίγον δὲ προηγουμένως ἐν στίχ. 4 ἔγραψε, «Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε», ἐνταῦθα ἡ βεβαιότης, ὅτι διὰ τοῦ «πέποιθα ἐν Κυρίῳ» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ, «πέποιθα ἐν Χριστῷ», ἀποβαίνει ἰσχυροτάτη, συνηγορούσης καὶ τῆς ὁμοίας πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἐκφράσεως τοῦ στίχ. 6 «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», καὶ τῆς ἐν Φιλιπ. 1: 14· 2: 24 καὶ Β΄ Θεσ. 3: 4 ἐκφράσεως «πεποιθέναι ἐν Κυρίῳ», ἥτις, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται περὶ τοῦ Χριστοῦ.

Δέον δὲ νὰ τονισθῇ, ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πολλάκις γίνεται λόγος περὶ πεποιθήσεως εἰς τὸν Γιαχβέ. Οὕτω π.χ. ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει μετ' ἐμφάσεως: «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ (בַּיהוָה) πέποιθα» (Ψαλμ. 10(11): 1). Ἐν Ψαλμ. 124(125) :1 λέγεται: «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον (בַּיהוָה) ὡς ὄρος Σιών». Ὁ δὲ Παροιμιαστὴς λέγει: «Ὃς πέποιθεν ἐπὶ Κύριον ἐν ἐπιμελείᾳ ἔσται» (Παροιμ. 28: 25). Ἡ πεποίθησις εἰς ἄνθρωπον καταδικάζεται. Ὁ Ψαλμῳδὸς προτρέπει: «Μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία» (Ψαλμ. 145(146) : 3). Ἐν δὲ Β΄ Παρ. 16: 7 ὁ προφήτης Ἀνανὶ ἐλέγχει τὸν βασιλέα Ἀσὰ λέγων: «Ἐν τῷ πεποιθέναι σε ἐπὶ βασιλέα Συρίας καὶ μὴ πεποιθέναι σε ἐπὶ Κύριον Θεόν σου, διὰ τοῦτο ἐσώθη ἡ δύναμις Συρίας ἀπὸ τῆς χειρός σου». Ὁ «Κύριος», ἐν τῷ ὁποίῳ «πέποιθεν» ὁ Ἀπόστολος, δὲν εἶνε ἁπλῶς ἄνθρωπος· εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν αὐτῇ ἄλλωστε τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἤτοι ἐν Ἠσ. 8: 13 - 14, ὁ «Κύριος» ἢ Γιαχβέ, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς λέγει, «ἐὰν ἐπ' αὐτῷ πεποιθὼς ᾖς (κατὰ τοὺς Ο΄),... οὐχ ὡς λίθου προσκόμματι συναντήσεσθε αὐτῷ, οὐδὲ ὡς πέτρας πτώματι», εἶνε ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἐν Ρωμ. 9: 33 καὶ Α΄ Πέτρ. 2: 7 παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 8: 14.

Ἐν Ἐφ. 1: 15 ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ «τῆς πίστεως» τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας «ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ», ἤτοι περὶ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Τὸ «ἐν Κυρίῳ» δηλαδὴ ῥητῶς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοῦς ὡς «Κύριος» ἤτοι Γιαχβὲ εἶνε ἀντικείμενον πίστεως.

Ἐν Ἐφ. 2: 21 - 22 ὁ Ἀπόστολος ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς Ἐκκλησίας γράφει: «ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχομεν τὴν Τριάδα («ἐν Κυρίῳ — τοῦ Θεοῦ — ἐν Πνεύματι»). Ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς εἶνε «Κύριος» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Γιαχβὲ

ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως «ναὸς ἅγιος ἐν Κυρίῳ», ἤτοι «ναὸς ἅγιος κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου». Ἡ Γραφὴ οὐδέποτε θὰ ἔλεγε «ναὸς ἅγιος ἐν Πέτρῳ ἢ ἐν Γαβριήλ». Ἡ Ἐκκλησία εἶνε ναὸς ἅγιος καθὼς θέλει ὁ Θεός, ὄχι καθὼς θέλει ἄνθρωπος ἢ ἄγγελος.

Κατὰ τὸ Ἐφ. 4: 1 ὁ Ἀπόστολος εἶνε «ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ». Δεδομένου δέ, ὅτι μετ᾽ ὀλίγον ὁ Ἀπόστολος, στίχ. 4 - 6, γράφει, «ἓν Πνεῦμα... εἷς Κύριος... εἷς Θεός» (Τριάς), τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ Παῦλος εἶνε δέσμιος, ἤτοι ἐν φυλακῇ, ἕνεκα τῆς σχέσεως καὶ ἑνώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. Ἐφ. 3: 1· Φιλήμ. 1: 9. Ἂν τὰ δεσμὰ τοῦ Ἀποστόλου ὠφείλοντο εἰς ἄνθρωπον, π. χ. τὸν συνεργάτην αὐτοῦ Σιλουανόν, οὗτος οὐδέποτε θὰ ἔγραφεν, «ὁ δέσμιος ἐν Σιλουανῷ». Τώρα γράφει «ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ», διότι ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶνε Θεὸς ἢ Γιαχβέ.

Ἐν Ἐφ. 4: 17 ὁ Ἀπόστολος γράφει : «Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν». Καὶ ἐνταῦθα τὸ «Κύριος», μετὰ τὸ «εἷς Κύριος» τοῦ στίχ. 5, ἀσφαλῶς σημαίνει τὸν Χριστόν. Πρὸς δὲ τὸ «λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ» πρβλ. Ρωμ. 9: 1· Β´ Κορ. 2: 17· 12: 19· Β´ Τιμ. 4: 1. Οἱ προφῆται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐλάλουν ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἤτοι τοῦ Γιαχβέ. Καὶ ὁ Ἀπόστολος ἠδύνατο μὲν νὰ εἴπῃ, «λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐνώπιον ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων», ἀλλ᾽ οὐδέποτε, «λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Ἰωάννῃ ἢ ἐν Μιχαήλ». Πρὸς τούτοις, ἐν στίχ. 8 τὸν ἐν Ψαλμ. 67:19(68: 18) λόγον τοῦ Ψαλμῳδοῦ πρὸς τὸν Γιαχβέ, «Ἀνέβης εἰς ὕψος κλπ.», ὁ Ἀπόστολος ἐφαρμόζει εἰς τὸν Χριστόν, διακηρύσσων καὶ οὕτως, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶνε ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐν Ἐφ. 5: 8 ὁ Ἀπόστολος λέγει πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς: «Ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε». Ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός, ἐκτὸς τοῦ «εἷς Κύριος» τοῦ ἀμέσως προηγουμένου κεφ. 4, στίχ. 5, ἐμφαίνουν καὶ τὰ ἑξῆς: Πρῶτον, ὁ ἐν κεφ. 2, στίχ. 12 - 13 ὅμοιος λόγος τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς, «ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (τῆς παλαιᾶς διαθήκης) χωρὶς Χριστοῦ,... νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ». Δεύτερον, ἡ συνάφεια τοῦ ἐξεταζομένου χωρίου Ἐφ. 5: 8. Ἡ φράσις «φῶς ἐν Κυρίῳ» εἶνε σχετικὴ πρὸς τὴν φράσιν τοῦ στίχ. 14 «ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός», ἤτοι θὰ σὲ φωτίσῃ ὁ Χριστός. Οἱ ἐξ ἐθνῶν ἐγένοντο «φῶς ἐν Κυρίῳ», διότι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις εἶνε «τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν» (Ἰωάν. 1: 9), ἐφώτισεν αὐτοὺς καὶ κατέστησεν

αὐτοὺς κοινωνοὺς τοῦ φωτός, «τέκνα φωτός» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐξεταζομένου χωρίου. Σημειωτέον, ὅτι ἐν Β΄ Βασ. 23: 4 κατὰ τοὺς Ο΄ περιέχεται ὁ αἰνιγματικὸς οὗτος λόγος, ἐκ τῶν ἐσχάτων τοῦ Δαβίδ, «Ἐν Θεῷ φωτὶ πρωίας ἀνατείλαι ἥλιος». Ὁ λόγος εἶνε, φαίνεται, μεσσιακός. Εἰς τὸ 60ὸν δὲ κεφάλαιον τοῦ Ἠσαΐου, σαφῶς μεσσιακόν, λέγεται πρὸς τὴν νέαν Ἰερουσαλήμ: «Φωτίζου φωτίζου, Ἰερουσαλήμ· ἥκει γάρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου (Γιαχβέ) ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν... Ἐπὶ σὲ φανήσεται Κύριος (Γιαχβέ), καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται» (στίχ. 1, 2). «Καὶ οὐκ ἔσται σοι ἔτι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας,... ἀλλ' ἔσται σοι Κύριος (Γιαχβὲ) φῶς αἰώνιον καὶ ὁ Θεὸς δόξα σου. Οὐ γὰρ δύσεται ὁ ἥλιός σοι,... ἔσται γάρ σοι Κύριος (Γιαχβέ) φῶς αἰώνιον» (στίχ. 19, 20). Ὁπωσδήποτε λοιπὸν ἐν τῇ φράσει τοῦ Ἀποστόλου «νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ» διὰ τοῦ «Κύριος» σημαίνεται ὁ Γιαχβὲ Χριστός, τὸ ἀληθινὸν φῶς καὶ ὁ ἀληθινὸς ἥλιος. Ἄλλωστε ὀλίγον προηγουμένως ἐν τῇ φράσει τοῦ στίχ. 5 «ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ», ἔνθα ἄξια παρατηρήσεως τὸ κοινὸν διὰ τὰ δύο ὀνόματα ἄρθρον «τοῦ», ἡ πρόταξις τοῦ «Χριστοῦ» ἔναντι τοῦ «Θεοῦ» καὶ τὸ ἑνιαῖον «τῆς βασιλείας», ὁ Ἀπόστολος ἐταύτισε Χριστὸν καὶ Θεόν. Πρβλ. καὶ τὸ ἐν Ἐφ. 2: 12 «χωρὶς Χριστοῦ,... ἄθεοι».

Ἐν Ἐφ. 6: 1 ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει: «Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ». Ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός. Τοῦτο ἐκτὸς ἄλλων φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς: Ἐν Ἐφ. 5: 22, ὅπου περιέχεται ὁμοία παραγγελία τοῦ Ἀποστόλου, διὰ τοῦ «Κύριος» σημαίνεται ὁ Χριστός, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ συσχετισμοῦ πρὸς τοὺς ἑπομένους στίχ. 23, 24 («ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ», «ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας», «ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ»). Ἐν Ἐφ. 5: 29, ὡς δεικνύει ὁ συνδυασμὸς πρὸς τὸν ἑπόμενον στίχ. 30, πάλιν διὰ τοῦ «Κύριος»(*) δηλοῦται ὁ Χριστός. Ἐπίσης, ὡς δεικνύει ἡ σύγκρισις τῶν ἐν Ἐφ. 6: 5-7 φράσεων «ὑπακούετε... ὡς τῷ Χριστῷ», «ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ», «δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ», «Χριστός» καὶ «Κύριος» ὀνομάζεται ὁ αὐτός.

Ἡ δὲ ἔννοια τῆς ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Ἐφ. 6: 1 ἀποστολικῆς παραγγελίας πρὸς τὰ τέκνα, «ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ἐν Κυρίῳ», εἶνε: «ὑπακούετε εἰς τοὺς γονεῖς συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου». Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ στίχ. 2 ὁ Ἀπόστολος, πρὸς ἐπίρρωσιν καὶ ἐπιβεβαίωσιν τῆς παραγγελίας ταύτης, παραθέτει τὴν πέμπτην ἐντο-

---

(*) Ὁ Nestle ἔχει «Χριστός».

λήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκφράζεται τὸ θέλημα τοῦ Γιαχβὲ περὶ σεβασμοῦ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ «Κύριος» τῆς φράσεως «ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ἐν Κυρίῳ» εἶνε ὁ Γιαχβέ. Αὐτὸς διέταξε τὴν ὑπακοὴν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δέον αὕτη νὰ ἐπιδεικνύεται. Ἄλλωστε τὴν ταὐτότητα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐμφαίνουν καὶ οἱ στίχ. 6-7: «ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,... δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ». Ἀσφαλῶς δὲν εἶνε νοητὸν ἄλλου νὰ εἶνέ τις δοῦλος καὶ ἄλλου νὰ ποιῇ τὸ θέλημα δουλεύων εἰς αὐτόν.

Ἐν Ἐφ. 6: 10-11 προτρέπει ὁ Ἀπόστολος: «Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ». Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐπιχειρηματολογίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀμέσως προηγουμένην περίπτωσιν Ἐφ. 6: 1. Ἐπίσης παραπέμπομεν εἰς τὰ χωρία Φιλιπ. 4: 13· Α΄ Τιμ. 1: 12· Β΄ Τιμ. 2: 1. Ἡ δὲ ἔκφρασις «ἐνδυναμοῦσθαι ἐν Κυρίῳ» εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἐν Α΄ Βασ. 30: 6 ἔκφρασιν «κραταιοῦσθαι ἐν Κυρίῳ (Γιαχβέ) Θεῷ». Πρβλ. καὶ Ψαλμ. 104(105): 4α κατὰ τοὺς Ο΄ («Ζητήσατε τὸν Κύριον (Γιαχβὲ) καὶ κραταιώθητε»). Ὅτι ὁ «Κύριος» τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου εἶνε ὁ Γιαχβέ, ἐμφαίνει καὶ ἡ φράσις «ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ». Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε αὐτὸς ὁ κραταιὸς καὶ ἰσχυρὸς Κύριος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὸν ταὐτισμὸν τέλος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ ὑπαγορεύει καὶ ὁ συνωνυμικὸς παραλληλισμὸς «ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ» — «ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ». Αἱ δύο προτάσεις κατ' οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτό.

Κατὰ τὸ Ἐφ. 6: 21 ὁ Τυχικὸς καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου «ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ». Καὶ ἐνταῦθα «Κύριος» εἶνε προφανῶς ὁ «Κύριος (ἡμῶν) Ἰησοῦς Χριστὸς» τῶν ἑπομένων στίχ. 23 καὶ 24. Οὐδέποτε δὲ ὁ Ἀπόστολος θὰ ἔλεγεν «ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Μωυσεῖ» ἢ «ἐν Γαβριὴλ» ἢ ἐν ἄλλῳ τινί, ἐκτὸς τοῦ σαρκωθέντος Κυρίου καὶ Θεοῦ.

Τέλος ὡς πρὸς πάσας γενικῶς τὰς περιπτώσεις τῆς ἐκφράσεως «ἐν Κυρίῳ» εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολὴν ἰσχυρότατον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτη ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὸν Χριστόν, εἶνε τὸ Ἐφ. 4: 4-6. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο τὸ «Κύριος» εἶνε τὸ ὄνομα, ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐμφανιζόμενον μάλιστα ὡς τὸν μοναδικὸν Κύριον: «Εἷς Κύριος». Πρβλ. καὶ Α΄ Κορ. 8: 6· 12: 4-6.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 1: 12-14 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Γινώσκειν δὲ ὑ-

μᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν». Ὁ «Κύριος» τῆς ἐκφράσεως «ἐν Κυρίῳ», στίχ. 14, προδήλως ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκφράσεως «ἐν Χριστῷ», στίχ. 13. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ «ἐν Κυρίῳ» συνάπτεται, οὐχὶ πρὸς τὸ προηγούμενον «τῶν ἀδελφῶν», ἀλλὰ πρὸς τὸ ἑπόμενον «πεποιθότας». Διότι λέγων ὁ Ἀπόστολος «τῶν ἀδελφῶν» ἐννοεῖ «τῶν χριστιανῶν», ὁπότε ἡ προσθήκη «ἐν Κυρίῳ» περιττεύει. Ὡς πρὸς δὲ τὴν φράσιν «ἐν Κυρίῳ πεποιθότας» ἴδε παρατηρήσεις ἐν σελ. 117 - 118 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν Γαλ. 5: 10 «πέποιθα ἐν Κυρίῳ».

Εἰς τὸ Φιλιπ. 2: 19 ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν». Ἐνταῦθα ρητῶς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν ὁ Θεοφύλακτος παρατηρεῖ: «Ὥσπερ πάντα οὕτω καὶ τὴν Τιμοθέου ἀποστολὴν τῷ Χριστῷ ἀνατίθησιν». Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ, ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται τὰ πάντα, καὶ ἡ κίνησις ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς δὲ τὴν φράσιν «ἐλπίζω ἐν Κυρίῳ» δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πολλάκις γίνεται λόγος περὶ ἐλπίδος εἰς τὸν Γιαχβέ. Οὕτω π.χ. ἐν Δ' Βασ. 18: 5 λέγεται περὶ τοῦ Ἐζεκίου: «Ἐν Κυρίῳ Θεῷ Ἰσραὴλ ἤλπισεν». Ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει: «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων οὐ μὴ ἀσθενήσω» (Ψαλμ. 25 (26) : 1). Ἡ στήριξις τῆς ἐλπίδος εἰς ἀνθρώπους δὲν ἐπιδοκιμάζεται. Ἐν Ψαλμ. 117 (118) : 9 γράφεται: «Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχουσιν». Σημειωτέον δέ, ὅτι τόσον τὸ «ἐν Κυρίῳ» ὅσον καὶ τὰ «ἐπὶ τῷ Κυρίῳ» καὶ «ἐπὶ Κύριον» τῶν ἐνταῦθα παραθέσεων εἶνε ἀποδόσεις τῆς αὐτῆς ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως בַּיהוָה . Ἐπίσης δὲ ἐν Ἰερ. 7: 5 λέγεται: «Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον». Ἐν τούτοις περὶ τοῦ Μεσσίου ἤδη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διεκήρυξεν, ὅτι εἰς αὐτὸν θὰ ἐστήριζον τὴν ἐλπίδα τὰ ἔθνη (Ἠσ. 11: 10· 42: 4, ἀμφότερα κατὰ τοὺς Ο', πρὸς τοὺς ὁποίους συμφωνοῦν τὸ Ρωμ. 15: 12 καὶ τὸ Ματθ. 12: 21). Τὰ ἔθνη λοιπὸν ἐλπίζουν εἰς τὸν Μεσσίαν οὐχὶ ἁπλῶς ὡς ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς αὐτὸν τὸν Γιαχβὲ σεσαρκωμένον.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 2: 24 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι». Ὡς δεικνύει τὸ προηγηθὲν ἐν στίχ. 19 «Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν», καὶ ἐνταῦθα τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν. Πρβλ. καὶ 1: 14 («ἐν Κυρίῳ πεποιθότας»). Αἱ κινήσεις τοῦ Ἀποστόλου ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὡς τοῦ Γιαχβέ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται καὶ ὑπὸ τοῦ

ὁποίου διέπονται τὰ πάντα. Περὶ δὲ τῆς ἐκφράσεως «πεποιθέναι ἐν Κυρίῳ» ἰδὲ παρατηρήσεις ἐν σελ. 117-118.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 2: 29 ὁ Ἀπόστολος γράφει περὶ τοῦ Ἐπαφροδίτου: «Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς». Ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ «Κύριος» εἶνε ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐν στίχ. 19. Πρβλ. καὶ τὸ Ρωμ. 16: 2, περὶ τοῦ ὁποίου ἰδὲ σελ. 115.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 3: 1 περιέχεται ἡ πρὸς χαρὰν προτροπή: «Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν Κυρίῳ». Ὅτι δὲ καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς φαίνεται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ στίχ. 8 «τοῦ Κυρίου μου», ἐκ τῆς ὁμοίας πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἐκφράσεως τῶν στίχ. 3 καὶ 14 «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας ἢ μᾶλλον τῆς αὐτῆς προτροπῆς ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφ. 4, στίχ. 4, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε», ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ «ὁ Κύριος ἐγγὺς» τοῦ ἀκολούθου στίχ. 5.

Δέον δὲ νὰ τονισθῇ, ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πολλάκις γίνεται λόγος περὶ χαρᾶς, ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸν Γιαχβέ, ἤ, κατὰ τοὺς Ο΄, «ἐν Κυρίῳ», «ἐπὶ Κυρίῳ», «ἐπὶ τὸν Κύριον», «διὰ Κύριον» καὶ «ἔναντι (ἢ ἐναντίον ἢ ἐνώπιον) Κυρίου». Οὕτω π.χ. ὁ Ψαλμῳδὸς προτρέπει: «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ» (Ψαλμ. 32(33): 1), «Εὐφράνθητε, δίκαιοι, ἐν τῷ Κυρίῳ» (Ψαλμ. 96 (97): 12). Ὁ προφήτης Ἀββακοὺμ λέγει: «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ Κυρίῳ ἀγαλλιάσομαι, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρί μου» (3: 18). Ἐν Ἰωὴλ 2: 23 περιέχεται ἡ προτροπή: «Τέκνα Σιών, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ τῷ Κυρίῳ Θεῷ ὑμῶν». Ὁ Ψαλμῳδὸς ἐπίσης προτρέπει: «Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι» (Ψαλμ. 31(32): 11). Εἰς τὸ Ἠσ. 61: 10, ὅπερ ἀνήκει εἰς μεσσιακὴν περικοπήν, προφητεύεται: «Ἐν εὐφροσύνῃ εὐφρανθήσονται ἐπὶ Κύριον». Εἰς δὲ τὸ Ἠσ. 29: 19, ὅπερ ἐπίσης ἀνήκει εἰς περικοπὴν μεσσιακοῦ χαρακτῆρος, προφητεύεται: «Καὶ ἀγαλλιάσονται πτωχοὶ διὰ Κύριον ἐν εὐφροσύνῃ, καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης». Σημειωτέον δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τόσον τὸ «ἐν Κυρίῳ» ὅσον καὶ τὰ «ἐπὶ Κυρίῳ», «ἐπὶ Κύριον» καὶ «διὰ Κύριον» τῶν παραθέσεων τούτων εἶνε ἀποδόσεις τῆς αὐτῆς ἑβραϊκῆς ἐκφράσεως בַּיהוָה. Τέλος ἐν Ψαλμ. 67: 4-5(68: 3-4), ἔνθα περιέχεται ἡ προτροπή, «Οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν, ἀγαλλιάσθωσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τερφθήτωσαν ἐν εὐφροσύνῃ... Κύριος (Jah) ὄνομα αὐτῷ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε ἐνώπιον αὐτοῦ», ὁ Θεὸς Jah ἢ ἄλλως Jahve, «ἐνώπιον» τοῦ ὁποίου δέον οἱ δίκαιοι νὰ χαίρουν, εἶνε ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἐν Ἐφ. 4: 8 παράθεσις ἐκ τοῦ στίχ. 19(18) τοῦ Ψαλμοῦ τούτου («Ἀνέβης εἰς ὕψος κλπ.»). Ὁ Ἀπόστολος λοιπὸν συνιστᾷ χαρὰν

ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, διότι ὁ Ἰησοῦς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ὅστις εἶνε ἡ πηγὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀληθινῆς χαρᾶς.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 4: 1 ὁ Ἀπόστολος προτρέπει ἐν συμπεράσματι: «Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτω στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί». Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ», ἥτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν στίχ. 2, 4, 10, ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, ὡς ἐκτὸς ἄλλων ἐμφαίνει καὶ τὸ «ὁ Κύριος ἐγγύς» τοῦ στίχ. 5 καὶ τὸ «ἐξ οὗ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν» τοῦ προηγουμένου κεφ. 3, στίχ. 20. Ὡς πρὸς δὲ τὴν φράσιν «στήκετε ἐν Κυρίῳ» πρβλ. καὶ Α΄ Θεσ. 3: 8 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἑπόμενον αὐτοῦ στίχ. 11, ὅπου «Κύριος» ρητῶς ὀνομάζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Πρβλ. ἐπίσης τοὺς παρ᾽ Ἰωάννῃ λόγους περὶ ἐμμονῆς ἐν τῷ Χριστῷ, ὡς π.χ. ἐν Ἰωάν. 15: 4, 5, 6, 7 καὶ Α΄ Ἰωάν. 2: 28. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐκζητεῖ πίστιν καὶ ἐμμονὴν εἰς τὸν Γιαχβὲ ὡς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐκζητεῖ πίστιν καὶ ἐμμονὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς τὸν σεσαρκωμένον Γιαχβέ.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 4: 2 ὁ Ἀπόστολος παρακαλεῖ «τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ». Περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ «Κυρίου» ἰσχύουν ὅσα ἐλέχθησαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 1. Πρβλ. καὶ Φιλιπ. 2: 5· Ρωμ. 15: 5. Ὁ Ἰησοῦς ὡς Γιαχβὲ εἶνε τὸ κριτήριον καὶ ὁ ρυθμιστὴς τῶν φρονημάτων τῶν πιστῶν.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 4: 4 ὁ Ἀπόστολος προτρέπει πάλιν εἰς χαράν: «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε». Ἡ ταὐτότης τοῦ «Κυρίου» κατάδηλος ἐνταῦθα ἐκ τῆς φράσεως τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 5 «ὁ Κύριος ἐγγύς». Ἐπὶ πλέον ἰδὲ ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν «χαίρειν ἐν Κυρίῳ» τὰ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκφράσεως αὐτῆς ἐν Φιλιπ. 3: 1 λεχθέντα ἐν σελ. 123.

Εἰς τὸ Φιλιπ. 4: 10 ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἐχάρην ἐν Κυρίῳ μεγάλως». Ἰσχύουν ὅσα καὶ περὶ τῶν προηγουμένων ὁμοίων περιπτώσεων Φιλιπ. 3: 1 καὶ 4: 4.

Ἐν Κολ. 3: 18 περιέχεται ἡ ἀποστολικὴ παραγγελία: «Αἱ γυναῖκες ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ». Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς ἀρκεῖ ὁ γενικὸς καὶ ἀπόλυτος κανὼν τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 17, «Καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ», ὡς καὶ ἡ φράσις τοῦ στίχ. 24, «τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε». Ἡ δὲ φράσις «ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ» ἴσως δὲν σημαίνει, «ὡς ἥρμοζε πάντοτε ἀφ᾽ ὅτου ἐπεστρέψατε εἰς τὸν Κύριον (Ἰησοῦν Χριστόν)», ἀλλ᾽ «ὡς ἥρμοζε πάντοτε ἀφ᾽

ὅτου ὁ Κύριος δημιουργήσας ἄνθρωπον ὥρισε τὴν ὑποταγὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἄνδρα». Ὁπωσδήποτε ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἄνδρα, εἶνε ὁ δημιουργὸς Γιαχβέ.

Ἐν Κολ. 4: 7 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ». Ὅτι ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός, τοῦτο δεικνύουν ἡ φράσις τοῦ 3: 24 «τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε», τὸ παράλληλον Ἐφ. 6: 21 καθ' ἃ εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 121) καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως «πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ». Διότι ἡ φράσις αὕτη κατ' οὐσίαν σημαίνει «πιστὸς διάκονος καὶ μετ' ἐμοῦ δοῦλος τοῦ Κυρίου», κατὰ δὲ τὸ Κολ. 4: 12 ὁ Ἐπαφρᾶς χαρακτηρίζεται «δοῦλος Χριστοῦ», ὡς ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος αὐτοχαρακτηρίζεται πολλάκις. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ θρησκευτικῶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα μεγάλοι ἄνδρες, ὡς ὁ Μωυσῆς, ἐκαλοῦντο δοῦλοι τοῦ Γιαχβέ, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οἱ πιστοί, ἐξαιρέτως δὲ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ συνεργάται αὐτῶν, καλοῦνται δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦ σεσαρκωμένου Γιαχβέ.

Ἐν Κολ. 4: 17 ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει: «Εἴπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς». Ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ περιπτώσει, οὕτω βεβαίως καὶ ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστός. Κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, παρ' αὐτοῦ καὶ πρὸς δόξαν αὐτοῦ ὡς Γιαχβὲ ὁ Ἄρχιππος παρέλαβε τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διακονίαν.

Ἡ Α΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολὴ ἄρχεται οὕτω: «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»(*). Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἡ ἐκκλησία Θεσσαλονικέων, ἄρα δὲ καὶ ἡ ὅλη Ἐκκλησία, εἶνε τόσον «ἐν Θεῷ πατρί» ὅσον καὶ «ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ». Τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ὅτι ἡ «χάρις» καὶ ἡ «εἰρήνη» προέρχονται τόσον «ἀπὸ Θεοῦ πατρός» ὅσον καὶ «ἀπὸ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἐννοιολογικῶς τὴν κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν ἰσότητα καὶ ταὐτότητα Θεοῦ καὶ Μεσσίου ἀποδεικνύει κατὰ τρόπον κλασσικόν. Ὁ Ἀπόστολος οὐδέποτε θὰ ἔλεγεν, «Ἐκκλησία ἐν Θεῷ πατρὶ καὶ Πέτρῳ», ἢ «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Πέτρου».

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὸ «ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Εἰς τὸ Α΄ Θεσ. 3: 8 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ». Ὁ «Κύριος» (ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχ. 9 καὶ ἐν στίχ. 11 ἀναφέρεται «ὁ Θεός») εἶνε «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός» τοῦ στίχ. 11. Πρβλ. Φιλιπ. 4: 1, ὅπου ἡ αὐτὴ ἔκφρασις «στήκειν ἐν Κυρίῳ», καὶ ἰδὲ σχετικὰς παρατηρήσεις ἐν σελ. 124.

Εἰς τὸ Α΄ Θεσ. 4: 1 περιέχεται: «Τὸ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς περελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον». Ρητῶς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν. Καὶ μίαν παράκλησιν καὶ παρότρυνσιν ὁ Παῦλος στηρίζει, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ κύρους, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κύρους τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅπερ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων τῶν πιστῶν, διότι ὁ Ἰησοῦς εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Γιαχβέ, οὗτινος τὸ κῦρος εἶνε ὕψιστον καὶ ἀπόλυτον.

Εἰς τὸ Α΄ Θεσ. 5: 12 περιέχεται ἐπίσης: «Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς». Ὁ «Κύριος» εἶνε «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός» τοῦ προηγουμένου στίχ. 9 καὶ τοῦ ἑπομένου στίχ. 23. Πρβλ. καὶ τὸ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» τοῦ στίχ. 18. Τὸ «προΐστασθαι ἐν Κυρίῳ» κατ' οὐσίαν εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ προΐστασθαι κατὰ Κύριον. Ἐν ἀντιθέσει δηλαδὴ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας, οἵτινες προΐστανται κατὰ κόσμον, οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐκκλησιῶν προΐστανται κατὰ Χριστόν, ἤτοι κατὰ τὸ θέλημα καὶ τοὺς νόμους τοῦ ἐνανθρωπήσαντος καὶ τὴν καινὴν διαθήκην συνάψαντος Γιαχβέ.

Ἡ Β΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολὴ ἄρχεται οὕτω: «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ πατρὶ ἡμῶν καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεται ὡς Ἐκκλησία τόσον «ἐν Θεῷ πατρὶ ἡμῶν» ὅσον καὶ «ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ», ἰσχύουν ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τῆς παραλλήλου περιπτώσεως Α΄ Θεσ. 1: 1 ἐν σελ. 125.

Ἐν Β΄ Θεσ. 3: 4 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς ὅτι ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε». Ὁ «Κύριος», ὁ αὐτὸς «Κύριος» τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 5, ὅστις διακρίνεται ἀπὸ «τοῦ Θεοῦ»(*), εἶνε «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός»

(*) Ἡ διάκρισις ἀπὸ «τοῦ Χριστοῦ» εἶνε φαινομενική, ὀφειλομένη εἰς τὴν παρεμβολὴν «τοῦ Θεοῦ», ἴσως δὲ καὶ εἰς βαθύτερον λόγον, ὡς ἀλλαχοῦ εἴδομεν (σελ. 93).

τοῦ στίχ. 6. Πρβλ. καὶ τὰς ὁμοίας πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἐκφράσεις «ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» τοῦ στίχ. 12, ὅπερ εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ», ὡς ἔχει ὁ Nestle. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔκφρασιν «πεποιθέναι ἐν Κυρίῳ» πρβλ. Γαλ. 5: 10· Φιλιπ. 1: 14· 2: 24 καὶ ἰδὲ σχετικὰς παρατηρήσεις ἐν σελ. 117-118.

Τέλος ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» ἀπαντᾷ και ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα Ἐπιστολῇ τρὶς κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον. Οὕτως ἐν στίχ. 15 - 16 ὁ Ἀπόστολος γράφει περὶ τοῦ ἀποδράσαντος δούλου Ὀνησίμου: «Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοὶ καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐ ν Κ υ ρ ί ῳ». Ἐν δὲ στίχ. 20 γράφει: «Ναί, ἀδελφέ, ἐγώ σου ὀναίμην ἐ ν Κ υ ρ ί ῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐ ν Κ υ ρ ί ῳ» (*). Ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ταύτῃ τὸ «ἐν Κυρίῳ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ἐμφαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὁμοία ἔκφρασις «ἐν Χριστῷ», στίχ. 8 καὶ 23, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ὅτι τὸ «Κύριος», τρὶς εἰσέτι ἀπαντῶν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ, καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις ρητῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν (στίχ. 3, 5, 25). Ἐν στίχ. 16 τὸ «ἐν Κυρίῳ» ὡς ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸ «ἐν σαρκὶ» σημαίνει «κατὰ Θεόν», ἀποδεικνυομένου καὶ οὕτω, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Θεὸς ἢ Γιαχβέ. Πρὸς τὸ «ὀναίμην ἐν Κυρίῳ» τοῦ στίχ. 20, εἴθε δηλαδὴ νὰ ἀπολαύσω πνευματικοῦ τινος μισθοῦ ἐν Κυρίῳ, πρβλ. τὸ ἐν Σοφ. Σολ. 5: 15 περὶ τῶν δικαίων, «ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν». Τέλος δὲ πρὸς τὸ «ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Κυρίῳ» τοῦ αὐτοῦ στίχου πρβλ. τὸ Γ' Βασ. 5: 18 (4). Ὁ Χριστὸς ὡς Γιαχβὲ εἶνε ἡ ἀνάπαυσις τῶν ἁγίων.

Τελευταία περίπτωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ» ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, εἶνε τὸ Ἀποκ. 14: 13, «Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐ ν Κ υ ρ ί ῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι. Ναί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν». Ἡ φράσις «οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες» σημαίνει «οἱ ἀποθνήσκοντες ἐν τῇ πίστει καὶ διὰ τὴν πίστιν εἰς τὸν Κύριον», τουτέστιν οἱ μάρτυρες. Διὰ τοῦτο πιθανώτερον θεωροῦμεν, ὅτι τὸ «Κύριος» ἀναφέρεται εἰς τὸν «Ἰησοῦν» τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 12, πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου συνδέεται «ἡ πίστις»: «Ὧδε ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων

(*) Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἀντὶ «ἐν Κυρίῳ» ὁ Nestle ἔχει «ἐν Χριστῷ».

ἐστίν, οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν Ἰησοῦ». Ὑπὲρ τούτου δὲ ἰσχυρότατα συνηγοροῦν καὶ αἱ φράσεις τοῦ Α΄ Κορ. 15: 18 «οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ» καὶ τοῦ Α΄ Θεσ. 4: 16 «οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ». Πρβλ. δὲ καὶ πρὸς τὸν μακαρισμὸν τοῦ Ἀποκ. 14: 13, τὸν ὁποῖον ἐπιβεβαιοῖ τὸ Πνεῦμα, τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἰησοῦ περὶ αἰωνίων ἀνταμοιβῶν τῶν πιστῶν εἰς τὰ κεφ. 2 καὶ 3 τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου ἐπίσης λαλεῖ τὸ Πνεῦμα. Ἂν δὲ τὸ «Κύριος» τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἀναφέρεται γενικώτερον εἰς «τὸν Θεὸν» καὶ τὸν «Ἰησοῦν» τοῦ προηγουμένου στίχου ὁμοῦ, τῶν δύο διὰ τοῦ «Κύριος» οἱονεὶ συναιρουμένων εἰς ἕν, ἢ ἀναφέρεται εἰς τὸν τριαδικὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱός. Ὡς ἀλλαχοῦ θὰ ἴδωμεν, «ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου» κατὰ τὸ ὅραμα τῆς Ἀποκαλύψεως εἶνε ὁ τριαδικὸς Θεός. Ὁπωσδήποτε λοιπὸν ὁ «Κύριος» τοῦ Ἀποκ. 14: 13 κατ' οὐσίαν ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ σχεδὸν πεντηκοντάκις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντῶσα ἰδιαζούσης καὶ πολλαπλῆς σημασίας ἔκφρασις «ἐν Κυρίῳ», ἑβρ. בַּיהוָה, ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν Χριστόν, ἐκτὸς ἴσως μιᾶς ἢ δύο περιπτώσεων, ὅπου ἴσως ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τὸν Θεόν, ἤτοι εἰς τὴν Τριάδα, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱός. Οὕτω πεντηκοντάκις περίπου διὰ τῆς ἐκφράσεως «ἐν Κυρίῳ» ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύεται γλωσσικῶς Γιαχβέ, ἐν πολλοῖς συμμαρτυρούσης καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐκφράσεως μετὰ τῶν σχετικῶν συναφειῶν.

Διὰ Κυρίου

Δεκάκις περίπου παρὰ τοῖς Ο΄ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «διὰ Κυρίου». Ὡς δὲ τὸ «ἐν Κυρίῳ» οὕτω καὶ τὸ «διὰ Κυρίου» εἶνε ἀπόδοσις τοῦ ἑβρ. בַּיהוָה μετὰ τῆς προθέσεως יְהוָה, ἤτοι τοῦ בְּ, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, οἱ Ἑβραῖοι ἐκφράζουν πολλὰς καὶ λεπτῶν ἀποχρώσεων ἐννοίας.

Αἱ περισσότεραι περιπτώσεις τῆς ἐκφράσεως «διὰ Κυρίου» εὑρίσκονται εἰς βιβλία τῶν Βασιλειῶν ἐν τῇ ἐκφράσει «ἐρωτᾶν (ἢ ἐπερωτᾶν) διὰ Κυρίου». Οὕτως ἐν Α΄ Βασ. 23: 2 γράφεται: «Καὶ ἐπηρώτησε Δαβὶδ διὰ τοῦ Κυρίου λέγων· εἰ πορευθῶ καὶ πατάξω τοὺς ἀλλοφύλους τούτους;» (Ἰδὲ καὶ 23: 4· 28: 6· 30: 8· Β΄ Βασ. 5: 19, 23). Ἄλλη περίπτωσις εἶνε τὸ Ἱερ. 3: 23, «διὰ Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ». Εἰς δύο δὲ περιπτώσεις, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «διὰ Κυρίου», τὸ Μασοριτικὸν διαφέρει καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἔκφρασις ἐλλείπει ἐξ αὐτοῦ.

Ἡ μία ἐκ τῶν περιπτώσεων αὐτῶν εἶνε τὸ Ἡσ. 29: 15, «οὐαὶ οἱ βαθέως βουλὴν ποιοῦντες καὶ οὐ διὰ Κυρίου» (Τὸ Μασοριτικὸν ἔχει, «οὐαὶ εἰς τοὺς σκάπτοντας βαθέως ἵνα κρύψωσι τὴν βουλὴν (αὐτῶν) ἀπὸ τοῦ Κυρίου»). Ἡ ἑτέρα περίπτωσις εἶνε τὸ Ἡσ. 51: 20, «οἱ πλήρεις θυμοῦ Κυρίου, ἐκλελυμένοι διὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ» (Τὸ Μασοριτικὸν ἔχει, «εἶνε πλήρεις τοῦ θυμοῦ τοῦ Κυρίου, τῆς ἐπιτιμήσεως τοῦ Θεοῦ σου»).

Ἡ ἔκφρασις «διὰ Κυρίου» εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἰς πλειάδα περιπτώσεων. Εἰς πάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὸν Χριστόν.

Οὕτως ἐν Ρωμ. 5: 1 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Σημειωτέον δέ, ὅτι, ἐνῷ ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς μέσον τῆς εἰρήνης, καθ' ὃ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀλλαχοῦ ἐμφανίζεται ὡς ἡ πηγὴ τῆς εἰρήνης (Ρωμ. 1: 7· Α΄ Κορ. 1: 3 κ.ἄ.) καὶ ὡς αὐτὴ ἡ εἰρήνη (Ἐφ. 2: 14), καθ' ὃ Γιαχβέ.

Ἐν Ρωμ. 5:11 ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ καυχήσεως «ἐν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν». Πάλιν ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς μέσον, καθ' ὃ μεσίτης, ἐνῷ ἀλλαχοῦ γίνεται λόγος περὶ καυχήσεως ἐν τῷ Χριστῷ καθὼς ἐνταῦθα ἐν τῷ Θεῷ (Β΄ Κορ. 10: 17, ὅπου, ὡς ἐδείχθη ἐν σελ. 112 - 115, πρόκειται περὶ τοῦ Χριστοῦ· Φιλιπ. 3: 3 κ.ἄ.).

Ἐν Ρωμ. 15: 30 ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐπίσης ἐν Β΄ Θεσ. 3: 12 κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως λέγει: «Παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Αἱ δύο αὗται περιπτώσεις εἶνε ὅμοιαι πρὸς τὴν περίπτωσιν Α΄ Θεσ. 4: 1, «ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ». Τὸ «διὰ τοῦ Κυρίου» δηλαδὴ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ», ὅπερ μάλιστα ἔχει ὁ Nestle εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Β΄ Θεσ. 3: 12.

Εἰς τὸ Α΄ Κορ. 15: 57 περιέχεται: «Τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πάλιν ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς μέσον. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν προηγούμενον στίχ. 54 «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος», συμφώνως πρὸς τὸ Ἡσ. 25: 8 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν εἶνε ὁ Γιαχβέ, προφανῶς ὡς Μεσσίας. Ὁ Γιαχβὲ «κατέπιε» μέν, ὡς ἄνθρωπος, τὸ πικρὸν ποτήριον τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἀντὶ ἐκ τῆς θανατηφόρου ταύτης καταπόσεως νὰ προέλθῃ βλάβη καὶ καταστροφή, παραδόξως προῆλθε «νῖκος». Οὕτως ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Γιαχβὲ Υἱοῦ δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν νίκην.

Κατὰ τὸ Α΄ Θεσ. 5: 9 - 10 «οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν». Τὸ χωρίον εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον τῆς προηγουμένης περιπτώσεως. Πρβλ. καὶ Ἱερ. 3: 23, «διὰ Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ».

Τέλος ἐν Α΄ Θεσ. 4: 2 ὁ Ἀπόστολος γράφει πρὸς τοὺς πιστούς: «Οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε λίαν παράδοξον καὶ χαρακτηριστικὸν τοῦ τρόπου τῆς ἐκφράσεως τῆς Βίβλου. Διότι ὁ Χριστός, ὅστις ἐν ἄλλοις χωρίοις ἐμφανίζεται ὡς ὄργανον ἢ μέσον τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατὰ τρόπον ἰσχυρῶς πλήττοντα τὸ αἴσθημα τοῦ ἀναγνώστου τῆς Γραφῆς ἐμφανίζεται ὡς ὄργανον ἢ μέσον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ φαίνεται ὡς λίαν ὑποτιμητικὸν τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἡ περίπτωσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὰς ἤδη μνημονευθείσας περιπτώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κατὰ τὰς ὁποίας ἄνθρωποι «ἠρώτων (ἢ ἐπηρώτων) διὰ τοῦ Κυρίου» (Α΄ Βασ. 23: 2 κ.ἄ. Πρβλ. Γαλ. 1: 1, ὅπου ἡ «διά» χρησιμοποιεῖται τόσον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· Πράξ. 1: 2, ἔνθα χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κ.ἄ.). Πρὶν δὲ ἢ γράψῃ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ, «ἐδώκαμεν παραγγελίας διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ἔγραψεν, «ἐρωτῶμεν καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ». Τὸ «διὰ τοῦ Κυρίου» δηλαδὴ εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ», καθόσον ἄλλωστε, ὡς ἐλέχθη, ἀμφότερα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ αὐτὸ ἑβραϊκόν, ἤτοι בַּיהוָה .

Ἀλληλούια

Ὡς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἴδομεν (σελ. 18), τὸ «Ἀλληλούια» εἶνε ἑλληνικὴ μεταγραφὴ τῆς ἑβραϊκῆς λειτουργικῆς ἐπιφωνήσεως הַלְלוּיָהּ , ἡ ὁποία εἶνε σύνθετος λέξις καὶ σημαίνει, Αἰνεῖτε τὸν Jah, ἤτοι κατὰ τὴν ἐκτενεστέραν μορφὴν τοῦ ὀνόματος τὸν Jahve.

Ἡ ἐπιφώνησις αὕτη ἀπαντᾷ τετράκις καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, καὶ δὴ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ κεφαλαίῳ, ἤτοι ἐν Ἀποκ. 19: 1, 3, 4, 6. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ προηγούμενον κεφάλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως καταστροφὴν τῆς κοσμοκρατείρας Βαβυλῶνος, συμβόλου τῆς ἀντιθέου δυνάμεως καὶ παγκοσμίου διαφθορᾶς, ὁ οὐράνιος κόσμος ἐκσπᾷ εἰς δοξολογίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαναλαμβάνεται ἀντιφωνικῶς τὸ «Ἀλληλούια». Κατὰ δὲ τοὺς στίχ. 6 - 7 ὁ Ἰωάννης ἤκουσεν «ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν, λεγόν-

των· ἀλληλούια· ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν».

Κατὰ τὸ γράμμα τοῦ χωρίου ἡ δοξολογία ἀναφέρεται εἰς «Κύριον τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα», διότι «ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ», διότι «ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου». Ἀλλὰ κατὰ τὸν νοῦν τοῦ χωρίου ἡ δοξολογία ἀναφέρεται καὶ εἰς «τὸ Ἀρνίον». Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως «ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου» ὡς αἰτιολογίας τῆς δοξολογίας. Αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα, ὡς καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίασις («Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ»), κατ' ἐξοχὴν ἁρμόζουν τόσον εἰς τὴν βασιλείαν ὅσον καὶ εἰς τὸν γάμον. Ὡς δηλονότι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θριάμβου τὸ τιμώμενον πρόσωπον εἶνε ὁ βασιλεύς, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γάμου τὸ τιμώμενον πρόσωπον εἶνε ὁ νυμφίος. Ἄλλος νὰ τελῇ τὸν γάμον αὐτοῦ καὶ ἄλλος νὰ τιμᾶται δὲν εἶνε νοητόν. Ἄρα τὸ «Ἀλληλούια» ἀναφέρεται τόσον εἰς «Κύριον τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα» διότι «ἐβασίλευσεν», ὅσον καὶ εἰς «τὸ Ἀρνίον» διότι «ἦλθεν ὁ γάμος» αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα ἡ ἑρμηνεία συμφωνῇ καὶ πρὸς τὸ γράμμα τοῦ χωρίου, ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ παντοκράτωρ Κύριος ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου. Τὴν ταὐτότητα ἐμφαίνει καὶ τὸ ὅτι αἱ εἰκονικαὶ ἐκφράσεις «ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» καὶ «ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου» κατ' οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτό. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀσύνδετον μεταξὺ τῶν δύο στίχων τοῦ χωρίου καὶ ἡ ἔλλειψις προσθετικοῦ «καὶ» ἐν τῇ δευτέρᾳ αἰτιολογικῇ προτάσει «ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου». Κατὰ ταῦτα — καὶ ἵνα διατηρήσωμεν τὸ ἀσύνδετον τοῦ χωρίου — ὁ οὐράνιος κόσμος τιμᾷ τὸν παντοκράτορα Θεὸν διότι «ἐβασίλευσε», διότι ὡς Ἀρνίον τελεῖ «τὸν γάμον» αὐτοῦ. Τιμᾷ αὐτὸν ὡς βασιλέα ἐκ μιᾶς ἐπόψεως, ὡς νυμφίον ἐξ ἄλλης.

Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ταὐτίζονται καὶ ἐν Ἀποκ. 21: 2-3, ἔνθα ἐπίσης ἀπαντᾷ ἡ εἰκὼν τοῦ γάμου: «Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται». «Ἀνὴρ» ἤτοι νυμφίος εἶνε τὸ Ἀρνίον, ὡς ρητῶς λέγεται ἐν στίχ. 9. Ἡ δὲ ἕνωσις τοῦ ἀνδρὸς - Ἀρνίου μετὰ τῆς νύμφης - Ἱερουσαλὴμ παρίσταται ἐνταῦθα ὡς «σκήνωσις» αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Θεὸς καὶ τὸ Ἀρνίον ταὐτίζονται καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ χωρίῳ Ἀποκ.

7: 15-17, ὅπου, ὡς ἐν Ἀποκ. 19: 6-7, ὑπάρχει ἐπίσης ἡ ἔννοια τῆς βασιλείας, ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «τοῦ θρόνου». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ μακαρία ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ κατάστασις τῶν ἐκλεκτῶν ἀνθρώπων, ἡ ἐν στίχ. 15 ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς ἐπ' αὐτοὺς σκηνώσεως τοῦ Θεοῦ παρισταμένη, ἐν στίχ. 16-17 παρίσταται ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς ποιμαντικῆς μερίμνης τοῦ Ἀρνίου καὶ δὴ ἀρνητικῶς μὲν ὡς ἀπουσία πείνης, δίψης καὶ καύματος (τῆς τελευταίας ἐννοίας ἀμέσως σχετιζομένης πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπ' αὐτοὺς σκηνώσεως τοῦ Θεοῦ), θετικῶς δὲ ὡς διαποίμανσις καὶ ὁδήγησις, τέλος δὲ ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πάλιν ἐξάλειψις παντὸς δακρύου ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Δεδομένου δέ, ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρόντος κόσμου ὁ Υἱὸς ὡς ἄνθρωπος, περατουμένης πλέον τῆς μεσσιακῆς καὶ μεσιτικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ (Α΄ Κορ. 15: 24) καὶ θὰ ὑποταγῇ αὐτῷ, «ἵνα ᾖ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν» (Αὐτόθι, στίχ. 28), ὁ λόγος τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅτι καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ τὸ Ἀρνίον θὰ ποιμαίνῃ καὶ θὰ ὁδηγῇ τοὺς ἐκλεκτούς, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἄλλως, εἰμὴ ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ βασιλεύῃ ὡς Θεός. Σημειωθήτω ἐπίσης, ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς εἰκόνος τοῦ σκηνοῦντος Θεοῦ ἐν στίχ. 15 εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ποιμαίνοντος Ἀρνίου ἐν στίχ. 16-17 γίνεται ἀσυνδέτως, ὡς ὅταν πρόκηται περὶ παραλλήλου ἐκφράσεως δύο ἐννοιῶν, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα εἶνε ταὐτόσημος ἢ ἐπεξηγηματικὴ τῆς πρώτης. Παρατηροῦμεν δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὅ,τι παρετηρήσαμεν ἐν Ἀποκ. 19: 6-7. Τὸ νόημα τοῦ ἀσυνδέτου εἰς τὸ προκείμενον χωρίον εἶνε: Ὁ Θεὸς θὰ σκηνώσῃ ἐπ' αὐτούς, δι' ἄλλων λέξεων τὸ Ἀρνίον θὰ ποιμάνῃ αὐτούς. Ὁ Θεὸς καὶ τὸ Ἀρνίον εἶνε ἕν. Σημειωθήτω δὲ καὶ ὅτι, ἐνῷ «ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου» τοῦ στίχ. 15 εἶνε ὁ Θεός, ἐν στίχ. 17 λέγεται παραδόξως: «τὸ Ἀρνίον τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου». Τὸ «ἀνὰ μέσον» τοῦτο, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς «τὸν θρόνον» μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλο τι, εἶνε ταὐτόσημον πρὸς τὸ «ἐν μέσῳ» καὶ παριστᾷ τὸ Ἀρνίον, οὐχὶ παρὰ τὸν θρόνον, ὡς κακῶς νομίζεται (ἐν τῷ μέσῳ σημείῳ ἐνώπιον τοῦ θρόνου), ἀλλ' «ἐν μέσῳ (αὐτοῦ τούτου) τοῦ θρόνου (ὡς περιέχοντος)», τουτέστιν «ἐν τῷ θρόνῳ» ἢ «ἐπὶ τοῦ θρόνου»(*). Τοῦτο εἶνε σύμφωνον πρὸς τὰ Ἀποκ. 22: 1, 3, ὅπου τὸ Ἀρνίον ἐμφανίζεται ὡς σύνθρονον ἢ ὁμόθρονον τοῦ Θεοῦ (εἷς θρόνος Θεοῦ καὶ Ἀρνίου ἅμα). Τοῦτο

(*) Ἡ ἐν Ἀποκ. 4: 6 περίπτωσις εἶνε διάφορος, διότι ἐκεῖ τὸ «ἐν μέσῳ» δὲν λέγεται μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς «τὸν θρόνον», ἀλλὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ «κύκλῳ» καὶ σημαίνει «μεταξὺ τοῦ θρόνου καὶ μιᾶς νοητῆς γραμμῆς πέριξ τοῦ θρόνου».

ἐπίσης εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ 'Αποκ. 3: 21, ὅπου περὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων λέγεται, ὅτι θὰ καθίσουν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Χριστοῦ, περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ λέγεται, ὅτι ἐκάθισεν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ 'Ιησοῦ. Οἱ ἄνθρωποι θὰ καθίσουν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου. Ὁ δὲ Χριστὸς ἐκάθισεν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ὡς Θεός, ἢ μᾶλλον ὡς Θεάνθρωπος. Πρβλ. καὶ 'Αποκ. 12: 5.

Τέλος ὡς πρὸς τὸ βασικῶς καὶ κυρίως ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ ἐξεταζόμενον χωρίον 'Αποκ. 19: 6 - 7 ἰδὲ καὶ τὸ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς βασιλείας παράλληλον χωρίον 'Αποκ. 11: 15 - 17, ὅπου περὶ «τοῦ Κυρίου ἡμῶν», ἤτοι τοῦ Θεοῦ, καὶ «τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ» ὁμοῦ γίνεται λόγος κατὰ ἑνικὸν («βασιλεύσει», στίχ. 15, ἀντὶ «βασιλεύσουσι»).

Κατεδείχθη λοιπόν, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ τὸ 'Αρνίον κατ' οὐσίαν ταὐτίζονται, καὶ ἄρα διὰ τῆς λειτουργικῆς ἐπιφωνήσεως «'Αλληλούια» ἐν τῷ 19ῳ κεφαλαίῳ τῆς 'Αποκαλύψεως τὸ 'Αρνίον λατρεύεται ὡς Jah ἤτοι Jahve. Τοῦτο ἄλλωστε ὑποδηλοῖ καὶ ἡ αὐτόθι καὶ πολλαχοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης παράστασις τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ ὡς νυμφίου τῆς 'Εκκλησίας, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς σύζυγος παρίσταται ὁ Jahve. 'Αλλὰ περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ τοῦ Γ΄ Κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ ΕΠΙ ΤΗ, ΒΑΣΕΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

'Ιησοῦς

Ὡς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶνε Γιαχβέ, οὕτως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Μεσσίου εἶνε 'Ιησοῦς, ὄνομα ἐπίσης ἑβραϊκόν.

Τὰ ἑβραϊκὰ ὀνόματα, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουν σημασίαν θρησκευτικήν. Σημαίνουν τὴν φύσιν ἢ τὸν χαρακτῆρα τῶν φερόντων ταῦτα ἢ τὴν ἀποστολὴν ἢ τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὸν προορισμὸν αὐτῶν ἢ τὴν ἀναγνώρισιν θείου δώρου ἢ ἰδιότητά τινα τοῦ Θεοῦ ἢ ἄλλο τι.

Τὸ ὄνομα 'Ιησοῦς, ἑλληνικὴ μορφὴ τοῦ יְהוֹשֻׁעַ ἢ κατ' ἐπιβράχυνσιν יֵשׁוּעַ, εἶνε σύνθετον καὶ σημαίνει «ὁ Γιαχβὲ σώζει». 'Εκτὸς δὲ τοῦ Μεσσίου τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ μὲν τῆς Καινῆς Διαθήκης φέρει καὶ ἄλλο πρόσωπον, 'Ιησοῦς ὁ ἐπιλεγόμενος 'Ιοῦστος (Κολ. 4: 11) (*), ἐκ δὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φέρει πλειὰς προσώπων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἐπιφανέστεροι, ὁ 'Ιησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ Ζοροβάβελ 'Ιησοῦς ὁ τοῦ 'Ιωσεδὲκ ὁ ἀρχιερεύς, εἶνε τύποι τοῦ Μεσσίου. 'Εγένοντο δὲ οὗτοι τύποι τοῦ Μεσσίου οὐχὶ ἁπλῶς λόγῳ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς εἰδικῆς αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ 'Ισραὴλ ἀποστολῆς, δι' ἧς ἀπεδείχθησαν ἀρχηγοὶ καὶ σωτῆρες τοῦ λαοῦ. Τὸν δεύτερον δὲ ὡς τύπον τοῦ Μεσσίου σαφῶς ἐμφανίζει ἡ Γραφὴ ἐν Ζαχ. 6: 11 - 15, πρὸς ὃ πρβλ. 3: 8.

Κατὰ ταῦτα εἰς τὰς εἰρημένας περιπτώσεις τῶν δύο ἀρχηγῶν τοῦ 'Ισραὴλ τὸ ὄνομα 'Ιησοῦς, ἐκτὸς τῆς καθ' ἑαυτὸ σημασίας, ἀποκτᾷ τοιαύτην καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα φέρουν καὶ δι' ἐκπληρώσεως εἰδικῆς ἀποστολῆς δικαιώνουν τὸ ἐν λόγῳ ὄνομα, καὶ ὡς πρὸς

(*) Κατὰ τὸν Nestle τὸ ὄνομα 'Ιησοῦς περιέχεται καὶ ἐν Λουκ. 3: 29, 'Ιησοῦς τοῦ 'Ελιέζερ. Κατά τινα δὲ χειρόγραφα 'Ιησοῦς λέγεται καὶ ὁ Βαραββᾶς ἐν Ματθ. 27: 16, 17.

τὸν Μεσσίαν, τὸν ὁποῖον τὰ πρόσωπα ταῦτα προτυποῦν. Ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πρώτου, ὅστις ἀρχικῶς ὠνομάζετο Αὐσὴ καὶ ὑπὸ τοῦ Μωυσέως σκοπίμως μετωνομάσθη Ἰησοῦς (Ἀριθ. 13: 17 ἢ 16), τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκτᾷ τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν, ὅτι διὰ μέσου τοῦ διαδόχου τοῦ Μωυσέως ὁ Γιαχβὲ θὰ ἔσῳζε τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἐγκαθιστῶν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐκτὸς τῆς καθ' ἑαυτὸ σημασίας, δὲν προσλαμβάνει ἄλλην. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ Μεσσίου τοῦτο προσλαμβάνει ὅλως ἐξαιρετικήν, τοῦτ' αὐτὸ μοναδικὴν σημασίαν. Ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἄλλων προσώπων σημαίνει ἁπλῶς μίαν ἰδιότητα τοῦ Γιαχβέ, τὴν ἰδιότητα τοῦ σώζειν, ἢ ἐπὶ πλέον σχετίζεται πρὸς τὴν ἀποστολὴν ἀνθρώπου καὶ τὴν ὑπὸ τούτου ἔργῳ καὶ ὀνόματι προτύπωσιν τοῦ Μεσσίου, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Μεσσίου, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ, βασικῶς καὶ κυρίως σημαίνει τὴν φύσιν ἢ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Ὡς πραγματικότης ἄλλωστε τὸ Ἰησοῦς ἐν τῷ Μεσσίᾳ ἔδει νὰ σημαίνῃ πλεῖον ἢ ὡς τύπος ἐν τῷ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ καὶ τῷ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.

Τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Μεσσίου ὑποδηλοῖ ἤδη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Ἐν Ἠσ. 49: 1, ὁμιλῶν ὁ Μεσσίας (ἰδὲ καὶ στίχ. 5) περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀορίστως, λέγει: «Ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου». Προφητεύεται δηλαδὴ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Θεὸς Πατὴρ θὰ ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ Μεσσίου πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου. Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἣν προσλαμβάνει τὸ ὄνομα Ἰησοῦς προκειμένου περὶ τοῦ Μεσσίου, κατ' ἀρχὴν ἐμφαίνει ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καθορισμὸς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ ἡ δι' ἀγγέλου δὶς ἀναγγελία αὐτοῦ, εἴς τε τὴν Παρθένον κατὰ τὸν εὐαγγελισμὸν αὐτῆς (Λουκ. 1: 31) καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ κατὰ τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. 1: 21).

Ἀλλὰ τὴν μοναδικὴν ἐπὶ τοῦ Μεσσίου σημασίαν τοῦ ὀνόματος ἀποδεικνύει ἡ κατὰ τὴν ἀναγγελίαν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰωσὴφ δοθεῖσα ἐπίσης διὰ τοῦ ἀγγέλου ἑρμηνεία αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ τεχθησομένου υἱοῦ. Οὕτως ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ: «Ἰωσὴφ υἱὸς Δαυΐδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν Ἁγίου· τέξεται δὲ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰ η σ ο ῦ ν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν» (Ματθ. 1: 20 - 21).

Τὴν καιρίαν σημασίαν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχει ἡ ὁριστικὴ καὶ λίαν ἐμφατικὴ ἀντωνυμία «αὐτός». Ἐν τῇ ἀντωνυμίᾳ ταύτῃ, ἥτις ἀντι-

στοιχεῖ πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν הוא , ἐγκρύπτεται τὸ μυστικὸν τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ. Ἂν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ἁπλῶς ὄργανον τοῦ Γιαχβέ, ὡς π.χ. ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, δεδομένου ὅτι τὸ «Ἰησοῦς» σημαίνει «ὁ Γιαχβὲ σώζει», ἑρμηνεύων ὁ ἄγγελος τὸ ὄνομα ἢ θὰ ἔλεγε, «Κύριος γὰρ σώσει τὸν λαὸν κλπ.», τῆς ἐμφάσεως πιπτούσης ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἤτοι Γιαχβὲ ὡς αἰτίου τῆς σωτηρίας, τοῦ δὲ Μεσσίου ὡς ὀργάνου ἁπλῶς ἐξυπακουομένου, ἢ καὶ τοῦ ὀργάνου ἀναφερομένου θὰ ἔλεγε, «Κύριος γὰρ σώσει δι᾽ αὐτοῦ τὸν λαὸν κλπ.». Ἀλλὰ τώρα οὔτε «δι᾽ αὐτοῦ» λέγει οὔτε «Κύριος». Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ «Κύριος» θέτει τὸ «αὐτός». Οὔτε πάλιν λέγει «οὗτος», ὅπερ θὰ ἦτο ἀσθενέστερον, ἀλλ᾽ «αὐτός», ὅπερ εἶνε ἰσχυρότερον καὶ σημαίνει «αὐτός, ὄχι ἄλλος», «αὐτὸς μόνος». Ἡ δὲ ἔμφασις τῆς ἀντωνυμίας ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς προτάσεως γίνεται ἀκόμη ἰσχυροτέρα.

Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, τὸ ἰσοδύναμον τῆς φράσεως «ὁ Γιαχβὲ σώζει», διὰ τῆς φράσεως «αὐτὸς γὰρ σώσει» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἑρμηνευόμενον, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ Χριστός, αὐτὸς εἶνε ὁ Γιαχβὲ καὶ αὐτὸς σώζει, ὄχι ἄλλος δι᾽ αὐτοῦ.

Ὅθεν ὁ Χριστὸς συνωνύμως πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς φέρει καὶ τὸ ὄνομα Σωτὴρ (Τίτ. 2: 13· Β´ Πέτρ. 1: 11 κ.ἄ.), ἐνῷ ἄλλοι ἄνδρες τῆς Γραφῆς, καίτοι ἔφερον τὸ ὄνομα Ἰησοῦς καὶ ὡς ὄργανα τοῦ Θεοῦ ἔσῳζον τὸν λαόν, ἀναδεικνυόμενοι σωτῆρες ἐν σχετικῇ ἐννοίᾳ, ἐν τούτοις δὲν ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα Σωτήρ. Προκειμένου περὶ αὐτῶν ἡ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦς περιεχομένη ἔννοια τῆς σωτηρίας ἀπεδίδετο εἰς τὸν Γιαχβέ. Τὸ «Ἰησοῦς» μόνον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δύναται νὰ μεταφράζεται «Σωτήρ» καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο ν᾽ ἀποβαίνῃ ἕτερον ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ «Ἰησοῦς» μένει ἀμετάφραστον. Ἡ φράσις τοῦ ἀγγέλου, «αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν», εἶνε ὁμοία πρὸς τὸ Ἠσ. 35: 4, «αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς», ὅπερ, ὡς καὶ ἡ συνάφεια ἐμφαίνει (στίχ. 5, 6 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ Ματθ. 11: 2 - 6), εἶνε μεσσιακὸν καὶ σημαίνει: «αὐτὸς ὁ Θεὸς ἢ Γιαχβέ, αὐτοπροσώπως, θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ σώσῃ ἡμᾶς». Ἡ ἐν λόγῳ φράσις τοῦ ἀγγέλου εἶνε ἐπίσης ὁμοία πρὸς τὸ Ἠσ. 33: 2 περὶ τοῦ Γιαχβέ, «οὗτος σώσει ἡμᾶς», καὶ τὸ Ψαλμ. 129 (130) :8, «αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ». Πρβλ. καὶ τὸ Ἠσ. 63: 9 κατὰ τοὺς Ο´, «οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ᾽ αὐτὸς Κύριος ἔσωσεν αὐτούς...,αὐτὸς ἐλυτρώσατο αὐτούς».

Ἐπειδὴ δὲ τὸ «Ἰησοῦς» ἐπὶ τοῦ Μεσσίου ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ, διὰ τοῦτο ὁ ἄγγελος ἐν τῷ λόγῳ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ τὸν λαὸν (ἐν παγκοσμίῳ ἐννοίᾳ) ἐμφανίζει, ὄχι ὡς λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ ὡς «λαὸν αὐτοῦ», τουτέστι τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης λό-

γον τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ «ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν» ἀποδίδει εἰς τὸν Ἰησοῦν. Πᾶσα ἁμαρτία τελικῶς ἔχει τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν Θεὸν ὡς δημιουργὸν καὶ νομοθέτην (Ψαλμ. 50: 6 ἢ 51: 4). Διὸ μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ σώζῃ ἐξ ἁμαρτιῶν. Ἐν Ἡσ. 43: 25 ὁ Γιαχβὲ τονίζει πρὸς τὸν λαόν: «Ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τὰς ἁμαρτίας σου». Κατηγορήσαντες ἐν ἑαυτοῖς οἱ γραμματεῖς τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον συγχωροῦντα ἁμαρτίας καὶ διαλογισθέντες, «τὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός;» (Μάρκ. 2: 7), κατ' ἀρχὴν εἶχον δίκαιον. Τὸ σφάλμα ἦτο, ὅτι ἐξελάμβανον τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον μόνον καὶ δὲν ἀνεγνώριζον, ὅτι ἦτο καὶ Θεός. Ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ μόνος, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀποστολὴν νὰ σώσῃ ἐξ ἁμαρτιῶν, ἀκριβῶς διότι ὁ Ἰησοῦς εἶνε Γιαχβέ.

Τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐμφαίνει ἐκ τῆς συναφείας τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Ματθ. 1: 20 - 21 καὶ ἡ ἐν στίχ. 23 παράθεσις τῆς περιφήμου προφητείας τοῦ Ἡσαΐου περὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ μετὰ μεταφράσεως τοῦ ἑβραϊκοῦ τούτου ὀνόματος, «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Δεδομένου ὅτι ἡ παράθεσις, ὡς ρητῶς δηλοῦται ἐν στίχ. 22, γίνεται ἵνα δειχθῇ, ὅτι τὸ κατὰ τὴν Παρθένον παράδοξον συμβὰν εἶνε σύμφωνον πρὸς τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου, παράδοξον πάλιν ἀποβαίνει, ὅτι πρὸς πλήρωσιν τῆς προφητείας ὡς ὄνομα τοῦ θαυμαστοῦ Παιδίου ἀναγγέλλεται τὸ «Ἰησοῦς» καὶ ὄχι τὸ «Ἐμμανουήλ». Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ προφητεία ἔλεγεν, ὅτι τὸ Παιδίον θὰ ἐκαλεῖτο Ἐμμανουήλ, ὁ ἄγγελος εἶπεν εἰς τὸν Ἰωσήφ, «καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Πράγματι δὲ τὸ Παιδίον ἐκλήθη κατὰ τὴν περιτομὴν Ἰησοῦς, διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος Ἐμμανουὴλ οὐδαμοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης καλεῖται.

Τὸ παράδοξον τοῦτο δὲν ἐξηγεῖται ἁπλῶς ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ὀνόματα Ἐμμανουὴλ καὶ Ἰησοῦς συμπίπτουν κατ' ἔννοιαν καὶ ἀποτελοῦν κατ' οὐσίαν ἓν (Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» — «Ὁ Γιαχβὲ σώζει»), ἀλλ' ἔχει βαθύτερον λόγον. Ὁ ὅρος «ὄνομα» ἐν τῇ εἰρημένῃ προφητείᾳ τοῦ Ἡσαΐου δὲν ἔχει τὴν συνήθη ἔννοιαν, καθ' ἣν τὸ «Ἐμμανουήλ» θὰ ἦτο κύριον ὄνομα, ἀλλ' ἔχει ἔννοιαν οἵαν καὶ ἐν Ἡσ. 9: 6, ἔνθα περὶ τοῦ αὐτοῦ θαυμαστοῦ Παιδίου λέγεται: «Καὶ καλεῖται (ἑβρ. κληθήσεται) τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Πρόδηλον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅτι ὁ ὅρος «ὄνομα» δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν λέξιν (ὅτε θὰ ἐπρόκειτο περὶ μακροσκελεστάτου κυρίου ὀνόματος), ἀλλ' εἰς τὸ πρᾶγμα. Τὸ Παιδίον «καλεῖται» ὅ,τι εἶνε (Ἰδὲ Εἰσαγωγήν, σελ. 14 - 15). Οὕτω καὶ ἐν τῇ εἰρημένῃ προφητείᾳ τοῦ Ἡσαΐου ὁ ὅρος «ὄνομα»

δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν λέξιν, ἀλλ' εἰς τὸ πρᾶγμα. Θέλει δηλαδὴ νὰ τονίσῃ, ὅτι «μεθ' ἡμῶν (εἶνε) ὁ Θεός».

Βεβαίως ὁ ὅρος ἠδύνατο νὰ ἀποβλέπῃ εἴς τε τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν λέξιν συγχρόνως, ὁπότε τὸ «Ἐμμανουὴλ» καὶ ὅτι εἶνε «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» θὰ ἐσήμαινε καὶ ὡς κύριον ὄνομα ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἰς τὸν Μεσσίαν θὰ ἐδίδετο. Ἀλλὰ τότε θὰ ἐχάνετο ἓν ἀναμφισβήτητον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς Θεότητος τοῦ Μεσσίου. Διότι, ἂν τὸ «Ἐμμανουὴλ» ἀνεφέρετο εἰς τὸν Μεσσίαν ὡς λέξις, ἤτοι ὡς κύριον ὄνομα, δὲν θὰ ἐθεωρεῖτο ἀναγκαίως, ὅτι ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν καὶ ὡς πρᾶγμα, ἤτοι ὡς περιεχόμενον. Ὡς π.χ. τὸ ὅμοιον ὄνομα Ἰεζεκιήλ, ὅπερ σημαίνει, «ὁ Θεὸς ἐνισχύει», εἶνε μὲν κύριον ὄνομα τοῦ γνωστοῦ προφήτου, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ὁ προφήτης εἶνε «ὁ ἐνισχύων Θεός», οὕτω καὶ τὸ «Ἐμμανουὴλ», ὅπερ σημαίνει, «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», θὰ ἦτο μὲν κύριον ὄνομα τοῦ Μεσσίου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐσήμαινεν ἀναγκαίως καὶ ὅτι ὁ Μεσσίας ἐν προκειμένῳ νοεῖται ὡς «μεθ' ἡμῶν Θεός». Ἐνῷ τώρα, ὅτε τὸ «Ἐμμανουὴλ» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ὡς λέξις, ἤτοι ὡς κύριον ὄνομα, ἀναγκαίως ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν ὡς περιεχόμενον ἢ πρᾶγμα. Διότι, ἂν οὔτε κατὰ τὴν μίαν οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην ἔννοιαν ἀνεφέρετο εἰς τὸν Χριστόν, πῶς κατὰ τὴν φρασιολογίαν τῆς Γραφῆς θὰ ἦτο «ὄνομα αὐτοῦ»; Ἀφοῦ λοιπὸν «τὸ ὄνομα» Ἐμμανουήλ, ὃν τρόπον καὶ «τὸ ὄνομα» τοῦ Ἡσ. 9: 6, ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ὡς περιεχόμενον ἢ πρᾶγμα, αὐτονόητον πλέον ἀποβαίνει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε «ὁ μεθ' ἡμῶν Θεός».

Ἀκριβέστερον εἰπεῖν, προφητεύουσα ἡ Γραφή, ὅτι ὁ Μεσσίας θὰ ἐκαλεῖτο Ἐμμανουήλ, ἤθελε νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ ἀνεγνωρίζετο ὡς ὁ Θεός, ὅστις ἦλθε καὶ εἶνε μεθ' ἡμῶν ἐν ὅλως ἐξαιρετικῇ ἐννοίᾳ. Καθόσον δηλονότι ὁ Χριστὸς ὡς προϋπάρχων Θεὸς Λόγος ἦτο πάντοτε ἐν τῷ κόσμῳ (Ἰωάν. 1: 10), τὸ «μεθ' ἡμῶν» ἐνταῦθα ἀποκτᾷ βαθυτάτην ἔννοιαν ὑπαινισσόμενον τὴν Ἐνανθρώπησιν. Διὰ ταύτης ὁ Θεὸς τόσον στενῶς μεθ' ἡμῶν ἐγένετο, ὥστε προσέλαβε καὶ ἥνωσε τὴν ἡμετέραν φύσιν μετὰ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ὀργανικῶς. «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰωάν. 1: 14). «(Ὁ Θεὸς) ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» (Βαρ. 3: 38). Οὕτω τὸ «Ἐμμανουὴλ» ὑποδηλοῖ τὴν ἀνθρωπότητα» («μεθ' ἡμῶν») καὶ σαφῶς δηλοῖ τὴν Θεότητα («ὁ Θεός») τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀποβαῖνον ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «Θεάνθρωπος»(*).

(*) Ὃν τρόπον τὸ «Ἐμμανουὴλ» ἤτοι «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» σημαίνει ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε ὁ Θεός, οὕτω καὶ τὸ ἐν Ἰερ. 23: 6 ὄνομα τοῦ Μεσσίου

Ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ, ὑπεδηλώθη ἤδη καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἀναγγελίαν τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ κατὰ τὸν εὐαγγελισμόν. Ἀφοῦ κατὰ τὸ Λουκ. 1: 31 ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον, «Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν», κατὰ τὸν ἑπόμενον στίχ. 32 εἶπεν, ὅτι «Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 35, «κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ». Διὰ τῶν δύο τελευταίων φράσεων, ἐν ταῖς ὁποίαις χρησιμοποιεῖται τὸ αὐτὸ ῥῆμα, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ φράσει τοῦ στίχ. 31, «καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν», παρέχεται ἐμμέσως ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς «κληθήσεται», ὀνομασθήσεται δηλαδὴ ἢ ἀναγνωρισθήσεται, «Υἱὸς Ὑψίστου» καὶ «Υἱὸς Θεοῦ» κατὰ φύσιν, διότι κατὰ τὸν λόγον τῆς δημιουργίας καὶ κατὰ χάριν «υἱοὶ Ὑψίστου» καὶ «θεοὶ» εἴμεθα πάντες (Ψαλμ. 81 (82): 6). Κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἄλλωστε τὸν Ἰησοῦν ὁ λόγος τοῦ ἀγγέλου ἐν στίχ. 32 ἐνεφάνισεν ὡς υἱὸν Δαβίδ. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς εἶνε φύσει «Υἱὸς Θεοῦ» ἢ «Υἱὸς Ὑψίστου», τουτέστιν Υἱὸς τοῦ Γιαχβέ, εἶνε καὶ αὐτὸς Γιαχβέ. Τὸ γεννώμενον εἶνε τῆς φύσεως τοῦ γεννῶντος. Τὸ πρόβατον γεννᾷ πρόβατον, ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπον, ὁ ἄγγελος, ἂν ἐγέννα, θὰ ἐγέννα ἄγγελον, καὶ ὁ Θεὸς γεννᾷ Θεὸν ἢ ἄλλως ὁ Γιαχβὲ γεννᾷ Γιαχβέ. Διὸ ἐν στίχ. 33 ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς βασιλεὺς αἰώνιος, ἄνευ τέλους τῆς βασιλείας αὐτοῦ (ἐνῷ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν Α΄ Κορ. 15: 24, τῆς μεσσιακῆς καὶ μεσιτικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς τελείως περατουμένης ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ἐμφανίζεται παραδίδων τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρί»). Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦς περιεχόμενον «Γιαχβέ» ἐν σχέσει πρὸς τὸν Μεσσίαν ταῦτα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπίσης ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦς περιεχομένην ἔννοιαν τῆς σωτηρίας, αὕτη, ἀρνητικῶς ἀποδιδομένη ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ὀνόματος παρὰ Ματθαίῳ («αὐτὸς γὰρ σώσει

«Ὁ Γιαχβὲ (εἶνε) ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν» κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἢ «Ἰωσεδὲκ» κατὰ τοὺς Ο΄, τουτέστι «Ὁ Γιαχβὲ τῆς δικαιοσύνης» (Πρβλ. «Μελχισεδέκ», τουτέστι «Βασιλεὺς δικαιοσύνης», Ἑβρ. 7: 1 - 2), σημαίνει ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε ὁ Γιαχβέ. Ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ Ἱερ. 33: 16 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν τὸ αὐτὸ ὄνομα, «Ὁ Γιαχβὲ (εἶνε) ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν», δὲν εἶνε βέβαιον ἂν λέγεται περὶ τοῦ Μεσσίου, ὅπερ καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον, ἢ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἂν συμβαίνῃ τὸ πρῶτον, ἰσχύει βεβαίως ὅ,τι καὶ ἐν Ἱερ. 23: 6. Ἂν δὲ συμβαίνῃ τὸ δεύτερον, τότε ὡς Γιαχβὲ τῆς δικαιοσύνης νοεῖται ἢ ὁ Θεὸς ἢ ὁ Μεσσίας. Τὸ δὲ τελευταῖον εἶνε πάλιν πιθανώτερον, καθόσον ὁ Μεσσίας ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ καλεῖται «Βλαστὸς δικαιοσύνης».

τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν»), ἐνταῦθα ἐνυπάρχει θετικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς αἰωνίου βασιλείας («καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος»).

Συνελόντι εἰπεῖν, τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ὡς αἱ παρὰ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ συνάφειαι κατὰ τὴν δι' ἀγγέλου παράδοσιν αὐτοῦ δεικνύουν, ἰδίᾳ δὲ ἡ παρὰ τῷ πρώτῳ εὐαγγελιστῇ ἄμεσος ἑρμηνεία («αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν»), ἐπὶ τοῦ Μεσσίου δὲν σημαίνει ἁπλῶς τὴν ἀποστολήν αὐτοῦ, ἀλλὰ προπάντων καὶ κυρίως σημαίνει τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ φύσιν, καὶ δὴ ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ.

Οὕτω, καθὼς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Μεσσίου λέγομεν, «ἄνθρωπος τὸ ὁρώμενον, Θεὸς τὸ κρυπτόμενον», τοιουτοτρόπως καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν, «Ἰησοῦς τὸ ἀκουόμενον, Γιαχβὲ τὸ κρυπτόμενον». Ὡς δηλονότι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ Χριστῷ κρύπτεται ἡ Θεότης αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀνόματι Ἰησοῦς, τῷ ὀνόματι δηλαδή, ὅπερ ἔφερον καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, κρύπτεται τὸ θεῖον αὐτοῦ ὄνομα Γιαχβέ.

Κατὰ ταῦτα, ὁσάκις ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὀνομάζεται Ἰησοῦς, τοσάκις ἅμα κηρύσσεται Γιαχβέ.

Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος

Ἐν Ἀποκ. 1: 7-8, ἔνθα ἀκούονται δύο φωναί, ἡ πρώτη ἀνθρωπίνη, τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἡ δευτέρα ὑπερκόσμιος, λέγεται: «Ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Ναί, ἀμήν. Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ».

Τὸ ἐν στίχ. 8 περιφραστικὸν ὄνομα «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», ὅπερ περιέχεται πλήρως ἢ ἐλλιπῶς τετράκις εἰσέτι ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, 1: 4· 4: 8· 11: 17· 16: 5, εἶνε ἀνάπτυξις τοῦ ἀρρήτου ὀνόματος Γιαχβέ ἢ ὁ Ὤν. Ὡς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἴδομεν (σελ. 21 - 22), διὰ τοῦ ὀνόματος ὁ Ὢν ἀποδίδεται παρὰ τοῖς Ο΄ τὸ ἐν Ἐξόδ. 3: 14 δὶς ἀπολύτως κείμενον אהיה , ὅπερ εἶνε τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ ῥίζης μετὰ τοῦ יהוה , ἀκριβέστερον δὲ εἰπεῖν, διάφορος ῥηματικὸς τύπος τοῦ αὐτοῦ ῥήματος (אהיה , ὁ Εἰμί — יהוה , ὁ Ἐστί). Ὡς ἐπίσης εἴπομεν, τὸ ὄνομα ὁ Ὢν ἀπαντᾷ καὶ ἐν Σοφ. Σολ. 13: 1 (κατ' αἰτιατικήν, τὸν Ὄντα). Ἐπειδὴ δὲ Γιαχβὲ

ἢ ὁ Ὢν σημαίνει «ὁ διαρκῶς, ὁ πάντοτε ὤν, ὁ παρόν, παρελθὸν καὶ μέλλον διὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ πληρῶν», διὰ τοῦτο ἀναλύεται εἰς περιφραστικὸν ὄνομα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὡς κύριος τοῦ τε παρόντος καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Κατὰ τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν Ταργκοὺμ I ἐπὶ τοῦ Δευτ. 32: 39 ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν Μωυσῆν: «Εἶμαι αὐτός, ὅστις εἶμαι καὶ ὅστις ἤμην καὶ ὅστις θὰ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἐμοῦ». Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάλυσις τοῦ θείου ὀνόματος ἔπρεπε κανονικῶς νὰ εἶνε «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐσόμενος». Ἀλλ' «ὁ ἐρχόμενος» προετιμήθη, διότι ἀνταποκρίνεται καλλίτερον πρὸς τὸν ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀποκαλύψεως. Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, τοῦ μέλλοντος «ὁ ἐλευσόμενος» προετιμήθη ὁ μελλοντικῆς σημασίας ἐνεστώς, ὄχι δὲ ἁπλῶς διότι παριστᾷ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ὡς ἐπικειμένην (Πρβλ. «Ἰδοὺ ἔρχεται», στίχ. 7), ἀλλὰ κυρίως διότι «ὁ ἐρχόμενος» εἶνε ὑψηλὸς μεσσιανικὸς τίτλος (Ψαλμ. 117 (118): 26· Ματθ. 11: 3· Μάρκ. 11: 9· Λουκ. 7: 19· 13: 35· 19: 38· Ἑβρ. 10: 37. Πρβλ. καὶ Δαν. 7: 13). Ὁπωσδήποτε ὅμως τὸ «ὁ ἐρχόμενος» ἐν τῷ εἰρημένῳ περιφραστικῷ ὀνόματι προϋποθέτει τὸ «ὁ ἐσόμενος»: ὁ Κύριος θὰ ἔλθῃ, διότι θὰ ὑπάρχῃ(*). Ἐπίσης, καίτοι τὸ ἐνταῦθα «ὁ ὢν» ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ «ὁ ὤν», καὶ διὰ τοῦτο ἴσως προηγεῖται τοῦ «ὁ ἦν» εἰς πάσας τὰς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει περιπτώσεις πλὴν μιᾶς (4: 8), ἐνῷ λογικῶς ἔδει νὰ προηγῆται ἐκεῖνο, τὰ δύο ταῦτα «ὁ ὤν», ἀφοῦ τὸ μὲν τῆς Κ. Διαθήκης ἀναφέρεται εἰς τὸ παρόν, τὸ δὲ τῆς Π. Διαθήκης περιλαμβάνει ἀδιακρίτως παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον, αὐτονόητον τυγχάνει, ὅτι δὲν συμπίπτουν κατὰ τὸ πλάτος τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ γλωσσικῶς τὰ δύο ταῦτα «ὁ ὤν» συμπίπτουν ἔν τε τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τῇ Ἑβραϊκῇ.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐρχόμεθα νὰ δείξωμεν, ὅτι «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» ἢ ἄλλως ὁ Γιαχβὲ εἶνε τόσον ὁ Θεὸς γενικῶς ὅσον καὶ ὁ Χριστὸς εἰδικῶς.

Ἐν τῷ παρατεθέντι στίχ. Ἀποκ. 1: 8 κατ' ἄλλους μὲν ὁμιλεῖ καὶ χρησιμοποιεῖ δι' ἑαυτὸν τὸ ἐν λόγῳ ὄνομα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, κατ' ἄλλους δὲ ὁ Θεὸς Πατήρ. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἐκδοχὰς σκοπὸς τοῦ ὁμιλοῦντος εἶνε ἡ κατηγορηματικὴ ἐπιβεβαίωσις ἅμα καὶ ἐγγύησις τῶν λεγομένων ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 7.

(*) Ἐπὶ πλέον τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» λόγῳ τῆς ἐσχατολογικῆς φράσεως «ὁ ἐρχόμενος» (ἀντὶ «ὁ ἐσόμενος») διαφέρει ὁμοίων ἐκφράσεων περὶ ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν Θεοτήτων. Τὸ Βιβλικὸν ὄνομα ἔχει πρωτοτυπίαν.

'Αλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκδοχήν, ἥτις προτιμᾷ τὴν ἐπιβεβαίωσιν καὶ ἐγγύησιν τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶνε ἐλάσσων τῆς μαρτυρίας τοῦ Πατρός. Καὶ πρῶτον, ὁ «εἰς ὃν ἐξεκέντησαν» τοῦ προηγουμένου στίχ. 7 κατὰ τὴν συνάφειαν τοῦ λόγου τούτου ἐν Ζαχ. 12: 10 (κατὰ τὸ Μασοριτικόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄) εἶνε σαφῶς ὁ Γιαχβέ. 'Αφοῦ δὲ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 7 πρόκειται περὶ τοῦ Γιαχβὲ - Χριστοῦ, καθίσταται ἀμέσως πιθανώτατον, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχ. 8 ὁ ὁμιλῶν καὶ ἐπιβεβαιῶν Γιαχβὲ εἶνε πάλιν ὁ Χριστός. Ἡ μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ ὡς Γιαχβὲ εἶνε ἴση πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρός. Ὁ Χριστὸς μάλιστα τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας ἔχει ὡς εἰδικὴν ἀποστολήν. Γενικῶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Χριστός, ὡς αὐτὴ «ἡ ἀλήθεια» ('Ιωάν. 14: 6), τουτέστιν ἡ αὐτοαλήθεια, ἅμα δὲ καὶ ὡς ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πατρὸς «ἵνα μαρτυρήσῃ τῇ ἀληθείᾳ» (Αὐτόθι 18: 37), παρουσιάζεται ὡς ἡ ὑψίστη αὐθεντία, ὁμιλῶν «ὡς ἐξουσίαν ἔχων» (Ματθ. 7: 29) καὶ μόνος αὐτὸς χρησιμοποιῶν τὴν ἐντονώτατα κατηγορηματικὴν ἔκφρασιν «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν». 'Εν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει εἰδικῶς, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ προοιμίῳ ταύτης καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἐξεταζομένου στίχου, ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς» (στίχ. 5). 'Επίσης εἰς τὸ 3: 14 αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ἀμήν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός». Πρβλ. καὶ 3: 7, «ὁ ἀληθινός», καὶ 19: 11, «καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός». Τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ τῆς 'Αποκαλύψεως, 22: 20, σαφῶς φαίνεται, ὅτι «ὁ μαρτυρῶν ταῦτα», τὰ ἐν τῇ 'Αποκαλύψει δηλαδή, εἶνε ὁ Κύριος 'Ιησοῦς. 'Αντιθέτως ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ τῆς 'Αποκαλύψεως χαρακτηρίζεται ὡς «μάρτυς» ἢ «μαρτυρῶν». Ἡ μεγίστη αὐθεντία ἐν αὐτῇ εἶνε ὁ Χριστός, ἐλάσσονες δὲ αὐθεντίαι εἶνε ὁ ἄγγελος (22: 16) καὶ ὁ 'Ιωάννης, «ὃς ἐμαρτύρησε... τὴν μαρτυρίαν 'Ιησοῦ Χριστοῦ, ὅσα εἶδε» (1: 2).

Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ 'Αποκ. 1: 8 ὁμιλεῖ αὐθεντικῶς καὶ κατηγορηματικῶς αὐτὸς ὁ 'Ιησοῦς Χριστός, ὡς καὶ ἐν ἑκάστῃ τῶν ἑπτὰ ἐπιστολῶν πρὸς τὰς ἑπτὰ ἐκκλησίας τῆς Μ. 'Ασίας, ἐν ἀρχῇ τῶν ὁποίων τονίζεται ἡ αὐθεντία αὐτοῦ (2: 1, 8 κλπ.), καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ χωρίῳ 22: 13. 'Ιδὲ καὶ 22: 16.

'Επὶ τῇ προϋποθέσει μάλιστα, ὅτι σκοπὸς τοῦ ἐν λόγῳ ἐδαφίου 1: 8 εἶνε ἡ κατηγορηματικὴ ἐπιβεβαίωσις τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ λεγομένων, τὸ «Ναί, ἀμήν», ὅπερ συνάπτεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ στίχ. 7 ὡς ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐπιβεβαίωσις τῶν λεγομένων τούτων, καθ' ἡμᾶς δέον μᾶλλον νὰ συναφθῇ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχ. 8, ἤτοι νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Χριστόν. Διότι μετὰ μίαν ἐντονώτατα κατηγορηματικὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ θεοπνεύστου ἄλλωστε προφήτου («Ναί, ἀμήν»), θὰ ἦτο δύ-

σκολον εὐθὺς ἀμέσως νὰ γίνῃ ἄλλη ἐπιβεβαίωσις. Ὡς εὐκτικῆς δὲ σημασίας τὸ «Ναί, ἀμήν» εἰς τὸ στόμα τοῦ προφήτου θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ ἀμέσως προηγηθὲν «καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ὁ Ἰωάννης ἠδύνατο νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν ἀναμένοντα τοὺς ἀσεβεῖς κοπετόν, ὄχι ὅμως καὶ νὰ εὐχηθῇ αὐτόν. Ἡ ἐπισύναψις τοῦ «Ναί, ἀμήν» πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχ. 8 καὶ τὴν ἀποτομίαν τοῦ στίχου ὁπωσδήποτε μειώνει καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καθιστᾷ ἀμέσως ἐμφανῆ, ἐνῷ ἄλλως ὁ στίχος οὗτος παραμένει μετέωρός πως. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐπισύναψις τοῦ «Ναί, ἀμήν» πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχ. 8 εἶνε σύμφωνος πρὸς τὸ παρατηρούμενον εἰς ἄλλα χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως φαινόμενον, καθ' ὃ οἱ ὁμιλοῦντες, οὐ μόνον τὸ «ναὶ» χρησιμοποιοῦν πάντοτε ἐν ἀρχῇ λόγου αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ «ἀμὴν» εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις. Ἰδὲ ἰδίᾳ τὸ 22: 20, ἔνθα ἀπαντᾷ καὶ ὁ συνδυασμὸς «ἀμήν, ναί».

Ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁμιλητοῦ ἐν τῷ Ἀποκ. 1: 8 συνηγοροῦν καὶ τὰ χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνεται ἡ θεία προσωνυμία «Α καὶ Ω» ἢ ἀπαντοῦν αἱ ταὐτόσημοι ταύτης προσωνυμίαι «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος», «ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος». Τὰ ὅμοια αὐτὰ χωρία εἶνε τέσσαρα. Εἰς τὰ τρία δ' ἐξ αὐτῶν, ἤτοι 1: 17· 2: 8· 22: 13, ὁμιλεῖ δι' ἑαυτὸν ὁ Χριστός, καὶ εἰς ἓν μόνον, ἤτοι 21: 6, ὁμιλεῖ δι' ἑαυτὸν ὁ Θεός, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως περιλαμβάνεται καὶ ὁ Χριστός, ὡς ἀποδεικνύουν ἐκ τῆς συναφείας τοῦ χωρίου τούτου οἱ στίχ. 2 - 3, ὅπου ὁ νυμφίος Χριστὸς ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Θεοῦ, καθ' ἃ εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 131).

Εἰς τὸ 1: 17 - 18 ὁ Χριστὸς λέγει: «Ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ζῶν». Τοῦτο εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ «Ἐγώ εἰμι ὁ ἦν καὶ ὁ ἐσόμενος καὶ ὁ ὤν». Τὸ «ὁ ζῶν», ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ συνώνυμον «ὁ ὤν», ἐτέθη τελευταῖον, διότι οὕτως ἐξυπηρετεῖτο ἡ συνέχεια τοῦ λόγου, «καὶ ἐγενόμην νεκρὸς καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Καθ' ἡμᾶς τὸ νόημα τῆς συνεχείας ταύτης δὲν εἶνε «καὶ ἀπέθανον καὶ ἰδοὺ ἀνέστην καὶ θὰ εἶμαι ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ἀλλ' εἶνε τὸ ἑξῆς παράδοξον: «Καὶ ἀπέθανον, καὶ ὅμως εἶμαι πάντοτε ζῶν, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπέθανον»! Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραδόξου ταύτης φρασιολογίας ὑποδηλοῖ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, ἥτις οὐδέποτε ἀποθνήσκει. Ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Θεὸς οὐδέποτε ἐνεκρώθη (Πρβλ. Λουκ. 24: 5). Τὴν αἰωνιότητα ἢ ἀκριβέστερον τὸ προαιώνιον τοῦ Ἰησοῦ ὑποδηλοῖ καὶ τὸ 1: 14, ὅπου οὗτος περιγράφεται ὡς ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν («ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡς ἔριον λευκόν, ὡς χιών». Πρβλ. Δαν. 7: 9).

Ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁμιλητοῦ ἐν τῷ Ἀποκ. 1: 8 συνηγορεῖ καὶ ὁ αὐτόθι προσδιορισμὸς «ὁ ἐρχόμενος» ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς στίχ. 7

καὶ 4. Οἱ δεχόμενοι ὡς ὁμιλητὴν ἐν στίχ. 8 τὸν Θεὸν Πατέρα παραβλέπουν τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ «ὁ ἐρχόμενος» τοῦ στίχου τούτου καὶ τοῦ «ἔρχεται» τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχου. Τὸ ἓν φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ σκόπιμον ἀνταπόκρισιν εἰς τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης εἶπεν «Ἰδοὺ ἔρχεται», ὁ Χριστὸς λέγει «Ἐγώ εἰμι... ὁ ἐρχόμενος», ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος «ἔρχεται»(*).

Ὁ προσδιορισμὸς «ὁ ἐρχόμενος» φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ σκόπιμον ἀνταπόκρισιν καὶ πρὸς τὸν στίχ. 4, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ἀπαντᾷ ἐπίσης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐν στίχ. 4 ἐλέχθη περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶνε «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», ὁ Χριστὸς ἐν στίχ. 8 ταὐτίζων ἑαυτὸν πρὸς τὸν Θεὸν λέγει μετ' ἐμφάσεως: «Ἐγώ εἰμι... ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος». Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς ἐκφράζεται ἐνταῦθα ὃν τρόπον ἐκφράζεται εἰς τὸ 22: 16 ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ 22: 6, «Κύριος ὁ Θεός... ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ» — «Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου».

Τὸν Χριστὸν ὡς ὁμιλητὴν ἐν τῷ Ἀποκ. 1: 8 ἐμφαίνει καὶ ὁ αὐτόθι προσδιορισμὸς «ὁ ἐρχόμενος» αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Ὡς ἤδη εἴπομεν, ὁ ἐσχατολογικὸς οὗτος προσδιορισμὸς εἶνε τίτλος τοῦ Μεσσίου (σελ. 141, ἔνθα καὶ σχετικαὶ παραπομπαὶ εἴς τε τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην). Τοῦτο εἶνε σύμφωνον καὶ πρὸς σαφῆ χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως· κατ' αὐτὰ ἐρχόμενος εἶνε ὁ Χριστός. Ἰδὲ 1: 7· 3: 11· 16: 15 (Πρβλ. 3: 3· Ματθ. 24: 42 - 43)· 22: 7, 12, 17, 20. Πρβλ. καὶ 2: 5, 16. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ἐν 16: 5, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν 22: 12, ὁ Χριστὸς λαμβάνει τὸν λόγον αἰφνιδίως, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὸ 1: 8.

Δύναται βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι «ὁ ἐρχόμενος» εἶνε καὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἀποκ. 1: 4 - 5, «Ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος

(*) Ἂν μάλιστα κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐκδοχὴν τὸ ἐπιβεβαιωτικὸν «ναί, ἀμήν» λέγεται ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ στίχ. 7 ὁ μετὰ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενος δι' οὐδενὸς ὀνόματος προσδιορίζεται (ἂν καὶ εἶνε βεβαίως φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ), σκοπὸς τοῦ στίχ. 8 εἶνε μᾶλλον ἡ δήλωσις τῆς ταὐτότητος τοῦ ἐρχομένου, καὶ δὴ καὶ διὰ πλήθους θείων ὀνομάτων, δι' ὧν ἀναδεικνύεται τὸ ὑπέρτατον μεγαλεῖον καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ, ἐπιβεβαιουμένων οὕτω κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τῶν ἐν στίχ. 7 περὶ αὐτοῦ λεγομένων.

τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς». Ἐπειδὴ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ χάρις καὶ ἡ εἰρήνη παρίστανται ὡς προερχόμεναι ἐκ τριῶν πηγῶν, αἱ δὲ δύο πηγαὶ εἶνε ὁ Υἱὸς («ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ») καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα («ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων»), ἀμέσως παρέχεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ ἄλλη πηγὴ («ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος») κατ' ἀνάγκην εἶνε ὁ Πατήρ. Καὶ οὕτω γίνεται δεκτόν, ὅτι εἶνε πράγματι ὁ Πατήρ, παρὰ τὴν δυσχέρειαν τῆς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἀποδόσεως τοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ - Μεσσίου ἁρμόζοντος τίτλου «ὁ ἐρχόμενος».

Ἀλλ' ὁ μὴ προσδιορισμὸς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρὸς εἶνε ἀξιοπρόσεκτος (ἐν σπουδαίοις χειρογράφοις ἐλλείπει καὶ ἡ γενικὴ «Θεοῦ»). Πρῶτον, ἂν ἐπρόκειτο ἐνταῦθα περὶ τύπου ἰσοδυνάμου πρὸς τὸν τριαδικὸν τύπον «Πατὴρ — Υἱὸς — Ἅγιον Πνεῦμα», εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι ὁ προσδιορισμὸς οὗτος θὰ ὑπῆρχεν (Ματθ. 28: 19· Α΄ Πέτρ. 1: 2· Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 14: 16 - 17, 25· 15: 26· Ἐφ. 3: 14 - 16, τὸ τελευταῖον κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον). Δεύτερον δέ, εἰς πάσας τὰς Ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων, ἐν ἀρχῇ τῶν ὁποίων ὑπάρχει παράλληλος χαιρετισμὸς τοῦ αὐτόθι τύπου τῆς Ἀποκαλύψεως (χάρις ὑμῖν... ἀπὸ Θεοῦ...), ἤτοι κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰς δεκατρεῖς Ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ εἰς τὴν Β΄ Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου, τὸ ὄνομα «Θεός» ἀναφέρεται μετὰ τῆς προσωνυμίας «πατήρ». Ἐν τῷ χαιρετισμῷ τοῦ ἐν λόγῳ τύπου ἡ ἔκφρασις «ἀπὸ Θεοῦ πατρός» (ἐν Β΄ Ἰωάν. 1: 3 «παρὰ Θεοῦ πατρός») εἶνε στερεότυπος, εἰ καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ, ὡς θὰ δειχθῇ, δὲν πρόκειται περὶ τῆς εἰδικῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ περὶ τῆς γενικῆς πατρότητος αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τρίτον δέ, ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ, ὅτι κατὰ μὲν τὸ χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως ἡ «χάρις» καὶ ἡ «εἰρήνη» ἀπορρέουν καὶ ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος («καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων»), εἰς δὲ τοὺς παραλλήλους χαιρετισμοὺς τῶν Ἐπιστολῶν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν μνημονεύεται, καίτοι καὶ αὐτὸ εἶνε πηγὴ τῶν χαρισμάτων καὶ δὴ καὶ ἐν ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε φαινομενικὴ καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ «Θεοῦ», ὅστις προσονομάζεται «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος».

Ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ εἰς τοὺς ἐν λόγῳ χαιρετισμοὺς τῶν Ἐπιστολῶν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «Θεοῦ πατρός». Ὡς ἤδη εἴπομεν, ὁ Θεὸς ἐνταῦθα λέγεται πατὴρ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν Μονογενῆ. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ εἰς τὴν φράσιν «Θεοῦ πατρός» προσθήκη «ἡμῶν» ἐν τοῖς δέκα ἐκ τῶν δεκατριῶν χαιρετισμῶν ἐν ἀρχῇ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου

(Ρωμ. 1: 7· Α΄ Κορ. 1: 3 κλπ.). Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Β΄ Ἰωάν. 1: 3, «χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ Θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός», ἔνθα ἐκ πρώτης ὄψεως, κατ' ἐπίδρασιν τῆς φράσεως «τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός», νομίζει τις ὅτι καὶ ἐν τῇ φράσει «παρὰ Θεοῦ πατρός» τὸ «πατήρ» ἔχει τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου προσώπου τῆς Θεότητος, πραγματικῶς ἔχει πάλιν τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων πατρότητος. Ἁπλῶς τὸ «πατήρ» εἰς τὴν μίαν φράσιν ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἄλλην φράσιν, ἀλλ' ἐν διαφόρῳ ἐννοίᾳ. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ἐν Β΄ Κορ. 1: 2-3· Ἐφ. 1: 2-3· Κολ. 1: 2-3. Ἡ ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις μετὰ τὴν φράσιν «Θεοῦ πατρός» προσθήκη τοῦ «ἡμῶν» καθιστᾷ ἀναμφισβήτητον τὴν περὶ τὴν χρῆσιν τῆς προσωνυμίας «πατήρ» διαφορὰν ἐννοίας ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει. Ἤδη δέ, λόγῳ τῆς μνείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς πηγῆς τῶν χαρισμάτων ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως, καὶ τῆς γενικῆς ἐννοίας τῆς προσωνυμίας «πατήρ» ἐν τῇ φράσει τῆς ἀποστολικῆς εὐλογίας τῶν Ἐπιστολῶν «ἀπὸ (ἢ παρὰ) Θεοῦ πατρός», δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ τὸ «Θεός» ἐν τῇ φράσει ταύτῃ εἴρηται γενικῶς, ἤτοι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ.

Κατὰ ταῦτα τὸ «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 1: 7) εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ ἐν τριάδι Θεοῦ, ὅστις εἶνε ὁ οὐράνιος πατὴρ ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ Ἰησοῦς, καίτοι ὡς Υἱὸς περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, μνημονεύεται ἰδιαιτέρως, διότι ὡς Θεάνθρωπος Μεσσίας εἶνε καὶ ἰδιαίτερόν τι παρὰ τὸν τριαδικὸν Θεόν, ἡ δὲ «χάρις» καὶ «εἰρήνη» λόγῳ τῆς σταυρικῆς αὐτοῦ θυσίας ἀπορρέουν ἐξ αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα. Ἀπευθύνων τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν ὁ Ἀπόστολος, ἐν νῷ ἔχει τὴν ἀφῃρημένην ἔννοιαν τοῦ ἀοράτου τριαδικοῦ Θεοῦ, καὶ συγκεκριμένην τινὰ παράστασιν τοῦ ἐν σαρκὶ ὁραθέντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀδιαιτέρα δηλονότι μνεία τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Θεότητος ἐξηγεῖται καὶ ψυχολογικῶς.

Ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ ἐν ἀρχῇ τῶν Ἐπιστολῶν πρόκειται περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰδιαιτέρως, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀποκαλύψεως. Ὁ ἐν αὐτῇ «Θεός», ὅστις προσονομάζεται «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», δὲν εἶνε ὁ Πατήρ, ὡς νομίζεται, ἀλλ' ὁ τριαδικὸς Θεός. Οὕτω τὸ ἄτοπον τῆς εἰς τὸν Πατέρα ἀποδόσεως τοῦ μεσσιακοῦ - ἐσχατολογικοῦ τίτλου «ὁ ἐρχόμενος» αἴρεται, καθόσον ὁ Θεὸς εἶνε «ὁ ἐρχόμενος» ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ προσώπῳ ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν ὁ Θεὸς «ἔρχεται» ὡς Υἱὸς - Μεσσίας.

'Αλλ' ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ τῆς 'Αποκαλύψεως, θὰ εἴπῃ τις ἐνιστάμενος, ἐκτὸς τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ ἀναφέρεται ἰδιαιτέρως καὶ τὸ "Αγιον Πνεῦμα, τοῦτο δὲ φαίνεται συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς κρατούσης ἐκδοχῆς, ὅτι ὁ «Θεός» ἐνταῦθα εἶνε ὁ Πατήρ, ἀπαρτιζομένης οὕτω τῆς τριάδος τῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ ἰδιαιτέρα μνεία τοῦ 'Αγίου Πνεύματος;

Αὕτη ὀφείλεται εἰς αἰτίαν ἀνάλογον ἐκείνης, δι' ἣν καὶ ὁ Χριστὸς μνημονεύεται ἰδιαιτέρως. Λέγων ὁ 'Ιωάννης, «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ 'Ιησοῦ Χριστοῦ», ἐκφράζεται κατὰ τὴν εἰκονικὴν παράστασιν, ἣν ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν τῷ ὁράματι τῆς 'Αποκαλύψεως. 'Ο προφήτης δηλαδὴ βλέπει ἕνα θρόνον καὶ ἐπ' αὐτοῦ μίαν μορφήν, τὸν «Θεόν». 'Ενώπιον τοῦ θρόνου βλέπει ἑπτὰ μορφάς, «τὰ ἑπτὰ πνεύματα». Βλέπει ἐπίσης καὶ τὸν 'Ιησοῦν Χριστόν, ὅστις κατ' ἄλλα χωρία τῆς 'Αποκαλύψεως παρίσταται παρὰ τὸν θρόνον ὑπὸ μορφὴν ἀρνίου. 'Εξ ὅσων δὲ μορφῶν βλέπει, ἐκ τόσων καὶ παριστᾷ προερχόμενα τὰ χαρίσματα τῆς «χάριτος» καὶ τῆς «εἰρήνης». "Αν δὲν ἔβλεπε τὰς ἑπτὰ μορφὰς «ἐνώπιον τοῦ θρόνου», δὲν θὰ ἐγίνετο ἰδιαιτέρα μνεία τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, ὅπως δὲν γίνεται εἰς τὴν παράλληλον ἀποστολικὴν εὐλογίαν τῶν 'Επιστολῶν.

'Η εἰκονικὴ παράστασις, καθ' ἣν «τὰ ἑπτὰ πνεύματα» ἐμφανίζονται κεχωρισμένα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου «Θεοῦ», ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ἀποστολὴν τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ. Τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἤδη ὑπεμφαίνει ἡ παράστασις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑπταπλῆν διαίρεσιν τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ ('Ησ. 11: 2 κατὰ τοὺς Ο'). 'Η δὲ θέσις αὐτοῦ «ἐνώπιον τοῦ θρόνου» ἐκφράζει τὸ ἕτοιμον αὐτοῦ πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὸν κόσμον. Κατὰ τὸ 'Αποκ. 5: 6 «τὰ ἑπτὰ πνεύματα» εἶνε «τὰ ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν». Κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τὸ "Αγιον Πνεῦμα ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον καθ' ὅλως ἐξαιρετικὸν τρόπον καὶ ἔκτοτε παραμένει ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἀπεργαζόμενον τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσοικείωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. 'Εν ἑκάστῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὰς ἑπτὰ ἐκκλησίας τῆς Μ. 'Ασίας οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίζονται καὶ ὡς λόγοι τοῦ Πνεύματος (2: 7, 11, 17 κλπ.). 'Εν 'Αποκ. 22: 17 τὸ Πνεῦμα, ἐπὶ τῆς γῆς προϋποτιθέμενον, λέγει μετὰ τῆς νύμφης - 'Εκκλησίας πρὸς τὸν 'Ιησοῦν: «"Ερχου». Περὶ τῆς ἰδιαζούσης σχέσεως τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ἐν τῇ 'Αποκαλύψει ἰδὲ καὶ 3: 1· 5: 6.

'Η ἀναλογία λοιπὸν τῆς ἀποστολῆς τοῦ 'Αγίου Πνεύματος πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐπὶ γῆς στρατευομένῃ 'Εκκλη-

σίᾳ εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ Θεοῦ παρίσταται κεχωρισμένον ἀπ' αὐτοῦ καὶ μνημονεύεται ἰδιαιτέρως, ὅπως τὸ δεύτερον πρόσωπον.

Ἀλλ' ἐνῷ κατὰ τὴν εἰκονικὴν παράστασιν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶνε κεχωρισμένον τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένου «Θεοῦ», ἐν τῇ πραγματικότητι περιλαμβάνεται ἐν αὐτῷ ὡς τριαδικῷ Θεῷ, ἡνωμένον μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου «Θεός» παρίσταται ὡς μία μορφή, τοῦτο βεβαίως οὐδὲν λέγει κατὰ τῆς τριαδικότητος αὐτοῦ. Ὅπως αἱ «ἐνώπιον τοῦ θρόνου» ἑπτὰ μορφαὶ ἐν τῇ πραγματικότητι εἶνε ἓν πρόσωπον, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Spiritus septiformis), οὕτω καὶ ἡ μία ἐπὶ τοῦ θρόνου μορφὴ ἐν τῇ πραγματικότητι εἶνε ἀντιστρόφως τρία πρόσωπα, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ὅτι δὲ πραγματικῶς ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶνε ὁ τριαδικὸς Θεός, πέρα πλέον πάσης ἀμφιβολίας ἀποδεικνύει τὸ ἑνιαῖον τοῦ θρόνου Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἢ Ἀρνίου, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος ἀλλαχοῦ, ὅπου καὶ παραπέμπομεν (σελ. 132 - 133).

Ἰδιαιτέρως δ' ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ χωρίου 11: 17 ὡς ἀποφασιστικοῦ ὡς πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν. Τὸ ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς περιφραστικὸν ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀλλ' ἐν σπουδαίοις κώδιξι τὸ «ὁ ἐρχόμενος» ἐλλείπει. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐνέχει τὸ βαθὺ νόημα, ὅτι ἀπὸ θείας πλευρᾶς κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Θεὸς ἤδη ἦλθεν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Υἱοῦ - Χριστοῦ. Ἰδὲ καὶ 16: 5, ἔνθα ἡ ἀπουσία τοῦ «ὁ ἐρχόμενος» εἶνε ἀναμφισβήτητος. Ἀλλὰ τὴν ἀποφασιστικὴν σημασίαν ἐν τῷ χωρίῳ 11: 17 ἔχει ὁ προφητικὸς ἀόριστος «ἐβασίλευσας» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν παράλληλον ἔκφρασιν «ἐγένετο ἡ βασιλεία» τοῦ 11: 15, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀόριστος εἶνε ἐπίσης προφητικός, καὶ προπαντὸς πρὸς τὸν μέλλοντα «βασιλεύσει» τοῦ αὐτοῦ στίχου. Ὑποκείμενον τοῦ «ἐβασίλευσας» εἶνε «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν (καὶ ὁ ἐρχόμενος)». Ὅτι δ' ἐν αὐτῷ ὁπωσδήποτε περιλαμβάνεται ὁ Υἱός - Χριστός, ὑπεμφαίνει μὲν τὸ κοινὸν τῆς βασιλείας Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, ἀφοῦ «ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου ἐγένετο τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ», σαφῶς δ' ἐμφαίνει ὁ ἑνικὸς «βασιλεύσει» ἀντὶ τοῦ ἀναμενομένου πληθυντικοῦ «βασιλεύσουσι», ἀφοῦ ὑπάρχουν δύο ὑποκείμενα τοῦ ρήματος, «ὁ Κύριος ἡμῶν», καὶ «ὁ Χριστὸς αὐτοῦ». Ἀλλ' οἱ δύο οὗτοι κατ' οὐσίαν εἶνε ἕν. Ἐντεῦθεν ὁ ἑνικὸς τοῦ ρήματος ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ. Τέλος δὲ πρὸς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον Ἀποκ. 11: 17 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ 11: 15 πρβλ. καὶ τὸ παράλληλον 19: 6 - 7, ὅπου ἐπίσης ὁ Θεὸς ταυτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου, ὡς ἤδη ἀπεδείξαμεν ἐν ἄλλῃ παραγράφῳ (σελ. 130 - 131).

Ὡς δὲ ἐν τοῖς χωρίοις 1: 4 καὶ 11: 17 ὁ Θεός, ὅστις καλεῖται ὁ ὢν κλπ., εἶνε ὁ Τριαδικός, εἰς ὃν περιλαμβάνεται καὶ ὁ Χριστός, οὕτω καὶ ἐν τοῖς χωρίοις 4: 8 καὶ 16: 5. Τέλος τὸ ὄνομα «ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος» ὑπενθυμίζει τὸ ἐν Ἑβρ. 13: 8 περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

Συνοψίζοντες λέγομεν: Τὸ ὄνομα «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» ἀποτελεῖ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὀνόματος Γιαχβέ ἢ ὁ Ὢν μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἀντὶ «ὁ ἐσόμενος» προτιμᾶται «ὁ ἐρχόμενος» ὡς ἐσχατολογικὸν καὶ μεσσιανικόν. Ἐκ τῶν πέντε δὲ περιπτώσεων, ἐν ταῖς ὁποίαις τὸ περιφραστικὸν τοῦτο ὄνομα ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει πλήρως ἢ ἐλλιπῶς, ἐν μὲν τῷ χωρίῳ 1: 8 ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις 1: 4· 4: 8· 11: 17· 16: 5 ἀναφέρεται εἰς τὸν τριαδικὸν Θεόν, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνεται καὶ ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο μάλιστα ὁ Θεὸς χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ἐρχόμενος», διότι ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Υἱόν, ὅστις «ἔρχεται» ὡς Μεσσίας. Ὁ Θεὸς εἶνε «ὁ ἐρχόμενος» ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ προσώπῳ.

Κύριος ὁ Θεὸς

«Κύριος ὁ Θεός» (ἐνίοτε «Κύριος Θεός» καὶ «ὁ Κύριος Θεός») οἱ Ο′ εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις μεταφράζουν κανονικῶς τὸ συχνότατα ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ ἀπαντῶν יְהוָה אֱלֹהִים (Γεν. 2: 4· Δευτ. 1: 6· Ψαλμ. 7: 2 (3)· Ὡσ. 3: 5· Ζαχ. 14: 5· Ἡσ. 7: 11· Ἰεζ. 20: 5). Οὕτω δὲ εἰς τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν ὑπολοίπων περιπτώσεων ἀποδίδουν καὶ τὸ אֲדֹנָי יְהוִה (Δευτ. 3: 24· Ἀμ. 3: 7· Ὀβδ. 1: 1· Ἰεζ. 4: 14) καὶ ἁπλῶς τὸ יְהוִה, τῆς τελευταίας ταύτης ἀποδόσεως ἐχούσης τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Γιαχβὲ εἶνε ὁ (μόνος) Θεὸς (Γεν. 4: 6, 9· Ἡσ. 42: 8· 43: 1, 10, 14, 15· Ἰερ. 5: 18). Οὕτως εἰς ἀρκετὰς περιπτώσεις ἀποδίδουν καὶ ἁπλῶς τὸ אֱלֹהִים, τῆς ἀποδόσεως ταύτης ἐχούσης τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ - Κύριος (Γεν. 6: 12, 13· Α′ Παρ. 17: 25· Ἡσ. 51: 20· Ἰεζ. 8: 4). Εἰς ὀλίγας σχετικῶς περιπτώσεις διὰ τοῦ «Κύριος ὁ Θεός» οἱ Ο′ ἀποδίδουν συνδυασμοὺς θείων ὀνομάτων οἷοι π. χ. הָאָדֹן יְהוָה (Ἐξόδ. 23: 17), יְהוָה אֵל (Ἐξόδ. 34: 6), אֵל יְהוָה (Ψαλμ. 117 (118): 27), יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהִים (Ἰερ. 7: 3). Οὕτως ἀποδίδεται καὶ τὸ ἀραμαϊκὸν מָרֵא (Δαν. 5: 23). Τέλος εἴς τινας περιπτώσεις, ὅπου οἱ Ο′ ἔχουν «Κύριος ὁ Θεός», τὸ Μασοριτικὸν διαφέρει καὶ ἀντίστοιχος ὀνομασία ἐλλείπει ἐξ αὐτοῦ (Λευϊτ. 2: 13· Ἰερ 16: 1). Γενικῶς δὲ λέγομεν, ὅτι τὸ «Κύριος ὁ Θεός»,

οἱανδήποτε ἑβραϊκὴν ὀνομασίαν καὶ ἂν ἀποδίδῃ, παρὰ τοῖς Ο΄ ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὸν Γιαχβέ.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «Κύριος ὁ Θεός», διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, μεταφράζεται κανονικῶς τὸ יְהוָה אֱלֹהִים, ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Χριστόν.

Σαφῶς ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται οὕτως ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ. Κατὰ τὸ ἐδάφιον 1: 16 - 17 ὁ Γαβριὴλ εἶπε πρὸς τὸν Ζαχαρίαν περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου: «Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν· καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλιού, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον». Ἡ ἀντωνυμία «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸ προηγηθὲν «Κύριον τὸν Θεόν». Ὁ ἄγγελος προεῖπε δηλαδή, ὅτι ὁ Ἰωάννης πολλοὺς Ἰσραηλίτας θὰ ἐπέστρεφεν εἰς Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης θὰ προεπορεύετο Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἵνα προετοιμάσῃ τὸν λαὸν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ. Πρβλ. 1: 76· Ματθ. 3: 11· Μάρκ. 1: 7· Ἰωάν. 1: 15, 27, 30· Πράξ. 13: 24. Ὁ λόγος οὗτος, καθ' ὃν εἷς ἄνθρωπος θὰ προεπορεύετο αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ἦτο παράδοξος, ἐξεπληρώθη δέ, διότι ὁ Χριστός, τοῦ ὁποίου προεπορεύθη ὁ Ἰωάννης, ἐξ οὗ καὶ Πρόδρομος, δὲν εἶνε ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεάνθρωπος. Κύριος ὁ Θεὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν χρόνον, ἐν χρόνῳ δὲ ὁ Ἰωάννης προηγήθη αὐτοῦ. Ὁ Γιαχβὲ εἶχε σαφῶς διακηρύξει τοῦτο διὰ τοῦ προφήτου Μαλαχίου: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου..., λέγει Κύριος παντοκράτωρ» (3: 1). Ἰδὲ καὶ Ἡσ. 40: 3 - 11. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τοῦ Λουκᾶ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «Κύριος ὁ Θεός», διὰ τοῦ ὁποίου ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ὁ Χριστός, ὀνομάζεται δὶς καὶ ὁ Θεός, ἤτοι ἐν τοῖς ἐδαφίοις 1: 32· 1: 68, καὶ μάλιστα ἐν τῷ πρώτῳ ἐδαφίῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀγγέλου. Ὅ τε ἀόρατος ἐν οὐρανοῖς καὶ ὁ ὁραθεὶς ἐπὶ γῆς, ὅ τε ἀποστείλας καὶ ὁ ἀποσταλεὶς εἶνε ὁ αὐτὸς «Κύριος ὁ Θεός». Τέλος ὡς πρὸς τὴν φρασιολογίαν τοῦ Λουκ. 1: 16 ὑποδεικνύομεν τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὰ Β΄ Παρ. 15: 4· 19: 4, ἔνθα ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ ἐπιστροφῆς ἐπὶ «Κύριον Θεόν», ἑβρ. יְהוָה אֱלֹהִים.

«Κύριος ὁ Θεός» κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς καὶ εἰς τὸ ἐν Α΄ Πέτρ. 3: 14 - 15 χριστολογικὸν χωρίον ἐκ τοῦ Ἡσ. 8: 12 - 13. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὸ Δ΄ Κεφάλαιον.

Ἐν συγκρίσει πρὸς ὅλην τὴν ὑπόλοιπον Καινὴν Διαθήκην τὸ «Κύριος ὁ Θεός» ἀπαντᾷ περισσότερον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει. Ἐν αὐτῇ

ἀπαντᾷ δεκάκις, ἤτοι ἐν τοῖς ἐδαφίοις 1: 8· 4: 8· 11: 17· 15: 3· 16: 7· 18: 8· 19: 6· 21: 22· 22: 5· 22: 6. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἑπτὰ περιπτώσεις ἀπαντᾷ μετὰ τῆς προσθήκης «ὁ παντοκράτωρ», τὰς ἑπτὰ ταύτας περιπτώσεις θὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ ἑπομένῃ παραγράφῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ», ἐν τῇ παρούσῃ δὲ παραγράφῳ θὰ ἐξετάσωμεν τὰς τρεῖς μόνον περιπτώσεις, ἤτοι 18: 8· 22: 5· 22: 6.

Εἰς τὸ 18: 8 «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κρίνας αὐτήν», τουτέστι τὴν Βαβυλῶνα, προφανῶς εἶνε ὁ αὐτός, ὅστις κατὰ τὸν στίχ. 2 τοῦ κεφαλαίου 19 «ἔκρινε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην» καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δοξολογεῖται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ διὰ τοῦ «Ἀλληλούια». Ὡς δὲ ἀπεδείξαμεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ παραγράφῳ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 19: 6 - 7, οὗτος ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου καὶ Νυμφίου Ἰησοῦ (130 - 131).

Ἐπίσης ὁ ἐν 22: 5 «Κύριος ὁ Θεός» ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ κλασσικόν. Τοῦτο πολλαχῶς ἐμφαίνει ἡ συνάφεια, ἤτοι ὁ ἑνιαῖος «θρόνος» Θεοῦ καὶ Ἀρνίου ἐν στίχ. 1 καὶ 3 («ποταμόν... ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου» — «ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται»), τὸ ἑνιαῖον «πρόσωπον» ἐν τῇ ἐννοίᾳ προφανῶς οὐχὶ τῆς ὑποστάσεως ἀλλὰ τῆς μορφῆς, τὸ ἑνιαῖον «ὄνομα» καὶ ὁ ἑνικὸς τῆς ἀντωνυμίας «αὐτός» εἰς τὰς φράσεις «οἱ δοῦλοι αὐτοῦ» (τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου), «λατρεύσουσιν αὐτῷ, «τὸ πρόσωπον αὐτοῦ» καὶ «τὸ ὄνομα αὐτοῦ» ἐν στίχ. 4. Θὰ ἠδυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἰς τὸ ἐν στίχ. 5 «Κύριος ὁ Θεός» οἱονεὶ συναιροῦνται «ὁ Θεός» καὶ τὸ «Ἀρνίον» τῶν προηγουμένων στίχ. 1 καὶ 3, ὡς εἰς τὸ «Κύριος» τοῦ Α΄ Θεσ. 3: 12 συναιροῦνται «ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν» καὶ «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς» τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ ἑπομένου στίχου. Πρβλ. καὶ Β΄ Θεσ. 2: 16.

Τέλος καὶ εἰς τὸ 22: 6 «Κύριος ὁ Θεός», μετὰ τῆς προσθήκης, «τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν», πρὸς ὃ πρβλ. τὸ ἐν Ἀριθ. 27: 16 «Κύριος ὁ Θεὸς (יְהוָה אֱלֹהִים) τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός», ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ. Τοῦτο ἀποδεικνύει οὐ μόνον ἡ αὐτὴ ὀνομασία «Κύριος ὁ Θεός» τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 5 καθ' ἃ ἤδη ἀνεπτύξαμεν, ἀλλὰ καὶ ὁ στίχ. 16. Παραθέτομεν τὸν στίχ. 6: «Καὶ λέγει μοι· οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί, καὶ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν ροφητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει». Σημειωτέον, ὅτι ἐνταῦθα τίθεται θέμα ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ «λέγει». Ἀλλὰ τοιαύτη δυσχέρεια καθ' ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει. Ἡ συνέχεια τοῦ λόγου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑπομένου

στίχου, «Καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ», ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἐν τῷ παρατεθέντι στίχῳ ὁμιλεῖ ὁ Χριστός. Παραθέτομεν ἐπίσης τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ στίχ. 16: «Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις». Ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῶν στίχ. 6 καὶ 16 δεικνύει ἔντονον ἀντίθεσιν, ἥτις ἀποβαίνει ἐντονωτέρα καὶ παραδοξοτέρα, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους ὁμιλεῖ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ βεβαιοῖ, «Κύριος ὁ Θεός... ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ», ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, «Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου». Σημειωτέον, ὅτι δὲν λέγει «Καὶ ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα», ὅτε ἡ ἔννοια θὰ ἦτο, ὅτι ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἔπεμψε καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ λέγει, ἄνευ τοῦ «καί», μετὰ ἰσχυρᾶς ἐμφάσεως, καὶ δὴ καὶ ἐν προφανεῖ ἀναφορᾷ καὶ παραδόξῳ ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ λόγον ἐν στίχ. 6, «Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα». Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης βεβαιώσεως ὁ Ἰησοῦς ἢ ἀποκλείει «Κύριον τὸν Θεόν» καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ λόγον ἐν στίχ. 6, ἢ ταὐτίζει ἑαυτὸν μετὰ «Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρῶτον ἀπορρίπτεται ὡς ἄτοπον, ἰσχύει τὸ δεύτερον. Ὁ Ἰησοῦς ἐν μὲν τῷ στίχ. 6 διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ «Κυρίου τοῦ Θεοῦ» κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν, ἐν δὲ τῷ στίχ. 16 ταὐτίζει ἑαυτὸν μετὰ «Κυρίου τοῦ Θεοῦ» κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὁ Ἰησοῦς πράττει ἄλλωστε καὶ ἐν στίχ. 13 διὰ τῆς οἰκειοποιήσεως θείων προσωνυμιῶν. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ ὅτι ἐν μὲν τῷ στίχ. 6 ὁ ἄγγελος ἐμφανίζεται ὡς τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ στίχ. 16 ὡς τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸν λόγον τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς, «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι» (Ἰωάν. 16: 15) καὶ τὸν ὅμοιον πρὸς τὸν Πατέρα, «Τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐμά» (Αὐτόθι 17: 10).

Συναφῶς πρὸς τὸ «Κύριος ὁ Θεός» δέον νὰ ἴδωμεν καὶ τὸ «ὁ Κύριος καὶ Θεός». Πράξ. 20: 28 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· Ἀποκ. 4: 11, καὶ τὸ «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» τοῦ Θωμᾶ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ἰωάν. 20: 28.

Ἐν τῇ διπλῇ ὀνομασίᾳ «ὁ Κύριος καὶ Θεός» τὸ μὲν «ὁ Κύριος» κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ יְהוָה , τὸ δὲ «Θεός» πρὸς τὸ אֱלֹהִים . Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς τοιαύτης πιθανωτάτης ἀντιστοιχίας, διὰ τῆς ἐν λόγῳ διπλῆς ὀνομασίας ὁπωσδήποτε σημαίνεται ὁ Γιαχβέ. Τὸ ἁπλοῦν «κύριος» (ὡς ἀπόδοσις βεβαίως ἄλλων λέξεων καὶ ὄχι τοῦ Τετραγραμμάτου) ἐκτὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ ἐπὶ ἄλλων. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἁπλοῦν «θεός». Ἀλλ' ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων ὀνομάτων ἐν τῇ Βίβλῳ γίνεται μόνον προκειμένου περὶ τοῦ Γιαχβέ.

Εἰς τὸ Πράξ. 20: 28 τὸ διπλοῦν τοῦτο ὄνομα, τὸ εἰς τὸν Γιαχβὲ

μόνον ἁρμόζον, ἀποδίδεται εἰς τὸν Χριστόν, ὅστις «περιεποιήσατο» τὴν Ἐκκλησίαν «διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος». Ἐν δὲ τῷ Ἀποκ. 4: 11 «ὁ Κύριος καὶ Θεός» εἶνε ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος τριαδικὸς Θεός, ὅστις ἐν στίχ. 8 προσονομάζεται «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», τοῦ τελευταίου προσδιορισμοῦ, ἤτοι «ὁ ἐρχόμενος», ἁρμόζοντος εἰς τὸν Θεὸν ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ προσώπου, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ, ὅστις «ἔρχεται» ἐν μεσσιακῇ καὶ ἐσχατολογικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ἃ ἀνεπτύξαμεν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ (σελ. 140 ἑξ.). Εἰς ἀμφοτέρας λοιπὸν τὰς περιπτώσεις ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύεται Γιαχβέ.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν περίπτωσιν Ἰωάν. 20: 28, ἐπειδὴ τὸ יְהוָה δὲν λαμβάνει ἀντωνυμικὸν ἐπίθημα, ἐν τῇ ἀναφωνήσει τοῦ Θωμᾶ «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» τὸ ὄνομα «ὁ Κύριος» δὲν ἀντιστοιχεῖ μὲν πρὸς τὸ Τετραγράμματον, ἡ ἕνωσις ὅμως τῶν δύο ὀνομάτων, καὶ δὴ καὶ ἐνάρθρως, ὁπωσδήποτε σημαίνει τὸν Γιαχβέ. Ἐν Ψαλμ. 34 (35) : 23 συναντῶμεν τὴν προσφώνησιν πρὸς τὸν Γιαχβὲ «ὁ Θεός μου καὶ ὁ Κύριός μου» (Πρβλ. «ὁ Κύριός σου... καὶ ὁ Θεός σου», Ἡσ. 51: 22 κατὰ τὸ Μασοριτικόν· «ὁ Κύριος αὐτῶν καὶ ὁ Θεὸς αὐτῶν», Ἰουδὶθ 5: 21). Ἐν τῇ προσφωνήσει ταύτῃ τοῦ Ψαλμῳδοῦ ἔχομεν τὸν αὐτὸν συνδυασμὸν ὀνομάτων, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐνταῦθα ἡ τάξις τῶν ὀνομάτων εἶνε ἀντίστροφος. Ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ τὰ δύο ὀνόματα εἶνε ἀντιστοίχως אֱלֹהִים καὶ אֲדֹנָי. Κατὰ ταῦτα διὰ τῆς ἀναφωνήσεως τοῦ Θωμᾶ «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» ὁ Ἰησοῦς ὁμολογεῖται καὶ διακηρύσσεται Γιαχβέ.

Ἡ δ' ἔνστασις τῶν Σωκινιανῶν καὶ ἄλλων τινῶν, καθ' ἣν ὁ λόγος τοῦ Θωμᾶ ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς τὸν Χριστόν, ἀπορρίπτεται ἐκ τῆς ρητῆς δηλώσεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, καθ' ἣν ὁ Θωμᾶς τὸν εἰρημένον λόγον «εἶπεν αὐτῷ», ἤτοι ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Χριστόν, ἐν γένει δὲ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων καὶ διακηρύξεων τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου, καὶ δὴ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τοῦ Εὐαγγελίου τούτου, ὅστις εἶνε ἡ πίστις εἰς τὸν Ἰησοῦν, οὐχὶ ἁπλῶς ὡς τὸν Μεσσίαν, ἀλλ' ἅμα ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ (20: 31), ἢ ἄλλως ὡς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν (1: 1). Ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θωμᾶ, τὸν ὁποῖον αἱρετικοὶ καὶ ἄπιστοι πειρῶνται νὰ ἐξηγήσουν ὀρθολογιστικῶς, ὁπωσδήποτε ὑπάρχει ἡ θεία ἔμπνευσις καὶ παρόρμησις, ὡς καὶ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου, Ματθ. 16: 16 - 17.

Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ

Διὰ τοῦ «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» οἱ Ο΄ ἀποδίδουν, ἰδίᾳ παρ' Ἀμώς, τὸ יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת (Ὡσ. 12: 6 (5)· Ἀμ. 4: 13· 5: 14,

15, 16). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκφράζει ἐντονώτερον ἢ τὸ ἁπλοῦν יְהוָה τὴν παντοκρατορικὴν δύναμιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ τονίζεται ὡς ὄνομα αὐτοῦ, Ἀμ. 4: 13 καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν δὲ Ὠσ. 12: 6 κατὰ τοὺς Ο΄ χαρακτηρίζεται ὡς «μνημόσυνον», ἐνῷ κατὰ τὸ Μασοριτικόν, στίχ. 5, οὕτω χαρακτηρίζεται τὸ ἁπλοῦν יְהוָה (Πρβλ. Ἐξόδ. 3: 15).

Παρὰ τοῖς Ο΄ ἀπαντᾷ ἐπίσης τὸ «Κύριος παντοκράτωρ Θεός», ὅπερ εἶνε ἀπόδοσις τοῦ יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהִים (Β΄ Βασ. 7: 26, 27· Ἀγγ. 1: 14· Ζαχ. 12: 5).

Εἴς τινας περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος ὁ Θεὸς (ὁ) παντοκράτωρ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת (Ἀμ. 3: 13) ἢ יְהוָה צְבָאוֹת (Ναοὺμ 3: 5) ἢ ἁπλῶς יְהוָה (Ἀμ. 5: 8· 9: 6).

Τέλος ἐν Ἀμ. 9: 5, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει אֲדֹנָי יְהוִה הַצְּבָאוֹת, ἐν δὲ Α΄ Παρ. 17: 24, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος Κύριος παντοκράτωρ Θεός», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהִים.

Κατὰ πάσας συνεπῶς τὰς περιπτώσεις εἰς τὸ «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» ὑπάρχει ἀπόδοσις τοῦ Τετραγραμμάτου.

Ἀλλ' ὡς ἤδη ἐλέχθη ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ, τὸ «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» ἀπαντᾷ ἑπτάκις καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἤτοι ἐν Ἀποκ. 1: 8· 4: 8· 11: 17· 15: 3· 16: 7· 19: 6· 21: 22.

Ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων ἐν τῇ πρώτῃ, ἤτοι 1: 8, «Κύριος ὁ Θεός... ὁ παντοκράτωρ», ἢ ἄλλως «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», ὡς ἀλλαχοῦ ἐδείχθη (σελ. 140 ἑξ.), εἶνε εἰδικῶς ὁ Χριστός. Εἰς τρεῖς ἄλλας περιπτώσεις, ἔνθα «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» ὀνομάζεται ὁ ἄλλως πάλιν «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν (καὶ ὁ ἐρχόμενος)» καλούμενος, ἤτοι 4: 8· 11: 17· 16: 7, τῆς τελευταίας περιπτώσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν στίχ. 5, πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ γενικῶς, ἤτοι τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱός, τοῦ προσδιορισμοῦ μάλιστα «ὁ ἐρχόμενος» ἀναφερομένου εἰς τὸν Θεὸν ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ προσώπου, ὅπερ «ἔρχεται» ἐν ἰδιαζούσῃ, τουτέστιν ἐν μεσσιακῇ καὶ ἐσχατολογικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ἃ ἐπίσης εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 140 ἑξ.). Ὡς πρὸς δὲ τὸ 4: 8 ἰδιαιτέρως, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος ἀνυμνεῖται ὑπὸ τῶν ἑξαπτερύγων καὶ πολυομμάτων ἀγγελικῶν ὄντων (Χερουβίμ, Ἰεζ. κεφ. 1 καὶ 10 ἐν συνδυασμῷ) διὰ τριττῆς ἐκφορᾶς τοῦ «ἅγιος», ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν δύο τινά: Πρῶτον, ὡς ἀνυμνούμενον ἐνταῦθα ἡ Ἐκκλησία ἐνόησε τὸν τριαδικὸν Θεόν, ὅθεν καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Χερουβικοῦ αὐτῆς ὕμνου «Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζον-

τες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες»). Δεύτερον δέ, τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ Ἠσ. 6: 3, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμενος Ἀδωναΐ ἢ Γιαχβὲ σαβαὼθ ἀνυμνεῖται ὑπὸ τῶν ἑξαπτερύγων Σεραφεὶμ διὰ τριττῆς ἐπίσης ἐκφορᾶς τοῦ «ἅγιος». Κατὰ δὲ τὸ Ἰωάν. 12: 41 ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Ἠσαΐας εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ, ἄρα ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου θρόνου καὶ δοξολογούμενος ὑπὸ τῶν Σεραφὶμ Ἀδωναΐ ἢ Γιαχβὲ σαβαὼθ ἦτο ὁ Χριστός.

Ἐν τῷ χωρίῳ 15: 3 «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» εἶνε τὸ Ἀρνίον εἰδικῶς. Παραθέτομεν τὸ χωρίον μετὰ τοῦ ἑπομένου στίχ. 4: «Καὶ ᾄδουσι τὴν ᾠδὴν Μωυσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου λέγοντες· μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, Κ ύ ρ ι ε ὁ Θ ε ὸ ς ὁ π α ν τ ο κ ρ ά τ ω ρ· δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν. Τίς οὐ μὴ φοβηθῇ, Κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου; Ὅτι μόνος ὅσιος, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν».

Ἡ διατύπωσις «τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωυσέως... καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου» παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ δύο ᾠδῶν. Ἐντεῦθεν πολλοὶ ἑρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ δύο ᾠδῶν, τῆς μὲν ᾀδομένης τῷ Θεῷ ὑπὸ τῶν δικαίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῆς δὲ ὑπὸ τῶν δικαίων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη προσκρούει εἰς τὸν στίχ. 2. Οὗτος ὡς ᾄδοντας παρουσιάζει «τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου (Ἀντιχρίστου) καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ», ἤτοι δικαίους τῆς Καινῆς Διαθήκης, οὐχὶ καὶ τῆς Παλαιᾶς. Ἄλλωστε εἰς τοὺς στίχους 3, 4 παρατίθεται μία ᾠδή, οὐχὶ δύο.

Κατ' ἄλλην γνώμην πρόκειται μὲν περὶ ἑνιαίας ᾠδῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: Αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ὡς ᾠδὴ μὲν τοῦ Μωυσέως χαρακτηρίζεται πρὸς ὑπενθύμισιν τῆς ᾠδῆς, τὴν ὁποίαν ἔψαλεν ὁ Μωυσῆς μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπὶ τῇ νικηφόρῳ διελεύσει τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, ἣν ὑπενθυμίζει τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς πυρὶ μεμιγμένης ὑαλίνης θαλάσσης, στίχ. 2, καὶ τῇ ἀπελευθερώσει ἐκ τοῦ Φαραὼ (Ἐξόδ. 15: 1 καὶ ἑξῆς. Τινὲς νομίζουν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ᾠδῆς ἐν Δευτ. 31: 30 καὶ ἑξῆς), ἐπειδὴ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο γεγονὸς εἶνε τύπος τῆς νικηφόρου διελεύσεως τῶν χριστιανῶν δι' ἄλλης Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ τῆς λυτρώσεως αὐτῶν «ἐκ τοῦ θηρίου». Ὡς ᾠδὴ δὲ τοῦ Ἀρνίου χαρακτηρίζεται αὕτη, διότι ἡ διάσωσις ἐγένετο διὰ μέσου τοῦ Ἀρνίου. Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἐξήγησιν οἱ «νικῶντες» ᾄδουν εἰς τὸν Θεὸν τὴν σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὸ Ἀρνίον ᾠδήν, ἢ ἄλλως τὴν λόγῳ τῆς νίκης

τοῦ 'Αρνίου ᾠδήν, ἥτις ἐγένετο καὶ νίκη αὐτῶν. 'Αλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη ἥκιστα δύναται νὰ εὐσταθήσῃ καθ' ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους:

'Εν αὐτῇ τῇ ᾠδῇ οὐδόλως μνημονεύεται τὸ 'Αρνίον, ὡς μέσον τοῦ θριάμβου, ἀλλὰ μόνον ὁ Θεός, ὡς αἴτιον. 'Εν δὲ τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ᾠδῆς, ἐνῷ περὶ τοῦ Μωυσέως γίνεται λόγος ὡς περὶ «τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ» καὶ ἄρα ὡς περὶ μέσου εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ 'Αρνίου, καίτοι ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν πιστὸς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἐνταῦθα δὲν γίνεται τοιοῦτος λόγος, ὅστις θὰ ἐνεφάνιζεν αὐτὸ ὡς μέσον τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ὡς 'Αρνίον τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς τὸ 'Αρνίον. Μάλιστα ὁ χαρακτηρισμὸς μόνον τοῦ Μωυσέως ὡς δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ ἐνάρθρως, ὡς «τ ο ῦ δούλου τοῦ Θεοῦ», καὶ δὴ καὶ ἐπὶ διασπάσει τῆς συνεχείας τοῦ λόγου περὶ τῆς ἑνιαίας κατ' οὐσίαν ᾠδῆς Μωυσέως καὶ 'Αρνίου διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς φράσεως «τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ», φαίνεται ὅτι ἐγένετο σκοπίμως, ἀκριβῶς ἵνα ἡ ἔννοια τοῦ δούλου καὶ τοῦ μέσου ἀποκλεισθῇ ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 'Αρνίου, ὡς ἀποκλείεται κατὰ τὴν σύγκρισιν Μωυσέως καὶ Χριστοῦ ἐν 'Εβρ. 3: 5 - 6.

'Η ἔννοια ἐπίσης, καθ' ἣν οἱ θιασῶται τῆς κρινομένης ἑρμηνείας ἐκλαμβάνουν τὴν φράσιν «τὴν ᾠδὴν τοῦ 'Αρνίου», κατὰ πολὺ ἀπέχει τῆς ἐννοίας, καθ' ἣν ἐκλαμβάνουν τὴν ὁμοίαν φράσιν «τὴν ᾠδὴν Μωυσέως». 'Ενῷ δηλαδὴ εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν «ἡ ᾠδή» συνδέεται μετὰ τοῦ Μωυσέως ἀμέσως ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι οὗτος «ᾖσεν» ('Εξόδ. 15: 1), ἤτοι ἔψαλεν ᾠδήν, εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, ἀφοῦ οὔτε ὡς ᾄδον οὔτε ὡς ᾀδόμενον ἐκλαμβάνεται τὸ 'Αρνίον, ἀλλ' ὡς μέσον τῆς νίκης, ἥτις προεκάλεσε τὴν ᾠδήν, «ἡ ᾠδή» συνδέεται πρὸς τὸ 'Αρνίον ἐμμέσως καὶ μακρόθεν, ἢ μᾶλλον ἀποσυνδέεται ἀπὸ τοῦ 'Αρνίου καὶ συνδέεται ἀμέσως μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἑρμηνείαν θεωρεῖται ἀναφερομένη. Οὕτω δέ, ἐνῷ λέγεται «ἡ ᾠδὴ τοῦ 'Αρνίου», ἐν τῇ πραγματικότητι ἐκλαμβάνεται ὡς «ἡ ᾠδὴ τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ νὰ ἐλέγετο «ἡ δοξολογία τοῦ Χριστοῦ», διὰ δὲ τῆς φράσεως αὐτῆς ὁ Χριστὸς νὰ μὴ ἐθεωρεῖτο οὔτε ὡς δοξολογούμενος οὔτε ὡς δοξολογῶν. 'Η ρηματικὴ ἔννοια, ὑφ' ἣν ὀρθῶς ἐκλαμβάνεται ἡ λέξις «ᾠδή» ἐν τῇ φράσει «τὴν ᾠδὴν Μωυσέως» (=«ᾖσε Μωυσῆς»), ὡς φυσικώτερον καὶ πιθανώτερον ἀπαιτεῖ, ἵνα οὕτως ἐκληφθῇ καὶ ἐν τῇ ὁμοίᾳ φράσει «τὴν ᾠδὴν τοῦ 'Αρνίου» (=«ᾄδει τὸ 'Αρνίον» ἢ «ᾄδεται τὸ 'Αρνίον»). 'Επειδὴ δὲ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ᾄδοντος 'Αρνίου ἀποκλείεται ἐνταῦθα, καθόσον ᾄδοντες εἶνε «οἱ νικῶντες ἐκ τοῦ θηρίου κλπ.», οὐδὲ ᾆσμα τοῦ 'Ιησοῦ εἶνε ἄλλοθεν γνωστὸν ὡς «ἡ ᾠδὴ τοῦ 'Αρνίου», κατὰ τὸν τρόπον τῆς ὁποίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ᾄδουν «οἱ νικῶντες», διὰ τοῦτο δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ 'Αρνίον εἶνε τὸ ᾀδόμενον, ἤτοι τὸ δοξολογούμενον.

Κατὰ ταῦτα ἡ ᾠδὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν νίκην διὰ μέσου τοῦ 'Αρνίου, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὸ 'Αρνίον ὡς Θεὸν καὶ ὡς αἴτιον τῆς νίκης, ὄχι ὡς μέσον. 'Αλλ' ἤδη εἰσήλθομεν εἰς τρίτην ἑρμηνείαν. 'Εν τῇ ἀναπτύξει δὲ ταύτης εὐθὺς ἐν συνεχείᾳ θὰ συνεχισθοῦν καὶ οἱ λόγοι κατὰ τῆς δευτέρας καὶ τῆς πρώτης ἑρμηνείας.

'Ως ἤδη εἴπομεν, ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τῆς 'Αποκαλύψεως πρόκειται περὶ ἑνιαίας ᾠδῆς. 'Η διατύπωσις βεβαίως «τὴν ᾠδὴν Μωυσέως... καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ 'Αρνίου» ξενίζει. 'Αλλ' αὕτη καθ' ἡμᾶς εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν διατύπωσιν ἄλλου χωρίου τῆς 'Αποκαλύψεως, τοῦ 14: 1, καθ' ἣν οἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐκλεκτοὶ ἔχουν «τὸ ὄνομα αὐτοῦ (τοῦ 'Αρνίου) καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον (καθ' ἑνικόν) ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν». Τὰ δύο κατὰ τὴν διατύπωσιν ὀνόματα, τοῦ 'Αρνίου καὶ τοῦ Πατρός αὐτοῦ, κατ' οὐσίαν εἶνε ἕν, ἐντεῦθεν δὲ ὁ ἑνικὸς «γεγραμμένον». Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα τοῦ 'Αποκ. 15: 3 τὴν ἐπανάληψιν τῆς λέξεως «ᾠδή» ἐπέβαλλεν ἡ παραθετικὴ φράσις «τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ». "Ανευ τῆς ἐπαναλήψεως ὁ λόγος θὰ ἦτο «τὴν ᾠδὴν Μωυσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ 'Αρνίου», ὁπότε ἡ ᾠδὴ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς τοῦ Μωυσέως μόνον, ὁ δὲ Μωυσῆς νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς δοῦλος τοῦ 'Αρνίου, ἐνῷ ὁ νοῦς τοῦ λόγου εἶνε ἄλλος. 'Η ἐπανάληψις τῆς λέξεως «ᾠδή» ἐγένετο ἐπίσης πρὸς ἔμφασιν προκειμένου περὶ τοῦ 'Αρνίου, κυρίως δὲ πρὸς δήλωσιν τῆς διαφόρου ἐννοίας, ὑφ' ἣν ἡ ᾠδὴ συνδέεται πρὸς τὸ 'Αρνίον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Μωυσῆν, καθόσον ὁ μὲν Μωυσῆς νοεῖται ὡς ᾄδων, τὸ δὲ 'Αρνίον ὡς ᾀδόμενον. "Ανευ τῆς ἐπαναλήψεως, ὁπότε ὁ λόγος θὰ ἦτο «τὴν ᾠδὴν Μωυσέως... καὶ τοῦ 'Αρνίου», τὸ 'Αρνίον θὰ συμπαρετίθετο μετὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τρόπον τινὰ θὰ ἐτίθετο εἰς τὴν αὐτὴν μετ' αὐτοῦ μοῖραν. 'Η ἐν λόγῳ ἐπανάληψις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἐπανάληψιν τῆς λέξεως «δύναμις» ἐν Ρωμ. 15: 19, «ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος Θεοῦ». "Αλλως ἡ «δύναμις» συνδέεται πρὸς τὰ «σημεῖα καὶ τέρατα», καὶ ἄλλως πρὸς τὸ «Πνεῦμα Θεοῦ». Διότι εἰς μὲν τὰ σημεῖα καὶ τέρατα ἐκδηλοῦται, ἀπὸ δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ πηγάζει. 'Εντεῦθεν ἡ ἐπανάληψις τῆς λέξεως. 'Ομοία ἐπίσης εἶνε ἡ ἐπανάληψις τῆς λέξεως «ἐκδίκησις» ἐν 'Ιερ. 28 (51): 11, «ὅτι ἐκδίκησις Κυρίου ἐστίν, ἐκδίκησις λαοῦ αὐτοῦ ἐστιν» κατὰ τοὺς Ο', «ἐπειδὴ ἡ ἐκδίκησις τοῦ Κυρίου εἶνε ἐκδίκησις τοῦ ναοῦ αὐτοῦ» κατὰ τὸ Μασοριτικόν. Μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐκδίκησις εἶνε ἐκδίκησις τοῦ Κυρίου καὶ ἐκδίκησις τοῦ λαοῦ (ἢ ναοῦ) αὐτοῦ, τὸ μὲν ἐκ τῆς ἐπόψεως ὅτι γίνεται ἐκδίκησις ὑπὸ τοῦ Κυρίου, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐπόψεως ὅτι γίνεται ἐκδίκησις ὑπὲρ τοῦ λαοῦ (ἢ ναοῦ).

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως οἱονεὶ κατὰ σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν ἔχομεν μίαν οὐσιαστικῶς ᾠδήν, ἡ ὁποία εἶνε καὶ ᾠδὴ τοῦ Μωυσέως ὑπό τινα ἔποψιν καὶ ᾠδὴ τοῦ Ἀρνίου ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, καθόσον ὁμοιάζει κατὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν μορφὴν πρὸς τὴν μωσαϊκὴν ἐξόδιον ᾠδὴν καὶ εἶνε ἀφιερωμένη εἰς τὸ Ἀρνίον. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Grotius «Mosis canticum applicatum Christo et Christi rebus». Ἤ, ἄλλως, ἡ ᾠδὴ τοῦ Μωυσέως, ἡ ὁποία, διὰ τῆς ἐκβάσεως τοῦ κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν τύπου, γίνεται καὶ ἡ ᾠδὴ τοῦ Ἀρνίου. Οὕτω τὸ «ᾄδουσι τὴν ᾠδὴν Μωυσέως καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου» θὰ ἠδύνατο ἁπλούστατα ν' ἀποδοθῇ: «ᾄδουν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Μωυσέως εἰς τὸ Ἀρνίον».

Ἡ ἑρμηνεία αὕτη, καθ' ἣν ἡ ᾠδὴ εἶνε ἀφιερωμένη εἰς τὸ Ἀρνίον, εἶνε σύμφωνος πρὸς τὸ ἐν γένει πνεῦμα τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ πρὸς συγκεκριμένα αὐτῆς χωρία, ἐν οἷς σαφῶς ὁ Χριστὸς ἢ τὸ Ἀρνίον δοξάζεται, λατρεύεται, προσκυνεῖται καὶ ὑμνεῖται εἴτε ὁμοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ εἴτε ἰδιαιτέρως. Ἰδὲ 1: 6· 7: 10· 22: 3· 5: 8 - 13. Ἰδίᾳ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ τελευταίου χωρίου, ἔνθα ἐν κιθάραις ᾄδεται εἰς τὸ Ἀρνίον ᾠδὴ καινή. Πρβλ. καὶ 14: 3 - 4.

Τέλος ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ᾠδῇ τῆς Ἀποκαλύψεως παρατίθεται ἐλευθέρως τὸ Δευτ. 32: 4, ὅπερ εἶνε μέρος τῆς δευτέρας πρὸς τὸν Γιαχβὲ ᾠδῆς τοῦ Μωυσέως μετὰ τὴν ἐξόδιον τοιαύτην. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς, ἥτις ἐπίσης παραθέτει ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ᾠδῆς τοῦ Μωυσέως μέρος τοῦ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο΄, ὁ Γιαχβέ, πρὸς ὃν ὁ Μωυσῆς ἀπηύθυνε τὴν ᾠδήν, εἶνε ὁ Υἱός (Ἑβρ. 1: 6). Τοῦτο ἀποτελεῖ ἕνα ἐπὶ πλέον λόγον, ἵνα δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ᾠδῇ τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ ὡς «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» δοξολογούμενος εἶνε τὸ Ἀρνίον.

Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα καὶ ἑρμηνεία, καθ' ἣν ὑπὸ «τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωυσέως καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου» νοεῖται ἡ ᾠδή, τὴν ὁποίαν ὁ Μωυσῆς «ᾖσεν» εἰς τὸ Ἀρνίον (καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὁποίας ᾄδουν καὶ «οἱ νικῶντες ἐκ τοῦ θηρίου»). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ὄνομα «Ἀρνίον» προβάλλεται εἰς τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ θυσιασθεὶς καὶ σώσας διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸν νέον Ἰσραὴλ εἶνε ὁ αὐτὸς Κύριος ὅστις διὰ τεράτων καὶ σημείων ἔσωσε τὸν παλαιὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ. Ἡ προβολὴ τοῦ ὀνόματος «Ἀρνίον» εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τοσοῦτον μᾶλλον εἶνε πιθανή, ὅσον καὶ τὸ ὄνομα «Χριστός» προβάλλεται ὁμοίως εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (Α΄ Κορ. 10: 9) καὶ τὸ Ἀρνίον ἐν Ἀποκ. 13: 8 παρίσταται «ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

Ἤδη δὲ μεταβαίνομεν εἰς τὰς ὑπολοίπους δύο περιπτώσεις τῆς ἱερᾶς Ἀποκλύψεως, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ».

Ὁ ἐν 19: 6 «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου. Τοῦτο ἤδη, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἑπόμενον στίχ. 7 καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν αὐτῷ ἐννοίας «τοῦ γάμου», ἀπεδείχθη ἀλλαχοῦ (σελ. 130 - 131).

Τέλος καὶ εἰς τὸ 21: 22 «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἀρνίου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἔννοια τοῦ «ναοῦ», ὡς ἐν 19: 6 - 7 ἡ ἔννοια «τοῦ γάμου». Παραθέτομεν τὸ χωρίον: «Καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ναὸς αὐτῆς ἐστι, καὶ τὸ Ἀρνίον». Ἡ ἔννοια τοῦ ναοῦ εἶνε σύστοιχος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς Θεότητος. Ἐν τῷ ναῷ ὑποτίθεται ὅτι κατοικεῖ ἡ Θεότης. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Θεὸς «οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ» (Πράξ. 17: 24). Ὁ ναὸς εἶνε μᾶλλον σύμβολον τῆς Θεότητος καὶ τῆς παρουσίας αὐτῆς, ὡς ἦτο ἡ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, ὁ φορητὸς ναὸς τοῦ Ἰσραὴλ (Ἀριθ. 10: 34 - 35 ἢ 35 - 36). Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ κοινῇ Ἱερουσαλὴμ δὲν εἶδε ναόν, καὶ ὄχι ἐπειδὴ ἐν οὐρανῷ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη θυσίας. Ἄλλωστε τὸ κείμενον ὁμιλεῖ περὶ ναοῦ, ὄχι περὶ θυσιαστηρίου. Τὸ νόημα δηλαδὴ εἶνε τὸ ἑξῆς: Ἐφ᾽ ὅσον ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει εἶνε παροῦσα αὐτὴ ἡ Θεότης, τὸ σύμβολον ταύτης, ὁ ναός, εἶνε περιττόν. Ναὸς τῆς ἐπουρανίου πόλεως εἶνε αὐτὴ Θεότης, κατὰ δὲ τὰς λέξεις τοῦ χωρίου «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ καὶ τὸ Ἀρνίον». Καὶ οἱ δύο οὗτοι οἱονεὶ ἀντικαθιστοῦν τὸν ναόν, καὶ οἱ δύο συνεπῶς περιλαμβάνονται εἰς τὴν σύστοιχον πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ναοῦ ἔννοιαν τῆς Θεότητος, καὶ ἄρα κατὰ τὴν θείαν φύσιν ἢ οὐσίαν ταὐτίζονται.

Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἑπτὰ περιπτώσεων τῆς Ἀποκαλύψεως τὸ ὄνομα «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ» εἰς μὲν τὰς δύο περιπτώσεις φέρει ὁ Χριστὸς εἰδικῶς, εἰς δὲ τὰς πέντε ὁ Θεὸς γενικῶς, ἤτοι ὁ τριαδικὸς Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ὁ Χριστὸς ὡς Υἱός, ὅθεν καὶ ὁ ταὐτισμὸς Θεοῦ καὶ Χριστοῦ.

Κύριος Σαβαὼθ

Διὰ τοῦ «Κύριος Σαβαώθ», ἤτοι Κύριος τῶν Δυνάμεων, οἱ Ο΄ ἀποδίδουν τὸ κυρίως παρ᾽ Ἠσαΐᾳ יְהוָה צְבָאוֹת , μεταφράζοντες τὴν πρώτην λέξιν καὶ μεταγράφοντες τὴν δευτέραν (Α΄ Βασ. 15: 2· Ζαχ. 13: 2· Ἠσ. 1: 9· 2: 12· 3: 1· 5: 7, 9, 16, 24· 6: 3, 5 κ.ἄ.). Τὸ ὄνομα ἐκφράζει

τὴν παντοδυναμίαν καὶ μεγαλειότητα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, διὸ καὶ τονίζεται ὡς ὄνομα αὐτοῦ, Ἠσ. 48: 2· 51: 15· 54: 5.

Εἴς τινας περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος Σαβαώθ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת (Ἠσ. 10: 24· 22: 5, 15· 28: 22· Ἰερ. 26 (46): 10) ἢ הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת (Ἠσ. 10: 16· 19: 4) ἢ ἁπλῶς יְהוָה (Ἰησ. 6: 17· Ἠσ. 5: 25· 22: 17· 23: 11· 45: 14). Ἐν δὲ Ἠσ. 7: 7, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος Σαβαώθ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει אֲדֹנָי יְהוִה .

Κατὰ πάσας συνεπῶς τὰς περιπτώσεις εἰς τὸ «Κύριος Σαβαώθ» ὑπάρχει ἀπόδοσις τοῦ Τετραγραμμάτου.

Τὸ ὄνομα «Κύριος Σαβαώθ» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δίς. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, Ρωμ. 9: 29, περιέχεται ἐν παραθέσει ἐκ τοῦ Ἠσ. 1: 9 καὶ σημαίνει τὸν Θεόν. Θὰ ἐξετάσωμεν τὴν δευτέραν περίπτωσιν, Ἰακ. 5: 4. Παραθέτομεν τὸ χωρίον: «Ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν ὁ ἀπεστερημένος ἀφ' ὑμῶν κράζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν». Ἡ φρασιολογία ὑπενθυμίζει τὰ Ἠσ. 5: 9 καὶ 22: 14, τὸ τελευταῖον κατὰ τοὺς Ο΄.

Ὁμιλῶν ἐν προκειμένῳ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος περὶ «Κυρίου Σαβαώθ» ἢ ἔχει κατὰ νοῦν τὸν Χριστόν, ἢ ἔχει τὸν Θεόν, μετὰ τοῦ ὁποίου ὅμως, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν, ἐν τῇ συνεχείᾳ ταὐτίζει τὸν Χριστόν, ἢ χρησιμοποιεῖ τὸ εἰρημένον ὄνομα ἀσχέτως πρὸς τὴν διάκρισιν Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, οἱονεὶ συναιρῶν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ Θεὸν καὶ Χριστὸν ὡς ἓν κατ' οὐσίαν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο πρβλ. τὸ ἐν Α΄ Θεσ. 3: 12 ὄνομα «ὁ Κύριος», ἐν τῷ ὁποίῳ οἱονεὶ συναιροῦνται τὰ ὀνόματα τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ ἑπομένου στίχου «ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν» καὶ «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός».

Ὑπὲρ τοῦ πρώτου, ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦ «Κύριος Σαβαώθ» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τὸν Χριστόν, δύναται νὰ συνηγορήσῃ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου μέχρι τοῦ στίχ. 9. Ἐν τῇ συνεχείᾳ ταύτῃ ὡς ἀπάντησις εἰς τὰς βοὰς τῶν ἀδικουμένων ἐργατῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαώθ, γίνεται λόγος περὶ ἡμέρας καταδίκης τῶν ἀδίκων καὶ σπατάλων πλουσίων, περὶ ἀνάγκης ὑπομονῆς τῶν ἀδικουμένων ἀδελφῶν, περὶ προσεγγίσεως «τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου», τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ «τοῦ κριτοῦ», τουτέστι πάλιν τοῦ Χριστοῦ, ὡς «πρὸ τῶν θυρῶν» εὑρισκομένου. Εἶνε δυνατὸν λοιπὸν νὰ συνδέσωμεν τὸν στίχ. 4 μετὰ τῆς εἰρημένης συνεχείας ὡς ἑξῆς: «Ὑπομείνατε, ἀδελφοί! Ὁ Κύριος Σαβαὼθ ἤκουσε τὰ παράπονα τῶν ἀδικουμένων καὶ ὡς παντοδύναμος ὅσονούπω ἔρχεται ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ αὐτοῦ καὶ θὰ κα-

ταδικάση τούς άδίκους καί θ' άνταμείψη τούς δικαίους καί ύπομένοντας».

'Ως πρός τό δεύτερον, ότι δηλαδή διά τοῦ «Κύριος Σαβαώθ» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τόν Θεόν, ἀλλά μετ' αὐτοῦ ἐν συνεχείᾳ ταὐτίζει τόν Χριστόν, ὑπέρ τοῦ ταὐτισμοῦ συνηγοροῦν οἱ ἑξῆς τρεῖς λόγοι: Ἡ χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «Κύριος» ἐν στίχ. 4 ἐπί τοῦ Θεοῦ (ὡς ὑποτίθεται), καί ἐν στίχ. 7 καί 8 ἐπί τοῦ Χριστοῦ. Αἱ φράσεις «τῷ ὀνόματι Κυρίου» τοῦ στίχ. 10 καί «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου» τοῦ στίχ. 14, καθόσον ἐν μέν τῇ πρώτῃ φράσει «Κύριος» νοεῖται ὁ Θεός, ἐν δέ τῇ δευτέρᾳ ὁ Χριστός, τῶν πάντων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γινομένων ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἐν δέ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ (Κολ. 3: 17). Τό δέ σπουδαιότερον, ὁ ἐν στίχ. 9 χαρακτηρισμός τοῦ Χριστοῦ διά τοῦ ὅρου «ὁ κριτής» (ἐνάρθρως), δεδομένου μάλιστα ὅτι ὀλίγον προηγουμένως, ἐν στίχ. 12 τοῦ κεφ. 4, ὁ Ἀπόστολος ἐτόνισεν, ὅτι «εἷς ἐστιν ὁ νομοθέτης καί κριτής», ὁ Θεός. Τό τελευταῖον τοῦτο ἐπιχείρημα εἶνε ἀποφασιστικόν. Ἐπειδή δηλονότι ὁ κριτής εἶνε εἷς, ὁ Θεός, ὁ δέ Χριστός χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ κριτής», κατ' ἀνάγκην ὁ Χριστός περιλαμβάνεται εἰς τήν ἔννοιαν τοῦ ἑνός Θεοῦ - κριτοῦ καί κατ' οὐσίαν ταὐτίζεται μετ' αὐτοῦ.

Ὑπέρ τῆς τρίτης τέλος ὑποθέσεως, ὅτι δηλαδή τό «Κύριος Σαβαώθ» ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ ἀσχέτως πρός τήν διάκρισιν Θεοῦ καί Χριστοῦ, οἱονεί συναιρῶν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ Θεόν καί Χριστόν ὡς κατ' οὐσίαν ἕν, δύναται νά συνηγορήσῃ ἡ μετά τό ἐν λόγῳ ὄνομα χρησιμοποίησις τοῦ «Κύριος» ἐν μέν τοῖς στίχ. 7 καί 8 ἐπί τοῦ Χριστοῦ, ἐν τοῖς στίχ. 10 καί 11 ἐπί τοῦ Θεοῦ, καί ἐν τοῖς στίχ. 14 καί 15 πάλιν ἐπί τοῦ Χριστοῦ. Ὁπωσδήποτε ἡ μεταξύ τῶν στίχ. 7 - 15 ἑπτάκις χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «(ὁ) Κύριος», καί δή ἄνευ ἑτέρου προσδιορισμοῦ, ἄλλοτε μέν ἐπί Χριστοῦ, ἄλλοτε ἐπί Θεοῦ, καί ἄλλοτε πάλιν ἐπί Χριστοῦ, ἄνευ δέ καί παρεμβολῆς ἄλλου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Χριστοῦ εἰς τούς στίχους τούτους, εἶνε κλασσικόν παράδειγμα τῆς χρήσεως τοῦ «Κύριος» ἐπί Θεοῦ καί Χριστοῦ ἀδιακρίτως, ὅπερ προφανῶς σημαίνει, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ θεοπνεύστου συγγραφέως Θεός καί Χριστός εἶνε κατ' οὐσίαν ἕν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων τριῶν ὑποθέσεων πιθανωτέρα εἰς ἡμᾶς φαίνεται ἡ πρώτη. Ἀλλ' οἱαδήποτε καί ἄν ἀληθεύῃ, τό αὐτό προκύπτει, ὅτι δηλαδή ὁ Χριστός εἶνε «Κύριος Σαβαώθ». Τοῦτο ἄλλωστε κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάν. 12: 41 εἶνε ἀληθές ἤδη προκειμένου περί τοῦ Ἡσ. 6: 3.

Ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος

Δεκάκις που τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ἀπαντᾷ ἐπὶ Θεοῦ ὁ συνδυασμὸς τῶν ὀνομάτων «Δεσπότης» καὶ «Κύριος». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τοῦ συνδυασμοῦ τούτου εἶνε ἀπόδοσις τοῦ אֲדֹנָי καὶ εἰς τὰς ὀλιγωτέρας τοῦ אדון , τὸ δὲ δεύτερον εἶνε πάντοτε ἀπόδοσις τοῦ יְהוָה . Οὕτω π.χ. κατὰ τὸ Γεν. 15: 2 ὁ Ἀβραὰμ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Θεὸν λέγει: «Δέσποτα Κύριε, τί μοι δώσεις;». Κατὰ τὸ Ἰερ. 1: 6 ὁ προφήτης λέγει: «Ὦ Δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι». Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις ἡ κλητικὴ προσφώνησις εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν εἶνε אֲדֹנָי יְהוִה . Κατὰ τὸ Ἡσ. 3: 1 ὁ Θεὸς καλεῖται «ὁ Δεσπότης Κύριος σαβαώθ», ὁ δὲ συνδυασμὸς «ὁ Δεσπότης Κύριος» εἶνε ἀπόδοσις τοῦ ἑβρ. הָאָדוֹן יְהוָה .

Εἰς τὸ Ἰωάν. 4: 3, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «Δέσποτα Κύριε», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει ἁπλῶς יְהוָה .

Σημειωτέον τέλος, ὅτι ἐν Ἰουδὶθ 5: 20 καὶ 11: 10 ὁ συνδυασμὸς τοῦ «δεσπότης» καὶ τοῦ «κύριος» ἐν κλητικῇ προσφωνήσει ἀναφέρεται εἰς τὸν Ὀλοφέρνην, ἀρχιστράτηγον τῶν Ἀσσυρίων. Ἀλλ' ὅτι ἐν προκειμένῳ τὸ «κύριος» δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον, περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμεν.

Ὁ συνδυασμὸς «ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἅπαξ, ἐν Ἰούδ. 4. Παραθέτομεν τὸ χωρίον: «Παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν καὶ τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι».

Διετυπώθη ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἐν τῇ φράσει «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» πρόκειται περὶ δύο προσώπων, τοῦ Θεοῦ (Πατρός) καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὡς λόγος δὲ τούτου προεβλήθη τὸ «μόνον», διότι εἰς ὁμοίας περιπτώσεις τὸ «μόνος» ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν (Ἰωάν. 5: 44· Α΄ Τιμ. 6: 15, 16· Ἰούδ. 25 κ.ἄ.), ἐὰν δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἀνεφέρετο εἰς τὸν Χριστόν, θὰ ἔθετε δῆθεν αὐτὸν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς δὲν εὐσταθεῖ διὰ πολλοὺς λόγους.

Πρῶτον μέν, τὶς ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς τὰς ὁμοίας περιπτώσεις τῆς χρήσεως τοῦ «μόνος», καὶ δὴ καὶ πάσας, πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, ἄρα δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ;

Δεύτερον, καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἀλλαχοῦ τὸ «μόνος» ἀναφέρεται

εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, τοῦτο δὲν εἶνε λόγος ν' ἀποκλείσωμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Χαρακτηρίζων ὁ Ἀπόστολος τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς «τὸν μόνον Δεσπότην» δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θέτῃ τοῦτον εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πατέρα, οὐ μόνον διότι ἡ ἀντίθεσις εἶνε πρὸς τοὺς ἐν καταχρηστικῇ ἐννοίᾳ καὶ ψευδεῖς δεσπότας, ἀλλὰ καὶ διότι καθ' ἡμᾶς οὕτω χαρακτηρίζεται ὁ Χριστὸς οὐχὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ «προσώπου», ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς «οὐσίας» τῆς Θεότητος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐν τῷ Χριστῷ «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς» (Κολ. 2: 9), ἤτοι ὁλόκληρος ἡ θεία οὐσία ὀργανικῶς ἡνωμένη μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Χριστὸς εἶνε καὶ λέγεται «Θεὸς» (Ἰωάν. 1: 1), «ὁ Θεός», ἐνάρθρως (Αὐτόθι 20: 28), καὶ «ὁ ἀληθινὸς Θεὸς» (Α' Ἰωάν. 5: 20), διὰ τοῦτο ἐπίσης ὁ Χριστὸς εἶνε καὶ δύναται νὰ λέγεται «ὁ μόνος Δεσπότης». Ἂν «ὁ ἀληθινὸς Θεὸς» δὲν δύναται νὰ λέγεται «ὁ μόνος Δεσπότης», ποῖος δύναται νὰ λέγεται; Ὥστε ὁ Χριστὸς εἶνε «ὁ μόνος Δεσπότης» ὡς ἡ ὅλη οὐσία, ὡς ὁ ὅλος Θεός, ἢ ἁπλῶς ὡς ὁ Θεός, ὄχι ὡς τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Θεότητος. Ἡ Γραφὴ οὐδέποτε θὰ ἔλεγεν, ὅτι «ὁ μόνος Δεσπότης» εἶνε «τὸ δεύτερον πρόσωπον». Τοιαύτη ἔκφρασις ἢ θὰ ἔθετε πράγματι τὸ δεύτερον πρόσωπον εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἢ θὰ ἀπέκλειε τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα ἀπὸ τῆς δεσποτείας.

Τρίτον, ἐν σχέσει πρὸς τὸ «μόνος», ὅπερ ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ θέλει μόνον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἔχομεν νὰ ὑποδείξωμεν τὸ ὅμοιον «εἷς», ὅπερ ἀναφέρεται τόσον εἰς τὸν Πατέρα ὅσον καὶ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, χωρὶς πραγματικῶς τὸ ἓν νὰ ἀποκλείῃ τὸ ἄλλο ἢ νὰ ὑπάρχῃ ἀντίφασις. Οὕτω π. χ. ὁ Χριστὸς εἶπε μετ' ἐμφάσεως πρὸς τὰ πλήθη καὶ τοὺς μαθητὰς δι' ἑαυτόν: «Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ραββί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστιν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός... Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός» (Ματθ. 23: 8, 10). Ἐν Α' Κορ. 8: 6 ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «Ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ». Ἐπίσης ἐν Ἐφ. 4: 4 - 6 γράφει: «Ἓν Πνεῦμα... εἷς Κύριος... εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων».

Ἡ ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ διακήρυξις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ μοναδικὸς («εἷς», ὄχι ἄλλος) διδάσκαλος καὶ καθηγητής, ὑφ' ἣν ἔννοιαν γίνεται αὕτη οὐ μόνον δὲν ἀποκλείει τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα, ἀλλὰ τοὐναντίον συνεπάγεται τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἐκείνων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χριστός, καθ' ἃ προηγουμένως εἴπομεν, εἶνε ὁ μοναδικὸς διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς ἐν τῇ ἐννοίᾳ οὐχὶ τοῦ δευτέρου προσώπου, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἕκαστον τῶν δύο ἄλλων προσώπων εἶνε ἐπίσης Θεὸς

ἢ ὁ Θεός, ὁ ὅλος δηλαδὴ Θεὸς (περὶ τῆς Θεότητος τοῦ τρίτου προσώπου ἰδὲ Α΄ Κορ. 3: 16· Πράξ. 5: 3 - 4), ἕπεται ὅτι καὶ ἕκαστον τῶν ἄλλων αὐτῶν προσώπων εἶνε ἐπίσης ὁ μοναδικὸς διδάσκαλος καὶ καθηγητής. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν διακηρύξεων τῶν δύο ἄλλων χωρίων. Ὅ,τι ἐν αὐτοῖς διακηρύσσεται περὶ ἑκάστου προσώπου ἰδιαιτέρως, ἔχει ἐφαρμογὴν ἐπὶ πάντων τῶν προσώπων.

Προκειμένου μάλιστα περὶ τοῦ Ἐφ. 4: 4-6, ἔνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν τριῶν προσώπων, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ ὀνόματα «Πνεῦμα», «Κύριος» καὶ «Θεός», διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζονται τὰ τρία πρόσωπα, εἶνε τοιαῦτα, ὥστε ἕκαστον τῶν ὀνομάτων τούτων νὰ προσιδιάζῃ μὲν εἰς ἓν πρόσωπον, νὰ μὴ ἀποκλείεται δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων προσώπων, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν καὶ εἰς αὐτά. Οὕτως ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ τρίτου προσώπου λέγει «ἓν Πνεῦμα» καὶ ὄχι «ἓν Πνεῦμα Ἅγιον», διότι Πνεῦμα, ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ, εἶνε καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς (Ἰωάν. 4: 24), ἐνῷ Πνεῦμα Ἅγιον ἢ Ἅγιον Πνεῦμα εἶνε μόνον τὸ τρίτον πρόσωπον. Περὶ τοῦ δευτέρου προσώπου λέγει «εἷς Κύριος» καὶ ὄχι «εἷς Χριστός», διότι Κύριος εἶνε καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Β΄ Κορ. 3: 17), ἐνῷ Χριστὸς εἶνε μόνον τὸ δεύτερον πρόσωπον. Περὶ δὲ τοῦ πρώτου προσώπου λέγει «εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων», ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ τῆς πατρότητος, καὶ ὄχι «εἷς Πατήρ», ἐν τῇ εἰδικῇ ἐννοίᾳ τῆς πατρότητος, διότι Θεός, ἐν γενικῇ δὲ ἐννοίᾳ καὶ πατήρ, εἶνε καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Ὡς πρὸς τὴν πατρότητα πρβλ. Ἰωάν. 13: 33· 14: 18), ἐνῷ «Πατήρ», ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ, εἶνε μόνον τὸ πρῶτον πρόσωπον.

Κατὰ ταῦτα τὰ κατηγορήματα τοῦ ἑνὸς ὑψίστου ὄντος, «Πνεῦμα», «Κύριος», «Θεός», ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει οἱονεὶ διανέμων καὶ ἀπονέμων ἀνὰ ἕν, τὸ προσιδιάζον, εἰς ἕκαστον πρόσωπον. Διὰ τῆς διακρίσεως προσώπων καὶ τῆς ἀποδόσεως ἑκάστῳ ἀπολύτου καὶ θεοπρεποῦς κατηγορήματος δηλοῦται ἡ Τριάς. Διὰ τῆς χρήσεως δὲ ὀνομάτων κοινῶν καὶ τῶν τριῶν προσώπων καὶ ἐκφραστικῶν τῶν ἐν λόγῳ κατηγορημάτων, καὶ προσέτι διὰ τῆς χρήσεως τοῦ «εἷς» (ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ «ἕν»), δηλοῦται ἡ Μονάς, τουτέστι τὸ ἑνιαῖον τῆς οὐσίας τῶν προσώπων ἢ ἄλλως ὁ εἷς Θεός. Ἂν τὸ «εἷς» δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν «οὐσίαν» τῆς Θεότητος ἀλλ' εἰς τὰ «πρόσωπα», τότε ἐν χωρίοις οἷα τὸ Α΄ Κορ. 8: 6 καὶ Ἐφ. 4: 4 - 6 τοῦτο θὰ εἰσῆγεν ἐξόφθαλμον καὶ κραυγαλέαν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν τριῶν προσώπων, καὶ τοιαύτην ἀντίφασιν, εἰς οἵαν οὐδεὶς οὐδέποτε θὰ περιέπιπτεν, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν στοιχειωδῶς σκεπταμένων ἀνθρώπων. Τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδὲ εἰς τὴν διάνοιαν παράφρονος θὰ

ἐπήρχετό ποτε, ὅτι ἄλλο εἶνε τὸ ἓν καὶ ἀπόλυτον «Πνεῦμα», ἄλλος ὁ εἷς καὶ μοναδικὸς «Κύριος», καὶ ἄλλος ὁ εἷς καὶ μοναδικὸς «Θεός»! Ἡ θεοπνευστία τῆς Γραφῆς ἐγκρύπτεται καὶ ἐν τῇ ἀπιθάνῳ ἀνθρωπίνως παραδοξολογίᾳ αὐτῆς. Χωρία, οἷα τὰ προηγουμένως μνημονευθέντα δύο, ἀποδεικνύονται θεόπνευστα ἀφ' ἑαυτῶν.

Καταπληκτικῶς δὲ ὁμοίως πρὸς τὸ Α΄ Κορ. 8: 6 τὴν Τριάδα τῶν προσώπων καὶ ἅμα τὴν Μονάδα τῆς οὐσίας ἀποδεικνύει καὶ τὸ Α΄ Κορ. 12: 4 - 6. Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἐπιλογὴν ὀνομάτων, ὥστε ἕκαστον νὰ προσιδιάζῃ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ ἅμα νὰ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα, καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ «εἷς», χρησιμοποιεῖται ἡ ἀντωνυμία «ὁ αὐτός» («τὸ αὐτὸ Πνεῦμα» — «ὁ αὐτὸς Κύριος» — «ὁ αὐτὸς Θεός»).

Ὅπως λοιπὸν τὸ «εἷς Κύριος», οὕτω καὶ τὸ ὅμοιον καὶ ἰσοδύναμον αὐτοῦ «ὁ μόνος Δεσπότης» δύναται κάλλιστα νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν.

Τέταρτον, ἂν ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν φράσει τοῦ Ἰούδα, «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν», ὁ Ἀπόστολος ἤθελε νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸν Θεόν, θὰ ἀνέφερεν αὐτόν, ὡς ἀναφέρει καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐχὶ διὰ τοῦ μᾶλλον γενικοῦ καὶ ἀσυνήθους ὀνόματος «Δεσπότης», ἀλλὰ δι' ὀνόματος σαφῶς καὶ ἀναμφισβητήτως προσδιορίζοντος αὐτόν, ἤτοι διὰ τοῦ ὀνόματος «Θεός» ἢ «Θεὸς πατήρ», ὡς συμβαίνει εἰς πάντα τὰ χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰς τὰ ὁποῖα Θεὸς καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναφέρονται ὁμοῦ, καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα, στίχ. 1 καὶ 21. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν στίχ. 4, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἰούδας μετὰ τὴν μνείαν «τοῦ Θεοῦ» ἀναφέρει «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν», τὸ αὐτὸ ἐπίσης φαίνεται ὅτι συμβαίνει, καὶ συνεπῶς ἡ φράσις «τὸν μόνον Δεσπότην» εἶνε μέρος τῆς ὀνομασίας τοῦ Χριστοῦ.

Πέμπτον, ὅτι ἐν τῇ φράσει «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» πρόκειται περὶ ἑνὸς προσώπου, ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅπου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ τὰ ὀνόματα «Δεσπότης» καὶ «Κύριος» συναπαντῶνται, ἀναφέρονται εἰς ἓν πρόσωπον καὶ εἶνε ἓν κατ' οὐσίαν ὄνομα.

Ἕκτον, σοβαρώτατος λόγος εἶνε ἡ ἔλλειψις ἄρθρου πρὸ τοῦ «Κύριον ἡμῶν». Δι' ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει τὴν αἴσθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ ἔλλειψις αὕτη δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας, ὡς νομίζει ὁ Windisch.

'Εάν έπρόκειτο περί δύο προσώπων, τό ἄρθρον μᾶλλον θά ἐτίθετο(*). 'Ενῷ τώρα τό «μόνον Δεσπότην» καί τό «Κύριον ἡμῶν 'Ιησοῦν Χριστόν» ἔχουν κοινόν ἄρθρον, «τόν», ὅπερ προτάσσεται τῆς λέξεως «μόνον».

"Εβδομον, δεδομένου ὅτι τά ὀνόματα «Δεσπότης» καί «Κύριος» ἀφ' ἑνός μέν ἔχουν ἐπιθετικήν σημασίαν, ἀφ' ἑτέρου δέ εἶνε συνώνυμα, ἄν ἐπρόκειτο περί δύο προσώπων δέν θά ἐτίθετο κοινόν ἄρθρον, ἀλλ' ἰδιαίτερον δι' ἕκαστον πρόσωπον ἄρθρον, ἀκριβῶς ἵνα μή θεωρηθῇ, ὅτι ἀμφότερα τά ὀνόματα εἶνε ἐπιθετικοί καί συνώνυμοι προσδιορισμοί τοῦ αὐτοῦ προσώπου. "Αν ὁ 'Απόστολος ἔλεγε, «τόν μόνον κυβερνήτην καί ἐξουσιαστήν 'Ιησοῦν» ἤ, «τόν μόνον ἅγιον καί δίκαιον 'Ιησοῦν», δέν θά ἀντελαμβάνετο πᾶς τις, ὅτι πρόκειται περί ἑνός προσώπου;

"Ογδοον, ὅ,τι ἰσχύει περί τοῦ κοινοῦ ἄρθρου «τόν», ἰσχύει καί περί τοῦ «μόνον», ἀφοῦ ὁ Χριστός εἶνε ὁ «εἷς Κύριος», ὁ μόνος δηλαδή Κύριος.

"Ενατον, ἄν ἐπρόκειτο περί δύο προσώπων, τότε καί τό «ἡμῶν» θά ἐτίθετο δίς, ἤτοι καί μετά τό «Δεσπότην», ἐνῷ τώρα εἶνε κοινόν διά τό «Κύριον» καί τό «Δεσπότην».

"Αν λοιπόν ἐπρόκειτο περί δύο προσώπων, συμφώνως πρός τάς τέσσαρας τελευταίας παρατηρήσεις ἔπρεπε νά λεχθῇ: «τόν μόνον Δεσπότην ἡμῶν καί τόν μόνον Κύριον ἡμῶν 'Ιησοῦν Χριστόν».

Δέκατον δέ, τό καί σπουδαιότερον καί ἀποφασιστικώτερον καί τελείως καταρρῖπτον τόν περί δύο προσώπων ἰσχυρισμόν, εἶνε τοῦτο: Τό 'Ιούδ. 4 εἶνε παράλληλον πρός τό Β΄ Πέτρ. 2: 1, ἔνθα ἐπίσης γίνεται λόγος περί αἱρετικῶν, οἱ ὁποῖοι ἠρνοῦντο «τόν ἀγοράσαντα αὐτούς Δεσπότην». 'Ενταῦθα τό «Δεσπότης» ἀναμφισβητήτως ἀναφέρεται εἰς τόν Χριστόν, ὅστις διά τοῦ ἰδίου αἵματος ἠγόρασε τούς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἵνα ἀπό δούλων τῆς ἁμαρτίας καταστήσῃ αὐτούς δούλους Χριστοῦ (Γαλ. 3: 13· 4: 5· Α΄ Κορ. 7: 22 - 23. Πρβλ. Α΄ Πέτρ. 1: 18 - 19).

(*) Λέγομεν μᾶλλον, διότι ὑπάρχουν καί ἐξαιρέσεις, οἷαι αἱ ἐν Πράξ. 15: 3, 22, «διήρχοντο τ ή ν Φοινίκην καί Σαμάρειαν», «σύν τ ῷ Παύλῳ καί Βαρνάβᾳ», ὅπου ἀντί δύο ἔχομεν ἕν ἄρθρον, κοινόν. 'Αλλά δέον νά παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν μέν τῇ πρώτῃ περιπτώσει πρόκειται περί ὁμοειδῶν πραγμάτων (δύο χωρῶν), ἐν δέ τῇ δευτέρᾳ περί ὁμοειδῶν προσώπων (δύο ἀνθρώπων καί ἀποστόλων). Κατά ταῦτα, ὑποστηρίζοντες οἱ ὀρθολογισταί, ὅτι ἐν τῇ φράσει τοῦ 'Ιούδα πρόκειται περί δύο προσώπων, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ, δέον νά δεχθοῦν ἅμα, ὅτι τά δύο ταῦτα πρόσωπα εἶνε τῆς αὐτῆς φύσεως καί τάξεως, ὅπερ ὅμως ἀρνοῦνται.

Ὡς δὲ ὁ Ἀπόστολος καλεῖ τὸν Χριστὸν «Δεσπότην», οὕτως ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις αὐτὸς ὁ Χριστὸς καλεῖ ἑαυτὸν «οἰκοδεσπότην» (Ματθ. 10: 25· 13: 27· Λουκ. 13: 25. Πρβλ. Ἑβρ. 3: 3 - 6). Οἱ δὲ αἱρετικοί, τοὺς ὁποίους ὁ Πέτρος ἐννοεῖ, ἠρνοῦντο τὸν Δεσπότην Χριστὸν διὰ τοῦ ἀκολάστου βίου καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Ἐξ ὧν ὁ Ἀπόστολος τονίζει ἐν τοῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, οὗτοι φαίνεται ὅτι ἠρνοῦντο, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Υἱὸς Θεοῦ καὶ Κύριος, ὅτι ἦλθε καὶ ἔπαθεν ἐν σαρκὶ (Δοκητισμός) καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐν τῇ μελλούσῃ παρουσίᾳ καὶ κρίσει, καὶ δὴ πάλιν ἐν σαρκὶ (Α΄ Πέτρ. 2: 3 - 8, 21· 3: 18· 4: 1· Β΄ Πέτρ. 1: 16 - 17· 2: 10· 3: 3 - 4. Πρβλ. Α΄ Ἰωάν. 2: 22 - 23· 4: 3, 15· 5: 1, 5 - 6· Β΄ Ἰωάν. 7). Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ «Δεσπότης» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ἐν Β΄ Πέτρ. 2: 1, αὐτονόητον καθίσταται ὅτι ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν καὶ ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ Ἰούδ. 4.

Καταδειχθέντος λοιπόν, ὅτι τὸ «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» εἶνε ἑνιαία ὀνομασία, ἀμέσως προκύπτει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε «ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος» ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ («ὁ μόνος»), καὶ ὄχι ἐν καταχρηστικῇ ἐννοίᾳ ὡς ὁ Ὀλοφέρνης κατὰ τὸ Ἰουδὶθ 5: 20 καὶ 11: 10. Διὰ τοῦτο ἤδη θεωροῦμεν πιθανώτατον, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ τίτλος τοῦ Χριστοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑβρ. אֲדֹנָי יְהוִה ἢ הָאָדוֹן יְהוָה. Ἀλλὰ καὶ ἀσχέτως γλωσσικῆς ἀντιστοιχίας ὁ ἐν λόγῳ τίτλος ὁπωσδήποτε σημαίνει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ, διότι τὸ «Δεσπότης» καὶ τὸ «Κύριος» ἐν ἀπολύτῳ καὶ μοναδικῇ ἐννοίᾳ («ὁ μόνος») καὶ δὴ καὶ ἐν συνδυασμῷ («ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος») ἐφαρμόζονται εἰς τὸν Γιαχβέ.

Τέλος ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν Ἰούδ. 4 κηρύσσεται Γιαχβὲ φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸν χαρακτηρισμὸν «ὁ μόνος Δεσπότης καὶ Κύριος ἡμῶν» ὁ Ἀπόστολος ἀντιτάσσει εἰς τὴν ἄρνησιν τῶν αἱρετικῶν, οἵτινες ἠρνοῦντο τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ δή, ὡς ἐλέχθη, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Κύριος. Τοῦτο ἐπίσης καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 5, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἰούδας τὸ αὐτὸ ὄνομα «Κύριος» χρησιμοποιεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ. Παραθέτομεν τὸν στίχον: «Ὑπομνῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ Κύριος λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν». Μετὰ τὸν ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς «τοῦ μόνου Κυρίου», «ὁ Κύριος» οὗτος, ὁ «ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας», ἤτοι ὁ Γιαχβέ, δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Κύριος

Διὰ τοῦ «Κύριος» οἱ Ο΄ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποδίδουν τὸ יהוה, εἶτα τὸ אֲדֹנָי, ὅπερ χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, τὸ אָדוֹן, ὅπερ ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, ὡς καὶ ἄλλους τινὰς ὅρους, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ Θεοῦ.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «Κύριος» ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν Χριστόν.

Εἰς προηγουμένας παραγράφους εἴδομεν περιπτώσεις, ἐν ταῖς ὁποίαις «Κύριος» ἑλληνιστί, Γιαχβὲ ἑβραϊστί, εἶνε ὁ Χριστός. Τοιαύτας περιπτώσεις θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἑπομένας παραγράφους. Εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον θὰ ἀναφέρωμεν ἄλλας περιπτώσεις, ὅπου τὸ «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλοῦ μὲν εἶνε βέβαιον, ἀλλοῦ δὲ σχεδὸν βέβαιον, ὅτι γλωσσικῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ», παντοῦ δὲ βέβαιον, ὅτι ὁπωσδήποτε σημαίνει τὸν Γιαχβέ.

Δέον πρῶτον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τὸ «Κύριος» προκειμένου περὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔχει ταπεινοτέραν ἔννοιαν ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ μαθηταὶ καὶ ἄλλοι πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς κυρίως τὸν Ἰησοῦν ἐκάλουν καὶ προσεφώνουν Κύριον ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ἐξαιρετικώτερόν τι καὶ αὐθεντικώτερον ἐν συγκρίσει πρὸς πάντας τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, πρὸς ὃ ὤφειλον ἀνάλογον σεβασμόν (Ματθ. 7: 21· 8: 2· Λουκ. 5: 8· 19: 34· Ἰωάν. 20: 2, 13 κ. ἄ.). Μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τὸ «Κύριος» εἰς τὰ χείλη τῶν μαθητῶν καὶ λοιπῶν πιστῶν ὁπωσδήποτε ἀποκτᾷ ὑψηλοτέραν ἔννοιαν (Λουκ. 24: 34· Ἰωάν. 20: 18, 25· 21: 7, 15, 16, 17, 21), εἰς δὲ τὰ χείλη τοῦ Θωμᾶ, Ἰωάν. 20: 28, ἀναμφιβόλως ὑψίστην. Ἐν χωρίοις οἷον Μάρκ. 16: 19, 20· Λουκ. 7: 13· 10: 1· 11: 39· 12: 42· 13: 15· 17: 5, 6· 18: 6· 19: 8· 22: 61· 24: 3· Ἰωάν. 4: 1· 6: 23· 11: 2· 20: 20 οἱ εὐαγγελισταί, ἐκ τῶν ὑστέρων γράφοντες, χρησιμοποιοῦν τὸ «Κύριος» ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐν ᾗ χρησιμοποιεῖται τοῦτο ἐν τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τὸ «Κύριος» περὶ τοῦ Ἰησοῦ δὲν χρησιμοποιοῦν μόνον οἱ μαθηταὶ καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς περὶ ἑαυτοῦ. Ὡς Κύριον, πρῶτον, παρουσιάζει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τὰς εἰκόνας τοῦ κυρίου τοῦ ἀγροῦ, τοῦ οἴκου καὶ τῶν δούλων ἐν ταῖς παραβολαῖς τῶν ζιζανίων (Ματθ. 13: 27), τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου καὶ τοῦ κακοῦ δούλου (Ματθ. 24: 45, 46, 48, 50. Λουκ. 12: 42, 43, 45, 46, 47), τῶν δέκα παρθένων (Ματθ. 25: 11),

τῶν ταλάντων (Ματθ. 25: 18 - 24, 26), τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀποδημήσαντος κυρίου (Μάρκ. 13: 35), τῆς ἐπανόδου τοῦ κυρίου ἐκ τῶν γάμων (Λουκ. 12: 36, 37), τοῦ ἀδίκου οἰκονόμου (Λουκ. 16: 3, 5, 8) καὶ τῶν μνῶν (Λουκ. 19: 16, 18, 20, 25). Ὡς Κύριον ἐπίσης παρουσιάζει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τοῖς παραβολικοῖς λόγοις Ματθ. 10: 24 - 25· Ἰωάν. 13: 16· 15: 15, 20. Ἰδιαιτέρως σημαντικὴ τυγχάνει ἡ ἐν Ματθ. 12: 8 (Μάρκ. 2: 28· Λουκ. 6: 5) διακήρυξις αὐτοῦ, καθ' ἣν «Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου».

Ἐν Ματθ. 22: 43 - 45 (Μάρκ. 12: 36 - 37· Λουκ. 20: 42 - 44) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν Ψαλμ. 109 (110): 1 λόγου τοῦ Δαβίδ, «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου», ὁ Χριστὸς ἐπίσης διακηρύσσει ἑαυτὸν Κύριον, τοῦ ὅρου τούτου, παρὰ τὸ ἀντωνυμικὸν ἐπίθημα (לַאדֹנִי = τῷ Κυρίῳ μου), ἀποβαίνοντος ἐνταῦθα κυρίου ὀνόματος τοῦ Μεσσίου, καθόσον οὗτος δὲν προσδιορίζεται δι' ἄλλου ὅρου. Ἔννοιαν κυρίου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ προσλαμβάνει τὸ «Κύριος» καὶ ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐν Ματθ. 24: 42, «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται». Ὡς κύριον ὄνομα δι' ἑαυτὸν χρησιμοποιεῖ πάλιν ὁ Χριστὸς τὸ «Κύριος» ἐν Ματθ. 21: 3 (Μάρκ. 11: 3· Λουκ. 19: 31). Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀποστέλλων δύο μαθητάς, ἵνα ἀγάγουν τὸν πῶλον καὶ τὴν ὄνον διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, λέγει εἰς αὐτούς: «Ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει». Ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ τὸ «Κύριος» δι' ἑαυτὸν ἐν τῇ ἐννοίᾳ κυρίου ὀνόματος, τοῦτο βεβαίως εἶνε ὅλως ἐξαιρετικῆς σημασίας. Συμφώνως πρὸς τὸ Ἰωάν. 13: 13 ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς: «Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ». Τὸ «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ εἰς τὰ χείλη τῶν μαθητῶν καὶ λοιπῶν πιστῶν πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ἦτο συνήθως τίτλος τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, ἐνταῦθα εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ σαφῶς προσλαμβάνει οὐσιαστικώτερον καὶ βαθύτερον περιεχόμενον. Ὡς δὲ ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Διδάσκαλος ἐν ἀπολύτῳ καὶ μοναδικῇ ἐννοίᾳ (Ματθ. 23: 8), οὕτως εἶνε καὶ ὁ Κύριος ἐν ἀπολύτῳ καὶ μοναδικῇ ἐννοίᾳ (Α΄ Κορ. 8: 6). Πρβλ. καὶ τὴν Γιαχβικὴν ἔκφρασιν «Ἐγώ εἰμι», τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς ἐχρησιμοποίησεν ἐπίσης κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον (Ἰωάν. 13: 19).

Εἰς δύο περιπτώσεις ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἤτοι Ματθ. 28: 6(*)· Λουκ. 2: 11, τὸ «Κύριος» πρὸς δήλωσιν τοῦ Ἰησοῦ λέγεται ὑπὸ ἀγγέλου, ὡς τὸ «Κύριος ὁ Θεός» ἐν Λουκ. 1: 16. Ἐὰν δὲ τὰ Εὐαγγέλια εἶχον γραφῆ

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ὄνομα «ὁ Κύριος».

ἑβραϊστί, καθ' ὑμᾶς εἶνε πιθανώτατον, ὅτι τὸ «Κύριος» τοῦτο θὰ ἦτο Γιαχβέ. Συναφῶς πρὸς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὑπὸ τῶν δύο ἀνδρῶν - ἀγγέλων, οἵτινες ἐμήνυσαν εἰς τὰς μυροφόρους τὴν 'Ανάστασιν, κατὰ τὸ Λουκ. 24: 5 ὁ 'Ιησοῦς καλεῖται «ὁ Ζῶν», ὅπερ εἶνε συνώνυμον τοῦ Γιαχβέ. 'Ως πρὸς τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν, ἤτοι Λουκ. 2: 11, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον, τὰ συνδυαζόμενα ὀνόματα «Χριστὸς Κύριος», τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε κατηγορούμενα τοῦ «ἐστι» ἀλλ' ὑποκείμενα, ἀπαντοῦν ἀνάρθρως, διότι λαμβάνονται ὡς κύρια ὀνόματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐν τῇ 'Ελληνικῇ τὸ ἄρθρον δύναται νὰ παραλείπεται. Διὰ τῶν κυρίων δὲ τούτων ὀνομάτων προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ὁ τεχθεὶς «σωτήρ» οὗτος εἶνε «ὁ Μεσσίας ὁ Κύριος», ὁ γνωστὸς ἐκ τῶν προφητειῶν Μεσσίας καὶ ὁ γνωστὸς Κύριος, τουτέστιν ὁ Γιαχβέ, διότι ἄλλον Κύριον οἱ 'Εβραῖοι δὲν ἐγνώριζον.

Δεύτερον, εἰς τὰς φράσεις «ἄγγελος Κυρίου» καὶ «δόξα Κυρίου» τοῦ στίχ. 9 τὸ «Κύριος» ἀναμφισβητήτως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ».

Τρίτον, ὁ συνδυασμὸς «Χριστὸς Κύριος», ὅστις εἰς οὐδὲν ἕτερον χωρίον τῆς Βίβλου ἀπαντᾷ ἐκτὸς ἴσως τοῦ Θρήν. 4: 20 κατὰ τοὺς Ο΄, καθ' ἡμᾶς δέον νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὸ «Χριστὸς Κυρίου» τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ Λουκᾶ, στίχ. 26. Οἱ 'Εβραῖοι ἔλεγον «Χριστὸς Κυρίου» (מְשִׁיחַ יְהוָה), ὁ ἄγγελος λέγει «Χριστὸς Κύριος», ἵνα δείξῃ, ὅτι ὁ τεχθεὶς σωτὴρ δὲν εἶνε ἁπλῶς Χριστὸς Κυρίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ Γιαχβέ. Τὸ φαινόμενον εἶνε ὅμοιον πρὸς ἄλλα φαινόμενα, ὡς π.χ. τὸ ἐν Α΄ 'Ιωάν. 5: 20, καθ' ὃ ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἅμα ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ('Ιδὲ σελ. 35 - 36). Σημειωθήτω δέ, ὅτι εἰς τὴν γραφὴν «Χριστὸς Κύριος» τοῦ Θρήν. 4: 20 κατὰ τοὺς Ο΄ τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ».

Τέταρτον, ἐν Κολ. 3: 24, ἔνθα ἀπαντᾷ ὁ ἀντίστροφος τοῦ ἐν Λουκ. 2: 11 συνδυασμὸς «Κύριος Χριστός», τὸ «Κύριος» ἀσφαλῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ», ὡς ἐν τῇ φράσει «ἀπὸ Κυρίου» τοῦ αὐτοῦ στίχου, ἥτις εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὴν φράσιν «παρὰ Κυρίου» καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ συχνότατον ἑβραϊκὸν מֵאֵת יְהוָה (Ψαλμ. 23 (24): 5), καὶ ἐν τῇ φράσει «ἐν Κυρίῳ» τῶν προηγουμένων στίχ. 18 καὶ 20, ἥτις, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἴδομεν, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ συχνότατον ἑβραϊκὸν בַּיהוָה .

Πέμπτον, τὸ νὰ δεχθῇ τις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Λουκ. 2: 11, ὅτι ὁ ἄγγελος ἀναγγέλλει τὴν γέννησιν Χριστοῦ - Γιαχβέ, τοῦτο τόσον μόνον εἶνε παράδοξον ὅσον καὶ τὸ ὅτι κατὰ τὸ Λουκ. 1: 16 - 17 ἄγγελος ἐπίσης ἐμφανίζει τὸν 'Ιωάννην ὡς πρόδρομον προπορευόμενον «Κυρίου τοῦ Θεοῦ» τῶν 'Ισραηλιτῶν, ἤτοι τοῦ Javhe Elohim.

Ἀσχέτως τέλος πρὸς τὸ ζήτημα τῆς γλωσσικῆς ἀντιστοιχίας, διὰ τοῦ «Κύριος» εἰς τὰς περιπτώσεις Ματθ. 28: 6 καὶ Λουκ. 2: 11 ὁπωσδήποτε δηλοῦται ὁ Γιαχβέ, διότι οἱ ἄγγελοι δὲν γνωρίζουν ἄλλον Κύριον.

Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὸ θέμα ἡμῶν ἔχει τὸ 1ον κεφάλαιον τοῦ Λουκᾶ. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, παρὰ τὴν ἐν στίχ. 31 προαγγελίαν τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς, ὁ Μεσσίας δὲν καλεῖται δι' ἰδιαιτέρου καὶ προσωπικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «Κύριος», διὰ τοῦ ὁποίου καλεῖται ὁ Θεός. Καὶ ἐν μὲν τῷ στίχ. 43 τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Adon. Ἀλλ' ἐν τῷ στίχ. 17, ὅπου ἐπίσης πρόκειται περὶ τοῦ Μεσσίου, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve, ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 16. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν στίχ. 76, ὡς δεικνύει τὸ παράλληλον Μαλ. 3: 1 καὶ ἡ ἑβραϊκὴ ἔκφρασις «πρὸ προσώπου Κυρίου» (*), ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ «Κύριος» κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve, ὡς καὶ εἰς τὰς ὁμοίας ἐκφράσεις «ἀπὸ προσώπου Κυρίου», «ἐνώπιον Κυρίου», «ἐναντίον Κυρίου» κλπ.

Μετὰ τὰ Εὐαγγέλια ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν περιπτώσεων ἐν τοῖς ὑπολοίποις βιβλίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἐν Β' Τιμ. 4: 17 - 18 τὸ «Κύριος», ὅπερ ἀπαντᾷ δίς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve, διότι ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸν Ψαλμ. 21 (22), στίχ. 9 (8), 20 - 22 (19 - 21), 28 - 29 (27 - 28), ὅπου οἱ Ο' ἔχουν «Κύριος», τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἔχει τὸ Τετραγράμματον. Ὅτι δὲ «ὁ Κύριος» τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο δεικνύει ἀναμφισβητήτως ὁ προηγούμενος στίχ. 14, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ «τοῦ Κυρίου» ὡς μισθαποδότου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν στίχ. 8, ἔνθα ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ «τοῦ Κυρίου» ὡς μισθαποδότου καὶ περὶ «τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ», ἤτοι τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὸν ταὐτισμὸν «τοῦ Κυρίου» τοῦ ἐν λόγῳ ἀποστολικοῦ χωρίου μετὰ τοῦ Χριστοῦ πρβλ. ἐπίσης τὸ χωρίον τοῦτο πρὸς τὸ Πράξ. 26: 16 - 17, καθ' ὃ ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ὤφθη ἐν τῷ ὁράματι τῆς Δαμασκοῦ, θὰ ἐνεφανίζετο καὶ κατὰ τὸ μέλλον καὶ θὰ ἔσῳζε τὸν Ἀπόστολον ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Ὅπως ἐπίσης κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ὀνομάτων «Κύριος» καὶ «Θεός» ἐν χωρίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συνήθως τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve (Ἀριθ. 23: 8· Ψαλμ. 69 (70) : 1· Ἡσ. 35: 2 κλπ.), οὕτω δέον νὰ θεωρήσωμεν ὅτι συμβαίνει καὶ ἐν χωρίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐν τοῖς ὁποίοις ἀπαντᾷ τὸ σχῆμα Κύριος — Θεὸς ἢ Θεὸς — Κύριος. Τοι-

(*) Ὁ Nestle ἔχει «ἐνώπιον Κυρίου».

αὐτα χωρία, ἐν τοῖς ὁποίοις σαφῶς τὸ «Κύριος» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, ἐκτὸς ἄλλων εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς: Πράξ. 11: 23· 14: 22 - 23· 16: 14· Ρωμ. 10: 9· 14: 4 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· 14: 6· Α΄ Κορ. 4: 5· 6: 14· 12: 5 - 6· Β΄ Κορ. 8: 5· Ἐφ. 4: 5 - 6· Κολ. 3: 22 - 23 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· Α΄ Θεσ. 2: 15· Β΄ Θεσ. 2: 13· Β΄ Τιμ. 2: 24 - 25· Ἑβρ. 2: 3 - 4.

Εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν χωρίων ἀπαντᾷ περὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἄναρθρον «Κύριος», ἤτοι Λουκ. 1: 16, 17, 76· 2: 11· Πράξ. 11: 16 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· Ρωμ. 14: 6· Α΄ Κορ. 4: 4· 7: 22, 25· 16: 10· Κολ. 3: 24· Β΄ Θεσ. 2: 13· Ἰούδ. 14 κ.ἄ. Ἡ ἔλλειψις τοῦ ἄρθρου εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ «Κύριος» εἶνε κύριον ὄνομα, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ ἀπὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων τὸ ἄρθρον δύναται νὰ παραλείπεται. Ὑπενθυμίζουν δὲ αἱ περιπτώσεις αὗται τὸ συχνότατον παρὰ τοῖς Ο΄ ἄναρθρον «Κύριος», τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον. Ὁπωσδήποτε δὲ διὰ τοῦ ἀνάρθρου «Κύριος» δηλοῦται, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἐνάρθρου, ὁ γνωστὸς Κύριος, ὁ Γιαχβέ.

Πολλαὶ περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ «Κύριος» ἀπαντᾷ κατὰ δοτικήν, καί τινες, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ κατὰ γενικήν, ὁμοίας κατὰ μορφὴν καὶ νόημα περιπτώσεις τῶν Ο΄ ὑπενθυμίζουσαι, δημιουργοῦν τὴν ἰσχυροτάτην πεποίθησιν, ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας αἱ ἐν λόγῳ πτώσεις ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν לַיהוָה, ὅπερ περιέχει τὸ Τετραγράμματον καὶ μεταφράζεται «εἰς τὸν Κύριον» ἢ «τῷ Κυρίῳ» ἢ «τοῦ Κυρίου» (Ἐξόδ. 12: 11, 14· 32: 26). Ὡς εἰς πλέον χαρακτηριστικὴν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης παραπέμπομεν μόνον εἰς τὴν περικοπὴν Ρωμ. 14: 4 - 8. Ὅτι δὲ ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ «Κύριος» καλεῖται ὁ Χριστός, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ στίχ. 9, καὶ δὴ ἐκ τοῦ «ἵνα... κυριεύσῃ» (Κύριος — κυριεύειν).

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ «Κύριος» ἐπὶ Χριστοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον καὶ ἐν τῇ φράσει «εἶπεν ὁ Κύριος» (ἢ «ὁ Κύριος εἶπεν») ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων, 9: 5 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον, 10, 11, 15· 18: 9· 22: 10· 23: 11. Τοῦτο ὑποστηρίζομεν, διότι ἡ συχνοτάτη αὕτη φράσις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ σχεδὸν πάντοτε περιέχει τὸ Τετραγράμματον. Ἄλλωστε ἡ φράσις εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιπτώσεις τῶν Πράξεων ἀναφέρεται εἰς ἀποκαλύψεις τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ εἰς οὐρανόν, ἡ δὲ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν γνωρίζει ἄλλον Κύριον ὁμιλοῦντα ἐξ οὐρανοῦ εἰμὴ τὸν Γιαχβέ.

Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον καὶ ἐν τῇ φράσει τοῦ Πράξ. 13: 47 «οὕτω γὰρ

ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος», καθόσον ἡ συνήθης ἔκφρασις «ἐντέλλεσθαι Κύριον» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ σχεδὸν πάντοτε περιέχει τὸ Τετραγράμματον (Ἐξόδ. 7: 6, 10). Ὅτι δὲ «ὁ Κύριος» ἐν τῇ φράσει τῶν Πράξεων εἶνε ὁ Χριστός, εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 89 - 90). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν συναφῆ φράσιν τοῦ Β΄ Πέτρ. 3: 2 «τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου» (Πρβλ. Α΄ Κορ. 14: 37, «τοῦ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί»), καθόσον ἡ φράσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης «ἐντολὴ Κυρίου» (ἢ «ἐντολαὶ Κυρίου») περιέχει τὸ Τετραγράμματον, καὶ δὴ πάντοτε (Ἀριθ. 15: 39· Δευτ. 4: 2· Ἠσ. 22: 3· Ψαλμ. 18 (19) : 8).

Πιθανώτατον ἐπίσης εἶνε, ὅτι τὸ «Κύριος» περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις «ἀποστέλλειν Κύριον», Πράξ. 9: 17, «εἶναι Κύριον μετά τινος», Β΄ Θεσ. 3: 16· Β΄ Τιμ. 4: 22, καὶ «κατευθύνειν Κύριον», Β΄ Θεσ. 3: 5(*) (Πρβλ. Α΄ Θεσ. 3: 11). Αἱ ἐν λόγῳ τρεῖς ἐκφράσεις ἔχουν τὰς ὁμοίας αὐτῶν κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἔννοιαν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἰδὲ ἀντιστοίχως: Γεν. 19: 13· Ἐξόδ. 3: 15· Δ΄ Βασ. 2: 4 κ. ἄ. — Κριτ. 6: 12· Ρούθ 2: 4· Α΄ Βασ. 17: 37 κ. ἄ. — Β΄ Παρ. 17: 5· Παροιμ. 21: 2. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις καὶ τῶν τριῶν ἐκφράσεων περιέχεται τὸ Τετραγράμματον ἐκτὸς τῆς ἐν Ἠσ. 9: 8 περιπτώσεως τῆς πρώτης ἐκφράσεως, ὅπου περιέχεται τὸ Adonai.

Πρὸς τὸ Τετραγράμματον πιθανώτατα ἀντιστοιχεῖ τὸ «Κύριος» καὶ εἰς τὴν φράσιν τοῦ Α΄ Κορ. 15: 47 «ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ», κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διότι ἡ Γραφὴ ἕνα μόνον Κύριον ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς γνωρίζει (Α΄ Κορ. 8: 5 - 6), ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζεται κατὰ τὸν συνήθη εἰς τὴν Βίβλον παράδοξον τρόπον. Ἡ ἔννοια δηλαδὴ τῆς ἀποστολικῆς φράσεως εἶνε: Ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἶνε ὁ Θεός, ὁ Γιαχβέ. Καὶ εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἑβρ. 7: 14, «πρόδηλον ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν», τὸ «Κύριος», παρὰ τὸ «ἡμῶν», ἴσως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον, ὅπερ περιέχεται εἰς τὴν ὁμοίαν χριστολογικὴν φράσιν τοῦ Ἠσ. 60: 2, «ἐπὶ δὲ σὲ (τὴν Ἰερουσαλὴμ) φανήσεται (ἑβρ. ἀνατελεῖ) Κύριος».

Πρὸς τὸ Τετραγράμματον πιθανώτατα ἀντιστοιχεῖ τὸ «Κύριος» καὶ εἰς τὰς ἑπομένας ἐκφράσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης λόγῳ ὁμοίων κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἔννοιαν ἐκφράσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «Πιστεύειν τῷ Κυρίῳ» καὶ «πιστεύειν ἐπὶ τὸν Κύριον», Πράξ. 5: 14· 9: 42· 11: 17·

(*) Ὅτι «ὁ Κύριος» τῆς αὐτόθι ἐκφράσεως «κατευθύνειν Κύριον» εἶνε ὁ Χριστὸς εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 93).

16: 31· 18: 8. Πρβλ. Γεν. 15: 6· Ἐξόδ. 14: 31· Δ΄ Βασ. 17: 14 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις τὸ Ἑβραϊκὸν περιέχει τὸ Τετραγράμματον, ἐνῷ οἱ Ο΄ εἰς μὲν τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις ἔχουν τὸ «Θεός», εἰς δὲ τὴν τρίτην περίπτωσιν δὲν ἔχουν τὴν ἐν λόγῳ ἔκφρασιν. «Ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Κύριον», Πράξ. 9: 35· 11: 21. Πρβλ. Δευτ. 4: 30· Α΄ Βασ. 7: 3· Ὡσ. 6: 1· Ἠσ. 19: 22 κ. ἄ. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις περιέχεται τὸ Τετραγράμματον. «Ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον», Β΄ Τιμ. 2: 22. Πρβλ. Α΄ Βασ. 12: 17, 18· Ψαλμ. 13 (14) : 4· 17: 4, 7 (18: 3, 6) κ.ἄ. Πάντα περιέχουν τὸ θεῖον ὄνομα ἐκτὸς τοῦ Ἰὼβ 5: 8, ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος», τὸ δὲ Μασοριτικὸν El). «Δουλεύειν τῷ Κυρίῳ», Πράξ. 20: 19· Ρωμ. 12: 11· 16: 18· Ἐφ. 6: 7· Κολ. 3: 24. Πρβλ. Κριτ. 2: 7· Α΄ Βασ. 7: 4· Ψαλμ. 2: 11· 99 (100) : 2 κ.ἄ. Εἰς πάντα περιέχεται τὸ Τετραγράμματον. «Κολλᾶσθαι τῷ Κυρίῳ», Α΄ Κορ. 6: 17. Πρβλ. Δ΄ Βασ. 18: 6· Ἰησ. 23: 8· Δευτ. 4: 4 ἰδίᾳ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν. Ἡ ἔκφρασις ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ περιέχει τὸ Τετραγράμματον. «Ὁρκίζειν τὸν Κύριον», Α΄ Θεσ. 5: 27. Πρβλ. Γ΄ Βασ. 2: 42· Ψαλμ. 131 (132) : 2· Κριτ. 21: 7 κ. ἄ. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις περιέχεται τὸ ὄνομα Γιαχβέ. «Ἄδειν καὶ ψάλλειν τῷ Κυρίῳ», Ἐφ. 5: 19. Πρβλ. Κριτ. 5: 3· Ψαλμ. 26 (27) : 6. Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 104 - 105.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ φράσεων οἷαι: «Δόξα τοῦ Κυρίου», Β΄ Θεσ. 2: 14. Πρβλ. Ἐξόδ. 16: 7, 10· Β΄ Παρ. 7: 1, 2, 3· Ψαλμ. 103 (104) : 31· Ἠσ. 35: 2· 40: 5· 60: 1· Ἰεζ. 1: 28 κ.ἄ., πάντα περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον, ἐκτὸς τοῦ Ἰεζ. 8: 4 ὅπου, ἐνῷ οἱ Ο΄ ἔχουν «δόξα Κυρίου Θεοῦ», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «δόξα Θεοῦ». «Ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου», Α΄ Κορ. 5: 4. Πρβλ. Ἰησ. 4: 24 ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄· 5: 14. Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 104. «Τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου», Ἰούδ. 21. Πρβλ. Ψαλμ. 32 (33) : 5· 102 (103) : 17· 106 (107) : 43· Ἠσ. 63: 7 ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄· Θρήν. 3: 22, πάντα περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον. «Τράπεζα «Κυρίου», Α΄ Κορ. 10: 21. Πρβλ. Μαλ. 1: 7, ὅπου περιέχεται Jahve (Εἰς τὸ Μαλ. 1: 12 περιέχεται Adonai). «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου», Πράξ. 9: 31(*)· Β΄ Κορ. 5: 11(**). Πρβλ. Β΄ Παρ. 19: 9· Ψαλμ. 110 (111) : 10· Παροιμ. 1: 7· κ.ἄ., πάντα περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον, ἐκτὸς τοῦ Ἰὼβ 31: 23,

(*) Ὅτι «ὁ Κύριος» ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ δεικνύουν οἱ προηγούμενοι στίχ. 27 καὶ 28, ὅπου ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ ὄνομα.

(**) Τὴν ταὐτότητα «τοῦ Κυρίου» μετὰ τοῦ Χριστοῦ δεικνύουν κυρίως αἱ φράσεις «τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ», στίχ. 10, «τὸν φόβον τοῦ Κυρίου», στίχ. 11, ἐν συσχετισμῷ.

τὸ ὁποῖον ἐν τῷ Μασοριτικῷ διαφέρει τῶν Ο΄. «Δοῦλος Κυρίου», Β΄ Τιμ. 2: 24 (Πρβλ. Ἰακ. 1: 1). Πρβλ. Ἰησ. 24: 30 (29)· Κριτ. 2: 8· Δ΄ Βασ. 9: 7 κ.ἄ. Εἰς πάντα ἡ ἔκφρασις «δοῦλος Κυρίου» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑβρ. עֶבֶד יְהוָה. «Τὸ ἔργον (τοῦ) Κυρίου», Α΄ Κορ. 15: 58· 16: 10. Πρβλ. Ἀριθ. 8: 11 ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄· Κριτ. 2: 7· Ἱερ. 31 (48) : 10 κ. ἄ., πάντα περιέχοντα τὸ θεῖον ὄνομα.

Ἐπίσης, «Ἐνώπιον (τοῦ) Κυρίου», Β΄ Κορ. 8: 21 (διὰ τὴν ταὐτότητα τοῦ «Κυρίου» μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἰδὲ στίχ. 5 καὶ 9)· Α΄ Τιμ. 5: 21 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· Β΄ Τιμ. 2: 14 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον (διὰ τὴν ταὐτότητα τοῦ «Κυρίου» μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἰδὲ στίχ. 19 καὶ 22)· Β΄ Τιμ. 4: 1 ἐπίσης κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον. Πρβλ. Λευϊτ. 4: 18· Δευτ. 16: 16 καὶ πλεῖστα ἄλλα, πάντα σχεδὸν περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον. Σημειωτέον, ὅτι τὸ Β΄ Κορ. 8: 21 εἶνε ἀπήχησις τοῦ Παροιμ. 3: 4 κατὰ τοὺς Ο΄. Ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης, ὅτι ἡ φράσις «Ἐνώπιον (τοῦ) Κυρίου» προϋποθέτει τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἰδίωμα μόνον τοῦ Γιαχβέ, ἀποδεικνυομένου καὶ οὕτως, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ. «Πρὸ προσώπου Κυρίου», Λουκ. 1: 76. Πρβλ. Ἠσ. 4: 5 κατὰ τοὺς Ο΄· Ψαλμ. 95 (96) : 13· Μαλ. 3: 14· Ἰεζ. 41: 22, περιέχοντα τὸ θεῖον ὄνομα. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου», Β΄ Θεσ. 1: 9. Πρβλ. Γεν. 3: 8· Κριτ. 5: 5· Ψαλμ. 96 (97) : 5 κ.ἄ., πάντα σχεδὸν περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν Ψαλμ. 96 (97): 5, ὡς ἀποδεικνύει ἡ παράθεσις τοῦ στίχ. 7 ἐν Ἑβρ. 1: 6, πρόκειται περὶ τοῦ Υἱοῦ. «Παρὰ τοῦ Κυρίου», Πράξ. 20: 24· Ἐφ. 6: 8· (ἡ ταὐτότης «τοῦ Κυρίου» μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν φράσεων τῶν στίχ. 6 καὶ 7 «ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ», «δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ»). Πρβλ. Γεν. 24: 50· Λευϊτ. 9: 24· Ἀριθ. 11: 1 καὶ πλεῖστα ἄλλα, πάντα σχεδὸν περιέχοντα τὸ Τετραγράμματον. «Ἀπὸ (τοῦ) Κυρίου», Α΄ Κορ. 11: 23· Β΄ Κορ. 5: 6 (ὅτι «Κύριος» εἶνε ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύουν οἱ στίχ. 8 - 11)· Κολ. 3: 24. Πρβλ. τὴν ὁμοίαν ἔκφρασιν «παρὰ Κυρίου» ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ «ἀπὸ Κυρίου» ἐν Ἠσ. 22: 16, 18, 19.

Εἰς τὰς συνωνύμους φράσεις «Εἷς Κύριος» τοῦ Ἐφ. 4: 5 καὶ «Ὁ αὐτὸς Κύριος» τοῦ Α΄ Κορ. 12: 5 τὸ «Κύριος» κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον. Πρβλ. Δευτ. 6: 4· Ζαχ. 14: 9. Τὸ αὐτὸ λεκτέον διὰ τὸ «Κύριος», ὅταν τοῦτο εἶνε παράθεσις, ὡς ἐν Β΄ Κορ. 4: 5· Κολ. 2: 6. Πρβλ. Ἠσ. 22: 22· Ἠσ. 40: 28· 51: 22, καὶ τὰ τρία κατὰ τὸ Μασοριτικόν· Ἱερ. 17: 13 κατὰ τοὺς Ο΄. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ὡς παράθεσις τίθεται τὸ Jahve, ἐκτὸς τῆς ἐν Ἀμ. 5: 16 περιπτώσεως, ὅπου τίθεται τὸ Adonai. Ὁπωσδήποτε ὅμως τὸ παραθετικὸν «Κύριος» δηλοῖ πάντοτε τὸν Γιαχβέ. Ἐπίσης τὸ αὐτὸ λεκτέον διὰ τὴν

ἐν Β΄ Κορ. 8: 19· Α΄ Θεσ. 4: 16· Β΄ Θεσ. 3: 16, ἴσως δὲ καὶ 2: 16 ἐμφατικὴν φράσιν «αὐτὸς ὁ Κύριος». Πρβλ. Ἠσ. 22: 23 κατὰ τὸ Μασοριτικόν· Α΄ Παρ. 16: 14· Ψαλμ. 104 (105): 7· Ἠσ. 3: 14 κατὰ τοὺς Ο΄ (Πρβλ. καὶ Ἠσ. 63: 9 κατὰ τοὺς Ο΄). Ἐξαίρεσις εἶνε τὸ Ἠσ. 7: 14, «Κύριος αὐτός», ὅπου τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Adonai.

Πολλάκις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ τὸ διπλοῦν ὄνομα «Κύριος Ἰησοῦς» (Λουκ. 24: 3· Α΄ Κορ. 11: 23· Ἐφ. 1: 15 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἂν μὴ δὲ πάντοτε, εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ «Κύριος» ἐν τῷ διπλῷ τούτῳ ὀνόματι ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve. Ὑπὲρ τούτου ἐπικαλούμεθα: Πρῶτον τὸ Ρωμ. 10: 9 («Κύριον Ἰησοῦν») ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ 10: 13, ὅπου τὸ «Κύριος» εἶνε μετάφρασις τοῦ Τετραγραμμάτου. Δεύτερον τὰς φράσεις «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», Α΄ Κορ. 5: 5· «οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», Πράξ. 20: 35· «τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», Πράξ. 19: 13· «ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ», Ρωμ. 14: 14· «διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», Α΄ Θεσ. 4: 2. Εἰς τὰς φράσεις ταύτας περιέχονται στερεότυποι ἑβραϊκαὶ ἐκφράσεις («ἡμέρα Κυρίου», «λόγος Κυρίου» κλπ.), περιέχουσαι τὸ Τετραγράμματον, ὡς ἤδη εἴδομεν ἐν σχετικαῖς παραγράφοις τοῦ Α΄ Κεφαλαίου. Τρίτον τὸ ἐν Β΄ Κορ. 3: 18 ἀνάλογον διπλοῦν ὄνομα «Κύριον Πνεῦμα», ὅπου τὸ «Κύριον» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve, ὡς τὸ «Κύριος» ἐν τῇ παλαιοδιαθηκικῇ φρασιολογίᾳ τοῦ στίχ. 16 (Ἐξόδ. 34: 34) καὶ ἐν τῇ φράσει τοῦ στίχ. 17 «Πνεῦμα Κυρίου», καθόσον ὁ τρίτος τῆς Θεότητος παρουσιάζεται ὡς «τὸ Πνεῦμα Κυρίου» καὶ ἅμα ὡς αὐτὸς «ὁ Κύριος». Ἡ Γραφὴ δηλονότι γνωρίζει Jahve Πατέρα, Javhe Υἱὸν καὶ Jahve Πνεῦμα, καὶ χρησιμοποιεῖ τρεῖς ὅμοια ὀνόματα, «Κύριος Θεός», «Κύριος Ἰησοῦς» καὶ «Κύριον Πνεῦμα». Ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τοῦ ὀνόματος «Κύριος Ἰησοῦς» ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ πληρεστέρου «Κύριος Ἰησοῦς Χριστός», ὅπερ ἐπίσης ἀπαντᾷ πολλάκις (Πράξ. 11: 17· Ρωμ. 13: 14· Φιλιπ. 3: 20 καὶ ἀλλαχοῦ), καὶ περὶ τοῦ πληρεστάτου «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός», ὅπερ ἀπαντᾷ πλειστάκις (Ρωμ. 5: 1· Α΄ Κορ. 1: 2, 7, 8, 10· Γαλ. 6: 18 καὶ ἀλλαχοῦ). Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῇ μορφῇ «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός» τὸ «Κύριος», καίτοι ἀκολουθεῖ τὸ «ἡμῶν», δύναται ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ Τετραγράμματον, δεικνύει τὸ Β΄ Θεσ. 1: 12 ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ Ἠσ. 66: 5.

Συναφῶς τὰ ἐπίθετα «κυριακὸν (δεῖπνον)», Α΄ Κορ. 11: 20, καὶ «κυριακὴ (ἡμέρα)», Ἀποκ. 1: 10, δὲν εἶνε δυνατόν, εἰμὴ νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ «Κύριος» ἐν τῇ ἐννοίᾳ κυρίου καὶ προσωπικοῦ ὀνόματος, τουτέστι τοῦ ὀνόματος Jahve. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀντιστοίχου πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν יְהוָה יוֹם φράσεως «ἡμέρα Κυρίου» (ὅθεν «κυριακὴ ἡμέρα»), πρὸς ἣν ἀνάλογος ἡ φράσις «δεῖπνον Κυρίου» (ὅθεν «κυριακὸν

δεῖπνον»). «Κυριακὸν δεῖπνον» δηλαδὴ σημαίνει «Γιαχβικὸν δεῖπνον» καὶ «κυριακὴ ἡμέρα» σημαίνει «Γιαχβικὴ ἡμέρα». Ὡς πρὸς τὴν «κυριακήν» ἄλλωστε καὶ ἡ καθιέρωσις αὐτῆς ἀντὶ τοῦ σαββάτου ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴν ἀπήτει ἡ περὶ σαββάτου τετάρτη ἐντολή.

Τέλος καὶ ἀπὸ στατιστικῆς πλευρᾶς, δεδομένου ὅτι τὸ «Κύριος» ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Jahve, τὸ αὐτὸ δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὅμως τὸ «Κύριος» ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, ἐνῷ εἰς τὸν Πατέρα ἀναφέρεται κυρίως τὸ «Θεός». Οὕτως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ ἰσχυρότερον ὄνομα Κύριος ἤτοι Jahve χρησιμοποιεῖται μᾶλλον περὶ τοῦ Υἱοῦ ἢ περὶ τοῦ Πατρός.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ «Κύριος» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Adon ἐὰν ἀφορμηθῶμεν, δεδομένου ὅτι κατ' ἄλλα μὲν χωρία «ὁ Κύριος ἡμῶν» εἶνε ὁ Javhe (Ψαλμ. 8: 2 (1)· Τωβ. 13: 4, κατ' ἄλλα δὲ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς (Ρωμ. 1: 4· Β΄ Πέτρ. 1: 2), καὶ δεδομένου ἐπίσης, ὅτι διὰ μὲν τὸν κόσμον ὑπάρχουν «κύριοι πολλοί», δι' ἡμᾶς δὲ τοὺς πιστοὺς «εἷς Κύριος» ὑπάρχει, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, παντὸς ἄλλου ἀποκλειομένου (Α΄ Κορ. 8: 5 - 6), κατ' ἀνάγκην Jahve καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν οὐσίαν εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτός. Τὸ Πράξ. 2: 36, καθ' ὃ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν Ἰησοῦν «Κύριον», ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο καὶ ὡς ἄνθρωπος ὅ,τι ἦτο ὡς Θεός.

Ἐπὶ πλέον τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ ἀποδεικνύει καὶ ἡ πρόταξις τοῦ «Κύριος» εἰς τὰ ὀνόματα αὐτοῦ, ὥστε νὰ σχηματίζωνται τὰ πολλαπλᾶ ὀνόματα Κύριος Ἰησοῦς, Κύριος Χριστὸς καὶ Κύριος (ἡμῶν) Ἰησοῦς Χριστός, διότι ἐν τῇ Γραφῇ ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ «Κύριος» γίνεται προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ παρ' ἐθνικοῖς δὲ τὸ «Κύριος» προετάσσετο τῶν ὀνομάτων θεῶν καὶ θεοποιηθέντων αὐτοκρατόρων (Κύριος Σέραπις, Κύριος Νέρων κλπ.). Διὰ τοῦτο οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ προετίμων ν' ἀποθάνουν ἢ νὰ εἴπουν «Κύριος Καῖσαρ».

Ἰσχυρότατον τέλος ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶνε καὶ ὅτι οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης χρησιμοποιοῦν τὸ «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀδιακρίτως, ὥστε μάλιστα νὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, εἰς ἄλλας μὲν ἐκ τῶν ὁποίων εἶνε δύσκολον, εἰς ἄλλας δὲ ἀδύνατον νὰ κρίνωμεν ποῦ ἀναφέρεται τὸ «Κύριος», εἰς τὸν Θεὸν δηλαδὴ ἢ εἰς τὸν Χριστόν; Κλασσικὴ περίπτωσις χρησιμοποιήσεως τοῦ «Κύριος» ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀδιακρίτως εἶνε τὸ Ἰακ. 5: 7 - 15. Περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶνε δύσκολον ἢ ἀδύνατον νὰ κρίνωμεν μετὰ βεβαιότητος ποῦ ἀναφέρεται τὸ «Κύριος»,

εἶνε π.χ. τὸ Α΄ Θεσ. 4: 6 καὶ τὸ Ἀποκ.14: 7. Τοιαῦται περιπτώσεις δημιουργοῦν πρόβλημα, τοῦ ὁποίου μόνη λύσις εἶνε, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων Θεὸς καὶ Χριστὸς εἶνε ἓν κατ' οὐσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ ΕΠΙ Τῌ ΒΑΣΕΙ ΥΠΑΙΝΙΓΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΩΝ

Ὁ ζῶν

Κατὰ τὸ Ἐξόδ. 3: 14 ὁ Θεός, ὡς εἴδομεν, φέρει τὸ προσωπικὸν καὶ ἀκοινώνητον ὄνομα «ὁ ὤν».

Πρὸς τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε συνώνυμον τὸ ἐν Γεν. 16: 14 κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ «ὁ ζῶν» (לַחַי = τῷ ζῶντι). Ἂν δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν Ἀριθ. 14: 21 κατὰ τοὺς Ο΄ «ζῶ ἐγὼ καὶ ζῶν τὸ ὄνομά μου» δὲν ἔχῃ τὴν ἔννοιαν «ζῶ ἐγὼ καὶ ζῇ τὸ ὄνομά μου», ἀλλὰ «ζῶ ἐγὼ καὶ τὸ ὄνομά μου εἶνε "(ὁ) ζῶν"», τότε καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὸ «ζῶν» τίθεται ὡς ὄνομα.

Συναφῆ δὲ πρὸς τὸ ὄνομα «ὁ ζῶν» εἶνε ἡ γνωστὴ ὅρκειος καὶ ἰσχυροτάτη ἔκφρασις τοῦ Θεοῦ «ζῶ ἐγώ» (Ἀριθ. 14: 21· Δευτ. 32: 40· Ἰεζ. 5: 11 κ. ἄ.), ἡ γνωστὴ ὁμοία ἔκφρασις τῶν ἀνθρώπων «ζῇ Κύριος» ἢ «ζῇ ὁ Θεός» (Α΄ Βασ. 14: 39· Ἱερ. 4: 2· Ἰὼβ 27: 2 κ.ἄ.) καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Θεοῦ ὡς «ζῶντος» ἢ «τοῦ ζῶντος» (Δ΄ Βασ. 19: 4· Ψαλμ. 41: 3 (42: 2)· Δαν. 6: 26 κ.ἄ.).

Ὁ Θεὸς εἶνε ἡ αὐτοζωὴ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς.

Ἀλλ' ὅπως κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Θεὸς εἶνε ἡ αὐτοζωὴ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς καὶ ὀνομάζεται «ὁ ζῶν», οὕτω κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶνε καὶ ὀνομάζεται ὁ Χριστός.

Κατὰ τὸ προοίμιον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἐν τῷ Θεῷ Λόγῳ «ζωὴ ἦν» (1: 4). Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Α΄ Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ Υἱῷ δὲν ὑπῆρχεν ἁπλῶς ζωή, ἀλλ' ὁ Υἱὸς ἦτο αὐτὴ ἡ ζωή, ἡ ἐξ ἀρχῆς ζωή, «ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος, ἥτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν» (1: 2). Εἰς τὸ 5: 12 τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς ὁ Ἰωάννης τονίζει, ὅτι «ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν ἔχει τὴν ζωήν». Εἰς τὸ Κολ. 3: 4 ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε «ἡ ζωὴ ἡμῶν». Εἰς δὲ τὸ Πράξ. 3: 15 ὁ Πέτρος χαρακτηρίζει τὸν Χριστὸν ὡς «τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς».

Αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἄρτου τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντος παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς τὸν χορηγὸν καὶ συντηρητὴν τῆς ζωῆς καὶ ἅμα ὡς αὐτὴν τὴν ζωήν, καθόσον εἶνε ὄχι μόνον «ὁ ἄρτος

τῆς ζωῆς» (Ἰωάν. 6: 35, 48), ἀλλὰ καὶ «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν» (Αὐτόθι 6: 51. Πρβλ. «ὁ ἄρτος ὁ ἀληθινός», 6: 32). Ῥητῶς ἐπίσης καὶ ἐμφατικῶς διακηρύσσει, ὅτι αὐτὸς εἶνε «ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή» (Αὐτόθι 11: 25), πάλιν δέ, ὅτι αὐτὸς εἶνε «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή» (Αὐτόθι 14: 6). Δὲν λέγει ἁπλῶς, ὅτι δίδει ἢ ὅτι ἔχει ζωήν, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἡ ζωή.

Ἐν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει, 1: 18, ὁ Ἰησοῦς διακηρύσσει: «Ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ζ ῶ ν, καὶ ἐγενόμην νεκρός, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Κατὰ τὴν διακήρυξιν αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς εἶνε καὶ ὀνομάζεται «ὁ ζῶν», ἀπολύτως, ὅπως ὁ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Ἡ δὲ τελευταία φράσις, «καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν (σελ. 143), δὲν σημαίνει, «ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν θὰ ζῶ πλέον αἰωνίως», ἀλλ' ἐκφράζει τὸ ἑξῆς παράδοξον: «Ἐγενόμην νεκρός, καὶ ὅμως εἶμαι ζῶν πάντοτε, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπέθανον!». Ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Θεὸς οὐδέποτε ἀπέθανεν. Διὸ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν σημεῖον περὶ τῆς αὐθεντίας καὶ ἐξουσίας αὐτοῦ, ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν: «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν» (Ἰωάν. 2: 19). Θανατώσατε δηλαδὴ τὸ σῶμά μου, τὸ ὁποῖον εἶνε ναὸς τῆς Θεότητος (Πρβλ. Κολ. 2: 9)· καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστήσω αὐτό. Δὲν εἶπεν ὅτι θὰ ἀνίστα αὐτὸ ὁ Θεός, ἀλλ' εἶπε παραδόξως ὅτι αὐτὸς θὰ ἀνίστα αὐτό. Οὕτως ὁ Ἰησοῦς διεκήρυξεν ἐμμέσως τὴν Θεότητα αὐτοῦ. Εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: Δὲν εἶμαι ἁπλῶς ἄνθρωπος· εἶμαι καὶ Θεός. Θέλετε ἀπόδειξιν περὶ αὐτοῦ; Ἰδού· Θανατώσατέ με. Ὡς ἄνθρωπον μόνον θὰ μὲ θανατώσετε. Ὡς Θεὸς θὰ παραμείνω ἀθάνατος. Καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν διὰ τῆς παντοδυναμίας μου θὰ ἀναστήσω τὸ σῶμά μου.

Τοιαῦται μεγάλαι καὶ παράδοξοι διακηρύξεις οὐδέποτε θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὴν διάνοιαν κοινοῦ ἀνθρώπου, οὔτε σώου τὰς φρένας· ἀλλ' οὔτε παράφρονος. Τοιαῦται διακηρύξεις εἶνε ἀδιανόητοι καὶ ἀνεπινόητοι. Ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει ὡς ὡμίλει, διότι εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι ἦτο Θεός, αὐτὸς ὁ Γιαχβέ· ὁ ὢν καὶ ὁ ζῶν.

Διὰ τοῦ ὀνόματος «ὁ ζῶν» διεκηρύχθη ὁ Ἰησοῦς καὶ ὑπὸ τῶν δύο μηνυτῶν τῆς Ἀναστάσεως ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι εἶπον πρὸς τὰς μυροφόρους: «Τί ζητεῖτε τ ὸ ν ζ ῶ ν τ α μετὰ τῶν νεκρῶν;» (Λουκ. 24: 5). Καὶ ὁ λόγος οὗτος περιέχει τὸ στοιχεῖον τοῦ παραδόξου. Δὲν σημαίνει· «Τί ζητεῖτε μετὰ τῶν νεκρῶν ἐκεῖνον, ὅστις ἤδη ἀνέστη καὶ ζῇ;», ἀλλὰ σημαίνει, «Τί ζητεῖτε μετὰ τῶν νεκρῶν ἐκεῖνον, ὅστις εἶνε καὶ ὀνομάζεται ὁ ζῶν;».

Ὡς τονίζει ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν προτελευταῖον στίχον τῆς Α΄ Κα-

θολικῆς Ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, «οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος».

Ὁ Ἰησοῦς εἶνε τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος καὶ τῆς ζωῆς.

Ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν

Ὁ προφήτης Δανιήλ, τὸ θεῖον κριτήριον δραματισθείς, ἐν κεφ. 7, στίχ. 9 τοῦ βιβλίου αὐτοῦ λέγει: «Ἐθεώρουν ἕως ὅτου οἱ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν».

Ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν· ὅστις ἐκάθητο ὡς κριτής, εἶνε προφανῶς ὁ Γιαχβέ. Ἡ ὀνομασία «παλαιὸς τῶν ἡμερῶν», ἥτις ἐπαναλαμβάνεται ἐν στίχ. 13 καὶ κατὰ γράμμα σημαίνει τὸν ἀρχαῖον κατὰ τὰς ἡμέρας, τὸν μέγαν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἐκφράζει τὴν αἰωνιότητα ἢ μᾶλλον τὸ προαιώνιον τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ «ὡσεὶ ἔριον καθαρόν», ἤτοι πάλλευκος, θρὶξ τῆς κεφαλῆς δὲν συμβολίζει· ὥς τινες νομίζουν, τὴν καθαρότητα καὶ ἁγιότητα ἢ τὴν λαμπρότητα καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ. Τοιαύτην συμβολικὴν σημασίαν ἔχει τὸ «ὡσεὶ χιών» πάλλευκον ἔνδυμα. Ἡ πάλλευκος κόμη, φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς βαθείας γεροντικῆς ἡλικίας καὶ τὸ κυριώτερον σημεῖον, ἐξ οὗ ὁ προφήτης ἀντελήφθη τὸν ἀνθρωπομορφικῶς ἐν τῷ ὁράματι ἐμφανισθέντα Θεὸν ὡς παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, ἤτοι γέροντα· συμβολίζει τὸ προαιώνιον τοῦ Θεοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καθόσον ἡ πολιὰ συνδέεται πρὸς τὴν πολυπειρίαν καὶ φρόνησιν (Σοφ. Σειρ. 25: 4 - 6· Σοφ. Σολ. 4: 9), καὶ τὸ σεβάσμιον αὐτοῦ.

Ὡς παλαιὸν τῶν ἡμερῶν ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἐν Ἀποκ. 1: 14 περιγράφει τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Παραθέτομεν τὸ σχετικὸν σημεῖον μετὰ τῆς συναφείας αὐτοῦ: «Καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου, ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν· ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡς ἔριον λευκόν, ὡς χιών, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός· καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν» (στίχ. 12 - 15).

Ἡ περιγραφὴ «ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες (σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν) λευκαὶ ὡς ἔριον λευκόν· ὡς χιών», εἶνε σαφὴς ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν ὁμοίαν περιγραφὴν ἐν Δαν. 7: 9, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι καὶ ἡ «χιών», ἥτις ἐν τῷ προφητικῷ χωρίῳ συνδέεται πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ ἐν-

δύματος τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, ἐν τῷ ἀποστολικῷ χωρίῳ συνδέεται πρὸς τὸ χρῶμα τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ. Σημειωτέον δέ· ὅτι καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς παρατεθείσης περικοπῆς τῆς Ἀποκαλύψεως εἶνε ἐπίσης ὑπαινιγμοὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ (Πρὸς τὸ «ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου» πρβλ. Δαν. 7: 13· Πρὸς τὰ «περιεζωσμένον ζώνην χρυσῆν», «καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός»· «καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ» πρβλ. Δαν. 10: 5, 6). Ὁπωσδήποτε ὁ Ἰωάννης περιγράφει τὸν Ἰησοῦν καθὼς ὁ Δανιὴλ τὸν Γιαχβέ, ἤτοι ὡς τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν.

Ἄρα Ἰησοῦς καὶ Γιαχβὲ κατ' οὐσίαν ταυτίζονται.

Σχετικῶς δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ διδάσκεται ἡ ἀπ' ἀρχῆς ἢ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἢ πρὸ τοῦ αἰῶνος γέννησις ἢ ὕπαρξις τῆς Σοφίας ἢ τοῦ Μεσσίου. Ἰδὲ Παροιμ. 8: 22 καὶ ἑξῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν· Σοφ. Σειρ. 24: 9· Μιχ. 5: 1(2). Τὰ περὶ κτίσεως τῆς Σοφίας ἐν τοῖς δύο πρώτοις ἐκ τῶν χωρίων τούτων («Κύριος ἔκτισέ με»· «πρὸ τοῦ αἰῶνος... ἔκτισέ με») εἴρηνται ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ Πατὴρ ἔδωκεν ὕπαρξιν εἰς τὴν Σοφίαν, καὶ ὄχι ἐν τῇ εἰδικῇ ἐννοίᾳ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς δημιουργίας. Πλείονα σχετικῶς ἰδὲ ἐν ἑπομένῃ παραγράφῳ τοῦ παρόντος Κεφαλαίου περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς πηγῆς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως. Περὶ τοῦ τρίτου δὲ χωρίου, ἤτοι Μιχ. 5: 1(2), γίνεται εἰδικὸς λόγος ἐν οἰκείῳ τόπῳ τοῦ Δ' Κεφαλαίου.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ προαιώνιον τοῦ Υἱοῦ διακηρύσσεται κατὰ τρόπον πλέον σαφῆ καὶ μεγαλήγορον καὶ ἐντελῶς ἀναμφισβήτητον. Οὕτω κατὰ τὸ Ἰωάν. 1: 1 «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», τῆς ἐμφάσεως πιπτούσης ἐπὶ τῆς φράσεως «Ἐν ἀρχῇ». Κατὰ τὸν ἑπόμενον στίχ. 2 «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν»· τῆς ἐμφάσεως τώρα πιπτούσης ἐπὶ τοῦ «Οὗτος». Ὁμοίως ἐν Α' Ἰωάν. 1: 1 ὁ Υἱὸς χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὑπάρχον, «Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς». Ἐν δὲ τοῖς χωρίοις Α' Ἰωάν. 2:13, 14 ὀνομάζεται «Ὁ ἀπ' ἀρχῆς». Τὸ προαιώνιον τοῦ Υἱοῦ γίνεται ὄνομα αὐτοῦ. Κατ' ἄλλα ἐδάφια ἐπίσης ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε «πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι» παρὰ τῷ Θεῷ Πατρὶ (Ἰωάν. 17: 5), «πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Αὐτόθι 17: 24)· «πρὸ πάντων» τῶν κτισμάτων (Κολ. 1: 17), ὢν «πρωτότοκος (οὐχὶ πρωτόκτιστος) πάσης κτίσεως» (Αὐτόθι 1: 15) καὶ «ἡ ἀρχὴ (οὐχὶ ἡ ἀπαρχή) τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ» (Ἀποκ. 3: 14), τουτέστιν ἡ δημιουργικὴ ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος. Ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πρὸ τῶν αἰώνων· ἅτε τῶν αἰώνων δημιουργηθέντων δι' αὐτοῦ (Ἑβρ. 1: 2). Τέλος τὸ προαιώνιον ἢ ἄναρχον τοῦ Υἱοῦ ἀποδεικνύει κατὰ τρόπον ἐντελῶς σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητον τὸ ἐν Ἑβρ. 7: 3 «μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων». Τοῦτο, ὅπερ ἰσχύει φαινομενικῶς περὶ τοῦ

Μελχισεδὲκ ὡς τύπου, ἰσχύει πραγματικῶς περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἀντιτύπου.

Ἡ ἔννοια τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν προκειμένου περὶ τοῦ Χριστοῦ κατ' οὐσίαν περιέχεται καὶ εἰς πάσας τὰς ἐκφράσεις περὶ τῆς αἰωνιότητος αὐτοῦ, περὶ ὧν ἰδὲ τὴν ἀκόλουθον παράγραφον.

Ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος

Εἰς δύο χωρία τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· Ἠσ. 44: 6 καὶ 48: 12, ὁ Γιαχβὲ ὁρίζει ἑαυτὸν ὡς τὸν πρῶτον καὶ τὸν ἔσχατον, τουτέστι τὸν αἰώνιον. Παραθέτομεν τὰ χωρία κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν: «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὁ λυτρωτὴς αὐτοῦ, ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· Ἐγὼ ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ ἔσχατος· καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός». «Ἄκουσόν μου, Ἰακὼβ καὶ Ἰσραήλ, ὃν ἐγὼ ἐκάλεσα· ἐγὼ αὐτός (εἰμι)· ἐγὼ ὁ πρῶτος, ἐγὼ καὶ ὁ ἔσχατος». Πρβλ. Ο΄. Ἄξιον παρατηρήσεως τὸ ἐπαναλαμβανόμενον ἐμφατικὸν «Ἐγώ». Δι' αὐτοῦ ἡ προσωνυμία «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Γιαχβέ. Ἐπίσης ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἡ συσχέτισις τοῦ «Ἐγὼ ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ ἔσχατος» πρὸς τὸ εὐθὺς κατόπιν «καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός» δεικνύει, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ προσωνυμία χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸ «Θεός». Ὁμοίως ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ἡ συσχέτισις τοῦ «ἐγὼ αὐτός (εἰμι)» πρὸς τὸ εὐθὺς κατόπιν «ἐγὼ ὁ πρῶτος, ἐγὼ καὶ ὁ ἔσχατος» δεικνύει, ὅτι ἡ προσωνυμία αὕτη ἀπαντᾷ ἐπίσης συνωνύμως πρὸς τὸ ἀπολύτως κείμενον «ἐγὼ αὐτός (εἰμι)»· ἤ, ὡς θὰ εἶχον οἱ Ο΄, «ἐγώ εἰμι», ὅπερ πάλιν εἶνε συνώνυμον πρὸς τὸ ὄνομα Γιαχβέ, ὁ Ὤν, ὡς ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ εἴδομεν (σελ. 39 - 40). Ἰδὲ ἐπίσης τὸ Ἠσ. 41: 4· ὅπερ κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει: «Ἐγὼ Γιαχβέ, ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ τῶν ἐσχάτων· ἐγὼ αὐτός (εἰμι)». Πρβλ. Ο΄.

Ἡ προσωνυμία «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» ἀπαντᾷ τρὶς καὶ εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης· τὴν Ἀποκάλυψιν. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς δὲ περιπτώσεις αὐτὸς ὁ Χριστὸς χρησιμοποιεῖ τὴν προσωνυμίαν ταύτην δι' ἑαυτόν. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν, 1:17, λέγει: «Μὴ φοβοῦ· ἐγώ εἰμι ὁ π ρ ῶ τ ο ς κ α ὶ ὁ ἔ σ χ α τ ο ς καὶ ὁ ζῶν». Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς οὐ μόνον οἰκειοποιεῖται τὴν ἐν Ἠσ. 44: 6, ὡς καὶ 48: 12, προσωνυμίαν τοῦ Γιαχβέ, ἀλλὰ καὶ τὸ «Μὴ φοβοῦ» ἴσως λαμβάνει ἐξ ὀλίγον προηγουμένου λόγου τοῦ Γιαχβὲ ἐν Ἠσ. 44: 2. Συναφῶς ἐπίσης ὁ Χριστὸς οἰκειοποιεῖται τὴν ὀνομασίαν τοῦ Γιαχβὲ «ὁ ζῶν». Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν· 2: 8, λέγει περὶ ἑαυτοῦ: «Τάδε λέγει

ὁ π ρ ῶ τ ο ς κ α ὶ ὁ ἔ σ χ α τ ο ς». Ἐνταῦθα ἐκ τῆς συναφείας τῆς προσωνυμίας ἀξία παρατηρήσεως ἡ φράσις «Τάδε λέγει». Αὕτη εἶνε συνηθεστάτη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ σχεδὸν πάντοτε χρησιμοποιεῖται περὶ τοῦ Γιαχβέ. Κατὰ τὴν τρίτην περίπτωσιν, 22: 13, μετὰ τοῦ προηγουμένου στίχ. 12, ὁ Ἰησοῦς διακηρύσσει: «Ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται αὐτοῦ. Ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ π ρ ῶ τ ο ς κ α ὶ ὁ ἔ σ χ α τ ο ς, ἀρχὴ καὶ τέλος». Δέον ἐνταῦθα νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι πρὸς τὴν προσωνυμίαν «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» αἱ δύο ἄλλαι προσωνυμίαι, «τὸ Α καὶ τὸ Ω», «ἀρχὴ καὶ τέλος», χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Ἡ δὲ συσσώρευσις τριῶν συνωνύμων προσωνυμιῶν γίνεται πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἐκφραζομένης ὑπ' αὐτῶν ἐννοίας. Ἐκ τῆς συναφείας ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης, ὅτι ἐν στίχ. 12 ὁ Ἰησοῦς δι' ἑαυτὸν χρησιμοποιεῖ λόγους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Γιαχβὲ ὡς μισθαποδότου (Ἰδὲ ἰδίᾳ τὸ Ἡσ. 40: 10).

Ἐπὶ πλέον, ὡς «τὸ Α καὶ τὸ Ω» διακηρύσσει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐν Ἀποκ. 1: 8· ἔνθα ἐπίσης γίνεται συσσώρευσις θείων ὀνομάτων. Ὅτι δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁμιλεῖ πράγματι ὁ Ἰησοῦς, ἐδείχθη ἀλλαχοῦ (σελ. 140 ἑξ.).

Τέλος ἐν Ἀποκ. 21: 6 ὡς «τὸ Α καὶ τὸ Ω»· «ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος» αὐτοδιακηρύσσεται ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος, ὡς πάλιν ἀλλαχοῦ ἐδείχθη (σελ. 132 - 133), εἶνε ὁ τριαδικὸς Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱός.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης τὸ ἐμφατικὸν «Ἐγώ» τῶν διακηρύξεων τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ σημαίνει ἀποκλειστικότητα: Ἐγὼ εἶμαι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὄχι ἄλλος.

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος εἶνε ἀποκλειστικῶς ὁ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν ὁ Χριστός, Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς κατ' οὐσίαν ταὐτίζονται.

Ὅ,τι τέλος περὶ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς προσωνυμίας «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος», ὡς καὶ τῶν συνωνύμων προσωνυμιῶν «τὸ Α καὶ τὸ Ω», «ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος», ἐκφράζεται θετικῶς, τοῦτο διὰ τῆς ἐν Ἑβρ. 7: 3 περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ φαινομενικῶς καὶ τυπικῶς, περὶ τοῦ Χριστοῦ πραγματικῶς ἰσχυούσης φράσεως «μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων» ἐκφράζεται ἀρνητικῶς. Ἡ δὲ ἀρνητικὴ διατύπωσις ἐνταῦθα εἶνε ἰσχυροτέρα τῆς θετικῆς καὶ ἐπιτυχεστέρα, διότι ἡ αἰωνιότης εἶνε ἀπουσία χρόνου, ἄρα καὶ ἀρχῆς καὶ τέλους, ὁ δὲ Υἱὸς διακηρύσσεται ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος, ἄρα Γιαχβὲ πέρα πάσης ἐντελῶς ἀμφιβολίας·

Εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Υἱοῦ ὡς «τῆς ἀρχῆς» ἐκ μέρους τῶν πνευμάτων τῆς ἀντιλογίας δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ παρεκδοχή τις, ἐνῷ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς ἀνάρχου οὐδεμία παρεκδοχὴ δύναται νὰ χωρήσῃ. Ἄνευ «ἀρχῆς ἡμερῶν», ἄνευ δηλονότι χρονικῆς ἀρχῆς, οὐδὲν κτίσμα εἶνε ἀλλὰ μόνος ὁ ἄκτιστος Θεὸς ἢ Γιαχβέ.

Τὴν αἰωνιότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐμφαίνει καὶ ἡ ἐν Ἀποκ. 1: 18 διακήρυξις αὐτοῦ, «ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ἤτοι ζῶ αἰωνίως, ζῶ πάντοτε, ὡς Θεὸς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπέθανον. Πρβλ. καὶ τὴν ἐν Ἑβρ. 9: 14 φράσιν «διὰ Πνεύματος αἰωνίου», ὅπου μᾶλλον πρόκειται περὶ τοῦ αἰωνίου προσωπικοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τῆς Θεότητος αὐτοῦ.

Ὁ Γιαχβὲ τέλος, ὅστις ἐν Ἡσ. 48: 12 διακηρύσσει, ὅτι εἶνε «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος», καὶ ἐν στίχ. 16, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ ἐδείξαμεν (σελ. 71 - 74), διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ «Κυρίου τοῦ Θεοῦ» τοῦ ἀποστείλαντος αὐτόν, ὡς καὶ τὸ Πνεῦμα, προφανῶς εἶνε ὁ Υἱός. Ἐπίσης ὁ ἐν Ψαλμ. 101: 25 - 28 (102: 24 - 27) ὡς αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος περιγραφόμενος Γιαχβὲ κατὰ τὴν ρητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑβρ. 1: 8 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ παράθεμα τῶν στίχ. 10 -12 εἶνε εἰδικῶς ὁ Υἱός.

Ὁ ἅγιος

Ὁ Γιαχβὲ χαρακτηρίζεται ὡς ἅγιος. Οὕτως ὁ Ψαλμῳδὸς προτρέπει: «Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστι» (Ψαλμ. 98 (99) : 5. Ἰδὲ καὶ στίχ. 9).

Βεβαίως ἅγιοι λέγονται καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι. Ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ λέγει «ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιός εἰμι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» (Λευϊτ. 11: 44. Ἰδὲ καὶ στίχ. 45). Μία τῶν ὀνομασιῶν τῶν ἀκολούθων τοῦ Χριστοῦ εἶνε «οἱ ἅγιοι» (Πράξ. 9: 32, 41). Περὶ τῶν ἀγγέλων ἐπίσης λέγεται: «Ἥξει Κύριος ὁ Θεός μου καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ» (Ζαχ. 14: 5. Ἰδὲ καὶ Δευτ. 33: 2 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν· Ματθ. 25: 31 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον). Ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καὶ ἄγγελοι λέγονται ἅγιοι ἐν σχετικῇ καὶ καταχρηστικῇ ἐννοίᾳ. Ἐν Παροιμ. 20: 9 τίθεται τὸ ἐρώτημα: «Τί καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτιῶν;». Ὡς ἀπάντησις ἐξυπακούεται «οὐδείς». Καὶ αὐτὴ ἡ σχετικὴ ἁγιότης τοῦ ἀνθρώπου ἀμαυροῦται ὑπὸ τῶν στοιχείων τῆς ἀτελείας καὶ ἁμαρτίας, μεθ' ὧν εἶνε ἀνάμικτος. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἐν Ἡσ. 64: 6, «ἐγενήθημεν ὡς ἀκά-

θαρτοι πάντες ἡμεῖς, ὡς ράκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν». Τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῇ τολμηρότητι τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ ἀποβαίνει ἓν τῶν βαθυτάτων καὶ πνευματικωτάτων τῆς Γραφῆς. Ὡς πρὸς τοὺς ἀγγέλους δέ, συμφώνως πρὸς τὸ Ἰὼβ 15: 15 ὁ Θεὸς «κατὰ ἁγίων οὐ πιστεύει, οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς ἐναντίον αὐτοῦ». Οὔτε πεπτωκότες ἄνθρωποι οὔτε ἄπτωτοι ἄγγελοι δύνανται νὰ καυχηθοῦν ἐπὶ ἁγιότητι.

Ἡ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῆς ἁγιότητος τῶν κτισμάτων. Ἐν Ὡσ. 11: 9 ὁ Θεος λέγει πρὸς τὸν Εὐφραὶμ ἢ Ἰσραήλ: «Θεὸς ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ἐν σοὶ ἅγιος». Κατὰ τὸν λόγον τῆς Ἄννης ἐν Α΄ Βασ. 2: 2 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο΄ «οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς Κύριος, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου» (Πρβλ. Μασοριτικόν). Κατὰ τὸ Ἡσ. 57: 15 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Γ΄ Μακ. 2: 2 ὁ Θεὸς εἶνε «ἅγιος ἐν ἁγίοις». Εἶνε δηλαδὴ ὁ μέγας ἅγιος ἐν μέσῳ τῶν μικρῶν ἁγίων, ἢ ἄλλως ὁ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ ἅγιος ἐν μέσῳ τῶν ἐν σχετικῇ ἐννοίᾳ ἁγίων. Ὁ ἐν Ἡσ. 6: 3 τρισάγιος ὕμνος τῶν Σεραφίμ, «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ», ἐκφράζει τὸ ἀπόλυτον τῆς ἁγιότητος τοῦ Γιαχβέ. Τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἐκφράζει καὶ ὁ ἐν Ἀποκ. 4: 8 τρισάγιος ὕμνος «τῶν τεσσάρων ζώων», ἤτοι τῶν Χερουβίμ.

Τὸ «ἅγιος» ἐπὶ τοῦ Γιαχβὲ ἀποβαίνει ὄνομα. Κατὰ τὸ ἤδη μνημονευθὲν χωρίον Ἡσ. 57: 15 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο΄, «ἅγιος ἐν ἁγίοις ὄνομα αὐτῷ» (κατὰ τὸ Μασοριτικόν, «ἅγιος ὄνομα αὐτῷ»). Πολλάκις, ἰδίᾳ παρ' Ἠσαΐᾳ, ὁ Γιαχβὲ ἀναφέρεται διὰ τοῦ ὀνόματος «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ». Οὕτω κατὰ τὸ Ψαλμ. 77 (78): 41 οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπείρασαν τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ παρώξυναν». Ἐν Ἡσ. 12: 6 λέγεται: «Ἀγαλλιᾶσθε καὶ εὐφραίνεσθε, οἱ κατοικοῦντες Σιών, ὅτι ὑψώθη ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐν μέσῳ αὐτῆς». Τὸ Ἡσ. 30: 12 ἄρχεται διὰ τῆς φράσεως: «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ». Εἰς τοὺς στίχ. 9 καὶ 14 τοῦ σαφῶς χριστολογικοῦ κεφ. 60 τοῦ Ἠσαΐου ὁ Θεὸς λέγει ἀντιστοίχως πρὸς τὴν Ἰερουσαλήμ: «Ἐμὲ αἱ νῆσοι ὑπέμειναν καὶ πλοῖα Θαρσὶς ἐν πρώτοις, ἀγαγεῖν τὰ τέκνα σου μακρόθεν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν αὐτῶν μετ' αὐτῶν διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ ἅγιον καὶ διὰ τὸ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἔνδοξον εἶναι». «Καὶ πορεύσονται πρός σε δεδοικότες υἱοὶ τῶν ταπεινωσάντων σε καὶ παροξυνάντων σε, καὶ κληθήσῃ Πόλις Κυρίου, Σιὼν ἁγίου Ἰσραήλ». Ἐν δὲ Ἡσ. 47: 4 ρητῶς τὸ «ἅγιος Ἰσραὴλ» χαρακτηρίζεται ὡς ὄνομα. Ἐπίσης ἐν Ἡσ. 29: 23 ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰακώβ».

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ὀνομάτων «ἅγιος ἐν ἁγίοις», «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ» καὶ «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰακώβ», ὁ Γιαχβὲ φέρει καὶ

τὸ ὄνομα «ὁ ἅγιος», ἀπολύτως. Οὕτως ἐν Λευΐτ. 22: 32 κατὰ τοὺς Ο΄ ὁ Γιαχβὲ ἐντέλλεται: «οὐ βεβηλώσετε τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου» (τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «τὸ ὄνομά μου τὸ ἅγιον»). Ὁ Ἰὼβ εἰς τὸ 6: 10 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν λέγει: «Ἐγὼ δὲν ἔκρυψα τοὺς λόγους τοῦ ἁγίου». Κατὰ τὸ Ἀββ. 3: 3 «ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαιμὰν ἥξει καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου δασέος». Κατὰ τὸ Ἠσ. 40: 25, «νῦν οὖν τίνι με ὡμοιώσατε καὶ ὑψωθήσομαι; εἶπεν ὁ ἅγιος». Ἐν Τωβ. 12: 15 περὶ «τῶν ἑπτὰ ἁγίων ἀγγέλων» λέγεται, ὅτι «εἰσπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου». Ἐν Σοφ. Σειρ. 23: 9 δίδεται ἡ παραίνεσις, «ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς». Ἰδὲ ἐπίσης 48: 20. Ἰδίᾳ τὸ ὄνομα «ὁ ἅγιος» (ὡς καὶ «ὁ αἰώνιος») χρησιμοποιεῖ ὁ Βαρούχ. Εἰς τὸ 4: 22 πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ ἀπευθυνόμενος λέγει: «Ἐγὼ ἤλπισα ἐπὶ τῷ αἰωνίῳ τὴν σωτηρίαν ὑμῶν καὶ ἦλθέ μοι χαρὰ παρὰ τοῦ ἁγίου». Ἰδὲ ἐπίσης 4: 37· 5: 5.

Τέλος ἂς σημειωθῇ, ὅτι ναὶ μέν, ὡς ἐλέχθη, οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Χριστοῦ φέρουν τὴν ὀνομασίαν «οἱ ἅγιοι», ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι βασικῶς καὶ κυρίως ἔχει τὴν ἔννοιαν τῶν κεχωρισμένων ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ ἀφιερωμένων τῷ Θεῷ, οὐχὶ δὲ τῶν ἀναμαρτήτων καὶ ἀγαθῶν, εἶνε καὶ γενική. Ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας γενικῶς καὶ συλλήβδην. Εἰδικῶς καὶ ἐπὶ μέρους οὐδεὶς χριστιανὸς φέρει τὴν ὀνομασίαν «ὁ ἅγιος», ὡς φέρει ταύτην ὁ Γιαχβέ.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ ὄνομα «ὁ ἅγιος», ὅπερ σημαίνει τὸν ἀπολύτως ἅγιον καὶ ἁρμόζει μόνον εἰς τὸν Γιαχβέ, κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν.

Καὶ πρῶτον πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς τονίζεται ἡ ἀπόλυτος ἀναμαρτησία καὶ ἁγιότης τοῦ Χριστοῦ. Ἤδη ἐν Ἠσ. 53: 9 περὶ τοῦ πάσχοντος δούλου τοῦ Κυρίου λέγεται, ὅτι «ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν· οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὸν Μεσσίαν ἰδὲ Α΄ Πέτρ. 2: 22). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος χαρακτηρίζει τὸν Χριστὸν ὡς «τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν» (Β΄ Κορ. 5: 21). Ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης γράφει, ὅτι «ἐκεῖνος ἁγνός ἐστιν», ὅτι «ἐκεῖνος ἐφανερώθη ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ, καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι», καὶ ὅτι «ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν» (Α΄ Ἰωάν. 3: 3, 5, 7). Τρὶς εἰς τὰς Πράξεις ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται «ὁ δίκαιος», ἀπολύτως. Οὕτως ὁ ἐν Δαμασκῷ μαθητὴς Ἀνανίας εἶπε πρὸς τὸν Παῦλον: «Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ» (22: 14. Ἰδὲ καὶ 3: 14· 7: 52). Τὸ ἀκάθαρτον ἐπίσης πνεῦμα ὡμολόγει τὸν Χριστὸν λέγον: «Οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. 1: 24· Λουκ. 4: 34). Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀπολύτου ἀναμαρτησίας αὐτοῦ προεκάλεσε τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦ

γνωστοῦ μοναδικοῦ ἐρωτήματος: «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;» ('Ιωάν. 8: 46). 'Εκτὸς τοῦ Χριστοῦ οὐδεὶς ἄλλος διῆλθεν ἐκ τῆς γῆς ἔχων τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναμαρτήτου καὶ ἁγίου. 'Η σχετικὴ ἁγιότης τῶν ἀνθρώπων εἶνε εὐθέως ἀνάλογος πρὸς τὴν συναίσθησιν τῆς ἁμαρτωλότητος αὐτῶν. 'Η μοναδικὴ περίπτωσις τοῦ 'Ιησοῦ ὡς ἔχοντος τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναμαρτήτου προσάγεται ὡς ἓν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς Θεότητος αὐτοῦ.

Κατόπιν τούτων ἐρχόμεθα εἰς τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται «ὁ ἅγιος», ἀπολύτως, ἐν προφανεῖ σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν τοῦ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

'Η πρώτη περιπτωσις εἶνε τὸ Πράξ. 3: 14. Παραθέτομεν τὸ χωρίον μετὰ τῶν δύο ἑπομένων στίχων. 'Ομιλεῖ ὁ Πέτρος πρὸς τοὺς 'Ιουδαίους: «'Υμεῖς δὲ τ ὸ ν ἅ γ ι ο ν καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν· τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον (ἐνν. τὸν θεραπευθέντα χωλόν), ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην». Τὸ «ἀπεκτείνατε» καὶ τὸ «ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐν νεκρῶν» δηλοῦν τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ 'Ιησοῦ. Τὸ δὲ ὄνομα «ὁ ἅγιος» ἐμφαίνει τὴν θεότητα αὐτοῦ. Ταύτην ἐπίσης ἐμφαίνει καὶ τὸ ὄνομα «ὁ δίκαιος». 'Ο δὲ συνδυασμὸς τῶν ὀνομάτων τούτων καθιστᾷ τὴν ἀλήθειαν τῆς θεότητος τοῦ 'Ιησοῦ ἔτι ἰσχυροτέραν. Εἰς ἐπίρρωσιν ἐπίσης ἔρχονται καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Χριστοῦ ὡς «τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς», καὶ ὁ λόγος περὶ πίστεως εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πίστεως δι' αὐτοῦ ὡς χορηγοῦ τῆς πίστεως, καὶ στερεώσεως τοῦ χωλοῦ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἤτοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὡς αἰτίου τῆς θεραπείας.

'Η δευτέρα περίπτωσις εἶνε τὸ Α' 'Ιωάν. 2: 20. 'Εν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ 'Απόστολος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς χριστιανοὺς γράφει: «Καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τ ο ῦ ἁ γ ί ο υ». 'Ενταῦθα ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν τίθεται θέμα ἂν ἡ ὀνομασία «ὁ ἅγιος» ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ἢ εἰς τὸν Χριστόν. 'Αλλὰ καθ' ἡμᾶς εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς τίθεται τοιοῦτον θέμα. 'Η φράσις «καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου» εἶνε παράλληλος τῆς φράσεως τοῦ στίχ. 27 «καὶ ὑμεῖς, τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ». Τὸ «ἔχειν ἀπὸ» τῆς πρώτης φράσεως καὶ τὸ «λαμβάνειν ἀπὸ» τῆς δευτέρας κατ' οὐσίαν συμπίπτουν. Τὸ δὲ ἄρθρον «τὸ» πρὸ τῆς λέξεως «χρῖσμα» ἐν τῇ δευτέρᾳ φράσει δεικνύει, ὅτι ἡ φράσις αὕτη λέγεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν πρώτην φράσιν. Εἶνε ὡς ἐὰν ὁ 'Απόστολος ἔλεγεν: «Καὶ ὑμεῖς, τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ὡς πρὸ

ὀλίγου ἔγραψα». Ἐκ τούτων γίνεται εὐνόητον, ὅτι «ὁ ἅγιος» τῆς πρώτης φράσεως εἶνε ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ἀντωνυμία «αὐτὸς» τῆς δευτέρας φράσεως. Ἡ ἀντωνυμία δὲ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἀναμφισβητήτως ἐν στίχ. 25, 27 (δίς), 28 (τρίς). Ὡς δ' ἐκ τοῦ στίχου 28 γίνεται κατάδηλον («ὅταν φανερωθῇ», «ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ»), τὸ πρόσωπον αὐτὸ εἶνε ὁ Χριστός. Ἄρα «ὁ ἅγιος» τοῦ στίχ. 20 εἶνε ὁ Χριστός.

Ἡ τρίτη περίπτωσις εἶνε τὸ Ἀποκ. 3: 7, ἔνθα ὁ Χριστὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ: «Τάδε λέγει ὁ ἅ γ ι ο ς, ὁ ἀληθινός». Ἐνταῦθα τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐξ ἴσου πρὸς τὸ ὄνομα «ὁ ἅγιος» ἐμφαίνει καὶ τὸ ὄνομα «ὁ ἀληθινός». Ὁ δὲ συνδυασμὸς τῶν ὀνομάτων τούτων καθιστᾷ τὴν ἀλήθειαν τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ βεβαιοτάτην. Σημειωτέον, ὅτι ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς ἐν Ἀποκ. 6: 10 χρησιμοποιεῖται περὶ τοῦ Θεοῦ. Σημειωτέον δὲ ἐπίσης, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «ὁ ἅγιος» καὶ «ὁ ἀληθινὸς» εἶνε ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί, ἐνῷ εἰς τὸ 3: 7 χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀνόματα οὐσιαστικά, ἤτοι πρὸς τὸν Χριστὸν συνδέονται κατὰ τρόπον ἰσχυρότερον.

Ἀφοῦ λοιπὸν «ὁ ἅγιος» ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ κατὰ μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἶνε καὶ ὀνομάζεται ὁ Γιαχβέ, οὐδεὶς ἄλλος· κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶνε καὶ ὀνομάζεται ὁ Χριστός, Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς κατ' οὐσίαν εἶνε ἕν.

Ἄλλωστε «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ», ἤτοι ὁ Γιαχβέ, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπείρασαν» ἐν τῇ ἐρήμῳ συμφώνως πρὸς τὸ Ψαλμ. 77 (78): 41, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Α΄ Κορ. 10: 9 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον εἶνε ρητῶς ὁ Χριστός. Ἐπίσης «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ» τῶν στίχ. 9 καὶ 14 τοῦ σαφῶς χριστολογικοῦ κεφ. 60 τοῦ Ἠσαΐου εἶνε ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας, ὡς κυρίως φαίνεται ἐκ τῶν στίχ. 1 - 2. Τὸ αὐτὸ διὰ τὸν συνήθη παρ' Ἠσαΐᾳ τίτλον «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ» ἰσχύει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις παρὰ τῷ προφήτῃ τούτῳ, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἐν λόγῳ τίτλος ἀπαντᾷ ἐν μεσσιακαῖς περικοπαῖς. Μεσσιακοῦ δὲ χαρακτῆρος φαίνεται ὅτι εἶνε καὶ ἡ ἐν κεφ. 3 τοῦ Ἀββακοὺμ προσευχὴ μετ' ᾠδῆς. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶνε ἀληθές, τότε «ὁ ἅγιος» τοῦ στίχ. 3 εἶνε πάλιν ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας. Τέλος δὲ ὁ ἐν Ἠσ. 6: 3 ὑπὸ τῶν Σεραφὶμ ὡς τρισάγιος δοξολογούμενος Γιαχβὲ Σαβαὼθ κατὰ τὸ Ἰωάν. 12: 41 εἶνε ὁ Χριστός.

Ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως

Ἐν Παροιμ. 2: 3 - 7 ὁ Παροιμιαστὴς λέγει: «Ἐὰν τὴν σοφίαν

ἐπικαλέσῃ καὶ τῇ συνέσει δῷς φωνήν σου, τὴν δὲ αἴσθησιν ζητήσῃς μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ ἐὰν ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσῃς αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὑρήσεις. Ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις· καὶ θησαυρίζει τοῖς κατορθοῦσι σωτηρίαν». Ἐπίσης ἐν Ἠσ. 45: 3 ὁ Γιαχβὲ λέγει προφητικῶς πρὸς τὸν Κῦρον: «Καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινούς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἀνοίξω σοι, ἵνα γνῷς, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου ὁ καλῶν τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς Ἰσραήλ».

Τὰ δύο ταῦτα χωρία· εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὁποίων γίνεται λόγος περὶ «σοφίας» καὶ «γνώσεως» ὡς «θησαυρῶν» καὶ εἰς τὸ δεύτερον περὶ «θησαυρῶν ἀποκρύφων», ὑπαινίσσεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Κολ. 2: 2-3, ἔνθα ὁ λόγος περὶ «ἐπιγνώσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι». Σημειωθήτω μόνον ἡ διαφορά, ὅτι ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡσαΐου πρόκειται περὶ «θησαυρῶν ἀποκρύφων» ὑλικῆς φύσεως, ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως.

Κατὰ τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εὑρίσκονται ἐν τῷ Γιαχβέ, ὅθεν αὐτὸς «δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις». Ἐπίσης κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαΐου οἱ «ἀπόκρυφοι θησαυροὶ» εὑρίσκονται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Γιαχβέ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον «πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως» εὑρίσκονται «ἀπόκρυφοι» ἐν τῷ Χριστῷ. Ὡς δὲ ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ, «τῷ μὲν οὖν θησαυροὶ εἰπεῖν τὸ πολὺ δείκνυσι, τῷ δὲ πάντες τὸ μηδὲν ἀγνοεῖν, τῷ δὲ ἀπόκρυφοι τὸ μόνος εἰδέναι». Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ κάτοχος πάσης τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως, ὁ πάνσοφος καὶ ὁ παντογνώστης, ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ λαμβάνῃ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ζωὴν καὶ σωτηρίαν γνῶσιν καὶ σοφίαν. Ἄρα ὁ Χριστὸς τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου κατ' οὐσίαν ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Γιαχβὲ τοῦ χωρίου τῶν Παροιμιῶν καὶ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡσαΐου. Χριστὸς καὶ Γιαχβὲ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀποστόλου εἶνε ἕν. Ὡς πρὸς τὸ χωρίον δὲ τοῦ Ἡσαΐου ἂς σημειωθῇ, ὅτι προσεκτικὴ θεώρησις τοῦ Ἠσ. 45: 1 ἐκ συντακτικῆς ἐπόψεως, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄ («τῷ χριστῷ μου Κύρῳ»), δεικνύει δύο θεῖα πρόσωπα. Ὁ εἷς τῆς Θεότητος ὁμιλεῖ δι' ἑαυτὸν εἰς α΄ πρόσωπον («ἐκράτησα» κλπ.) καὶ δι' ἄλλον τῆς Θεότητος εἰς γ΄ πρόσωπον («οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός»), εἰσάγει δὲ τὸν ἄλλον τοῦτον ὡς ὁμιλητὴν ἀπὸ τοῦ στίχ. 2.

Συναφῶς δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι πολλαχοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης

ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς παντογνώστης ὅπως ὁ Θεός. Οὕτω κατὰ τὸ Ἰωάν. 2: 24 - 25 «ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». Κατὰ τὸ Ἰωάν. 16: 30 οἱ μαθηταὶ ὁμολογοῦν εἰς τὸν Χριστόν: «Νῦν οἴδαμεν ὅτι οἶδας πάντα καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ». Ὁμοίως κατὰ τὸ Ἰωάν. 21: 17 ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ: «Κύριε, σὺ πάντα οἶδας». Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ἐν Ματθ. 11: 27 περὶ τῆς τελείας γνώσεως ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς λέγει: «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός». Περὶ γνώσεως δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐν Ἀποκ. 2: 23 λέγει: «Ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας». Διὰ τοῦ ἐμφατικοῦ «Ἐγώ» ὁ Χριστὸς ταὐτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὸν Γιαχβέ, ὅστις πολλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς (Ἰδὲ ἰδίᾳ τὸ Ἱερ. 17: 10, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ Ἀποκ. 2: 23 φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται ἀμέσως).

Ἡ ὑπὸ «τοῦ Υἱοῦ» ἄγνοια καὶ ὑπὸ «μόνου τοῦ Πατρός» γνῶσις τοῦ χρόνου τῆς δευτέρας παρουσίας κατὰ τὸ Μάρκ. 13: 32 καὶ Ματθ. 24: 36 ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ Υἱὸς ἀγνοεῖ τὸν χρόνον τῆς δευτέρας παρουσίας οὐχὶ καθ' ὃ Υἱός, ἤτοι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καθ' ὃ ἄνθρωπος. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὁ Υἱὸς εἰς ἄλλα χωρία ἐμφανίζεται ἐπίσης ὡς τεθεὶς κληρονόμος πάντων (Ἑβρ. 1: 2), ὡς τελειωθεὶς (Ἑβρ. 7: 28), καὶ ὡς ὑποταγησόμενος τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα (Α΄ Κορ. 15: 28). Πρβλ. τὸ Ἑβρ. 5: 8, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς «καίπερ ὢν Υἱὸς ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοὴν καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο κλπ.». Πρβλ. ἐπίσης τὸ Πράξ. 20: 28, κατὰ τὸ ὁποῖον «ὁ Θεὸς περιεποιήσατο τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος», προφανῶς οὐχὶ καθ' ὃ Θεός, ἀλλὰ καθ' ὃ ἄνθρωπος. Ὁμοίως ὁ Πατὴρ ἐμφανίζεται ὡς μόνος γνώστης τοῦ χρόνου τῆς δευτέρας παρουσίας οὐχὶ καθ' ὃ Πατήρ, ἤτοι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καθ' ὃ Θεός. Ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστός, κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν ἐκτὸς ἁμαρτίας, εἶχε προοδευτικὴν καὶ περιωρισμένην γνῶσιν. Κατὰ τὸ Λουκ. 2: 40 «τὸ Παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον σοφίας», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 52 «Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ». Ἀλλ' ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστὸς ἐγνώριζεν, ὡς εἴδομεν, τοὺς «πάντας» καὶ τὰ «πάντα», ἄρα καὶ τὸν χρόνον τῆς δευτέρας παρουσίας. Τοῦτο ἄλλωστε συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς «τῶν αἰώνων» (Ἑβρ. 1: 2), ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ περιγραφῆς τῶν προηγηθησομένων τῆς δευτέρας παρουσίας σημείων (Ματθ. κεφ. 24 καὶ παράλληλα) καὶ ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων διαβεβαιώσεων αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει «Ἔρχομαι ταχύ» καὶ «Ἰδοὺ ἔρχομαι

ταχύ» (3: 11· 22: 7, 12, 20). Ρητῶς δὲ ἤδη ἐν Ζαχ. 15: 7 λέγεται, ὅτι «ἡ ἡμέρα ἐκείνη», καθ' ἣν κατὰ τὸν προηγούμενον στίχ. 5 «ἥξει Κύριος ὁ Θεός μου καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ», εἶνε «γνωστὴ τῷ Κυρίῳ». Ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἔλθῃ συνοδευόμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἀγγέλων, εἶνε αὐτὸς ὁ Θεὸς Κύριος, ἑβρ. Γιαχβέ, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶνε γνωστή.

Ἐν Ἀποκ. 5: 12 - 13 εἰς τὸ Ἀρνίον ἀποδίδεται ἡ σοφία (ὡς καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ εὐλογία καὶ τὸ κράτος) ἰσοτίμως πρὸς τὸν καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου Θεόν.

Ὁ Χριστὸς ἐπίσης ἐμφανίζεται ὡς ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας. Διὰ τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς οἱ μαθηταὶ θὰ προσήγοντο ἐνώπιον κριτῶν πρὸς ἀπολογίαν, εἶπεν εἰς αὐτούς: «Θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι· ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν» (Λουκ. 21: 14 - 15). Ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο πάντοτε ἀμεσώτατα παρὼν εἰς ἕκαστον μαθητὴν αὐτοῦ καὶ θὰ ἔδιδεν αὐτῷ ἱκανότητα ἐκφράσεως καὶ σοφίαν νοημάτων. Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη τοῦ Χριστοῦ προϋποθέτει τὴν πανταχοῦ παρουσίαν, τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν πανσοφίαν αὐτοῦ.

Ὡς ὁ κάτοχος καὶ χορηγὸς τῆς τελείας σοφίας ὁ Χριστὸς διακηρύσσει ἑαυτὸν ὡς τὸν ἀπολύτως καὶ μοναδικῶς διδάσκαλον καὶ καθηγητήν: «Ὑμεῖς μὴ κληθῆτε ραββί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός(*)». «Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός» (Ματθ. 23: 8, 10. Πρβλ. Ἰωάν. 13: 13).

Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ κάτοχος καὶ ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ, διότι εἶνε ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶνε καὶ ὁ ἐνυπόστατος λόγος αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὁ Χριστὸς εἶνε «Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» καὶ «ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ» (Α' Κορ. 1: 24, 30. Πρβλ. 2: 6 - 8). Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ἐν Λουκ. 11: 49 - 51 λέγει πρὸς τοὺς νομικούς: «Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν, ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης... Ναί, λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης». Ὅ,τι ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ὡς λόγος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, κατ' οὐσίαν εὑρίσκεται ἐν διαφόροις τόποις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ἰδὲ ἰδίᾳ Παροιμ. 1: 23 - 26· Ἱερ. 7: 21 - 29). Ἡ δὲ φράσις «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ὄνομα «ὁ Χριστός».

εἶπεν» δὲν σημαίνει, ὅτι «ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ εἶπεν», ἀλλὰ σημαίνει, ὅτι «ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν», καθόσον ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται ὡς πρόσωπον. Λέγων ὁ Χριστός, «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ», ἴσως δὲ οὐχὶ ἀσχέτως πρὸς τὸ προηγηθέν, «τὴν σοφίαν Σολομῶντος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶντος ὧδε» (Λουκ. 11: 31), ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν, περὶ ἧς πολὺς ὁ λόγος ἐν τοῖς σοφιολογικοῖς βιβλίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ μεθ' ἧς ταὐτίζει ἑαυτόν. Τοῦτο δεικνύουν ὁ παραλληλισμὸς τῶν φράσεων «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν» — «ναί, λέγω ὑμῖν», τὸ Ματθ. 23: 34 καὶ τὸ Λουκ. 13: 34. Ἴσως δὲ καὶ ἐν Λουκ. 7: 35 ὁ Ἰησοῦς ἐννοεῖ τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν, μεθ' ἧς ταὐτίζεται.

Περὶ τῆς ἐνυποστάτου σοφίας, ὡς ἤδη ἐλέχθη, πολὺς ὁ λόγος ἐν τοῖς σοφιολογικοῖς βιβλίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τὸ Παροιμ. 8: 22 - 30 ἡ σοφία ἐμφανίζει ἑαυτὴν ὡς προαιωνίως ὑπάρχουσαν διὰ γεννήσεως ἐκ τοῦ Γιαχβὲ καὶ ὡς συνδημιουργὸν τοῦ κόσμου. Ἐν Σοφ. Σολ. 7: 22 - 27 περιγράφονται ἡ φύσις καὶ αἱ ἰδιότητες τῆς σοφίας: «Ἔστι ἐν αὐτῇ πνεῦμα νοερόν, ἅγιον, μονογενές, πολυμερές, λεπτόν, εὐκίνητον, τρανόν, ἀμόλυντον, σαφές, ἀπήμαντον, φιλάγαθον, ὀξύ, ἀκώλυτον, εὐεργετικόν, φιλάνθρωπον, βέβαιον, ἀσφαλές, ἀμέριμνον, παντοδύναμον, πανεπίσκοπον, καὶ διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων νοερῶν καθαρῶν λεπτοτάτων. Πάσης γὰρ κινήσεως κινητικώτερον σοφία, διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαρότητα· ἀτμὶς γάρ ἐστι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ Παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής· διὰ τοῦτο οὐδὲν μεμιαμμένον εἰς αὐτὴν παρεμπίπτει. Ἀπαύγασμα γάρ ἐστι φωτὸς ἀϊδίου καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Μία δὲ οὖσα πάντα δύναται καὶ μένουσα ἐν αὐτῇ τὰ πάντα καινίζει καὶ κατὰ γενεὰς εἰς ψυχὰς ὁσίας μεταβαίνουσα φίλους Θεοῦ καὶ προφήτας κατασκευάζει». Κατὰ ταῦτα ἡ φύσις τῆς σοφίας εἶνε καθαρῶς πνευματική, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῆς ὁποῖα καὶ τοῦ Γιαχβέ. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν Γιαχβικὴν φύσιν τῆς σοφίας δεικνύουν αἱ φράσεις «ἀπόρροια τῆς τοῦ Παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής», «ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου», «μένουσα ἐν αὐτῇ», ἤτοι ἀμετάβλητος ἢ ἀναλλοίωτος, «πάντα δύναται», «παντοδύναμον», «πανεπίσκοπον» καὶ «ἀσφαλές», ἤτοι ἀλάθητον ἢ ἀναμάρτητον. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη περιέχει σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς εἰς τὴν παρατεθεῖσαν περικοπήν. Οὕτω πρὸς τὸ «ὀξύ, ἀκώλυτον», «διὰ πάντων χωροῦν» καὶ «πανεπίσκοπον» πρβλ. Ἑβρ. 4: 12 - 13. Πρὸς δὲ τὸ «ἀπόρροια τῆς τοῦ Παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής» καὶ «ἀπαύγασμά φωτὸς ἀϊδίου... καὶ

εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ)» πρβλ. Ἑβρ. 1: 3· Β΄ Κορ. 4: 4· Κολ. 1: 15.

Κατὰ τὸ Σοφ. Σολ. 9: 9 - 11 ἡ Σοφία ἦτο παροῦσα κατὰ τὴν δημιουργίαν καὶ γνωρίζει τὰ πάντα. Ἐν κεφ. 10 τῆς Σοφ. Σολομῶντος ἀναφέρονται χαρακτηριστικά τινα ἔργα τῆς Σοφίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ κυρίως τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ τῆς Βίβλου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ, στίχ. 20, ἀποδίδονται εἰς τὸν Γιαχβέ. Ὡς πλέον δὲ χαρακτηριστικὸν παραθέτομεν τὸν στίχ. 17. Κατ᾽ αὐτὸν ἡ Σοφία «ἀπέδωκεν ὁσίοις μισθὸν κόπων αὐτῶν, ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ὁδῷ θαυμαστῇ καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σκέπην ἡμέρας καὶ εἰς φλόγα ἄστρων τὴν νύκτα». Κατ᾽ ἄλλα χωρία τοὺς Ἰσραηλίτας ἐν τῇ ἐρήμῳ ὡδήγει ὁ Γιαχβὲ ἐν στύλῳ νεφέλης κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ πυρὸς κατὰ τὴν νύκτα, κατὰ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἡ Σοφία. Ὁ Γιαχβὲ Πατὴρ καὶ ἡ Σοφία διακρίνονται ὡς πρόσωπα, ἀλλ᾽ ὡς οὐσία ταὐτίζονται. Ἰδὲ καὶ τὸ κεφ. 11 τῆς Σοφ. Σολομῶντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπίσης ἀναφέρονται ἕτερα θαυμαστὰ ἔργα τῆς ἐνυποστάτου Σοφίας καὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ δύο καὶ νὰ διακρίνωναι καὶ νὰ ταὐτίζωνται.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτον εἶνε καὶ τὸ κεφ. 24 τῆς Σοφ. Σειράχ, ἔνθα περιέχεται «Αἴνεσις σοφίας». Ἡ Σοφία αἰνεῖ «ψυχὴν αὐτῆς» καὶ ἐν μέσῳ «λαοῦ αὐτῆς» καυχᾶται (στίχ. 1). Πολλαχῶς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναδεικνύεται τὸ ἐνυπόστατον τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἰδίᾳ ἡ φράσις «τὴν ψυχὴν αὐτῆς» ἀποδεικνύει τὸ ἐνυπόστατον κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ἀναμφισβήτητον. Δέον δὲ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ νὰ παρατηρηθῇ τὸ ἑξῆς: Προκειμένου περὶ σοφιολογικῶν περικοπῶν οἷαι αἱ μνημονευόμεναι ἐν τῇ παρούσῃ παραγράφῳ, ξένοι καὶ ἡμέτεροι ὁμιλοῦν περὶ «προσωποποιήσεως» τῆς σοφίας. Ἀλλ᾽ ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου «προσωποποίησις» ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε ἄστοχος. Ἡ προσωποποίησις εἶνε ποιητικὸν καὶ ρητορικὸν σχῆμα, κατὰ τὸ ὁποῖόν τι, ὅπερ δὲν εἶνε πρόσωπον, παρίσταται ὡς πρόσωπον χάριν ζωηρότητος ἢ ὡραιότητος ἢ ἀναδείξεως ἰδέας τινός, ἐνῷ εἰς τὰς ἐν λόγῳ περικοπὰς ἡ Σοφία ἐμφανίζεται ὡς πραγματικὸν πρόσωπον ἢ ὑπόστασις, ὡς συνειδητὴ ὕπαρξις, ἔχουσα τέλεια ἰδιώματα καὶ ἔργα, ὡς ὁ Γιαχβέ.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν Σοφίαν δέον νὰ διασαφηθῇ ἓν ζήτημα, περὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς χριστολογικὰς ἔριδας ἐγένετο διαμάχη μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ αἱρετικῶν. Εἰς τὸ Παροιμ. 8: 22 κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ἡ Σοφία ἐμφανίζεται ὡς κτισθεῖσα: «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ». Τοῦτο οἱ Ἀρειανοὶ ἐχρησιμοποίουν ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτῶν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε κτίσμα. Ἀλλὰ τὸ «κτίζειν» τῶν Ο΄ εἶνε ἀπόδοσις τοῦ ἑβραϊκοῦ קָנָה , ὅπερ ἀποδίδεται καὶ διὰ τοῦ «ἔχειν» ἢ

«κατέχειν» ἢ «κτᾶσθαι», καὶ συνεπῶς ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου δύναται νὰ μεταφρασθῇ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ «Ὁ Κύριος μὲ εἶχεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ὁδῶν αὐτοῦ».

Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν ἀπόδοσιν τὸ «κτίζειν» ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τῶν Παροιμιῶν, ὡς καὶ ἐν Σοφ. Σειρ. 1: 4, 9· 24: 8, 9, ὅπου ἐπίσης ἡ σοφία ἐμφανίζεται ὡς κτισθεῖσα, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι ἡ ἐνυπόστατος σοφία εἶνε κτίσμα. Διότι τὸ «κτίζειν» εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν ἔχει τὴν εἰδικὴν ἐκείνην ἔννοιαν, καθ' ἣν τοῦτο θὰ ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὸ «γεννᾶν», ἀλλ' εἴρηται ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ. Σημαίνει δηλαδὴ γενικῶς, ὅτι ἡ σοφία ἔχει προέλευσιν ἢ ὕπαρξιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶνε ὁ μόνος σοφὸς (Σοφ. Σειρ. 1: 8) καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν τῇ Θεότητι, χωρὶς νὰ καθορίζῃ εἰδικῶς τὸν τρόπον τῆς προελεύσεως ἢ ὑπάρξεως αὐτῆς. Πρβλ. τὴν ἔννοιαν τοῦ «κτίζειν» ἐν χωρίοις οἷα Σοφ. Σειρ. 7: 15· 10: 18· 40: 1· 44: 2· Ἡσ. 45: 7· Ἱερ. 38(31): 22· Ἐφ. 2: 15. Προφανῶς ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις τὸ «κτίζειν» δὲν ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ «γεννᾶν». Πρβλ. ἐπίσης Σοφ. Σειρ. 40: 9 - 10, καὶ δὴ καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Σοφ. Σολ. 1: 13 - 14 (ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ «ἐποίησε» καὶ τὸ «ἔκτισε» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως). Κατὰ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο τελευταίων χωρίων ὁ θάνατος «ἔκτισται», προφανῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατὰ τὸ Ἡσ. 45: 7 εἶνε καὶ «ὁ κτίζων κακά», κατὰ δὲ τὸ δεύτερον «ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν,... ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα». Κατὰ τὸ ἓν δηλαδὴ χωρίον ὁ Θεὸς «ἔκτισε» τὸν θάνατον, κατὰ τὸ ἄλλο δὲν «ἐποίησεν» (ἢ «ἔκτισεν») αὐτόν. Ἡ ἀντίφασις εἶνε φαινομενικὴ καὶ αἴρεται, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ πραγματικῆς «κτίσεως» ἢ «ποιήσεως», ἀλλὰ περὶ δύο ἄλλων ἐννοιῶν: Ὁ Θεὸς δὲν ὥρισε θάνατον, ἀλλ' ἐπέτρεψεν αὐτόν. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις εἶνε πραγματικὸν κτίσμα ἢ ποίημα τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε ἡ Γραφὴ θὰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισε καὶ δὲν ἔκτισεν αὐτόν. Ἡ ἀντίφασις θὰ ἦτο ἀνοικονόμητος. Τὸ «κτίζειν» λοιπὸν ἔχει διαφόρους σημασίας.

Τὸ «κτίζειν» δὲν ἀντιδιαστέλλεται πάντοτε πρὸς τὸ «γεννᾶν». Οὕτως ἐν Δευτ. 32: 18· Ἡσ. 1: 2 κατὰ τοὺς Ο' ἄνθρωποι ἐμφανίζονται ὡς γεννηθέντες ἐκ Θεοῦ, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν πρόκειται περὶ γεννήσεως. Συναφῶς ἐπίσης πολλάκις ὁ Θεὸς ἐν τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται πατὴρ καὶ οἱ ἄνθρωποι τέκνα, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα πρόκειται περὶ Κτίστου καὶ κτισμάτων ἢ Δημιουργοῦ καὶ δημιουργημάτων. Πρβλ. Ἱερ. 2: 27· Ἰεζ. 36: 12 κατὰ τοὺς Ο'. Ἰδιαιτέρως δὲ ἀξιοπρόσεκτον, ὅτι ἐν Ἰεζ. 21: 30 διὰ τοῦ «γεννᾶν» οἱ Ο' ἀποδίδουν τὸ ἑβραϊκὸν בְּרָא , ὅπερ σημαίνει «ποιεῖν», «κτίζειν», «δημιουργεῖν». Ἐν δὲ τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ τοῦ χωρίου οἱ ὅροι «κτίζεσθαι» καὶ «γέννησις» παραλ-

ληλίζονται συνωνυμικῶς. Ἐπίσης ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οἱ πιστοὶ ἐμφανίζονται ὡς γεννηθέντες ἐκ τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 1: 13· Α΄ Ἰωάν. 3: 9· 4: 7· 5: 1, 4, 18) καὶ συναφῶς ὀνομάζονται τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς ὀνομάζεται πατὴρ αὐτῶν. Ἰδιαιτέρως δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ νέος ἐν Χριστῷ ἄνθρωπος καὶ ἡ νέα κατάστασις πραγμάτων γενικώτερον ἐμφανίζεται τόσον ὡς γέννησις ἢ ἄνωθεν γέννησις ἢ ἀναγέννησις ὅσον καὶ ὡς κτίσις ἢ καινὴ κτίσις (Ἰωάν. 1: 13· 3: 3, 5, 6, 7, 8· Α΄ Κορ. 4: 15· Α΄ Ἰωάν. 2: 29· Φιλήμ. 10· Α΄ Πέτρ. 1: 3, 23· Ἐφ. 2: 10, 15· 4: 24· Β΄ Κορ. 5: 17· Γαλ. 6: 15). Πρβλ. Ἰακ. 1: 18 («ἀπεκύησεν», ἤτοι ἐγέννησεν, — «κτισμάτων»).

Κατὰ ταῦτα τὸ «κτίζειν» καὶ τὸ «γεννᾶν» ἐν τῇ Γραφῇ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ἣν ταῦτα ἀντιτίθενται πρὸς ἄλληλα, καὶ ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ἣν ταῦτα δὲν ἀντιτίθενται. Οὕτω δὲ τὸ ἕν, ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ λεγόμενον, δύναται νὰ περιλαμβάνῃ τὸ ἄλλο, ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ νοούμενον. Τὸ γενικῶς π. χ. λεγόμενον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐγέννησεν ἀνθρώπους, εἰδικῶς καὶ πραγματικῶς σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισεν ἀνθρώπους. Ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ «γεννᾶν» εἰς τὴν πραγματικότητα σημαίνει «κτίζειν», οὕτω προκειμένου περὶ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ προελεύσεως τῆς ἐνυποστάτου Σοφίας τὸ «κτίζειν» εἰς τὴν πραγματικότητα σημαίνει «γεννᾶν». Ὁ Θεὸς «ἔκτισε» τὴν Σοφίαν, ἤτοι ὡς ἀρχὴ ἐν τῇ Θεότητι ἔδωκε προαιωνίως ὕπαρξιν εἰς τὴν Σοφίαν, διὰ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως. Συνεπῶς ὁ Θεός, ἡ ἀρχὴ τοῦ παντὸς καὶ «ὁ κτίστης ἁπάντων» (Σοφ. Σειρ. 24: 8), «ἔκτισε» καὶ τὴν Σοφίαν. Ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον ἔκτισε τὸν κόσμον καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ὅλως ἐξαιρετικὸν καὶ μοναδικόν, «ἔκτισε» τὴν Σοφίαν: Ἐγέννησεν αὐτὴν προαιωνίως ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

Ὅτι δὲ πράγματι τὸ «κτίζειν» προκειμένου περὶ τῆς Σοφίας εἶνε γενικὸν καὶ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Σοφία εἶνε κτίσμα, ἀποδεικνύουν αὐτὰ τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν κεφαλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Σοφία ἐμφανίζεται ὡς κτισθεῖσα, ἤτοι τὸ 24ον τῆς Σοφ. Σειρὰχ καὶ τὸ 8ον τῶν Παροιμιῶν (Αἱ Παροιμίαι, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἐμφανίζουν τὴν Σοφίαν ὡς κτισθεῖσαν κατὰ τοὺς Ο΄, ἐνῷ τὸ σχετικὸν ἑβραϊκὸν ρῆμα ἀποδίδεται καὶ ἄλλως). Πρῶτον, εἰς τὸ ἐν λόγῳ 24ον κεφάλαιον τῆς Σοφ. Σειράχ, πρὶν ἢ ἐν στίχ. 8 καὶ 9 ἡ Σοφία παραστήσῃ ἑαυτὴν ὡς κτισθεῖσαν, ἐν στίχ. 3 εἶπεν, «Ἐγὼ ἀπὸ στόματος Ὑψίστου ἐξῆλθον», ὅπερ μᾶλλον ἀντίκειται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς κτίσεως. Αἱ ἐκφράσεις περὶ κτίσεως τῆς Σοφίας καὶ περὶ ἐξόδου αὐτῆς ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ὑψίστου εἶνε μεταφορικαί, τοῦ τρόπου τῆς προελεύσεως τῆς Σοφίας ἐκ τοῦ Θεοῦ ὄντος ἀπερινοήτου. Δεύτερον, εἰς τὸ εἰρημένον 8ον κεφάλαιον τῶν Παροιμιῶν μετὰ τὸν

στίχ. 22, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ο΄ ἡ Σοφία λέγει, «Κύριος ἔκτισέ με», αὔτη λέγει ἐπίσης, «ἐθεμελίωσέ με». Ὅπως δὲ τὸ περὶ θεμελιώσεως τῆς Σοφίας, οὕτω καὶ τὸ περὶ κτίσεως αὐτῆς εἶνε μεταφορικόν. Τρίτον, κατ' αὐτοὺς τοὺς Ο΄, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ εἰρημένῳ στίχ. 22 χρησιμοποιοῦν τὸ «κτίζειν», ἐν στίχ. 25 ἡ Σοφία ὁμιλεῖ περὶ γεννήσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ Κυρίου: «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με». Ἀξιοπρόσεκτος δ' ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ καὶ ὁ ἐνεστὼς τῶν Ο΄ «γεννᾷ», καὶ δὴ καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προηγηθέντας ἀορίστους «ἔκτισεν», «ἐθεμελίωσεν». Κατὰ δὲ τὸ Ἑβραϊκὸν ἡ Σοφία ὁμιλεῖ δὶς περὶ γεννήσεως αὐτῆς, «ἐγεννήθην», στίχ. 24, 25. Τέταρτον δέ, καὶ εἰς τὰ δύο ὑπ' ὄψιν κεφάλαια ἡ Σοφία τονίζει τὴν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὕπαρξιν αὐτῆς καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς φράσεως «πρὸ τοῦ αἰῶνος» («Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με», Παροιμ. 8: 23· «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἔκτισέ με», Σοφ. Σειρ. 24: 9). Ἡ φράσις αὔτη σημαίνει προφανῶς, ὅτι ἡ Σοφία εἶνε προαιώνιος ἢ ἄλλως ὅτι ὑπῆρχε πρὸ τοῦ χρόνου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιχείρημα εἶνε τὸ ἀποφασιστικώτερον. Ὡς προϋπάρχουσα τοῦ χρόνου ἡ Σοφία εἶνε ἄκτιστος, διότι εἰς τὴν κτιστὴν φύσιν συμπαρομαρτεῖ ὁ χρόνος.

Εἰς ἓν ἐπίσης χωρίον, τὸ Σοφ. Σολ. 6: 22, λέγεται ὅτι ἡ σοφία «ἐγένετο». Ἂν δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δὲν πρόκηται περὶ τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σοφίας τοῦ Θεοῦ ὡς ἰδιότητος, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνυποστάτου Σοφίας, τὸ «γίγνεσθαι» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται ἐν ἐννοίᾳ γενικῇ, ὡς ἀλλαχοῦ τὸ «κτίζειν», καὶ εἰδικώτερον σημαίνει, ὡς καὶ ἐκεῖνο, γεννᾶσθαι, προέρχεσθαι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ (Πρβλ. 7: 25 - 26). Ὅτι δὲ πράγματι τὸ «γίγνεσθαι» προκειμένου περὶ τῆς ἐνυποστάτου Σοφίας ἔχει ἔννοιαν γενικὴν καὶ κατ' οὐσίαν ταυτίζεται πρὸς τὸ «γεννᾶσθαι», κάλλιον παντὸς ἄλλου ἐμφαίνει ἡ φράσις «ὁ μονογενὴς Υἱός», Ἰωάν. 1: 18 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον· 3: 16 καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ σύνθετον «μονογενὴς» ὡς δεύτερον συνθετικὸν περιέχει τὸ «γίγνεσθαι», τὸ δὲ «Υἱὸς» προϋποθέτει τὸ «γεννᾶσθαι». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς ὅλης φράσεως εἶνε, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ μόνος γεννητὸς τοῦ Θεοῦ, ὄχι γενητός, διότι γενητούς, ἤτοι κτιστούς, ὁ Θεὸς ἔχει πολλούς, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καὶ συνεπῶς οὐδεὶς ἐκ τούτων δύναται νὰ ὀνομασθῇ μονογενής.

Ὥστε ἡ ἐνυπόστατος Σοφία εἶνε γέννημα τοῦ Γιαχβέ, ὄχι γένημα ἢ κτίσμα. Ὡς γέννημα δὲ εἶνε ὁμοούσιος πρὸς τὸν Γιαχβὲ καὶ ἄρα καὶ αὐτὴ Γιαχβέ.

Ὁ ἔχων τοὺς ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς

Εἰς δύο χωρία τοῦ προφήτου Ζαχαρίου, τὸ 3: 9 καὶ τὸ 4: 10, γίνεται λόγος περὶ «ἑπτὰ ὀφθαλμῶν».

Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον ὁ Γιαχβὲ λέγει: «Ὁ λίθος, ὃν ἔδωκα πρὸ προσώπου Ἰησοῦ, ἐπὶ τὸν λίθον τὸν ἕνα ἑπτὰ ὀφθαλμοί εἰσιν». Ἐνταῦθα ὁ Θεὸς ὑπαινίσσεται τὸν θεμέλιον ἢ ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ ναοῦ τοῦ Ζοροβάβελ, ὅστις πιθανῶς κατετέθη μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος παρουσίᾳ τοῦ ἀρχιερέως Ἰησοῦ. Μεταφορικῶς δὲ διὰ «τοῦ λίθου τοῦ ἑνὸς» ἐννοεῖ τὸν Μεσσίαν, τὸν θεμέλιον ἢ ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Βλαστὸν (Μασοριτικὸν) ἢ Ἀνατολὴν (Ο΄) κατ' ἄλλην εἰκόνα τοῦ ἀμέσως προηγουμένου στίχ. 8. Τονίζεται δέ, ὅτι ἐπὶ τοῦ μοναδικῆς σημασίας λίθου τούτου εἶνε «ἑπτὰ ὀφθαλμοί», ἤτοι ἡ παντέφορος, παντογνωστικὴ καὶ ἄγρυπνος πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ ὄντος ἱεροῦ καὶ συνήθως σημαίνοντος πληρότητα (ἑπτὰ ἐκκλησίαι, ἑπτὰ πνεύματα, ἑπτὰ λυχνίαι, ἑπτὰ ἀστέρες, ἑπτὰ σφραγῖδες κλπ. Πρβλ. τὸ νεοελληνικὸν «ἑπτάψυχος»). Κατά τινας μάλιστα οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ δὲν εἶνε ἐπὶ τοῦ λίθου ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι εἶνε ἐστραμμένοι καὶ βλέπουν πρὸς τὸν λίθον, ἀλλ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι αὐτὸς ὁ λίθος ἔχει ἑπτὰ ὀφθαλμούς, ὅπως οἱ τροχοὶ εἰς τὸ περίφημον ὅραμα τοῦ Ἰεζεκιὴλ εἶνε πλήρεις ὀφθαλμῶν (Ἰεζ. 1: 18). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ σημαίνουν τὴν τελείαν γνῶσιν καὶ σοφίαν τοῦ Μεσσίου.

Κατὰ τὸ δεύτερον χωρίον τοῦ Ζαχαρίου, ἤτοι τὸ 4: 10, ὁ Γιαχβὲ λέγει περὶ τοῦ θεμελιωθέντος καὶ ὑπὸ ἀνέγερσιν ναοῦ: «Καὶ χαροῦνται καὶ ὄψονται τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ. Ἑπτὰ οὗτοι ὀφθαλμοὶ Κυρίου (ἑβρ. Γιαχβὲ) εἰσὶν οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἡ θέσις τελείας στιγμῆς μετὰ τὴν λέξιν «Ζοροβάβελ» κατὰ τοὺς Ο΄ παρέχει τὴν φυσικωτέραν σύνταξιν(*) καὶ τὴν ὀρθοτέραν ἔννοιαν. Οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ δὴ οἱ δυσπίστως καὶ εἰρωνικῶς ἐκφραζόμενοι διὰ τὸ ἔργον τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ, προφητεύεται ἐνταῦθα, ὅτι μίαν ἡμέραν, ὅτε ὁ ναὸς θὰ ἐπερατοῦτο, θὰ ἔχαιρον καὶ θὰ ἔβλεπον εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Ζοροβάβελ «τὸν κασσιτέρινον λίθον», ἤτοι τὸ νῆμα τῆς στάθμης, συμφώνως πρὸς κατὰ παράδοσιν συμβολικὴν τελετήν, ἥτις συνώδευε τὴν τοποθέτησιν τοῦ τελευταίου λίθου εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἐσήμαινε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κτιρίου. Τὸ ἔργον τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ ὁπωσδήποτε θὰ ἤγετο εἰς πέρας, διότι, ὡς τονίζεται, ὑπάρχουν οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου, οἱ ὁποῖοι ἐπιβλέπουν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιαιτέρως θὰ ἐπέβλεπον εἰς τὸ ἔργον τοῦ ναοῦ. Καὶ ἐν τῷ παρόντι λοιπὸν χωρίῳ οἱ «ἑπτὰ ὀφθαλμοί» ἔχουν τὴν αὐτὴν

(*) Κατ' αὐτὴν τὸ «ἑπτὰ οὗτοι ὀφθαλμοὶ» εἶνε ὑποκείμενον τοῦ ἐξυπακουομένου ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ρήματος «εἰσὶν» καὶ ὄχι τοῦ «ὄψονται».

συμβολικὴν ἔννοιαν, ἣν καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ χωρίῳ τοῦ προφήτου. Πρβλ. Β΄ Παρ. 16: 9.

Τὰ εἰρημένα χωρία τοῦ Ζαχαρίου ὑπαινίσσεται τὸ 'Αποκ. 5: 6, καθ' ὃ ὁ 'Ιωάννης εἶδεν «ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων 'Αρνίον ἑστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀ φ θ α λ μ ο ὺ ς ἑ π τ ά, ἅ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν». Οἱ τὴν πανσοφίαν καὶ παγγνωσίαν συμβολίζοντες ἑπτὰ ὀφθαλμοί, οἵτινες κατὰ τὸ Ζαχ. 4: 10 εἶνε ρητῶς τοῦ Γιαχβέ, ἐνταῦθα παρουσιάζονται ὡς ὀφθαλμοὶ τοῦ 'Αρνίου. 'Η φράσις «'Αρνίον ἔχον ὀφθαλμοὺς ἑπτά» σημαίνει 'Αρνίον ἔχον πανσοφίαν καὶ παντογνωσίαν. Ἄρα τὸ 'Αρνίον ταὐτίζεται μετὰ τοῦ πανσόφου καὶ παντογνώστου Γιαχβέ. Πράγματι δέ, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ εἴδομεν, ὁ Χριστὸς γνωρίζει τὰ πάντα. 'Εκ τῆς συναφείας δὲ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου τῆς 'Αποκαλύψεως ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὸ «ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον», τὸ «γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν» καὶ «κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά», ὅπερ «οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοῖξαι οὔτε βλέπειν αὐτό», ἴσχυσε νὰ ἀνοίξῃ τὸ 'Αρνίον (στίχ. 1, 3, 5). Ἄξιον ἐπίσης παρατηρήσεως, ὅτι οἱ ἄγγελοι δοξολογοῦντες τὸ 'Αρνίον ἀποδίδουν εἰς αὐτὸ τὴν σοφίαν (στίχ. 12).

Τὰ ἑπτὰ ἐπίσης κέρατα συμβολίζουν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ 'Αρνίου. Ὅτι δὲ τὰ ἑπτὰ κέρατα καὶ οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ τοῦ 'Αρνίου ἑρμηνεύονται ὡς «τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν», ἤτοι ὡς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ κατὰ τὸ Α΄ Κορ. 2: 10 «πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ», τοῦτο ἀποδεικνύει κατ' ἄλλον πάλιν τρόπον, ὅτι 'Αρνίον καὶ Γιαχβὲ ταὐτίζονται, καθόσον τὸ Πνεῦμα τοῦ Γιαχβὲ ἐνταῦθα παρουσιάζεται ὡς τὸ Πνεῦμα τοῦ 'Αρνίου, ὑπ' αὐτοῦ ἀποστελλόμενον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ('Ιωάν. 15: 26· 16: 7).

Πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν ἑνότητα 'Αρνίου καὶ Γιαχβὲ συμφωνεῖ τέλος ἐκ τῆς συναφείας τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τῆς 'Αποκαλύψεως καὶ τὸ ὅτι τὸ 'Αρνίον δοξολογεῖται καὶ προσκυνεῖται ὑπὸ πάντων τῶν κτισμάτων ἰσοτίμως πρὸς τὸν καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου (στίχ. 8 - 14).

'Ο ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας

Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διδάσκεται, ὅτι ὁ Γιαχβὲ εἶνε ὁ γινώσκων τὰ κρύφια τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τῶν μυχιαιτάτων σκέψεων καὶ ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ. Οὕτως ἐν 'Ιερ. 17: 9 ὁ Θεὸς λέγει:

«Βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα, καὶ ἄνθρωπός ἐστι˙ καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;». Τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει: «Ἡ καρδία εἶνε ἀπατηλὴ ὑπὲρ πάντα, καὶ σφόδρα διεφθαρμένη˙ τίς δύναται νὰ γνωρίσῃ αὐτήν;». Εἰς τὸ ἐνταῦθα τιθέμενον ἐρώτημα ἡ ἀπάντησις εἶνε, ὅτι μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ γνωρίζῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδεὶς ἄλλος. Διὸ εἰς τὴν συνέχειαν, στίχ. 10, ὁ Θεὸς διακηρύσσει: «Ἐγὼ Κύριος (ἑβρ. Γιαχβέ) ἐτάζων καρδίας καὶ δοκιμάζων νεφροὺς τοῦ δοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ κατὰ τοὺς καρποὺς τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ». Τὸ «Ἐγὼ Κύριος» εἶνε ἐμφατικὸν καὶ σημαίνει ἀποκλειστικότητα: Ἐγὼ ὁ Γιαχβέ, ὄχι ἄλλος. Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ γνῶσις τῶν καρδιῶν καὶ τῶν νεφρῶν, τουτέστι τῶν μυχιαιτάτων τοῦ ἀνθρώπου, συνδέεται πρὸς τὴν ἀπόδοσιν δικαιοσύνης ὡς προϋπόθεσις αὐτῆς. Ὅμοιον εἶνε τὸ Παροιμ. 24: 12. Ἐν Ἱερ. 11: 20 ὁ διωκόμενος προφήτης λέγει πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τῶν διωκτῶν αὐτοῦ: «Κύριε, κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν». Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ γνῶσις τῶν νεφρῶν καὶ τῶν καρδιῶν συνδέεται πρὸς τὴν ἀπόδοσιν δικαιοσύνης. Ὅμοιον εἶνε τὸ Ἱερ. 20: 12. Ἰδὲ καὶ Ψαλμ. 7: 10(9)˙ 43: 22(44: 21).

Πολλαχοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης ὡς γνώστης τῶν καρδιῶν καὶ γενικώτερον τῶν μυστικῶν τῶν ἀνθρώπων παρουσιάζεται ὁ Χριστός. Οὕτω κατὰ τὸ Λουκ. 5: 22 «ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς» τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων εἶπεν εἰς αὐτούς: «Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;». Κατὰ τὸ Ἰωάν. 2: 24 - 25 ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους «αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου˙ αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». Ὁ Χριστὸς κατεῖχε τὴν γνῶσιν ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν ἐλάμβανεν αὐτὴν παρ' ἄλλου. Ἐν Α΄ Κορ. 4: 4 - 5 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Ὁ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστιν. Ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν». Ἰδὲ ἐπίσης Λουκ. 6: 8˙ 9: 47˙ 24: 38˙ Ἰωάν. 4: 29 κ. ἄ.

Ἐν προφανεῖ δὲ ἀναφορᾷ πρὸς χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἷα τὰ μνημονευθέντα, ἐν οἷς ὡς γνώστης τῶν καρδιῶν καὶ τῶν νεφρῶν παρουσιάζεται ὁ Γιαχβέ, ἰδίᾳ δὲ τὰ Ἱερ. 17: 10˙ 11: 20, ἐν Ἀποκ. 2: 23 ὁ Ἰησοῦς διακηρύσσει περὶ ἑαυτοῦ: «Καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὅτι ἐ γ ώ ε ἰ μ ι ὁ ἐ ρ ε υ ν ῶ ν ν ε φ ρ ο ὺ ς κ α ὶ κ α ρ δ ί α ς, καὶ δώσω ὑμῖν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν». Τὸ «ἐγώ» εἶνε ἐμφατικὸν καὶ σημαίνει ἀποκλειστικότητα: Ἐγὼ ὁ Ἰησοῦς, ὄχι ἄλλος. Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ γνῶσις τῶν καρδιῶν καὶ τῶν νεφρῶν συνδέ-

εται πρὸς τὴν ἀπόδοσιν δικαιοσύνης. Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ καρδιογνώστης ἅμα καὶ μισθαποδότης, ὅπως ὁ Γιαχβέ.

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ ἐρευνῶν καρδίας καὶ νεφροὺς εἶνε ὁ Γιαχβέ, ὄχι ἄλλος, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶνε ὁ Ἰησοῦς, ὄχι ἄλλος, Ἰησοῦς καὶ Γιαχβὲ εἶνε ὁ αὐτός.

Ὅτι δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ἐν τῇ φράσει «Καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι» χρῆσις τοῦ «γινώσκειν». Ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, τὸ ρῆμα τοῦτο ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ πολλάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἰδίᾳ παρ' Ἰεζεκιήλ, ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ μάθουν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προκαλουμένων καταπληκτικῶν γεγονότων, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθινὸς καὶ παντοδύναμος Γιαχβὲ (Ἐξόδ. 16: 12· Ἠσ. 43: 10· 49: 23· Ἰεζ. 7: 27· 12:16· 13: 23 κ. ἄ.). Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ «γινώσκειν» εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις (Ἰωάν. 8: 28· 10: 38· 14: 20· Ἀποκ. 3: 9), ὁ Ἰησοῦς ἐκφράζεται ὡς Γιαχβέ.

Ὁ ποιητὴς σημείων

Ἐν Ἠσ. 35: 4 - 6 περιέχεται ἡ προφητεία: «Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν... αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἀλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός». Κατὰ τὴν προφητείαν ταύτην ὁ Θεός, ἤτοι ὁ Γιαχβέ, ὡς ὀνομάζεται ἐν στίχ. 2 καὶ 10, θὰ ἤρχετο προσωπικῶς («αὐτὸς ἥξει») καὶ θὰ ἔσωζε τὸν λαὸν αὐτοῦ. Σημεῖα δὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ ἔργα σωτηρίας θὰ ἦσαν καὶ ὅτι τυφλοὶ θὰ ἔβλεπον, κωφοὶ θὰ ἤκουον καὶ χωλοὶ θ' ἀποκαθίσταντο τελείως ὑγιεῖς (Πρβλ. 29: 18).

Ἐπίσης ἐν Ἠσ. 61: 1 περιέχεται: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁμιλεῖ προφητικῶς ὁ Χριστός, ὡς αὐτὸς βεβαιοῖ ἐν Λουκ. 4: 21, προλέγει δέ, ὅτι ὡς κεχρισμένος καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ Γιαχβὲ θὰ μετέδιδε χαρμόσυνα μηνύματα εἰς τοὺς πτωχοὺς (Πρβλ. Ἠσ. 29: 19). Ἀλλ' ἐνῷ ἐν στίχ. 1 ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ὡς κεχρισμένος καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ Γιαχβέ, ὁμιλῶν ἐν συνεχείᾳ ἐν στίχ. 8 ἐμφανίζεται ὡς αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, φαινόμενον παράδοξον, οἷον ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὸ ἐν Ψαλμ. 44: 7 - 8 (45: 6 - 7), καθ' ὃ Χριστὸς εἶνε Θεὸς καὶ ἅμα κεχρισμένος τοῦ Θεοῦ. Πλείονα σχετικῶς πρὸς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Ἠσ. 61: 1 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν στίχ. 8 βλέπει τις ἐν οἰκείῳ τόπῳ τοῦ Δ' Κεφαλαίου.

Τὰ παρατεθέντα χωρία Ἠσ. 35: 4-6 καὶ 61: 1 σαφῶς ὑπηνίχθη ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἑξῆς περίπτωσιν. Ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς πληροφορηθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ ἔστειλε δύο μαθητὰς αὐτοῦ νὰ ἐρωτήσουν τὸν Χριστόν: «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος», τουτέστιν ὁ Μεσσίας, «ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;». Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ὁ Χριστὸς ἐτέλεσε πλῆθος θαυμάτων, ἀντὶ δὲ ἄλλης ἀπαντήσεως εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου: «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ εἴδετε καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται» (Λουκ. 7: 18-22. Ἰδὲ καὶ Ματθ. 11: 2-5).

Διὰ τοῦ λόγου τούτου πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου τὰς εἰρημένας δύο προφητείας τοῦ Ἠσαΐου ὁ Ἰησοῦς ἐφήρμοσεν εἰς ἑαυτόν, τὴν δευτέραν μάλιστα, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, ἐφαρμόσας καὶ ἄλλοτε εἰς ἑαυτὸν (Ὡς πρὸς τὸ «νεκροὶ ἐγείρονται» πρβλ. Ἠσ. 26: 19). Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἐρώτημα «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;» ἔδωκεν ἐμμέσως τὴν ἀπάντησιν, ὅτι πράγματι αὐτὸς εἶνε ὁ Μεσσίας. Ἔδειξε δ' ἐπὶ πλέον, ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε ὁ Γιαχβέ. Καὶ τοῦτο διότι, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, κατὰ τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο προφητειῶν, τὰς ὁποίας ὑπηνίχθη ὡς μεσσιακάς, ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἤρχετο («αὐτὸς ἥξει»), εἶνε ὁ Θεὸς Γιαχβέ. Ὁ δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ προφητείᾳ ὡς κεχρισμένον καὶ ἀπεσταλμένον τοῦ Γιαχβὲ ἐμφανίζων ἑαυτὸν ἔπειτα λέγει, ὅτι εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ. Ὡς ἄνθρωπος ὁ Ἰησοῦς εἶνε κεχρισμένος τοῦ Γιαχβέ, ὡς Θεὸς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ὁλόκληρος ἡ θεία οὐσία. Οὕτω καὶ κατὰ τὸ κεφ. 2 τοῦ Λουκᾶ, στίχ. 26 καὶ 11, ὁ Ἰησοῦς εἶνε «Χριστὸς Κυρίου» καὶ ἅμα «Χριστὸς Κύριος».

Εἰς τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου ὁ Χριστὸς προσέθεσεν: «Καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί» (Λουκ. 7: 23· Ματθ. 11: 6). Διὰ τοῦ λόγου δὲ τούτου φαίνεται, ὅτι ἐπίσης ὑπηνίχθη χωρίον τοῦ Ἠσαΐου, τὸ 8: 14. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Γιαχβὲ ὡς περὶ λίθου προσκόμματος καὶ πέτρας σκανδάλου. Συμφώνως δὲ πρὸς μαρτυρίας τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ χωρίον εἶνε μεσσιακὸν (Ρωμ. 9: 32-33· Α' Πέτρ. 2: 7. Πρβλ. Λουκ. 2: 34). Ἂν λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς ὑπηνίχθη καὶ τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Ἠσαΐου, ἔδειξε καὶ δι' αὐτοῦ, ὅτι εἶνε ὁ Μεσσίας ἅμα καὶ Γιαχβέ.

Κύριος κυρίων καὶ Βασιλεὺς βασιλέων

Ἐν Δευτ. 10: 17 καὶ Ψαλμ. 135(136): 3 ὁ Γιαχβὲ καλεῖται Κύ-

ριος τῶν κυρίων (אֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים). Παραθέτομεν τὰ χωρία ἀντιστοίχως: «Ὁ Κύριος (ἑβρ. Γιαχβὲ) ὁ Θεὸς ὑμῶν οὗτος Θεὸς τῶν θεῶν καὶ Κύριος τῶν κυρίων, ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς καὶ φοβερός». «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἄξιον παρατηρήσεως τὸ ἐμφατικὸν «οὗτος» (הוּא): Ὁ Γιαχβέ, αὐτὸς μόνον εἶνε Κύριος κυρίων, ὄχι ἄλλος. Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὸ «Κύριος τῶν κυρίων» συνεκφέρεται μετὰ τοῦ «Θεὸς τῶν θεῶν», τῶν δύο τίτλων σημαινόντων κατ' οὐσίαν τὸ αὐτό. Καὶ τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ χωρίῳ τίτλου «Κύριος τῶν κυρίων» προηγεῖται ἐν στίχ. 2 ὁ τίτλος «Θεὸς τῶν θεῶν».

Ἐν Β΄ Μακ. 13: 4 καὶ Γ΄ Μακ. 5: 35 ὁ Θεὸς καλεῖται Βασιλεὺς τῶν βασιλέων. Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον «ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλέων ἐξήγειρε τὸν θυμὸν τοῦ Ἀντιόχου κλπ.». Κατὰ τὸ δεύτερον δὲ χωρίον «οἱ Ἰουδαῖοι τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως (Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος) ἀκούσαντες, τὸν ἐπιφανῆ Θεὸν καὶ Βασιλέα τῶν βασιλέων ᾔνουν κλπ.».

Ἐν Ἀποκ. 17: 14 καὶ 19: 16 οἱ τίτλοι Κύριος κυρίων καὶ Βασιλεὺς βασιλέων ἀποδίδονται εἰς τὸν Χριστόν. Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον δέκα βασιλεῖς «μετὰ τοῦ Ἀρνίου πολεμήσουσι, καὶ τὸ Ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι Κύριος κυρίων ἐστὶ καὶ Βασιλεὺς βασιλέων». Κατὰ τὸ δεύτερον δὲ χωρίον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, Βασιλεὺς βασιλέων καὶ Κύριος κυρίων». Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ δύο τίτλοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνάπτονται κατὰ τρόπον ἰσχυρότερον ἢ μετὰ τοῦ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Διότι, ἐνῷ περὶ τοῦ Γιαχβὲ χρησιμοποιοῦνται κεχωρισμένως, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ συνδυάζονται, ὅπερ ἐμφατικώτερον, ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ χωρίῳ, Ἀποκ. 19: 16, χαρακτηρίζονται ὡς «ὄνομα», ὅπερ σαφῶς ἐμφαίνει, ὅτι οἱ τίτλοι οὗτοι ἐκφράζουν τὴν φύσιν ἢ οὐσίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁμοίους τίτλους ἔφερον βεβαίως καὶ Βαβυλώνιοι, Πέρσαι καὶ Ρωμαῖοι ἡγεμόνες. Οὕτω κατὰ τὸ Ἰεζ. 26: 7 καὶ τὸ Δαν. 2: 37 ὁ Ναβουχοδονόσορ, κατὰ δὲ τὸ Β΄ Ἔσδρ. 7: 12 ὁ Ἀρθασασθὰ (Ἀρταξέρξης) ἐκαλεῖτο βασιλεὺς βασιλέων. Ἀλλὰ τοιοῦτοι τίτλοι ἐπὶ μὲν τῶν ἡγεμόνων εἶχον ψευδῆ καὶ καταχρηστικὴν ἔννοιαν, ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀληθῆ καὶ μοναδικήν. Τοῦτο δεικνύει ἄριστα τὸ Α΄ Κορ. 8: 4 - 6, «οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς. Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ πατήρ,... καὶ εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός». Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ «εἷς Κύριος», τουτέστιν ὁ μόνος Κύριος. Προσεκτικὴ δὲ ἐξέτασις τοῦ χωρίου δεικνύει, ὅτι τὸ «εἷς Κύριος», ἰδιαζόντως εἰς

τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀναφερόμενον, κατ' οὐσίαν σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ «εἷς Θεός», ἰδιαζόντως εἰς τὸν Πατέρα ἀναφερόμενον, καθόσον ἀμφότερα ταῦτα αἰτιολογοῦν (·καὶ γάρ...», στίχ. 5) τὸ «οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς» τοῦ στίχ. 4. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ «εἷς Κύριος», διότι ὑπάρχει μόνον «εἷς Θεός», μετὰ τοῦ ὁποίου κατ' οὐσίαν ταυτίζεται. Θεὸς καὶ Κύριος ἀποβαίνουν συνώνυμα, ὡς καὶ τὸ «Θεὸς τῶν θεῶν» πρὸς τὸ «Κύριος τῶν κυρίων» ἐν Δευτ. 10: 17 καὶ Ψαλμ. 135(136): 2-3. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς καλεῖται Βασιλεὺς τῶν βασιλέων καὶ Κύριος τῶν κυρίων ἐν οἵᾳ ἐννοίᾳ ὁ Θεὸς ἐν Α΄ Τιμ. 6: 15 καλεῖται «ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων». Καὶ αὐτοὶ ἄλλωστε οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρώμης τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος βαρυτάτους τίτλους ἔφερον, οὐ μόνον ἵνα δείξουν τὴν κατακτητικὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑποτιθέμενον θεῖον χαρακτῆρα αὐτῶν.

Οἱ τίτλοι λοιπὸν «Κύριος κυρίων» καὶ «Βασιλεὺς βασιλέων» ἀποδεικνύουν τὴν οὐσιαστικὴν ἑνότητα Χριστοῦ καὶ Γιαχβέ.

Ὁ τὰ πάντα ὑποτάσσων

Ἐν τῷ 8ῳ Ψαλμῷ, στίχ. 7(6), περιέχεται ἡ φράσις «πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Κατὰ τὴν φράσιν ταύτην ὁ Γιαχβὲ ὑπέταξε τὰ πάντα ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ψαλμὸς οὗτος, ἐν τῷ ὁποίῳ ψάλλεται τὸ μεγαλεῖον τοῦ φαινομενικῶς μικροῦ καὶ ταπεινοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Α΄ Κορ. 15: 26, τοῦ Ἑβρ. 2: 6 - 9 καὶ τοῦ Ἐφ. 1: 22 φέρει χριστολογικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν καὶ μοναδικὸς Ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον τελικῶς θὰ ὑποταχθοῦν τὰ πάντα. Περὶ τοῦ χριστολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ψαλμοῦ μαρτυρεῖ καὶ τὸ Ματθ. 21: 16, ἐν τῷ ὁποίῳ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐφαρμόζει λόγον τοῦ Ψαλμοῦ εἰς τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Τὴν φράσιν τοῦ Ψαλμῳδοῦ «πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ» ἀπηχεῖ τὸ τέλος τοῦ Φιλιπ. 3: 21. Παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸν στίχον μετὰ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ στίχου: «Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα». Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν σῶμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὅμοιον πρὸς τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ σῶμα· θὰ πράξῃ δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἐνεργείας, διὰ τῆς

ὁποίας δύναται αὐτὸς νὰ ὑποτάσσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰ πάντα. Ἐνταῦθα περιέχεται παράδοξον. Διότι, ἐνῷ κατὰ τὰ εἰρημένα χωρία Ψαλμ. 8: 7(6)· Α΄ Κορ. 15: 26· Ἑβρ. 2: 6 - 9· Ἐφ. 1: 22 ὁ τὰ πάντα ὑποτάσσων (εἰς τὸν ἄνθρωπον — Χριστὸν) εἶνε ὁ Γιαχβέ, κατὰ τὸ παρὸν χωρίον τῆς πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολῆς ὁ τὰ πάντα ὑποτάσσων εἶνε ὁ Χριστός. Διὰ τῆς πανισχύρου ἐνεργείας αὐτοῦ ὁ Χριστὸς δύναται αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν νὰ ὑποτάσσῃ τὰ πάντα. Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ ὑποτάσσων τὰ πάντα εἶνε ὁ Θεός, ὄχι ὁ Χριστός, ἀπορρίπτεται ἀμέσως καὶ λόγῳ τῆς συντάξεως καὶ λόγῳ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου. Τὸ «αὐτόν» ἐν τῇ φράσει «τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι», ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ τὸ ἑπόμενον «αὐτῷ» καὶ τὸ προηγούμενον «αὐτοῦ», πρόδηλον μὲν ἐκ τῆς φράσεως «σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ», προηγουμένως δὲ μνημονευθέν, ἤτοι τὸν «Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν». Ἐκεῖνος ἐπίσης, «ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν», εἶνε ὁ αὐτός, ὅστις δύναται «καὶ ὑποτάξαι τὰ πάντα». Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτον τὸ προσθετικὸν «καί»: Ὁ Χριστὸς ὄχι μόνον τὸ σῶμα νὰ μετασχηματίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα νὰ ὑποτάξῃ δύναται. Διὰ τοῦτο καλεῖται Κύριος (Ἰησοῦς Χριστός).

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὸ Ψαλμ. 8: 7(6) ὁ τὰ πάντα ὑποτάσσων εἶνε ὁ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὸ Φιλιπ. 3: 21 εἶνε ὁ Χριστός, πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ. Ὁ Ἰησοῦς ὡς Γιαχβὲ ὑποτάσσει τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον - Χριστόν.

Συναφῶς δὲ πρὸς ταῦτα ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Χριστός, καίτοι κατὰ κόσμον οὐδὲν ἀξίωμα ἔφερεν, οὐδεμίαν θέσιν κατεῖχε καὶ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως ἐτύγχανεν, ἐν τούτοις σπανίως παρεκάλεσεν ἄνθρωπον (Λουκ. 5: 3), ἐνῷ πολλάκις ἐνετέλλετο, ἐκέλευεν, ἐπέτασσεν. Ἄνθρωποι δέ, ἄγγελοι καὶ στοιχεῖα τῆς φύσεως ὑπήκουον καὶ ὑπετάσσοντο αὐτῷ. Ἐνῷ ἐπίσης κατ' ἄλλα χωρία τὸν Χριστὸν ἀνέστησεν ὁ Θεὸς ἡ Πατὴρ (Πράξ. 2: 24· Ρωμ. 6: 4· Γαλ. 1: 1 κλπ.), κατὰ τὸ Ἰωάν. 2: 19 («ἐγερῶ», τουτέστιν ἐγὼ θὰ ἀναστήσω) αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀνέστησεν ἑαυτὸν (Ἰδὲ καὶ Ἰωάν. 10: 18). Πρόσωπον θανατούμενον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνιστάμενον δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ εἶνε ἄνθρωπος ἅμα καὶ Θεός. Τὴν ἴσην δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα διακηρύσσων ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἃ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ» (Ἰωάν. 5: 19. Ἰδὲ καὶ 16: 15· 17: 10).

Ὁ ἀναβὰς καὶ ὁ καταβὰς

Ἐν Παροιμ. 24: 27 (30: 4) τίθεται τὸ ἐρώτημα: «Τίς ἀνέβη εἰς τὸν

οὐρανὸν καὶ κατέβη;». Ἡ ἐξυπακουομένη ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, καθὼς καὶ εἰς τρία ἄλλα ἐν συνεχείᾳ τούτου ἐρωτήματα, εἶνε αὕτη: «Οὐδείς, εἰμὴ μόνος ὁ Γιαχβέ».

Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ παρατεθὲν ἐρώτημα περιέχεται εἰς λόγους ἢ χρησμὸν ([illegible]), τὸν ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὸ 30: 1 κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν ὁ Ἀγοὺρ εἶπεν «εἰς Ἰθιὴλ, εἰς Ἰθιὴλ καὶ Οὔκαλ». Κατὰ μίαν γνώμην ὁ Ἰθιὴλ καὶ ὁ Οὔκαλ εἶνε πρόσωπα, πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ Ἀγοὺρ ἀπηύθυνε τοὺς λόγους ἢ τὸν χρησμὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 24: 29 (30: 6) ὁ Ἀγοὺρ ἀπευθύνεται πρὸς ἓν πρόσωπον, ὄχι πολλὰ (ἐν προκειμένῳ δύο). Κατ' ἄλλην γνώμην ὁ Ἰθιὴλ καὶ ὁ Οὔκαλ εἶνε τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀγούρ. Ἰθιὴλ σημαίνει «μετ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς» (Πρβλ. Ἐμμανουὴλ = μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς) καὶ Οὔκαλ σημαίνει «ὁ Ἰσχυρός». Ἀξιοπαρατήρητος δὲ καὶ ἡ ἐπανάληψις τοῦ Ἰθιὴλ, ἥτις προσδίδει εἰς τὸ ὄνομα ἔμφασιν. Διὰ ταῦτα καλοὶ ἑρμηνευταὶ τὸ Ἰθιὴλ καὶ τὸ Οὔκαλ ἐφαρμόζουν εἰς τὸν Μεσσίαν (Πρβλ. Ἠσ. 7: 14, «Ἐμμανουὴλ» — «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», καὶ 9: 6, «Ἰσχυρός»).

Σημειωτέον ἐπίσης, ὅτι εἰς τὸ ἐν στίχ. 24: 27 (30: 4) ἐρώτημα, «τί τὸ ὄνομα αὐτοῦ;», τουτέστι τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν προστίθεται, «καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἐὰν γνωρίζῃς;», ἐνῷ οἱ Ο΄ ἔχουν «ἢ τί τὸ ὄνομα τοῖς τέκνοις αὐτοῦ;». Ἀρχικὴ φαίνεται ἡ γραφὴ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, ἡ δὲ γραφὴ τῶν Ο΄ φαίνεται προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ κατανοηθῇ, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει Υἱόν. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι τὸ ἐρώτημα ὑπέστη μεταβολήν, συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἑνικοῦ «τὸ ὄνομα» καὶ τοῦ πληθυντικοῦ «τῶν τέκνων». Ἐὰν ἐπρόκειτο πράγματι περὶ «τῶν τέκνων» καὶ ὄχι περὶ «τοῦ Υἱοῦ», φυσικώτερον θὰ ἦτο νὰ γραφῇ «τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων». Φαίνεται δηλαδή, ὅτι οἱ Ο΄ μετέβαλον τὸν ἑνικὸν «τοῦ Υἱοῦ» εἰς τὸν πληθυντικὸν «τῶν τέκνων» χωρὶς νὰ μεταβάλουν καὶ τὸν ἑνικὸν «τὸ ὄνομα». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς γραφῆς τοῦ Ἑβραϊκοῦ εἶνε, ὅτι ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης αὕτη κατανοεῖται πλήρως, ἐνῷ ἡ γραφὴ τῶν Ο΄ δὲν παρέχει τόσον εὔστοχον νόημα. Τὸ ἐρώτημα «καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ;» ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ φύσις ἢ οὐσία τοῦ Υἱοῦ εἶνε ἄγνωστος καὶ ἀκατάληπτος, ὡς καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ Ἀποκ. 19: 12, καθ' ὃ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἔχει ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός». Ἀντιθέτως ἡ γραφὴ τῶν Ο΄ «ἢ τί τὸ ὄνομα τοῖς τέκνοις αὐτοῦ;» ὡς ἄγνωστον καὶ ἀκατάληπτον ἐμφανίζει τὴν φύσιν ἢ οὐσίαν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ, ὅπερ δὲν φαίνεται πολὺ πιθανὸν ὅτι ἦτο ἡ πρόθεσις τοῦ θεοπνεύστου ἀνδρός. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ Γραφὴ τονίζει, καὶ δὴ καὶ πολλάκις, εἶνε

τὸ ἄγνωστον καὶ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ, ὄχι τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ἀγγέλων.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ ζητήματος τῆς μεσσιανικότητος τῶν περὶ «Ἰθιήλ», «Οὐκαλ» καὶ «Υἱοῦ» λόγων τῶν Παροιμιῶν κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, ὁ λόγος τοῦ στίχ. 24: 27(30: 4), «Τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κατέβη;», εἰς ὃν ὡς ἀπάντησις ὑπονοεῖται «Οὐδείς, εἰμὴ μόνον ὁ Γιαχβέ», ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἐν Ἰωάν. 3: 13 λόγον τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Νικόδημον, «Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ»(*). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἑρμηνευταὶ διαπράττουν ἓν σφάλμα. Εἰς τὸν Χριστὸν ἐφαρμόζουν τὸ «καταβάς» μόνον, ὄχι καὶ τὸ «ἀναβέβηκεν». Οὕτως ὁ Meyer ἀποδίδει: «Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἔχει ἀναβῆ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκτὸς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, χωρὶς νὰ ἀναβῇ ἀπὸ τῆς γῆς, κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Ἀλλὰ μετὰ τὸ «εἰ μὴ» ἐξυπακούεται «ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν». Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ φυσικὴ σύνταξις τοῦ «εἰ μή». Τοῦτο ἐπίσης ἀπαιτεῖ ἡ χρῆσις τῆς μετοχῆς «ὁ καταβάς» καὶ ὄχι τοῦ ρήματος «κατέβη». Ἂν δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα εἶχεν ὡς οἱ ἑρμηνευταὶ νομίζουν, μετὰ τὸ «οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν» ὁ Εὐαγγελιστὴς θὰ ἔγραφεν «εἰ μὴ κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Οὐδεὶς δηλαδὴ ἀνέβη, εἰμὴ μόνον εἷς κατέβη. Ἡ σύνταξις φαίνεται καλλίτερον, ἐὰν παραλείποντες τὰς ἄλλας λέξεις τοῦ χωρίου περιορισθῶμεν εἰς τὸ «οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰ μὴ ὁ καταβάς», καὶ κυρίως ἐὰν θέσωμεν τὸ ἐρώτημα: Ἡ ἔναρθρος μετοχὴ «ὁ καταβάς» τί εἶνε συντακτικῶς, ἂν μὴ ὑποκείμενον τοῦ ἐξυπακουομένου ρήματος «ἀναβέβηκεν»; Ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν «ὁ καταβάς», ὄχι «κατέβη», ὡς ἀποδίδουν οἱ ἑρμηνευταὶ συγχέοντες ὑποκείμενον καὶ ρῆμα κατ' ἀσύγγνωστον συντακτικὸν σφάλμα.

Ἀλλὰ πῶς ὁ Χριστὸς «ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν» πρὶν ἢ καταβῇ εἰς τὴν γῆν; Τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅπερ ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐσφαλμένην ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν ἀντίληψιν καὶ ἀπόδοσιν τοῦ Ἰωάν. 3: 13, τὴν καλλιτέραν ἐξήγησιν εὑρίσκει εἰς τὸν ὁμοίως παράδοξον περὶ ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως τοῦ Γιαχβὲ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς λόγον τοῦ Παροιμ. 24: 27 (30: 4). Ὅπως ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Παροιμιῶν ὁ Γιαχβὲ παρίσταται, ὅτι ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κατέβη, οὕτω πως καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἰωάννου ὁ Χριστὸς παρίσταται, ὅτι ἀνέβη εἰς τὸν

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὴν φράσιν «ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ».

οὐρανὸν καὶ κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ(*). Εἰς ἀμφότερα τὰ χωρία πρόκειται περὶ τρόπου τοῦ λέγειν ἢ ἀνθρωποπαθῶν ἐκφράσεων. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς οἱονεὶ ἀνέρχονται καὶ κατέρχονται μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ὅπως οἰκοδεσπότης ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου καὶ τοῦ κατωτέρου ὀρόφου τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Ὄπισθεν τοῦ τοιούτου τρόπου ἐκφράσεως κρύπτεται ἡ ἀλήθεια τῆς πανταχοῦ παρουσίας τῆς Θεότητος.

Περὶ τοῦ Χριστοῦ βεβαίως λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατέβη εἰς τὴν γῆν ἐν ἐννοίᾳ ἐξαιρετικῇ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κατάβασις, παρὰ τὸ πραγματικὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως, εἶνε τρόπος τοῦ λέγειν ἢ ἀνθρωποπαθὴς ἔκφρασις. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε ἀναβαίνει οὔτε καταβαίνει. Κατὰ τὴν ὡραίαν διατύπωσιν τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, «Ὅλος ἦν ἐν τοῖς κάτω, καὶ τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος· συγκατάβασις γὰρ θεϊκή, οὐ μετάβασις δὲ τοπικὴ γέγονεν».

Ἡ ταὐτόχρονος παρουσία τοῦ Λόγου Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν οὐρανῷ ἀποδεικνύεται περιφανῶς ἐκ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ φράσεως τοῦ Ἰησοῦ περὶ ἑαυτοῦ «ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἡ μετοχὴ «ὁ ὢν» κατ' ἄλλους ἔχει ἔννοιαν παρατατικοῦ, κατ' ἄλλους ἐνεστῶτος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ «ἀναβέβηκεν» εἰς τὸν Χριστὸν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἔχει ἔννοιαν παρατατικοῦ. Διότι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπῃ ὁ Χριστός, ὅτι αὐτὸς μόνος ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, ὅστις ἦτο ἐν τῷ οὐρανῷ; Ἀφοῦ ἦτο ἐν τῷ οὐρανῷ, πῶς ἀνέβη; Τὸ ἦτο καὶ τὸ ἀνέβη ἀντίκεινται ἀλλήλοις. Ἡ μετοχὴ «ὁ ὢν» ἔχει λοιπὸν σημασίαν ἐνεστῶτος. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ὅλου στίχου εἶνε ἡ ἑξῆς: Οὐδεὶς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν εἰμὴ μόνος ὁ Χριστός. Ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ ὅτι κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ κατάβασις ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προϋποθέτει τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς καταβάντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα μὴ νομισθῇ, ὅτι δὲν εἶνε πλέον εἰς τὸν οὐρανόν, προσθέτει «ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ», ἤτοι «ὁ ὁποῖος εἶνε εἰς τὸν οὐρανόν», παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εὑρί-

---

(*) Ὁμοίως ὁ ἐν Ἰωάν. 6: 33, 50 ἐνεστὼς «καταβαίνων», τουτέστι διαρκῶς, πολλάκις καταβαίνων, προϋποθέτει ὅτι καὶ διαρκῶς, πολλάκις ὁ Χριστὸς ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν. Δι' ἄλλων λέξεων ὁ ἐνεστὼς «καταβαίνων», ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ Δαμαλᾶς, σημαίνει διαρκῆ ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὁ δὲ ἀόριστος «καταβέβηκα» καὶ «ὁ καταβάς» τῶν αὐτόθι στίχ. 38, 41, 42, 51 σημαίνει τὴν ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ σάρκωσιν τοῦ Λόγου.

σκεται ἐπὶ τῆς γῆς (Πρβλ. τὸ ἐν Ἰωάν. 14: 3 «παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε». Ἐπὶ γῆς εὑρισκόμενος ὁ Χριστός, διὰ τοῦ «εἰμί» ἐννοεῖ, ὅτι εἶνε συγχρόνως ἐν τοῖς οὐρανοῖς).

Ὁπωσδήποτε διὰ τῆς ἐν Ἰωάν. 3: 13 περὶ ἀναβάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ καταβάσεως εἰς τὴν γῆν φρασιολογίας, ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ὁμοίαν περὶ τοῦ Γιαχβὲ φρασιολογίαν τοῦ Παροιμ. 24: 27(30: 4), ὁ Χριστὸς ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Γιαχβέ.

Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρομεν καὶ τὰ ἑξῆς:

Ἐν Δευτ. 30: 12 - 14 λέγεται περὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Γιαχβέ: «Οὐκ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ λέγων· Τίς ἀναβήσεται ἡμῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτήν, καὶ ἀκούσαντες αὐτὴν ποιήσομεν; Οὐδὲ πέραν τῆς θαλάσσης ἐστὶ λέγων· τίς διαπεράσει ἡμῖν εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτήν, καὶ ἀκουστὴν ἡμῖν ποιήσει αὐτήν, καὶ ποιήσομεν; Ἐγγύς σού ἐστι τὸ ρῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ταῖς χερσί σου ποιεῖν αὐτό». Τοὺς λόγους τούτους ὁ Ἀπόστολος ἐν Ρωμ. 10: 6 - 9 προσαρμόζει πρὸς τὴν νέαν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κατάστασιν πραγμάτων λέγων: «Ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου τὸ ρῆμά ἐστιν, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τοῦτ' ἔστι τὸ ρῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν. Ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ».

Τὴν καιρίαν σημασίαν ἐν τῇ ἀποστολικῇ περικοπῇ ὡς πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν ἔχει ὁ λόγος «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστι Χριστὸν καταγαγεῖν». Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τούτου εἶνε ἡ ἑξῆς: «Μὴ νομίσῃς ὅτι ζητοῦνται παρὰ σοῦ ἀδύνατα πράγματα. Μὴ διαλογισθῇς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ποῖος εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ καταβιβάσῃ τὸν Θεόν, ἵνα καταστήσῃ τὰ ἀδύνατα δυνατά; Ὁ Θεὸς κατέβη ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξ οὐρανοῦ». Ὁ Ἀπόστολος δηλαδὴ ἐκφράζεται ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν γλώσσῃ ἁπλῇ ἐκφραζόμεθα περὶ πραγμάτων θεωρουμένων ἀδυνάτων: «Μὴ ζητῇς νὰ κατεβάσω τὸν Θεὸ ἀπ' τὸν οὐρανό». Λέγων λοιπὸν ὁ Παῦλος «Χριστὸν καταγαγεῖν» ἐννοεῖ «Θεὸν ἤτοι Γιαχβὲ καταγαγεῖν», τὸν δυνάμενον τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ποιεῖν. Διὸ κατὰ τὸν στίχ. 9 ἀπαραίτητος ὅρος σωτηρίας εἶνε ἡ ὁμολογία τοῦ Ἰησοῦ (ὃν «ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν»

κατὰ τὸ ἀνθρώπινον) ὡς Κυρίου, ἤτοι κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν ἀντίστοιχον τοῦ ὀνόματος «Κύριος» ἐν στίχ. 13 ὡς Γιαχβέ.

Περὶ καταβάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ συχνὸς γίνεται λόγος ἐν κεφ. 6 τοῦ Ἰωάννου, στίχ. 33, 38, 41, 42, 50, 51, 58. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ κεφαλαίῳ, στίχ. 62, γίνεται λόγος καὶ περὶ ἀναβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, προφανῶς διὰ τῆς ἀναλήψεως. Οἱ Ἰουδαῖοι, κατὰ τὴν σάρκα κρίνοντες, ἤτοι εἰς τὴν κατὰ σάρκα μόνον καταγωγὴν τοῦ Κυρίου ἀποβλέποντες, ἐγόγγυζον ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, ὅτι οὗτος κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ (στίχ. 41 - 42). Ὡς ἀπάντησιν δὲ καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν γογγυσμὸν τοῦτον καὶ σκανδαλισμὸν ὁ Ἰησοῦς εἶπε τὸν ἐν στίχ. 62 λόγον περὶ ἀναβάσεως: «Ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;». Ἡ ἔννοια εἶνε: «Δὲν παραδέχεσθε ὅτι κατέβην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, διότι δὲν μὲ εἴδετε καταβαίνοντα. Ὅταν λοιπὸν θὰ μὲ βλέπετε ἀναβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν, τότε θὰ πιστεύσετε ὅτι κατέβην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ;». Συναφὴς εἶνε καὶ ὁ λόγος τοῦ στίχ. 63, τοῦ ὁποίου καθ' ἡμᾶς τὸ νόημα εἶνε τὸ ἑξῆς: «Ἐγώ, ὅστις ἐπαγγέλλομαι νὰ ζωοποιήσω ὑμᾶς, εἶμαι οὐράνιος, εἶμαι αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον καὶ αἰώνιον πνεῦμα, ὅπερ ἀληθῶς ζωοποιεῖ (Πρβλ. Α' Κορ. 15: 45· Ἑβρ. 9: 14). Ὑμεῖς, εἰς τὴν κατὰ σάρκα καταγωγήν μου ἀποβλέποντες, μὲ ἐκλαμβάνετε μόνον ὡς σάρκα, ὡς κοινὸν ἄνθρωπον. Καὶ βεβαίως ἡ σὰρξ καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν ὠφελεῖ. Ἀλλ' ἡνωμένη μετὰ τοῦ πνεύματος, ἤτοι τῆς Θεότητος, μεταδίδει ζωήν. Τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἐγὼ λαλῶ, ἀναφέρονται εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν ζωήν». Ὁπωσδήποτε ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ λόγου περὶ καταβάσεως ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀναβάσεως εἰς οὐρανὸν ὑπαινίσσεται, ὅτι εἶνε ὁ Γιαχβὲ (Πρβλ. Α' Κορ. 15: 47 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον), ὡς ὑπηνίχθη καὶ ἐν Ἰωάν. 3: 13, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐκεῖ μὲν γίνεται λόγος περὶ ἀναβάσεως πρῶτον καὶ καταβάσεως ἔπειτα, ἐνῷ ἐνταῦθα ἀντιστρόφως γίνεται λόγος περὶ καταβάσεως πρῶτον καὶ ἀναβάσεως ὕστερον. Ἐπίσης ἐκεῖ ἡ ἀνάβασις τίθεται ὡς προϋπόθεσις τῆς καταβάσεως, ἐνῷ ἐνταῦθα ἡ ἀνάβασις ἀναφέρεται ὡς ἀπόδειξις τῆς καταβάσεως.

Κατὰ τὸ Γεν. 28:12 ὁ Ἰακὼβ «ἐνυπνιάσθη, καὶ ἰδοὺ κλῖμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῆς». Τὸ χωρίον τοῦτο ὑπαινίσσεται ὁ Ἰησοῦς ἐν Ἰωάν. 1: 52, ὅταν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Ναθαναὴλ λέγῃ: «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Ἡ διατύπωσις «ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου» εἰς ἡμᾶς φαίνεται περί-

εργος. Μετὰ τὸν λόγον περὶ ἀνοίξεως τοῦ οὐρανοῦ («ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα») καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς ἦτο ἐπὶ γῆς, φυσικῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, «καταβαίνοντας (ἐκ τοῦ ἀνεῳγμένου οὐρανοῦ) ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου» ἢ «καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναβαίνοντας (πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν)», ἐνῷ τώρα λέγει παραδόξως πρῶτον «ἀναβαίνοντας» καὶ κατόπιν «καταβαίνοντας». Ἡ διατύπωσις αὕτη ὑπαινίσσεται, νομίζομεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται συγχρόνως καὶ κάτω ἐν τῇ γῇ καὶ ἄνω ἐν τῷ οὐρανῷ(*). Οἱ ἄγγελοι δηλαδὴ ἀναβαίνουν πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ καὶ καταβαίνουν πρὸς τὸν ἐπὶ γῆς ἅμα εὑρισκόμενον Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ἢ μᾶλλον ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα, ὁμοίως πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακὼβ ὑπὸ τῆς ὁποίας προτυποῦται, ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς μορφὴν οὐρανομήκη, ἤτοι ἀπὸ γῆς μέχρις οὐρανοῦ, ὑποδηλουμένης καὶ οὕτω τῆς πανταχοῦ παρουσίας καὶ ἄρα τῆς Θεότητος αὐτοῦ. Ἡ φράσις δηλαδὴ «ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου» ἔχει ἔννοιαν ἀκριβῶς ἀνάλογον τῆς φράσεως «ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῆς (τῆς κλίμακος)».

Τέλος ὁ κατὰ τὸ Ἐφ. 4: 8 «ἀναβάς», ὅστις «καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς» (στίχ. 9), διότι «ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν» (στίχ. 10), ὁ Χριστὸς δηλαδή, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χριστολογικοῦ χωρίου Ψαλμ. 67: 19(68: 18) εἶνε ὁ Γιαχβέ.

Ὁ Κύριος τῆς δόξης

«Ἡ «δόξα» συχνάκις ἐν τῇ Γραφῇ συνδέεται πρὸς τὸν Γιαχβέ, κυρίως δὲ καὶ βασικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λάμψεως καὶ μεγαλοπρεπείας. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πολλάκις περιέχεται ἡ φράσις כְּבוֹד יְהוָה, «ἡ δόξα Κυρίου» (Ἐξόδ. 16: 7, 10· 24: 16 [οἱ Ο΄ ἔχουν «ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ»], 17· 40: 28, 29[34, 35] κ. ἄ.). Ἰδιαιτέρως δὲ παραπέμπομεν εἰς τὰ σαφῶς μεσσιακὰ χωρία Ἠσ. 35: 2· 40: 5· 60: 1. Ἐν Ψαλμῷ 23(24), ὅστις κατὰ τοὺς Πατέρας ἔχει χριστολογικὸν βάθος, πεντάκις περὶ τοῦ Γιαχβὲ περιέχεται ἡ φράσις «ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης» (στίχ. 7, 8, 9, 10). Ἐν Ψαλμ. 28(29): 3 ἀπαντᾷ ἡ φράσις «ὁ Θεὸς τῆς δόξης». Παραθέτομεν τὸν στίχον: «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐ-

(*) Πρβλ. «ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ», Ἰωάν. 3: 13, καὶ ἰδὲ σχετικῶς σελ. 208 - 209.

θρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Σημειωτέον ὅτι ἡ φράσις «ὁ Θεὸς τῆς δόξης» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, Πράξ. 7: 2.

Πεντάκις ἐπίσης περὶ τοῦ Γιαχβέ, ἤτοι ἐν Νεεμ. 9: 5· Ἰουδὶθ 9: 8 Ψαλμ. 71 (72): 19· Δαν. 3: 52· Γ΄ Μακ. 2: 14, ἀπαντᾷ ἡ φράσις «τὸ ὄνομα τῆς δόξης». Ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ὁ ὅρος «τὸ ὄνομα» καθ' ἡμᾶς χρησιμοποιεῖται οὐχὶ ἐν γενικῇ, ἀλλ' ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ, ἤτοι ἀναφέρεται συγκεκριμένως εἰς τὸ ἄρρητον ὄνομα Γιαχβέ, τὸ ἱερώτερον καὶ ἐνδοξότερον ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ (Πρβλ. τὴν περίφρασιν «τὸ Ὄνομα» ἀντὶ τοῦ Τετραγραμμάτου). Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι διὰ τῆς φράσεως «τὸ ὄνομα τῆς δόξης» ὑποδηλοῦται τὸ «Γιαχβέ», ἰσχυρῶς συνηγοροῦν αἱ συνάφειαι τῆς φράσεως εἰς τὰς τέσσαρας ἐκ τῶν πέντε περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας αὕτη ἀπαντᾷ, ἰδίᾳ δὲ τὸ Ἰουδὶθ 9: 8. Οὕτως ἐν Νεεμ. 9: 5 λέγεται κατὰ συνωνυμικὸν παραλληλισμόν: «Εὐλογεῖτε Κύριον (Γιαχβέ), τὸν Θεὸν ἡμῶν,... καὶ εὐλογήσουσι ὄνομα δόξης σου». Ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ στίχ. 6 τονίζεται: «Σὺ εἶ αὐτὸς Κύριος (Γιαχβὲ) μόνος. Ἐν Ψαλμ. 71 (72): 18 - 19 λέγεται ἐπίσης κατὰ συνωνυμικὸν παραλληλισμόν: «Εὐλογητὸς Κύριος (Γιαχβέ), ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ...καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ». Ἐν Δαν. 3: 51 - 52 λέγεται πάλιν κατὰ συνωνυμικὸν παραλληλισμόν: «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε (ἑβραϊκὸν ἀντίστοιχον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Γιαχβέ), ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ...καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης σου τὸ ἅγιον καὶ ὑπεραινετὸν καὶ ὑπερυψούμενον εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας». Ἐν δὲ Ἰουδὶθ 9: 8 λέγεται: «Κύριος ὄνομά σοι (ἑβραϊστὶ ἀσφαλῶς τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ») ...ἐβουλεύσαντο... μιᾶναι τὸ σκήνωμα τῆς καταπαύσεως τοῦ ὀνόματος τῆς δόξης σου». Ἀναμφισβήτητον καθίσταται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅτι «τὸ ὄνομα τῆς δόξης» εἶνε εἰδικῶς καὶ συγκεκριμένως τὸ «Γιαχβέ» (*) (Πρβλ. Ἡσ. 42: 8, καθ' ὃ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ χαρακτηρίζεται ὡς «δόξα». Ἰδὲ καὶ σελ. 9). Κατὰ ταῦτα «τὸ ὄνομα τῆς δόξης» εἶνε ὁ Γιαχβὲ τῆς δόξης, ὁ Κύριος τῆς δόξης.

Ὁ συνδυασμὸς τῶν ἐννοιῶν τῆς δόξης καὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἀπαστράπτοντος φωτὸς κατὰ διαφόρους θεοφανείας ἤτοι ἐμφανίσεις τοῦ Γιαχβέ. Οὕτω π.χ. κατὰ τὸ Ἐξόδ. 24: 15 - 18 «ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὸ ὄρος (Σινά). Καὶ κατέβη ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ (ἑβρ. Γιαχβὲ)

(*) Ἡ φράσις «τὸ ὄνομα τῆς δόξης» ἀπαντᾷ καὶ ἐν Α΄ Μακ. 14: 10 ἐπὶ ἀνθρώπου. Σημαίνει δὲ καὶ ἐνταῦθα συγκεκριμένον ὄνομα, τὸ ἔνδοξον ὄνομα «Σίμων (ὁ Μακκαβαῖος)», τὸ ὁποῖον «ὠνομάσθη ἕως ἄκρου τῆς γῆς», ἐγένετο δηλαδὴ γνωστὸν μέχρι τῶν περάτων τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινά, καὶ ἐκάλυψεν αὐτὸ ἡ νεφέλη ἓξ ἡμέρας· καὶ ἐκάλεσε Κύριος τὸν Μωυσῆν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἐκ μέσου τῆς νεφέλης. Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης Κυρίου ὡσεὶ πῦρ φλέγον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ εἰσῆλθε Μωυσῆς εἰς τὸ μέσον τῆς νεφέλης». Κατὰ τὸ Ἐξόδ. 40: 28(34), ἀφοῦ τὸ ἔργον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐπερατώθη, «ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή». Κατὰ δὲ τὸν στίχ. 32(38) «νεφέλη ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡμέρας καὶ πῦρ ἦν ἐπ' αὐτῆς νυκτός». Κατὰ τὸ Β΄ Παρ. 7: 1 - 3, «ὡς συνετέλεσε Σαλωμὼν προσευχόμενος, καὶ τὸ πῦρ κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγε τὰ ὁλοκαυτώματα καὶ τὰς θυσίας, καὶ δόξα Κυρίου ἔπλησε τὸν οἶκον. Καὶ οὐκ ἠδύναντο οἱ ἱερεῖς εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον Κυρίου ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτι ἔπλησε δόξα Κυρίου τὸν οἶκον. Καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἑώρων καταβαῖνον τὸ πῦρ, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ τὸν οἶκον».

Κατ' ἐξοχὴν «ἡ δόξα Κυρίου» ἐνεφανίζετο ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῇ κιβωτῷ τῆς διαθήκης. Μεταξὺ τῶν δύο Χερουβὶμ ὑπεράνω τοῦ ἱλαστηρίου ἐπιθήματος τῆς κιβωτοῦ ἐνεθρονίζετο ἐν δόξῃ φωτεινῆς νεφέλης καὶ ἐλάλει ὁ Γιαχβὲ (Ἐξόδ. 25: 21(22)· Β΄ Βασ. 6: 2· Δ΄ Βασ. 19: 15). Ἐντεῦθεν ἐν Ἑβρ. 9: 5 τὰ Χερουβὶμ καλοῦνται «Χερουβὶμ δόξης». Ὁ δὲ Γιαχβὲ ἐν Ψαλμ. 23(24) : 7 - 10 καλεῖται «ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», διότι ἐν τῷ Ψαλμῷ τούτῳ κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην πρόκειται περὶ μεγαλοπρεποῦς εἰσόδου εἰς τὸ φρούριον Σιὼν τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνεφανίζετο ἐν δόξῃ καὶ ἀνεπαύετο ὁ Γιαχβὲ (Ἀριθ. 19: 34 - 36· Ψαλμ. 131(132) : 8).

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἱστορίας διὰ λάμψεως ὁ Γιαχβὲ καθιστᾷ ἐμφανῆ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ φύσει. Ἐν Ψαλμῷ 28(29) περιγράφεται τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔκσπασιν τρομακτικῆς θυέλλης. Ἐν δὲ στίχ. 3 ὁ Ψαλμῳδός, χαρακτηρίζων τὸν Γιαχβὲ διὰ τῆς φράσεως «ὁ Θεὸς τῆς δόξης», πρὸ ὀφθαλμῶν φαίνεται ὅτι ἔχει καὶ τὰς καταλαμπούσας καὶ ὑπὸ τῶν βροντῶν διακοπτομένας ἀστραπάς, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἐν στίχ. 7.

Συναφῶς δέον νὰ λεχθῇ, ὅτι «δόξα» καλεῖται ὄχι μόνον τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῶν θεοφανειῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κιβωτὸς Κυρίου (Α΄ Βασ. 4: 22), ἐπὶ τῆς ὁποίας κατήρχετο ἡ φωτεινὴ νεφέλη, καὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ (Β΄ Πέτρ. 1: 17), ὅστις εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, ὡς δὲ ἤδη ἐλέχθη, καὶ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ (Ἠσ. 42: 8).

Ἡ «δόξα», ἥτις συνώδευε τὰς ἐμφανίσεις τοῦ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἢ μᾶλλον ἡ οὐσιώδης καὶ κεντρικὴ αἰτία, ἥτις προεκάλει περὶ ἑαυτὴν τὴν ἔνδοξον ἀκτινοβολίαν, ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰου-

δαίων ὠνομάσθη Shekina. Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται μόνον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁρίζει τὴν θείαν παρουσίαν ἢ θεοφάνειαν. Εἰς τὰ Ταργουμὶμ ἡ Shekina εἶνε τὸ ἰσοδύναμον τοῦ Γιαχβέ. Τόσον δὲ κατ' ἦχον ὅσον καὶ κατὰ τὴν ριζικὴν αὐτῆς ἔννοιαν ἡ Shekina εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «σκηνή».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ «δόξα» πολλάκις συνδέεται πρὸς τὸν Χριστὸν κατὰ τρόπον προδίδοντα καὶ ἐν τούτῳ ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Καὶ πρῶτον αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ περὶ ἰδίας αὐτοῦ δόξης. Οὕτω κατὰ τὸ Λουκ. 9: 26 ὁμιλεῖ περὶ δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου «ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων». Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Χριστὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ προτάσσει τῆς τοῦ Πατρός. Ἐν Ματθ. 25: 31 λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἔλθῃ «ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ». Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χωρίῳ καὶ ἐν Ματθ. 19: 28 λέγει, ὅτι θὰ καθίσῃ «ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ». Ἐν Ἰωάν. 17: 5 ζητεῖ παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Ἐν Ἰωάν. 17: 24 λέγει ἐπίσης πρὸς τὸν Πατέρα: «Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου». Ὡς προαιώνιος Λόγος ὁ Χριστὸς εἶχεν ἀιδίως τὴν δόξαν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἀρχῆς ἐν τῇ Θεότητι, καθὼς εἶχε καὶ τὴν γέννησιν. Ἐν δὲ Λουκ. 24: 26 ὁ ἀναστὰς Κύριος λέγει: «Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;». Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκένωσε τὴν προαιώνιον αὐτοῦ δόξαν. Διὰ δὲ τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας ἐπανῆλθεν εἰς αὐτήν.

Οἱ Ἀπόστολοι ἐπίσης ὁμιλοῦν περὶ δόξης τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἐν Ἰωάν. 2: 11 ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ Χριστοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ὁ Εὐαγγελιστὴς σημειώνει, ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς «ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ». Ἀξιοπρόσεκτον τὸ «ἐφανέρωσεν», ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἡ βαθυτέρα φύσις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῆς ἦσαν κεκρυμμένα καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἐξέλαμψαν τότε καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἔν τινι βαθμῷ. Ἐν Ἰωάν. 1: 14 περὶ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει: «Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός». Οἱ Ἀπόστολοι ἀπήλαυσαν τῆς ὑπερφυοῦς αἴγλης καὶ ὑπερκοσμίου λάμψεως, ἣν εἶχεν ὁ Χριστὸς ὡς ὁ φύσει καὶ μοναδικὸς Υἱὸς τοῦ Πατρός. Οἵα ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς τοιαύτη καὶ ἡ δόξα τοῦ Μονογενοῦς (Πρβλ. Ἑβρ. 1: 3). Ἐν Λουκ. 9: 32 λέγεται, ὅτι οἱ τρεῖς Μαθη-

ταὶ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ «εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ». Δὲν λέγεται, ὅτι εἶδον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἢ Πατρὸς ἐν τῷ Χριστῷ.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Β΄ Κορ. 4: 4 ὁμιλεῖ περὶ «τοῦ φωτισμοῦ τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ»· ἐν Β΄ Θεσ. 2: 14 περὶ «περιποιήσεως (ἀποκτήσεως) δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», τῆς ἐνταῦθα φράσεως «δόξα τοῦ Κυρίου» ὑπενθυμιζούσης τὴν συνήθη ἑβραϊκὴν φράσιν כְּבוֹד יְהוָה · καὶ ἐν Τίτ. 2: 13 περὶ «ἐπιφανείας τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ φράσει τοῦ Ἐφ. 1: 14 «εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ» πρόκειται περὶ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι τοῦ Θεοῦ (ἐν τῇ αὐτῇ φράσει τοῦ Ἐφ. 1: 12 ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ). Ὁ δὲ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῇ Α΄ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ, 4: 13, γράφει: «Καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι». Ἀξιοπρόσεκτος ἡ φράσις «ἐν τῇ ἀποκαλύψει». Ἡ φύσις τοῦ Λόγου καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῆς θ' ἀποκαλυφθοῦν κατὰ τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν βαθμὸν ἐν τῇ Δευτέρᾳ Παρουσίᾳ.

Εἰς πλειάδα χωρίων ἡ σχέσις δόξης καὶ Χριστοῦ ἐμφανίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀμέσως φέρει τὴν διάνοιαν εἰς τὰς λαμπρὰς θεοφανείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ τὴν περίφημον Shekina. Οὕτως ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ «ὄρους ὑψηλοῦ», καθ' ἣν «ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς», Μωυσῆς δὲ καὶ Ἠλίας παρέστησαν, καὶ «νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς», καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης ἠκούσθη, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε» (Ματθ. 17: 1 ἑξ. καὶ παράλληλα), ὁμοιάζει πρὸς τὴν θεοφάνειαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά(*). Ὡς ὑποδηλοῖ τὸ ρῆμα «μετεμορφώθη» καὶ ἡ ἤδη μνημονευθεῖσα φράσις τοῦ Λουκᾶ «εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ» (9: 32), τὴν δόξαν ὁ Ἰησοῦς κατεῖχε πάντοτε ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ ἐκθαμβωτικὸν φῶς, ὅπερ περιέβαλεν αὐτόν, ἐξέπεμψεν ἐξ ἑαυτοῦ (Πρβλ. Ματθ. 4: 16· Ἰωάν. 1: 9), μικρὸν παραγυμνώσας τὴν Θεότητα αὐτοῦ. Διὰ τοῦ φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως καὶ τῆς φωνῆς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἐμαρτυρήθη ὡς τῆς αὐτῆς φύσεως μετὰ τοῦ Πατρός.

Κατὰ τὸ Μάρκ. 14: 61 - 62 ὁ Ἰησοῦς, ἐπιμόνως ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;», τουτέστι, «Σὺ

(*) Θεοφανείας, ὡς γνωστόν, ἐπὶ τοῦ Σινὰ ἢ Χωρὴβ εἶχεν ἀξιωθῆ ὄχι μόνον ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν παρουσιασθεὶς Ἠλίας (Γ΄ Βασ. 19: 8 ἑξ.).

πραγματικῶς εἶσαι ὁ Μεσσίας καὶ ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ Γιαχβέ, ὡς ἐμφανίζεσαι ὅτι εἶσαι;» (Πρβλ. Ἰωάν. 5: 18· 10: 30, 33), λύσας ἐπὶ τοῦ ὑψίστου τούτου θέματος τὴν σιωπὴν αὐτοῦ ἀπήντησεν: «Ἐγώ εἰμι». Οἱονεὶ δὲ ὡς ἀπόδειξιν τῆς ὑψίστης ταύτης ἀληθείας ἐπήνεγκε τὴν προφητείαν: «Καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (Πρβλ. Ματθ. 26: 63 - 64 καὶ Λουκ. 22: 69). Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ νεφέλη ἦτο σημεῖον τῆς παρουσίας τοῦ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Κατὰ τὸ Πράξ. 1: 9, ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἀνελαμβάνετο εἰς τὸν οὐρανόν, «νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν». Ἐν δὲ Α΄ Τιμ. 3: 16 γράφων ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι «ἀνελήφθη ἐν δόξῃ», ἀσφαλῶς ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν λαμπρὰν νεφέλην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνελήφθη ὁ Ἰησοῦς. Ὡς δὲ ἀνελήφθη ἐπὶ νεφέλης, οὕτω καὶ θὰ ἐπανέλθῃ. Κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν Ματθ. 24: 30, οἱ ἄνθρωποι «ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» (Ἰδὲ καὶ Μάρκ. 13: 26· Λουκ. 21: 27). Κατὰ τὸν λόγον ἐπίσης τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου ἐν Ἀποκ. 1: 7 ὁ Ἰησοῦς «ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ Δαν. 7: 13 συνδυάζεται μετὰ τοῦ Ζαχ. 12: 10, ὅ,τι ὑποδηλοῖ ἡ φράσις «μετὰ τῶν νεφελῶν» σαφῶς ἀποδεικνύει ἡ ἐκ τοῦ Ζαχαρίου παράθεσις, διότι ἐκεῖνος κατὰ τὸν Ζαχαρίαν, τὸν ὁποῖον «ἐξεκέντησαν» (κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ἰωάν. 19: 37), εἶνε ὁ Γιαχβέ. Καὶ ἐν Ἀποκ. 14: 14 ὁ «ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὅμοιος υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ», κατὰ τὴν προσφυεστέραν ἐκδοχὴν εἶνε πάλιν ὁ Χριστὸς ὡς κριτής. Γενικῶς δέ, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ νεφέλη συνδέεται, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πρὸς τὸν Θεόν.

Κατὰ τὸ Ἀποκ. 15: 5 «ἠνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 8 «ἐγεμίσθη ὁ ναὸς ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Ὁ Θεός, οὗτινος ἡ παρουσία κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφερόμενα ἐπλήρωσε τὸν οὐράνιον ναὸν ἐκ τοῦ καπνοῦ τῆς δόξης αὐτοῦ, ἢ εἶνε τὸ Ἀρνίον τοῦ στίχ. 3, τὸ ὁποῖον, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ ὑπεστηρίξαμεν (σελ. 155 - 158), δοξολογεῖται ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἢ εἶνε ὁ τριαδικὸς Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱός. Ὁπωσδήποτε ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ὡς πολλάκις ἐδείχθη, τὸ ἑνιαῖον Θεοῦ καὶ Χριστοῦ πολλαχῶς ἐμφαίνεται καὶ ἀναδεικνύεται.

Κατὰ τὸ Ἰωάν. 1: 14 «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν

ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός». Τὸ «ἐσκήνωσεν», καὶ δὴ καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς «τὴν δόξαν», φέρει τὴν διάνοιαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν περίφημον Shekina τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων. Ἡ νεφέλη καὶ τὸ πῦρ ἐπλήρουν τὴν σκηνὴν καὶ καθίστων ἐμφανῆ τὴν ἔνδοξον παρουσίαν τοῦ Γιαχβὲ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἐν καταπλήξει θεωμένου «τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου» (Ἐξόδ. 25: 7 - 8 ἢ 8 - 9· 40: 28 - 32 ἢ 34 - 38). Ἐκ τούτου δ' ἀσφαλῶς ὁρμᾶται καὶ τοῦτο ὑπαινίσσεται ἐν τῷ ἀνωτέρω λόγῳ ὁ ἰδιαιτέρως ἄλλωστε εἰς ὑπαινιγμοὺς ἀρεσκόμενος Εὐαγγελιστής. Ἡ σκηνὴ ἐκείνη ἦτο τύπος. Ἡ σὰρξ εἶνε ἡ πραγματικὴ σκηνή, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Θεὸς ἐσκήνωσε, σκηνώσας ἅμα «ἐν ἡμῖν», ἤτοι μεταξὺ ἡμῶν, ὡς ἄλλωστε ἐν Ζαχ. 2: 14 (10) ρητῶς εἶχε προείπει ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας: «Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου». Ἡ σὰρξ τοῦ Λόγου εἶνε ὁ ἀληθινὸς ναὸς τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 2: 21· Κολ. 2: 9). Ὁ Λόγος ἐπλήρωσε τὴν σάρκα διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὡς ἡ Shekina ἐπλήρου τὴν σκηνήν.

Τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν Shekina ἀνακαλεῖ ὁμοίως εἰς τὴν μνήμην ἡ ἐν Ἀποκ. 21: 3 οὐράνιος φωνὴ περὶ τῆς τελικῆς καὶ ὁριστικῆς κατοικήσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν σῳζομένων: «Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν». Ἡ χειροποίητος σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦτο τύπος. Ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ἰδοὺ «ἡ σκηνὴ ἡ ἀληθινή, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος» (Ἑβρ. 8: 2). Ἐν τῃ τελείᾳ ταύτῃ σκηνῇ ὁ Θεὸς θὰ σκηνώσῃ ἐν ἐξαιρετικῇ ἐννοίᾳ. Ἐν τῇ νέᾳ Ἱερουσαλὴμ ἡ Shekina θὰ εἶνε αἰωνίως. Καὶ οὕτω θὰ πληρωθοῦν τελείως αἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὑποσχέσεις τοῦ Γιαχβὲ περὶ σκηνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων (Λευϊτ. 26: 11· Ἰεζ. 37: 27· Ζαχ. 8: 3). Ἀλλ' ὁ Θεός, ὅστις κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀποκ. 21: 3 θὰ σκηνώσῃ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸν προηγούμενον στίχ. 2 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἑπόμενον στίχ. 9, ὅπου ἡ αὐτὴ σχέσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων παρίσταται ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ γάμου, εἶνε τὸ Ἀρνίον, ὁ ἀνὴρ τῆς νύμφης νέας Ἱερουσαλήμ.

Ἤδη δὲ ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὸν χαρακτηρισμὸν «ὁ Κύριος τῆς δόξης», εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ἡ παροῦσα παράγραφος ἀποβλέπει. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος περιέχεται εἰς δύο χωρία, τὸ Α΄ Κορ. 2: 8 καὶ τὸ Ἰακ. 2: 1. Ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ μετὰ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ στίχου ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «Λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τ ὸ ν Κ ύ ρ ι ο ν τ ῆ ς δ ό ξ η ς ἐσταύρωσαν». Ἐν

τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος παραινεῖ: «Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης». Εἰς ἀμφότερα τὰ χωρία ὁ τίτλος «ὁ Κύριος τῆς δόξης» ἀπονέμεται εἰς τὸν Χριστόν. Κατόπιν δὲ τῶν περὶ «δόξης» λεχθέντων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι ὁ τίτλος οὗτος βασικῶς ὁρμᾶται ἐκ τῶν λαμπρῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ θεοφανειῶν τοῦ Γιαχβὲ καὶ εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὰ «ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης», «ὁ Θεὸς τῆς δόξης» καὶ «τὸ Ὄνομα τῆς δόξης». Ἐπὶ οἱουδήποτε κτίσματος ὁ ἐν λόγῳ τίτλος θὰ ἦτο πολὺ βαρύς. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ὡς ἐν τῇ συνήθει φράσει «ἡ δόξα τοῦ Κυρίου» τὸ «Κύριος» γλωσσικῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ φράσει «ὁ Κύριος τῆς δόξης». Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς γλωσσικῆς ἀντιστοιχίας, διὰ τῆς φράσεως «ὁ Κύριος τῆς δόξης», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀξιοπρόσεκτος καὶ ἡ ἔναρθρος ἐκφορὰ ἀμφοτέρων τῶν λέξεων, ὁ Χριστὸς διακηρύσσεται ὡς ὁ ἀπόλυτος Κύριος τῆς ἀπολύτου δόξης, καὶ ἄρα ὁ Γιαχβέ.

Ὁ λόγος, «εἰ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν», ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι, ἂν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων καὶ μάλιστα οἱ θρησκευτικοὶ ἄρχοντες ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ ἀληθινὸς Θεός, οὐδέποτε θὰ ἐφόνευον αὐτόν. Ἂν οἱ Ἑβραῖοι ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Γιαχβὲ τῶν ἐνδόξων θεοφανειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ ἐν στύλῳ νεφέλης κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἐν στύλῳ πυρὸς κατὰ τὴν νύκτα ὁδηγῶν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδέποτε θὰ διέπραττον τὸ ἔγκλημα νὰ παραδώσουν τὸν ἔνδοξον Κύριον, τὸ καύχημα αὐτῶν, εἰς τὴν ἀτίμωσιν τῆς σταυρώσεως. Ποῦ νὰ ἐγνώριζον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐφόνευον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον!

Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ Ἰακ. 2: 1 εἶνε καθ' ἡμᾶς ἡ ἑξῆς: Ἐφ' ὅσον πιστεύομεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Κύριος τῆς δόξης, ἤτοι ὁ κάτοχος τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀπολύτου δόξης, δὲν πρέπει νὰ προσωποληπτῶμεν. Ὡς κάτοχος τῆς πλήρους καὶ ὑψίστης δόξης ὁ Χριστὸς δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς ματαίας δόξης τῶν πλουσίων, ὥστε νὰ προτιμᾷ ἕνα «χρυσοδακτύλιον ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ» ἑνὸς «πτωχοῦ ἐν ρυπαρᾷ ἐσθῆτι» (στίχ. 2). Ὁ Κύριος ἔχει ὅλην τὴν δόξαν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ προσωποληπτήσῃ. «Οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός» (Πράξ. 10: 34). Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ὡς πιστεύοντες εἰς τὸν ἀπροσωπόληπτον Κύριον καὶ εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τῆς ὁποίας γίνονται μέτοχοι πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἀδιακρίτως καὶ πρὸ τῆς ὁποίας ἡ κοσμικὴ δόξα εἶνε μηδαμινή, πρέπει ἐπίσης νὰ εἴμεθα ἀπροσωπόληπτοι. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὴν γενικὴν «τῆς δόξης» ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἰακώβου ἄλλοι μὲν ἐκλαμβάνουν ὡς γενικὴν τῆς ἰδιότητος (τὸν ἔνδοξον Κύριον), ὡς καὶ ἐν Α΄ Κορ. 2: 8, ἄλλοι δὲ

ὡς παράθεσιν (τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς δόξης). Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοχὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς καλεῖται «ἡ δόξα», ὡς ἐν Β΄ Πέτρ. 1: 17 καλεῖται ὁ Πατήρ. Ὁ δὲ Mayor ἀποδίδει: «τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Shekinah». Οὕτως ἢ ἄλλως δηλαδὴ ὁ Χριστὸς κηρύσσεται Γιαχβέ.

Δεδομένου μάλιστα, ὅτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐκτὸς τῆς φράσεως «ὁ Κύριος τῆς δόξης» ἀπαντοῦν καὶ αἱ φράσεις «ὁ Πατὴρ τῆς δόξης» (Ἐφ. 1: 17) καὶ «τὸ Πνεῦμα τῆς δόξης» (Α΄ Πέτρ. 4: 14), δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι «ὁ Θεὸς τῆς δόξης» (ἢ «τὸ Ὄνομα τῆς δόξης») τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διακρίνεται εἰς «τὸν Πατέρα τῆς δόξης, τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς δόξης», τουτέστι τὴν Τριάδα.

Ὅτι ὁπωσδήποτε «ὁ Κύριος τῆς δόξης», ἤτοι ὁ Χριστός, εἶνε ὁ Γιαχβέ, ἀποδεικνύεται ἐκ σαφῶν μεσσιακῶν χωρίων τοῦ Ἠσαΐου, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ δόξης τοῦ Κυρίου ἢ Θεοῦ, νεφέλης, καπνοῦ καὶ φωτὸς πυρός, σημείων τῶν θεοφανειῶν.

Οὕτω κατὰ τὸ Ἠσ. 4: 2 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο΄ «τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ Θεὸς ἐν βουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς», κατὰ τὸν στίχ. 4 «ἐκπλυνεῖ Κύριος (Adonai) τὸν ρύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 5 «καὶ ἥξει (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἑβραϊκοῦ ὑποκείμενον ὁ Γιαχβέ), καὶ ἔσται πᾶς τόπος τοῦ ὄρους Σιὼν καὶ πάντα τὰ περικύκλῳ αὐτῆς σκιάσει νεφέλη ἡμέρας καὶ ὡς καπνοῦ καὶ ὡς φωτὸς πυρὸς καιομένου νυκτός, καὶ πάσῃ τῇ δόξῃ σκεπασθήσεται». Προφητεύεται ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Κύριος θὰ ἤρχετο («ἥξει») καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ θὰ ἐκάλυπτε τὴν Σιὼν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν φωτεινὴν νεφέλην καὶ τὸ πῦρ, τὰ ὁποῖα συνώδευον αὐτὸν κατὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ καὶ ἐκάλυπτον τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου εἰς τὴν ἔρημον.

Κατὰ τὸ Ἠσ. 35: 2 «ὁ λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν Κυρίου (כְּבוֹד יְהוָה) καὶ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 4 «Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν,... αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς». Συμφώνως πρὸς τὴν προφητείαν ταύτην ὁ λαὸς θὰ ἔβλεπε τὴν δόξαν τοῦ Γιαχβέ, διότι αὐτὸς ὁ Θεὸς θὰ ἤρχετο («ἥξει») κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰς λαμπρὰς θεοφανείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Κατὰ τὸ Ἠσ. 40: 5 «ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου (כְּבוֹד יְהוָה) καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ», κατὰ τὸν στίχ. 10 «Ἰδοὺ Κύριος Κύριος (אֲדֹנָי יְהוִה) μετὰ ἰσχύος ἔρχεται», κατὰ δὲ τὸν στίχ. 3 αἴρεται φωνὴ πρὸς ἑτοιμασίαν τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν διέλευσιν καὶ ὑποδοχὴν τοῦ ἐρ-

χομένου: «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου (Γιαχβέ), εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Πάλιν ἡ θέα τῆς δόξης τοῦ Γιαχβὲ συνδέεται πρὸς τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ («ἔρχεται», «ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ»).

Κατὰ τὸ 'Ησ. 60: 1 - 2 ὁ Θεὸς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν 'Ιερουσαλὴμ λέγει: «Φωτίζου φωτίζου, 'Ιερουσαλήμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου (כְּבוֹד־יְהוָה) ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. 'Ιδοὺ σκότος καλύψει γῆν ὡς γνόφος ἐπ' ἔθνη· ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος (Γιαχβέ), καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται». Καὶ πάλιν ἡ ἐμφάνισις τῆς δόξης τοῦ Γιαχβὲ παρουσιάζεται συνδεομένη πρὸς τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ τοῦ Γιαχβέ.

῞Οπως ἡ αἰσθητὴ δόξα ἤτοι λάμψις τοῦ Γιαχβὲ ἠκτινοβολεῖτο ἐκ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ πνευματικὴ δόξα τοῦ Γιαχβὲ ἠκτινοβολήθη ἐκ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη κατὰ τρόπον ὅλως ἐξαιρετικὸν διὰ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

Τέλος ἀναφέρομεν τὸ ὅραμα τοῦ 'Ησαΐου ἐν τῷ 6ῳ κεφ. τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Κατὰ τὸν στίχ. 1 ὁ προφήτης εἶδε «τὸν Κύριον (Adonai) καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ» (ἀντὶ τῆς τελευταίας προτάσεως τὸ 'Εβραϊκὸν ἔχει «καὶ τὸ κράσπεδον αὐτοῦ ἐγέμισε τὸν ναόν»). Κατὰ τὸν στίχ. 3 τὰ Σεραφὶμ ἔκραζον «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος (Γιαχβὲ) σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». Κατὰ δὲ τὸν στίχ. 4 «ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, ἧς ἐκέκραγον, καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη καπνοῦ». 'Εν τῷ ὁράματι τούτῳ κατὰ τὸ 'Ιωάν. 12: 41 ὁ 'Ησαΐας εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν προφήτην δηλαδὴ ἐπρόκειτο περὶ τῆς δόξης τοῦ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν περὶ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. ῎Αρα ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ ἔνδοξος Γιαχβέ.

'Ο διαθέτης τῶν διαθηκῶν

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὁ Γιαχβὲ ἐποίησε διαθήκην πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ διὰ τῶν πατριαρχῶν καὶ κυρίως διὰ τοῦ Μωυσέως ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά. Σχετικῶς δὲ ἐν τῷ 24ῳ κεφαλαίῳ τῆς 'Εξόδου ἀναφέρεται ὅτι, ἀφοῦ ὁ Μωυσῆς ἐλάλησε πάντας τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν καὶ κατέγραψεν αὐτοὺς εἰς βιβλίον, διέταξε θυσίαν. «Λαβὼν δὲ Μωυσῆς τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος ἐνέχεεν εἰς κρατῆρας, τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ αἵματος προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Καὶ λαβὼν τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης ἀνέγνω

εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπαν· πάντα, ὅσα ἐλάλησε Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα. Λαβὼν δὲ Μωυσῆς τὸ αἷμα κατεσκέδασε τοῦ λαοῦ καὶ εἶπε· Ἰδοὺ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς περὶ πάντων τῶν λόγων τούτων» (στίχ. 6 - 8).

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐπίσης ἐποχὴν ὁ Γιαχβὲ προανήγγειλε νέαν διαθήκην διὰ τὴν μεσσιακὴν ἐποχήν. Οὕτως ἐν Ἰερ. 38(31), 31 - 34 περιέχεται: «Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, φησὶ Κύριος. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη μου, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ Κύριος· διδοὺς δώσω νόμους εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν. Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λέγων· γνῶθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι». Ἡ περικοπὴ αὕτη παρατίθεται ὁλόκληρος ἐν Ἑβρ. 8: 8 - 12, μέρος δὲ αὐτῆς ἐν Ἑβρ. 10: 16 - 17.

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ταῦτα ἐν Ἑβρ. 9: 15 - 20 γράφεται: «Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστιν (ὁ Χριστός), ὅπως, θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. Ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου· διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος. Ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται· λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ τὸν νόμον ὑπὸ Μωυσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε λέγων· τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός».

Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Χριστὸς δὲν εἶνε μόνον ὁ μεσίτης τῆς καινῆς διαθήκης (στίχ. 15), ἀλλὰ καὶ ὁ διαθέτης αὐτῆς («ὁ διαθέμενος», στίχ. 16, 17), ὅστις ἀπέθανεν, ἵνα ἡ διαθήκη αὐτοῦ λάβῃ κῦρος καὶ ἰσχύν. Διότι, ὅπου ὑπάρχει διαθήκη, ἵνα αὕτη λάβῃ κῦρος καὶ ἰσχύν, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναγγελθῇ καὶ πιστοποιηθῇ ὁ θάνατος τοῦ διαθέτου, καθόσον ζῶντος τοῦ διαθέτου δὲν ἰσχύει ἡ διαθήκη. Σημειοῦται μάλιστα, ὅτι καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη συνδέεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου διὰ τοῦ αἵ-

ματος τῶν θυσιῶν, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ παρατεθὲν χωρίον 'Εξόδ. 24: 6 - 8 ὁ Μωυσῆς, ὁ μεσίτης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἐρράντισε τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης καὶ πάντα τὸν λαὸν λέγων: «Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός». 'Επειδὴ δηλαδὴ πρὸς κύρωσιν τῆς πρώτης διαθήκης ὁ διαθέτης Θεὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποθάνῃ, εἰς τύπον τοῦ Θεοῦ ἀπέθανον τὰ θυσιασθέντα ζῷα, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε ἦσαν καὶ τύπος τοῦ ἐπὶ σφαγὴν ἐρχομένου Μεσσίου. 'Ο διαθέτης τῆς παλαιᾶς διαθήκης οὕτως εἰπεῖν ἀπέθανε καὶ αὐτός, τυπικῶς, ὁ δὲ διαθέτης τῆς καινῆς διαθήκης ἀπέθανε πραγματικῶς. 'Επὶ πλέον ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι πρὸς κύρωσιν τῆς παλαιᾶς διαθήκης δὲν ἀπέθανεν ὁ μεσίτης τῆς διαθήκης Μωυσῆς, ἐνῷ πρὸς κύρωσιν τῆς καινῆς διαθήκης ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ διαθέτης, ὄχι μόνον ὁ μεσίτης τῆς διαθήκης(*).

'Αλλ' ἀφοῦ διαθέτης τῆς καινῆς διαθήκης κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περικοπὴν 'Εβρ. 9: 15 - 20 εἶνε ὁ Χριστός, κατὰ δὲ τὴν περικοπὴν 'Ιερ. 38 (31): 31 - 34, ὡς καὶ κατ' ἄλλα χωρία ('Ιερ. 39 (32): 40· 'Ησ. 55:3· Βαρ. 2: 35 κλπ.) εἶνε ὁ Γιαχβέ, πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ. "Οπως ἄλλωστε ἡ παλαιὰ διαθήκη, οὕτω καὶ ἡ καινή, τῆς ὁποίας διαθέτης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς πρὸς 'Εβραίους 'Επιστολῆς εἶνε ὁ Χριστός, δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ εἶνε ἡ ἔκφρασις τῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου ὡς ὑψίστου "Οντος, τουτέστιν ὡς Γιαχβέ. 'Ως Γιαχβὲ δὲ ὁ Χριστὸς αὐτονόητον καθίσταται, ὅτι εἶνε ὁ διαθέτης ὄχι μόνον τῆς καινῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, τῶν δύο ἄλλωστε διαθηκῶν ἔν τισι χωρίοις ἐμφανιζομένων ὡς ἑνιαίας καὶ αἰωνίου διαθήκης (Γεν. 17: 7· Ψαλμ. 104 (105): 8 - 10 κ.ἄ.).

"Ηδη δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ Χριστὸς παρουσιάζεται ὡς διαθέτης διαθηκῶν καὶ Γιαχβέ. 'Εν τῷ 11ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ζαχαρίου ὁ ποιμὴν Χριστὸς(**) κατὰ τὸν στίχ. 10 λέγει: «Καὶ λήψομαι τὴν ράβδον μου τὴν καλὴν καὶ ἀπορρίψω αὐτὴν τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς». Λέγων ὁ ποιμὴν Χριστὸς «τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς», ἐννοεῖ διαθήκην

(*) 'Ο Χριστὸς δὲν εἶνε μόνον ὁ μεσίτης καὶ ὁ διαθέτης τῆς καινῆς διαθήκης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ καινὴ διαθήκη, ἢ ἄλλως τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης ('Ησ. 42: 6· 49: 6 κατὰ τοὺς Ο'· 49: 8· Λουκ. 22: 20· Α'. Κορ. 11: 25).

(**) "Οτι ὁ ποιμὴν εἶνε ὁ Χριστὸς δεικνύουν σαφῶς οἱ στίχ. 12 - 13, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται τὸ Ματθ. 27: 9 - 10 ('Ιδὲ καὶ Ματθ. 26: 15).

ἢ συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς πρὸς προστασίαν τοῦ Ἰσραὴλ (Πρβλ. Ὡσ. 2: 20[18]· Ἰεζ. 34: 25).

Ἐν τῷ 9ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ζαχαρίου πρὸς τὸν Χριστόν, ὅστις κατὰ τὸν στίχ. 9 ἔρχεται πρὸς τὴν Σιὼν ἢ Ἰερουσαλὴμ ὡς βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ πώλου ὄνου, ἐν στίχ. 11 λέγεται κατὰ τοὺς Ο΄: «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ» (Πρβλ. Ἑβραϊκόν). Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς καινῆς διαθήκης. Αὕτη ἐγένετο ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶνε διαθήκη αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ («διαθήκης σου»).

Ἐν τῷ 61ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἠσαΐου ὁ Χριστός, ὅστις κατὰ τὸν στίχ. 1 λέγει, «Πνεῦμα Κυρίου (Γιαχβὲ) ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με κλπ.», συνεχίζων τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν στίχ. 8 λέγει: «Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος (Γιαχβὲ)... καὶ διαθήκην αἰώνιον διαθήσομαι αὐτοῖς». Ἐνταῦθα ὁ κεχρισμένος τοῦ Γιαχβὲ παρουσιάζεται ἅμα ὡς αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ καὶ ὁ διαθέτης τῆς αἰωνίου νέας διαθήκης.

Τέλος ἐν Μαλ. 3: 1 ὁ Γιαχβὲ λέγει: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ἡμεῖς θέλετε». Ὁ λόγος οὗτος εἶνε ἀπάντησις εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον (2: 17) ἐρώτημα τῶν δυσπίστων, «Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;». «Ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης», ὃν ἤθελον οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ ἄλλως ὁ Κύριος (Adon), ὃν ἐζήτουν οὗτοι, τουτέστιν ὁ Μεσσίας, εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ὅστις ἔρχεται αὐτοπροσώπως, προαποστέλλων τὸν ἄγγελον αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, ἵνα προετοιμάσῃ τὴν ὁδὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ.

Ὁ λαὸν περιποιησάμενος

Ἐν Ἐξόδ. 19: 5 ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὸν Ἰσραήλ: «Καὶ νῦν ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσητε τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ φυλάξητε τὴν διαθήκην μου, ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος». Ὁμοίως ὁμιλεῖ ἐν Ἐξόδ. 23: 22 κατὰ τοὺς Ο΄. Ἐν δὲ Ἰεζ. 37: 23 προαναγγέλλει περὶ τῆς μεσσιακῆς ἐποχῆς: «Καὶ ῥύσομαι αὐτοὺς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν,... καὶ καθαριῶ αὐτούς, καὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν». Ὡς πρὸς τὴν λύτρωσιν ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἰδὲ καὶ Ψαλμ. 129(130): 8. Ἐπίσης ἐν Ἠσ. 43: 21 ὁ Γιαχβὲ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃν περιεποιήσατο κατὰ τοὺς Ο΄, ἔπλασεν ἑαυτῷ κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἵνα διηγῆται τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἐν Μαλ. 3: 17 κατὰ τοὺς Ο΄ προλέγει περὶ τῶν ἐκλεκτῶν: «Καὶ ἔσονταί

μοι εἰς ἡμέραν, ἣν ἐγὼ ποιῶ, εἰς περιποίησιν, καὶ αἱρετιῶ αὐτοὺς ὃν τρόπον αἱρετίζει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν δουλεύοντα αὐτῷ». Πρβλ. Μασοριτικόν.

Κατὰ τὰ χωρία ταῦτα ὁ Γιαχβὲ ἐξέλεξε καὶ ἐλύτρωσε τόν τε παλαιὸν καὶ τὸν νέον Ἰσραὴλ δι' ἑαυτόν, ὄχι δι' ἄλλον. Ὁ λαὸς εἶνε περιουσία τοῦ Γιαχβὲ καὶ ὑπάρχει διὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Τὰ χωρία ταῦτα προπάντων, ἰδίᾳ δὲ τὸ Ἰεζ. 37: 23, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀπόστολος ἐν Τίτ. 2: 14 γράφει περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον». Τὴν καιρίαν σημασίαν ἐν τῷ ἀποστολικῷ τούτῳ χωρίῳ ἔχει ἡ ἀντωνυμία «ἑαυτῷ». Ὁ Χριστὸς θυσιασθεὶς ἐλύτρωσε τὸν λαὸν δι' ἑαυτόν, ἵνα ἔχῃ αὐτὸν ὡς περιουσίαν καὶ πρὸς δόξαν ἑαυτοῦ.

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα καὶ ἄλλα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὸν λαὸν λυτροῦται ὁ Γιαχβὲ δι' ἑαυτόν, κατὰ δὲ τὸ εἰρημένον χωρίον τῆς πρὸς Τίτον Ἐπισταλῆς τὸν λαὸν λυτροῦται ὁ Χριστὸς δι' ἑαυτόν, πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς εἶνε ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν οὐσίαν. Τοῦτο ἄλλωστε ἐπιμαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς συναφείας τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου, καθόσον ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 13 γίνεται λόγος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς περὶ «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν». Τοῦτο φαίνεται ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ Πράξ. 20: 28, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ(*), ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος». Ὁ Χριστός, ὅστις ἐξέχεε τὸ ἴδιον αὐτοῦ αἷμα καὶ ἀπέκτησε τὴν Ἐκκλησίαν, εἶνε αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ Θεός.

Ὡς ἐκ περισσοῦ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ τὰ ἑξῆς σχετικῶς: Κατὰ τὸ Ἰεζ. 37: 23 τὸν λαὸν θὰ ἐκαθάριζεν ὁ Γιαχβέ. Κατὰ τὸ Τίτ. 2: 14 τὸν λαὸν ἐκαθάρισεν ὁ Χριστός. Κατὰ δὲ τὸ Ἑβρ. 1: 3 ὁ Υἱὸς δὲν εἶνε ἁπλῶς ὁ δι' οὗ ἐγένετο ὁ καθαρισμὸς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἀλλ' ὁ «δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν». Ἡ τελευταία αὕτη διατύπωσις λαμπρῶς δεικνύει, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε τόσον τὸ μέσον («δι' ἑαυτοῦ») ὅσον καὶ ὁ αἴτιος («ποιησάμενος») τοῦ ἠθικοῦ καθαρισμοῦ. Καὶ μέσον μὲν ὁ Υἱὸς εἶνε ὡς Μεσσίας, αἴτιος δὲ ὡς Γιαχβέ. Ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπίσης, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐλύτρωσε τὸν λαὸν δι' ἑαυτόν, ἐν Ἐφ. 5: 25 - 27 ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι «ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυ-

---

(*) Ὁ Nestle ἔχει μόνον «τοῦ Θεοῦ».

τῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν». Ὁ Χριστὸς ἐκαθάρισε τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ὡς ἔνδοξον νύμφην «ἑαυτῷ», ὄχι ἄλλῳ. Ἐν δὲ Κολ. 1: 16 ὁ Ἀπόστολος τονίζει γενικώτερον: «Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται». Ὁ Χριστὸς εἶνε τόσον ὁ δημιουργὸς ὅσον καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τῶν πάντων, ὅπερ ἁρμόζει μόνον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. 11: 36, «ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα»· Ἑβρ. 2: 10, «δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα»).

Ὁ νυμφίος

Πολλάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ σχέσις Γιαχβὲ καὶ Συναγωγῆς παρίσταται διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ γάμου. Ὁ Γιαχβὲ εἶνε ὁ ζηλότυπος σύζυγος τῆς Συναγωγῆς καὶ δὲν ἀνέχεται ἀντεραστήν. Πᾶσα ἀποστασία τῆς Συναγωγῆς ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ παρίσταται ὡς ἀθέτησις τῆς συζυγικῆς πίστεως καὶ ἐλέγχεται διὰ τολμηρῶν ἐκφράσεων. Οὕτως ἐν Ἐξόδ. 34: 14 - 17 ὁ Θεὸς ἀπευθυνόμενος διὰ τοῦ Μωυσέως πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγει: «Οὐ μὴ προσκυνήσητε θεοῖς ἑτέροις· ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ζηλωτὸν ὄνομα, Θεὸς ζηλωτής ἐστι (Κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, «Δὲν θὰ προσκυνήσῃς ἄλλον θεόν, διότι ὁ Κύριος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶνε Ζηλότυπος, εἶνε Θεὸς ζηλότυπος»). Μήποτε θῇς διαθήκην τοῖς ἐγκαθημένοις ἐπὶ γῆς, καὶ ἐκπορνεύσωσιν ὀπίσω τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ θύσωσι τοῖς θεοῖς αὐτῶν, καὶ καλέσωσί σε καὶ φάγῃς τῶν αἱμάτων αὐτῶν καὶ λάβῃς τῶν θυγατέρων αὐτῶν τοῖς υἱοῖς σου καὶ τῶν θυγατέρων σου δῷς τοῖς υἱοῖς αὐτῶν, καὶ ἐκπορνεύσωσιν αἱ θυγατέρες σου ὀπίσω τῶν θεῶν αὐτῶν, καὶ ἐκπορνεύσωσιν οἱ υἱοί σου ὀπίσω τῶν θεῶν αὐτῶν». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ ζηλοτυπία τοῦ Γιαχβὲ ὡς συζύγου τῆς Συναγωγῆς γίνεται «ὄνομα» αὐτοῦ, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἡ φύσις τοῦ Γιαχβὲ εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ἀντεραστὰς καὶ ἀνταγωνιστάς (Ἰδὲ καὶ Ἐξόδ. 20: 5· Δευτ. 4: 24· 5: 9· 6: 15· Ναοὺμ 1: 2, ἔνθα ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπόψεως ὁ Θεὸς χαρακτηρίζεται ὡς «ζηλωτής», τουτέστι ζηλότυπος). Τρὶς δὲ ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ ἡ ἀποδοχὴ ἄλλων θεῶν χαρακτηρίζεται ὡς ἐκπόρνευσις.

Πολλαχοῦ ἐπίσης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ ἀποστασία ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς ἄλλους θεοὺς ἢ κυρίους, καὶ γενικώτερον εἰς ἄλλα πρόσωπα ἢ πράγματα, χαρακτηρίζεται ὡς πορνεία ἢ μοιχεία. Ἰδὲ π.χ. Λευϊτ. 20: 5 - 6 κατά τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Ἑβραϊκόν, καὶ Ἱερ. 3: 1 - 9. Ἐν Δευτ. 31: 16 ὁ Θεός, ἐπικειμένου τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως, προλέγει εἰς αὐτόν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ «ὁ λαὸς

ἐκπορνεύσει ὀπίσω θεῶν ἀλλοτρίων». Καὶ ὅτε ὁ Θεὸς ἀνέδειξε κριτὰς καὶ ἔσωσε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, οὗτοι «καί γε τῶν κριτῶν οὐχ ὑπήκουσαν, ὅτι ἐξεπόρνευσαν ὀπίσω θεῶν ἑτέρων καὶ προσεκύνησαν αὐτοῖς» (Κριτ. 2: 16 - 17). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐπίσης τῶν προφητῶν παρὰ μὲν τῷ Ὡσηέ, κεφ. 1 - 4, ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται ὡς παραμένων πιστὸς σύζυγος εἰς τὴν Συναγωγήν, ἡ δὲ Συναγωγὴ ὡς ἀθετήσασα τὴν συζυγικὴν πίστιν, τῆς ἀπιστίας ταύτης ἐλεγχομένης διὰ τολμηρῶν ἐκφράσεων, παρὰ δὲ τῷ Ἠσαΐᾳ ἐκφράζεται ἡ ἔκπληξις «πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών» (1: 21) καὶ καλοῦνται οἱ υἱοὶ αὐτῆς «υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνης» (57: 3). Ὡς συζυγικὴ ἀπιστία ἐμφανίζεται ἡ ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ ἀποστασία καὶ παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἀπαντοῦν αἱ τολμηρότεραι περιγραφαὶ τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐκπορνεύσεως (κεφ. 16 καὶ 23).

Τέλος παρὰ τοῖς προφήταις ἀπαντᾷ ἡ παρήγορος βεβαίωσις περὶ εὐτυχῶν κατὰ τὴν μεσσιακὴν ἐποχὴν σχέσεων Γιαχβὲ καὶ λαοῦ, τῶν σχέσεων αὐτῶν παρισταμένων ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς μνηστείας καὶ τοῦ γάμου. Οὕτως ἐν Ὡσ. 2: 18(16) ὁ Γιαχβὲ λέγει περὶ τοῦ Ἰσραήλ: «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καλέσει με· ὁ ἀνήρ μου». Ἐν δὲ στίχ. 21 - 22(19 - 20) λέγει πρὸς τὸν Ἰσραήλ: «Καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαυτῷ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαυτῷ ἐν πίστει, καὶ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον». Ὅτι δὲ αἱ προφητεῖαι αὗται εἶνε μεσσιακαί, τοῦτο ἀποδεικνύουν πλήρως αἱ ἐκ τῶν στίχ. 1 καὶ 25(23) παραθέσεις ἐν Ρωμ. 9: 25 - 26 καὶ Α΄ Πέτρ. 2: 10.

Ἐπίσης ἐν Ἠσ. 54: 4 - 8 ὁ Γιαχβέ, πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἀπευθυνόμενος, ἡ ὁποία κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Συναγωγὴν ἐν στίχ. 1 χαρακτηρίζεται ὡς «στεῖρα», «οὐ τίκτουσα» καὶ «ἔρημος (ἐνν. τοῦ ἀνδρός)», λέγει κατὰ τοὺς Ο΄: «Μὴ φοβοῦ, ὅτι κατῃσχύνθης, μηδὲ ἐντραπῇς, ὅτι ὠνειδίσθης· ὅτι αἰσχύνην αἰώνιον ἐπιλήσῃ καὶ ὄνειδος τῆς χηρείας σου οὐ μὴ μνησθήσῃ ἔτι. Ὅτι Κύριος ὁ ποιῶν σε, Κύριος σαβαὼθ ὄνομα αὐτῷ· καὶ ὁ ρυσάμενός σε αὐτὸς Θεὸς Ἰσραήλ, πάσῃ τῇ γῇ κληθήσεται. Οὐχ ὡς γυναῖκα καταλελειμμένην καὶ ὀλιγόψυχον κέκληκέ σε, οὐδ' ὡς γυναῖκα ἐκ νεότητος μεμισημένην, εἶπεν ὁ Θεός σου· χρόνον μικρὸν κατέλιπόν σε καὶ μετ' ἐλέους μεγάλου ἐλεήσω σε, ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἐλεήσω σε, εἶπεν ὁ ρυσάμενός σε Κύριος». Τὸ Ἑβραϊκὸν ἐμφανίζει διαφοράς τινας πρὸς τοὺς Ο΄, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὰ δύο κείμενα συμπίπτουν. Ἐκ τῶν διαφορῶν ἀξιοσημείωτος ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχ. 5, «Διότι ὁ ἀνήρ σου εἶνε ὁ ποιητής σου». Ὅτι δὲ ἡ προφητεία εἶνε μεσσιακή, τοῦτο ἀποδεικνύει

πλήρως ἡ ἐκ τοῦ στίχ. 1 παράθεσις ἐν Γαλ. 4: 27, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ ἐκ τοῦ στίχ. 13, πρὸς ὃν πρβλ. Ἱερ. 38(31): 33-34, παράθεσις ἐν Ἰωάν. 6: 45.

Κατὰ τὸν Ἠσαΐαν πάλιν, 62: 4-5, ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὴν Σιών: «Καὶ οὐκέτι κληθήσῃ Καταλελειμμένη, καὶ ἡ γῆ σου οὐ κληθήσεται ἔτι Ἔρημος· σοὶ γὰρ κληθήσεται Θέλημα ἐμόν, καὶ τῇ γῇ σου Οἰκουμένη, ὅτι εὐδόκησε Κύριος ἐν σοὶ καὶ ἡ γῆ σου συνοικισθήσεται. Καὶ ὡς συνοικῶν νεανίσκος παρθένῳ, οὕτω κατοικήσουσιν οἱ υἱοί σου· καὶ ἔσται ὃν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί». Ἐπὶ τῆς προφητείας ταύτης εἶνε ἀναγκαῖαι ὡρισμέναι παρατηρήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἡ πρὸς παράστασιν τῆς σχέσεως Γιαχβὲ καὶ Σιὼν εἰκὼν τοῦ γάμου καθίσταται πλέον ἐμφανὴς καὶ ἐμφατική. Τὸ «Καταλελειμμένη», ἑβραϊστὶ עֲזוּבָה, εἶνε ὄνομα θήλεος, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως Ἰωσαφὰτ (Γ΄ Βασ. 22: 42), καὶ ὑπαινίσσεται διάσπασιν συζυγικοῦ δεσμοῦ διὰ διαζυγίου. Ἀλλ' ὁ Γιαχβὲ παρέχει τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οὐδέποτε πλέον ἡ Σιὼν θὰ ἐγκαταλειφθῇ ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς. Τὸ «Ἔρημος», ἑβραϊστὶ שְׁמָמָה, εἶνε ἐπίσης συμβολικὸν ὄνομα καὶ ὑποδηλοῖ τὴν στέρησιν ἀνδρὸς καὶ τέκνων. Ἀλλ' ὁ Γιαχβὲ βεβαιοῖ, ὅτι οὐδέποτε πλέον ἡ χώρα τῆς Σιὼν θὰ εἶνε ἔρημος (Πρβλ. 54: 1). Τὸ «Θέλημα ἐμόν», ἑβραϊστὶ חֶפְצִי־בָהּ, εἶνε καὶ τοῦτο συμβολικὸν ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως Μανασσῆ (Δ΄ Βασ. 21: 1), καὶ σημαίνει «Εὐχαρίστησίς μου» ἢ «Ἀγάπη μου». Ὁ Γιαχβὲ εὐχαριστεῖται ἐν τῇ Σιὼν ἢ ἀγαπᾷ αὐτήν, διὸ καὶ θὰ λάβῃ αὐτὴν ὡς σύζυγον. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἀκριβῶς δηλοῖ τὸ ἐλευθέρως κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὸ «γῆ» διὰ τοῦ «Οἰκουμένη» ὑπὸ τῶν Ο΄ ἀποδιδόμενον ἑβραϊκὸν בְּעוּלָה, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβὴς σημασία εἶνε «Νενυμφευμένη». Συναφῶς καὶ τοῦ «συνοικισθήσεται» τῶν Ο΄ τὸ ἑβραϊκὸν ἀντίστοιχον ἐν κυριολεξίᾳ σημαίνει «νυμφευθήσεται», καὶ τοῦ «συνοικῶν» σημαίνει «νυμφεύεται». Δι' ἐλαφρᾶς ἐπίσης διορθώσεως ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ «οἱ υἱοί σου» γίνεται «ὁ Κτίστης σου» (ἢ «ὁ Ἀρχιτέκτων σου»). Οὕτω δὲ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ στίχ. 5 λαμβάνει τὴν ἔννοιαν: «Διότι ὡς νεανίσκος νυμφεύεται μετὰ παρθένου, οὕτως ὁ Κτίστης σου θὰ νυμφευθῇ μετὰ σοῦ». Ὅτι δὲ καὶ ἡ προφητεία αὕτη εἶνε μεσσιακή, τοῦτο δεικνύει ὄχι μόνον ἡ προφητεία καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμοιότης αὐτῆς καὶ γενικώτερον τῆς περικοπῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχεται, πρὸς ἄλλας μεσσιακὰς περικοπάς. Πρὸς τὸ 62ον κεφ. τοῦ Ἠσαΐου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ προφητεία περιέχεται, πρβλ. π.χ. τὸ Ἠσ. 40: 1-11. Σημειωθήτω δὲ καὶ ὅτι ἡ ἐν Ἠσ. 62: 11 φράσις «εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών» ἐν Ματθ. 21: 5 προτάσσεται μεσσιακῆς παραθέσεως.

'Εν ἀναφορᾷ προφανῶς πρὸς τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰκόνα τοῦ γάμου διὰ τὴν παράστασιν τῆς σχέσεως Jahve καὶ λαοῦ ἡ εἰκὼν αὕτη χρησιμοποιεῖται πολλάκις καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. 'Αλλ' ἐν αὐτῇ χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς παράστασιν τῆς σχέσεως Χριστοῦ καὶ 'Εκκλησίας.

'Εξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τὸ 'Ιακ. 4: 4, ἔνθα ἡ ὑπὸ τῆς φράσεως «μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες»(*) προϋποτιθεμένη εἰκὼν τοῦ γάμου παριστᾷ τὴν σχέσιν Θεοῦ καὶ λαοῦ. 'Η ἐν Ματθ. 12: 39 καὶ 16: 4 εἰκὼν τοῦ γάμου («γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλίς») δὲν εἶνε βέβαιον ἂν παριστᾷ τὴν σχέσιν Θεοῦ καὶ λαοῦ ἢ Χριστοῦ καὶ λαοῦ. Καθ' ἡμᾶς, ἐπειδὴ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς γενεᾶς ὡς πονηρᾶς καὶ μοιχαλίδος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἡ εἰκὼν ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν σχέσιν Χριστοῦ καὶ γενεᾶς. 'Εν Μάρκ. 8: 38 ἡ αὐτὴ εἰκὼν («ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ») λόγῳ τῆς συναφείας («ὃς ἐὰν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους», «καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτόν») εἶνε βέβαιον ἢ σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν σχέσιν Χριστοῦ καὶ γενεᾶς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν 'Αποκ. 2: 20 - 22, ἂν βεβαίως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρόκηται περὶ πνευματικῆς πορνείας καὶ μοιχείας. 'Ιδὲ κυρίως στίχ. 20 («πλανᾷ τοὺς ἐμοὺς δούλους»). 'Επίσης ἡ Βαβυλὼν ἐν τῇ 'Αποκαλύψει, σύμβολον ἀπιστίας, ἀποστασίας καὶ διαφθορᾶς τοῦ κόσμου, πολλάκις χαρακτηρίζεται ὡς πόρνη (17:1, 2, 4, 5 καὶ ἀλλαχοῦ) ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀπιστίας καὶ ἀποστασίας ἐν σχέσει μᾶλλον πρὸς τὸν 'Ιησοῦν Χριστόν.

Εἰς τὰς περιπτώσεις, τὰς ὁποίας ἀναφέρομεν ἐν συνεχείᾳ, σαφῶς διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ γάμου παρίσταται ἡ σχέσις Χριστοῦ καὶ 'Εκκλησίας.

'Εν 'Ιωάν. 3: 29 ὁ 'Ιωάννης ὁ πρόδρομος διακηρύσσει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε «ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος», αὐτὸς δὲ ὁ 'Ιωάννης εἶνε «ὁ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ», ὅστις «χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου». 'Ο Χριστὸς εἶνε ὁ νυμφίος τῆς 'Εκκλησίας, ὁ 'Ιωάννης ὁ νυμφαγωγός. Δι' ἄλλων λόγων τὴν διαφορὰν μεταξὺ Χριστοῦ καὶ ἑαυτοῦ διδάσκων ὁ 'Ιωάννης ἐν στίχ. 31 λέγει: «'Ο ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. 'Ο ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν». 'Ο Χριστὸς ἔχει οὐρανίαν προέλευσιν. Σαφέστερον δὲ ὁ 'Ιωάν-

(*) 'Ο Nestle ἔχει μόνον «μοιχαλίδες».

νης δηλῶν τὴν φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἐν στίχ. 35-36 λέγει: «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν... Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωήν». Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Χριστὸς δὲν ἐμφανίζεται ὡς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρός, ὅπερ σαφέστερον δηλοῖ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν. Ἡ σχέσις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εἶνε σχέσις Υἱοῦ πρὸς Πατέρα. Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ φύσει Πατρός.

Αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐνεφάνισεν ἑαυτὸν ὡς νυμφίον εἰς τὰς παραβολὰς τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως (Ματθ. 22: 1ἑξ.) καὶ τῶν δέκα παρθένων (Ματθ. 25: 1ἑξ.). Οὕτως ἐπίσης ὁ Χριστὸς ἐνεφάνισεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου ἐρωτήσαντας αὐτόν, διατί οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἐνήστευον: «Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον (χρόνον) μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος; Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν» (Ματθ. 9: 15 καὶ παράλληλα). Ἐκτὸς τῆς ἐννοίας τοῦ νυμφίου ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ὅτι ἡ νηστεία, ἡ ὁποία ἔχει θεοκεντρικὸν χαρακτῆρα, ἐνταῦθα προσλαμβάνει χριστοκεντρικὸν χαρακτῆρα.

Ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῇ, 5: 22-23, ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸν ἐν τῷ γάμῳ δεσμὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς παραβάλλει πρὸς τὸ «μέγα μυστήριον» τῆς ἑνώσεως Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς εἶνε κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ ἀνὴρ εἶνε κεφαλὴ τῆς γυναικός. Καὶ οἱ ἄνδρες ὀφείλουν νὰ ἀγαποῦν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὅπως «καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν» (στίχ. 25-27), ἵνα παρουσιάσῃ δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἔνδοξον νύμφην εἰς ἑαυτόν, ὄχι εἰς ἄλλον. Ἐν τῷ γάμῳ ἀνὴρ καὶ γυνὴ γίνονται ἓν σῶμα. Καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ἑνώσει Χριστὸς καὶ Ἐκκλησία γίνονται ἐπίσης ἓν μυστικὸν σῶμα. Διὸ ἐν Α' Κορ. 6: 15 ὁ Ἀπόστολος βεβαιοῖ, ὅτι τὰ σώματα τῶν πιστῶν «μέλη Χριστοῦ ἐστιν», ἐρωτᾷ δὲ μετά τινος φρίκης: «Ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη;». Ἐν δὲ Β' Κορ. 11: 2 λέγει: «Ζηλῶ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ· ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ». Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Ἀγαπῶ ὑμᾶς ζηλοτύπως μετὰ θείας ζηλοτυπίας. Ζηλοτυπῶ δὲ ὑμᾶς οὐχὶ δι' ἐμαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστόν. Διότι ὡς πνευματικὸς πατὴρ ἐμνήστευσα ὑμᾶς μετὰ ἑνὸς ἀνδρός, τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου παρουσιάσω ὑμᾶς ὡς ἁγνὴν παρθένον εἰς τὸν νυμφίον Χριστόν. Λόγῳ τῆς φράσεως «ἑνὶ ἀνδρὶ» τὸ χωρίον τοῦτο ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς

παρούσης παραγράφου εἶνε τὸ σπουδαιότερον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Τὸ ἐμφατικὸν «ἑνὶ» σημαίνει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἕνα καὶ μοναδικὸν ἄνδρα ἢ σύζυγον, πᾶσα δὲ σκέψις περὶ ἄλλου ἀνδρὸς ἢ συζύγου ἀποκλείεται.

Ἐν Ἀποκ. 19: 6 - 7 ὁ Ἰωάννης ἀκούει τὸν οὐράνιον κόσμον ἐκσπῶντα εἰς δοξολογίαν καὶ λέγοντα: «Ἀλληλούια· ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς τελείας ἐν τῷ μέλλοντι ἑνώσεως τοῦ Ἀρνίου μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς δὲ ἀλλαχοῦ ἐδείξαμεν (σελ. 130 - 133), τὸ Ἀρνίον, τοῦ ὁποίου «ἦλθεν ὁ γάμος», εἶνε ὁ «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ», ὅστις κατ' ἄλλην εἰκόνα «ἐβασίλευσεν», ἢ ἄλλως ὁ Jah τῆς λειτουργικῆς ἐπιφωνήσεως «Ἀλληλούια». Ἐπίσης ἐν Ἀποκ. 21: 2 - 3 ὁ Ἰωάννης λέγει: «Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν». Ὡς πάλιν ἐδείχθη (σελ. 131), ὁ ἀνὴρ τῆς νύμφης Ἱερουσαλήμ, ἤτοι τὸ Ἀρνίον, ὡς ρητῶς λέγεται ἐν στίχ. 9, εἶνε ὁ Θεός, ὅστις κατ' ἄλλην εἰκόνα «σκηνώσει» μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τέλος ὡς νυμφίος παρουσιάζεται ὁ Χριστὸς καὶ ἐν Ἀποκ. 22: 17, ἔνθα «τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη» λέγουν πρὸς τὸν ἀναμενόμενον καὶ ἐνδόξως ἐρχόμενον Κύριον Ἰησοῦν: «Ἔρχου!».

Ἐν συνόψει λέγομεν: Ἀφοῦ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μοναδικὸς πνευματικὸς σύζυγος τοῦ λαοῦ εἶνε ὁ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ Χριστός, Χριστὸς καὶ Γιαχβὲ κατ' ἀνάγκην ταὐτίζονται. Τοῦτο εἰς σχετικὰς περικοπὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης σαφῶς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν συναφειῶν. Ἀποδεικνύεται δὲ ἄλλωστε καὶ ἐκ σχετικῶν περικοπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἤτοι Ὡσ. 2: 18, 21 - 22(16, 19 - 20)· Ἠσ. 54: 4 - 8· 62: 4 - 5, διότι ἐν αὐταῖς ὁ Γιαχβὲ παρέσχε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι κατὰ τὴν μεσσιακὴν ἐποχὴν θὰ ἐμνηστεύετο καὶ θὰ ἐνυμφεύετο τὸν λαὸν αὐτοῦ (Ἰδὲ σελ. 226 - 227), ὅπερ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ βλέπομεν ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸν Χριστόν, ὡς «ἄνδρα» καὶ «νυμφίον» τῆς Ἐκκλησίας παρουσιαζόμενον.

Ἐπὶ πλέον, ὁ Χριστὸς ὡς νυμφίος καὶ ἅμα ὡς Θεὸς καὶ αἰώνιος βασιλεὺς παρουσιάζεται ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐν τῷ 44ῳ (45ῳ) Ψαλμῷ, ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστο-

λῆς, 1: 8 - 9, εἶνε μεσσιακός. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ ὅτι ἡ βασίλισσα νύμφη παραδόξως ἐμφανίζεται καὶ ὡς «θυγάτηρ τοῦ βασιλέως», στίχ. 14(13), ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς νυμφίος μὲν ἔχει τὴν Ἐκκλησίαν σύζυγον, ὡς Θεὸς δὲ ἔχει ταύτην θυγατέρα. Ἐπίσης τὸ Ἆσμα τῶν ἀσμάτων, ὅπερ κατὰ γράμμα περιγράφει τὴν ἐρωτικὴν ἀγάπην μεταξὺ τοῦ βασιλέως Σαλωμὼν καὶ τῆς Σουλαμίτιδος καὶ πρὸς τὸν 44ον(45ον) Ψαλμὸν ἔχει σχέσιν μεγαλογραφίας πρὸς μικρογραφίαν, ἀλληγορικῶς σημαίνει τὴν σχέσιν μεταξὺ Γιαχβὲ καὶ Συναγωγῆς ἢ μᾶλλον Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ μάλιστα τὸ Ἆσμα τῶν ἀσμάτων διακόπτεται ἀποτόμως καθ' ὃ σημεῖον ὁ ἀδελφιδὸς τῇ προτροπῇ τῆς νύμφης φεύγει ὁμοιούμενος δορκάδι, χωρὶς τὰ ἀγαπώμενα πρόσωπα νὰ ἔχουν φθάσει εἰς τελείαν ἕνωσιν, τῆς τελείας αὐτῶν ἑνώσεως εἰς ἄλλους χρόνους ὑπερτιθεμένης, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ οὐράνιος κόσμος καλεῖται νὰ χαρῇ καὶ νὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν, «ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου» (19: 7), ἔχομεν τὴν συνέχειαν τοῦ Ἄσματος τῶν ἀσμάτων. Πρὸς τὸ «φύγε» τοῦ Ἄσματος τῶν ἀσμάτων (8: 14) ἀντιστοιχεῖ τὸ «ἔρχου» τῆς Ἀποκαλύψεως (22: 17, 20).

Ὁ ποιμὴν

Πολλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Γιαχβὲ ἐμφανίζεται ὡς ποιμήν.

Οὕτως ἐν Ψαλμ. 22 (23): 1 ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει μετ' ἐμφάσεως ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ: «Κύριος ποιμαίνει με» (Γιαχβὲ ὁ ποιμήν μου, κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν). Κατὰ τὸ Ψαλμ. 79 (80): 1 ὁ Γιαχβὲ εἶνε «ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατα τὸν Ἰωσήφ». Ἐν Ἐκκλ. 12: 11 γίνεται λόγος περὶ «ποιμένος ἑνός», προφανῶς τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ ἐν σχετικῇ ἐννοίᾳ ποιμένας εἶνε ὁ εἷς καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ ποιμήν. Ἐν Ὠσ. 13: 5 κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ο', ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἰσχυρῶς συνηγορεῖ ὁ ἀμέσως ἑπόμενος στίχος, ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὸν Ἰσραήλ: «Ἐγὼ ἐποίμαινόν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐν Ζαχ. 10: 3 λέγει: «Ἐπὶ τοὺς ποιμένας παρωξύνθη ὁ θυμός μου, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀμνοὺς ἐπισκέψομαι· καὶ ἐπισκέψεται Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ». Ἐν τῷ 34ῳ κεφ. τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἀφοῦ ἀπευθύνει δριμὺν ἔλεγχον κατὰ τῶν κακῶν ποιμένων, παρέχει τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν φροντίδα τῶν προβάτων καὶ θὰ σώσῃ αὐτά: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκζητήσω τὰ πρόβατά μου καὶ ἐπισκέψομαι αὐτά. Ὥσπερ ζητεῖ ὁ ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἡμέ-

ρᾳ, ὅταν ᾖ γνόφος καὶ νεφέλη, ...οὕτως ἐκζητήσω τὰ πρόβατά μου» (στίχ. 11 - 12). «Ἐγὼ βοσκήσω τὰ πρόβατά μου καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω αὐτά... Τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ συντετριμμένον καταδήσω καὶ τὸ ἐκλεῖπον ἐνισχύσω καὶ τὸ ἰσχυρὸν φυλάξω καὶ βοσκήσω αὐτὰ μετὰ κρίματος» (στίχ. 15 - 16). «Καὶ σώσω τὰ πρόβατά μου καὶ οὐ μὴ ὦσιν ἔτι εἰς προνομὴν» (στίχ. 22). Κατὰ τὸ Ἡσ. 40: 10 - 11 «Ἰδοὺ Κύριος Κύριος (אֲדֹנָי יְהוִה) μετὰ ἰσχύος ἔρχεται καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας· ἰδοὺ ὁ μισθὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ. Ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει».

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰκόνα τοῦ ποιμένος Γιαχβὲ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἔχομεν, καὶ δὴ πολλάκις, τὴν εἰκόνα τοῦ ποιμένος Χριστοῦ, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει τὴν εἰκόνα τοῦ ποιμένος Θεοῦ ἐμφανῶς καὶ ἀμέσως.

Ἤδη δὲ ὡς ποιμὴν ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ἐν αὐτῇ τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ. Ἐν τῷ χριστολογικῷ Ψαλμῷ 2, στίχ. 9, ὁ Γιαχβὲ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Μεσσίαν λέγει περὶ τῶν ἐθνῶν: «Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτοὺς» (Πρβλ. Ἀποκ. 2: 27· 12: 5· 19: 15). Κατὰ τὸ Β΄ Βασ. 5: 2 ὁ Γιαχβὲ εἶπε πρὸς τὸν Δαβίδ: «Σὺ ποιμανεῖς τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ, καὶ σὺ ἔσῃ εἰς ἡγούμενον ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ» (Ἰδὲ καὶ Α΄ Παρ. 11: 2). Ὡς δεικνύει ἡ σύγκρισις τῆς πρώτης προτάσεως τοῦ λόγου τούτου πρὸς τὴν τελευταίαν πρότασιν τῆς ἐν Ματθ. 2: 6 παραθέσεως, ὁ λόγος εἶχε μεσσιακὸν βάθος. Ὄπισθεν τοῦ Δαβὶδ ἐκρύπτετο ὁ Μεσσίας, τὸ σπέρμα τοῦ Δαβίδ, ὅστις ἀλλαχοῦ ὀνομάζεται καὶ Δαβίδ. Οὕτως ὀνομάζεται κατ' ἐπανάληψιν ἐν τῷ σαφῶς μεσσιακῷ χωρίῳ Ἰεζ. 34: 23 - 24, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπίσης χαρακτηρίζεται ὡς ποιμήν: «Καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἕνα καὶ ποιμανεῖ αὐτούς, τὸν δοῦλόν μου Δαβίδ, καὶ ἔσται αὐτῶν ποιμήν· καὶ ἐγὼ Κύριος ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ Δαβὶδ ἄρχων ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ἰδιαιτέρως ἄξιον παρατηρήσεως ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅτι τὸν Μεσσίαν ὁ Θεὸς χαρακτηρίζει ὡς «ποιμένα ἕνα». Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τόσον μᾶλλον ἀξιοπρόσεκτος εἶνε, ὅσον ἐν ἄλλοις μεσσιακοῖς χωρίοις ὁ Θεὸς ὑπόσχεται, ὅτι θὰ δώσῃ πολλοὺς ἀξίους ποιμένας, ὄχι ἕνα (Ἰερ. 3: 15· 23: 4), ἐν δὲ τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ Ἐκκλ. 12: 11 ὡς «ποιμὴν εἷς» χαρακτηρίζεται αὐτὸς ὁ Θεός.

Ὡς ποιμὴν ὁ Μεσσίας ἐμφανίζεται ἐπίσης παρὰ τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ ἐν κεφ. 11 (στίχ. 4, ὅπου ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν Ο΄ «ποιμαίνετε» τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει ἑνικὸν «ποίμαινε», 7, 9) καὶ ἐν κεφ. 13 (στίχ. 7, ὅπου, ἐκτὸς ἄλλων διαφορῶν, ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν Ο΄ «ποιμένας»

τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει ἑνικόν, πρὸς τὸν ὁποῖον συμφωνοῦν τὰ Ματθ. 26: 31· Μάρκ. 14: 27). Τὸν μεσσιακὸν χαρακτῆρα τῶν κεφαλαίων τούτων τοῦ προφήτου μαρτυροῦν αἱ ἐν Ματθ. 26: 31· 27: 9 - 10 καὶ Μάρκ. 14: 27 παραθέσεις. Ἄξιον δὲ προσοχῆς, ὅτι ἐν Ζαχ. 11: 10, 14 ὁ ποιμὴν Μεσσίας ὁμιλεῖ ὡς Γιαχβὲ («τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς», «τοῦ διασκεδάσαι τὴν κατάσχεσιν ἀνὰ μέσον Ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον Ἰσραήλ»).

Ὡς ποιμὴν εἰσέτι περιγράφεται ὁ Μεσσίας ἐν Μιχ. 5: 3 (4). Διὰ τὸν μεσσιακὸν χαρακτῆρα τοῦ χωρίου, προφανῆ ἄλλωστε, ἰδὲ Ματθ. 2: 6. Κατὰ δὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ὁ ποιμὴν - Μεσσίας εἶνε ὁ Γιαχβέ: «Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ Κύριος (ἑβρ. Γιαχβέ)». Τὸ χωρίον ἐξετάζομεν περισσότερον εἰς τὸ Δ΄ Κεφάλαιον. Ἐνταῦθα δὲ τοῦτο μόνον λέγομεν ἀκόμη, ὅτι ὀλίγον προηγουμένως παρὰ τῷ προφήτῃ, ἐν στίχ. 1 (2), τονίζεται ἡ «ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος» ὕπαρξις τοῦ Μεσσίου (Πρβλ. Παροιμ. 8: 22 - 23).

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὡς ποιμὴν ὁ Χριστός, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρατιθεμένων σχετικῶν χωρίων, παρουσιάζεται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία.

Πρῶτον αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς ποιμένα. Πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς γραμματεῖς, οἱ ὁποῖοι διεγόγγυζον, διότι προσεδέχετο ἁμαρτωλοὺς καὶ συνήσθιε μετ᾽ αὐτῶν, εἶπε τὴν παραβολὴν τοῦ ἀπολέσαντος τὸ πρόβατον. Κατὰ τὴν παραβολὴν ταύτην, «τίς ἄνθρωπος... ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως οὗ εὕρῃ αὐτό;» (Λουκ. 15: 4. Ἰδὲ καὶ Ματθ. 18: 12). Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ «ἔχων» τὰ πρόβατα καὶ ἐνδιαφερόμενος περὶ αὐτῶν καθὼς ἀκριβῶς ὁ Θεὸς πατὴρ ὁ ἐν οὐρανοῖς, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου «οὐκ ἔστι θέλημα ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων» (Ματθ. 18: 14). Ἐξ ἀφορμῆς ἐπίσης τοῦ γογγυσμοῦ τῶν Ἰουδαίων, διότι εἰσῆλθε νὰ καταλύσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιτελώνου Ζακχαίου, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν: «Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός» (Λουκ. 19: 10). Τὸ οὐδέτερον «τὸ ἀπολωλός» δὲν κεῖται, ὡς κακῶς νομίζεται, ἐν τοιαύτῃ εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ ἐν οἵᾳ π.χ. «τὸ γεγεννημένον» ἐν Ἰωάν. 3: 6, ἀλλ' εἰς «τὸ ἀπολωλός» ἐνταῦθα ἐξυπακούεται ὡς ὑποκείμενον «πρόβατον» (Πρβλ. «τὸ ἀπολωλός» — «τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός», Λουκ. 15: 4, 6· «τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», Ματθ. 10: 6· 15: 24). Συνεπῶς ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα, ὑπολανθάνουσαν, τὴν εἰκόνα τοῦ ποιμένος. Ὁ δὲ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶνε ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ προειρημένον 34ον κεφάλαιον τοῦ Ἰεζε-

κιὴλ καὶ κυρίως εἰς τοὺς στίχ. 16 («τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω») καὶ 22 («καὶ σώσω τὰ πρόβατά μου»). Ὁ Γιαχβέ, ὅστις ὁμιλεῖ ἐν τοῖς στίχους τούτοις, ἐν δὲ τοῖς στίχ. 11 καὶ 15, δυσηρεστημένος ἐκ τῶν κακῶν ποιμένων, λέγει μετ' ἐμφάσεως, «ἰδού, ἐ γ ὼ ἐκζητήσω τὰ πρόβατά μου καὶ ἐπισκέψομαι αὐτά», «ἐ γ ὼ βοσκήσω τὰ πρόβατά μου καὶ ἐ γ ὼ ἀναπαύσω αὐτά», τοῦ ἰσχυρότατα ἐμφατικοῦ «ἐγὼ» ἔχοντος τὴν ἔννοιαν, «ἐγώ, ὄχι ἄλλος, ἐγὼ προσωπικῶς», ἐπραγματοποίησε τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, ἤ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ στίχ. 23, ὡς Θεὸς «ἀναστήσας ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἕνα, τὸν δοῦλον αὐτοῦ Δαβίδ». Ἡ ἐνταῦθα διάκρισις Γιαχβὲ καὶ Μεσσίου οὐδὲν λέγει κατὰ τῆς ταὐτίσεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἐν Μαλ. 3: 1 καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ Γιαχβὲ ἦλθε μὲν προσωπικῶς, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σάρκα φέροντος Μεσσίου.

Ἐκτενῶς περὶ ἑαυτοῦ ὡς ποιμένος ὁμιλεῖ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ 10ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωάννου. Δι' ἀλληγοριῶν ὁμιλῶν ἀντιθέτει ἑαυτὸν τόσον πρὸς τὸν κλέπτην καὶ λῃστὴν (στίχ. 1) ὅσον καὶ πρὸς τὸν μισθωτόν, «οὗ οὐκ εἰσι τὰ πρόβατα ἴδια» (στίχ. 12). Ὁ Χριστὸς δὲν εἶνε μισθωτός, ἀλλὰ πραγματικὸς ποιμήν. Εἰς τὴν ἔννοιαν δὲ τοῦ πραγματικοῦ ποιμένος περιλαμβάνει καὶ τὴν κατοχὴν τῶν προβάτων. Διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ «ἰδίων προβάτων» (στίχ. 3, 4, 12)· λέγει «τὰ ἐμὰ (πρόβατα)» καὶ «τὰ πρόβατα τὰ ἐμά» (στίχ. 14, 26, 27), ὡς ὁ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ λέγει «τὰ πρόβατά μου» (Ἱερ. 23: 2· Ἰεζ. 34: 6, 8, 10, 11 κ.ἄ.)· καὶ ὡς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους λέγει, «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης» (στίχ. 16). Ἐν δὲ στίχ. 11 καὶ 14 διακηρύσσει: «Ἐ γ ώ ε ἰ μ ι ὁ π ο ι μ ὴ ν ὁ κ α λ ό ς». Δὲν λέγει, «Ἐγὼ εἰμι ποιμὴν καλός» οὔτε «Ἐγώ εἰμι ὁ καλὸς ποιμήν», ἀλλ' ὅπερ ἰσχυρότερον, «Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Τὸ ἔναρθρον τοῦ κατηγορουμένου «ὁ ποιμὴν ὁ καλός», καὶ δὴ καὶ ἡ προσθήκη εἰς τὸ οὐσιαστικὸν τοῦ ἐπιθέτου μετὰ ἰδιαιτέρου ἄρθρου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ τὸ οὐσιαστικὸν καὶ τὸ ἐπίθετον γίνονται ἰσχυρότερα, τὸ δὲ τελευταῖον δημιουργεῖ κλίμακα καὶ ἀποβαίνει παράθεσις εἰς τὸ οὐσιαστικόν, θέτουν τὸν Χριστὸν εἰς τάξιν μοναδικοῦ ποιμένος. Ὁ Χριστὸς εἶνε ποιμὴν ἐν οἵᾳ ἐννοίᾳ οὐδεὶς ἄλλος εἶνε. Ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ ἰδεώδης, ὁ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ ποιμήν. Ὡς δὲ ἄλλοτε εἶπεν, «εἷς ὑμῶν ἐστιν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός», καὶ «εἷς ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστὸς» (Ματθ. 23: 8, 10), οὕτω καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, «εἷς ὑμῶν ἐστιν ὁ ποιμήν, ὁ Χριστός». Κατ' οὐσίαν δὲ εἶπε τοῦτο διὰ τῆς διακηρύξεως «ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός» καὶ σαφέστερον διὰ τοῦ ἐν στίχ. 16 λόγου «καὶ γενήσεται μία ποίμνη, ε ἷ ς π ο ι μ ή ν». Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ «εἷς ποιμήν», τῆς φράσεως ταύτης ὑπεν-

θυμιζούσης τὴν αὐτὴν περὶ αὐτοῦ ἐν Ἰεζ. 34: 23 καὶ περὶ Θεοῦ ἐν Ἐκκλ. 12: 11 φράσιν, ὡς ἐπίσης τὰς προειρημένας περὶ τοῦ Χριστοῦ φράσεις «εἷς ὁ διδάσκαλος» καὶ «εἷς ὁ καθηγητής» καὶ τὴν ἐν Α΄ Κορ. 8: 6 καὶ Ἐφ. 4: 5 ἐπίσης περὶ τοῦ Χριστοῦ φράσιν «εἷς Κύριος». Ὁ ὅλος δὲ λόγος, «καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν», ὑπενθυμίζει τὸν ἐν Ζαχ. 14: 9 λόγον, «Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἷς(*) καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν».

Ὅτι δὲ τέλος τὸ «εἷς ποιμήν», καίτοι ἀπόλυτον, δὲν ἀποκλείει τὸν Πατέρα (ὡς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα), ἀλλὰ καὶ συνεπάγεται τὸ αὐτὸ περὶ τοῦ Πατρὸς (ὡς καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), ἐμφαίνει αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν στίχ. 28 - 30. Ὁ λόγος ὑποδηλοῖ, ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ εἶνε ποιμὴν ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ, καθόσον τὰ πρόβατα εὑρίσκονται τόσον εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Χριστοῦ (στίχ. 28) ὅσον καὶ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Πατρὸς (στίχ. 29). Ἀλλ' ὁ λόγος ἐν στίχ. 28 - 29 περιέχει τρία παράδοξα· πρῶτον μὲν ὅτι τὰ πρόβατα εὑρίσκονται εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Πατρὸς καίτοι ὁ Πατὴρ «δέδωκε» ταῦτα εἰς τὸν Χριστόν, δεύτερον ὅτι συγχρόνως εὑρίσκονται εἰς τὴν χεῖρα δύο διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων προσώπων, καὶ τρίτον ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ συγχέεται πρὸς τὴν χεῖρα τοῦ Πατρὸς («οὐχ ἁρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου», διότι «οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρός μου»). Ἀπάντησις δὲ εἰς τὰ παράδοξα ταῦτα εἶνε ὁ ἐν στίχ. 30 λόγος τοῦ Χριστοῦ, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν». Ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ ὡς πρόσωπα εἶνε δύο, ἀλλ' ὡς οὐσία εἶνε ἕν, εἷς Θεὸς ἢ Γιαχβέ, καὶ ἔχουν κοινὴν «χεῖρα», μίαν δηλαδὴ δύναμιν (Ἰδὲ καὶ σελ. 86 - 87). Συναφῶς ἐπίσης ὁ Χριστὸς ἐν στίχ. 38 λέγει: «Ἐν ἐμοὶ ὁ Πατὴρ κἀγὼ ἐν αὐτῷ». Ὁ Πατὴρ εἶνε ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Πατρός, ἅτε κοινῆς οὔσης τῆς οὐσίας τῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἶνε ὁ εἷς καὶ μοναδικὸς ποιμὴν οὐχὶ καθ' ὃ Υἱός, ἤτοι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καθ' ὃ Θεός, ἤτοι ἡ ὅλη θεία οὐσία. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν

(*) Τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον. Τὸ δὲ «Κύριος εἷς» ἐνταῦθα σημαίνει «ὁ αὐτὸς Κύριος», «ὁ αὐτὸς Γιαχβέ» (Πρβλ. Ἀριθ. 15: 16· Ἐφ. 4: 5· Α΄ Κορ. 12: 5). Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θὰ ἐπικρατήσῃ παντοῦ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Γιαχβέ. Ὁ δὲ Γιαχβέ, ὅστις κατ' ὀλίγον προηγούμενον λόγον τοῦ Ζαχαρίου ἐν 14: 5 θὰ ἔλθῃ συνοδευόμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἄρα προσωπικῶς, πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι εἶνε ὁ Μεσσίας (Πρβλ. Ματθ. 25: 31).

ἔννοιαν καὶ ἕκαστον τῶν ἄλλων προσώπων τῆς Θεότητος εἶνε ὁ εἷς καὶ μοναδικὸς ποιμήν.

Πρὸς ποιμένα ὁ Χριστὸς παραβάλλει ἑαυτὸν καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ τῆς τελικῆς κρίσεως: «Καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ (τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου) πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων» (Ματθ. 25: 32 - 33). Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ περὶ ἀφορισμοῦ τῶν προβάτων ἀπὸ τῶν ἐρίφων ὑπενθυμίζει τὸν ἐν Ἰεζ. 34: 17 λόγον τοῦ Γιαχβέ, «Ἰδοὺ ἐγὼ διακρινῶ ἀναμέσον προβάτου καὶ προβάτου, κριῶν καὶ τράγων». Ἰδὲ καὶ 34: 20, 22. Τέλος ὁ Χριστὸς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς κάτοχον τοῦ ποιμνίου ἐν τῇ τριπλῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν προτροπῇ πρὸς τὸν Πέτρον «βόσκε τὰ ἀρνία μου», «ποίμαινε τὰ πρόβατά μου» (κατ' ἄλλην γραφὴν «τὰ προβάτιά μου»), «βόσκε τὰ πρόβατά μου» (Ἰωάν. 21: 15, 16, 17). Πάλιν ὁ Χριστὸς ἐκφράζεται ἐνταῦθα ὡς ὁ Γιαχβὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ («τὰ πρόβατά μου», Ἰερ. 23: 2· Ἰεζ. 34: 6, 8 καὶ ἀλλαχοῦ).

Ὡς ποιμένα τὸν Χριστὸν παρουσιάζουν ἐπίσης οἱ Ἀπόστολοι. Εἰς τὸ Πράξ. 20: 28, παρέχων ὁ Παῦλος εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τὴν σύστασιν, «Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος», ἐμμέσως μὲν ἐμφανίζει τὸν Χριστὸν ὡς τὸν ὑπερκείμενον τῶν πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων ἢ ποιμένων ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας, ρητῶς δὲ παρουσιάζει αὐτὸν ὡς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν (Περὶ τοῦ ἐνταῦθα ὀνόματος «ὁ Κύριος καὶ Θεὸς» ἰδὲ καὶ σελ. 152 - 153). Ἐν Ἑβρ. 13: 20 λέγεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνήγαγεν «ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν». Ὁ Ἰησοῦς εἶνε «ὁ ποιμὴν ὁ μέγας» (Πρβλ. «ὁ ποιμὴν ὁ καλός», Ἰωάν. 10: 11, 14), ἤτοι ὁ ἐν ὑψίστῃ ἐννοίᾳ ποιμήν, διότι κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον εἶνε «ὁ Κύριος ἡμῶν»(*).

Ὁ Πέτρος εἰς τὴν Α' Ἐπιστολὴν αὐτοῦ, κεφ. 2, στίχ. 25, ἀφοῦ προηγουμένως ὁμιλεῖ περὶ τῆς λυτρωτικῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ἐπάγει: «Ἦτε ὡς πρόβατα πλανώμενα, ἀλλ' ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποι-

(*) Ὅπως ὁ Χριστὸς εἶνε «ὁ ποιμὴν ὁ μέγας», οὕτως εἶνε ἐπίσης «φῶς μέγα» (Ἡσ. 9: 2· Ματθ. 4: 16), «ἱερεὺς μέγας» (Ἑβρ. 10: 21), «ἀρχιερεὺς μέγας» (Αὐτόθι 4: 14) καὶ «ὁ μέγας Θεὸς» (Τίτ. 2: 13).

μένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Ὁ ποιμήν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεστράφησαν οἱ πρὸς οὓς ἀπευθύνεται ὁ Ἀπόστολος ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἐγένοντο χριστιανοί, εἶνε προφανῶς ὁ Χριστός, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὅστις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων καὶ ὡδήγησεν αὐτὰ ἔκ τε τῆς Ἰουδαϊκῆς αὐλῆς καὶ τῆς αὐλῆς τῶν ἐθνικῶν, ἵνα γίνῃ ἡ μία ποίμνη ὑπὸ τὸν ἕνα ποιμένα (Ἰωάν. 10: 11, 14 - 16). Συναφῶς δὲ ὀνομάζεται καὶ ἐπίσκοπος, ἤτοι ἄγρυπνος ἔφορος καὶ φρουρός, τῶν ψυχῶν, ὡς ὀνομάζεται ὁ Θεὸς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Ἰὼβ 20: 29 κατὰ τοὺς Ο'· Σοφ. Σολ. 1: 6). Ἀφοῦ δὲ ὁ Χριστὸς εἶνε «ὁ ποιμὴν καὶ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν», ὁ ἐξ οὐρανοῦ πλέον καὶ ἀοράτως ποιμαίνων καὶ ἐπισκοπῶν, ταὐτίζεται μετὰ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «ἐπεστράφητε». Διότι ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιστρέφουν οἱ ἄπιστοι καὶ ἁμαρτωλοί, εἶνε ὁ Θεός.

Ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπιστολῇ, κεφ. 5, στίχ. 2 - 4, ὁ Ἀπόστολος γράφει πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας: «Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ,... τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον». Ἡ φράσις «τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ» ὑποδηλοῖ, ὅτι ὑπέρτατος ποιμὴν εἶνε ὁ Θεός, ὅστις ἔχει τὸ ποίμνιον. Ἡ δὲ φράσις «φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος» δηλοῖ, ὅτι ὑπέρτατος ποιμὴν εἶνε ὁ Χριστός, ὅστις καὶ θὰ ἀποδώσῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τὸν στέφανον τῆς δόξης εἰς τοὺς ἀξίους ἐπιγείους ποιμένας. Θεὸς καὶ Χριστὸς συνεπῶς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀποστόλου εἶνε ἕν.

Ἐν Ἀποκ. 7: 15 - 17 περὶ τῶν μελῶν τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας λέγεται: «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς. Οὐ πεινάσουσιν ἔτι οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι, οὐδ' οὐ μὴ πέσῃ ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἥλιος οὐδὲ πᾶν καῦμα, ὅτι τὸ Ἀρνίον τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου ποιμαίνει αὐτούς, καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ ζωῆς πηγὰς ὑδάτων, καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν». Ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὸ ποιμαῖνον Ἀρνίον ταὐτίζεται μετὰ τοῦ σκηνοῦντος ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους Θεοῦ, ἤδη ἐδείχθη ἀλλαχοῦ (σελ. 131 - 133). Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν τῆς διαποιμάνσεως ἔχομεν ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὸ χωρίον ἀποτελεῖ σαφῆ ὑπαινιγμὸν εἰς δύο χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν τοῖς ὁποίοις ὡς ποιμὴν ἐμφανίζεται ὁ Γιαχβὲ καὶ ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον εἶνε σαφῶς μεσσιακόν. Τὰ χωρία ταῦτα εἶνε τὸ Ψαλμ. 22(23) 1 - 2 καὶ τὸ Ἠσ. 49: 9 - 10.

Τέλος ὁ Γιαχβέ, ὅστις κατὰ τὸ ἤδη παρατεθὲν χωρίον Ἠσ. 40: 10 - 11 ἔρχεται ὡς ποιμήν, ἀναμφιβόλως εἶνε ὁ Χριστός. Τοῦτο γίνεται

φανερὸν ἐκ τοῦ χωρίου καθ' ἑαυτό, ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ στίχ. 11 πρὸς τὸ 'Αποκ. 22: 12 καὶ ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν στίχ. 3-5 ἐν Λουκ. 3: 4-6 ('Ιδὲ καὶ Ματθ. 3: 3· Μάρκ. 1: 3· 'Ιωάν. 1: 23).

Ἡ ἀκολουθοῦσα πέτρα

Εἰς δύο περιπτώσεις ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁ Μωυσῆς ἔπληξε διὰ τῆς ράβδου βράχον καὶ ἐξῆλθον ὕδατα καὶ ἔπιεν ὁ λαός. 'Εν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον θαῦμα ἐν 'Εξόδ. 17: 5-6 γράφεται: «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν· προπορεύου τοῦ λαοῦ τούτου, λαβὲ δὲ σεαυτῷ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ· καὶ τὴν ράβδον, ἐν ῇ ἐπάταξας τὸν ποταμόν, λαβὲ ἐν τῇ χειρί σου καὶ πορεύσῃ. Ὅδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σε ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρὴβ καὶ πατάξεις τὴν πέτραν, καὶ ἐξελεύσεται ἐξ αὐτῆς ὕδωρ, καὶ πίεται ὁ λαός. 'Εποίησε δὲ Μωυσῆς οὕτως ἐναντίον τῶν υἱῶν 'Ισραήλ». Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου θαύματος ἐν 'Αριθ. 20: 7-11 ἀναφέρεται: «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· λάβε τὴν ράβδον σου καὶ ἐκκλησίασον τὴν συναγωγὴν σὺ καὶ 'Ααρὼν ὁ ἀδελφός σου καὶ λαλήσατε πρὸς τὴν πέτραν ἐναντίον αὐτῶν, καὶ δώσει τὰ ὕδατα αὐτῆς, καὶ ἐξοίσετε αὐτοῖς ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας, καὶ ποτιεῖτε τὴν συναγωγὴν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν. Καὶ ἔλαβε Μωυσῆς τὴν ράβδον τὴν ἀπέναντι Κυρίου, καθὰ συνέταξε Κύριος, καὶ ἐξεκκλησίασε Μωυσῆς καὶ 'Ααρὼν τὴν συναγωγὴν ἀπέναντι τῆς πέτρας καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπειθεῖς· μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ; Καὶ ἐπάρας Μωυσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπάταξε τὴν πέτραν τῇ ράβδῳ δίς, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ πολύ, καὶ ἔπιεν ἡ συναγωγὴ καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν».

Εἰς τὰ θαυμαστὰ ταῦτα γεγονότα ἀναφερόμενος ὁ 'Απόστολος ἐν Α΄ Κορ. 10: 4 γράφει περὶ τῶν 'Ισραηλιτῶν αὐτοῦ προγόνων, ὅτι «πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός».

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ὁμιλῶν ὁ 'Απόστολος περὶ «πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας» υἱοθετεῖ ραββινικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ἡ πέτρα τοῦ ἐν 'Εξόδ. 17: 6 θαύματος ἠκολούθησε τοὺς 'Ισραηλίτας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως, ὅτε ἐξηφανίσθη εἰς τὴν λίμνην Γεννησαρέτ. Τὸ ἐν 'Αριθ. 20: 7-11 θαῦμα συνδέεται μετὰ τῆς αὐτῆς πέτρας. Αὕτη εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς Μαριὰμ καὶ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ τὸ δεύτερον τοῦτο θαῦμα. Εἶνε δηλαδὴ ἡ πέτρα καὶ τοῦ θαύματος τούτου, ταὐτίζεται δὲ πρὸς τὸ

ἐν Ἀριθ. 21: 16-18 μνημονευόμενον φρέαρ. Ἡ πέτρα ἢ τὸ φρέαρ ἠκολούθει τοὺς Ἰσραηλίτας!

Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ Ἀπόστολος υἱοθέτησε τὴν ἐν λόγῳ ραββινικὴν παράδοσιν, ἂν μή τι ἄλλο προδίδει ἀσύγγνωστον ἐπιπολαιότητα. Ὁ Ἀπόστολος δὲν ὁμιλεῖ ἁπλῶς περὶ «πέτρας», ἤτοι φυσικῆς καὶ συνήθους πέτρας, ὁποία ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Μωυσέως πληγεῖσα καὶ κατὰ τὴν ραββινικὴν ὑπόθεσιν τοὺς Ἰσραηλίτας ἀκολουθήσασα πέτρα. Οὔτε ὁμιλεῖ περὶ «πνευματικῶς ἀκολουθούσης πέτρας», ὅτε θὰ ἠδύνατό πως νὰ δοθῇ ἡ ἔννοια, ὅτι ἐπρόκειτο μὲν περὶ φυσικῆς πέτρας, ἀλλ' αὕτη ἠκολούθει ὑπὸ τὴν ὤθησιν πνευματικῆς δυνάμεως, θαυματουργικῶς. Ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ «πνευματικῆς πέτρας», τουτέστιν ὑπερφυσικῆς πέτρας. Ἀξιοπρόσεκτος δὲ καὶ ἡ ἔλλειψις ἄρθρου πρὸ τῆς λέξεως «πνευματικῆς»· αὕτη κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Bengel ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι «ὁ λαὸς ἠγνόει, ποία τις ἦτο ἡ πέτρα». Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος ρητῶς καθορίζει, ὅτι «ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Ἐὰν ἔλεγεν «ἡ πέτρα ἐστὶν ὁ Χριστός», θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν, «ἡ πέτρα συμβολίζει τὸν Χριστόν». Ἀλλὰ τώρα ὁ παρατατικὸς «ἦν» ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Χριστὸς προϋπῆρχε τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἦτο τότε πραγματικῶς παρὼν ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραήλ.

Διὰ τοῦ ἐν Ἀριθ. 20: 8 παραδόξου λόγου, «λαλήσατε πρὸς τὴν πέτραν... καὶ δώσει τὰ ὕδατα αὐτῆς», ὁ Θεός, νομίζομεν, ἤθελε μᾶλλον νὰ ὑποδηλώσῃ, ὅτι ζῶν καὶ παντοδύναμον ὂν ἦτο παρὸν ἐν τῇ πέτρᾳ (ὁ Χριστὸς) ἢ ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἦσαν σκληρότεροι καὶ ἀναισθητότεροι τῆς πέτρας. Διότι δὲν λέγει, «λαλήσατε πρὸς τὴν πέτραν... καὶ δώσει ὕδατα», ἀλλὰ λέγει, «...καὶ δώσει τὰ ὕδατα αὐτῆς». Ἡ πέτρα παρίσταται ὡς ἔχουσα ἴδια αὐτῆς ὕδατα, ὅπερ προκειμένου περὶ τῶν ὑπερφυῶς ἐκβλυσάντων ἀφθόνων ὑδάτων οὐδόλως ἠδύνατο νὰ λεχθῇ διὰ τὴν φυσικὴν πέτραν. Ὁ ἐν Ἀριθ. 20: 10 λόγος τοῦ Μωυσέως «μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ;» κατ' ἀρχὴν ἦτο ὀρθός. Τὸ ὕδωρ ἐξήχθη ἐξ ἄλλης πέτρας, ἥτις οἱονεὶ ἐκρύπτετο ἐν τῇ φυσικῇ πέτρᾳ. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Χρυσοστόμου, «ἑτέρα τις πέτρα πνευματικὴ τὸ πᾶν εἰργάζετο, τουτέστιν ὁ Χριστός, ὁ παρὼν αὐτοῖς πανταχοῦ καὶ πάντα θαυματουργῶν». Κατὰ δὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Φωτίου, «αἰσθητὴ μὲν ἦν ἡ πέτρα δηλονότι τὸ ὕδωρ τοῖς Ἰσραηλίταις ἀναβλύσασα, ἀλλ' οὐχὶ τῇ οἰκείᾳ φύσει τοῦτο ἔβλυσεν, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς κατ' ἐνέργειαν παρούσης αὐτῇ πνευματικῆς πέτρας καὶ ἀκολουθούσης τῇ χρείᾳ τῶν διψώντων».

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, ἐκ τῆς φυσικῆς πέτρας εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναχθείς, εἶνε ὡς ἐὰν ἀπήντησεν εἰς τὸν ραββινικὸν θρῦλον:

«Ναί, κατὰ ἕνα τρόπον ὁ θρῦλος εἶνε ἀληθής. Μία πέτρα πράγματι ἠκολούθει τοὺς Ἰσραηλίτας κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου, ἵνα συνεχῶς παρέχῃ εἰς αὐτοὺς ὕδωρ. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ πέτρα δὲν ἦτο ἡ φυσικὴ πέτρα τοῦ θρύλου, ἂν καὶ εἰς δύο περιπτώσεις ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωυσέως ἐχρησιμοποίησε φυσικὴν πέτραν, ἵνα ἐκβλύσῃ ὕδωρ. Ἡ πέτρα, ἥτις ἠκολούθει τοὺς Ἰσραηλίτας, ἦτο πνευματική· ἡ φυσικὴ πέτρα ἔμεινεν ὀπίσω, εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς. Συγκεκριμένως ἡ πνευματικὴ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐσαρκώθη. Ἐκ τῆς πνευματικῆς ταύτης πέτρας προήρχετο πνευματικὸν πόμα, τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ὕδωρ, ὅπερ ἔπινον καθημερινῶς ἐν τῇ ἐρήμῳ οἱ πατέρες ἡμῶν, ὡς καὶ πνευματικὸν βρῶμα, τὸ οὐράνιον μάννα, ὅπερ ἔτρωγον καθημερινῶς». Ἀμφότερα τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ὕδωρ καὶ τροφή, χαρακτηρίζονται ὡς πνευματικά, διότι προήρχοντο θαυματουργικῶς ἐκ πνευματικῆς πηγῆς, ἥτις συνώδευε τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀοράτως, ὡς ἡ περίφημος νεφέλη ὁρατῶς. Ἰδὲ τὸ Α΄ Κορ. 10: 1 - 4 ὡς σύνολον.

Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Χριστὸς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς πηγὴν ὕδατος ἐν καθαρῶς πνευματικῇ καὶ ὑψίστῃ ἐννοίᾳ, καὶ ὡς δημιουργὸν δευτερευουσῶν πηγῶν τοῦ ὕδατος αὐτοῦ (Ἰωάν. 4: 14· 7: 37 - 39. Πρβλ. Ἀποκ. 22: 1), καθὼς ἐπίσης παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς δοτῆρα «τῆς βρώσεως τῆς μενούσης εἰς ζωὴν αἰώνιον» καὶ τοῦ «κεκρυμμένου μάννα», καὶ ὡς αὐτὸν «τὸν ζῶντα ἄρτον» καὶ «ἄρτον τῆς ζωῆς» (Ἰωάν. 6: 27, 35, 48 - 51, 58· Ἀποκ. 2: 17). Συναφῶς ἐπίσης διακηρύσσει: «Ἡ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις» (Ἰωάν. 6: 55). Ὁ αὐτὸς Χριστὸς ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἔδιδε «πνευματικὸν βρῶμα» καὶ «πνευματικὸν πόμα» σχετικῆς ἀξίας, ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δίδει «βρῶσιν» καὶ «πόσιν» ὑψίστης ἀξίας. Αἱ παλαιαὶ δωρεαὶ τοῦ Χριστοῦ ἦσαν τύποι τῶν νέων δωρεῶν αὐτοῦ.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Χριστὸς ἦτο ἡ πνευματικὴ πέτρα, ἥτις συνεπορεύετο μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ. Ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ ἐνταῦθα ἡ προϋπαρξις τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ ὡς πέτρας, διότι ὡς πέτρα ἢ βράχος ἐν τῇ Γραφῇ χαρακτηρίζεται κυρίως ὁ Γιαχβὲ (Β΄ Βασ. 22: 2· Ψαλμ. 31: 3 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν· Δευτ. 32: 4, 15, 18, 30, 31 ἐπίσης κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν κ. ἄ.). Ἀλλ' ἂν οἱ δύο οὗτοι λόγοι ἁπλῶς συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ, δύο ἄλλοι λόγοι ἀποδεικνύουν τὴν ἀλήθειαν αὐτήν.

Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἀποδεικτικῶν λόγων εἶνε, ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἡ πνευματικὴ πέτρα Χριστὸς «ἠκολούθει» ἤτοι συνώδευε τοὺς Ἰσραηλίτας. Κατὰ δὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν

ἔρημον συνώδευεν ὁ Γιαχβέ. Τοῦτο πολλάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τονίζεται. Οὕτω κατὰ τὸ Δευτ. 32: 12 «Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς». Ὅτι δὲ ὁ Κύριος ἢ Γιαχβέ, ὅστις μόνος ὡδήγει αὐτούς, ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις συνώδευεν αὐτούς, λαμπρῶς δεικνύει ἡ ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο΄ παράθεσις ἐν Ἑβρ. 1: 6. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Δευτερονομίου οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ προτρέπονται νὰ προσκυνήσουν τὸν Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὸ χωρίον τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς ὁ Γιαχβὲ οὗτος εἶνε ὁ Υἱὸς - Μεσσίας.

Ἐπίσης κατὰ τὸ Ψαλμ. 67: 8 (68: 7) ὁ Θεός, ὅστις ἐν τῷ Ψαλμῷ ὀνομάζεται καὶ Jahve καὶ Jah, ἐξεπορεύετο ἐνώπιον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ διέβαινεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἤτοι ὡδήγει τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ὡς δὲ δεικνύει ἡ ἐκ τοῦ στίχ. 19 (18) τοῦ Ψαλμοῦ τούτου παράθεσις ἐν Ἐφ. 4: 8 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς ἀμέσως ἑπομένους στίχ. 9 - 10, ὁ Jahve ἢ Jah τοῦ Ψαλμοῦ εἶνε αὐτὸς ὁ Χριστός.

Πρὸς τούτοις, τοὺς Ἰσραηλίτας ἐξήγαγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ ὡδήγει διὰ τῆς ἐρήμου ἐν στύλῳ νεφέλης κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ πυρὸς κατὰ τὴν νύκτα ὁ περίφημος ἄγγελος Κυρίου ἢ ἄγγελος Θεοῦ, τουτέστιν ἄλλο παρὰ τὸν Πατέρα πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἅμα παρουσιάζεται ὡς Θεὸς καὶ ρητῶς ὀνομάζεται Θεὸς καὶ Κύριος ἤτοι Γιαχβὲ (Ἐξόδ. 3: 2 - 21· 13: 21 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ 14: 19· 23: 20 - 21· 33: 14 - 15 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ Ἠσ. 63: 9, ἀμφότερα κατὰ τὸ Μασοριτικόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄. Πλείονα σχετικῶς ἰδὲ ἐν σελ. 63 - 65. Πρβλ. καὶ Πράξ. 7: 30 - 35, 38). Ἐπίσης, κατὰ τὸ Σοφ. Σολ. 10: 17 τοὺς Ἰσραηλίτας ἐν τῇ ἐρήμῳ «ὡδήγησεν» ἡ Σοφία, ἡ ἐνυπόστατος δηλαδὴ Σοφία, «καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σκέπην ἡμέρας καὶ εἰς φλόγα ἄστρων τὴν νύκτα», τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ λέγονται περὶ τοῦ Γιαχβέ.

Ὁ δεύτερος ἀποδεικτικὸς λόγος τῆς ἀληθείας, ὅτι Χριστὸς καὶ Γιαχβὲ ταὐτίζονται, εἶνε ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἔπινον οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τὴν ἔρημον, προήρχετο ἐκ τῆς πνευματικῆς πέτρας, ἥτις ἦτο ὁ Χριστός, κατὰ δὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην προήρχετο ἐκ τοῦ Γιαχβέ. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον ὄπισθεν καὶ ὑπεράνω τῆς φυσικῆς πέτρας ἦτο ὁ Χριστός, κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Γιαχβέ. Ἤδη ἐν Ἐξόδ. 17: 6 ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὸν Μωυσῆν: «Ὅδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σε ἐπὶ τῆς πέτρας». Διὰ τοῦ λόγου τούτου ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ ὑποδηλώσῃ, ὅτι τὸ ὕδωρ φαινομενικῶς μὲν θὰ προήρχετο ἐκ τῆς πέτρας, πραγματικῶς δὲ θὰ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ διὰ θαυματουργίας. Κατὰ τὸ Δευτ. 8: 15 ὁ Γιαχβὲ εἶνε «ὁ ἐξαγαγὼν ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν ὕδατος». Κατὰ τὸ Ψαλμ. 77 (78) : 15 - 16 «διέρρηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ καὶ ἐπότισεν αὐτοὺς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ καὶ ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέ-

τρας καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμοὺς ὕδατα». Ἰδὲ καὶ στίχ. 20. Ἰδὲ ἐπίσης Σοφ. Σολ. 11: 4. Πρβλ. δὲ Ἡσ. 43: 20· 48: 21, ὅπου κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ο΄ φαίνεται ὅτι γίνεται διάκρισις δύο θείων προσώπων.

Ὁ Υἱὸς ἐμεσίτευσεν ὄχι μόνον ἐν τῇ ἀπολυτρώσει (Ρωμ. 3: 24· Ἐφ. 1: 7· Α΄ Θεσ. 5: 9 κ. ἄ.), ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ (Ἰωάν. 1: 3· Ἑβρ. 1: 2 κ. ἄ.) καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παλαιᾶς διαθήκης. Πνευματικὰ καὶ ὑλικά, παλαιότερα καὶ νεώτερα, τὰ πάντα ἐγένοντο διὰ τοῦ Υἱοῦ (Α΄ Κορ. 8: 6· Κολ. 1: 16, 20). Οὐδόλως παράδοξον λοιπόν, ὅτι τὸν εὐεργέτην τῶν Ἰσραηλιτῶν Γιαχβὲ ὁ Ἀπόστολος ταὐτίζει μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Τέλος ὁ Γιαχβέ, ὅστις ἐν Ἡσ. 8: 14 χαρακτηρίζεται ὡς «πέτρα» καὶ ὡς «λίθος», ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ρωμ. 9: 33 καὶ τοῦ Α΄ Πέτρ. 2: 7 εἶνε ὁ Χριστός. Ὡς «λίθος» ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἐν Ψαλμ. 117(118): 22, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ Α΄ Πέτρ. 2: 3 - 4 ὁ «λίθος» οὗτος εἶνε «ὁ Κύριος», διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀποδιδομένου τοῦ ἐν Ψαλμ. 33: 9 (34: 8) Τετραγραμμάτου(*).

Ὁ πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραὴλ

Κατὰ τὸ Ἀριθ. 21: 4 - 6 οἱ Ἰσραηλῖται «ἀπάραντες ἐξ Ὢρ τοῦ ὄρους ὁδὸν ἐπὶ θάλασσαν ἐρυθρὰν περιεκύκλωσαν γῆν Ἐδώμ· καὶ ὠλιγοψύχησεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ κατελάλει ὁ λαὸς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ Μωυσῆ λέγοντες· ἱνατί τοῦτο; Ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου, ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρτος οὐδὲ ὕδωρ, ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν προσώχθισεν ἐν τῷ ἄρτῳ τῷ διακένῳ τούτῳ. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθανε λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ». Εἰς τὰ γεγονότα ταῦτα

(*) Κατὰ τὸ ἐν Δαν. 2: 34 - 35 ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος «ἐτμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν... καὶ ὁ λίθος... ἐγενήθη ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν». Ἰδὲ καὶ 2: 44 - 45. Ὡς γίνεται φανερὸν ἐξ αὐτῆς τῆς προφητείας καὶ ἐκ τοῦ 7: 13 - 14, καθὼς καὶ ἐκ τῶν Ματθ. 21: 44· Λουκ. 1: 32 - 33· 20: 18, ὁ «λίθος» εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὁ Χριστός. Καὶ τὸ ὅτι μὲν «ἐτμήθη ἄνευ χειρῶν» ὑπαινίσσεται τὴν αὐτεπάγγελτον ἔλευσιν καὶ τὴν ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν αὐτοῦ, τὸ ὅτι δὲ «ἐτμήθη ἐξ ὄρους» ὑπαινίσσεται τὴν ἐκ Θεοῦ προέλευσιν καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοούσιον αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ ἐκ Γιαχβὲ Πατρὸς Γιαχβὲ Υἱός.

ἀναφερόμενος ὁ Ἀπόστολος ἐν Α΄ Κορ. 10: 9 γράφει: «Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν, καθώς τινες αὐτῶν (τῶν Ἰσραηλιτῶν) ἐπείρασαν καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο».

Εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου ὑπάρχει καὶ ἡ ὀλιγώτερον μαρτυρουμένη γραφὴ «τὸν Κύριον» («Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Κύριον»). Κακῶς δὲ παραμερίζουν τινὲς τὴν γραφὴν «τὸν Χριστόν» μὴ εὑρίσκοντες βάσιμον ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἐπείρασαν τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἤδη ἐν στίχ. 4 ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ὅτι ἡ ἀκολουθοῦσα τοὺς Ἰσραηλίτας πνευματικὴ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός, ὡς δὲ εἴδομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ, τοῦτο δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ πέτρα συνεβόλιζε τὸν Χριστόν, ἀλλ' ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς προϋπάρχων Λόγος πραγματικῶς συνώδευε τὸν λαὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ἐν ποίᾳ ἐννοίᾳ οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπείρασαν», δὲν καθορίζεται ἐν τῇ παρατεθείσῃ περικοπῇ τῶν Ἀριθμῶν. Φαίνεται ὅμως ἐκ τοῦ ἐν Ἐξόδ. 17: 7 λόγου ἐπὶ ὁμοίας περιπτώσεως: «Καὶ ἐπωνόμασε (Μωυσῆς) τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Πειρασμὸς καὶ Λοιδόρησις, διὰ τὴν λοιδορίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ διὰ τὸ πειράζειν Κύριον λέγοντας· εἰ ἔστι Κύριος ἐν ἡμῖν ἢ οὔ;». Οἱ Ἰσραηλῖται ἐπείραζον τὸν Κύριον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι διὰ τῆς ἀπιστίας προεκάλουν αὐτόν, ἵνα δείξῃ ὅτι πράγματι ὑπῆρχεν ἐν μέσῳ αὐτῶν ὡς παντοδύναμος Θεὸς καὶ δὲν ἦτο ἀνίσχυρος. Ἔλεγον: Ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει ὁ Γιαχβὲ ἐν μέσῳ ἡμῶν; Ἔχει ἢ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ ἡμᾶς; Ἂς ἐκδηλωθῇ ὡς παντοδύναμος Θεὸς ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ περιστάσει, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν.

Ὁμοίως κατὰ τὸ Ψαλμ. 77(78): 18 - 20 οἱ Ἰσραηλῖται «ἐξεπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τοῦ αἰτῆσαι βρώματα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶπαν· μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἑτοιμάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ; Ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραν καὶ ἐρρύησαν ὕδατα καὶ χείμαρροι κατεκλύσθησαν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι ἢ ἑτοιμάσαι τράπεζαν τῷ λαῷ αὐτοῦ;». Κατὰ τὸν στίχ. 41 «ἐπέστρεψαν καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ παρώξυναν». Κατὰ δὲ τὸν στίχ. 56 «ἐπείρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον».

Τοιαῦτα χωρία, καθ' ἃ οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπείρασαν» ἢ «ἐξεπείρασαν» τὸν Θεόν, ὑπαινίσσεται ὁ ἀποστολικὸς λόγος διὰ τοῦ «μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστὸν καθὼς τινες αὐτῶν ἐπείρασαν».

Ἐν ποίᾳ ἐπίσης ἐννοίᾳ οἱ Κορίνθιοι ἐπείραζον τὸν Χριστόν, δὲν καθορίζεται ἐν τῷ ἀποστολικῷ λόγῳ. Ὁπωσδήποτε ὅμως θὰ ἐπείραζον τὸν Χριστὸν κατὰ τρόπον ἀνάλογον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς ἐμφαίνει τὸ «μηδὲ γογγύζετε» τοῦ ἀμέσως ἑπομένου στίχ. 10 καὶ κυρίως ὁ λόγος

ἐν Β΄ Κορ. 13: 2 - 3, «ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν οὐ φείσομαι, ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν». Κατὰ ἕνα τρόπον οἱ Κορίνθιοι ἔθετον ὑπὸ ἀμφισβήτησιν καὶ δοκιμὴν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ.

Κατόπιν τῆς διασαφήσεως τῆς ἐνταῦθα ἐννοίας τοῦ πειράζειν ἢ ἐκπειράζειν δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι ἡ φράσις τοῦ Ἀποστόλου, «μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν», ἥτις ὑπενθυμίζει καὶ τὸ ἐν Δευτ. 6: 16, «οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», ἀφ' ἑαυτῆς ὑποδηλοῖ τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Διότι τὸ ἐκπειράζειν τὸν Χριστὸν σημαίνει προκαλεῖν αὐτόν, ἵνα ἐκδηλωθῇ ὡς Θεός, ποιῶν διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Ἀλλ' ἂν ἀφ' ἑαυτῆς ἡ φράσις «μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν» ἁπλῶς ὑποδηλοῖ τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τῆς ἀκολούθου φράσεως «καθώς τινες αὐτῶν ἐπείρασαν» σαφῶς ἀποδεικνύει τὴν ἀλήθειαν αὐτήν. Διότι οἱ Κορίνθιοι προτρέπονται νὰ μὴ ἐκπειράζουν τὸν Χριστόν, καθὼς οἱ Ἰσραηλῖται ἐπείρασαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὁ Χριστὸς δηλαδὴ ὡς προϋπάρχων Λόγος εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, τὸν ὁποῖον ἐπείρασαν οἱ Ἰσραηλῖται(*).

Ὁ ἐλέγχων καὶ παιδεύων

Ἐν Παροιμ. 3: 11 - 12 περιέχεται ἡ παραίνεσις: «Υἱέ, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται». Πρβλ. Ἰὼβ 5: 17 - 18.

Τὸ χωρίον τοῦτο τῶν Παροιμιῶν, καὶ δὴ τὴν φράσιν, «ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει», σαφῶς ὑπαινίσσεται ὁ Ἰησοῦς ἐν Ἀποκ 3: 19,«Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω». Ὁ Ἰησοῦς ἀγαπᾷ τρυφερῶς, καὶ ἐλέγχει καὶ παιδεύει αὐθεντικῶς.

Οὕτω κατὰ τὸ χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ Χριστὸς ἀγαπᾷ, ἐλέγχει καὶ παιδεύει, ὃν τρόπον κατὰ τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν ἀγαπᾷ,

---

(*) Κατὰ τὸ Ψαλμ. 77(78): 18 καὶ ἄλλα χωρία οἱ Ἰσραηλῖται ἐπείρασαν τὸν Θεόν. Κατὰ τὸ Α΄ Κορ. 10: 9 ἐπείρασαν τὸν Χριστόν. Κατὰ δὲ τὸ Ψαλμ. 94: 8 - 9(95: 7 - 9) ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ Ἑβρ. 3: 7 - 9 ἐπείρασαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἐν τῇ πραγματικότητι ἐπείρασαν καὶ τὰ τρία θεῖα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὁμοῦ καὶ ἕκαστον ἰδιαιτέρως λόγῳ τῆς κοινῆς οὐσίας εἶνε ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Γιαχβέ.

ἐλέγχει καὶ παιδεύει ὁ Γιαχβέ. Ἄρα Χριστὸς καὶ Γιαχβὲ εἶνε ἓν κατ' οὐσίαν. Πρόσωπον ἄλλωστε, τὸ ὁποῖον ἐλέγχει καὶ παιδεύει ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου τῆς Ἀποκαλύψεως, χωρὶς πλέον νὰ ζῇ σωματικῶς καὶ ὁρατῶς ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός. Περὶ τοῦ Μωυσέως δὲν θὰ ἐλέγετο, ὅτι ἐλέγχει καὶ παιδεύει σήμερον, εἰμὴ μόνον διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Περὶ δὲ ἀγγέλου, ὡς π.χ. τοῦ Μιχαὴλ, ἐν οὐδεμιᾷ ἐννοίᾳ θὰ ἐλέγετο, ὅτι, ὃν ἀγαπᾷ, ἐλέγχει καὶ παιδεύει.

Τὴν κατ' οὐσίαν ἑνότητα Χριστοῦ καὶ Γιαχβὲ δυνάμεθα ἐπίσης νὰ εἴπωμεν, ὅτι δεικνύει ἤδη τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον τῶν Παροιμιῶν. Ὁ ὁμιλῶν ἐν τῷ χωρίῳ καὶ προσφωνῶν τὸν ἄνθρωπον υἱὸν («υἱέ» κατὰ τοὺς Ο΄, «υἱέ μου» κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ τὴν ἐν Ἑβρ. 12: 5 παράθεσιν) δὲν εἶνε ὁ Σολομῶν, ἀλλὰ θεῖον πρόσωπον. Τοῦτο δεικνύει ὁ ἐν Ἑβρ. 12: 5 προηγούμενος τῆς παραθέσεως τοῦ χωρίου εἰσαγωγικὸς λόγος, «ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται». Ὁ λόγος οὗτος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀφῃρημένον «παράκλησις» τίθεται ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου προσώπου, ὅπερ «διαλέγεται» καὶ προσφωνεῖ διὰ τοῦ «υἱέ μου», ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «ἐκλέλησθε τοῦ παρακαλοῦντος, ὅστις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται», τουτέστιν «ἔχετε λησμονήσει τὸν προτρέποντα καὶ ἐνθαρρύνοντα, ὅστις ὁμιλεῖ πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς υἱοὺς (Πρβλ. τὸ «ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός», Ἑβρ. 12:7). Τὸ ὁμιλοῦν θεῖον πρόσωπον διακρίνει ἑαυτὸ ἀπὸ τοῦ παιδεύοντος Κυρίου ἤτοι Γιαχβέ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ εἰς γ΄ πρόσωπον. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ τὸν ἄνθρωπον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται, ἐμφανίζει τόσον ὡς υἱὸν τοῦ Γιαχβὲ («μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν») ὅσον καὶ ὡς υἱὸν ἑαυτοῦ («Υἱέ (μου), μὴ ὀλιγώρει»). Προφανῶς ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Παροιμιῶν ὁμιλεῖ ὁ Υἱός, ἡ ἐνυπόστατος Σοφία (Πρβλ. Παροιμ. 1: 20 - 2: 1).

Σχετικῶς δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐν Α΄ Κορ. 11: 32 «ὁ Κύριος», ὑφ' οὗ κρινόμενοι παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν, εἶνε ὁ Χριστός, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν προηγουμένων στίχ. 26, 27, 29 (τοῦ τελευταίου στίχου κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον), ἔνθα τὸ αὐτὸ ὄνομα σαφῶς χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ μετὰ Ἠλίαν ἐρχόμενος

Ἐν Μαλ. 4: 4 - 5 (5 - 6) ὁ Γιαχβέ, ἀφοῦ προηγουμένως προανήγγειλε φοβερὰν «ἡμέραν Κυρίου», ἥτις θὰ κατακαύσῃ τοὺς ἀσεβεῖς, παρέχει τὴν ἐπαγγελίαν: «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἠλίαν τὸν

Θεσβίτην, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην». Τὸ Μασοριτικὸν ἀντὶ «τὸν Θεσβίτην» ἔχει «τὸν προφήτην», ἀντὶ «καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ» ἔχει «τὴν καρδίαν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν» καὶ ἀντὶ «ἄρδην» ἔχει «δι' ἀναθέματος».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὡς καὶ προηγουμένως ἐν στίχ. 1 κατὰ τοὺς Ο', ὁ Γιαχβὲ ὁμιλεῖ περὶ «ἡμέρας Κυρίου» καὶ ὄχι «ἡμέρας μου», ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἡμέρας ἄλλου Γιαχβέ. Ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν φράσιν, «μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην», αὐτὸς ὁ ὁμιλῶν Γιαχβὲ θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν, κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ ἡμέραν, καὶ θὰ πατάξῃ τοὺς ἀσεβεῖς. Δι' ἄλλων λέξεων ὁ Γιαχβέ, ἐνῷ ἐξ ἑνὸς φαίνεται νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ τῆς φράσεως «ἡμέρα Κυρίου», ἐξ ἑτέρου ταυτίζει ἑαυτὸν μετ' ἐκείνου. Τὸ φαινόμενον εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν κεφ. 3, στίχ. 1. Τὰ δύο μάλιστα χωρία τοῦ προφήτου εἶνε ὅμοια καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ ἐλεύσεως τοῦ Γιαχβὲ καὶ ἀποστολῆς προδρόμου πρὸ αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῷ 3: 1, συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ παραθέσεις καὶ ρητὰς μαρτυρίας, πρόκειται περὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ προδρόμου Ἰωάννου. Ἀλλ' ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ 4: 4-5(5-6) περὶ ποίας ἐλεύσεως τοῦ Γιαχβὲ καὶ περὶ ποίου προδρόμου πρόκειται; Λέγομεν καὶ περὶ ποίου προδρόμου, διότι, εἰ καὶ τὸ κείμενον ρητῶς ἀναφέρει «Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην (ἢ προφήτην)», ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλιοὺ ἐλθόντος Ἰωάννου, ἄρα δὲ καὶ περὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ 3: 1.

Καθ' ἡμᾶς, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ τοῦ Μαλαχίου πρόκειται περὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ προδρόμου Ἰωάννου, οὕτως ἐν τῷ δευτέρῳ πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἠλία ὡς προδρόμου τῆς παρουσίας ταύτης. Ὑπὲρ τούτου πολλοὶ λόγοι συνηγοροῦν.

Πρῶτον, ἡ ἐν τῷ προφήτῃ περιγραφὴ «τῆς ἡμέρας Κυρίου τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς» ἀνταποκρίνεται μᾶλλον πρὸς τὴν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ περιγραφὴν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς συναφοῦς καταδίκης τῶν ἀσεβῶν καὶ εὐδαιμονίας τῶν εὐσεβῶν. Πρβλ. κυρίως· Πρὸς τὸ 4: 1 τὰ Ματθ. 13: 40, 42· Α' Κορ. 3: 12 - 15· Β' Θεσ. 1: 5 - 9· Β' Πέτρ. 3: 10 - 12. Πρὸς τὸ 4: 2 τὰ Β' Πέτρ. 1: 19· Ἀποκ. 2: 28· 21: 23 - 24· 22: 2. Πρὸς τὸ 4: 3 τὸ Ἀποκ. 2: 26 - 27. Πρὸς δὲ τὸ 4: 4(5) τὸ Πράξ. 2: 20, ὅπου προφανῶς «τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγά-

λην καὶ ἐπιφανῆ» τοῦ Ἰωὴλ 3: 4(2 - 31) ὁ Ἀπόστολος ταὐτίζει πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

Δεύτερον, τὸ κείμενον τοῦ προφήτου δὲν λέγει ἁπλῶς «ἀποστελῶ Ἠλίαν», ἀλλὰ προσθέτει «τὸν Θεσβίτην» (κατὰ τὸ Μασοριτικὸν «τὸν προφήτην»). Ἡ προσδιοριστικὴ αὐτὴ προσθήκη θὰ ἦτο δύσκολον νὰ γίνῃ ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ πραγματικοῦ Ἠλία.

Τρίτον, κατὰ τὸ Σοφ. Σειρ. 48: 10, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Μαλαχίου, ὁ Ἠλίας ὁ κατὰ τὸν προηγούμενον στίχον ἐν πυρίνῳ ἅρματι ἀναληφθείς, ἐγκωμιάζεται ὡς «ὁ καταγραφεὶς ἐν ἐλεγμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καταστῆσαι φυλὰς Ἰακώβ». Τὸ χωρίον εἶνε ἀποφασιστικόν. Διότι, ἂν εἰς τὸ παράλληλον χωρίον τοῦ Μαλαχίου ἐπρόκειτο τυπικῶς μὲν περὶ τοῦ Ἠλία, πραγματικῶς δὲ περὶ τοῦ Ἰωάννου, ἐνταῦθα δὲν θὰ ἐξυμνεῖτο ὁ Ἠλίας διὰ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου. Διότι ἕκαστος ἐξυμνεῖται δι' ἴδια προσόντα, προνόμια καὶ ἔργα. Τὸ χωρίον λοιπὸν τοῦ Μαλαχίου συμφώνως πρὸς τὸ χωρίον τῆς Σοφίας Σειρὰχ ἐννοεῖ πραγματικῶς τὸν προφήτην Ἠλίαν, ὡς πρόδρομον προφανῶς τῆς δευτέρας παρουσίας.

Τέταρτον, ἐν τῷ 11ῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως γίνεται λόγος περὶ «τῶν δύο προφητῶν», οἱ ὁποῖοι θὰ ἐμφανισθοῦν κατὰ τὸν ἔσχατον καιρόν, τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀντιχρίστου, πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας, ἵνα δώσουν τὴν τελευταίαν μάχην πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ. Ὡς φαίνεται δέ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στίχ. 5 καὶ περισσότερον τοῦ 6α, ὁ ἕτερος τῶν δύο μαρτύρων εἶνε ὁ Ἠλίας(*), ὁ εἰσέτι ζῶν σωματικῶς.

Εἰς τέσσαρα χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἤτοι Ματθ. 11: 14· 17: 10 - 13· Μάρκ. 9: 11 - 13· Λουκ. 1: 17, ἔχομεν σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς εἰς τὸ χωρίον τοῦ Μαλαχίου. Ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ χωρία ταῦτα φαίνονται ὅτι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς κρατούσης ἑρμηνείας, καθ' ἣν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Μαλαχίου προφητεύεται ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ προδρομικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν στίχων Ματθ. 17: 11· Μάρκ. 9: 12, ἰδίᾳ δὲ τοῦ δευτέρου, βοηθεῖ νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ προφητεία τοῦ Μαλαχίου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην παρουσίαν καὶ τὸν Ἰωάννην. Διότι κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Ματθαίου ὁ Χριστὸς βεβαιοῖ, ὅτι «Ἠλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον(**) καὶ ἀπο-

---

(*) Τοῦτο φρονοῦν οἱ παλαιοὶ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐξυμνεῖ τὸν Ἠλίαν ὡς «τὸν δεύτερον πρόδρομον τῆς παρουσίας Χριστοῦ», ἤτοι τὸν πρόδρομον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

(**) Ὁ Nestle παραλείπει τὸ «πρῶτον».

καταστήσει πάντα». Κατὰ δὲ τὸ χωρίον τοῦ Μάρκου ὁ Χριστὸς ἐρωτᾷ: Πῶς συμβιβάζεται ἡ ὑπὸ τοῦ Ἠλία ὡς προδρόμου ἀποκατάστασις πάντων πρὸς τὰ πάθη τοῦ Μεσσίου; «Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;». Τὸ νόημα καθ' ἡμᾶς εἶνε: Ὁ Ἠλίας βεβαίως ἔρχεται πρῶτον, ἤτοι χρηματίζει πρόδρομος. Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Ἠλία συνδέεται πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων, μεθ' ἣν ἀποκατάστασιν τὸ πάθος τοῦ Μεσσίου περιττεύει, κατ' ἀνάγκην ὁ Ἠλίας δὲν εἶνε πρόδρομος αὐτῆς τῆς παρουσίας μου, καθ' ἣν ἐξάπαντος θὰ πάθω, ἀλλ' ἄλλης παρουσίας. Εἰς τὸ Πράξ. 3: 21 γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐσχάτων χρόνων ὡς «χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων». Ὁ Ἠλίας λοιπὸν ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς ἐσχάτους ἐκείνους χρόνους. Τὸ ἔργον τοῦ Ἠλία κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιρούς, παραμονὰς τῆς δευτέρας παρουσίας, συνδεόμενον ἴσως καὶ πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰσραὴλ (Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 48: 10, «καταστῆσαι φυλὰς Ἰακώβ»), θὰ ἐπιθέτῃ τὴν σφραγῖδα εἰς πάντα τὰ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τῆς ἀποκαταστάσεως πάντων. Τὸ δὲ νόημα τοῦ εὐθὺς μετὰ τοὺς εἰρημένους δύο στίχους λόγου τοῦ Χριστοῦ, «λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἠλίας ἤδη ἦλθεν» (Ματθ. 17: 12) ἤ, «ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἠλίας ἐλήλυθε» (Μάρκ. 9: 13), εἶνε τὸ ἑξῆς: «Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἠλίας ἔρχεται ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων, ἐπειδὴ παρ' Ἰουδαίοις πολὺς περὶ Ἠλία λόγος καὶ μέγας ἐνθουσιασμὸς ἐπὶ τῇ προσδοκωμένῃ πρὸ τοῦ Μεσσίου ἐλεύσει αὐτοῦ, λέγω λοιπὸν εἰς ὑμᾶς, ὅτι ὁ Ἠλίας ἤδη ἦλθεν, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ ὅμοιος τοῦ Ἠλία, καὶ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν». Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα δέον νὰ νοηθῇ καὶ ὁ ἐν Ματθ. 11: 14 λόγος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «Ἀναμένετε πρὸ τοῦ Μεσσίου τὸν Ἠλίαν; Ὁ Ἰωάννης, αὐτὸς εἶνε ὁ Ἠλίας, τὸν ὁποῖον ἀναμένετε πρὸ τοῦ Μεσσίου, ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, ὡς λέγετε, πρὶν ἢ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας. Ὁ ἄλλος Ἠλίας, ὁ πραγματικός, θὰ ἔλθῃ ἄλλοτε». Ὁμοίως ἐκφράζεται ὁ Χριστὸς ἐν Ματθ. 12: 50, «αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν». Ἐπίσης ὁ ἀπόστολος ἐν Α' Ἰωάν. 4: 3 καὶ Β' Ἰωάν. 7, «ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται (ὁ ἀντίχριστος), καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶν ἤδη» καί, «οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος». Τρόποι τοῦ λέγειν. Ἔχομεν μάλιστα τὴν ὑποψίαν, ὅτι καὶ ἡ φράσις τοῦ Ματθ. 11:14, «Καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι», τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς προτάσσει τῆς αὐτόθι διακηρύξεως αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἰωάννου, ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἐν τῇ διακηρύξει ταύτῃ πρόκειται περὶ τρόπου τοῦ λέγειν. Δυνατὸν δηλαδὴ ἡ φράσις αὕτη νὰ σημαίνῃ, «Καὶ ἂν θέλετε νὰ

μὲ ἀκούσετε οὕτως ἐκφραζόμενον» ἤ, ἄλλως, «Καὶ ἵνα οὕτως ἐκφρασθῶ». Ἡ ὑποψία περὶ ἰδιωματικῆς ἐννοίας τῆς φράσεως γίνεται μεγαλυτέρα ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη οὐδεμιᾶς τῶν προηγουμένων ἐν στίχ. 9 - 11 μεγάλων διακηρύξεων τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ Ἰωάννου προετάχθη.

Τέλος τὸ Λουκ. 1: 17 πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Μαλαχίου σχετίζεται κατὰ τὴν ἔννοιαν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ προδρόμου τῆς πρώτης παρουσίας, τοῦ Ἰωάννου, εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸ ἔργον τοῦ προδρόμου τῆς δευτέρας παρουσίας, τοῦ Ἠλία.

Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον Μαλ. 4: 4 - 5(5 - 6) ἀναφέρεται εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἠλίαν ὡς πρόδρομον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἢ Γιαχβὲ κατὰ τὸν προφήτην («μὴ ἐλθὼν [ἐγὼ ὁ Γιαχβὲ] πατάξω τὴν γῆν ἄρδην»).

Τὸ δὲ φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου εἴπομεν, ὁ Γιαχβὲ διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ τῆς φράσεως «ἡμέρα Κυρίου» καὶ συγχρόνως ταὐτίζει ἑαυτὸν μετ' ἐκείνου, ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Γιαχβὲ θὰ ἔλθῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σάρκα φέροντος Χριστοῦ - Γιαχβέ.

Συναφῶς ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι κατὰ τὸ Λουκ. 1: 16 - 17 ὁ Ἰωάννης εἶνε πρόδρομος «Κυρίου τοῦ Θεοῦ» τῶν Ἰσραηλιτῶν, τουτέστι τοῦ Γιαχβέ.

Ὁ ἔχων τὴν βίβλον τῆς ζωῆς

Κατὰ τὸ Ἐξόδ. 32: 32 ὁ Μωυσῆς παρακαλῶν τὸν Γιαχβὲ περὶ τοῦ ἀσεβήσαντος λαοῦ λέγει: «Καὶ νῦν εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου, ἧς ἔγραψας». Κατὰ δὲ τὸν ἑπόμενον στίχ. 33 ὁ Γιαχβὲ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Μωυσῆν: «Εἴ τις ἡμάρτηκεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείψω αὐτοὺς ἐκ τῆς βίβλου μου». Κατὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Γιαχβὲ ἔχει βίβλον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔχει καταγράψει τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει δὲ ἀσεβειῶν δύναται νὰ ἐξαλείψῃ ἐξ αὐτῆς τὰ ὀνόματα τῶν ἀσεβῶν. Ἡ βίβλος αὕτη, ἥτις ἐν Δαν. 12: 1 ἀναφέρεται ἀπολύτως, ὡς λίαν γνωστὴ προϋποτιθεμένη, εἶνε ἡ ἄλλως καλουμένη «βίβλος ζώντων» (Ψαλμ. 68: 29[69:28]), «βίβλος (τῆς) ζωῆς» (Φιλιπ. 4: 3· Ἀποκ. 3: 5· 20: 15) καὶ «βιβλίον τῆς ζωῆς» (Ἀποκ. 13: 8· 17: 8). Ἐπίσης ἡ βίβλος αὕτη ὑπονοεῖται ἐν Ἡσ. 4: 3 καὶ Λουκ. 10: 20. Καὶ ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἄλλοτε πρόκειται περὶ βίβλου τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἄλλοτε τῆς αἰωνίου, ἐν δὲ τῇ Και-

νῇ Διαθήκῃ πάντοτε πρόκειται περὶ βίβλου περιεχούσης τὰ ὀνόματα τῶν τεταγμένων εἰς ζωὴν αἰώνιον. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ βίβλος, ἥτις θεωρεῖται ἐν οὐρανῷ τηρουμένη, δὲν εἶνε πραγματική, ἀλλὰ κατ' ἄνθρωπον ἔκφρασις καὶ εἰκών.

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰκόνα τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ δὴ πρὸς τὸ Ἐξόδ. 32: 32 - 33, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἐξαλείψεως ἐκ τῆς βίβλου ταύτης, ἐν Ἀποκ. 3: 5 ὁ Χριστὸς λέγει: «Ὁ νικῶν οὕτως περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς». Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Χριστοῦ ὁ ἐξαλείφων ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς (ἄρα καὶ ὁ γράψας αὐτὴν) εἶνε αὐτὸς ὁ Χριστός. Ἡ βίβλος τῆς ζωῆς εἶνε τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀποκ. 13: 8 γίνεται λόγος περὶ «τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς τοῦ Ἀρνίου».

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἡ βίβλος τῆς ζωῆς εἶνε τοῦ Γιαχβὲ καὶ αὐτὸς ἐξαλείφει ἐξ αὐτῆς, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶνε τοῦ Ἀρνίου καὶ ἐξαλείφει ὁ Χριστός, τὸ Ἀρνίον - Χριστὸς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ.

Ὁ μισθαποδότης

Ἐν ἄλλῃ παραγράφῳ (σελ. 199 - 201) ἐμνημονεύσαμεν χωρίων, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ Γιαχβὲ ἐμφανίζεται ὡς γνώστης νεφρῶν καὶ καρδιῶν καὶ ἅμα ὡς μισθαποδότης. Μνημονεύομεν καὶ ἐνταῦθα τῶν χωρίων Ἱερ. 17: 10 καὶ Παροιμ. 24: 12 ὡς πλέον χαρακτηριστικῶν.

Ὡς μισθαποδότης ὁ Γιαχβὲ ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οὕτως ἐν Ψαλμ. 61: 13(62: 12) λέγεται μετ' ἐμφάσεως: «Σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ἐπίσης ἐν Ἱερ. 39(32) : 18 - 19 λέγεται: «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρός, Κύριος μεγάλης βουλῆς καὶ δυνατὸς τοῖς ἔργοις, ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ παντοκράτωρ καὶ μεγαλώνυμος Κύριος· οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων δοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ». Ἰδὲ καὶ Ἰὼβ 34: 11· Ψαλμ. 27(28) : 4· Ἰεζ. 7: 27· 33: 20· Σοφ. Σειρ. 35(32) : 22· Ἡσ. 40: 10.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κατὰ τὰ περισσότερα τῶν σχετικῶν χωρίων ὡς μισθαποδότης παρουσιάζεται ὁ Χριστός. Οὕτω κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐν Ματθ. 16: 27 «μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀπο-

δ ώ σ ε ι ἑ κ ά σ τ ῳ κ α τ ὰ τ ὴ ν π ρ ᾶ ξ ι ν α ὐ τ ο ῦ». Ἡ τελευταία πρότασις ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ψαλμ. 61: 13 (62: 12). Ἐν Ἀποκ. 2: 23 ὁ αὐτὸς διακηρύσσει: «Ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας, κ α ὶ δ ώ σ ω ὑ μ ῖ ν ἑ κ ά σ τ ῳ κ α τ ὰ τ ὰ ἔ ρ γ α ὑ μ ῶ ν». Διὰ τοῦ ἐμφατικοῦ «Ἐγὼ» ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ἑαυτὸν τόσον ὡς μοναδικὸν καρδιογνώστην ὅσον καὶ ὡς μοναδικὸν μισθαποδότην, καὶ μάλιστα ἐν προφανεῖ ἀναφορᾷ πρὸς χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν τοῖς ὁποίοις οὕτω παρουσιάζεται ὁ Γιαχβέ. Ἰδὲ ἰδίᾳ Ἰερ. 17: 10· 11: 20· Παροιμ. 24: 12. Ὡσαύτως ἐν Ἀποκ. 22: 12 ὁ Ἰησοῦς διακηρύσσει: «Ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ, κ α ὶ ὁ μ ι σ θ ό ς μ ο υ μ ε τ' ἐ μ ο ῦ, ἀ π ο δ ο ῦ ν α ι ἑ κ ά σ τ ῳ ὡ ς τ ὸ ἔ ρ γ ο ν ἔ σ τ α ι α ὐ τ ο ῦ». Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτος ἐνταῦθα ἡ φράσις «ὁ μισθός μου». Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ μισθός, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον, ἐμφανίζεται ὡς αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, οὐχὶ ὡς εἰλημμένος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ παρ' ἄλλου. Ἡ δὲ διακήρυξις τοῦ ἑπομένου στίχ. 13, «Ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἀρχὴ καὶ τέλος», συνάπτεται μετὰ τῆς διακηρύξεως τοῦ προηγουμένου στίχου κατὰ τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: «Ἐγὼ αὐτὸς θὰ ἀποδώσω εἰς ἕκαστον κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, διότι ἐγὼ εἶμαι τὸ πᾶν». Συναφῶς τέλος παραθέτομεν ὡς χαρακτηριστικὸν χωρίον τὸ Κολ. 3: 23 - 24, «Καὶ πᾶν ὅ,τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, εἰδότες ὅτι ἀπὸ Κυρίου ἀπολήψεσθε τ ὴ ν ἀ ν τ α π ό δ ο σ ι ν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε». Ὁ μισθὸς λαμβάνεται οὐ μόνον διὰ τοῦ Κυρίου ὡς Μεσσίου καὶ μεσίτου, ἀλλὰ καὶ «ἀπὸ Κυρίου» ὡς Θεοῦ (Ἰδὲ καὶ Β' Κορ. 5: 10· Α' Πέτρ. 5: 4· Β' Τιμ. 4: 8).

Κατόπιν τούτων φανερὸν καθίσταται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ μισθαποδότης, διότι εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Γιαχβέ.

Ἤδη ἄλλωστε ἐν Ἠσ. 40: 10 ὁ ὡς μισθαποδότης ἐρχόμενος Γιαχβὲ εἶνε ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύουν ὁ ἐν Ἀποκ. 22: 12 σαφὴς ὑπαινιγμὸς τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸ χωρίον τοῦ προφήτου καὶ ἡ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παράθεσις τοῦ Ἠσ. 40: 3.

Τὸ Ἀρνίον ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιὼν

Εἰς πλῆθος χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἰδίᾳ δὲ τῶν Ψαλμῶν καὶ τοῦ Ἠσαΐου, τὸ ὄρος Σιών, ὅπου ὁ Δαβὶδ εἶχε μεταφέρει τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, καὶ συνεκδοχικῶς ἡ πόλις Σιὼν (ἢ Ἰερουσαλὴμ) θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ Γιαχβέ. Τονίζεται ὅτι ὁ Κύριος ἠγάπησε καὶ ἐξέλεξε τὴν Σιὼν ὡς κατοικίαν ἑαυτῷ καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ κατοικεῖ καὶ θὰ

κατοικῇ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐπίσης τονίζεται ὅτι ἐκ τῆς Σιὼν θὰ προέλθῃ ἡ σωτηρία, καὶ ὅτι ἐκεῖ ὁ Γιαχβὲ θὰ συναγάγῃ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ καὶ θὰ βασιλεύῃ ἐν μέσῳ αὐτῶν αἰωνίως. Προφανῶς τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ συνάξεως τῶν ἐκλεκτῶν ἐκ τῶν διαφόρων ἐθνῶν καὶ περὶ αἰωνίου κατοικήσεως καὶ βασιλείας τοῦ Γιαχβὲ ἐν Σιών, εἶνε μεσσιακοῦ καὶ ἐσχατολογικοῦ χαρακτῆρος, ἡ δὲ Σιὼν εἰς τὰ χωρία ταῦτα σημαίνει ἀλληγορικῶς τὴν Ἐκκλησίαν (Ψαλμ. 9:12[11]· 73[74]: 2· 75: 3[76: 2]· 77[78]: 68 - 69· 131[132]: 13-14· Μιχ. 4: 1 - 7· Ὀβδ. 17: 21· Ἠσ. 24: 23· 37: 32· 46: 13· Ἱερ. 3: 14 κ.ἄ. Ἑβρ. 12: 22).

Τὴν ἐν λόγῳ σχέσιν μεταξὺ Σιών, Γιαχβὲ καὶ σῳζομένων ὑπαινίσσεται, ὡς καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχετικῶν μεσσιακῶν καὶ ἐσχατολογικῶν προφητειῶν δηλοῖ τὸ Ἀποκ. 14: 1. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἰωάννης γράφει: «Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ Ἀρνίον ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν». Τὸ Ἀρνίον ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιὼν μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ κατ' οὐσίαν ταὐτίζεται πρὸς τὸν Γιαχβὲ τὸν εἰς αἰῶνας κατοικοῦντα ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, τὸν Πατέρα τοῦ Ἀρνίου κατὰ τὸ παρὸν χωρίον, διὰ τοῦ ἑνικοῦ «γεγραμμένον» ἐννοουμένου, φαίνεται, καὶ τοῦ ἑνιαίου τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. Πράγματι ἐκ πολλῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φαίνεται ἡ ἑνότης Ἀρνίου καὶ Γιαχβέ.

Ἐν Ψαλμ. 77(78): 68 - 69 λέγεται περὶ τοῦ Γιαχβέ: «Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα, τὸ ὄρος τὸ Σιών, ὃ ἠγάπησε, καὶ ᾠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ, ἐν τῇ γῇ ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν τῷ αὐτῷ Ψαλμῷ, στίχ. 18, 41, 56, λέγεται ἐπίσης, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται, παρὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Γιαχβὲ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν πορείαν διὰ τῆς ἐρήμου, «ἐπείρασαν» (ἢ «ἐξεπείρασαν») αὐτόν. Κατὰ δὲ τὸ Α΄ Κορ. 10: 9 οἱ Ἰσραηλῖται «ἐπείρασαν» ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν Χριστὸν (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 242 - 244). Ἄρα ὁ Γιαχβέ, ὅστις «ἐξελέξατο τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα, τὸ ὄρος τὸ Σιὼν κλπ.», εἶνε ὁ Χριστός.

Κατὰ τὸν 2ον Ψαλμόν, στίχ. 6, ὁ Μεσσίας κατεστάθη ὑπὸ τοῦ Γιαχβὲ «βασιλεὺς ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ψαλμὸν 96(97) αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ «ἐβασίλευσεν» (στίχ. 1) καὶ «εὐφράνθη ἡ Σιὼν» (στίχ. 8), εἶνε δὲ οὗτος ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ψαλμὸς περιγράφει ἔλευσιν καὶ παρουσίαν τοῦ βασιλέως καὶ κριτοῦ Γιαχβὲ εἰς τὴν γῆν (στίχ. 3 - 5) καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ στίχ. 7 πρὸς τὸ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο΄ καὶ Ἑβρ. 1: 6. Πρόκειται

δηλαδὴ ἐν τῷ Ψαλμῷ τούτῳ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Γιαχβὲ - Υἱοῦ.

Ἐν Ψαλμῷ 101 (102), στίχ. 14(13), ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει πρὸς τὸν Γιαχβέ: «Σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιών». Ἐν στίχ. 17(16) λέγει: «Οἰκοδομήσει Κύριος (ἑβρ. Γιαχβὲ) τὴν Σιὼν καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ». Ἰδὲ καὶ στίχ. 22(21), «τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα Κυρίου (ἑβρ. Γιαχβέ)». Καὶ ἐνταῦθα ὁ Γιαχβέ, οὗτινος τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὴν Σιών, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραθέσεως τῶν στίχ. 26 - 28(25 - 27) ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, 1: 10 - 12, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 8, εἶνε ὁ Υἱός.

Ἡ περικοπὴ Μιχ. 4: 1 - 7 κατὰ τοὺς Ο΄, κατὰ δὲ τὸ Ἑβραϊκὸν 4: 1 - 8, τῆς ὁποίας τοὺς στίχ. 1 - 3 πρβλ. πρὸς Ἠσ. 2: 2 - 4, εἶνε καταφανέστατα μεσσιακὴ καὶ ἐσχατολογική. Τὸ ὄρος Κυρίου, ἤτοι ἡ Σιών, κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας θὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῶν ἄλλων ὀρέων, ὥστε νὰ εἶνε πάντοθεν θεατόν. Λαοὶ δὲ καὶ ἔθνη πολλὰ θὰ συρρέουν εἰς αὐτό, ἵνα διδαχθοῦν τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, διότι ἐκ τῆς Σιὼν θὰ ἐξέλθῃ νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ, προφανῶς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος καὶ λόγος. Καὶ θὰ κρίνῃ καὶ θὰ ἐλέγξῃ λαοὺς καὶ ἔθνη, καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων θὰ μεταβληθῇ. Καὶ θὰ περισυλλέξω «τὴν συντετριμμένην», λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ εἰσδεχθῶ «τὴν ἐξωσμένην» καὶ θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος ἐν τῷ ὄρει Σιὼν αἰωνίως.

Ἐκ δύο σημείων τῆς περικοπῆς ταύτης τοῦ Μιχαίου φαίνεται καλλίτερον, ὅτι ὁ Γιαχβὲ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Μεσσίου: Πρῶτον, τὰ ρήματα «κρινεῖ» καὶ «ἐξελέγξει», στίχ. 3, δὲν ἔχουν ὑποκείμενον. Πρέπει δὲ ὡς ὑποκείμενον νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τῆς προηγουμένης φράσεως «λόγος Κυρίου», στίχ. 2, τὸ «Κύριος» (ἑβρ. Γιαχβέ). Ἀλλὰ κατ' ἔννοιαν εἶνε προφανές, νομίζομεν, ὅτι ὑποκείμενον τῶν ρημάτων εἶνε ὁ Μεσσίας (Πρβλ. Ἠσ. 11: 3 - 4· 42: 1, 3· Ψαλμ. 71[72]: 1 - 4). Δεύτερον, ἐν στίχ. 7 γίνεται διάκρισις δύο προσώπων τῆς Θεότητος. Ὁ ὁμιλῶν Γιαχβὲ διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβέ, ὅστις θὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στίχ. 8 κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν ὡς βασιλεὺς ἐννοεῖται προφανῶς ὁ Μεσσίας (Πρβλ. 5: 1[2], ὅπου ὁ Μεσσίας χαρακτηρίζεται ὡς ἄρχων ἢ ἡγούμενος). Ἡ δὲ διάκρισις τῶν δύο προσώπων τῆς Θεότητος φαίνεται καὶ ἐν στίχ. 13, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν.

Ἐν τῇ περικοπῇ Σοφον. 3: 14 - 20, ἥτις φέρει προδήλως μεσσιακὸν χαρακτῆρα, λέγεται πρὸς τὴν Σιών: «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ... Περιεῖλε Κύριος (Γιαχβὲ) τὰ ἀδικήματά σου, λελύτρωταί σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· βασιλεὺς Ἰσρα-

ήλ Κύριος (Γιαχβὲ) ἐν μέσῳ σου, οὐκ ὄψῃ κακὰ οὐκέτι» (στίχ. 14-15). Ἐπίσης λέγεται, ὅτι «ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ» θὰ λεχθῇ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ: «Θάρσει, Σιών, μὴ παρείσθωσαν αἱ χεῖρές σου· Κύριος (Γιαχβέ) ὁ Θεός σου ἐν σοί, δυνατός, σώσει σε, ἐπάξει ἐπὶ σὲ εὐφροσύνην καὶ καινιεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ καὶ εὐφρανθήσεται ἐπὶ σὲ ἐν τέρψει ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς» (στίχ. 16-17). Ὁ Γιαχβέ, ὁ βασιλεὺς καὶ σωτὴρ τῆς Σιών, εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται κυρίως ἐκ τοῦ παραλλήλου πρὸς τοὺς στίχ. 14-17 χωρίου Ζαχ. 9: 9, ὅπερ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Χριστὸν (Ματθ. 21: 5· Ἰωάν. 12: 15).

Κατὰ τὸ Ἰωὴλ 3: 5 (2: 32), «Πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου (Γιαχβέ), σωθήσεται· ὅτι ἐν τῷ ὄρει Σιὼν καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔσται ἀνασῳζόμενος (Ἑβρ. «σωτηρία»), καθότι εἶπε Κύριος (Γιαχβέ), καὶ εὐαγγελιζόμενοι (Ἑβρ. «καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους»), οὓς Κύριος (Γιαχβὲ) προσκέκληται». Ὅτι καὶ ἐν τῷ μεσσιακῷ τούτῳ χωρίῳ ὁ Γιαχβέ, ὅστις εἰς πάντα ἐπικαλούμενον αὐτὸν παρέχει ἐν τῷ ὄρει Σιὼν τὴν σωτηρίαν, εἶνε αὐτὸς ὁ Χριστός, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν παραθέσεων τῆς προφητείας τοῦ Ἰωὴλ ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐν Πράξ. 2: 17-21 καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ρωμ. 10: 13, καθ' ἃ ἤδη ἐξηγήσαμεν ἀλλαχοῦ (σελ. 55-56).

Ἐν κεφ. 4(3) τοῦ Ἰωὴλ γίνεται λόγος περὶ μεγάλης κρίσεως τοῦ Γιαχβὲ πρὸς πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῇ κοιλάδι Ἰωσαφὰτ (στίχ. 2, 12, 14). Κατὰ τὴν κρίσιν αὐτὴν «ὁ Κύριος (Γιαχβὲ) ἐκ Σιὼν ἀνακράξεται καὶ ἐξ Ἱερουσαλὴμ δώσει φωνὴν αὐτοῦ καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ» (στίχ. 16). Τότε οἱ ἄνθρωποι θὰ καταλάβουν ποῖος εἶνε ὁ Γιαχβὲ ὁ Θεός, «ὁ κατοικῶν ἐν Σιὼν ὄρει ἁγίῳ» αὐτοῦ (στίχ. 17). Μετὰ δὲ τὴν κρίσιν ἡ ἁγιότης καὶ ἡ εὐδαιμονία θὰ ἐπικρατήσουν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἰουδαίᾳ αἰωνίως (στίχ. 17-20), «καὶ Κύριος (Γιαχβὲ) κατασκηνώσει ἐν Σιών» (στίχ. 21), προφανῶς κατὰ τρόπον ἐξαιρετικώτερον ἢ προηγουμένως (Ἐν τῷ Μασοριτικῷ ἡ τελευταία πρότασις εἶνε, «διότι ὁ Κύριος κατοικεῖ ἐν Σιών»). Λόγῳ πολλῶν ὁμοιοτήτων τοῦ ἐν λόγῳ κεφαλαίου τοῦ Ἰωὴλ πρὸς ἐσχατολογικοὺς λόγους τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ προπάντων λόγῳ τοῦ καθολικοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑπὸ τοῦ προφήτου περιγραφομένης κρίσεως καὶ τῆς ἰδανικῆς μετὰ τὴν κρίσιν εἰκόνος τῶν πραγμάτων, εἰς ἡμᾶς οὐδεμία ὑπολείπεται ἀμφιβολία, ὅτι ἡ κρίσις ἐν τῇ κοιλάδι Ἰωσαφὰτ εἶνε ἡ τελικὴ κρίσις κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς Κριτοῦ. Συνεπῶς καὶ ἐνταῦθα ὁ πρὸς τὴν Σιὼν συνδεόμενος Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος μετὰ πλήθους στρατιῶν θὰ καθίσῃ ἵνα κρίνῃ πάντα τὰ κυκλόθεν συνηγμένα ἔθνη (στίχ. 9 - 12), εἶνε

ὁ Χριστός, ὅστις θὰ ἔλθῃ μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ καὶ θὰ καθίσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ θὰ κρίνῃ πάντα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα θὰ συναχθοῦν ἔμπροσθεν αὐτοῦ (Ματθ. 25: 31 - 32). Ἄς σημειωθῇ μάλιστα, ὅτι ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωὴλ γίνεται διάκρισις δύο προσώπων τῆς Θεότητος. Φαίνεται δὲ καθαρώτερον ἡ διάκρισις αὕτη ἐν στίχ. 8 καὶ 21.

Ἐν τῷ καταφανῶς μεσσιακῷ χωρίῳ Ζαχ. 2: 14(10) ὁ Γιαχβὲ ὅστις λέγει, «Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου» (ἰδὲ καὶ τὸν ἑπόμενον στίχον κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν), εἶνε ὁ Υἱὸς - Μεσσίας. Ὡς δὲ ἀλλαχοῦ εἴπομεν (σελ. 66), ἐν τῇ περικοπῇ Ζαχ. 2: 9 - 15(5 - 11) πρόκειται περὶ τριῶν προσώπων ὑπὸ τὸ ὄνομα Γιαχβέ, ἀρχικῶς μὲν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ δὲ τοῦ στίχ. 12(8) περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅστις διαστέλλει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὸν Πατρός.

Ἐν Ζαχ. 8: 2 - 3 ὁ Γιαχβὲ λέγει: «Ἐζήλωκα τὴν Ἰερουσαλὴμ καὶ τὴν Σιὼν ζῆλον μέγαν καὶ θυμῷ μεγάλῳ ἐζήλωκα αὐτήν... Ἐπιστρέψω ἐπὶ Σιὼν καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ Ἰερουσαλήμ, καὶ κληθήσεται ἡ Ἰερουσαλὴμ πόλις ἀληθινὴ καὶ τὸ ὄρος Κυρίου παντοκράτορος ὄρος ἅγιον». Καὶ ἐν τῇ προδήλως μεσσιακῇ ταύτῃ περικοπῇ ὁ Γιαχβέ, ὅστις ἐμφανίζεται ὡς ζηλότυπος σύζυγος τῆς Σιὼν ἢ Ἰερουσαλὴμ καὶ βεβαιοῖ, ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ καὶ θὰ κατασκηνώσῃ ἐν μέσῳ αὐτῆς, εἶνε ὁ νυμφίος Χριστός.

Ἐν τῇ μεσσιακῇ περικοπῇ Ἠσ. 4: 2 - 6 (ἐν στίχ. 2 κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν περιέχεται ἡ φράσις «ὁ κλάδος τοῦ Γιαχβέ», διὰ τῆς ὁποίας σημαίνεται ὁ Μεσσίας), ὁ Θεὸς Γιαχβέ, ὁ ἐπανειλημμένως συνδεόμενος πρὸς τὴν Σιὼν (ἰδὲ ἰδίᾳ τὸν στίχ. 5 κατὰ τοὺς Ο΄), ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἃ ἤδη ἐξηγήσαμεν ἀλλαχοῦ (σελ. 219).

Ἐν τῷ 35ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἠσαΐου, τὸ ὁποῖον ἔχει μεσσιακὸν χαρακτῆρα, περὶ τῶν «λελυτρωμένων», κατὰ δὲ τοὺς Ο΄ καὶ «συνηγμένων διὰ Κύριον», λέγεται: «Καὶ ἀποστραφήσονται καὶ ἥξουσιν εἰς Σιὼν μετ' εὐφροσύνης, καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν· ἐπὶ γὰρ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις καὶ ἀγαλλίαμα, καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος καταλήψεται αὐτούς. Ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός» (στίχ. 10). Τὸ «εὐφροσύνη αἰώνιος» καὶ τὸ «ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός» εἶνε στοιχεῖα καθαρῶς μεσσιακά. Ὁ δὲ Γιαχβέ, ὅστις χαρίζει εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ λελυτρωμένους τὴν ἐνταῦθα περιγραφομένην εὐτυχίαν, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐν στίχ. 4 λέγεται, «Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν («ὑμῶν» κατὰ τὸ Μασοριτικόν) κρίσιν ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ

σώσει ἡμᾶς («ὑμᾶς» κατὰ τὸ Μασοριτικόν)», εἶνε ὁ Μεσσίας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν στίχ. 5 - 6, ἔνθα ἀναφέρονται διάφορα θαύματα ὡς σημεῖα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Γιαχβὲ καὶ ὡς ἐκδηλώσεις τοῦ σωτηριώδους αὐτοῦ ἔργου. Διότι τὰ θαύματα ταῦτα ἐτέλεσε καὶ τὴν σχετικὴν προφητείαν ὑπηνίχθη ὁ Χριστὸς εἰς ἀπάντησιν πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου, ἐρωτήσαντας αὐτόν: «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;» (Ματθ. 11: 3 - 5· Λουκ. 7: 19 - 22). Σχετικὸς λόγος ἐγένετο ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ, σελ. 201 - 202.

Ἐν τῇ μεσσιακοῦ ἐπίσης χαρακτῆρος περικοπῇ Ἠσ. 40: 1 - 11 περιέχεται προτροπὴ πρὸς εὐαγγελισμὸν τῆς Σιὼν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Γιαχβὲ (στίχ. 9 - 10). Ὅτι δὲ καὶ ἐνταῦθα ὁ Γιαχβὲ εἶνε ὁ Μεσσίας, ἐκτὸς ἄλλων ἀποδεικνύει ἡ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐφαρμογὴ τῶν στίχ. 3 - 5 εἰς τὸν Ἰωάννην ὡς πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. 3: 4 - 6. Ἰδὲ καὶ Ματθ. 3: 3· Μάρκ. 1: 3· Ἰωάν. 1: 23).

Εἰς τὸ 60ὸν κεφάλαιον τοῦ Ἠσαΐου, καταφανῶς χριστολογικόν, ὅπου περιγράφεται ἡ μέλλουσα δόξα καὶ εὐδαιμονία τῆς Σιὼν ἢ Ἱερουσαλήμ, ὁ Γιαχβέ, ὁ αἴτιος τῆς δόξης καὶ εὐδαιμονίας ταύτης, ταυτίζεται μετὰ τοῦ Μεσσίου. Τοῦτο ἐκτὸς ἄλλων ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν στίχ. 15 καὶ 2. Κατὰ τὸν στίχ. 15 εἰς τὴν «ἐγκαταλελειμμένην καὶ μεμισημένην» σύζυγον αὐτοῦ ὁ Γιαχβὲ θὰ χαρίσῃ αἰωνίαν εὐτυχίαν, ἀποκαθισταμένων τῶν σχέσεων αὐτῶν, ὅπερ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ συμβαίνει μεταξὺ νυμφίου Χριστοῦ καὶ νύμφης Ἐκκλησίας. Κατὰ δὲ τὸν στίχ. 2 πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ λέγεται, «ἐπὶ σὲ φανήσεται (κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, θὰ ἀνατείλῃ) Κύριος (ἑβρ. Γιαχβέ)», ὅπερ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ βλέπομεν πληρούμενον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ. «Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν» (Ἑβρ. 7: 14).

Τέλος καὶ εἰς τὸ 62ον κεφάλαιον τοῦ Ἠσαΐου, καταφανῶς ἐπίσης χριστολογικὸν καὶ περιγραφικὸν τῆς μελλούσης σωτηρίας καὶ δόξης τῆς Σιὼν ἢ Ἱερουσαλήμ, ὁ Γιαχβέ, ὁ αἴτιος τῆς σωτηρίας καὶ τῆς δόξης ταύτης, ὡς ἐκ τῶν στίχ. 4 - 5 ἀποδεικνύεται, εἶνε ὁ νυμφίος Χριστὸς (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 227). Σημειωθήτω δὲ καὶ ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν κεφαλαίῳ τοῦ Ἠσαΐου γίνεται διάκρισις θείων προσώπων.

Κατὰ ταῦτα εἰς πολλὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὰ ὁποῖα Γιαχβὲ καὶ Σιὼν συνδέονται, Γιαχβὲ ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε ὁ Μεσσίας, ἤ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ἀποκαλύψεως, «τὸ Ἀρνίον ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών».

Ὁ μέγας Θεὸς

Πολλάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ Γιαχβὲ χαρακτηρίζεται ὡς Θεὸς μέγας. Οὕτω κατὰ τὸ Δευτ. 10: 17 ὁ Μωυσῆς λέγει πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας: «Ὁ Κύριος (Γιαχβὲ) ὁ Θεὸς ὑμῶν οὗτος Θεὸς τῶν θεῶν καὶ Κύριος τῶν κυρίων, ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς καὶ φοβερός». Ἰδὲ ἐπίσης Δευτ. 7: 21· Β΄ Ἔσδρ. 5: 8· Νεεμ. 8: 6· Γ΄ Μακ. 7: 2· Ψαλμ. 94 (95): 3· Ἱερ. 39(32): 18, κατὰ δὲ τοὺς Ο΄ καὶ 19· Δαν. 2: 45 κ. ἄ. Ὡς μέγας δὲ Θεὸς χαρακτηρίζεται ὁ Γιαχβὲ βασικῶς καὶ κυρίως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνικῶν. Κατὰ τὸ Ἐξόδ. 18: 11 «μέγας Κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεούς». Ἰδὲ καὶ Β΄ Παρ. 2: 5. Ἐν Ψαλμ. 76: 14 (77: 13) τίθεται τὸ ἐρώτημα: «Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;». Ὡς ἀπάντησις ἐξυπακούεται «οὐδείς». Μόνον ὁ Γιαχβὲ εἶνε μέγας, διότι μόνον αὐτὸς εἶνε Θεός, Θεὸς ἀληθινὸς (Ψαλμ. 85 [86]: 10· Δανιήλ, Βὴλ 41). Αἱ ἐθνικαὶ θεότητες εἶνε ψευδεῖς καὶ κακῶς ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς ὁ ἐν λόγῳ τίτλος (Πράξ. 19: 27).

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὡς μέγας Θεὸς χαρακτηρίζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ πρῶτον, εἰς πολλὰ χωρία τῆς τε Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζεται ὡς «Θεός» (ἀνάρθρως) ἢ ὡς «ὁ Θεός» (ἐνάρθρως). Παραπέμπομεν εἰς χωρία, ἐν τοῖς ὁποίοις εἶνε σαφὲς ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Χριστοῦ: Ψαλμ. 44: 7 (45: 6)· Ἡσ. 9: 6· 35: 4· 40: 3· Βαρ. 3: 36 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν στίχ. 38· Λουκ. 1: 16 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν στίχ. 17· Ἰωάν. 1: 1· 20: 28· Πράξ. 20: 28· Ρωμ. 9: 5· Α΄ Τιμ. 3: 16 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον(*)· Ἑβρ. 3: 4· Β΄ Πέτρ. 1: 1· Α΄ Ἰωάν. 5: 20 (ὁ ἀληθινὸς Θεός).

(*) Προτιμῶμεν τὴν γραφὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί», διότι ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τῇ χειρογράφῳ παραδόσει, καὶ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς κρινομένη, ὑπερέχει κατὰ πολὺ τῆς γραφῆς «Ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί». Μεγάλως δὲ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γραφῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου ἡ φράσις τοῦ Ἰγνατίου «Θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερουμένου» (Ἐφεσίους 19, 3). Τὸ «Ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί» δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ παλαιογραφικῆς φθορᾶς ἢ ἀβλεψίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ «Θεός» παλαιογραφικῶς ἐγράφετο ΘC ἢ Θσ ἢ Θς, ἠδύνατο νὰ φθαρῇ ἢ νὰ παροραθῇ ἡ ἐντὸς τοῦ Θ στιγμὴ καὶ οὕτω νὰ προκύψῃ τὸ «Ὅς». Ἐπίσης τὸ «Ὅς» ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ «Θεός» λόγῳ ἀκουστικοῦ λάθους κατ' ἀντιγραφὴν κατόπιν ὑπαγορεύσεως. Ἔπειτα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Εἰς ποῖον ὄνομα ἀναφέρεται ἡ ἀντωνυμία «Ὅς»; Αὕτη φαίνεται μετέωρος ἐν τῷ κειμένῳ. Ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ ἔχομεν ἑξάστιχον τμῆμα ἐξ ἀρχαιοτάτου λειτουργικοῦ ὕμνου καὶ ὅτι τὸ «Ὅς» ἀναφέρε-

Ὑπὸ τῆς Γραφῆς βεβαίως θεοὶ καλοῦνται καὶ ἄνθρωποι, ὡς οἱ ἄρχοντες - κριταὶ (Ἐξόδ. 22: 28· Ψαλμ. 81 (82): 1, 6) καὶ ειδικώτερον ὁ Μωυσῆς (Ἐξόδ. 7: 1), καθὼς καὶ οἱ ἄγγελοι (Ψαλμ. 97: 7 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, πρὸς ὃ πρβλ. 96: 7 κατὰ τοὺς Ο΄). Ἀλλ' ὁ Χριστὸς καλεῖται Θεὸς ἐν οἵᾳ ἐννοίᾳ δὲν δύνανται νὰ κληθοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄγγελοι.

Κατὰ τὸ Ἰωάν. 10: 35 οἱ ἄρχοντες - κριταὶ ἐκλήθησαν θεοί, ἁπλῶς ἐπειδὴ πρὸς ἐκείνους «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο». Ἀντιθέτως ὁ Χριστὸς καλεῖται Θεός, ἐπειδὴ κατὰ τὸν στίχ. 36 εἶνε ὁ «Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», «ὃν ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον». Ἐν τῇ ὅλῃ ἐπιχειρηματολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐν στίχ. 34 - 36 τὴν καιρίαν σημασίαν καθ' ἡμᾶς ἔχει τὸ «Πατήρ», μετὰ τρυφερότητός τινος καὶ οἱονεὶ μυστικῆς διαθέσεως λεγόμενον. Πρὸς τὸ ὕψιστον ὂν ἐκεῖνοι μὲν συνεδέοντο ὡς πρὸς Θεόν, ὁ δὲ Χριστὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐκεῖνοι δι' ἐξωτερικοῦ μέσου, τοῦ πρὸς αὐτοὺς γενομένου λόγου, ὁ Χριστὸς ἀμέσως καὶ ἐσωτερικῶς, διὰ φυσικοῦ δεσμοῦ, ὡς φύσει Υἱὸς τοῦ φύσει Πατρός. Ἡ σύγκρισις ἐπίσης Χριστοῦ καὶ Μωυσέως ἐν Ἑβρ. 3: 3 - 6 ἄριστα ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς καλεῖται Θεὸς ἐν οἵᾳ ἐννοίᾳ οὔτε ὁ Μωυσῆς οὔτε ἄλλο κτίσμα δύναται νὰ κληθῇ. Διότι, ἂν καὶ κατὰ τὸ Ἐξόδ. 7: 1 ὁ Γιαχβὲ κατέστησε τὸν Μωυσῆν θεόν, εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς τονίζεται, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠξιώθη μεγαλυτέρας δόξης ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Μωυσῆν ἐπειδὴ ὡς κατασκευαστὴς τῶν πάντων εἶνε Θεός, ἐνῷ ὁ Μωυσῆς, ὡς ἐξυπακούεται, δὲν εἶνε Θεός, ἀλλὰ κτίσμα, καί, ὡς ῥητῶς λέγεται, θεράπων. Ὁ Μωυσῆς κατεστάθη θεός, ἐνῷ ὁ Χριστὸς ἦτο Θεός. Πρὸς τούτοις οἱ ἄρχοντες - κριταὶ λέγονται ἁπλῶς «θεοί» καὶ ὁ Μωυσῆς ἁπλῶς «θεός», ἐνῷ ὁ Χριστὸς λέγεται καὶ «ὁ Θεός», ἐνάρθρως, καὶ «ὁ ἀληθινὸς Θεός». Οἱ ἄγγελοι ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, Ψαλμ. 97: 7 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, ἐν τῷ ὁποίῳ καλοῦνται θεοί, προτρέπονται ἅμα νὰ προσκυνήσουν τὸν Υἱόν. Ἄρα ὁ Υἱὸς εἶνε Θεὸς θεῶν, Γιαχβὲ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ Ψαλμῷ. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀποδεικνύει τὸ

ται εἰς ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιεχόμενον ἐν προηγουμένῳ τμήματι τοῦ ὕμνου, εἶνε αὐθαίρετος. Πρὸς τούτοις ὑπὲρ τῆς γραφῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου συνηγορεῖ τρανῶς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας ὡς «μυστηρίου μεγάλου»: Ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ μέγα μυστήριον, ὅτι Θ ε ὸ ς ἐφανερώθη ἐν σαρκί. Τέλος τὸ «Θεός» τοῦτο ἀπαιτεῖται ἐκ τῆς ὀργανικῆς ἑνότητος τῶν στίχ. 15 - 16 καὶ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι λέγεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπανειλημμένως ἐν στίχ. 15 ἀπαντῶσαν λέξιν: Ὁμιλῶ περὶ οἴκου Θ ε ο ῦ καὶ ἐκκλησίας Θ ε ο ῦ ζ ῶ ν τ ο ς, διότι αὐτὸς ὁ Θ ε ὸ ς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ καὶ ἐδημιούργησεν ἐκκλησίαν.

Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο΄, παράλληλον τοῦ ἐν λόγῳ Ψαλμικοῦ χωρίου, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ Ἑβρ. 1: 6. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς εἶνε Θεὸς ἐν κυρίᾳ καὶ μοναδικῇ ἐννοίᾳ. Ὡς δεικνύει προσεκτικὴ ἐξέτασις τοῦ Α΄ Κορ. 8: 4 - 6, ὅπου τὸ «εἷς Θεὸς» τοῦ στίχ. 4 ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «πολλοὶ θεοὶ» καὶ συνωνύμως «πολλοὶ κύριοι» τοῦ στίχ. 5 καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «εἷς Θεός, ὁ Πατὴρ» καὶ συνωνύμως «εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς» τοῦ στίχ. 6, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς καὶ ὁ Πατήρ, περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ «εἷς ὁ Θεὸς» τοῦ στίχ. 4 ἐκφράζεται διὰ τοῦ «εἷς Θεός, ὁ Πατὴρ» καὶ «εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς» τοῦ στίχ. 6, Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν. Ὅπως δὲ τὸ «εἷς Κύριος» προκειμένου περὶ τοῦ Υἱοῦ δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τῆς κυριότητος τὸν Πατέρα, οὕτω τὸ «εἷς Θεὸς» προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τῆς θεότητος τὸν Υἱὸν (Πρβλ. τὸ «Θεὸν ἔχει,... τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἔχει», Β΄ Ἰωάν. 9).

Κατόπιν τούτων ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Χριστοῦ ὡς «τοῦ μεγάλου Θεοῦ». Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς περιέχεται εἰς τὸ Τίτ. 2: 13, «προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι τὸ «μεγάλου Θεοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα καὶ μόνον τὸ «σωτῆρος ἡμῶν» ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἶνε ἀσύστατος. Ἡ περίπτωσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἐν Ἰούδ. 4 περίπτωσιν, «τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν». Εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ ἐκείνης ἐπιχειρημάτων ἰδὲ τὰ ἐπιχειρήματα ἕκτον, ἕβδομον καὶ ἔνατον, σελ. 165 - 166. Καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει αἱ φράσεις «μεγάλου Θεοῦ» καὶ «σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐτέθησαν ὑπὸ κοινὸν ἄρθρον («τοῦ»), διότι σημαίνουν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ὁμοίως αἱ φράσεις «μακαρίαν ἐλπίδα» καὶ «ἐπιφάνειαν τῆς δόξης» ἐτέθησαν ὑπὸ κοινὸν ἄρθρον («τὴν»), διότι κατ᾽ οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτό, τοῦ συνδέοντος αὐτὰς «καί» ὄντος ἐπεξηγηματικοῦ· ἡ «μακαρία ἐλπίς» εἶνε ἡ «ἐπιφάνεια τῆς δόξης».

Ὅπως δὲ ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς περὶ «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», οὕτω καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ Β΄ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ, κεφ. 1, στίχ. 1, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς περὶ «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἰδὲ σχετικὰς παρατηρήσεις ἐν σελ. 59. Πρβλ. ἐπίσης «τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ», Β΄ Πέτρ. 1: 11· 3: 18, καὶ «τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ», αὐτόθι 2: 20. Τὸ ὅτι δὲ κατὰ τὸ ἐν λόγῳ χωρίον Τίτ. 2: 13 «ὁ μέγας Θεὸς» εἶνε ὁ Χριστός, ἐνῷ κατὰ τοὺς σχεδὸν ἀμέσως προηγουμένους στίχ. 11 καὶ 10 «ὁ Θεὸς» εἶνε ὁ Πατὴρ (ἂν μὴ ἡ

Τριάς), τοῦτο τόσον μόνον δέον νὰ ἐκπλήσσῃ ἡμᾶς, ὅσον καὶ τὸ ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον «ὁ σωτὴρ ἡμῶν» εἶνε ὁ Χριστός, ἐνῷ κατὰ τὸν στίχ. 10 εἶνε ὁ Θεός, τοῦ τελευταίου τούτου παρατηρουμένου δὶς εἰσέτι ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπιστολῇ, ἤτοι μεταξὺ τῶν στίχ. 3 καὶ 4 τοῦ κεφ. 1, καὶ τῶν στίχ. 4 καὶ 6 τοῦ κεφ. 3.

Πρὸς τούτοις ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς «τοῦ μεγάλου Θεοῦ» ὡς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνηγορεῖ ἡ συνάφεια, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πιστοὶ προσδοκοῦν «τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης». Κατὰ τὰς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ θεοφανείας ἡ δόξα συνοδεύει τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, οὖσα ἀκτινοβολία καὶ σημεῖον τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα διὰ τῆς φράσεως «τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τὴν φανέρωσιν τῆς δόξης, ἡ ὁποία θὰ συνοδεύῃ τὴν παρουσίαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ. Συνεπῶς ὁ μέγας Θεὸς εἶνε ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διότι αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ἀναμένουν οἱ πιστοί. Ὁ Ἀπόστολος θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, «τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ» (Πρβλ. Α΄ Τιμ. 6: 14· Β΄ Τιμ. 4: 1, 8), ὅτε θὰ ἐγίνετο ἀμέσως ἐξ αὐτῆς μόνης τῆς φράσεως φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ παρενέβαλε τὸ στοιχεῖον «τῆς δόξης» ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον (Πρβλ. Β΄ Θεσ. 2: 8· Α΄ Πέτρ. 4: 13 ἐν ἀντιβολῇ πρὸς Α΄ Κορ. 1: 7· Β΄ Θεσ. 1: 7· Α΄ Πέτρ. 1: 7, 13, ὅπου ὁ λόγος περὶ ἀποκαλύψεως αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ). Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς «τοῦ μεγάλου Θεοῦ» ὡς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς συναφείας συνηγορεῖ ἐπίσης ἡ ἐν στίχ. 14 ἀπόδοσις εἰς τὸν Χριστὸν θεοπρεπῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀποδίδονται εἰς τὸν Γιαχβέ. Περὶ αὐτῶν ἐγένετο λόγος ἐν εἰδικῇ παραγράφῳ, σελ. 223-225.

Τέλος ἡ γλῶσσα τῆς φράσεως «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» προφανῶς εὑρίσκεται ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀντιδράσεως πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν. Ὁ Πτολεμαῖος Α΄ ὠνομάζετο «σωτὴρ καὶ θεός», ὁ Ἀντίοχος καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ «θεὸς ἐπιφανής», ὁ Ὄσιρις «κύριος καὶ σωτήρ». Εἰς τοὺς ψευδεῖς θεοὺς καὶ σωτῆρας τοῦ κόσμου ὁ Ἀπόστολος ἀντιτάσσει τὸν μέγαν Θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην «ὁ μέγας Θεός» εἶνε ὁ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ Χριστός, καὶ δὴ καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μικροὺς καὶ ψευδεῖς θεοὺς τῶν ἐθνικῶν, πρόδηλον καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Γιαχβέ, ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός.

Ὁ ἀμὴν

Ἐν Ἡσ. 65: 16 προφητεύεται, ὅτι κατὰ τὴν μεσσιακὴν ἐποχὴν οἱ

ἐκλεκτοὶ «εὐλογήσουσι τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ οἱ ὀμνύοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὀμοῦνται τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν». Διὰ τὴν ἐπαναλαμβανομένην φράσιν «τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν» τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «τὸν Θεὸν τοῦ ἀμήν», ὁ δὲ Σύμμαχος «τὸν Θεὸν ἀμήν». Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φράσις τελεῖ ὑπὸ λειτουργικὴν ἐπίδρασιν.

Ἐν Ἀποκ. 3: 14 ὁ Χριστὸς διακηρύσσει περὶ ἑαυτοῦ: «Τάδε λέγει ὁ ἀ μ ή ν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός». Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ὁ Χριστὸς αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ἀμήν».

Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν «ὁ Θεὸς τοῦ ἀμήν», ἤτοι ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, ἢ «ὁ Θεὸς ἀμήν» εἶνε ὁ Γιαχβέ, κατὰ δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν «ὁ ἀμήν» εἶνε ὁ Χριστός, πρόδηλον ἐντεῦθεν ὅτι Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς ταυτίζονται. Ἐν τῇ Ἀποκαλύψει μάλιστα τὸ «ἀμήν» συνδέεται πρὸς τὸν Χριστὸν ἰσχυρότερον ἢ ἐν τῷ Ἡσαΐα πρὸς τὸν Θεόν, διότι τοῦτο ἐν τῇ περιπτώσει τῆς Ἀποκαλύψεως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ σαφῶς ἀποβαίνει ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ («ὁ ἀμήν»). Ἐκ δὲ τῆς συναφείας ἀξία παρατηρήσεως ἡ εἰσαγωγικὴ ἔκφρασις «Τάδε λέγει», ἥτις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἶνε συχνοτάτη καὶ κατὰ κανόνα εἰσάγει λόγους τοῦ Γιαχβέ, ἐνῷ ἐνταῦθα εἰσάγει λόγον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁμοίως πρὸς τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸν τοῦ Χριστοῦ «ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός» (Πρβλ. «ὁ μάρτυς ὁ πιστός», 1: 5· «καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός», 19: 11) χαρακτηρίζεται ὁ Γιαχβὲ ἐν Ἱερ. 49 (42): 5, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, καὶ Ψαλμ. 88: 38 (89: 37). Σημειωθήτω δὲ καὶ ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Ἡσ. 65: 16 γίνεται διάκρισις δύο θείων προσώπων, τοῦ ἑνὸς ὁμιλοῦντος περὶ τοῦ ἄλλου εἰς γ' πρόσωπον, ἡ δὲ διάκρισις αὕτη φαίνεται καθαρῶς ἐν τῷ ἀμέσως προηγουμένῳ στίχ. 15, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο'.

Συναφεῖς πρὸς τὴν αὐτοδιακήρυξιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς «τοῦ ἀμήν» εἶνε καὶ ἕτεραι αὐτοδιακηρύξεις αὐτοῦ καὶ διακηρύξεις τῶν Ἀποστόλων περὶ αὐτοῦ.

Ἐν Ἰωάν. 14: 6 ὁ Ἰησοῦς λέγει: «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι δὲν λέγει, «Ἐγὼ ἐγενόμην ἡ ἀλήθεια» ἢ «Ἐγὼ ἔχω τὴν ἀλήθειαν», ἀλλ' «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ἀξιοπρόσεκτα ἐπίσης τὸ ἐμφατικὸν «Ἐγώ» καὶ τὸ ἔναρθρον «ἡ ἀλήθεια». Ὁ Χριστὸς εἶνε ἡ ἀλήθεια οὐ μόνον ἐν ἀποκαλυπτικῇ, ἠθικῇ καὶ σωτηριολογικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀντολογικῇ ἐννοίᾳ· εἶνε ἡ αὐτοαλήθεια· εἶνε αὐτὴ ἡ οὐσία καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας. Τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ἡ ἀλήθεια, τοῦτο βεβαίως δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὸ ὅτι κατὰ τὸ Α' Ἰωάν. 5: 6 «τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια» (Πρβλ. «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», Ἰωάν. 14: 17· 15: 26· 16: 13· Α' Ἰωάν. 4: 6). Ἀντιθέτως τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν τριάδα τῶν προσώπων καὶ τὴν μονάδα τῆς οὐσίας ἐν τῇ Θεότητι. Ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων εἶνε

ἡ ἀλήθεια, ἐπειδὴ ἕκαστον εἶνε ἡ ὅλη οὐσία ἢ Θεότης, ὁ ὅλος Θεός.

Ἐν Ἀποκ. 3: 7 ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζει ἐπίσης ἑαυτὸν διὰ τοῦ συνωνύμου πρὸς τὸ ὄνομα «ὁ ἀμήν» ὀνόματος «ὁ ἀληθινός», διὰ τοῦ ὁποίου ἐν Α΄ Ἰωάν. 5: 20 ὀνομάζεται ὁ Θεὸς Πατήρ. Τὸ ὄνομα δὲν ἔχει ἠθικήν, ἀλλ' ὀντολογικὴν σημασίαν. Δὲν σημαίνει δηλαδὴ τὸν φιλαλήθη, ἀλλὰ τὸν πραγματικόν. Οὕτω τὸ ὄνομα «ὁ ἀληθινός» ἀποβαίνει συνώνυμον τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ, ὁ Ὤν.

Συναφῶς ἐπίσης ὁ Χριστὸς ἐν Ἰωάν. 6: 32 αὐτοχαρακτηρίζεται «ὁ ἄρτος ὁ ἀληθινός» (Πρβλ. «ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή», Ἰωάν. 15: 1). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι ἦτο «ὁ ἀληθινός» καὶ «ἡ ἀλήθεια» κατὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐκφράσεις, «ὁ ἀμήν» κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἔκφρασιν, διὰ τοῦτο ἐδίδασκεν «ὡς ἐξουσίαν ἔχων» (Ματθ. 7: 29· Μάρκ. 1: 22) καὶ μόνος αὐτὸς ἐχρησιμοποίει τὸν τύπον «ἀμὴν λέγω ὑμῖν (ἢ σοι)» κατὰ τοὺς συνοπτικούς, «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν (ἢ σοι)» κατὰ τὸν Ἰωάννην. Ὁ τύπος οὗτος εἰσάγει διακηρύξεις τοῦ Ἰησοῦ καὶ προσδίδει εἰς αὐτὰς εἰδικὴν ἔμφασιν. Ἐκτὸς δὲ τῶν Εὐαγγελίων οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οὔτε παρὰ τοῖς ραββίνοις. Ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐν σχέσει πάλιν πρὸς τὸν Χριστὸν ὡς τὸ ἀπολύτως πραγματικὸν καὶ ἀληθινὸν ὂν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Β΄ Κορ. 1: 19 - 20 γράφει: «Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς Ἰησοῦς Χριστός... οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν· ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμήν». Τοῦ ἀληθινοῦ καὶ οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα εἶνε ἀληθινά. Ὁ δὲ ἀπόστολος Ἰωάννης χαρακτηρίζει τὸν Λόγον ὡς «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν» (Ἰωάν. 1: 9. Πρβλ. τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν ἐν Α΄ Ἰωάν. 2: 8).

Τέλος ἐν Α΄ Ἰωάν. 5: 20 ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Οἴδαμεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἥκει καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν· καί ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος». Τὸ «Οὗτος» εἶνε ἐμφατικόν, ὡς ἐν Ματθ. 3: 17· 17: 5· Μάρκ. 3: 35, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου. Ἡμεῖς οἱ πιστοὶ εἴμεθα ἐν τῷ ἀληθινῷ μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἐν τῷ Υἱῷ τοῦ ἀληθινοῦ, εἴμεθα ἐν αὐτῷ τῷ ἀληθινῷ; Ναί! Διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθινὸς Θεός. Ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε «ὁ ἀληθινὸς Θεός» φαίνεται καὶ ἐκ τῆς φράσεως «ζωὴ αἰώνιος». Αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ μόνον περὶ τοῦ Υἱοῦ (1: 20· 5: 11 - 13). Ἐπίσης ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ μόνον ὁ Υἱὸς λέγεται «ζωή» (11: 25· 14: 6).

Ἡ ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ Α΄ Ἰωάν. 5: 20 ἐκφραζομένη παραδοξοτάτη ἰδέα, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἅμα αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς Θεός, εἶνε ἀδιανόητος καὶ ἀνεπινόητος ἀνθρωπίνως, καὶ ἀποδεικνύει τὴν θεοπνευστίαν τῆς Γραφῆς καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐν τριάδι προσώπων καὶ μονάδι οὐσίας Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ ὡς πρόσωπον καὶ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ὡς οὐσία, ὡς ἡ ὅλη Θεότης, ὁ ὅλος Θεὸς ἢ Γιαχβέ. Μετὰ τῆς αὐτῆς παραδοξότητος ἐκφράζεται ἡ Γραφὴ καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 35, 36 μετὰ ὑποσημειώσεως).

Ἡ ἐν Ἰωάν. 17: 3 διάκρισις ἅμα καὶ συμπαράθεσις «τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ» καὶ «τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»(*) ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος εἶνε ἰδιαίτερόν τι παρὰ τὸν Θεόν, ὡς δὲ Υἱὸς περιλαμβάνεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἶνε καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ἄξιος ἀναγνωρίσεως. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶνε: «Πάτερ, εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ αἰώνιος ζωή, νὰ γνωρίζουν (ἀναγνωρίζουν, πιστεύουν, λατρεύουν) σέ, διότι εἶσαι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, καὶ τὸν ἀπεσταλμένον σου Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μεσίτην μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀκριβῶς διότι καὶ αὐτὸς περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ». Ὁ Πατὴρ εἶνε «ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός» ὄχι ὡς Πατήρ, ἤτοι ὡς πρόσωπον, ἀλλ' ὡς ἡ ὅλη θεία οὐσία, ὁ ὅλος Θεός. Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἔννοιαν καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ λόγῳ τῆς κοινῆς οὐσίας τῶν προσώπων δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι εἶνε ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐν ἄλλοις χωρίοις ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζεται ὡς ὁ «εἷς», τουτέστιν ὁ μοναδικός, διδάσκαλος, καθηγητὴς καὶ Κύριος (Ματθ. 23: 8, 10· Α΄ Κορ. 8: 6· Ἐφ. 4: 5), καὶ ὡς «ὁ μόνος Δεσπότης καὶ Κύριος» (Ἰούδ. 4).

(*) Ἡ διατύπωσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς φράσεως, «εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ», Μάρκ. 16: 7. Ὁ Πέτρος περιλαμβάνεται εἰς τοὺς μαθητάς, ἀλλ' ὑπάρχει λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον μνημονεύεται ἰδιαιτέρως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ ΕΠΙ ΤΗι ΒΑΣΕΙ ΠΑΡΑΘΕΣΕΩΝ(*)

Παραθέσεις ἄνευ τοῦ θείου ὀνόματος(**)

Ματθ. 2: 6, «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ». Ἡ παράθεσις ἐγένετο ἐκ τοῦ Μιχ. 5: 1 (2), τοῦ λεκτικοῦ τῆς προφητείας μεταβληθέντος ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐπὶ τὸ καταληπτότερον. Ὁμιλητὴς ἐν τῇ προφητείᾳ εἶνε προφανῶς ὁ Γιαχβὲ («τὸν λαόν μου»). Κατὰ δὲ τοὺς Ο΄ ὁ Γιαχβὲ ὁμιλεῖ ἐν ὅλῳ τῷ 5ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Μιχαίου, ἐνῷ τὸ Μασοριτικὸν προϋποθέτει παρεμβολὴν καὶ ἄλλου ἢ ἄλλων προσώπων. Ἀλλ' ἡ παρεμβολὴ αὕτη καθιστᾷ τὸ Μασοριτικὸν μᾶλλον ἀφύσικον καὶ δύσληπτον, ἐνῷ τὸ κείμενον τῶν Ο΄ εἶνε φυσικώτερον καὶ καταληπτότερον. Γενικώτερον δ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ οἱ Ο΄ παρέχουν κείμενον καλλίτερον.

Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ παράθεσις, ὁ Γιαχβὲ λέγει ἐν συνεχείᾳ: «καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος». Διὰ τοῦ λόγου τούτου δὲν ὑποδηλοῦται ἡ προέλευσις τοῦ ἡγουμένου - Μεσσίου ἐκ τῆς ἀρχαίας βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Δαβίδ, ὡς θέλει ἡ ἀρνητικὴ κριτική. Ἡ τοιαύτη προέλευσις δὲν σημαίνει ἰδιαίτερόν τι διὰ τὸν Μεσσίαν, διότι καὶ ἄλλοι ἄρχοντες προῆλθον ἐκ τοῦ Δαβίδ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαβὶδ δὲν ἦτο ἀρχαιοτέρα τῶν ἄλλων, καθόσον πᾶσαι προήρχοντο ἐκ τῶν πατριαρχῶν Ἰακώβ, Ἰσαάκ, Ἀβραάμ. Διὰ τοῦ εἰρημένου λόγου κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται» καὶ δὴ καὶ διὰ λογοπαιγνίου τῶν ὁμορρίζων λέξεων יֵצֵא ,

---

(*) Ὁ ὅρος παράθεσις ἐνταῦθα δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ αὐστηρᾷ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Ὡς παραθέσεις λαμβάνομεν καὶ φράσεις οἷαι, «ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου», Β΄ Θεσ. 1: 12 ἐξ Ἠσ. 66: 5, «ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος», Α΄ Πέτρ. 2: 3 ἐκ Ψαλμ. 33: 9 (34: 8).

(**) Ἐκ τῶν παραθέσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχουν τὸ θεῖον ὄνομα, ἀφορμώμεθα καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὰς συναφείας αὐτῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

ἐξελεύσεται, מוֹצָאֹת , αἱ ἔξοδοι, δηλοῦται ὅλως ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Μεσσίου: Ὁ μέλλων ἡγούμενος εἶνε ἀρχαῖος, αἰώνιος! Ὁ ἐκ τῆς Βηθλεὲμ ἐξελευσόμενος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς αἰωνιότητος! Καὶ ἐν Παροιμ. 8: 22 - 23 διὰ τῶν ὁμοίων φράσεων δηλοῦται ἡ προαιωνία ὕπαρξις τῆς Σοφίας.

Εἰς τοὺς ἐν συνεχείᾳ παρὰ τῷ προφήτῃ στίχ. 2 - 3 (3 - 4) περὶ τοῦ προϋπάρχοντος καὶ ἐρχομένου ἄρχοντος ὁ Γιαχβὲ λέγει κατὰ τοὺς Ο΄: «Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύι Κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ ὀνόματος Κυρίου Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι». Τὸ Μασοριτικὸν ἀντὶ «τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν», ὅπερ εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ προηγηθὲν «αὐτούς», ἔχει «τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ», καὶ ἀντὶ «Κυρίου Θεοῦ αὐτῶν» ἔχει «Κυρίου Θεοῦ αὐτοῦ». Ἐπίσης ἐκ τοῦ Μασοριτικοῦ ἐλλείπει ἡ φράσις «καὶ ὄψεται», ὡς καὶ ἡ φράσις «τὸ ποίμνιον αὐτοῦ». Διὰ τῶν διαφορῶν δὲ τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀπουσίας τῆς φράσεως «τὸ ποίμνιον αὐτοῦ», ἐν τῷ Μασοριτικῷ ἡ μορφὴ τοῦ Μεσσίου ἐμφανίζεται ταπεινοτέρα, ἐνῷ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο΄ παρουσιάζεται ὑψηλοτέρα. Ὁπωσδήποτε τὸ Μασοριτικὸν εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὕποπτον, καθὼς εἰς πλῆθος μεσσιακῶν περικοπῶν.

Ἀλλ' ὅπερ κυρίως ἐνδιαφέρει ἐκ τῆς παρατεθείσης συνεχείας τῆς μεσσιακῆς προφητείας εἶνε τὸ ἑξῆς: Ὁ ὁμιλῶν Γιαχβὲ δὲν λέγει, «διὰ τοῦτο δώσω», ἀλλὰ παραδόξως λέγει, «διὰ τοῦτο δώσει». Ὑποκείμενον δὲ τοῦ «δώσει», ὡς καὶ τῶν «στήσεται», «ὄψεται» καὶ «ποιμανεῖ», εἶνε τὸ αὐτό· κατ' ἔννοιαν μὲν ὁ ἡγούμενος - Μεσσίας, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ κατὰ τὴν παράθεσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ λέγεται, «ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ», κατὰ γράμμα δὲ ὁ «Κύριος» τῆς φράσεως τῶν Ο΄ «καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύι Κύριος». Τὸ «Κύριος» τοῦτο ἐν τῷ Μασοριτικῷ εἶνε Γιαχβέ. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὸ Μασοριτικὸν καὶ μεταφράζοντας τὸ θεῖον τοῦτο ὄνομα κατὰ πτῶσιν γενικὴν («καὶ ποιμανεῖ ἐν τῇ ἰσχύι τοῦ Κυρίου»), ὀρθῶς οἱ Ο΄ μετέφρασαν κατ' ὀνομαστικὴν («καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύι Κύριος»), ταὐτίζοντες οὕτω τὸν Μεσσίαν μετὰ τοῦ Γιαχβέ. Λέγομεν ὅτι ὀρθῶς οἱ Ο΄ μετέφρασαν, οὐ μόνον διότι προηγήθη ὁ τονισμὸς τῆς προϋπάρξεως καὶ αἰωνιότητος τοῦ ἡγουμένου - Μεσσίου, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ποίμνιον, ὅπερ οὗτος θὰ ἐποίμαινε, κατὰ τὸ κείμενον αὐτῶν εἶνε «τὸ ποίμνιον αὐτοῦ», ὅπως κατὰ τὴν προηγουμένην ἔκφρασιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ὁ Ἰσραὴλ εἶνε ὁ λαὸς τοῦ Γιαχβὲ («τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ»). Ὡς προϋπάρχων ὁ Μεσσίας καὶ ὡς αὐτὸς κατ' οὐσίαν ὁ

Γιαχβὲ ἦτο κύριος τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ πρὶν ἢ ἡ «τίκτουσα» γεννήσῃ αὐτόν. Καὶ πρὸ μὲν τῆς γεννήσεως, ἄφηνεν αὐτοὺς («καὶ δώσει αὐτούς») εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, μετὰ δὲ τὴν γέννησιν ἀνέλαβε προσωπικῶς τὴν διαποίμανσιν αὐτῶν («καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποιμανεῖ»).

Ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα ἐκδοχῆς τοῦ ποιμένος Μεσσίου ὡς αὐτοῦ τοῦ Γιαχβὲ συνηγορεῖ καὶ τὸ προηγούμενον 4ον κεφάλαιον τοῦ Μιχαίου διὰ δύο λόγους. Πρῶτον μέν, ἐν αὐτῷ ὑπολανθάνει ἡ αὐτὴ εἰκών, ἤτοι τοῦ ποιμένος, ὡς ποιμὴν δὲ παρουσιάζεται αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ (Ἰδὲ 4: 6 - 8, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «συντετριμμένης» κατὰ τοὺς Ο΄, «χωλαινούσης» κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν συζύγου τοῦ Γιαχβέ, πρὸς συντετριμμένον καὶ χωλαῖνον πρόβατον προφανῶς παραβαλλομένης, ὡς καὶ περὶ «ποιμνίου»). Δεύτερον δέ, γίνεται διάκρισις Γιαχβὲ ἀπὸ Γιαχβὲ (Ἰδὲ κυρίως 4: 13, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Γιαχβὲ λέγει: «καὶ θὰ ἀφιερώσω τὰ διαρπάγματα αὐτῶν εἰς τὸν Γιαχβέ»). Ἐπίσης ὁ Γιαχβέ, ὅστις κατὰ τὸ Ἠσ. 40: 10 - 11 «μετὰ ἰσχύος ἔρχεται» καὶ «ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ», εἶνε ὁ Μεσσίας, ὡς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ δεικνύει τὸ χωρίον, πέρα δὲ πάσης ἀμφιβολίας δεικνύει ἡ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παράθεσις τοῦ Ἠσ. 40: 3.

Ματθ. 4: 6, «Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου». Τὸ χωρίον ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Διαβόλου ἐκ τοῦ Ψαλμ. 90 (91): 11 - 12, καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, παρατίθεται δὲ καὶ ἐν Λουκ. 4: 10 - 11. Ὁ Ψαλμὸς παρουσιάζεται αἰνιγματικός. Ἂν ἐν τῷ στίχ. 2 πρόκηται περὶ λόγου οὐχὶ διὰ τὸν Γιαχβέ, ἀλλὰ πρὸς τὸν Γιαχβέ, ὅπερ πιθανώτερον, τὸ «ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν» κανονικῶς ἀνεμένετο νὰ εἶνε «ἐλπιῶ ἐπὶ σέ». Ἐπίσης ἐφ' ὅσον τώρα ἰσχύει τὸ «ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν», ἂν τὸ ἀκολουθοῦν «ὅτι» (ἑβρ. כִּי) δὲν εἶνε βεβαιωτικόν, ἀλλ' αἰτιολογικόν, ὅπερ πιθανώτερον, τὸ «ρύσεταί σε» τοῦ στίχ. 3 κανονικῶς ἀνεμένετο νὰ εἶνε «ρύσεταί με», τὸ «ἐπισκιάσει σοι» τοῦ στίχ. 4 «ἐπισκιάσει μοι» κ.ο.κ. μέχρι τοῦ στίχ. 13. Ἐνῷ δηλαδὴ ὁ ὁμιλῶν ἐν στίχ. 3 - 13 ἀνεμένετο νὰ ὁμιλῇ περὶ προστασίας ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ἑαυτοῦ, οὗτος ὁμιλεῖ περὶ προστασίας ἄλλου, πρὸς τὸν ὁποῖον σταθερῶς ἀπευθύνεται εἰς ὅλους τοὺς στίχους τούτους. Ποῖον δὲ τὸ ἄλλο τοῦτο πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται;

Πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα σοβαρῶς βοηθεῖ ὁ στίχ. 9. Ἂν τὸ «Γιαχβὲ» τοῦ στίχου τούτου ἐκλάβωμεν ὡς αἰτιατικήν, ὡς ἐκλαμβάνουν τοῦτο οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Μασοριτικοῦ, προσκρούομεν εἰς τὸ ἀκολουθοῦν מַחְסִי («ἡ ἐλπίς μου», κατ' αἰτιατικὴν «τὴν ἐλπίδα μου») λόγῳ

τοῦ ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος πρώτου προσώπου, ὅπερ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ εἶνε δευτέρου προσώπου. Ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν δηλαδὴ τοῦ Τετραγραμμάτου ὡς αἰτιατικῆς ἡ μετάφρασις τοῦ στίχ. 9, ἣν παρέχουν οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Μασοριτικοῦ, «Ἐπειδὴ σὺ τὸν Κύριον (Γιαχβέ), τὴν ἐλπίδα μου, τὸν Ὕψιστον κατέστησες καταφύγιόν σου», περιέχει ἀστοχίαν, τὸ ὀρθὸν δὲ ὑπὸ τοιαύτην ἐκδοχὴν θὰ ἦτο, «Ἐπειδὴ σὺ τὸν Κύριον, τὴν ἐλπίδα σου, τὸν Ὕψιστον κατέστησες καταφύγιόν σου». Τὸ מַחְסִי λοιπόν, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ ἐν στίχ. 2, ἐπιβάλλει ὅπως ἐκδεχθῶμεν τὸ Τετραγράμματον ὡς κλητικήν, ὡς τοῦτο ἐξεδέχθησαν οἱ Ο΄ μεταφράσαντες: «Ὅτι σύ, Κύριε (Γιαχβέ), ἡ ἐλπίς μου, τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου». Οὕτω τὸ αἴνιγμα τοῦ Ψαλμοῦ λύεται, χωρὶς τὴν ἀφύσικον κατάτμησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται διάλογος μεταξὺ ἀνθρώπων, καὶ χωρὶς ἄλλας αὐθαιρεσίας ἵνα οἰκονομηθοῦν τὰ ἀνοικονόμητα. Ὁ Ψαλμὸς εἶνε χριστολογικός. Τὸ πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ ὁμιλῶν ἐν στίχ. 3 - 13, εἶνε ὁ Γιαχβὲ τοῦ στίχ. 9. Ὅπως πολλαχοῦ, ὡς εἴδομεν, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γίνεται διάκρισις θείων προσώπων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα γίνεται διάκρισις Γιαχβὲ ἀπὸ Ὑψίστου, ἤτοι τοῦ Υἱοῦ - Μεσσίου ἀπὸ τοῦ Πατρός. Ἡ αὐτὴ δὲ διάκρισις φαίνεται ὅτι γίνεται καὶ ἐν στίχ. 2, ὅστις κατὰ τοὺς Ο΄ ἔχει οὕτως: «Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ (Γιαχβέ)· ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου, ὁ Θεός, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν». Ὑπὸ τὴν φράσιν «ἐπ' αὐτόν» δέον μᾶλλον νὰ νοήσωμεν «τὸν Ὕψιστον» τοῦ στίχ. 1. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἴσως γίνεται διάκρισις: «Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου», ἤτοι τοῦ Πατρός, «ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ», ἤτοι τοῦ Υἱοῦ, «αὐλισθήσεται». Πρβλ. τὸ Β΄ Ἰωάν. 9, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πιστὸς «καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἔχει». Πρβλ. ἐπίσης Α΄ Ἰωάν. 2: 22 - 24. Ἡ δὲ διήκουσα διὰ τοῦ Ψαλμοῦ ἔννοια συνοψίζεται εἰς τὸν στίχ. 9: Ὁ Ὕψιστος εἶνε τὸ καταφύγιον τοῦ Γιαχβὲ - Μεσσίου, οὗτος δὲ εἶνε ἡ ἐλπὶς τοῦ πιστοῦ. Ὁ πιστὸς στηρίζει τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Ὕψιστον, διότι πρῶτον στηρίζει τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Μεσσίαν καὶ Μεσίτην, ὃν ὁ Ὕψιστος ἐπροστάτευσεν, ἔσωσε καὶ ἀνέδειξεν ὡς ἄνθρωπον καὶ ἐκπρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος.

Πρὸς τούτοις ὁ Ψαλμὸς εὑρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὸν μεσσιακοῦ χαρακτῆρος Ψαλμὸν 60 (61), στίχ. 4 - 5 (3 - 4), καὶ τὸν περὶ Μεσσίου λόγον ἐν Ἠσ. 49: 2. Ἐπίσης προσαρμόζεται ἄριστα πρὸς τὸ περιβάλλον τῆς ἐρήμου, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέτριψεν ὁ Κύριος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας (Πρβλ. στίχ. 13 πρὸς τὸ «ἦν μετὰ τῶν θηρίων» τοῦ Μάρκ. 1: 13) καὶ πρὸς τὰ περιστατικὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Διαβόλου πειρασμῶν αὐτοῦ (στίχ. 3 - 7, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Ο΄). Οἱ δὲ στίχ. 11 - 12 ὑπενθυμίζουν τὸ

Μάρκ. 1: 13, «καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ», ὡς καὶ τὸ Ματθ. 4: 11 (Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 1: 52), ἐνῷ οἱ στίχ. 14 - 16 ὑπενθυμίζουν τὸ Ἑβρ. 5: 7 - 9. Ὁ στίχ. 13 ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ πρῶτον καὶ κυρίως ἐξεπληρώθη ἐν τῷ Χριστῷ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν «μακρότητα ἡμερῶν» τοῦ στίχ. 16, καὶ αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Χριστὸν ἐν ἀνωτέρᾳ τῆς σωματικῆς ἐννοίᾳ, ὡς κάλλιστα δεικνύουν τὰ χριστολογικὰ χωρία Ψαλμ. 60: 7 - 8 (61: 6 - 7)· Ἠ. 53: 10 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄.

Ὡς αἰνιγματικὸν δὲ τέλος καὶ μεσσιακὸν φαίνεται ὅτι ἐξέλαβε τὸν Ψαλμὸν καὶ ὁ Διάβολος. Ὁ δὲ προκλητικὸς αὐτοῦ λόγος, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ...» (Ματθ. 4: 6· Λουκ. 4: 9 - 11), φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: «Ἐὰν εἶσαι πράγματι φύσει Υἱὸς τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ὡς κατὰ τὴν βάπτισιν ἠκούσθη, καὶ ἄρα Γιαχβέ, ὡς ἐν τῷ Ψαλμῷ γράφεται, ρίφθητι κάτω, διότι πάλιν ἐν τῷ Ψαλμῷ γράφεται, ὅτι ὁ Ὕψιστος θὰ διατάξῃ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, ἵνα σε προστατεύσουν, ὥστε νὰ μὴ πάθῃς κακόν». Ὁπωσδήποτε, ἀφοῦ ὁ Σατανᾶς εἶνε συνειδητὸν ὂν καὶ γνωρίζει τὴν Γραφήν, ἐν δὲ τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἐχρησιμοποίησε χωρίον ἐξ αὐτῆς, κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ παρατιθέμενον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, τὸ Ψαλμ. 90 (91): 9 κατὰ τοὺς Ο΄ εἶνε ἀδύνατον νὰ διέφυγε τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ὑποψίαν αὐτοῦ.

Ματθ. 11: 10, «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου». Τὸ χωρίον εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ Μαλ. 3: 1, παρατίθεται δέ, διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς λέξεων κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον, καὶ ἐν Μάρκ. 1: 2 καὶ Λουκ. 7: 27 ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸν Ἰωάννην ὡς πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ ἐχρησιμοποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ Ἰωάννου. Ὡς δὲ εἶνε προφανὲς καὶ ρητῶς ἀναφέρεται ἐν τῇ τελευταίᾳ φράσει τοῦ Μαλ. 3: 1, «λέγει Κύριος παντοκράτωρ», ὁμιλητὴς ἐν τῷ χωρίῳ εἶνε ὁ Γιαχβέ.

Ὡς ἔχει τὸ χωρίον παρὰ τῷ προφήτῃ, ὁ Γιαχβὲ λέγει: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου». Ἡ φράσις «πρὸ προσώπου μου» σημαίνει, ὅτι μετὰ τὸν πρόδρομον ἔρχεται ὁ Γιαχβὲ προσωπικῶς. Ἀλλ' ἡ σύγκρισις τῶν κειμένων δεικνύει χαρακτηριστικὴν διαφοράν. Τόσον οἱ Ο΄ ὅσον καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχουν «πρὸ προσώπου μου», ἐνῷ τὰ Εὐαγγέλια ἔχουν «ἔμπροσθέν σου», καὶ ἐπὶ πλέον «πρὸ προσώπου σου» καὶ «σου» μετὰ τὴν λέξιν «ὁδόν». Ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν σημαινει ἁπλῶς ἐλευθέραν παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀπόδοσιν τοῦ προφητικοῦ χωρίου, ἀλλ' ἑρμηνευτικὴν τοιαύ-

την. Κατὰ τὸ χωρίον, ὡς ἔχει παρὰ τῷ προφήτῃ, «ὁ ἄγγελος», ἤτοι ὁ Ἰωάννης, εἶνε ἀπεσταλμένος ἅμα καὶ πρόδρομος τοῦ Γιαχβέ, ὡς ἔχει δὲ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς, εἶνε ἀπεσταλμένος τοῦ Γιαχβὲ καὶ πρόδρομος τοῦ Μεσσίου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, καθ' ὃν ἡ Καινὴ Διαθήκη παραθέτει τὸ χωρίον, διακρίνουσα μεταξὺ Γιαχβὲ καὶ Μεσσίου, θέλει νὰ εἴπῃ: «Ναὶ μὲν μετὰ τὸν πρόδρομον ἔρχεται ὁ Γιαχβὲ προσωπικῶς, ἀλλὰ τοῦτο πράττει ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μεσσίου». Ἤδη δὲ εἰς αὐτὸ τὸ Μαλ. 3: 1 γίνεται διάκρισις μεταξὺ Γιαχβέ, ὅστις ὁμιλεῖ, καὶ «τοῦ Κυρίου» (הָאָדוֹן) ἢ «τοῦ Ἀγγέλου τῆς Διαθήκης», ἤτοι τοῦ Μεσσίου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ κατὰ τρίτον πρόσωπον. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται ἐν Ἰεζ. 34: 11 κλπ. ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς στίχ. 23, 24 (καὶ 25 κατὰ τοὺς Ο΄), ἐν Ζαχ. 12: 10 (θὰ ἐπιβλέψουν εἰς ἐμέ, τὸν ὁποῖον ἐξεκέντησαν, καὶ θὰ πενθήσουν δι' αὐτὸν) καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 49). Τὴν Θεότητα τοῦ Μεσσίου ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Μαλ. 3: 1 δεικνύει καὶ ἡ φράσις «ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ Κύριος». Ὁ ναὸς εἶνε τοῦ Κυρίου (Adon), ἤτοι τοῦ Μεσσίου, διότι ὁ Μεσσίας εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ.

Πρὸς τούτοις ἡ οὐσιαστικὴ ἑνότης Μεσσίου καὶ Γιαχβὲ ἀποδεικνύεται λαμπρῶς καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ Μαλ. 3: 1 πρὸς τὸ Ἠσ. 40: 3 ἐν Μάρκ. 1: 2 - 3 καθ' ἃ εἴπομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 49). Σχετικῶς τέλος ἰδὲ καὶ τὸ Λουκ. 1: 16 - 17, καθ' ὃ ὁ Ἰωάννης εἶνε πρόδρομος Κυρίου τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς καὶ τὸ Λουκ. 1: 76.

Ματθ. 13: 14 - 15, «Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς». Τὸ χωρίον ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἠσ. 6: 9 - 10, παρατίθεται δὲ καὶ ἐν Ἰωάν. 12: 40 μερικῶς καὶ ἐν Πράξ. 28: 26 - 27 ὁλόκληρον (Πρβλ. καὶ Μάρκ. 4: 12· Λουκ. 8: 10· Ρωμ. 11: 8). Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ματθαίου ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

Τοὺς λόγους τοῦ χωρίου τούτου εἶπεν ὁ προφήτης ὅτε εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Adonai - Jehova καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὸ Ἰωάν. 12: 41 ταῦτα εἶπεν ὁ προφήτης ὅτε εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὅμως τὴν περίπτωσιν τοῦ Ματθαίου ἐξετάζομεν ἀσχέτως πρὸς τὴν περίπτωσιν καὶ μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος ἀλλαχοῦ.

Οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ τῶν ὁποίων πλαισιοῦται ἡ παράθεσις,

ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν ὡς πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν. Εἰσάγων ὁ Χριστὸς τὸν Ἠσαΐαν λέγει κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον: «Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούωσι μηδὲ συνῶσι, μήποτε ἐπιστρέψωσι· καὶ τότε πληρωθήσεται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἠσαΐου ἡ λέγουσα» (στίχ. 13 - 14). Ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζει τοὺς λόγους τοῦ Ἠσαΐου ὡς «προφητείαν». Ὁ δὲ προφητικὸς χαρακτὴρ τῶν λόγων αὐτῶν φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ρημάτων μέλλοντος χρόνου «ἀκούσετε», «βλέψετε». Ἡ δὲ προφητεία αὕτη «τότε» κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ «πληροῦται», ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι δεικνύουν πνευματικὴν τύφλωσιν καὶ πώρωσιν καὶ δὲν «ἐπιστρέφουν», προφανῶς πρὸς αὐτόν. Μετὰ δὲ τὴν προφητείαν ὁ Χριστὸς λέγει πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ: «Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν» (στίχ. 16 - 17). Τῶν λίαν ἐμφατικῶν λόγων τῆς προφητείας «ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ βλέποντες βλέψετε», ἤτοι θὰ ἀκούσητε καὶ θὰ ἴδητε κατὰ τρόπον καὶ εἰς βαθμὸν ὅλως ἐξαιρετικόν, σαφῶς ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς διακηρύσσει, ὅτι ἡ πλήρωσις εἶνε αὐτός.

Ἀλλὰ λέγων ὁ Χριστὸς αὐτά, καὶ μάλιστα τὸ «μήποτε ἐπιστρέψωσι» (πρὸς ἐμὲ τὸν Χριστόν) τοῦ στίχ. 14 ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ «μήποτε... ἐπιστρέψωσι» (πρὸς ἐμὲ τὸν Γιαχβέ) τοῦ στίχ. 15, ἐμμέσως ταὐτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὸν Γιαχβέ. Οὕτως ὁ Χριστὸς εἶνε ὡς ἐὰν ἔλεγεν: «Εἶμαι ὁ Γιαχβέ. Ἐσαρκώθην καὶ μὲ βλέπετε ἰδίοις ὄμμασι, βλέποντες ἅμα τὰ καταπληκτικὰ σημεῖά μου, καὶ μὲ ἀκούετε ἀπ' εὐθείας. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ πνευματικῶς εἶνε τυφλοὶ καὶ κωφοὶ καὶ πεπωρωμένοι, καὶ δὲν μὲ βλέπουν καὶ δὲν μὲ ἀκούουν καὶ δὲν μὲ κατανοοῦν, ὥστε νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς ἐμὲ καὶ νὰ τοὺς θεραπεύσω». Ὅτι τὸ «ἰάσομαι» ἤτοι θεραπεύσω τοῦ Ἠσ. 6: 10 κατὰ τοὺς Ο´ καὶ τὰς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ παραθέσεις, ὅπερ ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Ἠσαΐου λέγεται ἐκ μέρους τοῦ Γιαχβέ, ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Χριστόν, τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τῶν χωρίων Ματθ. 9: 12· Μάρκ. 2: 17· Λουκ. 5: 31· 4: 23, ὅπου ὁ Χριστὸς παρουσιάζεται ὡς «ἰατρός» ψυχῶν τε καὶ σωμάτων.

Ματθ. 13: 35, «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Ὁ λόγος εἶνε παράθεσις τοῦ στίχ. 2 τοῦ Ψαλμοῦ 77 (78). Ὁ Ψαλμὸς κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ εἶνε τοῦ Ἀσάφ, ὁ δὲ Ἀσὰφ κατὰ τὸ Β´ Παρ. 29: 30 ἦτο προφήτης. Ὁ Εὐαγγελιστὴς παραθέτει τὸν στίχον ὡς προφητικόν, ἐφαρμόζων τοῦτον εἰς τὸν Ἰησοῦν λόγῳ τῆς χρήσεως παραβολῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν αὐ-

τοῦ: «Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς, ὅπως πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος...» (στίχ. 34, 35).

Ὁ στίχ. 1 τοῦ Ψαλμοῦ εἶνε παράδοξος. Ὁ ὁμιλῶν ἐν αὐτῷ (ὡς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ Ψαλμῷ), ἐνῷ εἰς ἄλλους στίχους ὁμιλεῖ περὶ νόμου καὶ λαοῦ τοῦ Γιαχβὲ (5, 10, 20, 52, 62), ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ στίχῳ λέγει, «λαός μου» καὶ «τῷ νόμῳ μου». Ποῖος ὁ οὕτως ὁμιλῶν; Ἡ γνώμη, ὅτι ἴσως εἶνε ὁ Δαβίδ, ὅστις ὡς βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ οὕτως, ἀπορρίπτεται ἐκ τῶν στίχ. 70 - 73. Ἡ γνώμη, ὅτι οὕτως ἐκφράζεται ὁ Ἀσὰφ ἐν ὀνόματι τοῦ Δαβίδ, εἶνε ἀστεία. Οὐδεὶς ὑπασπιστὴς βασιλέως, ἔστω καὶ ἂν ὁμιλῇ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, δύναται νὰ λέγῃ, «ὁ λαός μου» καὶ «ὁ νόμος μου». Εἰς τὸν Ἀσὰφ ἐπίσης ἁπλῶς ὡς προφήτην ἥκιστα ἁρμόζει ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς ἐκφράσεως. Ἡ ὑπόθεσις πάλιν, ὅτι οὕτως ἐκφράζεται ὁ Ἀσὰφ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἀφελής, ἂν μὴ καὶ ἀσεβής. Ἂν ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἦτο ὀρθή, ἕκαστος προφήτης θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράζεται καὶ οὕτως: «Ἐγὼ ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», «Ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος», «Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός»! Ὁμοίως καὶ ὡς τύπος τοῦ Μεσσίου δὲν θὰ ἠδύνατο ὁ Ψαλμῳδὸς νὰ εἴπῃ «ὁ λαός μου» καὶ «ὁ νόμος μου», ὅπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ καὶ «Ἐγώ εἰμι ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτὴρ» ἢ «Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω».

Καθ' ἡμᾶς ὁ ὁμιλῶν ἐν στίχ. 1, ὡς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ Ψαλμῷ, εἶνε αὐτὸς ὁ Μεσσίας. Ὁ λόγος δὲ αὐτοῦ ἐν στίχ. 2 ἰσχύει ὀλιγώτερον διὰ τὸν Ψαλμόν, καὶ περισσότερον καὶ κυρίως διὰ τὰς παραβολὰς τῶν Εὐαγγελίων. Καὶ ἐν τῷ ὑπολοίπῳ μὲν Ψαλμῷ ὁ Μεσσίας ὁμιλεῖ ὡς ἄνθρωπος, καὶ δὴ ὡς Ἰουδαῖος (στίχ. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 21: 5 [22: 4], «οἱ πατέρες ἡμῶν»), ἐν τῷ πρώτῳ δὲ στίχῳ ὁμιλεῖ ὡς Γιαχβέ, κύριος τοῦ λαοῦ καὶ νομοδότης (Πρβλ. Ἡσ. 51: 4).

Σημειωτέον ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἅμα καὶ Γιαχβὲ ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ Μεσσίας ὁμιλεῖ καὶ ἐν Ψαλμ. 74 (75)· Ἡσ. 61: 1 - 9· Ζαχ. 9: 6 - 8 καὶ ἀλλαχοῦ.

Ματθ. 21: 5, «Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου». Ἡ παράθεσις γίνεται ἐκ τοῦ Ζαχ. 9: 9, ἡ δὲ εἰσαγωγικὴ φράσις, «Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών», ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ Ἡσ. 62: 11. Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ζαχαρίου γίνεται καὶ ἐν Ἰωάν. 12: 15 ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ Ἡσαΐου εἰσαγωγικῆς φράσεως.

Διὰ τῆς φράσεως «ὁ βασιλεύς σου» καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ παρατε-

θεῖσα προφητεία ὑποδηλοῖ, ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε Γιαχβέ. 'Αλλ' ἡ συνάφεια ὁμιλεῖ εὐγλωττότερον. Οἱ προηγούμενοι τῆς προφητείας στίχ. 6 - 8 καθ' ἡμᾶς περιέχουν παράδοξον στοιχεῖον. Ὁ ὁμιλῶν ἐν αὐτοῖς καὶ ὡς κατακτητὴς λαῶν καὶ ἔφορος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐμφανιζόμενος, εἶνε προφανῶς Γιαχβέ. 'Αλλ' ὁ Γιαχβὲ οὗτος, ὅστις ὁμιλεῖ ἐν στίχ 6 - 8 καὶ προλέγει τὰ μέλλοντα, ἐν στίχ. 7 λέγει παραδόξως περὶ τοῦ ὑπολειφθησομένου ἐκ τῆς καταστροφῆς Φιλισταίου: «Καὶ ὑπολειφθήσεται καὶ οὗτος τῷ Θεῷ ἡμῶν». Οὕτω καὶ κατὰ τὸ Μασοριτικόν: «Καὶ ὁ ἐναπολειφθεὶς καὶ αὐτὸς (θὰ εἶνε) διὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν». Τὸ παράδοξον εἶνε, ὅτι ὁ Γιαχβὲ ἐνταῦθα λέγει «τῷ Θεῷ ἡμῶν», ὡς θὰ ἔλεγεν ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῷ παραδόξῳ τούτῳ σημείῳ ὁμιλητὴς εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, τοῦτο φαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῶν προηγουμένων τοῦ σημείου τούτου καὶ τῶν ἑπομένων, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁμιλητὴς εἶνε ὁ αὐτός, καὶ ἐκ τοῦ συνδέσμου «καὶ» ἐν τῇ φράσει «καὶ ὑπολειφθήσεται», ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ προφητικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ παράδοξον σημεῖον περιέχεται. Ὡς δηλονότι ὁ Γιαχβὲ προλέγει τὴν καταστροφὴν τῶν Φιλισταίων, οὕτω φυσικῶς ὁ αὐτὸς προλέγει καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐπιστροφὴν ὑπολοίπου ἐξ αὐτῶν. Ἡ ἑνότης τῶν στίχ. 6 - 8 καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐννοίας καὶ ἐξ ἐπόψεως ὁμιλητοῦ εἶνε κατάδηλος. Ὡς δὲ ἤδη ἐν τῇ περιπτώσει τῆς προηγουμένης παραθέσεως ἐσημειώσαμεν, ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ὁμιλεῖ ὁ Μεσσίας ὡς ἄνθρωπος 'Ισραηλίτης καὶ ἅμα ὡς Γιαχβέ. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ παράδοξον τῆς φράσεως «τῷ Θεῷ ἡμῶν» ('Ιδὲ σελ. 271) (*). Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε ὁμιλητὴς ἀπὸ τοῦ στίχ. 1 μέχρι τοῦ στίχ. 9. Ἂν δὲ τοῦτο εἶνε ἀληθές, τότε καὶ ἐν στίχ. 1 καὶ 4 ὁ Μεσσίας διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (Πατρὸς ἢ Τριάδος;) δν παρουσιάζει ὡς ἔφορον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ κατακτητήν, ὡς δηλαδὴ παρουσιάζει καὶ ἑαυτόν, ἀποδεικνυομένης καὶ οὕτω τῆς οὐσιαστικῆς ἑνότητος Μεσσίου καὶ Θεοῦ.

'Εκ τῆς συναφείας ἐπίσης ἀξιοπρόσεκτος ὁ στίχ. 11: «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ». Κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὁ στίχος ἔχει: «Καὶ περὶ σοῦ, διὰ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης σου ἐγὼ ἐξήγαγον τοὺς δεσμίους σου ἐξ λάκκου ἀνύ-

---

(*) 'Αλλ' αἰρομένου τοῦ παραδόξου τούτου ἀνακύπτει ἕτερον παράδοξον, καθ' ὃ ἐν μὲν τοῖς στίχ. 6 - 8 ὁ Μεσσίας ἐμφανίζεται ὡς πολεμικός, ἐν δὲ στίχ. 9 - 10 ὡς εἰρηνικός. Καὶ τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο παράδοξον, ὅπερ ἄλλωστε ἀνακύπτει καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων συγκρίσεων Γραφικῶν χωρίων, αἴρεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐξ ἄλλης ἐπόψεως εἶνε πολεμικὸς καὶ ἐξ ἄλλης εἰρηνικός.

δρου». Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ Μασοριτικόν, ἀναμφισβητήτως ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβὲ («ἐγὼ ἐξήγαγον»). Ἀλλὰ καὶ οἱ Ο΄ ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν, ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁμιλεῖ ὁ προφήτης πρὸς τὸν Γιαχβὲ ἀποτόμως λαμβάνων τὸν λόγον, δὲν φαίνεται νὰ εὐσταθῇ. Καὶ τοῦτο διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

Προηγουμένως καὶ ἀκολούθως ὁμιλεῖ ἀναμφισβητήτως ὁ Γιαχβέ, ἡ δὲ ἀπότομος καὶ ἄνευ δηλώσεως παρεμβολὴ τοῦ προφήτου ὀλίγον εἶνε πιθανή. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἰσάγεται ὁ στίχος («καὶ σύ», «καὶ περὶ σοῦ»), συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὅπερ προηγουμένως ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν Σιών, νῦν στρέφεται καὶ ἀπευθύνεται ἀλλοῦ. Ὁ δὲ στίχ. 12, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἀποτελεῖ λογικὴν συνέχειαν καὶ συνέπειαν τοῦ ἐν λόγῳ στίχ. 11 κατὰ τρόπον συνηγοροῦντα πάλιν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους ὁμιλεῖ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἤτοι ὁ Γιαχβέ.

Πρὸς τίνα δὲ ἀπευθύνεται ὁ Γιαχβὲ ἐν στίχ. 11; Ἡ γνώμη ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Σιὼν εἶνε ἥκιστα πιθανή. Πρῶτον μέν, τὸ «διαθήκης σου» ἐλάχιστα εἶνε πιθανὸν νὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς τὸ «διαθήκης τῆς Σιών». Διότι ἡ διαθήκη συνηθέστατα καλεῖται ἀπὸ τοῦ διαθέτου, οὗτινος ἐκφράζει τὴν ὑψίστην βούλησιν, σπανιώτατα δὲ ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνάπτεται (Γεν. 9: 9· Δευτ. 4: 23· Ψαλμ. 24 [25]: 10· 43: 18 [44: 17] — Δευτ. 4: 31). Δεύτερον, μετὰ τοὺς στίχ. 9 - 10, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται καθαρῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ στίχ. 11 δέον νὰ ἐκληφθῇ ἐν καθαρῶς χριστολογικῇ ἐννοίᾳ. Οὗτος δηλαδὴ δὲν σημαίνει, ὡς νομίζεται, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δεσμίων Ἰουδαίων ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, καὶ δι' αὐτῆς ὡς τύπου τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πνευματικῶς δεσμίων ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ σημαίνει ἀμέσως τὸ δεύτερον, ἁπλῶς μετὰ ὑπαινιγμοῦ εἰς τὸ πρῶτον. Τρίτον, συναφῶς πρὸς τὸ προηγούμενον, εἰς τὴν φράσιν «ἐν αἵματι διαθήκης σου» δὲν πρόκειται περὶ τοῦ αἵματος τῶν ζώων, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ Ἐξόδ. 24: 8 ἐπεκυρώθη ἡ παλαιὰ διαθήκη, ἀλλὰ περὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεκυρώθη ἡ καινὴ διαθήκη καὶ ἐπετεύχθη ἡ πνευματικὴ ἀπολύτρωσις. Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον βασικῶς σημαίνει τὴν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος ἀπολύτρωσιν τῶν Ἰουδαίων, θὰ εἶνε ἀφελὲς νὰ συναποδεχθῶμεν μετ' ἄλλων, ὅτι ὡς μέσον τῆς ἀπολυτρώσεως ταύτης μνημονεύεται τὸ αἷμα ζώων. Ἂν τὸ χωρίον βασικῶς σημαίνῃ τὴν σωματικὴν ἀπολύτρωσιν, δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ αὕτη ἐγένετο προκαταβολικῶς δυνάμει τοῦ ὕστερον ἐκχυθέντος αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁπωσδήποτε λοιπὸν διὰ τῆς φράσεως «ἐν αἵματι» δηλοῦται τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Διὰ δὲ τῆς φράσεως «διαθήκης σου» δη-

λοῦται ἡ καινὴ διαθήκη. Τέταρτον, ἀξία προσοχῆς καὶ ἡ ἔμφασις ἐπὶ τῆς φράσεως, «ἐν αἵματι διαθήκης σου», ὄχι δι' ἄλλου μέσου. Ἡ ἔμφασις αὐτὴ ἁρμόζει εἰς τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης. Πέμπτον δέ, παρὰ τῷ αὐτῷ προφήτῃ, ἤτοι ἐν Ζαχ. 11: 10, ὁ ποιμὴν - Μεσσίας ὁμιλεῖ περὶ διαθήκης αὐτοῦ, ἣν διέθετο αὐτός.

Ἐκ τούτων πάντων ἀγόμεθα εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐν Ζαχ. 9: 11 ὁ Γιαχβὲ δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Σιών, ὡς θέλουν ἄλλοι, ἀλλὰ πρὸς τὸν Χριστόν, τονίζων τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετεύχθη ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ δὴ καὶ κατὰ τρόπον ὑπενθυμίζοντα τὸ Ματθ. 26: 28.

Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ λόγος ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Ζαχαρίου ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Χριστόν, διὰ τῆς φράσεως «διαθήκης σου» σημαίνεται διαθήκη τοῦ Χριστοῦ, ἡ καινὴ διαθήκη. Δεδομένου δέ, ὅτι τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς διαθήκης διαθέτης εἶνε ὁ Γιαχβέ, πρόδηλον καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι Χριστὸς καὶ Γιαχβὲ εἶνε ἓν κατ' οὐσίαν.

Ὡς φαίνεται ἐπίσης, ὁ ἐν στίχ. 12 - 13 ὁμιλῶν Γιαχβὲ ὁμιλεῖ καὶ ἐν στίχ. 14 - 17 καὶ διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ ἄλλου Γιαχβέ, προφανῶς τοῦ Μεσσίου.

Τέλος ἡ κατ' οὐσίαν ἑνότης Χριστοῦ καὶ Γιαχβὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἄλλως. Τὸ «Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών», διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγεται ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρίου παρὰ Ματθ. 21: 5, ὡς ἤδη ἐλέχθη, εἶνε εἰλημμένον ἐκ τοῦ Ἡσ. 62: 11. Καὶ τὸ χωρίον δὲ τοῦτο εἶνε καθαρῶς χριστολογικόν. Καθαρῶς δὲ χριστολογικὸν εἶνε καὶ τὸ παράλληλον αὐτοῦ Ἡσ. 40: 10. Ἐν τῷ τελευταίῳ δὲ τούτῳ ὁ ἐρχόμενος Μεσσίας ρητῶς ὀνομάζεται Adonai Jehovi.

Ματθ. 21: 16, «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ 8ου Ψαλμοῦ, στίχ. 3(2), ἐκ τῆς ἑξῆς γνωστῆς ἀφορμῆς: Μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν τέλεσιν θαυμάτων ἐν τῷ ναῷ, οἱ παῖδες ἐπευφήμουν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ ὡς Μεσσίαν λέγοντες, «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ». Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς «ἠγανάκτησαν» ἐπὶ τούτῳ, καὶ μεμφόμενοι τὸν Ἰησοῦν, διότι ἐδέχετο τὰς ἐπευφημίας, μάλιστα ἐν τῷ ναῷ, εἶπον εἰς αὐτόν: «Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» (στίχ. 15). Διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης κατὰ τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς «μονονουχί φασιν· Ἄνθρωπος ὢν ἀνέχῃ δοξολογούμενος καὶ ὡς Θεὸς ἀνυμνούμενος καὶ τὰς Θεῷ πρεπούσας εὐφημίας δέχῃ παρὰ τῶν παίδων;». Εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν φθονερῶν καὶ πικρῶν

αὐτοῦ ἐχθρῶν ὁ Ἰησοῦς ἀπαντᾷ δι' ἄλλης ἐρωτήσεως: «Ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;» (στίχ. 16). Διὰ τοῦ λίαν ἐμφατικοῦ «Ναὶ» ὁ Ἰησοῦς παρέχει πλήρη τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν παίδων. Διὰ δὲ τῆς παραθέσεως τοῦ Ψαλμικοῦ λόγου εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτοῦ προσθέτει καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ Ψαλμ. 8: 3(2) ὁ Ἰησοῦς ἀνέφερε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτοῦ. Τὸ δεύτερον ἥμισυ, «ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου, τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν», καίτοι εἶχε πλήρη ἐφαρμογὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς, δὲν ἀνέφερεν αὐτό, ἵνα μὴ προκαλέσῃ αὐτούς. Ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν δὲ τοῦ χωρίου κατὰ τοὺς Ο', κατὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ παράθεσις, ὁ Ψαλμῳδὸς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Γιαχβὲ λέγει πρὸς αὐτόν: Ἀκόμη καὶ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων παιδίων ἐποίησας τέλειον ὕμνον τῆς δόξης σου εἰς πεῖσμα τῶν ἐχθρῶν σου, ἵνα ταπεινώσῃς, ἐξευτελίσῃς καὶ φιμώσῃς πάντα ἐχθρὸν καὶ ἀντίδικόν σου.

Ὡς πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ χρήσει τοῦ χωρίου ὑπάρχει ἀμφισβήτησις. Ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς ὡς πραγματικῶς σχετιζόμενον πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἢ ὡς ἁπλῶς προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν παίδων; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶνε δυνατὴ ὁριστικὴ ἀπάντησις. Ἡ ἐκδοχὴ τῆς προσαρμογῆς ἀποκλείεται. Διότι κατὰ ποίαν ἔννοιαν εἶνε αὕτη πιθανὴ ἐν προκειμένῳ; Δεδομένου ὅτι προηγήθη ζωηρὰ ἀντίρρησις τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν παίδων καὶ μομφὴ κατ' αὐτοῦ («ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;»)· δεδομένου δὲ ἐπίσης καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Ἰησοῦς εἰσήγαγε τὸ Ψαλμικὸν χωρίον («οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι...;»), δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι ἡ παράθεσις ἐγένετο οὐχὶ ἁπλῶς ἐκ λόγων ὁμοιότητος ἢ διὰ ποιητικοὺς καὶ ῥητορικοὺς λόγους, ἀλλὰ διὰ λόγους οὐσιαστικούς, ἤτοι πρὸς ἀπόδειξιν ἢ δικαιολογίαν πράγματός τινος, ὡς εἰς τὰς περιπτώσεις Ματθ. 19: 4 - 5· 21: 42· 22: 31 - 32, εἰς τὰς ὁποίας μάλιστα χρησιμοποιεῖται ὁ αὐτὸς εἰσαγωγικὸς τύπος («οὐκ ἀνέγνωτε...;», «οὐδέποτε ἀνέγνωτε...;»). Πρβλ. καὶ Ματθ. 12: 3, 5.

Ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τί ἀποδεικνύει ἢ δικαιολογεῖ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς παραθέσεως; Ἁπλῶς καὶ γενικῶς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπευφημοῦν καὶ οἱ παῖδες πρόσωπόν τι; Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο οὐδεὶς βεβαίως ἠμφεσβήτησεν. Θὰ ἦτο δὲ ἀστεῖον νὰ παραπέμψῃ τις εἰς τὴν Γραφήν, ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι δύνανται καὶ οἱ παῖδες νὰ ἐπευφημοῦν! Τοιαύτη βεβαίως ἐκδοχὴ θὰ ὡμοίαζε πρὸς τὸ νὰ ἰσχυρίζετό τις, ὅτι κατὰ τὰ Ματθ. 12: 3, 5 ὁ Ἰησοῦς παρέπεμψεν εἰς τὴν Γραφήν, ἵνα ἀποδείξῃ ἁπλῶς καὶ γενικῶς, ὅτι ἐπετρέπετο τὸ «τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν»

(Αὐτόθι, στίχ. 1), ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα παρέπεμψεν, ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι τοῦτο ἐπετρέπετο ἐν σχέσει πρὸς τὸ σάββατον, ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ Φαρισαῖοι ἐξέφρασαν ἀντίρρησιν (Αὐτόθι, στίχ. 2). Οὕτω καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ Ἰησοῦς παρέπεμψεν εἰς τὸν Ψαλμόν, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν παίδων εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὑποδηλῶν ἅμα ὁποῖος εἶνε, κατὰ μίαν ἐκ τῶν ἑξῆς δύο ἐννοιῶν:

«Καλῶς πράττουν οἱ παῖδες ἀνυμνοῦντές με, διότι καὶ τὰ νήπια καὶ τὰ θηλάζοντα κατὰ τὸν Ψαλμὸν ἀνυμνοῦν τὸν Γιαχβέ». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ὁ Ἰησοῦς ἀφήνει ἐμμέσως νὰ νοηθῇ, ὅτι εἶνε ὁ ἀξιοῦμνητος Γιαχβέ. Ἤ, «Καλῶς πράττουν οἱ παῖδες ἀνυμνοῦντές με, διότι τοῦτο εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ προφητευόμενον ἐν τῷ Ψαλμῷ». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ὁ Ψαλμικὸς στίχος εἶνε προφητικὸς - μεσσιακός, ὁ δὲ ἄξιος αἰνέσεως Γιαχβὲ εἶνε ὁ Μεσσίας. Οὕτω δὲ εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων «ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» ὁ Ἰησοῦς οἱονεὶ ἀπαντᾷ: «Οὗτοι λέγουσιν ὅ,τι αἱ Γραφαὶ προλέγουσιν». Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐκδοχὰς ὁ Ἰησοῦς κηρύττει ἑαυτὸν Γιαχβέ. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς πιθανωτέρα φαίνεται ἡ δευτέρα ἐκδοχή, καθ' ἣν ὁ Ψαλμικὸς στίχος εἶνε προφητικὸς - μεσσιακός. Τοῦτο δὲ διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους:

Ὁ στίχος δὲν φαίνεται καλῶς προσαρμοζόμενος πρὸς τὴν συνάφειαν αὐτοῦ. Εἰς οἵαν θέσιν εὑρίσκεται, μᾶλλον φαίνεται ὡς ἐὰν ἦτο παρέμβλητος. Ἂν ἔλειπεν, ἡ ἑνότης τοῦ Ψαλμοῦ θὰ ἦτο κατάδηλος καὶ αὐστηρά. Παρατηρεῖται δηλαδὴ ἐνταῦθα ὅ,τι εἰς μέρη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου ἀναμφισβητήτως μεσσιακὰ χωρία, παράδοξα καὶ μυστηριώδη, φαίνονται διακόπτοντα τὴν φυσικὴν συνέχειαν τοῦ λόγου.

Ὁ στίχος ἐπίσης, ἐνῷ πρὸς τὴν συνάφειαν αὐτοῦ δὲν φαίνεται καλῶς προσαρμοζόμενος, πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἤτοι πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν παίδων, ἐν σχέσει μάλιστα καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰησοῦ, ἐναρμονίζεται πλήρως καὶ λίαν χαρακτηριστικῶς.

Πρὸς τούτοις ὁ Ψαλμῳδὸς δὲν λέγει «καταρτίζῃ», κατ' ἐνεστῶτα, πάντοτε δηλαδὴ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων προκαλεῖς τέλειον ὕμνον (Πρβλ. «καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου», Ψαλμ. 17: 34 [18: 33]), ἀλλὰ λέγει «κατηρτίσω», κατ' ἀόριστον, ὅστις σημαίνει τὸ ἅπαξ ἢ ἐν ὡρισμένῃ ἱστορικῇ περιπτώσει γενόμενον (Πρβλ. Σοφ. Σολ. 10: 21), καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ ῥήματος ὡς προφητικοῦ ἀορίστου (Πρβλ. τὸ μεσσιακόν, «σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι», Ψαλμ. 39: 7 κατὰ τοὺς Ο' — Ἑβρ. 10: 5).

Ἐὰν πράγματι ὁ ἐν λόγῳ Ψαλμικὸς στίχος εἶνε μεσσιακός, τότε

ἐν τῷ 8ῳ Ψαλμῷ ὁ Μεσσίας ἐμφανίζεται καὶ ὡς Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ δι' ἑαυτὸν ὕμνον ἐκ στόματος νηπίων, καὶ ὡς διακρινόμενος ἀπ' αὐτοῦ ἄνθρωπος (στίχ. 6, 7 [5, 6] — Ἑβρ. 2: 6 - 9· Α΄ Κορ. 15: 26 - 27).

Τέλος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀκριβοῦς σκέψεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἰησοῦς ἐχρησιμοποίησε τὸ Ψαλμ. 8: 3 (2), ἡ χρῆσις ὁπωσδήποτε ἀποδεικνύει τὴν Θεότητα αὐτοῦ. Διότι κοινὸς ἄνθρωπος πρὸς δικαιολογίαν ἐξυμνήσεως τοῦ προσώπου αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ ἐπεκαλεῖτο Γραφικὸν χωρίον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Θεοῦ.

Ματθ. 26: 31, «Πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης». Ἡ παράθεσις γίνεται καὶ ἐν Μάρκ. 14: 27, ἄνευ τῆς φράσεως «τῆς ποίμνης», ἐκ τοῦ Ζαχ. 13: 7, μετὰ διαφορᾶς πρός τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Μασοριτικόν, μεγαλυτέρας μὲν πρὸς τὸ πρῶτον κείμενον, μικροτέρας δὲ πρὸς τὸ δεύτερον. Ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν Ο΄ «ποιμένας» τὸ Μασοριτικὸν ἔχει ἑνικὸν «ποιμένα», ὡς ἔχουν καὶ οἱ Εὐαγγελισταί. Ὑπὲρ δὲ τῆς ὀρθότητος τοῦ ἑνικοῦ τούτου συνηγορεῖ καὶ ὁ παρὰ τοῖς Ο΄ ἑνικὸς «ἄνδρα πολίτην». Οἱ Ο΄ ἐπίσης καὶ τὸ Μασοριτικὸν ἔχουν ἀντιστοίχως προστακτικὴν «πατάξατε», «πάταξον», ἐνῷ οἱ Εὐαγγελισταὶ ἔχουν ὁριστικὴν «πατάξω». Ὁπωσδήποτε ὅμως κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ὁ Γιαχβὲ πατάσσει τὸν ποιμένα («πατάξω»), ἤτοι παραχωρεῖ ὅπως παταχθῇ οὗτος, διὰ τῆς ρομφαίας («πάταξον») ἢ τῶν κρατούντων αὐτὴν («πατάξατε»).

Ὁ λόγος τοῦ Ζαχαρίου ἦτο προφητεία, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἐφήρμοσεν εἰς ἑαυτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Αὐτὸς εἶνε ὁ παταχθεὶς ποιμήν, οἱ δὲ μαθηταὶ τὰ ἐκ τοῦ φόβου διασκορπισθέντα πρόβατα. Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ τοῦ προφήτου τὸν Μεσσίαν ὁ Γιαχβὲ παρουσιάζει, οὐ μόνον ὡς «ποιμένα», ἀλλὰ καὶ ὡς «συνεταῖρον» αὐτοῦ, ἢ κατὰ τοὺς Ο΄ «πολίτην», τουτέστι συμπολίτην. Ἐκφράζεται δηλαδὴ περὶ τοῦ Μεσσίου ὡς θὰ ἐξεφράζετο ἄνθρωπος περὶ συνανθρώπου ἰσοτίμου. Οὕτως ὁ Μεσσίας παρουσιάζεται ὡς ἴσος τῷ Γιαχβέ, καὶ ἄρα ἐπίσης ὡς Γιαχβέ, καθὼς ἐν Φιλιπ. 2: 6 παρουσιάζεται ὡς «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων» καὶ ἴσος τῷ Θεῷ («ἴσα Θεῷ»). Ἄλλωστε ὁ Μεσσίας, ὅστις θὰ «ἐπατάσσετο», σαφῶς κατὰ τὸ Ζαχ. 12: 10 εἶνε ὁ Γιαχβέ, «εἰς ὃν ἐξεκέντησαν» (κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, ὅθεν ἡ παράθεσις ἐν Ἰωάν. 19: 37).

Ὡς πρὸς τὰς παραθέσεις ἐν Μάρκ. 1: 2· 14: 27· Λουκ. 4: 10 - 11· 7: 27· Ἰωάν. 12: 15 ἰδὲ ἀντιστοίχως τὰς περιπτώσεις Ματθ. 11: 10 (σελ. 268 - 269)· 26: 31 (σελ. 277)· 4: 6 (σελ. 266 - 268)· 11: 10 (σελ. 268 - 269)· 21: 5 (σελ. 271 - 274).

'Ιωάν. 12: 40, «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς». Τὸ χωρίον ἐλήφθη ἐκ τοῦ 'Ησ. 6: 10, παρατίθεται δὲ καὶ ἐν Ματθ. 13: 15 καὶ Πράξ. 28: 27. Καὶ εἰς μὲν τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις παρατίθεται αὐτολεξεὶ κατὰ τοὺς Ο', εἰς δὲ τὴν προκειμένην περίπτωσιν τοῦ 'Ιωάννου παρατίθεται μετὰ διαφορῶν πρός τε τοὺς Ο' καὶ τὸ Μασοριτικόν. 'Επίσης, παρὰ μὲν τῷ 'Ιωάννῃ καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων τὸ χωρίον ἀναφέρουν ἀντιστοίχως ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ὁ Παῦλος, παρὰ δὲ τῷ Ματθαίῳ τοῦτο ἀναφέρει αὐτὸς ὁ Χριστός.

'Η παρὰ Ματθαίῳ περίπτωσις ἤδη ἐξητάσθη (σελ. 269 - 270). 'Η δὲ παρ' 'Ιωάννῃ ἐξετάζεται ἐνταῦθα ἰδιαιτέρως ὡς ἰδιαίτερα στοιχεῖα παρέχουσα διὰ τὸ θέμα ἡμῶν. Τὸ χωρίον ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀνέφερεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀπιστίας τῶν 'Ιουδαίων εἰς τὸν 'Ιησοῦν παρὰ τὸ πλῆθος τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐποίησεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἵνα δείξῃ, ὅτι διὰ τῆς ἀπιστίας ταύτης ἐπληρώθη ὁ λόγος τοῦ προφήτου 'Ησαΐου. Εἰσάγων τὸ χωρίον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς εἰσήγαγεν ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ προφήτου, λέγει: «Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν 'Ησαΐας...» (στίχ. 39). Τὸ «εἶπεν» εἴρηται ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ 'Ησαΐας εἶπεν ὡς προφήτης, ὅστις ἔλαβε καὶ ἀνεκοίνωσε λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ὅτι εἶνε ὁ ὁμιλητὴς εἰς τὸ ἀκολουθοῦν χωρίον. Τὸ ρῆμα δηλαδὴ ἐνταῦθα ἔχει ἔννοιαν οἵαν ἐν Ματθ. 2: 15 ἐν τῇ φράσει «διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος»· 15: 7· Ρωμ. 10: 19 ἐν τῇ φράσει «Μωυσῆς λέγει»· 10: 20 καὶ ἀλλαχοῦ. "Αν ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ ἦτο ὁμιλητὴς ὁ 'Ησαΐας, ὡς ὁ Macgregor θέλει, τὰ δύο πρῶτα καὶ τὸ τελευταῖον ρῆμα τοῦ χωρίου θὰ ἦσαν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Οὗτος δηλαδὴ θὰ ἔλεγεν, «Τετύφλωκεν... πεπώρωκεν... καὶ ἰάσεται (ἐνν. ὁ Θεός)», ἤ, ἔστω, «Τετύφλωκα... πεπώρωκα... καὶ ἰάσομαι (ἐνν. ἐγὼ ὁ προφήτης)». 'Ο ὁμιλητὴς ἐν τῷ παραθέματι εἶνε Γιαχβέ, ὡς καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ κατά τε τοὺς Ο' καὶ τὸ Μασοριτικόν.

Κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὸν 'Ησαΐαν: «Πάχυνον (ἤτοι πώρωσον) τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ τούτου... τύφλωσον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν». 'Εντέλλεται δηλαδὴ ὁ προφήτης νὰ πωρώσῃ καὶ νὰ τυφλώσῃ τὸν λαὸν πνευματικῶς, ὅπερ εἰς ἡμᾶς δὲν φαίνεται ὅτι στηρίζεται ἐπὶ ὀρθοῦ κειμένου. Διότι γεννῶνται τὰ ἐρωτήματα: Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ διατάσσῃ ὁ Θεὸς πνευματικὴν πώρωσιν καὶ τύφλωσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ; Πῶς ἐπίσης θὰ ἐλέγετο αὐτό, ἀφοῦ ἤδη ὁ λαὸς ἐθεωρεῖτο πεπωρωμένος καὶ τετυφλωμένος; Καὶ ἠδύνατο ὁ 'Ησαΐας, ἄνθρωπος ὤν,

νὰ ἐνεργήσῃ τὴν τοιαύτην πώρωσιν καὶ τύφλωσιν ἐν τῷ λαῷ; Καὶ ἂν ἠδύνατο, τίνι τρόπῳ θὰ ἐνήργει ταύτην;

Κατὰ τοὺς Ο΄ ὁ Γιαχβὲ λέγει πρὸς τὸν Ἠσαΐαν: «Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου... καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν». Οἱ Ο΄ δηλαδὴ δὲν ἔχουν προστακτικάς, ἀλλ' ὁριστικὰς ἱστορικοῦ χρόνου, ὥστε ἡ πώρωσις καὶ ἡ τύφλωσις ἀφ' ἑνὸς μὲν παρουσιάζονται ὡς γεγονὸς ἤδη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ὀφειλόμεναι εἰς τὸν λαόν, ὄχι τὸν προφήτην ἢ τὸν Θεόν. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ Μασοριτικοῦ καὶ Ο΄, εἰς τὴν ὁποίαν δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ μεταξὺ προστακτικῆς καὶ μέλλοντος διαφορὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 9, καθ' ἡμᾶς δὲν ἐξηγεῖται διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι οἱ Ο΄ μεταφράζουν ad sensum, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς διαφορὰν κειμένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὗτοι ἐστηρίχθησαν. Ὁπωσδήποτε δὲ κατὰ τοὺς Ο΄ οἱ στίχ. 9, 10 καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουν λογικωτάτην σχέσιν καὶ ὡς σύνολον παρέχουν ἄριστον νόημα, ἐνῷ κατὰ τὸ Μασοριτικὸν παρέχουν δυσχερείας. Οἱ στίχοι οὗτοι, ὡς κυρίως φαίνεται ἐκ τῶν Ο΄, ὅθεν παρατίθενται κατ' ἐπανάληψιν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, εἶνε ἐξ ἀρχῆς προφητικοὶ τῆς καταπληκτικῆς διδασκαλίας («ἀκοῇ ἀκούσετε») καὶ τῶν καταπληκτικῶν σημείων («βλέποντες βλέψετε») τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τῆς ἀπορρίψεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ χριστολογικὸς χαρακτὴρ τοῦ 6ου κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐου φαίνεται καὶ ἐκ τῶν στίχ. 6 - 7, ἔνθα ὁ λόγος περὶ ἄνθρακος ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ καθάρσεως δι' αὐτοῦ ἀνομιῶν καὶ ἁμαρτιῶν.

Τὸ Ἠσ. 6: 10 ὁ Ἰωάννης παραθέτει μετὰ σημαντικῆς διαφορᾶς πρός τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Μασοριτικόν, οὕτως ὥστε ἡ πώρωσις καὶ ἡ τύφλωσις τοῦ Ἰσραὴλ ἐμφανίζονται ὡς προερχόμεναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ὁ Θεὸς παρεχώρησε τὰ κακὰ ταῦτα ὡς τιμωρίαν τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ: «τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς κλπ.» (Πρβλ. Ἐξόδ. 4: 21· 7: 3· 9: 12· 10: 1, 20· 14: 4, 8, 17· Δευτ. 2: 30, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς σκληρύνει τοὺς ἀνθρώπους). Ἀλλὰ τὸ χωρίον, ὡς παρατίθεται παρ' Ἰωάννῃ, εἶνε παράδοξον. Διότι, ἀφοῦ ἐν αὐτῷ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, δὲν ὁμιλεῖ ὁ Ἠσαΐας, ἀλλ' ὁ Γιαχβέ, ὡς ἄλλωστε φαίνεται καὶ ἐκ τῶν τελευταίων φράσεων, «καὶ ἐπιστραφῶσι (ἐνν. πρὸς ἐμὲ) καὶ ἰάσομαι αὐτούς», τὰ δύο πρῶτα ῥήματα τοῦ χωρίου ἀνεμένετο νὰ εἶνε εἰς α΄ πρόσωπον. Ὁ ὁμιλῶν δηλαδὴ Γιαχβὲ ἀνεμένετο νὰ λέγῃ, «τετύφλωκα... πεπώρωκα», ὡς λέγει καὶ «ἰάσομαι». Τὸ χωρίον παρ' Ἰωάννῃ εἶνε παράδοξον ὃν τρόπον πλῆθος ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς, ἐν τοῖς ὁποίοις πρόκειται περὶ διακρίσεως προσώπων τῆς Θεότητος ἢ ἄλλως περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Τριάδος (Ἰδὲ π. χ. Ἀμὼς 4: 11· Ψαλμ. 94: 8 - 11 [95: 7 - 11]). Ὁ ἐν αὐτῷ ὁμιλῶν Γιαχβὲ εἶνε ὁ Υἱός -

Μεσσίας, ἐκεῖνος δέ, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει, «τετύφλωκεν... πεπώρωκεν», εἶνε ὁ Θεὸς Πατήρ. Προσεκτικὴ δὲ παρατήρησις τῆς παρ' Ἡσαΐᾳ συναφείας τοῦ χωρίου δεικνύει, ὅτι ἡ διάκρισις αὐτὴ γίνεται ἤδη παρὰ τῷ προφήτῃ. Διότι, ἐνῷ ὁ Γιαχβὲ ἐν στίχ. 8 λέγει κατὰ α' πρόσωπον «τίνα ἀποστείλω;» καὶ ἐν στίχ. 10 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο' λέγει «ἰάσομαι αὐτούς», παραδόξως ἐν στίχ. 12 λέγει κατὰ γ' πρόσωπον: «Μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους κλπ.». Δὲν λέγει «μακρυνῶ ἐγώ», ἀλλὰ «μακρυνεῖ ὁ Θεός». Ἀντὶ δὲ «ὁ Θεός», τὸ ὁποῖον ἔχουν οἱ Ο', τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «ὁ Γιαχβέ». Γίνεται δηλαδὴ διάκρισις Γιαχβὲ ἀπὸ Γιαχβὲ κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἢ Γιαχβὲ ἀπὸ Θεοῦ κατὰ τοὺς Ο'.

Συναφῶς δέον ἐπίσης νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν στίχ. 8 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὁ Γιαχβὲ ἐκφράζεται παραδόξως κατὰ ἑνικὸν ἅμα καὶ πληθυντικόν: «Τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται δι' ἡμᾶς;». Τὸ φαινόμενον εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ παρατηρούμενον ἐν Ἰωάν. 3: 11-12, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ (σελ. 80-81). Λέγων ὁ Γιαχβὲ «τίς πορεύσεται δι' ἡμᾶς;», συνυπονοεῖ καὶ τὸν Θεὸν Πατέρα (στίχ. 12) καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα(*).

Ὁ Γιαχβὲ λοιπόν, ὃν εἶδεν ἐπὶ θρόνου καὶ ἤκουσεν ὁ Ἠσαΐας ἐν τῷ ὁράματι τοῦ 6ου κεφαλαίου, οὔτε ὁ Πατὴρ ἦτο οὔτε ὁ τριαδικὸς Θεός, ἀλλ' ὁ Υἱὸς-Μεσσίας εἰδικῶς.

Τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ, βεβαιοῦται ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Διότι οὗτος, ἀφοῦ ἐν στίχ. 37 εἶπε περὶ τοῦ Ἰησοῦ, «Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος... οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν», καὶ ἐν συνεχείᾳ παρέθεσε τὰ λόγια τοῦ Ἠσαΐου, ἐπήγαγεν ἐν στίχ. 41-42: «Ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας, ὅτε (κατ' ἄλλην γραφήν, ὅτι) εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν». Εἶνε προφανές, ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις τῶν στίχ. 41-42 ἡ ἀντωνυμία «αὐτὸς» ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὡς καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τοῦ στίχ. 37, ἤτοι εἰς

(*) Κατὰ τὸ Πράξ. 28: 25 ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τοῦ 6ου κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐου ἐλάλησε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦτο ὁμιλητὴς ἐν τῇ αὐστηρᾷ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, ἤτοι τὸ ἀμέσως ὁμιλοῦν πρόσωπον. Ὁμιλητὴς ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἦτο ὁ Υἱὸς-Μεσσίας, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐλάλει ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἐνέπνεεν (Πρβλ. Ἀποκ. 2: 1 πρὸς 2: 7· 2: 8 πρὸς 2: 11 κλπ.).

τὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι «οὐκ ἐπίστευον», ἀλλ' ἐν τούτοις «καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν». Λέγων συνεπῶς ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ὁ Ἠσαΐας «εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ», διακηρύσσει, ὅτι ὁ προφήτης εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ στίχος μάλιστα 41 ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ ἄνευ οὐδεμιᾶς διαταραχῆς τῆς ἑνότητος τοῦ λόγου. Ἀλλ' ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν αὐτὸν ὡς ὑπόμνημα εἰς τὰ λόγια τοῦ Ἠσαΐου, ἵνα ἀκριβῶς τονίσῃ, ὅτι ὁ ἔνδοξος Ἀδωναΐ ἢ Γιαχβέ, τὸν ὁποῖον ὁ προφήτης εἶδεν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάλησεν, εἶνε αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὄχι ἄλλος. Τὸ «αὐτοῦ» εἰς τὸ τέλος τῶν δύο τελευταίων προτάσεων τοῦ στίχ. 41 εἶνε ἐμφατικόν. Ἐπίσης, μετὰ τὴν πρότασιν τοῦ στίχου τούτου, «ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας», ἡ πρότασις, «καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ», ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ. Ἀλλ' ὁ Εὐαγγελιστὴς σκοπίμως προσέθεσεν αὐτήν, οὐ μόνον πρὸς ἔμφασιν, ἀλλὰ καὶ διότι μετὰ τὸ «εἶπε», καὶ δὴ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ «εἶδε», τὸ «ἐλάλησε» προσλαμβάνει μᾶλλον τὴν ἔννοιαν τοῦ «προεφήτευσε» (Πρβλ. Πράξ. 2: 31). Ὁπωσδήποτε, τὰ παρατεθέντα λόγια τοῦ προφήτου περὶ ἀπορρίψεως τοῦ Γιαχβὲ ὑπὸ τῶν πεπωρωμένων Ἰσραηλιτῶν ἀναφέρονται ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι «ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας ὅτε ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ», τουτέστι τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸν χριστολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ 6ου κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐου, ὅθεν ἡ ἐξετασθεῖσα παράθεσις, ἀποδίδει ἄριστα ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ εἱρμῷ τῆς ε´ ᾠδῆς τοῦ κανόνος τῆς Ὑπαπαντῆς: «Ὡς εἶδεν Ἠσαΐας συμβολικῶς ἐν θρόνῳ ἐπηρμένῳ Θεόν, ὑπ' ἀγγέλων δόξης δορυφορούμενον, ὢ τάλας, ἐβόα, ἐγώ· πρὸ γὰρ εἶδον σωματούμενον Θεόν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα».

Ἰδὲ καὶ τὴν περίπτωσιν Ματθ. 13: 14 - 15, σελ. 269 - 270.

Ἰωάν. 19: 37, «Ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ζαχ. 12: 10. Πρβλ. Ἀποκ. 1: 7 καὶ Ματθ. 24: 30. Τὸν λόγον παραθέτει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὡς προφητείαν, ἥτις ἐπληρώθη, ὅτε εἷς ἐκ τῶν στρατιωτῶν διὰ λόγχης «ἔνυξε» τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦ Ρωμαίου στρατιώτου οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὡς ἁμαρτωλοί, «ἐξεκέντησαν» τὸν Ἰησοῦν.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον «ἐξεκέντησαν», εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν λέγει: «Καὶ θὰ ἐκχύσω ἐπὶ τὸν οἶκον Δαβὶδ καὶ ἐπὶ τοὺς κατοίκους Ἰερουσαλὴμ πνεῦμα χάριτος καὶ ἱκεσιῶν, καὶ θὰ ἐπιβλέψουν πρὸς ἐμέ, τὸν ὁποῖον ἐξεκέντησαν». Τὸ Ἑβραϊκὸν ἀντίστοιχον τοῦ «ἐξεκέντησαν» εἶνε

ὅμοιον πρὸς τὸ νεοελληνικὸν δημῶδες «ἐμαχαίρωσαν», καὶ ἄρα λίαν τολμηρὸν καὶ ἀνάρμοστον προκειμένου περὶ τοῦ Γιαχβέ. Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες κατεῖχον τὴν προφητείαν μόνον, ἠδύναντο νὰ ἀποροῦν, πῶς ὁ προφήτης εἶπε τοιοῦτον λόγον περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἦτο δυνατὸν νὰ «μαχαιρωθῇ» ὁ Γιαχβέ; Δι' αὐτόν, ὡς φαίνεται, τὸν λόγον ἀντὶ τοῦ τολμηροῦ ἑβραϊκοῦ ρήματος οἱ Ο΄ ἔχουν «κατωρχήσαντο», ἤτοι ἐξύβρισαν ἢ περιέπαιξαν. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον κατὰ Βέλλαν ἐγίνοντο διορθώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων καλλιτέρα εἶνε ἡ ἀφήνουσα ἀόριστον τὸ πρόσωπον τοῦ ἐκκεντηθέντος μάρτυρος καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν παρ' Ἰωάννῃ γραφὴν «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν», εἰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ διαφορὰ ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ δύναται κάλλιστα νὰ ὀφείλεται εἰς τὸν Εὐαγγελιστήν, μεταβαλόντα τὸν λόγον ἀπὸ πρώτου εἰς τρίτον πρόσωπον. Τοιαύτας μεταβολὰς προσώπων ἰδὲ ἐν Ματθ. 27: 9, «τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὃν ἐτιμήσαντο», ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ζαχ. 11: 13, «τὴν λαμπρὰν τιμήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξετιμήθην» (κατὰ τὸ Μασοριτικόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄)· Α΄ Κορ. 15: 26 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ψαλμ. 8: 7(6)· Ἐφ. 4: 8 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ψαλμ. 67: 19(68: 18). Ἡ ἐκ τῆς τολμηρᾶς προφητείας τοῦ Ζαχαρίου ἀπορία ἐλύθη ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τῆς προφητείας. Ὁ Γιαχβὲ ἔλαβε σάρκα καὶ οἱ ἄνθρωποι «ἐξεκέντησαν» πράγματι αὐτὸν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. Ἄνευ παραδοχῆς τῆς σαρκώσεως τοῦ Γιαχβὲ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, καθ' ὃν οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου «τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν» (Α΄ Κορ. 2: 8), δὲν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον σκανδαλώδης τοῦ παρὰ τῷ προφήτῃ τολμηροῦ λόγου.

Τὸ Ζαχ. 12: 10 ἐκτὸς τοῦ τολμηροῦ λόγου περιέχει καὶ παράδοξον διατύπωσιν, ἥτις ἀμέσως ὑπεμφαίνει, ὅτι ἡ ἐκκέντησις τοῦ Γιαχβὲ συνδέεται πρὸς μυστήριον. Διότι ὁ Γιαχβέ, ἀφοῦ εἶπε περὶ ἑαυτοῦ εἰς πρῶτον πρόσωπον, «καὶ θὰ ἐπιβλέψουν πρὸς ἐμέ, τὸν ὁποῖον ἐξεκέντησαν», ἐν τῇ συνεχείᾳ μεταβάλλει παραδόξως τὸν λόγον εἰς τρίτον πρόσωπον καὶ λέγει, «καὶ θὰ πενθήσουν δι' αὐτόν, ὡς πενθεῖ τις διὰ τὸν μονογενῆ, καὶ θὰ λυπηθοῦν δι' αὐτόν, ὡς ὁ λυπούμενος διὰ τὸν πρωτότοκον». Ἡ τοιαύτη διατύπωσις εἶνε χαρακτηριστικὸν καὶ ἄλλων μεσσιακῶν περικοπῶν. Ὑπενθυμίζομεν τὸ Μαλ. 3: 1 καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ματθ. 11: 10 (καὶ τὰ παράλληλα), ὡς καὶ τὸ Ἰεζ. 34: 11 κλπ. ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς στίχ. 23, 24, κατὰ δὲ τοὺς Ο΄ καὶ 25. Ὅμοιον ἐπίσης φαινόμενον παρατηρεῖται ἐν Ζαχ. 11: 12 - 13 κατὰ τὸ Μασοριτικόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄. Ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν δὲ περιπτώσει ἡ περίεργος διατύπωσις ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ναὶ μὲν αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ θὰ ὑφίστατο ἐκκέντησιν, ἀλλὰ ταύτην θὰ ὑφίστατο ἐν

τῷ προσώπῳ τοῦ Μεσσίου, τοῦ σεσαρκωμένου Γιαχβέ. Ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ περικοπῇ Ζαχ. 12: 2-9 ἀρχικῶς ὁ Γιαχβὲ ὁμιλεῖ δι' ἑαυτὸν κανονικῶς κατὰ πρῶτον πρόσωπον, κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ Γιαχβὲ κατὰ τρίτον πρόσωπον (στίχ. 7-8), καὶ τέλος πάλιν ὁμιλεῖ κανονικῶς κατὰ πρῶτον πρόσωπον. Ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη προσώπων φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν διάκρισιν προσώπων τῆς Θεότητος.

Ὡς πρὸς τὴν ἐν Πράξ. 28: 26-27 παράθεσιν ἰδὲ τὰς περιπτώσεις Ματθ. 13: 14-15, σελ. 269-270, καὶ Ἰωάν. 12: 40, σελ. 278-281.

Ρωμ. 1: 17, «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται». Ὁ λόγος οὗτος, ὅστις εἶνε τὸ θέμα τῆς πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς, παρατίθεται δὲ καὶ ἐν Γαλ. 3: 11 καὶ Ἑβρ. 10: 38, ἔχει ληφθῇ ἐκ τοῦ Ἀββ. 2: 4, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἐκ πίστεως δικαιώσεως εἶνε σύμφωνος πρὸς ὅ,τι ἤδη γράφεται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ («καθὼς γέγραπται»), λέγεται δὲ ὑπὸ τοῦ Γιαχβέ. Κατὰ τὸ Μασοριτικὸν ὁ λόγος εἶνε, «Ὁ δὲ δίκαιος διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ ζήσεται», ἐνῷ κατὰ τοὺς Ο΄ εἶνε, «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται».

Ἡ γνώμη, ὅτι τὸ «μου» τῶν Ο΄ δὲν εἶνε ὀρθόν, καὶ μάλιστα ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν παρελείφθη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, στηρίζεται ἐπὶ ἐσφαλμένης ὑποθέσεως. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦτο ἐκλαμβάνεται ὡς γενικὴ ὑποκειμενικὴ ἢ κτητικὴ ἢ τῆς προελεύσεως, ὁπότε πρόκειται περὶ τῆς πιστότητος ἢ πίστεως τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἡ ἔννοια τοῦ προφητικοῦ χωρίου εἶνε ἄλλη. Ἀλλὰ τὸ «μου» τοῦτο δύναται κάλλιστα νὰ ἐκληφθῇ ὡς γενικὴ ἀντικειμενική, ὁπότε πρόκειται περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, ὅπερ εἶνε ἡ ἀληθὴς ἔννοια τοῦ χωρίου. Ὅτι δὲ πράγματι τὸ «μου» ἐν τῇ φράσει «ἐκ πίστεώς μου» δύναται νὰ εἶνε γενικὴ ἀντικειμενική, δεικνύει πλῆθος ἀναλόγων καὶ ὁμοίων περιπτώσεων ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, οἷον «ἡ δόξα μου» (ἢ «ἡ τιμή μου»)· «ὁ φόβος μου», Μαλ. 1: 6· «τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ», Ἰωάν. 5: 42· «ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ», Α΄ Ἰωάν. 3: 17 καὶ 5: 3· «πίστιν Θεοῦ», Μάρκ. 11: 22· «ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ», Πράξ. 3: 16· «διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»· «ἐκ πίστεως Ἰησοῦ», Ρωμ. 3: 22, 26· «διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»· «ἐκ πίστεως Χριστοῦ»· «ἐν πίστει τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ»· «ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ», Γαλ. 2: 16, 20· 3: 22· «διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ», Ἐφ. 3: 12· «διὰ πίστεως Χριστοῦ», Φιλιπ. 3: 9· «τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης», Ἰακ. 2: 1· «τὴν πίστιν μου»· «τὴν πίστιν Ἰησοῦ», Ἀποκ. 2: 13· 14: 12. Τρεῖς μάλιστα ἐκ τῶν φράσεων αὐτῶν, «ἐκ πίστεως Ἰησοῦ», «ἐκ πίστεως Χριστοῦ», «ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χρι-

στοῦ», λόγῳ τῆς διατυπώσεως αὐτῶν φαίνονται ὡς ἀπηχοῦσαι τὸ «ἐκ πίστεώς μου» τῶν Ο΄ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ᾽Αϐϐ. 2: 4.

῾Η ὑπὸ τοῦ ᾽Αποστόλου κατὰ τὴν παράθεσιν τοῦ χωρίου τοῦ ᾽Αϐϐακοὺμ παράλειψις τοῦ «μου» τῶν Ο΄ εἶνε τόσον ἐπιχείρημα κατ᾽ αὐτοῦ, ὅσον θὰ ἦτο καὶ κατὰ τοῦ «αὐτοῦ» τοῦ Μασοριτικοῦ ἡ ἐπίσης παράλειψις αὐτοῦ. Καθ᾽ ἡμᾶς ἡ γραφὴ τῶν Ο΄ εἶνε εὐλογωτέρα καὶ πιθανωτέρα. Τὸ «αὐτοῦ» τοῦ Μασοριτικοῦ εἶνε ἐκ τῶν εὐκόλως ἐννοουμένων καὶ ἠδύνατο μᾶλλον νὰ παραλειφθῇ, οὐδὲ ὑπῆρχε, νομίζομεν, ἰδιαίτερος λόγος ἵνα λεχθῇ καὶ σημειωθῇ. ᾽Αντιθέτως τὸ «μου» τῶν Ο΄ ἦτο μᾶλλον ἀναγκαῖον πρὸς δήλωσιν, ἅμα δὲ καὶ τονισμὸν καὶ ἔξαρσιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς πίστεως. Πρὸς δήλωσιν μέν, διότι ὁ ὅρος «πίστις» ἐν θρησκευτικῇ ἐννοίᾳ ἐλάχιστα ἀπαντᾷ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἕνεκα δὲ τούτου ἄνευ ἐνδείξεως τοῦ ἀντικειμένου δὲν θὰ ἦτο εὐκόλως καὶ ἀμέσως καταληπτός, ὡς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἔνθα ἀπαντᾷ δαψιλῶς καὶ ἔχει καθιερωθῇ ὡς εἰδικὸς ὅρος. Πρὸς τονισμὸν δὲ καὶ ἔξαρσιν, διὰ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς πεποιθήσεως καὶ πίστεως τοῦ ἀλαζόνος Χαλδαίου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου παρὰ τῷ προφήτῃ. ῾Ο Χαλδαῖος ἐξήρτα τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ ἐξ ὑλικῶν πραγμάτων καὶ ψευδῶν θεῶν. ᾽Επίστευεν εἰς τὴν ἰσχύν, τὰς κατακτήσεις, τὰ πλούτη καὶ τὰ εἴδωλα αὐτοῦ (᾽Ιδὲ ἰδίᾳ ᾽Αϐϐ. 2: 9, 18, 19). ᾽Αλλὰ ταῦτα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ζωὴν εἰς αὐτόν. ᾽Αντιθέτως περὶ τοῦ εὐσεϐοῦς κατὰ τὴν γραφὴν τῶν Ο΄ ὁ Θεὸς τονίζει: «῾Ο δίκαιος ἐκ πίστεώς μου, ἐκ πίστεως εἰς ἐμὲ τὸν Γιαχϐὲ προσωπικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς, ὄχι εἰς ἄλλο τι, θὰ σωθῇ καὶ θὰ ζήσῃ». Διὰ τῆς ἀπορρίψεως τοῦ «μου» τῶν Ο΄ χάνεται ἡ ἔμφασις αὐτή. ῾Οπωσδήποτε ὅμως καὶ ἄνευ αὐτοῦ ὡς ἀντικείμενον τῆς πίστεως ἐννοεῖται ὁ Γιαχϐέ.

῾Ο ᾽Απόστολος παραθέτει τὸ χωρίον μετὰ διαφορᾶς πρός τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Μασοριτικόν, διότι τὴν ἔμφασιν ἐνταῦθα θέλει νὰ δώσῃ εἰς τὴν πίστιν αὐτὴν καθ᾽ ἑαυτὴν καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔργα τοῦ νόμου. Τὸ ἀντικείμενον ἄλλωστε τῆς πίστεως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἶνε αὐτονόητον.

Τὸ χωρίον τοῦ ᾽Αϐϐακοὺμ ἀπαιτεῖ πίστιν εἰς τὸν Γιαχϐέ. ᾽Εν συμφωνίᾳ δὲ πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο («καθὼς γέγραπται») διὰ τὴν δικαίωσιν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ᾽Απόστολος ζητεῖ πίστιν εἰς τὸν ᾽Ιησοῦν Χριστόν. Οὕτω κατὰ τὸ 3: 21 - 22 τῆς πρὸς Ρωμαίους ᾽Επιστολῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ χωρίον παρατίθεται: «Νυνὶ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως ᾽Ιησοῦ Χριστοῦ». Εἰς τὸ 3: 26 τῆς αὐτῆς

Ἐπιστολῆς ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ διὰ τὸν Θεὸν ὡς «δίκαιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ». Εἰς τὸ 2: 16 τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιλῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπίσης παρατίθεται τὸ προφητικὸν χωρίον, γράφει: «Εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ». Εἰς τὸ 2: 20 τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς γράφει: «Ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Ἐν δὲ 3: 22 τονίζει: «Συνέκλεισεν ἡ Γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσι». Καὶ γενικώτερον ἡ Καινὴ Διαθήκη πρὸς δικαίωσιν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἰδὲ π.χ. Ἰωάν. 3: 15, 16, 18· 6: 47· 8: 24· 20. 31· Πράξ. 13: 39· 16: 31· 26: 18.

Κατὰ ταῦτα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς Χριστὸς κατ' οὐσίαν εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀντικείμενον πίστεως καὶ αἴτιον δικαιώσεως καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐν Ρωμ. 10: 13 - 14, ὅπου ὁ λόγος περὶ «Κυρίου», ἑβρ. Γιαχβέ, ὃν πᾶς ἐπικαλούμενος ἔχει σωτῆρα, ἀλλ' «εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν» οἱ Ἰουδαῖοι, ἡ ἀλήθεια αὕτη φαίνεται σαφῶς.

Ρωμ. 8: 36, «Ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Τὸ χωρίον παρατίθεται ἐκ τοῦ Ψαλμ. 43: 23 (44: 22), ἡ δὲ ἔμφασις εἶνε ἐπὶ τῆς πρώτης φράσεως «Ἕνεκά σου». Τὸ νόημα τῆς παραθέσεως εἶνε, ὅτι αἱ δοκιμασίαι τῶν χριστιανῶν, ὅμοιαι πρὸς τὰς δοκιμασίας τῶν ἁγίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὑποφέρονται ἑκουσίως διὰ τὸν Χριστὸν καὶ εἶνε σημεῖον εὐνοίας καὶ ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτούς, ὄχι ἐγκαταλείψεως ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Ὑπὸ τοῦ Ψαλμῳδοῦ τὸ «σου» ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὸν Χριστόν. Οἱ πιστοὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔπασχον διὰ τὸν Θεόν, οἱ πιστοὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης πάσχουν διὰ τὸν Χριστὸν (Ἰδὲ καὶ Ματθ. 5: 11· Πράξ. 9: 16· Β΄ Κορ. 4: 11· Φιλιπ. 1: 29 κ.ἄ.). Φανερὸν λοιπὸν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Χριστὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶνε ἡ ἐν κυριολεξίᾳ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τοῦτο ἐκ τῆς συναφείας τοῦ χωρίου παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἀποδεικνύει λαμπρῶς καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐν στίχ. 35 ἐρώτησιν, «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;», ἀπάντησις ἐν στίχ. 39, καθ' ἣν οὐδὲν «δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ». Ἐνῷ ἀνεμένετο «Χριστοῦ», ὁ Ἀπόστολος ἔγραψε «Θεοῦ», διότι κατ' οὐσίαν οἱ δύο εἶνε ἕν. Ἡ δὲ εἰς τὴν παρατεθεῖσαν φράσιν τοῦ στίχ. 39 προσθήκη, «τῆς ἐν Χρι-

στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν», ἀποδεικνύει λαμπρότερον τὴν ἐν λόγῳ ἀλήθειαν. Δεδομένου δηλαδή, ὅτι ἀγαπᾷ τις προσωπικῶς καὶ οὐχὶ δι' ἀντιπροσώπου· καὶ δεδομένου ἐπίσης, ὅτι ὅπως ἐν στίχ. 39 γίνεται λόγος περὶ «τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ» οὕτως ἐν στίχ. 35 γίνεται λόγος περὶ «τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ» πρὸς τοὺς ἀνθρώπους (Ἰδὲ καὶ στίχ. 37, «τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»), τὸ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» τοῦ στίχ. 39 οὔτε τὴν ἔννοιαν ἔχει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ὡς ἀντιπροσώπου), οὔτε ὅτι ἐκδηλοῖ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ἀφοῦ γίνεται λόγος περὶ προσωπικῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ), ἀλλ' ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ καὶ ἐκδηλοῖ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ὡς Χριστὸς Ἰησοῦς ἢ ἄλλως ὡς σεσαρκωμένος Θεός.

Ρωμ. 9: 9, «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός». Ἡ ἐπαγγελία αὕτη τοῦ Γιαχβὲ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ περιέχεται ἐν στίχ. 10 καὶ 14 τοῦ 18ου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφεται ἡ ὑπὸ μορφὴν τριῶν ἀνδρῶν ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Πατριάρχην παρὰ τὴν δρῦν Μαμβρῆ. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ χωρίῳ ὁμιλοῦν καὶ οἱ τρεῖς ἄνδρες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος (Πρβλ. τὸν πληθυντικὸν «εἶπον» τοῦ στίχ. 9 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν), εἰς τὸν ὁμιλοῦντα Γιαχβὲ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου περιλαμβάνεται καὶ ὁ Υἱὸς (Ἰδὲ καὶ σελ. 81 - 84, ὅπου ὁ λόγος περὶ τοῦ 18ου καὶ τοῦ 19ου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ).

Ρωμ. 9: 25, «Καλέσω τὸν οὐ λαόν μου λαόν μου, καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπημένην». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ὡσ. 2: 25 (23). Πρβλ. Α΄ Πέτρ. 2: 10. Τὸ «ἠλεημένη» τοῦ Ἑβραϊκοῦ καὶ τῶν Ο΄ ὁ Παῦλος ἀντικατέστησε διὰ τοῦ «ἠγαπημένη», εἰς τὸ ὁποῖον ὑπολανθάνει ἡ εἰκὼν τοῦ γάμου. Οὕτως ὁ Ἀπόστολος ἐμφανίζει τὴν ἐξ εἰδωλολατρῶν Ἐκκλησίαν ὡς μεμνηστευμένην ἢ νύμφην τοῦ Γιαχβέ, ὡς ἄλλωστε ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὴν «οὐκ ἠλεημένην», ἥτις ἐξεπόρνευσεν ὀπίσω τῶν εἰδώλων, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ὁ Γιαχβέ, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐμνηστεύετο αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον διὰ μνηστείας αἰωνίας (Ὡσ. 2: 4 [2], 7[5], 18 [16], 21 - 22 [19 - 20]).

Τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ παραθέσει ὁ Ἀπόστολος ἐμφανίζει τὴν Ἐκκλησίαν ὡς γυναῖκα τοῦ Γιαχβέ, ἐνῷ ἀλλαχοῦ ἐμφανίζει ταύτην ὡς γυναῖκα τοῦ Χριστοῦ (Α΄ Κορ. 6: 15 - 17· Β΄ Κορ. 11: 2· Ἐφ. 5: 22 - 32), τονίζων μάλιστα ἐν Β΄ Κορ. 11: 2, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ μοναδικὸς ἀνὴρ τῆς Ἐκκλησίας («ἑνὶ ἀνδρί»), ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀποστόλου ὁ Γιαχβὲ καὶ ὁ Χριστὸς εἶνε ἕν.

Ρωμ. 9: 33, «Ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται». Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος παραθέτει ἐκ τῶν Ο' μερικῶς, ἐλευθέρως πως καὶ συνδεδυασμένως τὰ Ἡσ. 28: 16 καὶ 8: 14. Συνδυασμὸν τῶν χωρίων τούτων (μετὰ προσθήκης τοῦ Ψαλμ. 117[118]: 22) ἔχομεν καὶ ἐν Α' Πέτρ. 2: 6 - 7.

Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τὰ χωρία ἐπεξηγοῦν ἄλληλα. Κατὰ τὸ Ἡσ. 8: 14 «λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου» θὰ εἶνε διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ ἀπιστήσουν δύο οἴκους τοῦ Ἰακὼβ ἢ Ἰσραὴλ ὁ Γιαχβέ. Κατὰ τὸ 28: 16 ὁ Γιαχβὲ θέτει εἰς τὴν Σιὼν «λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, ... καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ». Ὁ λίθος εἶνε ἀντικείμενον πίστεως. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν χωρίων ὁ πρῶτος λίθος ταὐτίζεται μετὰ τοῦ δευτέρου. Ὁ ἑνιαῖος ἄρα λίθος εἶνε ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας.

Διὰ τὸν ἐν Ρωμ. 10: 6 παρατιθέμενον καὶ πρὸς τὸν «Χριστόν» προσαρμοζόμενον λόγον ἰδὲ σελ. 209.

Ρωμ. 10:19, «Ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς». Ὁ λόγος οὗτος εἶνε παράθεσις τοῦ δευτέρου ἡμιστιχίου τοῦ Δευτ. 32: 21. Ἐν αὐτῷ ὁμιλεῖ προφητικῶς ὁ Γιαχβὲ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας περὶ τῆς ἀπορρίψεως αὐτῶν καὶ τῆς προσλήψεως τῶν ἐθνικῶν. Ἐν τῷ πρώτῳ ἡμιστιχίῳ λέγει περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν: «Αὐτοὶ παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ Θεῷ, παρώξυνάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν». Τὸ «παραζηλῶ» ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς συζυγικῆς ζηλοτυπίας. Δι' ἄλλων λέξεων ὁ Γιαχβὲ λέγει: «Ἤλλαξαν αὐτοὶ ἄνδρα, θὰ ἀλλάξω καὶ ἐγὼ γυναῖκα. Μὲ ἐγκατέλειψαν αὐτοί, θὰ ἐγκαταλείψω καὶ ἐγὼ αὐτοὺς καὶ θὰ συναφθῶ μετὰ τῶν ἐθνικῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπολογίζουν, ὥστε νὰ ζηλοτυπήσουν μέχρις ὀργῆς». Ἀλλ' οὕτως ὁ Γιαχβὲ δύναται νὰ ὁμιλῇ, ἐὰν εἶνε ὁ Μεσσίας. Διότι ὁ Μεσσίας ἀποδοκιμασθεὶς ἐγκατέλειψε τοὺς Ἰσραηλίτας (Ματθ. 23: 38· Λουκ. 13: 35) καὶ συνήφθη μετὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐγένετο «ὁ νυμφίος» ἢ «ὁ ἀνήρ» τῆς Ἐκκλησίας, ὁ μοναδικὸς ἀνὴρ κατὰ τὴν ἔμφασιν τοῦ Ἀποστόλου ἐν Β' Κορ. 11: 2 («ἑνὶ ἀνδρί»).

Τὸ χωρίον ἄλλωστε Δευτ. 32: 21 προσήχθη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ λόγου περὶ ἀπιστίας τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὸν Χριστόν, ὡς προσήχθη καὶ τὸ Ἰωὴλ 3: 5 (2: 32) ἐν στίχ. 13, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ, σαφῶς εἶνε ὁ Χριστός, «εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν» οἱ Ἰσραηλῖται (στίχ. 14), καὶ ὡς ἐπίσης προσήχθη τὸ Ἡσ. 65:

1 - 2 ἐν στίχ. 20 - 21, ἐν τῷ ὁποίῳ φαίνεται καλλίτερον, ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας ('Ιδὲ τὴν ἑπομένην περίπτωσιν παραθέσεως, ὅπου δεικνύομεν τοῦτο σαφῶς). Ἐπίσης, εἰς τὴν ἐν Α' Κορ. 10: 22 φράσιν τοῦ Ἀποστόλου, «Ἢ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον;», ἥτις ἀπηχεῖ τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Δευτ. 32: 21, διὰ τοῦ «Κύριος», ὡς δεικνύει ὁ ἀμέσως προηγούμενος στίχ. 21 («ποτήριον Κυρίου», «τραπέζης Κυρίου». Πρβλ. Α' Κορ. 11: 27), σημαίνεται ὁ Χριστός. Τέλος, ὅτι ὁ Γιαχβέ, ὅστις ὁμιλεῖ εἰς τὸ ἐν Ρωμ. 10: 19 ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 21 παρατιθέμενον χωρίον, εἶνε ὁ Υἱὸς - Μεσσίας, ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο' παράθεσις ἐν Ἑβρ. 1: 6.

Ρωμ. 10: 20 - 21, «Εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν... Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 65: 1 - 2 κατὰ τοὺς Ο', μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἀντιστρέφει τὴν τάξιν τῶν δύο πρώτων προτάσεων. Ἐν τῷ χωρίῳ ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβέ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τμῆμα τοῦ χωρίου ὁ Ἀπόστολος ἐφαρμόζει εἰς τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνικῶν (οἱ ἀόριστοι εἶνε προφητικοί), θεωρῶν τοῦτο ὡς ἐξ ἀρχῆς τολμηρὰν ἀπέναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν προφητείαν τοῦ Ἠσαΐου («Ἠσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει»), τὸ δὲ δεύτερον ἀναφέρει εἰς τὴν σκλήρυνσιν τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ παρὰ τῷ προφήτῃ ἀπότομος τρόπος μεταβάσεως ἀπὸ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνικῶν εἰς τὴν πώρωσιν τοῦ Ἰσραὴλ παρατηρεῖται καὶ ἐν 52: 15 - 53: 1.

Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι καὶ τὸ πρῶτον τμῆμα ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν λαὸν αὐτὸν αὐτεπαγγέλτως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι προσκρούει εἰς τὴν θεοπνευστίαν τοῦ Ἀποστόλου, δὲν εὐσταθεῖ καὶ διὰ δύο εἰσέτι λόγους: Πρῶτον, εἰς τὰ κεφ. 63 καὶ 64 τοῦ Ἠσαΐου ὑψοῦται συγκλονιστικὴ φωνὴ μεσιτείας ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ μετ' ἀναγνωρίσεως ὅλης τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς σκληρότητος αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ κεφ. 65 ἔρχεται ἡ ἀπάντησις τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια εἰς τοὺς δύο πρώτους στίχους εἶνε: «Ἐστράφην πλέον πρὸς τοὺς ἐθνικούς. Ματαίως ἐπεζήτησα τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ λαὸς αὐτὸς ὑπῆρξεν ἐξακολουθητικῶς καὶ πεισμόνως ἀπειθής». Δεύτερον, ἕτερα χωρία τοῦ Ἠσαΐου, ὅμοια πρὸς τὸ 65:1, οἷον τὸ 52: 15, τὸ 55:5 καὶ τὸ 65: 19, ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνικῶν, ὄχι εἰς τὸν Ἰσραήλ. Ἰδὲ ἐπίσης τὰ μεσσιακὰ χωρία Β' Βασ. 22: 44· Ψαλμ. 17: 44 (18: 43) (*).

(*) Ὁ μεσσιακὸς χαρακτὴρ τῶν χωρίων τούτων φαίνεται ἐκ τῆς παραθέσεως τοῦ Β' Βασ. 22: 50 καὶ Ψαλμ. 17: 50 (18: 49) ἐν Ρωμ. 15: 9.

"Οπως ἡ ἐν Ρωμ. 10: 19 παράθεσις γίνεται ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ λόγου περὶ ἀπιστίας τῶν 'Ισραηλιτῶν εἰς τὸν Μεσσίαν, οὕτω καὶ ἡ προκειμένη παράθεσις Ρωμ. 10: 20 - 21. Καὶ ὅπως ἐκεῖ ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβὲ - Μεσσίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ πρώτου τμήματος τῆς παραθέσεως: «Εὑρέθην ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν μὲ ἐζήτουν, καὶ δυστυχῶς καὶ παραδόξως δὲν εὑρέθην ὑπὸ τῶν 'Ισραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰς μεσσιακὰς προφητείας καὶ μὲ ἐζήτουν. 'Εγενόμην φανερὸς εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠρώτων περὶ ἐμοῦ, καὶ παρέμεινα ἄγνωστος εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠρώτων». Περὶ τῆς ὑπὸ τῶν 'Ισραηλιτῶν ἐκζητήσεως τοῦ Μεσσίου ἰδὲ τὰ χαρακτηριστικὰ χωρία Μαλ. 3: 1 καὶ Α' Πέτρ. 1: 10.

'Ως πρὸς τὸ δεύτερον δὲ τμῆμα τῆς παραθέσεως, πρβλ. τὸν λόγον τῆς Σοφίας ἐν Παροιμ. 1: 24, τοῦ Χριστοῦ ἐν Ματθ. 23: 37, τοῦ Γιαχβὲ ἐν 'Ησ. 65: 12· 'Ιερ. 7: 13. Πρβλ. ἐπίσης 'Εβρ. 12: 3 καὶ τὰ ἤδη μνημονευθέντα χωρία Β' Βασ. 22: 44· Ψαλμ. 17: 44 (18: 43).

Σημειωθήτω τέλος, ὅτι ἐν τῷ 65ῳ κεφαλαίῳ τοῦ 'Ησαΐου, ὅθεν παραθέτει ὁ 'Απόστολος, φαίνεται ὅτι γίνεται διάκρισις Γιαχβὲ ἀπὸ Γιαχβέ. 'Ιδὲ στίχ. 12 - 13 καὶ 15.

Ρωμ. 11: 26 - 27, «"Ηξει ἐκ Σιὼν ὁ ρυόμενος καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ 'Ιακώβ· καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». 'Ενταῦθα ὁ 'Απόστολος συνδυάζει ἐκ τοῦ 'Ησαΐου μέρος τοῦ 59: 20 - 21 πρὸς μέρος τοῦ 27: 9. 'Αμφότερα τὰ χωρία ἀναφέρονται εἰς τοὺς μεσσιακοὺς χρόνους. 'Η δὲ παράθεσις γίνεται συμφώνως πρὸς τοὺς Ο' μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἀντὶ «ἐκ Σιὼν» καὶ «τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν» οἱ Ο' ἔχουν «ἕνεκεν Σιὼν» καὶ «τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ».

'Ο «ἐκ Σιὼν» ἐρχόμενος εἶνε προφανῶς ὁ Μεσσίας (Πρβλ. Ψαλμ. 2: 6· 'Ησ. 2: 3· Μιχ. 4: 2· Λουκ. 24: 47). Χαρακτηρίζεται δὲ ἐνταῦθα ὁ Μεσσίας ὡς «ὁ ρυόμενος», ὁ Λυτρωτής, ὡς πολλάκις παρ' 'Ησαΐᾳ χαρακτηρίζεται ὁ Γιαχβὲ (43: 14· 44: 6, 24· 47: 4· 48: 17· 49:7· 54: 5, 8· 63: 16 κατὰ τὸ 'Εβραϊκὸν πρὸς ὃ πρβλ. Ο'). 'Ο κοινὸς οὗτος χαρακτηρισμὸς Μεσσίου καὶ Γιαχβὲ συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ταὐτισμοῦ αὐτῶν. 'Υπὲρ τούτου δὲ συνηγορεῖ καὶ ὅτι τὸ «ἀποστρέψει ἀσεβείας» ἀναφέρεται εἰς τὸν Μεσσίαν καὶ τὸ «ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας», ὅπερ συνώνυμον, ἀναφέρεται εἰς τὸν Γιαχβέ.

'Αλλ' ἐκ τῆς συναφείας τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἐν τῇ παραθέσει συνδυαζομένων χωρίων, ἤτοι τοῦ 'Ησ. 59: 20 - 21, ἡ θεότης τοῦ Μεσσίου φαίνεται σαφῶς. 'Ο «ἐκ Σιὼν» κατὰ τὸν 'Απόστολον ἐρχόμενος καὶ ρυ-

όμενος Μεσσίας, κατὰ τὸν προφήτην, ἐν τῷ ὁποίῳ πρόκειται περὶ ὁράματος ἰσχυρᾶς καὶ καθολικῆς θεοφανείας ('Ιδὲ καὶ 40: 5· 60: 1 - 2· 66: 18 - 19. Πρβλ. καὶ 30: 27 - 28), εἶνε αὐτὸς ὁ Γιαχβέ. Οὗτος, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀλήθεια καὶ κρίσις ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἄνθρωπος νὰ βοηθήσῃ κατὰ τοὺς Ο', νὰ μεσιτεύσῃ κατὰ τὸ Μασοριτικόν, ἐπενέβη προσωπικῶς (στίχ. 15 - 16). «Καὶ ἐνεδύσατο δικαιοσύνην ὡς θώρακα καὶ περιέθετο περικεφαλαίαν σωτηρίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ περιεβάλετο ἱμάτιον ἐκδικήσεως καὶ τὸ περιβόλαιον ὡς ἀνταποδώσων ἀνταπόδοσιν ὄνειδος τοῖς ὑπεναντίοις» (στίχ. 17 - 18). Οὕτως ὁ Γιαχβὲ κατέρχεται αὐτοπροσώπως εἰς τὴν γῆν ὡς πάνοπλος πολεμιστής, τῆς παρουσίας αὐτοῦ προκαλούσης φόβον εἰς ἀνατολὴν καὶ δύσιν (στίχ. 19) (*), ἔρχεται δὲ «εἰς Σιών» (οὕτω τὸ Μασοριτικόν) πρὸς λύτρωσιν τῶν ἐκλεκτῶν (στίχ. 20). Ὁ Γιαχβὲ δηλαδή, ἀφοῦ εἶδεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ γῇ ἀληθινὸς ἄνθρωπος καὶ μεσίτης (στίχ. 16, ἰδίᾳ κατὰ τὸ Μασοριτικόν), ἦλθε καὶ ἐγένετο αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ μεσίτης (**).

Καθ' ἡμᾶς μάλιστα ἡ μεταξὺ τοῦ Μασοριτικοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου διαφορὰ «εἰς Σιών» — «ἐκ Σιών» ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ Γιαχβὲ ἔρχεται «εἰς Σιών» κατὰ τὸ ὅραμα τῆς θεοφανείας καὶ ἔρχεται «ἐκ Σιών» κατὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ ὁράματος. Τὸ «ἐκ Σιών» τοῦ Ἀποστόλου εἶνε ἑρμηνευτικόν.

Ἂν δὲ τέλος ἐν ὅλῳ τῷ παραθέματι εἶνε ὁμιλητὴς ὁ Γιαχβέ, τότε πρόκειται περὶ τοῦ Γιαχβὲ Πατρός, ὁμιλοῦντος περὶ τοῦ Γιαχβὲ Υἱοῦ ὡς Μεσσίου καὶ Λυτρωτοῦ (59: 20), ὡς καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (59: 21. Ἰδὲ καὶ 59: 19 κατὰ τὸ Μασοριτικόν).

Ρωμ. 15: 10, «Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο'. Ἡ πρὸς τὰ ἔθνη προτροπή, ὅπως συνευφρανθοῦν μετὰ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ὑπονοεῖ ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν. Ἄρα τὸ χωρίον ἔχει μεσσιακὸν χαρακτῆρα. Πράγματι δὲ ὡς τοιοῦτον παρατίθεται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου. Τὸ δὲ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται

(*) Αἱ φράσεις τοῦ στίχ. 19 «τὸ ὄνομα Κυρίου» καὶ «τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον» («τὴν δόξαν αὐτοῦ» κατὰ τὸ Μασοριτικόν) σημαίνουν αὐτὸν τὸν Κύριον ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. Πρβλ. 30: 27 - 28· 40: 5· 60: 1 - 2· 66: 18 - 19.

(**) Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν ἐκφράζει καὶ τὸ Α' Τιμ. 2: 5, τοῦ ὁποίου καθ' ἡμᾶς ἡ ἔννοια εἶνε ἡ ἑξῆς: «Ὁ αὐτὸς εἶνε Θεός, ὁ αὐτὸς εἶνε καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς». Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ «εἷς» διὰ τοῦ «ὁ αὐτὸς» ἰδὲ σελ. 235, ὑποσημείωσιν. Ἰδὲ ἐπίσης Ρωμ. 10: 12 («ὁ αὐτὸς Κύριος πάντων»).

εἰς τὸν Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ στίχου παράθεσις ἐν Ἑβρ. 1: 6, εἶνε εἰδικῶς ὁ Υἱός - Μεσσίας.

Α΄ Κορ. 15: 54, «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 25: 8, μετὰ οὐσιώδους διαφορᾶς πρὸς τοὺς Ο΄ καὶ ἐπουσιώδους πρὸς τὸ Ἑβραϊκόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κείμενον ἔχει: «Θὰ καταπίῃ τὸν θάνατον εἰς νίκην». Τὸ χωρίον εἶνε μεσσιακὸν - ἐσχατολογικὸν καὶ περιέχει τὸ στοιχεῖον τοῦ παραδόξου. Τὸν θάνατον «θὰ καταπίῃ» ὁ Γιαχβὲ (αὐτὸς ἐννοεῖται ὡς ὑποκείμενον τοῦ ρήματος ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ), τοῦτο δέ, ἀντὶ ν' ἀποβῇ εἰς βλάβην, ὡς θὰ συνέβαινεν εἰς πάντα ἄλλον καταπίνοντα τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου, θὰ ἀποβῇ «εἰς νίκην». Πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Γιαχβέ, ὅστις θὰ κατέπινε τὸν θάνατον νικηφόρως, εἶνε ὁ Χριστός. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ κατεβρόχθισε τὸν ἡμέτερον θάνατον. Πλήρως δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο θὰ φανῇ κατὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Διὰ τὴν ἐν Γαλ. 3: 11 παράθεσιν ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ρωμ. 1: 17, σελ. 283 - 285.

Γαλ. 4: 27, «Εὐφράνθητι, στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ρῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 54: 1 κατὰ τοὺς Ο΄. Τὸ χωρίον ὁ Ἀπόστολος ἐφαρμόζει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αὕτη πρὸ τῆς πίστεως ἦτο «ἔρημος» καὶ «στεῖρα», ὡς ἐστερημένη ἀνδρὸς καὶ πνευματικῶν τέκνων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Συναγωγήν, ἥτις εἶχε «τὸν ἄνδρα», τὸν Γιαχβέ, καὶ ἀπέκτα τέκνα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ «στεῖρα» καὶ «ἔρημος» ἔδει νὰ εὐφρανθῇ καὶ νὰ ρήξῃ φωνὴν ἀγαλλιάσεως, διότι ὁ χρόνος τῆς χηρείας αὐτῆς θὰ παρήρχετο καὶ θὰ ἐλησμονεῖτο, καθόσον ὁ ἀνήρ, ὁ ποιητὴς καὶ ὁ λυτρωτὴς αὐτῆς Γιαχβὲ θὰ ἐκάλει αὐτὴν καὶ θὰ συνῆπτε μετ' αὐτῆς αἰωνίαν σχέσιν (Ἰδὲ στίχ. 4 - 8 κατά τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Μασοριτικόν). Κατὰ ταῦτα ἀνὴρ τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ὁ Γιαχβέ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην νυμφίος ἢ ἀνὴρ τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ὁ Χριστός, κατὰ δὲ τὴν ἐν Β΄ Κορ. 11: 2 ἔμφασιν τοῦ Ἀποστόλου ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ μοναδικὸς ἀνὴρ («ἑνὶ ἀνδρί»), ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς εἶνε ὁ εἷς Θεός.

Φαίνεται δέ, ὅτι ἐν τῷ 54ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἠσαΐου, ὅθεν ἡ παράθεσις, γίνεται διάκρισις θείων προσώπων (Ἰδὲ στίχ. 6, 12 - 13, 17).

Ἐφ. 4: 8, «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ψαλμ. 67: 19 (68: 18) ἐλευθέρως. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐν τῷ Ψαλμῷ β΄ προσώπου εἰς γ΄ δὲν

ἔχει σημασίαν. Σπουδαιοτέρα διαφορὰ πρός τε τοὺς Ο΄ καὶ τὸ Μασοριτικὸν εἶνε τὸ «ἔδωκε» ἀντὶ τοῦ «ἔλαβε». Κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ, καθόσον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει («ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις», τουτέστιν, ἔλαβες χαρίσματα διὰ τοὺς ἀνθρώπους) τὸ λαμβάνειν συνεπάγεται τὸ διδόναι: Ἔλαβεν ἵνα δώσῃ — καὶ ἔδωκεν. Τὸ «ἔδωκε» δηλαδὴ τοῦ Ἀποστόλου εἶνε ἑρμηνευτικόν.

Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι τὸ χωρίον ἀρχικῶς ἀναφέρεται εἰς γεγονὸς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ, δὲν εὐσταθεῖ. Καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ κατὰ τὴν συνάφειαν αὐτοῦ τὸ χωρίον ἀποδεικνύεται ἐξ ἀρχῆς καὶ καθαρῶς μεσσιακόν. Ἐν τῇ φράσει «ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν» ἡ αἰτιατικὴ «αἰχμαλωσίαν» οὔτε τὴν ἔννοιαν συστοίχου ἀντικειμένου ἔχει, οὔτε ὡς ἀφῃρημένον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου «αἰχμαλώτους» χρησιμοποιεῖται, ἀλλ' εἶνε καθαρὰ αἰτιατικὴ καὶ ὡς τοιαύτη ἔχει ἐξόχως ὑψηλὴν σημασίαν. Αὐτὴ αὕτη ἡ «αἰχμαλωσία» συνελήφθη αἰχμάλωτος, τουτέστι κατηργήθη. Τοῦτο εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ Ἠσ. 25: 8 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, «θὰ καταπίῃ (ἐνν. ὁ Γιαχβὲ) τὸν θάνατον εἰς νίκην» (ἢ κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἐν Α΄ Κορ. 15: 54, «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος»), τὸ Ἀποκ. 20: 14, «καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός», καὶ τὸ ὑμνολογικὸν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, «ὁ θάνατος τεθανάτωται». Ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ θριάμβου, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὴν φράσιν «ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν», πρβλ. Κολ. 2: 15. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ καθαρῶς πνευματικῆς αἰχμαλωσίας φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ τέλους τοῦ προκειμένου Ψαλμικοῦ στίχου. Διότι τὰ ἐκ τῆς νίκης ὡς λάφυρα προελθόντα δῶρα εἶνε καὶ διὰ τοὺς ἀπειθεῖς, ὥστε ὁ Γιαχβὲ νὰ κατασκηνώσῃ καὶ μεταξὺ αὐτῶν. Πιθανώτατα πρόκειται, οὐχὶ γενικώτερον περὶ τῶν ἀπειθῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' εἰδικώτερον περὶ τῶν ἐθνικῶν, ὁπότε προφητεύεται ἡ ἐπιστροφὴ αὐτῶν. Ὁ προηγούμενος Ψαλμικὸς στίχ. 18 (17), ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ λόγος περὶ δισμυρίων ἁρμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ χιλιάδων ἀγγέλων, ὑποδηλοῖ καὶ περιγράφει νικηφόρον ἀνάβασιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ στίχ. 17 (16) ὑποδηλοῖ τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀνέβη. Τοῦτο εἶνε «τὸ ὄρος, ὃ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ». Τονίζεται δέ, ὅτι ὁ Γιαχβὲ θὰ κατασκηνώσῃ ἐν αὐτῷ αἰωνίως: «καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατασκηνώσει εἰς τέλος». Τοῦτο ἰσχύει περὶ τοῦ πνευματικοῦ ὄρους Σιὼν (Ψαλμ. 2: 6· Ἑβρ. 12: 22). Πρὸς τὸν ἐνταῦθα δὲ λόγον περὶ κατασκηνώσεως τοῦ Γιαχβὲ ἐν Σιὼν πρβλ. τὸν ἐν στίχ. 19 λόγον περὶ κατασκηνώσεως αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἀπειθῶν. Προσεκτικὴ ἐπίσης θεώρησις τοῦ μετὰ τὸν στίχ. 19 (18) τμήματος τοῦ Ψαλμοῦ πείθει περὶ τῆς μεσσιακότητος αὐτοῦ, καθόσον πολλοὶ στίχοι προδίδουν εὐκόλως μεσσιακὸν χαρακτῆρα. Ἰδὲ κυρίως τοὺς στίχ. 30 - 33 (29 - 32), ἔνθα προφητεύεται ἡ ἐπιστρο-

φὴ τῶν ἐθνῶν (ἀκριβέστερον, εἰς τὸν τελευταῖον στίχον ἡ ἐπιστροφὴ τῶν ἐθνῶν προϋποτίθεται).

Ὁ ὑπ' ὄψιν λοιπὸν Ψαλμικὸς στίχ. 19 (18) εἶνε ἐξ ἀρχῆς καὶ καθαρῶς μεσσιακός. Οὕτω δ' ἐκλαμβάνει τοῦτον καὶ ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος. Διότι μετὰ τὴν παράθεσιν τονίζει: «Τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστιν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; Ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους» (4: 9 - 11).

Κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν εἰς ὕψος «ἀνέβη» ὁ Γιαχβὲ (Πρβλ. στίχ. 34 καὶ Ψαλμ. 46: 6 [47: 5]). Κατὰ δὲ τὸν Ἀπόστολον «ἀνέβη» ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ. Ὅθεν πρόδηλον, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ. Οἱ Ἑβραῖοι ἠδύναντο νὰ ἀποροῦν, πῶς καὶ παρὰ τίνος ὁ Γιαχβὲ «ἔλαβε δόματα», ἀφοῦ αὐτὸς εἶνε τὸ ὕψιστον ὂν καὶ ὁ κάτοχος καὶ δοτὴρ παντὸς ἀγαθοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ Χριστῷ ἡ ἀπορία αὕτη ἐλύθη. Ὁ Γιαχβὲ «ἔλαβεν» ὡς Υἱὸς - Μεσσίας παρὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (Πράξ. 2: 33).

Ἡ ἐν Ἐφ. 6: 2 παράθεσις τῆς πέμπτης ἐντολῆς τοῦ δεκαλόγου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ «ἐν Κυρίῳ» τοῦ προηγουμένου στίχ. 1 ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ νομοθέτης τῆς ἐντολῆς Γιαχβὲ εἶνε ὁ Χριστός. Διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως ἰδὲ σελ. 120 - 121.

Διὰ τὰς ἐν Φιλιπ. 2: 10 - 11 ἐκ τοῦ Ἠσ. 45: 23 παρατιθεμένας φράσεις («πᾶν γόνυ κάμψῃ», «καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται») ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ρωμ. 14: 11 ἐν τῇ ἑπομένῃ παραγράφῳ.

Ἑβρ. 1: 6, «Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Ἡ παράθεσις αὐτολεξεὶ ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 43 κατὰ τοὺς Ο΄, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον μαρτυροῦν καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης. Ἐν Ψαλμ. 96 (97) : 7 κατὰ τοὺς Ο΄ λέγεται ὁμοίως, «Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ», κατὰ δὲ τὸ Μασοριτικόν, «Προσκυνήσατε αὐτῷ, πάντες οἱ θεοί». Καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον δὲ καὶ εἰς τὸν Ψαλμὸν οἱ ἄγγελοι προτρέπονται νὰ προσκυνήσουν τὸν Γιαχβέ, τὸν μόνον ἄλλωστε ἄξιον προσκυνήσεως (Δευτ. 6: 13· Ματθ. 4: 10). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ Ἀποστόλου, εἰσάγοντος τὴν παράθεσιν διὰ τοῦ λόγου, «ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ (ἐνν. ὁ Πατὴρ) τὸν πρωτότοκον(*) εἰς τὴν οἰκουμένην,

---

(*) Ἡ ὀνομασία «πρωτότοκος» ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου, Ρωμ. 8: 29· Ψαλμ. 88: 28 (89: 27), καὶ ὡς Λόγου, Κολ. 1: 15 (ὁ πρὸ πάσης κτίσεως γεννηθείς). Κατὰ τὴν ὀρθὴν δὲ παρατήρησιν τοῦ Bengel ἡ ὀνομασία

λέγει...», ὁ Γιαχβὲ οὗτος εἶνε εἰδικῶς ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱός, ἡ δὲ προσκύνησις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον τῆς δευτέρας εἰσόδου τοῦ Θεανθρώπου εἰς τὸν κόσμον, ἤτοι τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ τῆς τελικῆς κρίσεως. Τόσον δὲ ἐν Δευτερονομίῳ ὅσον καὶ ἐν τῷ Ψαλμῷ εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ λόγου περὶ προσκυνήσεως γίνεται λόγος ἀντιστοίχως περὶ ἐκδικήσεως τοῦ Γιαχβὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, πυρὸς φλογίζοντος τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ αἰσχύνης τῶν εἰδωλολατρῶν.

Ἑβρ. 2: 13, «Ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ».

Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἡσ. 8: 17 κατὰ τοὺς Ο´ μετὰ προσθήκης τοῦ «Ἐγώ» (Ἰδὲ καὶ Β´ Βασ. 22: 3· Ψαλμ. 17: 3 (18: 2)· Ἡσ. 12: 2, κατὰ τοὺς Ο´) (*).

Ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ εἰς τὸ παρατιθέμενον χωρίον ὁμιλεῖ ὁ προφήτης. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ προφήτης ἦτο τύπος τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα λόγῳ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἰσοδυνάμου πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ τὸ χωρίον τίθεται εἰς τὰ χείλη τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται λέγων: «Ἐγὼ θὰ στηρίξω τὴν πεποίθησίν μου εἰς αὐτὸν (τουτέστιν εἰς τὸν Jahve)». Ὁ Χριστὸς δηλαδὴ ἐμφανίζεται ὡς ἄλλος παρὰ τὸν Γιαχβὲ καὶ ὡς ὑποδεέστερος αὐτοῦ. Ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὸν στίχ. 11, ὅστις εἰσάγει τὴν προκειμένην μετὰ δύο ἄλλων παραθέσεων, οὕτως ὁ Χριστὸς ἐκφράζεται ὡς ἄνθρωπος: «Ὅ τε ἁγιάζων καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες, δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν» καὶ τὰ ἄλλα ταπεινὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, οἷον καὶ ὅτι στηρίζει τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Γιαχβέ. Ὁ ἁγιάζων Χριστὸς καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἄνθρωποι προέρχονται ὅλοι ἐξ ἑνός, τοῦ Ἀδάμ (**). Εἶνε

αὐτη «ὑπονοεῖ τὰ δικαιώματα τῶν πρωτοτοκίων, τὰ ὁποῖα ὁ μονογενὴς ἐξοχώτατα κέκτηται». Πρβλ. τὸν ὅρον «κληρονόμος» ἐν Ἑβρ. 1: 2. Πρβλ. ἐπίσης τὸ «πρωτότοκος» ἐν Ἑβρ. 12: 23 (προνομιοῦχος, ἐκλεκτὸς υἱός). Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ συχνάκις ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καλεῖται «πρωτότοκος» (Ἐξόδ. 4: 22· Ἱερ. 38[31]: 9).

(*) Ἡ γνώμη τοῦ Henry, ὅτι ἡ παράθεσις γίνεται ἐκ τοῦ Ψαλμ. 17: 3 (18: 2), ἔχει καθ' ἑαυτῆς, ὅτι οἱ λόγοι ἀμφοτέρων τῶν παραθέσεων τοῦ Ἑβρ. 2: 13 εὑρίσκονται ὁμοῦ ἐν Ἡσ. 8: 17 - 18.

(**) Ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ἡ φράσις «ἐξ ἑνὸς» σημαίνει τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ, δὲν εὐσταθεῖ. Ἐὰν ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ ἦτο ὀρθή, τότε εἰς τοὺς «ἀδελφοὺς» ἔδει νὰ περιλαμβάνωνται καὶ οἱ ἄγγελοι ὡς δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ οὗτοι σαφῶς ἀποκλείονται (στίχ. 16 - 17).

δηλαδὴ καὶ ὁ Χριστὸς ἄνθρωπος. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ἀκριβῶς δὲν ἐντρέπεται νὰ ὁμιλῇ ταπεινῶς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

Τὴν καιρίαν σημασίαν διὰ τὸ θέμα ἡμῶν ἔχουν αἱ φράσεις «δι' ἣν αἰτίαν» καὶ «οὐκ ἐπαισχύνεται». Ἡ δευτέρα φράσις σημαίνει, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁμιλεῖ ταπεινῶς κατὰ συγκατάβασιν ἤ, ἄλλως, καταδέχεται νὰ ὁμιλῇ οὕτω. Τοῦτο πάλιν σημαίνει, ὅτι κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ φύσιν, ἤτοι ὡς Υἱὸς ἢ Λόγος, δὲν θὰ ὡμίλει οὕτω, δὲν θὰ ἔλεγεν, ὅτι στηρίζει τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Γιαχβέ. Ἄρα ὡς Υἱὸς ἢ Λόγος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ στηρίζῃ τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς ἄλλον, ἀλλὰ ταυτίζεται πρὸς τὸν Γιαχβέ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχουν ἀνάγκην νὰ στηρίζουν τὴν πεποίθησιν αὐτῶν οἱ ἄλλοι. Ἡ Γραφὴ οὐδέποτε θὰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ἠσαΐας ἢ ὁ Μιχαὴλ «οὐκ ἐπαισχύνεται», ἀλλὰ καταδέχεται νὰ στηρίζῃ τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν. Διότι τί φυσικώτερον τοῦ νὰ στηρίζῃ πᾶν λογικὸν κτίσμα τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν; Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ μόνος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Γραφὴ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ τοιουτοτρόπως, διότι αὐτὸς εἶνε ὁ ἄκτιστος Γιαχβέ, ὅστις καταδέχεται νὰ ὁμιλῇ ἐκ τῆς θέσεως τῆς ταπεινοτέρας αὐτοῦ φύσεως, τῆς ἀνθρωπίνης. Σημειωτέον δέ, ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον τοῦ Ἠσαΐου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μεσσίας ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ προφήτου ἐμφανίζεται ὡς ἄνθρωπος στηρίζων τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Γιαχβέ, ἐμφανίζεται ἅμα καὶ ὡς αὐτὸς ὁ Γιαχβὲ (8: 13), εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τοὺς Ο' δέον νὰ στηρίζῃ τις τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ (8: 14. Πρβλ. Ρωμ. 9: 33· Α' Πέτρ. 2: 7).

Πᾶσαι αἱ ταπειναὶ ἐκφράσεις τοῦ Χριστοῦ περὶ ἑαυτοῦ, ὡς π.χ. «ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν» (Ἰωάν. 14: 28), λέγονται κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὑπ' ὄψιν ἐκφράσεως «Ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ». Διὰ τὸν λόγον δηλαδή, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινεν ἄνθρωπος, δὲν ἐντρέπεται νὰ ἐκφράζεται κατὰ τὴν ταπεινοτέραν αὐτοῦ φύσιν καὶ οὕτω νὰ ἐμφανίζεται ὡς μικρότερος τοῦ Θεοῦ (κατὰ τὸ Ἑβρ. 2: 9 ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο καὶ τῶν ἀγγέλων μικρότερος). Τὸ «δι' ἣν αἰτίαν» καὶ τὸ «οὐκ ἐπαισχύνεται» τοῦ Ἑβρ. 2: 11 αἴρουν πάντα σκανδαλισμὸν ἐκ τῶν ταπεινῶν ἐκφράσεων τοῦ Χριστοῦ περὶ ἑαυτοῦ καὶ γενικώτερον τῆς Γραφῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐπίσης ἐκ τῶν ταπεινῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ (προσευχῶν πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα κλπ.) καὶ ἐκ τῶν ἀδιαβλήτων παθῶν αὐτοῦ (πείνης, δίψης, κοπώσεως, θανάτου κ.ἄ.). Ὁ Θεάνθρωπος «οὐκ ἐπαισχύνεται», ἀλλὰ καταδέχεται νὰ ὁμιλῇ, νὰ ἀκούῃ, νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ πάσχῃ ὡς ἄνθρωπος.

Ἑβρ. 2: 13, «Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσαΐου 8: 18 κατὰ τοὺς Ο'. Ἀντὶ «ὁ Θεός» τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «ὁ Γιαχβέ».

Ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τῷ προφήτῃ ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ προφήτης, ὡς καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς προηγουμένης παραθέσεως.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τόσον ὁ προφήτης ὅσον καὶ τὰ δύο τέκνα αὐτοῦ μετὰ τῶν συμβολικῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἶνε ὁ μὲν τύπος τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ τύπος τῶν χριστιανῶν, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ τὸ χωρίον τίθεται εἰς τὰ χείλη τοῦ Χριστοῦ. Ὃν τρόπον δὲ ἡ προηγουμένη, οὕτω καὶ ἡ παροῦσα παράθεσις ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ. Ἐπειδὴ δηλονότι ὁ Χριστὸς «οὐκ ἐπαισχύνεται», ἀλλὰ καταδέχεται νὰ ὁμιλῇ ὡς ἄνθρωπος καὶ νὰ λέγῃ ὅτι τὰ παιδία, ἤτοι τοὺς χριστιανούς, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, φανερὸν ἐντεῦθεν, ὅτι κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ φύσιν τὰ παιδία δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ἀλλὰ ταῦτα ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτὸς ὢν Θεός. Ἰδὲ καὶ Ἰωάν. 10: 29· 17: 6, 9, 11, 12, ὅπου ἐπίσης ὁ Χριστὸς καταδέχεται νὰ λέγῃ, ὅτι τὰ πρόβατα, τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ ὄνομα ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Πατήρ, ἐνῷ κατὰ τὴν οὐσίαν Υἱὸς καὶ Πατὴρ εἶνε ἕν (Αὐτόθι 10: 30) καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ εἶνε τοῦ Πατρὸς καὶ τὰ τοῦ Πατρὸς εἶνε τοῦ Υἱοῦ, ἤτοι ἔχουν τὰ πάντα κοινὰ (Αὐτόθι 17: 10).

Διὰ τὴν ἐν Ἑβρ. 10: 38α παράθεσιν ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ρωμ. 1: 17, σελ. 283 - 285.

Ἑβρ. 12: 26, «Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἀγγ. 2: 6 κατὰ τοὺς Ο' ἐλευθέρως.

Τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ποῖον ἔχει ὁ Ἀπόστολος ἐν νῷ ὡς ὁμιλητὴν ἐν τῷ χωρίῳ, τὸν Θεὸν ἢ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν; Ἡ ὀρθὴ ἀπάντησις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας τοῦ προηγουμένου ἀποστολικοῦ στίχ. 25. Ὁ στίχος οὗτος παρερμηνεύεται δεινῶς. Ὑπὸ «τὸν λαλοῦντα», ὅστις ἀναμφιβόλως ταὐτίζεται πρὸς «τὸν ἀπ' οὐρανῶν», οἱ παρερμηνεύοντες τὸν στίχον ἐννοοῦν τὸν Θεόν, ὑπὸ δὲ τὸν «χρηματίζοντα» πάλιν τὸν Θεόν. Ἐπίσης τὴν φράσιν «ἐπὶ τῆς γῆς» συνδέουν πρὸς τὸ «χρηματίζοντα», εἰς δὲ τὴν φράσιν «τὸν ἀπ' οὐρανῶν» ὑπονοοῦν «λαλοῦντα» ἢ «χρηματίζοντα». Οὕτω δίδουν εἰς τὸν στίχον τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: «Προσέχετε μὴ ἀρνηθῆτε τὸν λαλοῦντα Θεόν. Διότι ἂν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωυσέως, δὲν διέφυγον τὴν τιμωρίαν ἀρνηθέντες τὸν ἐπὶ τῆς γῆς λαλοῦντα Θεόν, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ διαφύγωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀποστρεφόμεθα τὸν ἐξ οὐρανῶν λαλοῦντα Θεόν». Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐν τῷ στίχῳ πρόκειται περὶ ἀντιθέσεως τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανῶν ὡς δύο τόπων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁ Θεός, μετὰ τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ ἀπειθεῖς εἰς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς λαλοῦντα Θεὸν τιμωροῦνται ὀλιγώτερον, οἱ δὲ ἀπειθεῖς εἰς τὸν ἐξ οὐρανῶν λα-

λοῦντα Θεὸν τιμωροῦνται πολὺ περισσότερον. Ἂν καὶ γίνεται ἀμέσως φανερόν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία δὲν εἶνε σοβαρά, ἀνασκευάζομεν αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς:

Πρῶτον, ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ στίχου («τὸν ἐπὶ τῆς γῆς(*)... τὸν ἀπ' οὐρανῶν») φαίνεται ἀμέσως, ὅτι ἡ ἀντίθεσις εἶνε μᾶλλον μεταξὺ δύο προσώπων ἢ μεταξὺ δύο τόπων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἓν πρόσωπον. Δεύτερον, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἑρμηνείαν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Παλαιᾶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁμιλεῖ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁ Θεός, ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ διαφορὰ τῶν τόπων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τοῦτο ὁμιλεῖ, ὥστε αὕτη νὰ συνεπάγεται διαφορὰν τιμωριῶν; Ἢ μᾶλλον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν τόπων ἔχει σημασίαν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἀντίστροφον διαφορὰν τιμωριῶν. Οἱ ἀπειθεῖς δηλαδὴ εἰς τὸν Θεόν, ὅστις συγκατέβη νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ ὁμιλήσῃ «ἐπὶ τῆς γῆς» (τοῦ Σινά), ἔδει νὰ τιμωρηθοῦν πολὺ περισσότερον ἢ οἱ ἀπειθεῖς εἰς τὸν Θεόν, ὅστις ὁμιλεῖ «ἀπ' οὐρανῶν». Οἱ πρῶτοι ἠξιώθησαν μεγάλης συγκαταβάσεως καὶ περιεφρόνησαν αὐτήν. Τρίτον, παρὰ τὰς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ θεοφανείας, λόγῳ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου αἱ ἔννοιαι «ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ «ἀπ' οὐρανῶν» ὁμιλοῦντος Θεοῦ ἰσχύουν ἐπίσης μᾶλλον ἀντιστρόφως. Ἡ πρώτη δηλαδὴ ἔννοια, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ «ἐπὶ τῆς γῆς», ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἡ δὲ δευτέρα ἔννοια, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ «ἀπ' οὐρανῶν», ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τέταρτον, παρὰ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς περὶ καταβάσεως τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ Σινά, ἰσχυρῶς ἅμα ὑπ' αὐτῆς τονίζεται ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐν Σινὰ ἀποκάλυψιν ἐλάλει «ἐξ οὐρανοῦ» καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἐγίνετο ἀκουστὴ «ἐξ οὐρανοῦ» (Ἐξόδ. 20: 22· Δευτ. 4: 36· Νεεμ. 9: 13). Πέμπτον, ἀφοῦ κατὰ τὴν κρινομένην ἑρμηνείαν μετὰ τὴν φράσιν «τὸν ἀπ' οὐρανῶν» ἐξυπακούεται «λαλοῦντα» ἢ «χρηματίζοντα», γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπὶ Μωυσέως περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ὑποτίθεται ὅτι ἐλάλει «ἐπὶ τῆς γῆς», τώρα λαλεῖ ἀπὸ ἄλλου τόπου, «ἀπ' οὐρανῶν»; Εἴτε λαλεῖ διὰ τοῦ «αἵματος» τοῦ Ἰησοῦ (στίχ. 24), ἐπὶ τῆς γῆς ἐκχυνομένου, εἴτε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ τῆς γῆς ἐπίσης ὑπάρχοντος καὶ κηρυττομένου, τοπικῶς ὁ Θεὸς δὲν λαλεῖ «ἀπ' οὐρανῶν». Ἡ ἀπάντησις, ὅτι ὁ Θεὸς λαλεῖ «ἀπ' οὐρανῶν» διὰ τοῦ ἐκεῖθεν ἀποσταλέντος Ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τῆς ἐπόψεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξετάζεται τὸ ζήτημα, στερεῖται σοβαρότητος, οὐ μόνον διότι διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ Θεὸς ἐλάλει καὶ ἐπὶ

(*) Τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον ἔχει «τὸν ἐπὶ τῆς γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα», ὁ Nestle ἔχει «ἐπὶ γῆς παραιτησάμενοι τὸν χρηματίζοντα».

Μωυσέως, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ κατῆλθεν «ἀπ' οὐρανῶν», ἤδη θεωρεῖται «ἐπὶ τῆς γῆς».

Καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν ἐν λόγῳ στίχον εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι πρόκειται περὶ ἀντιθέσεως δύο προσώπων, τοῦ διαθήκης παλαιᾶς μεσίτου Μωυσέως καὶ τοῦ «διαθήκης νέας μεσίτου Ἰησοῦ» (στίχ. 24), ἐπὶ σκοπῷ ἐξάρσεως τοῦ δευτέρου, μετὰ τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ κρίμα τῶν ἀπειθούντων εἰς αὐτὸν εἶνε πολὺ μεγαλύτερον τοῦ κρίματος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν ἀπείθειαν εἰς τὸν Μωυσῆν. Πρὸς τὸν Μωυσῆν ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς ἀντιθέτει τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐν 3: 1 - 6 (Πρβλ. καὶ 13: 20). Γενικῶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὡς μεσίτης καὶ ἀρχιερεὺς εἶνε τὸ θέμα τῆς Ἐπιστολῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀντικείμενον ἐξάρσεως. Ὑπὸ «τὸν λαλοῦντα» λοιπόν, ὅστις ταυτίζεται πρὸς «τὸν ἀπ' οὐρανῶν», νοεῖται ὁ Ἰησοῦς, ὑπὸ δὲ «τὸν χρηματίζοντα» ὁ Μωυσῆς. Ὁ Ἀπόστολος λέγει «τὸν λαλοῦντα», ἐνάρθρως καὶ ἄνευ προσδιορισμοῦ τοῦ προσώπου, διότι τοῦτο εὐκόλως ἐννοεῖται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ προηγουμένου στίχ. 24, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ λαλοῦντος αἵματος· «καὶ αἵματι ραντισμοῦ κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ». Ἡ μετοχὴ «τὸν λαλοῦντα» τοῦ στίχ. 25 λέγεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν μετοχὴν «λαλοῦντι» τοῦ στίχ. 24. Εἰπὼν ὁ Ἀπόστολος «αἵματι... λαλοῦντι», ἐν νῷ εἶχε τὸν Χριστόν, εἰς ὃν τὸ αἷμα ἀνήκει, διὸ ἐν συνεχείᾳ εἶπε «τὸν λαλοῦντα». Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐξεφράσθη συνεκδοχικῶς, εἰς τὴν δευτέραν κυριολογικῶς. Οὕτως ἐπίσης ἀπὸ τοῦ βοῶντος αἵματος (Γεν. 4: 10) μετέβη εἰς «τὸν Ἄβελ», αὐτὸ δηλαδὴ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐφονεύθη καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν. Πρὸς τούτοις, ὅτι ὑπὸ «τὸν λαλοῦντα» νοεῖται ὁ Ἰησοῦς ὑπεμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως «κρεῖττον λαλοῦντι», διότι ὄχι ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ὡς μεσίτης ἐλάλησε πρὸς τὸν Θεὸν ἀνώτερον τοῦ Ἄβελ, αἰτήσας τὴν ἄφεσιν καὶ ὄχι τὴν ἐκδίκησιν τῶν φονευτῶν αὐτοῦ (Λουκ. 23: 34).

Ἡ φράσις ἐπίσης «ἐπὶ τῆς γῆς» δὲν συνδέεται πρὸς τὸ «χρηματίζοντα». Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὸ κείμενον δὲν λέγει «τὸν ἐπὶ τῆς γῆς χρηματίζοντα παραιτησάμενοι», ἀλλὰ «τὸν ἐπὶ τῆς γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα». Ἡ ἐν λόγῳ φράσις ἐνάρθρως, «τὸν ἐπὶ τῆς γῆς», σημαίνει «τὸν ἐπίγειον», ὡς ἐν Ἐφ. 1: 10· Κολ. 1: 16 (κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον), 20· 3: 2, 5 ἡ φράσις «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» σημαίνει «τὰ ἐπίγεια». Ὁμοίως ἡ φράσις «τὸν ἀπ' οὐρανῶν» σημαίνει «τὸν οὐράνιον», ὡς ἐν Β' Μακ. 11: 10 «τὸν ἀπ' οὐρανοῦ» σημαίνει «τὸν οὐράνιον» (ἤτοι τὸν Κύριον) καὶ ἐν Β' Κορ. 5: 2 «τὸ ἐξ οὐρανοῦ» σημαίνει «τὸ οὐράνιον» (Πρβλ. «ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ» καὶ «ὁ ἐπουράνιος», Α' Κορ. 15: 47, 48). Ἂν δὲν δεχθῶμεν δέ, ὅτι ἡ φράσις «τὸν ἀπ' οὐρανῶν» σημαίνει

«τὸν οὐράνιον», τότε μετ' αὐτὴν πρέπει νὰ ὑπονοήσωμεν «καταβάντα» ἢ «ἐλθόντα» καὶ ὄχι «λαλοῦντα» ἢ «χρηματίζοντα».

Οὕτως ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ ἐν λόγῳ στίχου εἶνε: «Προσέχετε μὴ ἀρνηθῆτε τὸν λαλοῦντα 'Ιησοῦν. Διότι, ἂν ἐκεῖνοι δὲν διέφυγον τὴν τιμωρίαν, τὸν ἐπίγειον (τουτέστι τὸν Μωυσῆν) ἀρνηθέντες, ἐνῷ μετέδιδε τὰς θείας ἀποκαλύψεις, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ διαφύγωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀποστρεφόμεθα τὸν οὐράνιον (τουτέστι τὸν 'Ιησοῦν)». 'Η ἔννοια εἶνε καταπληκτικῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἔννοιαν ἑτέρων δύο χωρίων τῆς 'Επιστολῆς, τοῦ 2: 1 - 3 καὶ τοῦ 10: 28 - 29. Πρβλ. καὶ 'Ιωάν. 3: 31.

῎Ηδη εἶνε φανερόν, ὅτι εἰς τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ 'Αγγαίου ὡς ὁμιλητὴν ὁ 'Απόστολος ἐννοεῖ τὸν 'Ιησοῦν, «τὸν ἀπ' οὐρανῶν», «οὗ ἡ φωνή», κατὰ τὸν εἰσαγωγικὸν τῆς παραθέσεως λόγον, «τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων...». 'Επειδὴ δὲ κατὰ τὸν προφήτην ὁμιλητὴς ἐν τῷ χωρίῳ εἶνε ὁ «Κύριος παντοκράτωρ» (Ο΄) ἢ Γιαχβὲ σαβαὼθ ('Εβραϊκόν), πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ 'Ιησοῦς εἶνε παντοδύναμος Γιαχβέ.

Σημειωτέον, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ 'Αγγαίου, ὡς σαφῶς δεικνύει ὁ περὶ ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν ἑπόμενος στίχ. 2: 7, εἶνε μεσσιακόν. Σημειωτέον δὲ καὶ ὅτι τὸ 2: 5 - 6 φαίνεται τριαδικόν. Φαίνεται δηλαδή, ὅτι ἐν αὐτῷ ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβὲ - Πατὴρ καὶ ἐν μὲν τῷ στίχ. 5 ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα, ἐν δὲ τῷ στίχ. 6 εἰσάγει ὡς ὁμιλητὴν τὸν Γιαχβὲ - Υἱὸν (Πρβλ. 'Ιωὴλ 3: 1 - 5[2: 28 - 32]).

Διὰ τὴν ἐν Α΄ Πέτρ. Ϟ: 7 ἐκ τοῦ 'Ησ. 8: 14 παρατιθεμένην φράσιν «λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου» ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ρωμ. 9: 33, σελ. 287.

Παραθέσεις μετὰ τοῦ θείου ὀνόματος

Διὰ τὴν ἐν Ματθ. 3: 3 παράθεσιν ἰδὲ σελ. 48 - 49, ἔνθα ἐγένετο λόγος ἕνεκα τῆς ἐκφράσεως «ὁδὸς Κυρίου».

Ματθ. 27: 9 - 10, «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν 'Ισραήλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος». 'Η παράθεσις προδήλως ἐκ τοῦ Ζαχ. 11: 13 κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν καὶ μετὰ μεγαλυτέρας συμφωνίας πρὸς τὸ Μασοριτικὸν ἢ τοὺς Ο΄. Ὅπου οἱ Ο΄ ἔχουν «εἰς τὸ χωνευτήριον», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει «εἰς τὸν κεραμέα», ὅπερ ὁ

Εὐαγγελιστὴς ἀναπτύσσει ἑρμηνευτικῶς «εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως» (*). Ἐπίσης κατὰ μὲν τὸ προφητικὸν κείμενον τὰ ἀργύρια ἔλαβε καὶ ἔρριψεν ὁ ποιμήν, κατὰ δὲ τὴν εὐαγγελικὴν παράθεσιν ἔλαβον καὶ ἔρριψαν οἱ ἀρχιερεῖς. Ἀλλὰ κατ' οὐσίαν δὲν ὑπάρχει ἀντίφασις. Ὁ ποιμὴν διέθεσε τὰ ἀργύρια διὰ τῶν ἀρχιερέων. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἰερεμίαν ἀποδόσεως τῆς ὑπ' ὄψιν προφητείας, φαίνεται ὅτι τὴν προφητείαν ταύτην εἶπε πρῶτον ὁ Ἰερεμίας (Πρβλ. 39[32]: 7-10· 18: 2) καὶ ὕστερον ὁ Ζαχαρίας.

Τὸ τμῆμα Ζαχ. 11: 4 - 14 (ὀρθότερον ἐν τῷ Μασοριτικῷ), ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ παράθεσις, εἶνε λίαν αἰνιγματικόν. Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν ἐπὶ μέρους καὶ τῶν λεπτομερειῶν, αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ αἰνιγματικὸς χαρακτὴρ καθιστᾷ ἀμέσως λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ περικοπὴ εἶνε μεσσιακοῦ χαρακτῆρος καὶ ὄχι ἁπλῶς, ὡς θέλει ἡ ἀρνητικὴ κριτική, περιγραφὴ ἐν ἀλληγορικῇ μορφῇ ἱστορικῆς καταστάσεως. Ὅ,τι δ' ἐκ τοῦ αἰνιγματικοῦ χαρακτῆρος καθίσταται λίαν πιθανόν, ἐκ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραθέσεως ἀποδεικνύεται βέβαιον. Ὁ ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ καλὸς ποιμὴν εἶνε αὐτὸς ὁ Μεσσίας, ὄχι ὁ προφήτης ἢ ἄλλος τις ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, οὔτε πάλιν ὁ προφήτης ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν συντηρητικῶν μέν, ἀλλ' ἐν τούτῳ σφαλλομένων ἑρμηνευτῶν. Διότι ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ δύναται βεβαίως νὰ ἐμφανίζεται ὁ προφήτης· ἀλλὰ νὰ ἐκφράζεται ὡς Γιαχβέ, ὡς ἐκφράζεται ὁ ποιμὴν οὗτος, καθ' ἡμᾶς δὲν δύναται. Ἐκ τῶν Ἀποστόλων, ἂν καὶ ἦσαν οἱ ἐνδοξότεροι ἐκπρόσωποι τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, οὐδείς ποτε ἐξεφράσθη ὡς Θεὸς καὶ Χριστός. Ἐπὶ πλέον, ὅτι ὁ καλὸς ποιμὴν εἶνε αὐτὸς ὁ Μεσσίας, ὄχι ὁ προφήτης ὡς τύπος τοῦ Μεσσίου, φαίνεται ἐκ τούτου: Ἐν τῷ 11ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ζαχαρίου ὁ καλὸς οὗτος ποιμὴν δὲν εἶνε ἁπλῶς ὁ ποιμὴν τοῦ μέλλοντος, ὃν θὰ ἠδύνατο νὰ προτυποῖ ὁ προφήτης, ἀλλ' εἶνε ποιμὴν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποιμαίνων τὸν περιούσιον λαόν, ἵνα ὕστερον ἀποστραφῇ καὶ ἀπορρίψῃ αὐτόν.

Κατὰ τὸ Ζαχ. 11: 12 διὰ τριάκοντα ἀργυρίων οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξετίμησαν τὸν ποιμένα-Μεσσίαν. Ἀλλὰ παραδόξως κατὰ τὸν ἀμέσως ἑπόμενον στίχ. 13, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ παράθεσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, διὰ τριάκοντα ἀργυρίων ἐξετιμήθη ὁ Γιαχβέ. Κατὰ τὸ Μασοριτικόν, «εἶ-

(*) Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ λέξις τοῦ Μασοριτικοῦ, ἡ ὁποία μεταφράζεται «κεραμεύς», εἶνε παραφθορὰ τῆς λέξεως, ἡ ὁποία μεταφράζεται «θησαυροφυλάκιον», εἶνε αὐθαίρετος.

πεν ὁ Γιαχβὲ πρὸς ἐμὲ (τὸν ποιμένα)· Ρίψον αὐτὰ εἰς τὸν κεραμέα, τὴν λαμπρὰν τιμήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξετιμήθην ὑπ' αὐτῶν!». Πρβλ. Ο', «ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν». Παραδόξως ἐπίσης, ἐνῷ κατὰ τὸν στίχ. 13 ἐξετιμήθη ὁ Γιαχβέ, κατὰ τὴν παράθεσιν τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ στίχου ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ προφανῶς ἐξετιμήθη ὁ Χριστὸς («τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ»). Τὰ παράδοξα ταῦτα διὰ πολλοστὴν φορὰν δεικνύουν, ὅτι ὁ Μεσσίας καὶ διακρίνεται ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ ὡς ἄνθρωπος καὶ ταὐτίζεται μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ φύσιν ἢ οὐσίαν. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦ Ζαχ. 11: 13, καθ' ὃ διὰ τριάκοντα ἀργυρίων ἐξετιμήθη ὁ Γιαχβὲ καὶ οὗτος διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ποιμένος - Μεσσίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται, εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦ Ζαχ. 12: 10, καθ' ὃ ἐξεκεντήθη ὁ Γιαχβὲ καὶ οὗτος διαστέλλει ἑαυτὸν πρὸς «αὐτὸν» διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι θὰ λάβουν κοπετόν, τουτέστι τὸν Μεσσίαν. Τοιοῦτον φαινόμενον, ὡς εἴδομεν, παρατηρεῖται καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰδὲ σελ. 282).

Ὡς Γιαχβὲ ὁ ποιμὴν - Μεσσίας παρουσιάζεται καὶ ἐν Ζαχ. 11:10, ἔνθα ποιεῖται λόγον περὶ ἀκυρώσεως τῆς διαθήκης αὐτοῦ, ἣν ἐποίησε πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς (ὑπὲρ τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ) : «Καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον μου τὴν καλὴν καὶ ἀπορρίψω αὐτὴν τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς». Ὁμοίως ὁμιλεῖ καὶ ἐν στίχ. 14: «Καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν, τὸ Σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν κατάσχεσιν ἀνὰ μέσον Ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον Ἰσραήλ».

Τὸ 11ον κεφάλαιον τοῦ Ζαχαρίου κατὰ τὴν σχέσιν Γιαχβὲ καὶ ποιμένος, ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ποιμαίνοντος, δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸ 2ον κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ προφήτου (στίχ. 12 - 15[8 - 11]) κατὰ τὴν σχέσιν Γιαχβὲ καὶ Γιαχβέ, τοῦ μὲν ἀποστέλλοντος, τοῦ δὲ ἀποστελλομένου καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ δρῶντος, ἐρχομένου δὲ καὶ ἵνα κατασκηνώσῃ ἐν μέσῳ τῆς Σιὼν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Ἰδὲ τέλος καὶ τὴν περίπτωσιν Ματθ. 26: 31, ἔνθα ἐπίσης ὁ λόγος περὶ τοῦ Μεσσίου ὡς ποιμένος, σελ. 277.

Διὰ τὰς ἐν Μάρκ. 1: 3 καὶ Λουκ. 3: 4 - 6 παραθέσεις ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ματθ. 3: 3, σελ. 48 - 49, ἔνθα ἐγένετο λόγος ἕνεκα τῆς ἐκφράσεως «ὁδὸς Κυρίου».

Λουκ. 4: 18 - 19, «Πνεῦμα Κυρίου (κατὰ τὸ Μασοριτικόν, Adonai Jehovi) ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέ-

σταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἡσ. 61: 1 - 2 κατὰ τοὺς Ο΄ ἐλευθέρως.

Τὸ προφητικὸν τοῦτο χωρίον ἀνέγνωσεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ, ἐβεβαίωσε δὲ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ, «ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν» (στίχ. 21). Ἐν τῷ χωρίῳ δηλαδὴ ὁμιλεῖ ὁ Μεσσίας. Ἐμφανίζεται δὲ ὡς ἄνθρωπος κεχρισμένος καὶ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Γιαχβὲ πρὸς λύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων τῆς Σιών. Συντάσσει δὲ ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς Σιὼν καὶ ὁμιλεῖ ὡς εἷς τῶν Ἰσραηλιτῶν, λέγων ἐν στίχ. 2 «τῷ Θεῷ ἡμῶν» καὶ ἐν στίχ. 6 κατὰ τὸ Μασοριτικὸν «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ἀλλ᾽ ἐνῷ ὁ Μεσσίας διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ καὶ συντάσσει ἑαυτὸν μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, παραδόξως εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐν στίχ. 8, αἰτιολογῶν τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Σιὼν προφητικῶς ἐξαγγελθείσας εὐλογίας, λέγει μετ᾽ ἐμφάσεως: «Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος (Γιαχβὲ) ὁ ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ μισῶν ἁρπάγματα ἐξ ἀδικίας (Πρβλ. Ψαλμ. 44: 8[45: 7])· καὶ δώσω τὸν μόχθον αὐτῶν δικαίοις, καὶ διαθήκην αἰώνιον διαθήσομαι αὐτοῖς» (Περὶ τοῦ Μεσσίου ὡς διαθέτου διαθηκῶν πρβλ. Ζαχ. 11: 10· Ἑβρ. 9: 15 - 16).

Τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ φαινόμενον τοῦτο, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Υἱὸς ἐμφανίζεται ὡς χριστὸς τοῦ Γιαχβὲ καὶ ἅμα ὡς αὐτὸς ὁ Γιαχβέ, εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ παρὰ Λουκᾷ φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἐμφανίζεται ὡς «Χριστὸς Κυρίου», 2: 26, καὶ ἅμα ὡς «Χριστὸς Κύριος», 2: 11 (Πρβλ. καὶ τὸ «Κύριος Χριστὸς» τοῦ Κολ. 3: 24). Ἀνάλογον ἐπίσης εἶνε τὸ ἐν Ψαλμ. 44: 7 - 8(45: 6 - 7) φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Υἱὸς ἐμφανίζεται ὡς Θεὸς καὶ ἅμα ὡς κεχρισμένος τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τὴν ἐν Ἰωάν. 1: 23 παράθεσιν ἰδὲ τὴν περίπτωσιν Ματθ. 3: 3, σελ. 48 - 49.

Ἰωάν. 12: 38, «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἡσ. 53: 1 κατὰ τοὺς Ο΄. Ἐκ τοῦ Μασοριτικοῦ ἐλλείπει τὸ «Κύριε». Τὸ χωρίον παρατίθεται ὡς προφητεία περὶ τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν Μεσσίαν.

Ἐν τῷ χωρίῳ ὁμιλεῖ ὁ Ἡσαΐας, διὰ τοῦ πληθυντικοῦ «ἡμῶν» συνυπονοῶν καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας. Ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ εἶνε παράδοξος. Διότι μετὰ τὴν κλητικὴν προσφώνησιν «Κύριε» φυσικῶς καὶ κανονικῶς ἔδει νὰ εἴπῃ «ὁ βραχίων σου», ὄχι «ὁ βραχίων Κυ-

ρίου». Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ἀπὸ τῆς πρώτης προτάσεως εἰς τὴν δευτέραν μεταβολὴ τοῦ προσώπου ἀπὸ β΄ εἰς γ΄ ἥκιστα φαίνεται ὡς τρόπος τοῦ λέγειν. Καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ χωρίῳ πρόκειται περὶ διακρίσεως θείων προσώπων, ὡς παρὰ τῷ Εὐαγγελιστῇ καὶ ἐν στίχ. 40 («Τετύφλωκεν... πεπώρωκεν [ὁ Θεὸς - Πατὴρ]... ἰάσομαι [ἐγὼ ὁ Γιαχβὲ - Υἱός]». Ἰδὲ σελ. 278 - 281). Διὰ τοῦ «Κύριε» δηλαδὴ ὁ προφήτης ἐννοεῖ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦ «Κυρίου» (ἑβρ. Γιαχβέ) ἐννοεῖ τὸν Μεσσίαν. Ὑπὲρ τοῦ τελευταίου τούτου συνηγοροῦν, νομίζομεν, οἱ ἑξῆς λόγοι:

Πρῶτον, ἡ παρὰ τῷ προφήτῃ μετὰ τὸ ἐξεταζόμενον χωρίον δήλωσις τοῦ Μεσσίου δι' ἀντωνυμικῶν ἐπιθημάτων καὶ ἀντωνυμιῶν. Φαίνεται δηλαδή, ὅτι τὰ ἀντωνυμικὰ ἐπιθήματα καὶ αἱ ἀντωνυμίαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ὄνομα «Κυρίου» τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου. Δεύτερον, τὸ «ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;» ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρὰ τῷ Εὐαγγελιστῇ ἐν στίχ. 41 «εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ», τουτέστιν εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ. Δεδομένου ὅτι «ὁ βραχίων» καὶ ἡ «δόξα» κατ' οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτό, τὴν ἔνδοξον δύναμιν ἢ μεγαλειότητα», αἱ δύο προτάσεις ἐν συνδυασμῷ ἔχουν τὴν ἑξῆς ἔννοιαν: Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους, εἰς τοὺς ὁποίους λόγῳ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν τυφλώσεως δὲν ἀπεκαλύφθη ἡ μεγαλειότης τοῦ «Κυρίου», ἤτοι τοῦ Γιαχβέ, ὁ προφήτης Ἠσαΐας ἤδη πρὸ πολλοῦ εἶδε τὴν μεγαλειότητα τοῦ Χριστοῦ. Τρίτον, κατὰ τὴν ἀνθρωπομορφικὴν παράστασιν τοῦ Γιαχβὲ «ὁ βραχίων» αὐτοῦ εἶνε ἀχώριστος ἀπ' αὐτοῦ, ὅπως καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἡ χείρ, οὕτω δὲ ἡ ἔκφρασις «ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;» κατ' οὐσίαν εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὰς ἐκφράσεις «τὸ πρόσωπον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;» ἢ «ὁ Κύριος τίνι ἀπεκαλύφθη;». Ἀλλὰ τοιαῦται ἐκφράσεις ἰσχύουν περὶ τοῦ Γιαχβὲ ὡς Μεσσίου, διότι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων δὲν ἀνεγνωρίσθη ὁ Μεσσίας. Πράγματι δὲ κατὰ τὰ Ἠσ. 40: 10 - 11· 59: 16 - 20, ὅπου ὁ λόγος περὶ ἐρχομένου Γιαχβὲ καὶ τοῦ «βραχίονος» αὐτοῦ, πρόκειται σαφῶς περὶ τοῦ Μεσσίου (Πρβλ. Ἠσ. 51: 5· 52: 10).

Διὰ τὴν ἐν Πράξ. 2: 17 - 21 παράθεσιν ὡς περιέχουσαν τὰς ἐκφράσεις «ἡμέρα Κυρίου» καὶ «ὄνομα Κυρίου» ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ. Ἰδὲ σελ. 55 - 56, 100. Περὶ δὲ πλειόνων ἰδὲ τὴν ἀκόλουθον περίπτωσιν.

Ρωμ. 10: 13, «Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἰωὴλ 3: 5 (2: 32). Τὸ χωρίον εἶνε καθαρῶς μεσσιακόν, ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Πέτρου (Πράξ. 2: 21). Ὑπὸ τοῦ Παύλου ἀναφέρεται ἐν τῷ πλαισίῳ ἐκτενοῦς λόγου περὶ τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὸν Χριστόν. Ἐν στίχ. 9 ὁ Ἀπόστολος ζητεῖ νὰ

ὁμολογῇ τις τὸν Ἰησοῦν ὡς «Κύριον» καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, προφανῶς ὡς ἀνθρώπου. Ἐν στίχ. 12 παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀντικείμενον πίστεως καὶ αἴτιον δικαιώσεως παντὸς ἀνθρώπου, τονίζων, ὅτι «ὁ αὐτὸς Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν». Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι παρέχει τὸν πλοῦτον τῆς σωτηρίας εἰς πάντας ἀδιακρίτως τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν, ἐν στίχ. 13 παραθέτει τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Ἰωήλ, ἔνθα ὁ λόγος περὶ σωτηρίας παντὸς τοῦ ἐπικαλουμένου τὸ ὄνομα «Κυρίου», ἑβρ. Γιαχβέ. Εὐθὺς δὲ κατόπιν ἐν στίχ. 14 ἐρωτᾷ: «Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται (ἐνν. οἱ Ἰσραηλῖται) εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν;». Ἄξιον παρατηρήσεως ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ὅτι τὸ «πιστεύειν εἰς» σημαίνει πιστεύειν εἴς τινα ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὄχι ὡς πρὸς τοὺς λόγους. Κατὰ ταῦτα οἱ Ἰσραηλῖται δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι δὲν ἀνεγνώρισαν τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀπιστία τῶν Ἰσραηλιτῶν δὲν ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν κηρύγματος καὶ ἀδυναμίαν ἀντιλήψεως, ἀλλ' εἰς σκλήρυνσιν καὶ πώρωσιν, περὶ τῶν ὁποίων εἶχον προφητεύσει οἱ προφῆται.

Ἐκ τούτων, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τοῦ συσχετισμοῦ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰωήλ πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα τοῦ Ἀποστόλου ἐν στίχ. 14, κατάδηλον γίνεται, ὅτι ὁ «Κύριος», ἤτοι Γιαχβέ, τοῦ προφητικοῦ χωρίου, οὗτινος τὸ ὄνομα δέον νὰ ἐπικαλῆταί τις ἵνα σωθῇ, εἶνε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος τρὶς ἐν στίχ. 9 - 14 ὀνομάζει Κύριον καὶ παρουσιάζει ὡς ἀντικείμενον πίστεως, ὁμολογίας καὶ ἐπικλήσεως. Κατόπιν δὲ τούτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ στίχ. 9 ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογῇ τις τὸν Ἰησοῦν ὡς «Κύριον» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Γιαχβέ.

Σημειωθήτω δὲ καὶ ὅτι ἐν τῇ περικοπῇ Ἰωήλ 3: 1 - 5(2: 28 - 32), ὅθεν ἡ παράθεσις, ὁ Θεὸς (Πατήρ) ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ Γιαχβὲ (Υἱοῦ).

Ἡ ἐνταῦθα παράθεσις τοῦ χωρίου τοῦ Ἰωήλ λόγῳ τῆς συναφοῦς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου περὶ τοῦ Χριστοῦ εἶνε ἴσως ἡ λαμπροτέρα Γραφικὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε Γιαχβέ.

Διὰ τὴν ἐν Ρωμ. 11: 34 παράθεσιν ἰδὲ ἐν τοῖς ἑπομένοις τὴν περίπτωσιν Α' Κορ. 2: 16.

Διὰ τὴν ἐν Ρωμ. 12: 19 παράθεσιν ἰδὲ ἐν τοῖς ἑπομένοις τὴν ρίπτωσιν Ἑβρ. 10: 30.

Ρωμ. 14: 11, «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἡσ. 45: 23 κατὰ τοὺς Ο' ἐλευθέρως (Πρβλ. Φιλιπ. 2: 10 - 11). Ἡ φράσις

«λέγει Κύριος (Γιαχβέ)» ἀπαντᾷ εἰς προηγουμένους στίχους τοῦ προφήτου (1: 11, 13, 14, 18), παρεμβάλλεται δ' ἐνταῦθα, ἵνα δηλωθῇ ὁ ὁμιλητής.

Τὸν λόγον τοῦ προφήτου, καθ' ὃν μίαν ἡμέραν πᾶν γόνυ κάμψει τῷ Γιαχβέ, ὁ Ἀπόστολος ἐφαρμόζει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχ. 10, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον ἀναγινώσκομεν: «Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ» (Πρβλ. Β' Κορ. 5: 10). Ἡ γραφὴ «τῷ βήματι τοῦ Θεοῦ», ἐκτὸς τοῦ Β' Κορ. 5: 10, καθ' ἑαυτῆς ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ βήματος. Διότι ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν παρίσταται καθήμενος ἐπὶ βήματος ἢ θρόνου ὡς κριτής, εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, (Ματθ. 19: 28· 25: 31 - 32). Πρὸς τούτοις ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὀκτάκις προηγουμένως ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ὁ Ἀπόστολος ἀνέφερε τὸν Χριστὸν ὡς «Κύριον»· σαφῶς ἐν στίχ. 4 ὑπηνίχθη ὅτι ὡς Κύριος αὐτὸς εἶνε ὁ κριτής· καὶ μετ' ἰσχυροτάτης ἐμφάσεως ἐν στίχ. 9 εἶπε περὶ τῆς κυριότητος αὐτοῦ: «εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Ἄλλωστε ἐν Φιλιπ. 2: 10 - 11 ρητῶς τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαΐου ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Ἰησοῦν (Πρβλ. Ἀποκ. 5: 13 - 14). Ἄρα ὁ Γιαχβὲ ταὐτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ τῆς συναφείας τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ τὴν ταύτισιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ Γιαχβὲ ὑπαγορεύει καὶ ἡ ἐν στίχ. 6 ἐναλλαγὴ τῶν ὀνομάτων «Κύριος» καὶ «Θεός». Διότι, ἐνῷ μετὰ τὴν φράσιν «ὁ ἐσθίων Κυρίῳ (ἤτοι πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου) ἐσθίει» ἀνεμένετο νὰ λεχθῇ «εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ Κυρίῳ», παραδόξως ἐλέχθη «εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ Θεῷ». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἑπόμενον ὑπόλοιπον τοῦ στίχου. Ἐν τῇ συνειδήσει δηλαδὴ τοῦ Ἀποστόλου ὁ Κύριος (Ἰησοῦς) καὶ ὁ Θεὸς εἶνε ἕν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται καὶ ὅτι, μετὰ τὴν ἐν στίχ. 11 ἐφαρμογὴν τοῦ προφητικοῦ χωρίου εἰς τὸν Χριστόν, ἐν στίχ. 12 ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ».

Τέλος δὲ ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ὅτι ἐν τῷ 45ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἡσαΐου, ὅθεν ἡ παράθεσις, γίνεται διάκρισις θείων προσώπων, ἡ ὁποία φαίνεται ἐν στίχ. 1 καὶ 14 (Ἰδὲ σχετικῶς σελ. 63, 190).

Διὰ τὴν ἐν Α' Κορ. 1: 31 παράθεσιν ὡς περιέχουσαν τὴν ἔκφρασιν «ἐν Κυρίῳ» ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ, σελ. 111 - 112, 115.

Α' Κορ. 2: 16, «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν;».

Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 40: 13 κατὰ τοὺς Ο΄. Ἐξ αὐτοῦ ἐπίσης γίνεται παράθεσις ἐν Ρωμ. 11: 34.

Μετὰ τὴν προκειμένην παράθεσιν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν». Διὰ τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ τῶν φράσεων «νοῦν Κυρίου» καὶ «νοῦν Χριστοῦ» ὁ Ἀπόστολος ταυτίζει τὸν Κύριον, ἑβρ. Γιαχβέ, μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Α΄ Κορ. 10: 26 καὶ 28(*)· «Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ψαλμ. 23 (24): 1.

Διὰ «τοῦ Κυρίου», ἑβρ. Γιαχβέ, τῆς παρούσης παραθέσεως ὁ Ἀπόστολος φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διότι ὁ Ψαλμὸς φαίνεται ὅτι ἔχει χριστολογικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Ἀπόστολος εἰς τοὺς προηγουμένους στίχ. 21 - 22 διὰ τοῦ ὀνόματος «Κύριος», τρὶς χρησιμοποιουμένου, ἐννοεῖ τὸν Χριστόν, τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἡ φράσις τοῦ στίχ. 21 «τράπεζα Κυρίου» κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔχει ληφθῆ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Μαλ. 1: 7, 12), ἡ δὲ φράσις τοῦ στίχ. 22 «ἢ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον;» σαφῶς ἀπηχεῖ τὸ Δευτ. 32: 21. Ἰδὲ ἐπίσης τοὺς στίχ. τοῦ Ἀποστόλου 4 καὶ 9. Διὰ τῆς φρασιολογίας τοῦ Ἀποστόλου, χαρακτηριστικῆς τοῦ 10ου κεφαλαίου τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς, ὁ «Κύριος» τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προβάλλεται εἰς τὴν Καινὴν ὡς Χριστὸς καὶ ὁ «Χριστός» τῆς Καινῆς Διαθήκης προβάλλεται εἰς τὴν Παλαιὰν ὡς Κύριος.

Α΄ Κορ. 6: 16 - 18, «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός. Διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε, κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ἐνταῦθα ἔχομεν συνδυασμὸν χωρίων οἷα τὰ Λευϊτ. 26: 11 - 12· Ἰεζ. 37: 27· Ἠσ. 52: 11· 43: 6· Β΄ Βασ. 7: 14· Ἰερ. 38 (31): 9· 39 (32): 38· Ὡσ. 2: 1 (1: 10)· Β΄ Βασ. 7: 8 κατὰ τοὺς Ο΄ κ. ἄ.

Ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν προηγουμένων τῆς παραθέσεως φράσεων, «τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ;» (στίχ. 15), «τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;» (στίχ. 16), δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι ὁ Ἀπόστολος παραθέτει ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι Χριστὸς καὶ Θεὸς εἶνε κατ' οὐσίαν ἕν. Τοῦτο δὲ λαμπρότερον δεικνύει ἡ ἔννοια τῶν ρημάτων «ἐνοικήσω» καὶ «ἐμπεριπατήσω» (στίχ. 16). Τὰ ρήματα ταῦτα

(*) Ἐν στίχ. 28 ὁ Nestle δὲν ἔχει τὴν παράθεσιν.

σημαίνουν προσωπικὴν παρουσίαν τοῦ Γιαχβὲ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Γιαχβὲ ἦτο προσωπικῶς παρὼν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ συνεπορεύετο μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἐρήμου ἐν τῇ σκηνῇ, τῇ νεφέλῃ καὶ τῷ στύλῳ τοῦ πυρός (Ὡς πρὸς τὴν σκηνὴν ἰδὲ τὰ δύο πρῶτα ἐκ τῶν παρατιθεμένων χωρίων, ἤτοι Λευϊτ. 26: 11 - 12· Ἰεζ. 37: 27). Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σκηνή, ἡ νεφέλη καὶ ὁ στῦλος τοῦ πυρὸς δὲν ὑπάρχουν πλέον, ἡ κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προσωπικὴ παρουσία τοῦ Γιαχβὲ ἐν μέσῳ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ δὲν δύναται ἄλλως νὰ νοηθῇ, εἰμὴ ἐν τῷ Χριστῷ. Οὗτος κατὰ τὰ Βαρ. 3: 36, 38 εἶνε «ὁ Θεὸς ἡμῶν», ὅστις «ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη», κατὰ δὲ τὰ Ἰωάν. 1: 1, 14 εἶνε «ὁ Λόγος» καὶ «Θεός», ὅστις «σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ». Ἰδὲ καὶ τὸ Ἀποκ. 2: 1, «ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν».

Ἤδη δὲ προσεκτικὴ ἐξέτασις αὐτοῦ τοῦ παρατιθεμένου χωρίου Ἰεζ. 37: 27 ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ παρὰ τῷ προφήτῃ, καὶ δὴ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς στίχ. 22 - 25, δεικνύει ὅτι ὁ Γιαχβὲ θὰ κατεσκήνωνεν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ καὶ θὰ ἤσκει τὴν κυριότητα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ λαοῦ ὡς Δαβὶδ «ἄρχων εἷς» καὶ «ποιμὴν εἷς», τουτέστιν ὡς Μεσσίας. Καθαρώτερον τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ Ἰεζ. 34: 11 κλπ. πρὸς τοὺς αὐτόθι στίχ. 23, 24, κατὰ δὲ τοὺς Ο΄ καὶ 25.

Τὴν ταύτισιν Γιαχβὲ καὶ Χριστοῦ ὑπαγορεύει καὶ τὸ Ἀποκ. 21: 2 - 3, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι πλήρους καὶ τελείας συνοικήσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ ἐν τῇ νέᾳ Ἱερουσαλὴμ σκήνωσις τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ δι' ἄλλης εἰκόνος ἐμφανίζεται ὡς συζυγικὴ σχέσις τοῦ ἀνδρός - Ἀρνίου μετὰ τῆς νύμφης - Ἱερουσαλήμ. Ὅτι δὲ ὡς σύζυγος νοεῖται τὸ Ἀρνίον, δεικνύει ὁ αὐτόθι στίχ. 9.

Διὰ τὴν ἐν Β΄ Κορ. 10: 17 παράθεσιν ὡς περιέχουσαν τὴν ἔκφρασιν «ἐν Κυρίῳ» ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ. Ἰδὲ σελ. 112 - 115.

Β΄ Θεσ. 1: 9, «...ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ». Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος παραθέτει χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ προφήτου Ἠσαΐου, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ 2ον κεφάλαιον αὐτοῦ τρίς, ἤτοι εἰς τοὺς στίχ. 10, 19, 21, καὶ ἀναφέρεται εἰς μερικὴν κρίσιν τοῦ Γιαχβὲ κατὰ τῆς Ἰουδαίας. Ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τὴν

φράσιν διὰ τὴν καθολικὴν κρίσιν τοῦ κόσμου κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν. Ὁ δὲ «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ, «ἀπὸ προσώπου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος» τοῦ ὁποίου οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἀπειθεῖς «δίκην τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον, ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι κλπ.» (στίχ. 9, 10), εἶνε προφανῶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διότι αὐτὸς θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν.

Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ἐν τῇ φράσει, «ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ θαυμασθῆναι», ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ χαρακτηριστικὴν φρασιολογίαν τῶν Ψαλμῶν περὶ τοῦ Γιαχβὲ (67: 36· 88: 8, ἀμφότερα κατὰ τοὺς Ο΄).

Β΄ Θεσ. 1: 12, «...ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα Κυρίου». Ἡ φράσις αὕτη παρατίθεται ἐκ τοῦ Ἡσ. 66: 5 κατὰ τοὺς Ο΄ (*). Ὡς δεικνύει δὲ ἡ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ συνέχεια τῆς παρατιθεμένης φράσεως (ἡμῶν Ἰησοῦ [Χριστοῦ]), ὁ «Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ, τῆς φράσεως αὐτῆς εἶνε ὁ Ἰησοῦς. Ἡ παροῦσα δὲ περίπτωσις εἶνε κλασσικὸν παράδειγμα, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ «Κύριος» τῆς ἑλληνικῆς φράσεως «Κύριος ἡμῶν (Ἰησοῦς Χριστός)», παρὰ τὴν ἀντωνυμίαν «ἡμῶν», δύναται κάλλιστα ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ «Γιαχβέ», καίτοι τοῦτο δὲν λαμβάνει ἀντωνυμικὸν ἐπίθημα.

Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ λέγομεν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ στίχ. 12 ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς περὶ «τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Β΄ Τιμ. 2: 19, «Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἀριθ. 16: 5 κατὰ τοὺς Ο΄, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι οὗτοι ἔχουν «ὁ Θεός». Τὸ Μασοριτικὸν ἔχει τὸ Τετραγράμματον. Ὁ «Κύριος» (Γιαχβέ) τῆς παραθέσεως εἶνε ἀσφαλῶς ὁ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἀναφερόμενος ἐν τῇ δευτέρᾳ παραθέσει τοῦ αὐτοῦ στίχου, «Ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου (Γιαχβέ)». Ὡς δὲ ἀλλαχοῦ ἐδείχθη, ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ παραθέσει πρόκειται περὶ ὀνομασίας, ἤτοι ἐπικλήσεως, τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἰδὲ σελ. 101 - 102.

Διὰ τὴν δευτέραν ἐν Β΄ Τιμ. 2: 19 παράθεσιν, ἥτις ἔχει σχέσιν πρὸς χωρία οἷα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ Ἀριθ. 16: 26· Ψαλμ. 6: 9 (8)· Ἡσ. 52: 11, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ Λευΐτ. 24: 16· Ἡσ. 26: 13, πρὸς ἃ πρβλ. Ματθ. 7:

(*) Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου, στίχ. 4 καὶ 15, ἔχομεν ἐπίσης ἀπηχήσεις παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν στίχ. 8.

21 - 23· Λουκ. 13: 25 - 27, ἰδὲ σελ. 101 - 102, ὅπου ἐγένετο σχετικὸς λόγος ἕνεκα τῆς ἐκφράσεως «ὄνομα Κυρίου».

Ἑβρ. 1: 10 - 12, «Σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ψαλμ. 101: 26 - 28 (102: 25 - 27) κατὰ τοὺς Ο΄. Ἡ κλητικὴ προσφώνησις «Κύριε» ἐλλείπει ἐκ τοῦ Μασοριτικοῦ, ἀλλὰ περιέχεται εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο΄. Ὁπωσδήποτε δὲ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα σημεῖα τοῦ Ψαλμοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ο΄ ἔχουν «Κύριος», τὸ Μασοριτικὸν ἔχει Jahve ἢ Jah. Ὁλόκληρος δὲ ὁ Ψαλμός, καθὼς καὶ ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἐπιγραφὴ δεικνύει, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γιαχβέ.

Ὁ Γιαχβὲ οὗτος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ψαλμῳδὸς προσεύχεται, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου ἐν στίχ. 8 εἶνε εἰδικῶς ὁ Υἱός. Προσεκτικὴ δὲ ἀνάγνωσις πείθει, ὅτι ὁ Ψαλμὸς φέρει χαρακτῆρα μεσσιακόν, καὶ δὴ καὶ ἐσχατολογικόν, διότι προβλέπει μίαν ἐσχάτην τελείωσιν τοῦ κόσμου (ἰδὲ ἰδίᾳ τοὺς στίχ. 16, 17, 23, 27, 29 [15, 16, 22, 26, 28]). Τὴν ταύτισιν τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Γιαχβὲ ὑπαγορεύει καὶ ἡ ἔννοια τοῦ παρατεθέντος χωρίου, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ ὁ Υἱὸς παρουσιάζεται ὡς δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, ἀναλλοίωτος καὶ αἰώνιος.

Ἑβρ. 8: 8 - 12, «Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος· ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος κλπ.». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἱερ. 38 (31): 31 - 34 κατὰ τοὺς Ο΄. Μέρος τοῦ χωρίου παρατίθεται καὶ ἐν 10: 16 - 17.

Ὡς διαθέτης τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς διαθήκης παρουσιάζεται ἐνταῦθα ὁ «Κύριος» τῆς ἐπαναλαμβανομένης φράσεως «λέγει Κύριος», ἑβρ. Γιαχβέ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑπόμενον 9ον κεφάλαιον τῆς Ἐπιστολῆς, στίχ. 15 - 17, διαθέτης τῆς καινῆς διαθήκης εἶνε ὁ Χριστός, ὁ καὶ μεσίτης ταύτης, ὅστις ἀπέθανεν, διότι, «ὅπου διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου· διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος». Ἄρα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ συγγραφέως τῆς Ἐπιστολῆς Γιαχβὲ καὶ Χριστὸς εἶνε ὁ αὐτός.

Ἐπὶ πλέον δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ φράσις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόστολος εἰσάγει τὴν παράθεσιν, «μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς λέγει», ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν φράσιν τῆς παραθέσεως «λέγει Κύριος», δεικνύει διάκρισιν δύο θείων προσώπων. Ὁ «μεμφόμενος» εἶνε ὁ τρίτος τῆς Θεότητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὡς ρητῶς λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐν 10: 15 προκειμένου νὰ εἰσαγάγῃ μέρος τοῦ αὐτοῦ προφητικοῦ λόγου. Ὁμιλῶν δὲ ὁ τρίτος τῆς Τριάδος καὶ μεμφόμενος αὐτοῖς λέγει: «Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, κλπ.». Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λέγει δηλαδή, ὅτι ἓν ἄλλο θεῖον πρόσωπον, ὁ Κύριος, λέγει: «Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται κλπ.». Οὗτος δὲ πάλιν ὁ Κύριος, ὡς δεικνύει προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν παρὰ τῷ προφήτῃ στίχ. 36 - 37 (35 - 36) τοῦ κεφ. 38 (31), ὅθεν ἡ παράθεσις, ὁμιλῶν διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ ἄλλου Κυρίου. Τὴν αὐτὴν δὲ διάκρισιν δεικνύουν καὶ οἱ στίχ. 38 - 40.

Διὰ τὴν ἐν Ἑβρ. 10: 16 - 17 παράθεσιν ἰδὲ τὴν ἀμέσως προηγουμένην περίπτωσιν Ἑβρ. 8: 8 - 12.

Ἑβρ. 10: 30, «Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος(*)». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Δευτ. 32: 35 μᾶλλον κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν. Ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς παράθεσις καὶ ἐν Ρωμ. 12: 19. Ἡ φράσις «λέγει Κύριος», διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ποῖος λέγει τὸ «Ἐμοὶ ἐκδίκησις...», οὔτε εἰς τὸ Μασοριτικὸν οὔτε εἰς τοὺς Ο΄ περιέχεται. Ἀλλ' αὕτη εἶνε συχνοτάτη καὶ στερεότυπος, τὸ δὲ «Κύριος» ἐν αὐτῇ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ «Γιαχβέ».
Οὗτος δὲ ὁ Κύριος ἢ Γιαχβέ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ Δευτερονομίου, στίχ. 43 κατὰ τοὺς Ο΄, παραθέσεως ἐν Ἑβρ. 1: 6, εἶνε εἰδικῶς ὁ Υἱός, καὶ δὴ ὡς Μεσσίας, διότι ἡ παράθεσις αὕτη, μετ' ἄλλων ἐπίσης παραθέσεων, γίνεται πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἔναντι τῶν ἀγγέλων ὑπεροχῆς τοῦ Υἱοῦ ὡς Μεσσίου (Ἑβρ. 1: 4).

Καθ' ἡμᾶς μάλιστα ἡ φράσις «οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα», διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόστολος εἰσάγει τὴν ἐξεταζομένην παράθεσιν, ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν φράσιν «λέγει Κύριος», δεικνύει διάκρισιν δύο θείων προσώπων. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς μόνον θείου προσώπου, ὡς οἱ ἑρμηνευταὶ νομίζουν, μετὰ τὴν φράσιν «οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα» ἡ φράσις «λέγει Κύριος» θὰ ἦτο περιττὴ καὶ δὲν θὰ ἐτίθετο. Τὸ «λέγει» ἄλλωστε δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ «εἰπόντα», διότι τὸ μὲν εἶνε χρόνου ἐνεστῶτος,

---

(*) Ὁ Nestle παραλείπει τὴν φράσιν «λέγει Κύριος, ἀλλ' ἔχει ταύτην ἐν Ρωμ. 12: 19.

τὸ δὲ ἀορίστου. Διὰ τῆς φράσεως «οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα» ὁ 'Απόστολος ἐννοεῖ τὸν τρίτον τῆς Τριάδος, τὸ Πνεῦμα τὸ "Αγιον, «τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως (Πρβλ. 3: 7· 8: 8 [«μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς λέγει»]· 9: 8· 10: 15). Διὰ δὲ τῆς φράσεως «λέγει Κύριος», ὡς ἤδη εἴπομεν, ἐννοεῖ τὸν Υἱόν - Μεσσίαν. Τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα τῆς Θεότητος ἀναφέρει ὁ 'Απόστολος ἐν τῷ ἀμέσως προηγουμένῳ στίχ. 29 λέγων: «Πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας... καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;». Τὸ ὑβριζόμενον Πνεῦμα καὶ τὸν καταπατούμενον Υἱὸν ἔχων ὁ 'Απόστολος ἐν νῷ, λέγει λοιπὸν κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν στίχ. 30: Διότι γνωρίζομεν πόσον ἀξιόπιστος εἶνε ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ ὁποῖος εἶπεν: «"Εἰς ἐμὲ ἀνήκει ἡ ἐκδίκησις, ἐγὼ θὰ ἀνταποδώσω", λέγει ὁ Κύριος, ὁ Υἱὸς - Μεσσίας». Τὸ Πνεῦμα εἶπε, τί λέγει ὁ Υἱός. Περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὡς κριτοῦ ἰδὲ 'Ιωάν. 5: 22.

'Εν τῷ 32ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Δευτερονομίου, ὅθεν ἡ παράθεσις, ἡμεῖς βλέπομεν ἐπίσης ἄλλην διάκρισιν, τοῦ Γιαχβὲ - Μεσσίου ἀπὸ τοῦ Γιαχβὲ - Θεοῦ. 'Εν τοῖς στίχ. 28 - 33 κακῶς νομίζεται, ὅτι ὡς ὁμιλητὴς παρεμβάλλεται ὁ προφήτης. Τὸ «ὅτι» (כִּי) τοῦ στίχ. 28 εἰσάγει αἰτιολογίαν εἰς προηγούμενον λόγον τοῦ Γιαχβὲ - Υἱοῦ καὶ σημαίνει, ὅτι οὗτος ἐξακολουθεῖ νὰ ὁμιλῇ. Πλέον συγκεκριμένως, τὸ «ὅτι» τοῦτο εἰσάγει αἰτιολογίαν δι' ὅσα εἶπεν ὁ Γιαχβὲ - Υἱὸς ἐν στίχ. 20 - 26 κατὰ τοῦ 'Ισραήλ. Παρεμπεσόντος ἐν στίχ. 27 λόγου περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ 'Ισραήλ, ἐν στίχ. 28 συνεχίζεται ὁ διακοπεὶς λόγος περὶ αὐτοῦ τοῦ 'Ισραήλ. "Οτι δὲ πράγματι ἐν στίχ. 28 (πρβλ. στίχ. 6) πρόκειται περὶ τοῦ 'Ισραὴλ καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀποδεικνύει ὁ στίχ. 30. Τὸ «εἷς» καὶ «δύο» πρὸς «χιλίους» καὶ «μυριάδας» ἰσχύει περὶ τοῦ ὀλιγαρίθμου 'Ισραὴλ ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς πολυαρίθμους ἐθνικούς, τοὺς ὁποίους οὗτος κατετρόπωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ὕστερον ἐν τῇ Χαναὰν (Πρβλ. Λευϊτ. 26: 8· 'Ιησ. 23: 10). 'Ιδὲ καὶ τὸν στίχ. 29 κατὰ τοὺς Ο', ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐπίσης, ὅτι ἰσχύει διὰ τοὺς 'Ισραηλίτας. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἄλλωστε τῆς νίκης ὀλίγων ἐθνικῶν κατὰ πολυαρίθμων 'Ισραηλιτῶν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναμένεται παρὰ τῶν ἐθνικῶν, ὅπως οὗτοι ἀποδώσουν τὴν νίκην αὐτῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γιαχβὲ παράδοσιν τῶν 'Ισραηλιτῶν καὶ ὄχι εἰς τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν αὐτῶν. Διὸ καὶ δὲν θὰ ἔπρεπεν ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ νὰ κατηγορηθοῦν ὡς ἀσύνετοι. 'Η ἔννοια ἐπίσης, ὁ ἐρωτηματικὸς τόνος καὶ προπαντὸς τὸ «ταῦτα» («τοῦτο» κατὰ τὸ Μασοριτικὸν) τοῦ στίχ. 34 προϋποθέτουν, ὅτι ὁ Γιαχβὲ - Υἱὸς ὡμίλει

καὶ προηγουμένως. Τὸ «ταῦτα» (ἢ «τοῦτο») ἀναφέρεται εἰς τὰ κακὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ, περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησε προηγουμένως.

Ἀφοῦ δὲ καὶ ἐν τοῖς στίχ. 28 - 33 ὁμιλεῖ ὁ Γιαχβὲ - Υἱός, φανερὸν γίνεται, ὅτι ἐν στίχ. 30 - 31, ὡς Μεσσίας ὁμιλῶν οὗτος, ἤτοι ὡς ἄνθρωπος, διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ στίχ. 31 μάλιστα συντάσσει ἑαυτὸν μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, λέγων «ὁ Θεὸς ἡμῶν» κατὰ τοὺς Ο΄ («ὁ Βράχος ἡμῶν» κατὰ τὸ Μασοριτικόν), καὶ «οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν». Ὁ Μεσσίας δηλαδὴ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν 32ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Δευτερονομίου παρουσιάζεται τόσον ὡς Γιαχβὲ ἢ Θεὸς ὅσον καὶ ὡς ἔχων Θεὸν ἕνεκα τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ. Οὕτω δέ, ὡς εἴπομεν, παρουσιάζεται ὁ Μεσσίας πολλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ψαλμ. 44: 7 - 8 [45: 6 - 7]· Ἡσ. 61: 1 - 8· Ζαχ. 9: 6 - 8 καὶ ἀλλαχοῦ).

Ἑβρ. 10: 30, «Κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ὁ λόγος οὗτος ἀπαντᾷ ἐν Δευτ. 32: 36 καὶ ἐν Ψαλμ. 134 (135): 14. Ἀλλὰ παρατίθεται ἐκ τοῦ Δευτερονομίου, ὅπως ὁ προηγούμενος αὐτοῦ λόγος («Ἐμοὶ ἐκδίκησις κλπ.») παρατίθεται ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχου τοῦ Δευτερονομίου. Τὸ δὲ «Κύριος» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ εἶνε Γιαχβέ.

Ὁ λόγος εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου διὰ τῆς ἐλλειπτικῆς φράσεως «καὶ πάλιν», πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν «εἰπόντα», συμφώνως πρὸς τὴν εἰσαγωγικὴν φράσιν τῆς προηγουμένης παραθέσεως «οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα». Ὡς δὲ ἐξηγήσαμεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς προηγουμένης παραθέσεως (σελ. 310 - 311), «εἰπόντα» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Τὸν λόγον συνεπῶς «Κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ» εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Τὸ δὲ «ὅτι» (כִּי), διὰ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὁ λόγος ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, δὲν εἶνε αἰτιολογικόν, ἀλλὰ βεβαιωτικὸν καὶ ἐμφατικόν, ὅπως π.χ. ἐν Ἐξόδ. 3: 12· Γ΄ Βασ. 1: 17· Ἰὼβ 20: 20 (κατὰ τὸ Μασοριτικόν)· Ψαλμ. 76: 12 (77: 11), καὶ πρέπει νὰ μεταφρασθῇ «βεβαίως» ἢ «ἀσφαλῶς» ἢ καλλίτερον «ναί». Κατὰ ταῦτα τὸ Πνεῦμα, καταφάσκον τὸν προηγηθέντα λόγον τοῦ Γιαχβέ, «Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω», λέγει ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Δευτ. 32: 36, «Ναί! Ὁ Γιαχβὲ θὰ κρίνῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ» (*). Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ Ἑβρ. 1: 6 ὁ κριτὴς Γιαχβὲ εἶνε ὁ Υἱός. Ὁ Υἱὸς δὲ συνεπῶς

(*) Κατὰ τὴν παράθεσιν ὁ Ἀπόστολος παρέλειψε τὸ «ὅτι» τῶν Ο΄, πιθανώτατα ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἥκιστα τοῦτο γίνεται ἀντιληπτὸν ὡς βεβαιωτικὸν καὶ ἐμφατικόν.

μετὰ τὴν παράθεσιν, ἤτοι ἐν Ἑβρ. 10: 31, ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ «Θεὸς ζῶν» (Πρβλ. Δευτ. 32: 39 - 40).

Διὰ τὴν ἐν Α΄ Πέτρ. 1: 24 - 25 παράθεσιν ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ φράσεως «τὸ ρῆμα Κυρίου» ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ, σελ. 94 - 95.

Α΄ Πέτρ. 2: 3, «...ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Ἐνταῦθα ἔχομεν παράθεσιν ἐκ τοῦ Ψαλμ. 33: 9 (34: 8). Ὁ δὲ Κύριος, ἑβρ. Γιαχβέ, τοῦ Ψαλμικοῦ τούτου λόγου εἶνε ὁ Χριστός. Τοῦτο σαφέστατα δεικνύει ἡ συνέχεια τοῦ Ἀποστολικοῦ λόγου ἐν στίχ. 4: «Πρὸς ὃν (Κύριον) προσερχόμενοι (πρβλ. «προσέλθετε πρὸς αὐτόν», στίχ. 6 τοῦ Ψαλμοῦ κατὰ τοὺς Ο΄), λίθον ζῶντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκιμασμένον, παρὰ δὲ Θεῷ ἐκλεκτόν, ἔντιμον». Παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ δηλαδὴ ἐν στίχ. 3 - 4 γίνεται διάκρισις μεταξὺ «Κυρίου», ἤτοι Γιαχβὲ - Χριστοῦ, καὶ «Θεοῦ» (Πρβλ. Ἀμ. 4: 11).

Α΄ Πέτρ. 3: 14, «Τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε μηδὲ ταραχθῆτε, Κύριον δὲ τὸν Θεὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν». Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Ἠσ. 8: 12 - 13 κατὰ τοὺς Ο΄. Τὸ χωρίον, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐκ τοῦ ἑπομένου στίχ. 14 παράθεσις ἐν Ρωμ. 9: 33 καὶ Α΄ Πέτρ. 2: 7, εἶνε χριστολογικόν, Κύριος δέ, ἑβρ. Γιαχβέ, ἐννοεῖται ἐνταῦθα ὁ Χριστός, ὅστις κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον καλεῖται καὶ Θεὸς («Κύριον τὸν Θεόν»). Ὁ Nestle ἔχει «Κύριον τὸν Χριστόν», πρὸς ὃ πρβλ. Κολ. 3: 24 καὶ Λουκ. 2: 11.

Ἰούδ. 14 - 15, «Ἰδοὺ ἦλθε Κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ, ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων καὶ ἐλέγξαι πάντας τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς».

Κατὰ τὴν εἰσαγωγικὴν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου («Προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις ἕβδομος ἀπὸ Ἀδὰμ Ἐνὼχ λέγων») τὸ χωρίον εἶνε προφητικὸς λόγος τοῦ Ἐνώχ. Ἀναφέρεται δέ, ὡς εἶνε προφανές, εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν, ἥτις ἀπὸ προφητικῆς σκοπιᾶς παρίσταται ὡς τετελεσμένον γεγονὸς («ἦλθε Κύριος»), καὶ εἰς τὴν καθολικὴν κρίσιν καὶ τὴν καταδίκην τῶν ἀσεβῶν.

Πόθεν ὁ Ἰούδας παραθέτει τὸν προφητικὸν λόγον τοῦ Ἐνώχ, εἶνε ἄγνωστον. Διότι οὗτος οὐδαμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπαντᾶται, ἡ δὲ γνώμη, ὅτι ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἀποκρύφου βιβλίου τοῦ Ἐνώχ, εἶνε ἀσύστατος, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο, ὡς ὁ καθηγητὴς Σάκκος ἀπέδειξεν, εἶνε

μεταγενέστερον τῆς 'Επιστολῆς τοῦ 'Ιούδα. Καθ' ἡμᾶς ὁ 'Ιούδας παραθέτει ἐκ προφορικῆς παραδόσεως ἢ ἀπολεσθέντος βιβλίου (Πρβλ. τὰς ἐν Ματθ. 2: 23 καὶ Πράξ. 20: 35 παραθέσεις). 'Οπωσδήποτε δέ, ἡ αὐθεντία τοῦ 'Αποστόλου ἐγγυᾶται τὴν γνησιότητα τῆς προφητείας.

Καίτοι δὲ ἡ προφητεία αὕτη δὲν ἀπαντᾶται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἡ ἀρχὴ αὐτῆς, «'Ιδοὺ ἦλθε Κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ(*)», ὡς ὁμοία διατύπωσις εὑρίσκεται ἐν Δευτ. 33: 2 καὶ Ζαχ. 14: 5. Κατὰ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν χωρίων τούτων συμφώνως πρὸς τοὺς Ο', «Κύριος... ἥκει ... σὺν μυριάσι Κάδης (**), ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ», συμφώνως δὲ πρὸς τὸ 'Εβραϊκόν, «'Ο Κύριος ἦλθε... καὶ ἦλθε μετὰ μυριάδων ἁγίων». Κατὰ τὸ δεύτερον δὲ χωρίον, «ἥξει Κύριος ὁ Θεός μου καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ». 'Εν τῷ χωρίῳ τούτῳ μάλιστα ἔχομεν προφητείαν περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας (Πρβλ. Ματθ. 25: 31), ὅπως ἐν τῷ λόγῳ τοῦ 'Ενώχ. Εἰς ἀμφότερα δὲ τὰ χωρία, ἤτοι Δευτ. 33: 2 καὶ Ζαχ. 14: 5, τὸ «Κύριος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Τετραγράμματον.

Διὰ ταῦτα καὶ ἐν 'Ιούδ. 14 ὁ «Κύριος» εἶνε ὁ Γιαχβέ. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς προφητείας τοῦ 'Ενὼχ διὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον μὲν «αἱ ἅγιαι μυριάδες» εἶνε «αὐτοῦ», τουτέστι τοῦ Κυρίου. Δεύτερον δὲ «πάντα τὰ ἔργα ἀσεβείας» καὶ «πάντα τὰ σκληρὰ (λόγια)» στρέφονται «κατ' αὐτοῦ», τουτέστι πάλιν τοῦ Κυρίου. Οὗτος δηλαδὴ ὁ Κύριος εἶνε ὁ κύριος τῶν ἀγγέλων καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει τὴν ἀναφορὰν πᾶσα ἁμαρτία καὶ ἀσέβεια, πράγματα ἰσχύοντα μόνον περὶ τοῦ Γιαχβέ.

"Οτι δὲ ὁ Κύριος οὗτος ἢ Γιαχβέ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ 'Ενώχ, εἶνε ὁ Χριστός, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ «ἦλθε» καὶ περιφανέστερον ἐκ τῆς φράσεως «ἐν ἁγίαις μυριάσιν», ἤτοι συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν μυριάδων ἁγίων ἀγγέλων, ὅπερ σημαίνει προσωπικὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου ἢ Γιαχβέ. "Οπως δὲ κατὰ τὴν πρώτην, οὕτω καὶ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν προσωπικῶς ἔρχεται ὁ Χριστός.

'Ως ἐκ περισσοῦ δὲ λέγομεν, ὅτι κατὰ τὸ 'Ιούδ. 4 ὁ 'Ιησοῦς Χριστὸς εἶνε «ὁ μόνος Δεσπότης καὶ Κύριος», ὁ αὐτὸς δὲ συνεπῶς κατὰ τὸν στίχ. 5 εἶνε «ὁ Κύριος», ὁ «λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας». "Αξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι οἱ στίχ. 20 - 21 εἶνε λαμπρὰ μαρτυρία τῆς Τριάδος, κατὰ δὲ τὸν στίχ. 21 ὁ Κύριος ἡμῶν 'Ιησοῦς Χριστὸς εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ ἐλέους.

(*) "Αγιαι μυριάδες εἶνε αἱ μυριάδες τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

(**) Οἱ Ο' μετέγραψαν ἀντὶ νὰ μεταφράσουν, διότι ἐνόμισαν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐρήμου «Κάδης», ἐνῷ ἡ ἔννοια εἶνε «ἁγίων».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ(*)

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Γένεσις

(*) Εἰς τὸ εὑρετήριον δὲν περιλαμβάνονται ὅσα χωρία ἐχρησιμοποιήθησαν μόνον κατὰ τὸ Μασοριτικόν. Ἡ δὲ σύνταξις τοῦ εὑρετηρίου, ὡς καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, ὀφείλεται εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Δανιὴλ Ἀεράκην, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

Ἰὼβ

Παροιμίαι

Ἐκκλησιαστὴς

Ἱερεμίας

Βαρούχ

Θρῆνοι Ἱερεμίου

Ἰεζεκιήλ

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Ματθαῖος

Μᾶρκος

Λουκᾶς

Ἰωάννης

Πράξεις τῶν Ἀποστόλων

Α΄ Κορινθίους

Β΄ Κορινθίους

Γαλάτας

Ἐφεσίους

Φιλιππησίους

Κολασσαεῖς

Τίτον

Φιλήμονα

Ἑβραίους

Ἰακώβου

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΓΙΑΧΒΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

σελ. 35, στίχ. 30	ἀντὶ οὐσία γράφε οὐσία)
σελ. 38, στίχ. 38	ἀντὶ (ἐνά- γράφε (ἐνάρ-
σελ. 61, στίχ. 1	μετὰ τὴν πρόθεσιν ἐν νὰ προστεθῇ: Γεν. 2: 18 (κατὰ τοὺς Ο΄)·
σελ. 61, στίχ. 2	ἀντὶ Μασ.) γράφε Μασ.)·
σελ. 61, στίχ. 2	μετὰ τὸ 57: 14 (κατὰ τοὺς Ο΄)· νὰ προστεθῇ: Ἰερ. 30:5 (κατὰ τὸ Μασ.)·
σελ. 63, στίχ. 1	ἀντὶ οἰς γράφε οἷς
σελ. 71, στίχ. 32	ἀντὶ interpetum γράφε interpretum
σελ. 79, στίχ. 23	ἀντὶ παράγραφον γράφε περικοπὴν
σελ. 87, στίχ. 2	ἀντὶ ὁ Πατήρ μου γράφε ὁ Πατὴρ
σελ. 93, στίχ. 17	ἀντὶ Β΄ Θεσ. 3: 1 γράφε Β΄ Θεσ. 3: 5
σελ. 104, στίχ. 29	ἀντὶ ψάλλειν γράφε «ψάλλειν
σελ. 128, στίχ. 27	ὁ ὅλος στίχος ἔχει ὀρθῶς ὡς ἑξῆς:
בַּיהוָה , ἤτοι τοῦ יְהוָה	μετὰ τῆς προθέσεως בְּ , διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς
σελ. 144, στίχ. 22	ἀντὶ 16: 5 γράφε 16: 15
σελ. 212, στίχ. 15	ἀντὶ μόνος. γράφε μόνος».
σελ. 222, στίχ. 17,	ἀντὶ Βαρ. 2: 35 κλπ.) γράφε Βαρ. 2: 35 κλπ.),
σελ. 252, στίχ. 9	ἀντὶ Ὀβδ. 17: 21 γράφε Ὀβδ. 21